ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה״ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיג

בו יסופר נפלאות מיציאת מצרים:

א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
ה מִי כַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימִי מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת הַבַּיִת
אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: ב הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו:
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ה מַה־לְּךָ
הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: ו הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן
חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לקראת חג הגאולה יב־יג תמוז, ה'תשד"מ

"לכל המשתתפים ולכל המשתתפות בהתוועדויות דחג הגאולה ולכל אחב"י – שליט"א

שלום וברכה מרובה!

חג הגאולה שמח ושבת שלום והתוועדויות פעילות ומשפיעות על כל המתוועדים ועל כל אחבנ"י – שליט"א.

ובפרט אשר, כדברי בעל הגאולה במכתבו המפורסם, לא אותו בלבד גאל הקב"ה כי אם גם את כל כו'.

וביתר שאת שיבוא ויפעול במעשה שהוא העיקר – בתורה ומצוותי'. מתחיל בהמבצעים הכלליים וכל פרטיהם.

ויקויים במהרה בימינו ממש הנאמר בספר תהלות נעים זמירות ישראל: וידעו כי אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ.

בגאולה הכללית (כולל גאולת כל אחד ואחת) האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בברכת חג הגאולה
מנחם שניאורסאהן"

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג

ג) מאמר ד״ה ברוך הגומל לחייבים טובות
ש״פ פינחס י״ד תמוז (מאמר א), ה׳תשכ״ז ..... ה

ד) מאמר ד״ה שאו ידיכם קודש
ש״פ פינחס י״ד תמוז (מאמר ב), ה׳תשכ״ז ..... יז

ה) שיחת שבת פרשת פינחס,
י״ד תמוז, ה׳תשכ״ז ..... כו

ו) לקוטי שיחות – פרשת פינחס
(בלה״ק) כרך יג ..... לט

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת פינחס ..... מד

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת פינחס ..... מה

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת פינחס ..... פ

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת פינחס ..... פא

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת פינחס ..... צב

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צד

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת פינחס ..... צז

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת פינחס ..... קיז

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת פינחס ..... קכד

יז) נביאים וכתובים
מלכים ב פרק טו, תהלים פרק קכג-קכה ..... קכט

יח) משניות – מסכת בכורות
ביאור קהתי ..... קלא

יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קמא

כ) מסכת תענית עם ביאורים
מדף כה עד דף לא ..... קמב

כא) הדרן על מסכת תענית ..... קסח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קעח

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעח

כד) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קעט

כה) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קפב

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קפג

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קפג

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קפד

כט) ספר המאמרים – קונטרסים חלק א׳
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפה

ל) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפה

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפז

לב) ביאורים לפרקי אבות פרק ו ..... קפח

לג) חומש לקריאה בציבור ..... קפט

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס ..... קצח

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת פינחס, י"ד תמוז (מאמר א), ה'תשכ"ז

(הנחה בלתי מוגה)

בָּרוּךְ הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי טוֹב[1], וּמְבָאֵר בַּעַל הַגְּאוּלָּה בְּמַאֲמָרוֹ דְּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה (הַשֵּׁנִי)[2], שֶׁאָמְרוּ בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת פִּנְחָס בְּעֵת הַקִּידּוּשׁ[3] [שֶׁתּוֹכְנוֹ הוּא אָמְנָם כְּתוֹלֶן הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל בָּרוּךְ הַגּוֹמֵל (הָרִאשׁוֹן) שֶׁאָמְרוּ בְּי"ג תַּמּוּז, אֲבָל נִיתְוַסְּפוּ בּוֹ כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁמְּבָאֲרִים אֶת הַמַּאֲמָר הַקּוֹדֵם בַּאֲרִיכוּת וּבְבֵאוּר יוֹתֵר]. דְּהִנֵּה, בְּרָכָה זוֹ הִיא בִּרְכַּת הַשֶּׁבַח וְהַהוֹדָאָה לְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ עַל הַטּוֹב וְהַחֶסֶד שֶׁעוֹשֶׂה עִם הָאָדָם, וְצָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה נִשְׁתַּנָּה נוּסַח בְּרָכָה זוֹ מִבִּרְכַּת הַנִּסִּים, שֶׁבִּבְרִכַּת הַנֵּס אוֹמֵר מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְרָכָה זוֹ, אוֹמֵר הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, שֶׁמַּזְכִּיר חוֹב לְעַצְמוֹ, וְלִכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נוּסַח הַבְּרָכָה בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי טוֹב, כְּנוּסַח בִּרְכַּת הַנֵּס. וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר: "וּלְהָבִין זֶה הִנֵּה נוֹדַע דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בִּמְאֹד מְאֹד כִּי הנשמה יורדת ממקום גבוה מאד למקום נמוך מאד וְכוּ', וִירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה וְכוּ' ולכן היא כדאית, אף שזוהי אכן ירידה גדולה ועצומה". וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל[4] במאמר דיבור המתחיל "ברוך הגומל" של שנה זו, תשכ"ז, קִישּׁוּר הָעִנְיָנִים בָּזֶה ביאור הקשר והשייכות של ברכת הגומל של הארבעה שצריכים להודות עם ענין ירידת הנשמה למטה (ונקודת הדברים היא שכשם שירידת הנשמה היא ירידה גדולה ועצומה, אבל בסופו של דבר מביאה לעלייה גדולה, כך הסכנות שבהם האדם נמצא, ואחר־כך יוצא מהם ומברך הגומל מביאות אותו לעלייה גדולה, והיא עבודת הניסיונות). דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּאַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת[5] הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁתְּחִלָּה לפני שזכו להצלה או רפואה הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה, וְעַל־יְדֵי וַיִּצְעֲקוּ אֶל הַוָּיָ'[6], וַיִּזְעֲקוּ אֶל הַוָּיָ'[7], בהתאם לשתי הלשונות שבפרק קז בתהלים העוסק בעניין זה הִצִּילָם הַקָּבָּ"ה וְהוֹצִיאָם מֵהַסַּכָּנָה בְּאוֹפֶן נִסִּי, שֶׁלָּכֵן יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם[8]. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי הַכְּלָל הוּא שֶׁלֹּא עָבִיד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא נִיסָּא לְמַגְנָא[9], אין הקדוש ברוך הוא

ביאור בדרך אפשר

1 נוסח ברכת הגומל של הארבעה שחייבים להודות:
2 בָּרוּךְ הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי טוֹב[1], וּמְבָאֵר הרבי
3 הריי"צ בַּעַל הַגְּאוּלָּה שיצא ממאסר ברוסיה הסובייטית בי"ב־י"ג תמוז
4 תרפ"ז בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל זֶה הפותח במילים אלו, "ברוך
5 הגומל" (הַשֵּׁנִי אחרי הראשון
6 שנאמר בי"ג תמוז, ועליו מיוסד
7 המאמר דיבור־המתחיל זה שנאמר
8 בי"ג תמוז השנה, תשכ"ז, ויוצא לאור
9 עם ביאור בדרך אפשר ב"דבר
10 מלכות" לפרשת בלק שנה זו)[2],
11 שֶׁאָמְרוּ בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת פִּנְחָס
12 בְּעֵת הַקִּידּוּשׁ[3] [שֶׁתּוֹכְנוֹ הוּא
13 אָמְנָם באופן כללי כְּתוֹלֶן
14 הַמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל בָּרוּךְ
15 הַגּוֹמֵל (הָרִאשׁוֹן) שֶׁאָמְרוּ
16 בְּי"ג תַּמּוּז, אֲבָל נִיתְוַסְּפוּ בּוֹ
17 כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים
18 שֶׁמְּבָאֲרִים אֶת הַמַּאֲמָר
19 הַקּוֹדֵם בַּאֲרִיכוּת וּבְבֵאוּר
20 יוֹתֵר]. דְּהִנֵּה, בְּרָכָה זוֹ ברכת
21 הגומל הִיא בִּרְכַּת הַשֶּׁבַח
22 וְהַהוֹדָאָה לְהַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ
23 עַל הַטּוֹב וְהַחֶסֶד שֶׁעוֹשֶׂה
24 עִם הָאָדָם, וְצָרִיךְ לְהָבִין
25 לָמָּה נִשְׁתַּנָּה נוּסַח בְּרָכָה זוֹ
26 ברכת הגומל מִבִּרְכַּת הַנִּסִּים,
27 שֶׁבִּבְרִכַּת הַנֵּס אוֹמֵר מי שמברך
28 את ה' ומודה על נס שנעשה לו
29 בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי אישית נֵס,
30 וְאֵינוֹ מַזְכִּיר בְּבִרְכָּתוֹ חוֹבָה
31 לְעַצְמוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְרָכָה
32 זוֹ, אוֹמֵר הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים
33 טוֹבוֹת, שֶׁמַּזְכִּיר חוֹב
34 לְעַצְמוֹ, ומודה לה' שגומל טובות
35 אפילו לחייבים וְלִכְאוֹרָה הָיָה
36 צָרִיךְ לִהְיוֹת נוּסַח הַבְּרָכָה
37 בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי טוֹב, כְּנוּסַח
38 בִּרְכַּת הַנֵּס.?

ביאור בדרך אפשר

39 וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר: "וּלְהָבִין זֶה הִנֵּה נוֹדַע דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה
40 בַּגּוּף הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה בִּמְאֹד מְאֹד כי הנשמה יורדת
41 ממקום גבוה מאד למקום נמוך מאד וְכוּ', וִירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ
42 עֲלִיָּה וְכוּ' ולכן היא כדאית, אף שזוהי אכן ירידה גדולה ועצומה".
43 וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל[4] במאמר דיבור
44 המתחיל "ברוך הגומל" של שנה זו,
45 תשכ"ז, קִישּׁוּר הָעִנְיָנִים בָּזֶה
46 ביאור הקשר והשייכות של ברכת
47 הגומל של הארבעה שצריכים להודות
48 עם ענין ירידת הנשמה למטה (ונקודת
49 הדברים היא שכשם שירידת הנשמה
50 היא ירידה גדולה ועצומה, אבל בסופו
51 של דבר מביאה לעלייה גדולה, כך
52 הסכנות שבהם האדם נמצא, ואחר־כך
53 יוצא מהם ומברך הגומל מביאות אותו
54 לעלייה גדולה, והיא עבודת
55 הניסיונות). דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הָעִנְיָן
56 דְּאַרְבָּעָה צְרִיכִין לְהוֹדוֹת[5]
57 הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁתְּחִלָּה לפני שזכו
58 להצלה או רפואה הָיוּ בְּמַעֲמָד
59 וּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה, וְעַל־יְדֵי
60 וַיִּצְעֲקוּ אֶל הַוָּיָ'[6], וַיִּזְעֲקוּ אֶל
61 הַוָּיָ'[7], בהתאם לשתי הלשונות
62 שבפרק קז בתהלים העוסק בעניין זה
63 הִצִּילָם הַקָּבָּ"ה וְהוֹצִיאָם
64 מֵהַסַּכָּנָה בְּאוֹפֶן נִסִּי, שֶׁלָּכֵן
65 יוֹדוּ לַה' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
66 לִבְנֵי אָדָם[8]. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ
67 מוּבָן, הֲרֵי הַכְּלָל הוּא שֶׁלֹּא
68 עָבִיד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא נִיסָּא
69 לְמַגְנָא[9], אין הקדוש ברוך הוא

---

1) ראה ברכות נד, ב. טושו"ע או"ח סרי"ט ס"ב. סידור אדה"ז במקומו. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג ס"ב. 2) תרפ"ז. נדפס בקונטרס יד - סה"מ קונטרסים ח"א קפד, ב ואילך. ואח"כ בסה"מ תרפ"ז ע' ריא ואילך. 3) נוסף על המאמר ד"ה שאו ידיכם קודש (סה"מ קונטרסים ח"א קפח, א ואילך. ואח"כ בסה"מ תרפ"ז ע' ריז ואילך) שאמרו בסעודת ש"ק בסעודת הודאה (ראה סה"מ קונטרסים שם קעה, סע"א). 4) ד"ה ברוך הגומל די"ב תמוז בתחלתו (תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע' 145). 5) ברכות שם. 6) תהלים קז, ו. כח. 7) שם, יג. יט. 8) שם, ח. טו. כא. לא. 9) ראה דרשות הר"ן דרוש ח הקדמה הא'.

ביאור בדרך אפשר

עושה נס לחינם **וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה שֶׁהָאָדָם יַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה, וְאַחַר־כָּךְ יַעֲשֶׂה לוֹ הַקָּבָּ"ה נֵס, הֲרֵי מוּטָב שֶׁמִּלְּכַתְּחִלָּה לֹא הָיָה כָּל הָעִנְיָן** היינו שלא היה בא לידי סכנה ולא היה צריך לצאת ממנה.?

וְעַל זֶה מַקְדִּים הרבי הריי"צ במאמר הנזכר **הָעִנְיָן דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף שֶׁהִיא יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ הַצּוֹרֶךְ בִּירִידָה זוֹ,** של הנשמה מלמעלה למטה, **שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, מֵאֵיגְרָא רָמָה לְבִירָא עֲמִיקְתָּא**[10], מגג גבוה לבור נמוך **וְכָל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה**[11], חכמינו ז"ל אמרו (לעניין תפילה קצרה כאשר האדם נמצא במקום סכנה) שכל הדרכים (מחוץ למקום יישוב) הם בחזקת סכנה, ועל משקל זה נאמר כאן, כדי להדגיש את גודל הירידה של הנשמה משורשה ומקורה, ועד ההתלבשות בגוף גשמי בעולם הזה, שהיא דרך ארוכה, וממילא מסוכנת, כי מאחר ש"כל הדרכים בחזקת סכנה" יש חשש שהאדם לא ימלא את שליחות הנשמה שלו כראוי, והירידה הגדולה הזו היא **כְּדֵי שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה תִּהְיֶה** בסופו של דבר **הָעֲלִיָּה, וַהֲלֹא מוּטָב שֶׁמִּלְּכַתְּחִלָּה תִּשָּׁאֵר הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה** ולא תגיע למצב של סכנה. **וְעַל־כָּרְחֲךָ** בהכרח **צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה** של הנשמה בסופו של דבר **לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיְתָה הֵיְרִידָה** ולכן כל זה הוא כדאי, למרות שהירידה היא אכן ירידה גדולה ועצומה. **וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיָן הָאַרְבָּעָה שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹדוֹת - שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** שונה וייחודי מהשליחות הכללית של האדם בעולם **אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן אֶחָד עִם יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,** ובו באה לידי ביטוי כללות השליחות של

ביאור בדרך אפשר

1 תְּחִלָּה שֶׁהָאָדָם יַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה, וְאַחַר־כָּךְ
2 יַעֲשֶׂה לוֹ הַקָּבָּ"ה נֵס, הֲרֵי מוּטָב שֶׁמִּלְּכַתְּחִלָּה
3 לֹא הָיָה כָּל הָעִנְיָן. וְעַל זֶה מַקְדִּים הָעִנְיָן דִּירִידַת
4 הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף שֶׁהִיא יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּה,
5 דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ הַצּוֹרֶךְ בִּירִידָה זוֹ,
6 שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, מֵאֵיגְרָא רָמָה
7 לְבִירָא עֲמִיקְתָּא[10], וְכָל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה[11],
8 כְּדֵי שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה, וַהֲלֹא מוּטָב
9 שֶׁמִּלְּכַתְּחִלָּה תִּשָּׁאֵר הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה. וְעַל־כָּרְחֲךָ
10 צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁעַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה
11 נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ
12 הָיְתָה הַיְרִידָה. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיָן הָאַרְבָּעָה
13 שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹדוֹת - שֶׁאֵין זֶה עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ,
14 אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן אֶחָד עִם יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,
15 כֵּיוָן שֶׁכָּל עִנְיָן הַסַּכָּנָה שֶׁמִּמֶּנָּה נִצְּלוּ הָאַרְבָּעָה
16 שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹדוֹת, הִיא תּוֹצָאָה מֵעִנְיָן יְרִידַת
17 הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף - שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה בְּמַצָּב
18 שֶׁל סַכָּנָה וְנִצְּלוּ מִמֶּנָּה עַל־יְדֵי נֵס, אֲזַי נַעֲשָׂה
19 הָעִנְיָן דְּיוֹדוּ לַהֲוָיָ' חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם,
20 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר
21 לְעֵיל[12] שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת הַנְּשָׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה
22 הִיא בִּשְׁנֵי אוֹפַנַּיִם, עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים וַעֲבוֹדַת
23 הַנִּסְיוֹנוֹת, וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה
24 הִיא בְּעִיקָּר בִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת (כַּמְבֹאָר
25 בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל אַחֲרֵי הֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם תֵּלֵכוּ[13]), כִּי
26 כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַהַעְלָמוֹת
27 וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁבְּעִנְיָן הַנִּסָּיוֹן הַמּוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים
28 אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת הֲוָיָ', אֲזַי מִתְהַפֵּךְ הַנִּסָּיוֹן וְנַעֲשָׂה
29 מִמֶּנּוּ עִנְיָן שֶׁל נֵס וַהֲרָמָה, שֶׁזּוֹהִי הֲרָמָה וְהַגְבָּהָה
30 בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, שֶׁמִּמַּטָּה מַטָּה נַעֲשָׂה מַעְלָה
31 מַעְלָה.

ביאור בדרך אפשר

43 הנשמה בעולם **כֵּיוָן שֶׁכָּל עִנְיָן הַסַּכָּנָה** הגשמית **שֶׁמִּמֶּנָּה נִצְּלוּ**
44 **הָאַרְבָּעָה שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹדוֹת, הִיא תּוֹצָאָה מֵעִנְיָן יְרִידַת**
45 **הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף** שהיא ירידה וסכנה רוחנית שכוונתה ותכליתה היא עלייה
46 גדולה - **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה בְּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה וְנִצְּלוּ**
47 **מִמֶּנָּה עַל־יְדֵי נֵס, אֲזַי נַעֲשָׂה**
48 **הָעִנְיָן דְּיוֹדוּ לַהֲוָיָ' חַסְדּוֹ**
49 **וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם, שֶׁזֶּהוּ**
50 **עִנְיָן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר,** ענין "עבודת
51 הניסיונות", כפי שהולך ומבאר.
52 **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[12]
53 במאמר דיבור־המתחיל "ברוך הגומל"
54 הראשון **שֶׁכְּלָלוּת עֲבוֹדַת**
55 **הַנְּשָׁמָה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה**
56 לעולם הזה כשהיא מלובשת בגוף
57 גשמי **הִיא בִּשְׁנֵי אוֹפַנַּיִם,**
58 **עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים** בירור והפרדת
59 הטוב מהרע והעלאתו לקדושה (שהיא
60 בעיקר על ידי מגע עם הדברים
61 הגשמיים המותרים) **וַעֲבוֹדַת**
62 **הַנִּסְיוֹנוֹת** כאשר אדם עומד מול
63 מונע ומעכב בענייני תורה ומצוות
64 ומתגבר עליו (שהיא הפועלת גם על
65 הדברים האסורים שאין להם בירור על
66 ידי השימוש בהם), **וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה**
67 **בִּירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא**
68 **בְּעִיקָּר בִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת**
69 **הַנִּסְיוֹנוֹת** (כַּמְבֹאָר בְּדִבּוּר־
70 **הַמַּתְחִיל אַחֲרֵי הֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם**
71 **תֵּלֵכוּ**[13] ב'לקוטי תורה' לרבנו
72 הזקן), **כִּי כַּאֲשֶׁר הָאָדָם**
73 **מִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַהַעְלָמוֹת**
74 **וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁבְּעִנְיָן הַנִּסָּיוֹן**
75 **הַמּוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים אוֹתוֹ**
76 **מֵעֲבוֹדַת הֲוָיָ', אֲזַי מִתְהַפֵּךְ**
77 **הַנִּסָּיוֹן וְנַעֲשָׂה מִמֶּנּוּ** במקום ענין
78 של מניעה והפרעה לעבודת ה' **עִנְיָן**
79 **שֶׁל נֵס וַהֲרָמָה,** וכמו שנאמר
80 "ארים נסי על ההרים", התעלות
81 והתרוממות, **שֶׁזּוֹהִי הֲרָמָה**
82 **וְהַגְבָּהָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר,**
83 **שֶׁמִּמַּטָּה מַטָּה** מדבר שמונע את
84 עבודת ה' **נַעֲשָׂה מַעְלָה מַעְלָה** הגבהה והתרוממות.

---

10) לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. 11) ע"פ לשון חז"ל - ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד. קה"ר פ"כ, ב. וראה לקו"ת אחרי כה, ג. סה"מ תרצ"ב ע' קמח. 12) ד"ה ברוך הגומל די"ב תמוז פ"ה (תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע' 150). 13) לקו"ת פ' ראה יט, ב ואילך. כא, ב ואילך. דרך מצוותיך קפה, ב ואריך.

ביאור בדרך אפשר

ב) וּמִמְּשִׁיךְ הרבי הריי"צ **בַּמַּאֲמָר** הנזכר (דיבור־המתחיל "ברוך הגומל" השני) **לְבָאֵר** בפרטיות יותר איך **שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה כוֹ', דְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה קֹדֶם בּוֹאָהּ בַּגּוּף, הֲרֵי מַעֲמָדָהּ וּמַצָּבָהּ** ה"מקום" והדרגה הרוחנית שלה **הוּא בְּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] **חַי הֲוָיָ' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו,** לפי פשוטו של הפסוק הוא דברי אליהו הנביא לאחאב והוא לשון שבועה, ועל פי חסידות הכוונה לנשמה האומרת על עצמה שקודם הירידה למטה עמדה לפני ה', היינו שורש ומקור הנשמה נעלה מאד **וְהִיא רוֹאָה וּמַשֶּׂגֶת אֱלֹקוּת בְּהַשָּׂגָה נִפְלָאָה בִּמְאֹד, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, אֲשֶׁר עִם הֱיוֹתָם נִבְרָאִים בַּעֲלֵי חוֹמֶר וְגוּף, מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹתָם בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר בְּעֶצֶם גּוּף חוֹמְרָם, חוֹמְרָם,** מאחר שביחס לנבראים הגשמיים והחומריים שבעולם הזה התחתון, הם בעלי גוף ובעלי חומר יותר מזוכך ומעודן **לְזֹאת הִנֵּה גַּם הַשָּׂגָתָם גְּדוֹלָה יוֹתֵר,** מאשר השגתם של הנבראים החומריים שבעולם הזה **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם**[15] **שֶׁהַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים** של "צבא השמים" **כּוּלָּם** הם לא רק גוף וחומר אלא **בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה וְהַשְׂכֵּל הֵם כוֹ' מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים כוֹ', וְדַעַת הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה** פחותה **מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים כוֹ', וּמִכָּל־שֶׁכֵּן הַשָּׂגַת הַמַּלְאָכִים שֶׁהִיא עוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַשָּׂגָתָם שֶׁל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, וּכְתִיב**[16] **עוֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לוֹהֵט, דַּהֲגַם שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם גַּם כֵּן בַּעֲלֵי גּוּף, הֲרֵי גּוּפָם הוּא מְב' יְסוֹדוֹת דְּאֵשׁ וְרוּחַ, שֶׁהֵם יְסוֹדוֹת דַּקִּים בְּיוֹתֵר,** מבין ארבעת היסודות הכללים של הבריאה שהם אש רוח מים עפר, יסוד האש ויסוד הרוח הם "דקים", זכים ומעודנים, יותר מהשניים האחרים, יסוד המים ויסוד העפר **וְהַשָּׂגָתָם** של המלאכים **מְרוּבָּה עוֹד יוֹתֵר מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם** הכוכבים והגלגלים. **וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּגָדְלָה מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלַת הַמַּלְאָכִים, דְּשֹׁרֶשׁ הַמַּלְאָכִים הוּא מִדִּבּוּר**[17] של הקדוש ברוך הוא (כביכול), **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18] **בִּדְבַר הֲוָיָ' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ** והכוונה גם לנבראים עליונים כהמלאכים **וּבְרוּחַ פִּיו** של הקדוש ברוך הוא נבראו **כָּל צְבָאָם** כל צבא השמים, **אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת שָׁרְשָׁן מִמַּחֲשָׁבָה**[17], **וּכְמַאֲמַר**[19] **יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה** והמחשבה העליונה היא דרגה גבוהה יותר מהדיבור, כשם שבאדם המחשבה היא יותר פנימית ויותר קרובה לנפש מאשר הדיבור, שביחס למחשבה הוא יותר רחוק ויותר חיצוני. **וּמִכָּל זֶה** מכל האמור לעיל אודות השגת המלאכים ביחס להשגת הכוכבים והגלגלים והשגת הנשמות שלמעלה מהשגת המלאכים **מוּבָן הֵיטֵב, דְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה** בעולמות העליונים הרוחניים **קוֹדֶם יְרִידָתָהּ** לעולם הזה **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף** הגשמי והחומרי, **הָיְתָה הַשָּׂגָתָהּ בֶּאֱלֹקוּת גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה בִּמְאֹד, וְאִם־כֵּן** מאחר שמעלת הנשמה למעלה היא כל כך גדולה, הרי **כַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי, הֲרֵי זוֹ יְרִידָה גְּדוֹלָה לְהַנְּשָׁמָה.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַבֵּאוּר הַנַּ"ל בַּמַּאֲמָר - אוֹדוֹת שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם גַּם כֵּן בַּעֲלֵי גּוּף, ולא נפש בלבד, בכל זאת דעתם גדולה יותר מדעת הכוכבים והגלגלים שגם להם יש נפש ודעת, כי **הֲרֵי גּוּפָם** של המלאכים **הוּא מְב' יְסוֹדוֹת דְּאֵשׁ וְרוּחַ, שֶׁהֵם יְסוֹדוֹת דַּקִּים בְּיוֹתֵר,** מבין ארבעת היסודות הכללים של הבריאה שהם אש רוח מים עפר, יסוד האש ויסוד הרוח הם "דקים", זכים ומעודנים, יותר מהשניים האחרים, יסוד המים ויסוד העפר **וְהַשָּׂגָתָם** של המלאכים **מְרוּבָּה עוֹד יוֹתֵר מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם** הכוכבים והגלגלים.

ב) **וּמִמְּשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר לְבָאֵר שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה כוֹ', דְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה קֹדֶם בּוֹאָהּ בַּגּוּף, הֲרֵי מַעֲמָדָהּ וּמַצָּבָהּ הוּא בְּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים הָרוּחָנִיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] **חַי הֲוָיָ' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו, וְהִיא רוֹאָה וּמַשֶּׂגֶת אֱלֹקוּת בְּהַשָּׂגָה נִפְלָאָה בִּמְאֹד, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, אֲשֶׁר עִם הֱיוֹתָם נִבְרָאִים בַּעֲלֵי חוֹמֶר וְגוּף, מִכָּל־מָקוֹם לִהְיוֹתָם בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר בְּעֶצֶם גּוּף חוֹמְרָם, לְזֹאת הִנֵּה גַּם הַשָּׂגָתָם גְּדוֹלָה יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם**[15] **שֶׁהַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים כוּלָּם בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה וְהַשְׂכֵּל הֵם כוֹ' מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים כוֹ', וְדַעַת הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים כוֹ', וּמִכָּל־שֶׁכֵּן הַשָּׂגַת הַמַּלְאָכִים שֶׁהִיא עוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַשָּׂגָתָם שֶׁל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, וּכְתִיב**[16] **עוֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לוֹהֵט, דַּהֲגַם שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם גַּם כֵּן בַּעֲלֵי גּוּף, הֲרֵי גּוּפָם הוּא מְב' יְסוֹדוֹת דְּאֵשׁ וְרוּחַ, שֶׁהֵם יְסוֹדוֹת דַּקִּים בְּיוֹתֵר, וְהַשָּׂגָתָם מְרוּבָּה עוֹד יוֹתֵר מִצְּבָא הַשָּׁמַיִם. וְהִנֵּה יָדוּעַ דְּגָדְלָה מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלַת הַמַּלְאָכִים, דְּשֹׁרֶשׁ הַמַּלְאָכִים הוּא מִדִּבּוּר**[17]**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18] **בִּדְבַר הֲוָיָ' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת שָׁרְשָׁן מִמַّחֲשָׁבָה**[17]**, וּכְמַאֲמַר**[19] **יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה. וּמִכָּל זֶה מוּבָן הֵיטֵב, דְּהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה קוֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, הָיְתָה הַשָּׂגָתָהּ בֶּאֱלֹקוּת גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה בִּמְאֹד, וְאִם־כֵּן כַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי, הֲרֵי זוֹ יְרִידָה גְּדוֹלָה לְהַנְּשָׁמָה.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַבֵּאוּר הַנַּ"ל בַּמַּאֲמָר - אוֹדוֹת

---

14) מלכים־א יז, א. 15) הל' יסוה"ת פ"ג ה"ט. 16) תהלים קד, ד. וראה תו"א בראשית ד, ב. לקו"ת ברכה צח, א. 17) ראה תו"א יתרו עא, א. ובכ"מ. 18) תהלים לג, ו. 19) ב"ר פ"א, ד.

ביאור בדרך אפשר

בַּמַּאֲמָר של הרבי הריי"צ - **אוֹדוֹת גּוֹדֶל מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה, וּבֵאוּר מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלַת הַמַּלְאָכִים, הוּא לֹא רַק כְּדֵי לְבָאֵר** ולהדגיש ולהמחיש יותר את **גּוֹדֶל וְעוֹצֶם הַיְרִידָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה בְּבוֹאָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף (כִּי כַּאֲשֶׁר יוֹדְעִים עַד כַּמָּה גָּדְלָה מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה קוֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, אַזַּי מוּבָן יוֹתֵר גּוֹדֶל וְעוֹצֶם הַיְרִידָה** ביחס למצב שקדם לירידה)**, אֶלָּא עוֹד זֹאת,** ביאור זה בא במאמר **לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף בֵּאוּר בִּכְלָלוּת תּוֹכֶן הַמַּאֲמָר,** והנקודה הכללית שלו והיא **שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי, וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ** בתורה ומצוות **בְּהִתְגַּבְּרוּת עַל רִיבּוּי הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים אֲשֶׁר רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ כוּ',** כלומר, רבו מאד **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה מִתְעַלִּית הַנְּשָׁמָה לְתַכְלִית הָעִילּוּי, עוֹד יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הִירִידָה, שֶׁגַּם אָז גָּדְלָה מַעֲלָתָהּ בְּיוֹתֵר, לְמַעְלָה גַּם מִמַּעֲלַת הַמַּלְאָכִים, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, מִתְעַלִּית בְּעִילּוּי שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ,** אפילו ביחס לדרגה שלה קודם הירידה שהיא דרגה גבוהה מאד, **כְּדִלְקַמָּן.**

ג) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָה מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת בְּהִתְגַּבְּרוּת עַל רִיבּוּי הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים לְגַבֵּי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים. וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא כְּפִי שֶׁהָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יָשָׁר[20], שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא לֹא הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁהֲרֵי הַצַּדִּיק כְּבָר הֵסִיר אֶת הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים לְגַמְרֵי מֵהָרַע (כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[21]), וּבְמִכָּל־שֶׁכֵּן מִזֶּה שֶׁאַפִילּוּ הַבֵּינוֹנִי נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵירָה מִיָּמָיו כוּ' (כִּדְאִיתָא כפי שמובא בַּתַּנְיָא[22] לגבי הגדרת הדרגות "צדיק", "רשע" ו"בינוני, וזה לשונו: צדיק גמור שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא על ידי הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עולם הזה להתענג בם בתענוגות בני אדם למלאת תאוות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וסטרא אחרא..."), **וְגַם עֲבוֹדָתוֹ** של הצדיק **בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם** בבירור העולם שגם זה חלק מעבודת ה' של הצדיק, אבל אין זו הוכחה שעליו להתמודד עם העלמות והסתרים כי עבודתו באותו חלק בעולם שמוטל עליו לברר ולהעלות לקדושה **אֵינָהּ בַּהֲסָרַת הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נִסְיוֹנוֹת,** כי לגביו הניסיונות לא קיימים כי ההעלם וההסתר בא מהרע, והצדיק כבר לא שייך לרע, ולקליפות ולסטרא־אחרא אין כל השפעה עליו **אֶלָּא כְּלָלוּת עֲבוֹדָתוֹ** של הצדיק **הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעַל־תְּשׁוּבָה, חֲרֵי עֲבוֹדָתוֹ הִיא** בדרך כלל **בִּיצִיאָה מִן הָרַע שֶׁכְּבָר נִמְצָא** וקיים **בְּתוֹכוֹ, וְהֵינוּ שֶׁאֵין זֶה רַק מַעֲמָד וּמַצָּב דְּצוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק גו'**[23], כפי שמבואר במאמר הקודם,

ביאור בדרך אפשר

1 גּוֹדֶל מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה, וּבֵאוּר
2 מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלַת הַמַּלְאָכִים, הוּא לֹא
3 רַק כְּדֵי לְבָאֵר גּוֹדֶל וְעוֹצֶם הַיְרִידָה שֶׁל הַנְּשָׁמָה
4 בְּבוֹאָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף (כִּי כַּאֲשֶׁר יוֹדְעִים עַד
5 כַּמָּה גָּדְלָה מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה קוֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה,
6 אַזַּי מוּבָן יוֹתֵר גּוֹדֶל וְעוֹצֶם הַיְרִידָה), אֶלָּא עוֹד
7 זֹאת, לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף בֵּאוּר בִּכְלָלוּת
8 תּוֹכֶן הַמַּאֲמָר, שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה
9 לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי, וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ
10 בְּהִתְגַּבְּרוּת עַל רִיבּוּי הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים אֲשֶׁר
11 רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ כוּ', הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה מִתְעַלִּית
12 הַנְּשָׁמָה לְתַכְלִית הָעִילּוּי, עוֹד יוֹתֵר מִכְּמוֹ
13 שֶׁהָיְתָה קוֹדֶם הִירִידָה, שֶׁגַּם אָז גָּדְלָה מַעֲלָתָהּ
14 בְּיוֹתֵר, לְמַעְלָה גַּם מִמַּעֲלַת הַמַּלְאָכִים, וְאַף־עַל־
15 פִּי־כֵן הִנֵּה בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה, מִתְעַלִּית בְּעִילּוּי
16 שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ, כְּדִלְקַמָּן.
17 ג) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָה מַעֲלַת עֲבוֹדַת
18 הַנִּסְיוֹנוֹת בְּהִתְגַּבְּרוּת עַל רִיבּוּי
19 הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים לְגַבֵּי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים.
20 וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא עַל־דֶּרֶךְ
21 הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־
22 תְשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא כְּפִי
23 שֶׁהָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יָשָׁר[20], שֶׁעֲבוֹדָתוֹ
24 הִיא לֹא הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, שֶׁהֲרֵי הַצַּדִּיק כְּבָר
25 הֵסִיר אֶת הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים לְגַמְרֵי מֵהָרַע (כַּמְבֹאָר
26 בַּתַּנְיָא[21]), וּבְמִכָּל־שֶׁכֵּן מִזֶּה שֶׁאַפִילּוּ הַבֵּינוֹנִי
27 נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵירָה מִיָּמָיו כוּ'
28 (כִּדְאִיתָא בַּתַּנְיָא[22]), וְגַם עֲבוֹדָתוֹ בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם אֵינָהּ בַּהֲסָרַת הַהַעְלָמוֹת
29 וְהַהֶסְתֵּרִים, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל נִסְיוֹנוֹת, אֶלָּא כְּלָלוּת עֲבוֹדָתוֹ הִיא
30 עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעַל־תְּשׁוּבָה, חֲרֵי עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּיצִיאָה מִן
31 הָרַע שֶׁכְּבָר נִמְצָא בְּתוֹכוֹ, וְהֵינוּ שֶׁאֵין זֶה רַק מַעֲמָד וּמַצָּב דְּצוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק
42 הַצַּדִּיקִים הִיא כְּפִי שֶׁהָאֱלֹקִים

20) ע"פ קהלת ז, כט. 21) פ"י. 22) פי"ב. וראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם ב"לקוטי פירושים" (ע' פח ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

דיבור־המתחיל "ברוך הגומל" הראשון על פי מאמר חכמינו ז"ל בגמרא "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבנו בידו, ומזה מובן עוד יותר גודל הירידה של הנשמה למטה שאין זו רק ירידה מדרגה לדרגה בקדושה, אלא שבגלל היצר הרע הירידה היא למקום הקליפות, והקליפה מתערבת עם הקדושה, ועוד מבואר שם בפירוש פסוק זה על פי פנימיות העניינים שהיצר הרע, המכונה "רשע", אינו מסתפק בחיות ובהשפעה שיש לו מצד הקדושה במידה ההכרחית לקיומו אלא "צופה לצדיק" ורוצה לקבל תוספת יניקה ותוספת חיות, וכאן מוסיף שגם בכך אין היצר הרע מסתפק **אֶלָּא יְתֵירָה מִזֶּה**, שכאשר הבעל־תשובה מתחיל את עבודתו להתרחק מן הרע ולהתקרב לאלוקות הוא נמצא במעמד ומצב כזה **שֶׁרָשָׁע מַכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק**[24], **שֶׁכְּבָר נִמְצָא בְּתוֹךְ הָרַע, וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא לְהִתְגַּבֵּר** על יצרו **וְלִשְׁבּוֹר אֶת הָרַע וְלָצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת** שבה האדם נדרש להתגבר ולנצח את המניעות והעיכובים על עבודת ה'. **אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ** המבואר לעיל על ההבדל בין עבודת הצדיקים לעבודת הבעלי־תשובה **הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים לַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת כְּפִי שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי סוּגֵי בְּנֵי אָדָם, צַדִּיקִים** שעיקר עבודתם היא "עבודת הבירורים" **וּבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה** שעיקר עבודתם היא "עבודת הניסיונות", **וְנוֹסָף לְזֶה, צְרִיכִים לִהְיוֹת גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** בכל מצב ודרגה **(הֵן צַדִּיקִים וְהֵן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה) בְּ' אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁל בְּרוּרִים וְנִסְיוֹנוֹת** כאחד, ולא די באחד מאופני העבודה. **וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּנוֹגֵעַ לְבַ' הַסּוּגִים אַף שֶׁצַּדִּיקִים עִיקַּר עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, וּבַעֲלֵי־**

ביאור בדרך אפשר

גוֹ'[23], **אֶלָּא יְתֵירָה מִזֶּה, שֶׁרָשָׁע מַכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק**[24], **שֶׁכְּבָר נִמְצָא בְּתוֹךְ הָרַע, וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁבּוֹר אֶת הָרַע וְלָצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק עַל־דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת. אֶלָּא שֶׁבֵּין עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים לַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת כְּפִי שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי סוּגֵי בְּנֵי אָדָם, צַדִּיקִים וּבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, וְנוֹסָף לְזֶה, צְרִיכִים לִהְיוֹת גַּם אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (הֵן צַדִּיקִים וְהֵן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה) בְּ' אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה שֶׁל בְּרוּרִים וְנִסְיוֹנוֹת. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּנוֹגֵעַ לְבַ' הַסּוּגִים, שֶׁהֵם בְּ' סוּגֵי דְּיוֹשְׁבֵי אֹהֶל וּבַעֲלֵי עֲסָקִים, שֶׁהֵם בְּ' סוּגֵי עֲבוֹדָה, עֲבוֹדַת יוֹשְׁבֵי אֹהֶל הִיא בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי עֲסָקִים הִיא בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וּגְמִילוּת־חֲסָדִים, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת הִתְכַּלְּלוּת בְּ' הַסּוּגִים, שֶׁאֵצֶל יוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעִיקַּר עִנְיָנָם לִימוּד הַתּוֹרָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם גְּמִילוּת־חֲסָדִים, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[25] כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה, אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צְרִיכִים לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים[26], וּכְמוֹ כֵן אֵצֶל בַּעֲלֵי עֲסָקִים שֶׁעִיקַּר עִנְיָנָם מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וּגְמִילוּת־חֲסָדִים, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, עַל־כָּל־פָּנִים פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כּוּ'[27]. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְכַּלְּלוּת דַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים וַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵן צַדִּיקִים וְהֵן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה [אֶלָּא שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁצָּרִיךְ לְחַזֵּר אַחַר עִנְיָן שֶׁל נִסָּיוֹן אוֹ לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּנִסָּיוֹן, וְאַדְרַבָּה, בְּכָל יוֹם בִּבְרָכוֹת הַשַּׁחַר[28] אָנוּ מְבַקְּשִׁים אַל תְּבִיאֵנוּ כוּ' לִידֵי נִסָּיוֹן, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת מוּכָן לַעֲמוֹד בְּנִסָּיוֹן], אַף שֶׁצַּדִּיקִים עִיקַּר עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, וּבַעֲלֵי־** הקיימים בעם ישראל **דְּיוֹשְׁבֵי אֹהֶל** המקדישים את כל זמנם לתורה **וּבַעֲלֵי עֲסָקִים** העוסקים לפרנסתם, **שֶׁהֵם בְּ' סוּגֵי עֲבוֹדָה** שונים, **עֲבוֹדַת יוֹשְׁבֵי אֹהֶל הִיא** בעיקר **בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי עֲסָקִים הִיא** בעיקר **בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וּגְמִילוּת־חֲסָדִים,** ובכל זאת מצינו שבעצם כל אחד צריך לעבוד את ה' בשני האופנים **שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת הִתְכַּלְּלוּת** של **בְּ' הַסּוּגִים** ביחד, **שֶׁאֵצֶל יוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעִיקַּר עִנְיָנָם לִימוּד הַתּוֹרָה, צָרִיךְ גַּם גְּמִילוּת־חֲסָדִים, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[25] כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה, אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֶלָּא צְרִיכִים לִהְיוֹת תּוֹרָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים[26], וּכְמוֹ כֵן אֵצֶל בַּעֲלֵי עֲסָקִים שֶׁעִיקַּר עִנְיָנָם מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וּגְמִילוּת־חֲסָדִים, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, עַל־כָּל־פָּנִים פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כּוּ'[27]** ואי אפשר לעסוק רק במצוות ולא ללמוד תורה כלל. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִתְכַּלְּלוּת דַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים וַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת אֵצֶל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵן צַדִּיקִים וְהֵן בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה** ויש לחבר את שתי העבודות יחד ולא להסתפק באחת מהן בלבד **[אֶלָּא שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה** באמור כאן שכל אחד צריך לעבוד את ה' גם בדרך של עבודת הניסיונות **שֶׁצָּרִיךְ לְחַזֵּר** לחפש ולהשתדל **אַחַר עִנְיָן שֶׁל נִסָּיוֹן אוֹ לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּנִסָּיוֹן** בכוונה, **וְאַדְרַבָּה, בְּכָל יוֹם בִּבְרָכוֹת הַשַּׁחַר[28] אָנוּ מְבַקְּשִׁים אַל תְּבִיאֵנוּ כוּ' לִידֵי נִסָּיוֹן, אֶלָּא** הכוונה **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת מוּכָן לַעֲמוֹד בְּנִסָּיוֹן]** אם וכאשר יבוא, ואכן עדיף שלא יבוא**],**

---

23) תהלים לז, לב. 24) חבקוק א, ד. 25) יבמות קט, ב. 26) ראה לקו"ת ויקרא ה, א. סה"מ תרצ"ב ע' תלג. וש"נ. 27) ראה מנחות צט, ב. 28) ברכות ס, ב.

ביאור בדרך אפשר

תְּשׁוּבָה עִיקַּר עֲבוֹדָתָם הִיא עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת, שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים לַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת בְּנוֹגֵעַ לְסוּגֵי בְּנֵי אָדָם, כַּנַּ"ל ובכל זאת, למרות שבאופן כללי, החלוקה הזו אכן נכונה, אצל כל אחד בפרט, בין בצדיקים ובין בבעלי תשובה, צריכה להיות התכללות של שני הסוגים. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** כשם שההבדל קיים ביחס לשני הסוגים האמורים, צדיקים ובעלי תשובה, **יֶשְׁנוֹ גַּם הַחִילּוּק בְּסֵדֶר הַדּוֹרוֹת, שֶׁבַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים** שהיו נעלים יותר, **הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בְּנֶקֶל יוֹתֵר,** והייתה עיקר. **וְאִילּוּ בַּדּוֹרוֹת הָאֲחֲרוֹנִים דְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא יֵשׁ צוֹרֶךְ בַּעֲבוֹדָה וְיִגִּיעָה רַבָּה לְהִתְגַּבֵּר עַל רִיבּוּי מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים כוּ', כָּךְ שֶׁעִיקַּר הָעֲבוֹדָה עַתָּה הִיא עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת** ולא "עבודת הבירורים".

וְעַל־פִּי הָאָמוּר שֶׁעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים וַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת הֵם עַל־דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שהיא ב"עבודת הבירורים" **וַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה** שהיא ב"עבודת הניסיונות", **הִנֵּה כְּדֵי לְהָבִין מַעֲלַת עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת עַל עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, יֵשׁ לְבָאֵר מַעֲלַת עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה עַל עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים,** כפי שממשיך.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַצַּדִּיקִים שֶׁהַנְהָגָתָם הִיא כְּפִי שֶׁהָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יָשָׁר[20], עֲבוֹדָתָם הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, עֲבוֹדָתָם אֵינָהּ בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, אֶלָּא לְדַלֵּג שׁוּר[29], שֶׁהֲרֵי אֶצְלָם צָרִיךְ לִהְיוֹת דִּילּוּג (אַ אִיבֶּעֶרְשְׁפְּרוּנְג) מִמַּהוּת לְמַהוּת, מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם[30]: אֶמֶשׁ הָיָה זֶה שָׁנָאוּי לִפְנֵי הַמָּקוֹם מְשׁוּקָץ וּמְרוּחָק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנֶחְמָד קָרוֹב וְיָדִיד. וְזֶהוּ גַּם שֶׁעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא בִּבְחִינַת גְּבוּל, שֶׁזּוֹהִי הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ[31], וְאִילּוּ עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, שֶׁזּוֹהִי הָאַהֲבָה דִּבְכָל[31] מְאֹדֶךָ[32]. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין צַדִּיקִים לְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּמוֹ כֵן יֵשׁ חִילּוּק גַּם בָּעֵזֶר וּנְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, כַּמּוּבָא בַּמַּאֲמָר[33] שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[34] מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כוּ', שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שׁוֹבַע (זאַט)[35], וְהַיְנוּ דִּבְעֵת

ביאור בדרך אפשר

ולכבוש אותן, וכך עבודת הבעלי־תשובה היא לא בצורה מסודרת והדרגתית אלא בדרך דילוג וקפיצה **שֶׁהֲרֵי אֶצְלָם צָרִיךְ לִהְיוֹת דִּילּוּג (אַ אִיבֶּעֶרְשְׁפְּרוּנְג)** מעבר באמצעות דילוג וקפיצה) **מִמַּהוּת לְמַהוּת,** והמעבר הוא שינוי מהותי **מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה,** שינוי קיצוני, ושינוי מסוג זה לא מתבצע בהדרגה ובאיטיות אלא ב'דילוג' ובמהירות **וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם**[30] לעניין מעלת התשובה: **אֶמֶשׁ הָיָה זֶה שָׁנָאוּי לִפְנֵי הַמָּקוֹם מְשׁוּקָץ וּמְרוּחָק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנֶחְמָד קָרוֹב וְיָדִיד. וְזֶהוּ גַּם שֶׁעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא בִּבְחִינַת גְּבוּל, שֶׁזּוֹהִי הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ**[31], **וְאִילּוּ עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, שֶׁזּוֹהִי הָאַהֲבָה דִּבְכָל**[31] **מְאֹדֶךָ**[32]. **וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין צַדִּיקִים לְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּמוֹ כֵן יֵשׁ חִילּוּק גַּם בָּעֵזֶר וּנְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, כַּמּוּבָא בַּמַּאֲמָר**[33] **שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[34] **מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כוּ', שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שׁוֹבַע (זאַט)**[35]**, וְהַיְנוּ דִּבְעֵת**

---

29) ע"פ שמואל־ב כב, ל. תהלים יח, ל. וראה לקו"ת דרושים לשבת שובה סה, א. ובכ"מ. 30) הל' תשובה פ"ז ה"ו. 31) ואתחנן ו, ה. 32) ראה תו"א מקץ לט, ג. לקו"ת תצא לט, א. דרושים לסוכות פ, סע"ד ואילך. 33) סה"מ תרפ"ז ע' רט. ע' ריג. 34) נדה ל, ב. תניא רפ"א. 35) ראה קיצורים והערות לתניא ע' נז. סה"מ תרח"ץ ע' רלז.

ביאור בדרך אפשר

אלא גם **מִלְּשׁוֹן שׂוֹבַע** (**זאַט** שביעה, לאחר אכילה)[35], **וְהַיְנוּ דִּבְעֵת יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף,** עושים אותה שבעה, כביכול, היינו **נוֹתְנִים לָהּ כֹּחוֹת שֶׁתּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר וּלְנַצֵּחַ אֶת הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים,** היינו לעבוד את עבודת הניסיונות **וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[36] **אִלְמְלֵא הַקָּבָּ"ה עוֹזְרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹ,** ללא עזרה מלמעלה, האדם למטה לא יכול להתגבר עליו, על היצר הרע, וממאמרי חכמינו ז"ל אלו עולה שעבודת האדם תלוייה בסיוע מלמעלה **הִנֵּה גַּם בָּזֶה** בסיוע הניתן מלמעלה בהתאם לעבודת האדם למטה **יֵשׁ חִילּוּק בֵּין צַדִּיקִים לְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁהָעֵזֶר וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ' לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה** מדרגה לדרגה בצורה מסודרת **וּבִגְבוּל** באופן של "בכל לבבך ובכל נפשך" שהיא עבודה מוגבלת, **הוּא מִבְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** האור האלוקי המוגבל, המאיר בעולמות בצורה של התלבשות פנימית בכל נברא לפי ענינו (ועל הארה זו נאמר – מה הנשמה ממלאה את הגוף, אף הקדוש ברוך הוא ממלא את העולם) **וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ'** והעזר מלמעלה **לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת דִּילּוּג** ומעבר קיצוני ממצב אחד למצב הפוך לחלוטין **וּבְלִי גְּבוּל,** אהבת ה' בבחינת "בכל מאודך" **הוּא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין** האור האלוקי בלי גבול, ה'סובב' ו'מקיף' את העולמות מלמעלה ולא מתלבש בתוכם בפנימיות.

וְכַיָּדוּעַ גַּם בֵּאוּר הַטַּעַם הפנימי לכך **שֶׁעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה יָכוֹל לִהְיוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, וְלֹא בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים**[37], ולאחר שהנשמה מסתלקת מהגוף ועולה למעלה כבר אין לה אפשרות לעשות תשובה **כִּי הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' עַל עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁיִּתְהַפֵּךְ לְגַמְרֵי מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה** (**כַּנַּ"ל**), כמבואר לעיל שזהו שינוי קיצוני, **הִיא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל**

ביאור בדרך אפשר

1 יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, נוֹתְנִים לָהּ
2 כֹּחוֹת שֶׁתּוּכַל לְהִתְגַּבֵּר וּלְנַצֵּחַ אֶת הַהַעְלָמוֹת
3 וְהַהֶסְתֵּרִים, וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[36] אִלְמְלֵא
4 הַקָּבָּ"ה עוֹזְרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹ, הִנֵּה גַּם בָּזֶה יֵשׁ
5 חִילּוּק בֵּין צַדִּיקִים לְבַעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, שֶׁהָעֵזֶר
6 וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ' לַעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים שֶׁהִיא בְּסֵדֶר
7 וְהַדְרָגָה וּבִגְבוּל, הוּא מִבְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,
8 וְאִילּוּ הָעֵזֶר וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ' לַעֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה
9 שֶׁהִיא בִּבְחִינַת דִּילּוּג וּבְלִי גְּבוּל, הוּא מִבְּחִינַת
10 סוֹבֵב כָּל עָלְמִין. וְכַיָּדוּעַ גַּם בֵּאוּר הַטַּעַם שֶׁעִנְיַן
11 הַתְּשׁוּבָה יָכוֹל לִהְיוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, וְלֹא
12 בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים[37], כִּי הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' עַל עִנְיַן
13 הַתְּשׁוּבָה, שֶׁיִּתְהַפֵּךְ לְגַמְרֵי מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה
14 (כַּנַּ"ל), הִיא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, וְלָכֵן אֵין
15 זֶה שַׁיָּךְ בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁשָּׁם מֵאִיר בְּחִינַת
16 מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, אֶלָּא דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁבּוֹ
17 נִמְשָׁךְ בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין. וּמִזֶּה מוּכָן גַּם
18 בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁהִיא עַל־דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת
19 בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, דְּכֵיוָן שֶׁבְּעִנְיַן הַנִּסָּיוֹן הַהֶעְלֵם
20 וְהֶסְתֵּר הוּא גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת
21 הָאָדָם וְגַם הָעֵזֶר וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ' מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת
22 בְּלִי גְּבוּל, וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים לְמַדְרֵגַת בְּלִי
23 גְּבוּל, שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּסָּיוֹן הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן נֵס, כְּמוֹ
24 אָרִים נִסִּי[38], נֵס עַל הֶהָרִים[39], כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
25 נַעֲשָׂה הֲרָמָה וַעֲלִיָּה שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, לִבְחִינַת בְּלִי
26 גְּבוּל. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּנְּשָׁמָה
27 עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וּלְהִתְגַּבֵּר
28 עַל רִיבּוּי הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כוּ' (שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן
29 עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה וַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת), שֶׁדַּוְקָא עַל־
30 יְדֵי־זֶה בָּאָה לִבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל.

ביאור בדרך אפשר

עָלְמִין, האור האלוקי הבלי־גבול, **וְלָכֵן אֵין זֶה שַׁיָּךְ בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁשָּׁם מֵאִיר בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** בכל עולם ובכל דרגה לפי עניינו ומהותו **אֶלָּא דַּוְקָא בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ** האור האלוקי הבלי־גבול **בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין.**

וּמִזֶּה מוּכָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁהִיא עַל־דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, וגם היא עבודה בלתי מוגבלת **דְּכֵיוָן שֶׁבְּעִנְיַן הַנִּסָּיוֹן הַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הוּא גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הָאָדָם** ומצוות **וְגַם הָעֵזֶר** מצידו **וְהַ'נְּתִינַת כֹּחַ'** שהאדם מקבל לשם כך **מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים** ומתעלים **לְמַדְרֵגַת בְּלִי גְּבוּל, שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּסָּיוֹן הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן נֵס,** לשון של עלייה ורוממות, היפך עניין הירידה והסכנה שבניסיון, **כְּמוֹ** המשמעות של "נס" בפסוקים **אָרִים נִסִּי**[38], **נֵס עַל הֶהָרִים**[39], **כֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** על ידי שהאדם מתגבר ועומד בניסיון **נַעֲשָׂה** ונפעלת באדם **הֲרָמָה וַעֲלִיָּה** התרוממות והתעלות **שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ,** ללא כל יחס והשוואה למצבו קודם שעמד בניסיון, התעלות **לִבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל.**

וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הָעִילּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּנְּשָׁמָה עַל־יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וּלְהִתְגַּבֵּר עַל רִיבּוּי הַעְלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כוּ' (שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה וַעֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת כמבואר לעיל באריכות כיצד כל שלושת העניינים הללו – ירידת הנשמה למטה לעבוד את ה' בעולם הזה, עבודת התשובה ועבודת הניסיונות – הם בעצם עניין אחד), **שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה בָּאָה** הנשמה **לִבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל** ובסופו של דבר היא מתעלית למעמד מצב נעלה לאין שיעור מהמצב הנעלה שבו היתה קודם הירידה, וכפי שיתבאר עוד להלן.

---

36) סוכה נב, ב. 37) ראה לקו"ת ריש פרשתנו (עה, סע"ב ואילך). 38) ישעי' מט, כב. וראה אוה"ת שה"ש ח"א ע' כט.
39) ע"פ ישעי' ל, יז. וראה סהמ"צ להצ"צ עג, א.

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְיוּבָן** עַל־פִּי הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל לְהָבִין עִנְיַן הִילּוּלָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי[40] בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[41] הַאי עָלְמָא דְּאָזְלִינַן מִנֵּיהּ, כְּבֵי הִילּוּלָא דְּמִיָּא שֶׁהִילּוּלָא שֶׁהִיא שִׂמְחַת נִישׂוּאִין, עִנְיָנָהּ גִּילּוּי כֹּחַ הָאֵין־סוֹף לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת בְּלִי גְּבוּל, וְזֶהוּ שֶׁהַאי עָלְמָא כְּבֵי הִילּוּלָא דַּמְיָא, שֶׁדַּוְקָא בְּהַאי עָלְמָא בָּאִים לִבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, שֶׁזֶּהוּ גַּם אֲמִיתִּית עִנְיַן הַהִילּוּף, דְּאָזְלִינַן מִנֵּיהּ.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת, שֶׁמַּלְאָכִים נִקְרָאִים עוֹמְדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[42] וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה. וְהַיְנוּ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיָּה מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא בְּהַשָּׂגַת אֱלֹקוּת וּבְהִתְפַּעֲלוּת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה, מִכָּל־מָקוֹם עֲלִיָּה זוֹ הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּעֲלִיָּתָם לְמַדְרֵיגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת לַמַּדְרֵגָה הַקּוֹדֶמֶת, כִּי רַק הַהֲלִיכָה וְהָעֲלִיָּה שֶׁלָּהֶם הִיא בִּבְחִינַת גְּבוּל, וְרַק הַנִּשְׁמוֹת נִקְרָאוֹת מְהַלְּכִים, שֶׁעֲלִיָּתָן הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל. וְאַף שֶׁמָּצִינוּ שֶׁגַּם הַנִּשְׁמוֹת נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם עוֹמְדִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ חַי הַוְיָ' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו[43], הֲרֵי זֶה דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה, קוֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, שֶׁאָז הִיא בִּבְחִינַת עֲמִידָה. וּמַה שֶׁכָּתוּב וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכֶה לִהְיוֹת מְהַלֵּךְ בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל.

אָמְנָם הָא גּוּפָא צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתְּכֵן שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה לָעוֹלָם הַזֶּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף,

ביאור בדרך אפשר

של הרבי הרש"ב, משנת תרנ"ד, בגמרא כְּבֵי הִילּוּלָא דַּמְיָא דומה לחתונה. והמשמעות הפנימית של הדברים היא כפי שבא לידי ביטוי באדם לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת בְּלִי גְּבוּל, שהרי כל אדם שנולד יכול להמשיך ולהוליד ילדים נוספים, ונמצא שכוח ההולדה שהקדוש־ברוך־הוא נתן בבני אדם הוא ללא גבול, וְזֶהוּ שֶׁהַאי עָלְמָא כְּבֵי הִילּוּלָא דַּמְיָא, שֶׁדַּוְקָא בְּהַאי עָלְמָא בעולם הזה הגשמי והחומרי, בָּאִים לִבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בכוח ההולדה שֶׁזֶּהוּ גַּם אֲמִיתִּית עִנְיַן הַהִילּוּף, כלשון הגמרא דְּאָזְלִינַן מִנֵּיהּ שאנו הולכים ממנו, כי הליכה אמיתית, במובן של התעלות רוחנית, היא הליכה מתמדת והתעלות בלתי פוסקת מבלי להיעצר בדרגה מסויימת, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת, שֶׁמַּלְאָכִים נִקְרָאִים עוֹמְדִים, וּנְשָׁמוֹת נִקְרָאוֹת מְהַלְּכִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[42] בנבואת זכריה וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה (כמבואר ב'תורה אור' לרבנו הזקן: "נודע שהמלאכים נק' עומדים כמו שכתוב שרפים עומדים. וגם הנשמות קודם בואם לעולם הזה נקראות גם כן עומדים כמו שכתוב חי ה' אשר עמדתי לפניו. רק אחרי ירידת הנשמות לעולם הזה בהתלבשותן בגוף ונפש הבהמית נקראות מהלכים. והטעם שהמלאכים ונשמות נקראים עומדים כי שרש

ביאור בדרך אפשר

במחשבה הם מאותיות המחשבה והאותיות הם בחי' דומם... ולכך נקראים עומדים כבחינת דומם שאין להם בחינת הילוך..."). וְהַיְנוּ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיָּה מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא בְּהַשָּׂגַת אֱלֹקוּת וּבְהִתְפַּעֲלוּת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה, ואם כן לכאורה גם במלאכים יש הליכה מִכָּל־מָקוֹם עֲלִיָּה זוֹ הִיא בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה עליה והתקדמות, הן בהשגה והן ברגשי האהבה והיראה, בצורה הדרגתית. וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם בַּעֲלִיָּתָם לְמַדְרֵיגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּכוּת לַמַּדְרֵגָה הַקּוֹדֶמֶת ואינם מתנתקים ממנה לחלוטין כמו בהתעלות באופן של באין־ערוך, וְלָכֵן נִקְרָאִים המלאכים בְּשֵׁם עוֹמְדִים כאילו אינם הולכים כלל, כִּי הָעֲלִיָּה שֶׁלָּהֶם הִיא בִּבְחִינַת גְּבוּל, עלייה הדרגתית מוגבלת וְרַק הַנִּשְׁמוֹת נִקְרָאוֹת מְהַלְּכִים כי רק ההליכה והעלייה של הנשמות היא הליכה ועלייה אמיתית, שֶׁעֲלִיָּתָן הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל תוך התנתקות והתרחקות מוחלטת מהדרגות הקודמות. וְאַף שֶׁמָּצִינוּ שֶׁגַּם הַנִּשְׁמוֹת נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם עוֹמְדִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ חַי הַוְיָ' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו[43], הֲרֵי זֶה דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה, קוֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, שֶׁאָז הִיא בִּבְחִינַת עֲמִידָה. וּמַה שֶׁכָּתוּב וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכֶה לִהְיוֹת מְהַלֵּךְ בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל.

אָמְנָם הָא גּוּפָא צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יִתְּכֵן שֶׁעַל־יְדֵי הַיְרִידָה לָעוֹלָם הַזֶּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, תָּבֹא הַנִּשְׁמָה להתעלות

42) התהוותם הוא מבחינת אותיות והמלאכים הם מאותיות הדבור... וישראל עלו

40) תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רסא ואילך). 41) עירובין נד, א. 42) זכרי' ג, ז. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. 43) מלכים־ב ה, טז. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53.

ביאור בדרך אפשר

גדולה ונפלאה כל כך **לִהְיוֹת בִּבְחִינַת מְהַלֵּךְ וּבְלִי גְּבוּל, וְלִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה, הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא כְּדֵי לִפְעוֹל בָּעוֹלָם כו׳**[44], להעלות אותו לקדושה **וְאֵיךְ יָכוֹל הָעוֹלָם** הגשמי והחומרי **לִפְעוֹל עִילּוּי** גדול ונפלא כל כך **בַּנְּשָׁמָה. ? אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר כְּלָלוּת עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, וְיָדוּעַ שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת זוֹ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהַנְּשָׁמָה מִתְחַבֶּרֶת וּמִתְאַחֶדֶת עִם הַגּוּף בְּיִחוּד גָּמוּר,** בהתאחדות מלאה, **וְכַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[45] **שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם** לא רק הנפש הבהמית הנקראת נפש החיונית אלא **אֲפִילּוּ** הנפש **הַשִּׂכְלִית וְהָאֱלֹקִית הִיא מִתְפָּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ** וצער הגוף פועל עליה ומשפיע עליה **(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְתַעֲנוּג הַגּוּף) מֵחֲמַת הִתְלַבְּשׁוּתָהּ מַמָּשׁ בַּגֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית** היא הנפש הבהמית **הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף מַמָּשׁ, וְהַיְנוּ**[46], **שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף אֵינָהּ כְּמוֹ עִנְיַן הַגִּלְגּוּלִים,** שלפעמים נפש ׳מתגלגלת׳ בגוף מסוים או אפילו בבעלי חיים, כמבואר בכתבי האריז״ל, מבלי שתהיה לנפש התאחדות גמורה עם הגוף בו היא ׳מגולגלת׳ **שֶׁזֶּהוּ כְּמְשַׁל הָאָדָם הַמְלוּבָּשׁ בְּלְבוּשׁ** בגד, שזו אמנם התלבשות אבל בהחלט לא התאחדות גמורה, **שֶׁכַּאֲשֶׁר נוֹגְעִים בַּלְּבוּשׁ אֵין זֶה נוֹגֵעַ לָאָדָם, כֵּיוָן שֶׁהַלְּבוּשׁ הוּא נִפְרָד מִמֶּנּוּ** לחלוטין, והבגד הוא לא חלק ממציאותו של האדם, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמָה מִתְפָּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף,** ומה שקורה בגוף (צער או עונג וכד׳) משפיע על הנשמה **כֵּיוָן שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל יִחוּד גָּמוּר, וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ**

ביאור בדרך אפשר

1 תָּבֹא הַנְּשָׁמָה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת מְהַלֵּךְ וּבְלִי גְּבוּל,
2 וְלִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה, הֲרֵי יָדוּעַ שֶׁיְּרִידַת הַנְּשָׁמָה
3 לְמַטָּה הִיא כְּדֵי לִפְעוֹל בָּעוֹלָם כו׳[44], וְאֵיךְ יָכוֹל
4 הָעוֹלָם לִפְעוֹל עִילּוּי בַּנְּשָׁמָה. אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן
5 בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר כְּלָלוּת עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה
6 בַּגּוּף, וְיָדוּעַ שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת זוֹ הִיא בְּאוֹפֶן
7 שֶׁהַנְּשָׁמָה מִתְחַבֶּרֶת וּמִתְאַחֶדֶת עִם הַגּוּף בְּיִחוּד
8 גָּמוּר, וְכַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא[45] שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם אֲפִילּוּ
9 הַשִּׂכְלִית וְהָאֱלֹקִית הִיא מִתְפָּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף
10 וְצַעֲרוֹ (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְתַעֲנוּג הַגּוּף) מֵחֲמַת
11 הִתְלַבְּשׁוּתָהּ מַמָּשׁ בַּגֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְלוּבֶּשֶׁת
12 בַּגּוּף מַמָּשׁ, וְהַיְנוּ[46], שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף
13 אֵינָהּ כְּמוֹ עִנְיַן הַגִּלְגּוּלִים, שֶׁזֶּהוּ כְּמְשַׁל הָאָדָם
14 הַמְלוּבָּשׁ בְּלְבוּשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר נוֹגְעִים בַּלְּבוּשׁ אֵין
15 זֶה נוֹגֵעַ לָאָדָם, כֵּיוָן שֶׁהַלְּבוּשׁ הוּא נִפְרָד מִמֶּנּוּ,
16 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמָה מִתְפָּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף,
17 כֵּיוָן שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל יִחוּד גָּמוּר,
18 וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יְכוֹלָה לִהְיוֹת
19 הִתְאַחֲדוּת הַנְּשָׁמָה עִם הַגּוּף, מֵאַחַר שֶׁהֵם בִּ׳
20 הֲפָכִים בְּתַכְלִית, שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה הִיא רוּחָנִית
21 שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת, וְהַגּוּף הוּא גַּשְׁמִי שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת.
22 וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ בִּשְׂאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁגּוּפָם
23 וְנַפְשָׁם הֵם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה, וְכַמְּבוֹאָר בְּ׳תוֹרָה
24 אוֹר׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה
25 יְצִירַת גּוּף הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים[47], שֶׁאֵצֶל
26 בַּעֲלֵי־חַיִּים הַגּוּף הוּא בְּחִינַת צוֹמֵחַ, וְהַנֶּפֶשׁ הִיא
27 בְּחִינַת חַי, שֶׁעִם הֱיוֹתָן בִּ׳ מִדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה
28 מִזּוֹ, הֲרֵי הֵן סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ, וְלָכֵן יְכוֹלוֹת לְהִתְחַבֵּר יַחַד (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ
29 לְצוֹמֵחַ וְדוֹמֵם), וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּמַּלְאָכִים, שֶׁגַּם הַגּוּפִים שֶׁלָּהֶם (כַּנַּ״ל שֶׁגּוּפָם
30 מִבְּ׳ יְסוֹדוֹת הַדַּקִּים דְּאֵשׁ וְרוּחַ) הֵם בְּעֶרֶךְ נַפְשָׁם, וְהַיְנוּ שֶׁהַחוֹמֶר הוּא בְּעֶרֶךְ
31 הַצּוּרָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף אֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה
32 נִקְרֵאת אָדָם עַל שֵׁם אֶדְמָה לָעֶלְיוֹן[48], וְכַנַּ״ל שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה, עָלוּ

ביאור בדרך אפשר

יְכוֹלָה לִהְיוֹת הִתְאַחֲדוּת הַנְּשָׁמָה עִם הַגּוּף, מֵאַחַר שֶׁהֵם בִּ׳ הֲפָכִים בְּתַכְלִית, הפוכים לחלוטין **שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה הִיא רוּחָנִית שֶׁבְּרוּחָנִיּוּת,** בצורה הנעלית ביותר, **וְהַגּוּף הוּא גַּשְׁמִי שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת** בצורה הנחותה ביותר. **וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ בִּשְׂאָר הַנִּבְרָאִים שֶׁגּוּפָם וְנַפְשָׁם הֵם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה,** ויש ביניהם יחס קרוב ואפשר להשוות ביניהם **וְכַמְּבוֹאָר בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יְצִירַת גּוּף הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁאֵצֶל בַּעֲלֵי־חַיִּים הַגּוּף הוּא בְּחִינַת צוֹמֵחַ, וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בְּחִינַת חַי, שֶׁעִם הֱיוֹתָן בִּ׳ מִדְרֵגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ,** ואכן לחי יש תכונות ויתרונות שלא קיימות בצומח, בכל זאת **הֲרֵי הֵן** בחינות ״צומח״ ו״חי״ **סְמוּכוֹת** וקרובות **זוֹ לְזוֹ** במהותן, **וְלָכֵן יְכוֹלוֹת** שתי הבחינות והדרגות הללו **לְהִתְחַבֵּר יַחַד (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְצוֹמֵחַ וְדוֹמֵם)** שגם בהם לצומח אכן יש יתרונות שאין לדומם, ובכל זאת היחס ביניהם קרוב), **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּמַּלְאָכִים, שֶׁגַּם הַגּוּפִים שֶׁלָּהֶם (כַּנַּ״ל שֶׁגּוּפָם** של המלאכים **מִבְּ׳ יְסוֹדוֹת הַדַּקִּים דְּאֵשׁ וְרוּחַ) הֵם בְּעֶרֶךְ נַפְשָׁם,** ואמנם הנפש נעלית מהגוף אבל בכל זאת יש ביניהם יחס קרוב **וְהַיְנוּ שֶׁהַחוֹמֶר הוּא בְּעֶרֶךְ הַצּוּרָה** ובהתאם למהות ולתכונות שלהם, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף אֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה כְּלָל,** ואין כל מקום להשוות ביניהם **שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמָה נִקְרֵאת אָדָם עַל שֵׁם אֶדְמָה לָעֶלְיוֹן**[48], הוא

---

44) ראה תניא פל״ז (מח, ב). 45) פמ״ב (ס, ב). 46) ראה גם סה״מ תרנ״ד ע׳ רכד. תרע״ח ע׳ קצט. 47) בראשית ג, ד.
48) לשון הכתוב - ישעי׳ יד, יד. ספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח״ב פל״ג. של״ה ג, א. כ, ב.

ביאור בדרך אפשר

הקדוש ברוך הוא בעצמו **וְכַנַּ"ל שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה** העליונה, כמאמר חכמינו ז"ל שבני ישראל **עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה, וְאִילוּ הַגּוּף הוּא גַּשְׁמִי מַמָּשׁ, וְהוּא נָמוּךְ בְּמַדְרֵגָה** ובשורש ומקור שלו למעלה מאלוקות **יוֹתֵר מִגּוּפוֹת בַּעֲלֵי־חַיִּים, שֶׁנִּתְהַוָּה** דווקא גוף האדם נתהווה תחילה **בִּבְחִינַת דּוֹמֵם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] **וַיִּיצֶר גוֹ' אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה** ורק אחר כך ה' נפח בו נשמת חיים, כך שבתחילת בריאתו היה מצב שבו גוף האדם היה כדומם ממש, ואילו בעלי החיים נבראו כך שמלכתחילה נפשותיהם האירו את גופם. **וּמִטַּעַם זֶה הִנֵּה דַּוְקָא הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, נִתְלַבְּשָׁה בְּגוּף תַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר, כִּי מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה, יֵשׁ בְּכֹחָהּ** וביכולתה **לְבָרֵר וְלַהֲפֹךְ גַּם גּוּף תַּחְתּוֹן כָּזֶה** שמצד עצמו דומה לדומם, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמַּלְאָכִים נִיתַּן לָהֶם** מלכתחילה **גּוּף רוּחָנִי יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּכֹחָם לְבָרֵר גּוּף גַּשְׁמִי** נחות כל כך כמו גוף האדם, **וְאִם הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם גּוּף גַּשְׁמִי הֲרֵי אַדְּרַבָּה כוּ', וְכַיָּדוּעַ**[50] **מֵעִנְיַן הַנְּפִילִים,** שהיו משורש גבוה מאד אבל בירידתם למטה חטאו **מִבְּנֵי שַׁמְחַזַּאי וַעֲזָאֵל**[51]**, שֶׁנָּפְלוּ לְמַטָּה וְלֹא עָמְדוּ נֶגֶד הַגּוּף, וְלָכֵן נִיתַּן לָהֶם גּוּף רוּחָנִי בְּעֶרֶךְ נַפְשָׁם, שֶׁיּוּכְלוּ לַהֲפֹךְ חוֹמֶר גּוּפָם לְצוּרַת נַפְשָׁם. וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף אֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה כְּלָל, וְאִם־כֵּן אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת חִיבּוּר הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף שֶׁיִּתְאַחֲדוּ בְּיִחוּד גָּמוּר. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר**[49] **וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים, שֶׁעִנְיַן הַנְּפִיחָה הוּא מִצַּד כֹּחַ פְּנִימִי**[52]**, שֶׁזֶּהוּ כֹּחַ הָאֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְחַבֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף. שֶׁעִם הֱיוֹתָם שְׁנֵי הַפָּכִים, מִכָּל־מָקוֹם יִתְחַבְּרוּ יַחְדָּו בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל** שבגלל היותו למעלה מההגבלות, בכוחו לחבר שני הפכים כאחד.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא בְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, נֶאֱמַר וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, ומשמעות הדברים היא **שֶׁהַנְּשָׁמָה נַעֲשֵׂית בִּבְחִינַת מְהַלֵּךְ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה הֲרֵי הִיא בִּבְחִינַת עֲמִידָה כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים עוֹמְדִים,** כי ההתעלות שלהם מדרגה לדרגה היא בצורה הדרגתית, כמבואר לעיל, **כִּי הִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְלָכֵן דַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,** פעולה שמחייבת הארה

ביאור בדרך אפשר

והייתם קשים מבני אדם. אמרו לו: תן לנו רשות ונדור עם הבריות ותראה איך אנו מקדשין שמך. אמר להם: רדו ותדורו עמהן. מיד קלקלו..."). **וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁהַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף** של האדם **אֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה כְּלָל,** אלא יש ביניהם פער עצום **וְאִם־כֵּן אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת חִיבּוּר הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף** שהנשמה תתלבש בגוף באופן כזה **שֶׁיִּתְאַחֲדוּ בְּיִחוּד גָּמוּר?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר[49] בתורה לגבי אופן נתינת הנשמה בגוף האדם (לאחר שבתחילה הגוף נברא מן העפר כדומם) **וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים, שֶׁעִנְיַן הַנְּפִיחָה הוּא מִצַּד כֹּחַ פְּנִימִי**[52]**,** כפי שרואים שהאדם הנופח מוציא כוחות גדולים יותר ופנימיים יותר מאשר האדם המדבר המוציא כוחות חלשים יותר וחיצוניים יותר **שֶׁזֶּהוּ** הכוח הפנימי שעליו נאמר "ויפח" הוא **כֹּחַ הָאֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְחַבֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף. שֶׁעִם הֱיוֹתָם שְׁנֵי הַפָּכִים, מִכָּל־מָקוֹם יִתְחַבְּרוּ יַחְדָּו בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל** שבגלל היותו למעלה מההגבלות, בכוחו לחבר שני הפכים כאחד.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא בְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, נֶאֱמַר וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, ומשמעות הדברים היא **שֶׁהַנְּשָׁמָה נַעֲשֵׂית בִּבְחִינַת מְהַלֵּךְ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה הֲרֵי הִיא בִּבְחִינַת עֲמִידָה כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים עוֹמְדִים,** כי ההתעלות שלהם מדרגה לדרגה היא בצורה הדרגתית, כמבואר לעיל, **כִּי הִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְלָכֵן דַּוְקָא עַל־יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף,** פעולה שמחייבת הארה

---

49) בראשית ב, ז. 50) ראה גם תו"ח בראשית כה, ג. מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב ע' תעא. 51) ילקוט שמעוני בראשית רמז מד. 52) ראה תניא רפ"ב.

ביאור בדרך אפשר

והתגלות של האין סוף הבלתי מוגבל, **הֲרֵי הִיא מִתְעַלִּית בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַהִילּוּךְ** הליכה אמיתית, כמבואר לעיל. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה לִנְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[53] לְמִצְרַיִם יְרִדְתֶּם כוּ׳ וְיֵצֶר־הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם,** כמובא בגמרא: בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים? אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה׳ אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם?... מה כתיב בה, לא תרצח לא תנאף לא תגנוב. קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא...״ **כֵּיוָן שֶׁדַּוְקָא בִּהְיוֹתָהּ בַּגּוּף יְכוֹלָה לַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָהּ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִילּוּךְ וַעֲלִיָּה בְּלִי גְּבוּל, וְעַד לְאִשְׁתָּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא[54],** להישאב, ולהיות נכלל בגוף המלך, הקדוש ברוך הוא, כביכול, כמבואר ב׳תורה אור׳ לרבנו הזקן: ״שתכלית ירידת הנשמה לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש החיונית, ירידה זו צורך עלייה היא... ונקראת בזוהר הקדוש לאשתאבא בגופא דמלכא דהיינו להיות כמו התאחדות הגוף עם הנפש בהתלבשותה בו, שכל כאב ומכה אשר בגוף חס־ושלום מרגשת הנפש ומתפעלת ממקרי הגוף לפי שהם מתאחדים והיו לאחדים ממש ואי אפשר להיות העלאה כזו מצד נשמותיהם שעלו במחשבה בלבד... ואין יחוד זה מתגלה בנשמה מצד עצמה אלא בהתלבשותה בגוף עם נפש החיונית שירידה זו צורך עליה היא...״. **שֶׁזֶּהוּ עִילּוּי שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ אֲפִילּוּ לְגַבֵּי מַעֲמָד וּמַצָּב הַנְּשָׁמָה קוֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה.**

ביאור בדרך אפשר

ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר הַכָּתוּב וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁמְּדוּבָּר כָּאן אוֹדוֹת מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה נַעֲשִׂים בִּבְחִינַת מְהַלְּכִים, מַה נּוֹגֵעַ לְהַזְכִּיר אוֹדוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים עוֹמְדִים ולמה חשוב לדבר בחסרונם של המלאכים לעומת הנשמות.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא,** שלאמיתו של דבר, הכתוב מתכוין לדבר במעלת המלאכים ולא בחסרונם כיוון **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמוֹת נַעֲשִׂים בִּבְחִינַת מְהַלְּכִים** בהתעלות אמיתית, שלא בערך לדרגה הקודמת, **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה, הֲרֵי הֵם פּוֹעֲלִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה, מַלְאָכִים, שֶׁגַּם אֶצְלָם יִהְיֶה עִנְיַן הַהִילּוּךְ[55]** וסוף סוף גם המלאכים יתעלו בהתעלות אמיתית. **וְטַעַם הַדָּבָר,** מדוע באמת עבודת הנשמות פועלת עילוי גם במלאכים, **לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הַנְּשָׁמוֹת לְמַטָּה נַעֲשִׂית בְּסִיּוּעַ הַמַּלְאָכִים, דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה לְמַטָּה מְלוּבֶּשֶׁת בְּגוּף גַּשְׁמִי, הֲרֵי הִיא צְרִיכָה לְסִיּוּעַ שֶׁל הַמַּלְאָכִים,** בקבלה וחסידות **כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן גָּפִיף לוֹן וְנָשִׁיק לוֹן[56],** חיבוק ונישוק אותיות התורה והתפילה של האדם על ידי המלאכים **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְזַכְּכִים הַמַּלְאָכִים אֶת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה כוּ׳** ונמצא שהמלאכים מסייעים לעבודתם של בני ישראל וכמבואר ב׳תורה אור׳ לרבנו הזקן: ״... אותיות התפלה עולות למעלה על־ידי המלאכים כנודע שכמה מלאכים ממונים בכל היכל לקבל התפילות. ואיתא בזוהר שהמלאך נשיק לה. וביאור עניין זה הוא כמו הנושק על־דרך־משל שמכניס רוחו והבלו בדבר שנושק. כך המלאך מכניס רוחו והבלו באותיות התפלה להעלותם מבחינת דבור האדם לבחינת דבור המלאכים שהיא בחינת מחשבה שלמטה וכך עולה התפלה למעלה מעולם ועד עולם. עד עולם העליון... וכן התורה... ומשם נמשך אותיות חדשות...״.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְהִלִּים מִזְמוֹר פ״ח (שֶׁזֶּהוּ הַקָּאפִּיטֶל שֶׁל

---

53) שבת פח, סע״ב ואילך. 54) זח״א ריז, ב. 55) ראה גם ד״ה צאינה וראינה דליל א׳ דחג השבועות פ״ד (תורת מנחם - התוועדויות חלק נ ע׳ 7). 56) ראה זהר ח״א כג, ב. ח״ב רא, ב. תו״א מקץ מג, סע״ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

בַּעַל הַגְּאוּלָה וְהַשִּׂמְחָה שֶׁמַּתְחִיל בְּי"ב תַּמּוּז זֶה[57] בהתאם למנהג לומר בכל שנה את הפרק המתאים למספר שנות האדם, למשל במלאות לו י"ג שנה להתחיל לומר פרק י"ד, והרבי הריי"צ בעל הגאולה נולד בי"ב תמוז תר"מ), **וַאֲנִי אֵלֶיךָ הֲוָיָ' שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְּקַדְּמֶךָ**[58], **וְאִיתָא** מובא **בְּ'מִדְרַשׁ תְּהִלִּים'** על פסוק זה, **מַלְאַךְ שֶׁהוּא מְמוּנֶה עַל הַתְּפִלָּה מַמְתִּין עַד שֶׁתִּתְפַּלֵּל כְּנֶסִיָּה אַחֲרוֹנָה (הַמִּנְיָן הָאַחֲרוֹן) שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנוֹטֵל כָּל הַתְּפִלּוֹת** של כל בני ישראל ביחד **וְעוֹשֶׂה אוֹתָן עֲטָרָה** כתר **וְנוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק**[59]**, חֵי הָעוֹלָמִים. וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַהִילּוּךְ אֵצֶל הַנְּשָׁמוֹת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה, נַעֲשָׂה בְּסִיּוּעַ הַמַּלְאָכִים,** כמבואר לעיל הן על ידי שהמלאכים מזככים את אותיות התורה והתפילה והן על ידי שהמלאך מעלה את התפילות **לָכֵן פּוֹעֲלִים הַנְּשָׁמוֹת עִנְיַן הַהִילּוּךְ גַּם אֵצֶל הַמַּלְאָכִים שֶׁסִּיְּעוּ לָהֶם לָבֹא לִבְחִינַת מְהַלְּכִים** אף שמצד עצמם המלאכים הם "עומדים" ולא מהלכים, כמבואר לעיל בהרחבה.

ו) וְזֶהוּ בָּרוּךְ הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי טוֹב, שֶׁמִּתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנִיעוֹת וְהָעִיכּוּבִים דְּהַנְּסִיּוֹנוֹת, וּמִתְבָּרְכִים בְּכָל טוּב, וּכְפִי שְׁמְסַיֵּם בַּמַּאֲמָר[60] **שֶׁאֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה**[61]**, שֶׁהוּא טוֹב הָאֲמִיתִּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[62] **עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאוּשָּׁר, דְּגַם מַחֲזִיקֵי הַתּוֹרָה [דְּיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּגַבֵּי לוֹמְדֵי תּוֹרָה, הִנֵּה מַחֲזִיקֵי תּוֹרָה עֲבוֹדָתָם הִיא בִּבְחִינַת עֲבוֹדַת הַנְּסִיּוֹנוֹת] הֵם מְאוּשָּׁרִים וּמְבוֹרָכִים בְּכָל טוּב, וְעַד לְהַמְשָׁכַת הַבְּרָכָה בְּלִי גְּבוּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[63] **וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דַּי, וּבִפְרָט בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (שֶׁלָּזֶה בָּאִים עַל־יְדֵי הַטִּירְחָא בַּעֲבוֹדַת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל) וּלְאַחֲרֵי חֲצוֹת, רַעֲוָא דְּכָל רַעֲוִין**[64]**,** כמובא בזוהר שבשבת אחר חצות היא עת רצון מיוחדת הנקראת "רצון הרצונות" **שֶׁאָז נִמְשֶׁכֶת נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים,** ללא גבולות, כמאמר חכמינו ז"ל שזהו השכר שזוכה לו המענג את השבת **כְּיַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ**[65] **וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה**[66], היינו שנחלתו מתרחבת ומתפשטת לכל הכיוונים, ללא גבול, **שֶׁזֶּהוּ** ענין השבת והשכר בלי גבול על עונג שבת **מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** מעין עניין השבת עצמה הוא גם **בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, שֶׁאָז צָרִיךְ לִהְיוֹת טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ**[67], לטעום ממאכלי השבת ולהתחיל להתעלות מעין ההתעלות של שבת **וַהֲרֵי עוֹמְדִים אָנוּ בְּאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי לְאַחֲרֵי חֲצוֹת**[68]**,** כדברי חכמינו ז"ל שהעולם עתיד להתקיים ששת אלפים שנה, וכעת כשאנחנו לאחר מחצית האלף השישי הרי אנו במצב של ערב שבת אחר חצות **וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ נִזְכֶּה לִגְאוּלָה שְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יְקוּיִם הַיִּעוּד**[69] **וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר.**

ביאור בדרך אפשר

1 **וְהַשִּׂמְחָה שֶׁמַּתְחִיל בְּי"ב תַּמּוּז זֶה**[57]), **וַאֲנִי אֵלֶיךָ**
2 **הֲוָיָ' שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְּקַדְּמֶךָ**[58]**, וְאִיתָא**
3 **בְּ'מִדְרַשׁ תְּהִלִּים', מַלְאַךְ שֶׁהוּא מְמוּנֶה עַל**
4 **הַתְּפִלָּה מַמְתִּין עַד שֶׁתִּתְפַּלֵּל כְּנֶסִיָּה אַחֲרוֹנָה**
5 **(הַמִּנְיָן הָאַחֲרוֹן) שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנוֹטֵל כָּל הַתְּפִלּוֹת**
6 **וְעוֹשֶׂה אוֹתָן עֲטָרָה וְנוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה,**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק**[59]**, חֵי הָעוֹלָמִים.**
8 **וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַהִילּוּךְ אֵצֶל הַנְּשָׁמוֹת עַל־יְדֵי**
9 **עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה, נַעֲשָׂה בְּסִיּוּעַ הַמַּלְאָכִים, לָכֵן**
10 **פּוֹעֲלִים הַנְּשָׁמוֹת עִנְיַן הַהִילּוּךְ גַּם אֵצֶל**
11 **הַמַּלְאָכִים שֶׁסִּיְּעוּ לָהֶם לָבֹא לִבְחִינַת מְהַלְּכִים.**
12 **ו) וְזֶהוּ בָּרוּךְ הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי**
13 **טוֹב, שֶׁמִּתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנִיעוֹת**
14 **וְהָעִיכּוּבִים דְּהַנְּסִיּוֹנוֹת, וּמִתְבָּרְכִים בְּכָל טוּב,**
15 **וּכְפִי שְׁמְסַיֵּם בַּמַּאֲמָר**[60] **שֶׁאֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה**[61]**,**
16 **שֶׁהוּא טוֹב הָאֲמִיתִּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[62] **עֵץ חַיִּים הִיא**
17 **לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאוּשָּׁר, דְּגַם מַחֲזִיקֵי**
18 **הַתּוֹרָה [דְּיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּגַבֵּי לוֹמְדֵי תּוֹרָה, הִנֵּה**
19 **מַחֲזִיקֵי תּוֹרָה עֲבוֹדָתָם הִיא בִּבְחִינַת עֲבוֹדַת**
20 **הַנְּסִיּוֹנוֹת] הֵם מְאוּשָּׁרִים וּמְבוֹרָכִים בְּכָל טוּב,**
21 **וְעַד לְהַמְשָׁכַת הַבְּרָכָה בְּלִי גְּבוּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[63]
22 **וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דַּי, וּבִפְרָט בְּיוֹם**
23 **הַשַּׁבָּת (שֶׁלָּזֶה בָּאִים עַל־יְדֵי הַטִּירְחָא בַּעֲבוֹדַת**
24 **שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל) וּלְאַחֲרֵי חֲצוֹת, רַעֲוָא דְּכָל**
25 **רַעֲוִין**[64]**, שֶׁאָז נִמְשֶׁכֶת נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים, כְּיַעֲקֹב**
26 **שֶׁכָּתוּב בּוֹ**[65] **וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה**[66]**,**
27 **שֶׁזֶּהוּ מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעֶרֶב שַׁבָּת**
28 **לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, שֶׁאָז צָרִיךְ לִהְיוֹת טוֹעֲמֶיהָ חַיִּים**
29 **זָכוּ**[67]**, וַהֲרֵי עוֹמְדִים אָנוּ בָּאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי לְאַחֲרֵי**
30 **חֲצוֹת**[68]**, וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ נִזְכֶּה לִגְאוּלָה שְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יְקוּיִם**
31 **הַיִּעוּד**[69] **וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר.**

---

57) ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1. וש"נ. 58) פסוק יד. 59) משלי יו"ד, ו. 60) סה"מ תרפ"ז ע' רטז. 61) אבות פ"ו, ג. 62) משלי ג, יח. 63) מלאכי ג, יו"ד. 64) ראה זח"ב פח, סע"ב. 65) ויצא כח, יד. 66) שבת קיח, סע"א ואילך. 67) ראה פע"ח שער השבת רפ"ג. מג"א או"ח סר"נ סוסק"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ח. וראה לקו"ש חט"ו ע' 282. ובכ"מ. 68) ראה ספר השיחות תש"ט ע' 331. לקו"ש שם. שם ע' 42 ואילך. וש"נ. ספר השיחות תש"נ ח"א ע' 254. וש"נ. 69) ישעי' מ, ה.

ביאור בדרך אפשר

שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳[1]. וּמְדַיֵּק בָּזֶה ושואל בפסוק זה הרבי הריי״צ בַּעַל הַגְּאוּלָה שנגאל ממאסר בחג הגאולה י״ב־י״ג תמוז בשנת תרפ״ז בְּמַאֲמָרוֹ מאמר חסידות על פסוק זה שאמר לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה, בְּיוֹם שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ פָּרָשַׁת פִּינְחָס תרפ״ז (בַּמַּאֲמָר הַשֵּׁנִי[2] שֶׁאָמָרוֹ הרבי הריי״צ בעל הגאולה בִּסְעוּדַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ בִּסְעוּדַת הוֹדָאָה[3] על גאולתו מהמאסר), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בפסוק זה וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳, היינו שעל בני ישראל לברך את ה׳ הֲלֹא כָּל הַבְּרָכוֹת שבאות לעולם וְכָל הַהַמְשָׁכוֹת מלמעלה למטה וְכָל הַגִּילוּיִים של האורות האלוקיים הנעלמים הֵם מִשֵּׁם הַוָיָ׳, מידת החסד, הרחמים והגילוי אִם־כֵּן מַהוּ עִנְיַן וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳, שֶׁצְּרִיכִים אנחנו לְבָרֵךְ אֶת שֵׁם הַוָיָ׳ והרי אדרבה הוי׳ הוא המקור של הברכות? וּנְקוּדַת הַבִּיאוּר בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ שתי דרגות בשם הוי׳ הַוָיָ׳ דִּלְתַתָּא הוי׳ שלמטה וַהַוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הוי׳ שלמעלה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר בפסוק זה שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה של האדם דִּ׳שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ׳ שתוכנה יתבאר להלן נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דִּ׳בָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳״, לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת אוֹר וְהַגִּילוּי בַּהַוָיָ׳ דִּלְתַתָּא ולפעול התעלות בדרגה התחתונה של שם הוי׳, וְאָז יְבָרֶכְךָ ותהיה תוספת ברכה לאדם ממקור עליון הַוָיָ׳[4] דִּלְעֵילָא הדרגה הגבוהה של שם הוי׳. וְהַבְּרָכָה הִיא מִצִּיּוֹן[4], כמו שכתוב (בהמשך לפסוק ״שאו ידיכם קודש וברכו את הוי׳״) ״יברכך ה׳ מציון״ שֶׁמִּתְגַּלָּה ובאה מההעלם אל הגילוי נְקוּדַת הַנְּשָׁמָה, הנקודה העמוקה והפנימית ביותר בנשמה בְּחִינַת הַיְחִידָה של הנשמה שיש לה כמה שמות והשם ״יחידה״ מתייחס לנקודה הכי פנימית והכי נעלית (כַּמְבוֹאָר בְּמַאֲמָרֵי החסידות הפותחים בפסוק צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה בִּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[5] לאדמו״ר הזקן וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת[6] כיצד בחינת ״ציון״ מתייחסת לנקודה העמוקה והפנימית של הנשמה ״והיא פנימיות הלב״). וְעַל־יְדֵי־זֶה שהאדם פועל תוספת המשכת וגילוי אור אלוקי בעולם נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה הָאֲמִיתִית המטרה הפנימית דְּעוּשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ[4], של בריאת השמים והארץ, וְהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּמָם שֶׁל שָׁמַיִם וָאָרֶץ וכללות הבריאה עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁעַל־פִּי עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב, עבודת התפילה דְּאָז כאשר התורה והמצוות הם עם עבודה שבלב (וכאמור, ״ציון״ היא פנימיות הלב) הוּא שְׁלֵמוּת ג׳ הָעַמּוּדִים דְּתוֹרָה מִצְוֹת וַעֲבוֹדָה אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[7] כדברי המשנה ״על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה (תפילה) ועל גמילות חסדים (מצוות).

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, פרשת פינחס, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר[8] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם גו׳ וְהִקְרַבְתֶּם גו׳ פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד גו׳, כִּדְאִיתָא כפי שמובא בַּגְּמָרָא[9] פַּר יְחִידִי לָמָּה, מדוע קרבן המוסף של יום שמיני עצרת הוא של פר אחד כְּנֶגֶד עם ישראל שהם אוּמָּה יְחִידָה בשונה מקרבנות המוסף של שבעת ימי חג הסוכות שהם ביחד שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם. שֶׁעִנְיָן זֶה העובדה שעם ישראל הוא ״אומה יחידה״ קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הַיְחִידָה

בס״ד. שבת פרשת פינחס, י״ד תמוז (מאמר ב), ה׳תשכ״ז

(הנחה בלתי מוגה)

שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳[1]. וּמְדַיֵּק בָּזֶה בַּעַל הַגְּאוּלָה בְּמַאֲמָרוֹ לִפְנֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה, בְּיוֹם שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ פָּרָשַׁת פִּינְחָס תרפ״ז (בַּמַּאֲמָר הַשֵּׁנִי[2] שֶׁאָמָרוֹ בִּסְעוּדַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ בִּסְעוּדַת הוֹדָאָה[3]), דְּצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳, הֲלֹא כָּל הַבְּרָכוֹת וְכָל הַהַמְשָׁכוֹת וְכָל הַגִּילוּיִים הֵם מִשֵּׁם הַוָיָ׳, אִם־כֵּן מַהוּ עִנְיַן וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳, שֶׁצְּרִיכִים לְבָרֵךְ אֶת שֵׁם הַוָיָ׳. וּנְקוּדַת הַבִּיאוּר בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ הַוָיָ׳ דִּלְתַתָּא וַהַוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְעַל זֶה נֶאֱמַר שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּ׳שְׁאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ׳ נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דִּ׳בָרְכוּ אֶת הַוָיָ׳״, לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת אוֹר וְהַגִּילוּי בַּהַוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, וְאָז יְבָרֶכְךָ הַוָיָ׳[4] דִּלְעֵילָא. וְהַבְּרָכָה הִיא מִצִּיּוֹן[4], שֶׁמִּתְגַּלָּה נְקוּדַת הַנְּשָׁמָה, בְּחִינַת הַיְחִידָה (כַּמְבוֹאָר בְּמַאֲמָרֵי צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה בִּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[5] וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת[6]). וְעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁלֶמֶת הַכַּוָּנָה הָאֲמִיתִית דְּעוּשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ[4], וְהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה קִיּוּמָם שֶׁל שָׁמַיִם וָאָרֶץ עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁעַל־פִּי עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב, דְּאָז הוּא שְׁלֵמוּת ג׳ הָעַמּוּדִים דְּתוֹרָה מִצְוֹת וַעֲבוֹדָה אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[7].

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר[8] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם גו׳ וְהִקְרַבְתֶּם גו׳ פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד גו׳, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[9] פַּר יְחִידִי לָמָּה, כְּנֶגֶד אוּמָּה יְחִידָה. שֶׁעִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת

---

1) תהלים קלד, ב. 2) סה״מ תרפ״ז ע׳ ריז ואילך. 3) ראה ספר השיחות תרפ״ז ע׳ 173. 4) תהלים שם, ג. 5) דברים א, ב ואילך. 6) ד״ה ציון במשפט תפדה תשט״ו (סה״מ תשט״ו ע׳ קצ ואילך). ובכ״מ. 7) אבות פ״א מ״ב - הפרק שלומדים ביום הש״ק זה. 8) פרשתנו כט, לה. 9) סוכה נה, ב.

ביאור בדרך אפשר

שבנשמה שהיא העומק והפנימיות של הנשמה, **שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא שֶׁמְּקַבֶּלֶת** את החיות שלה ואת ההשפעה שלה **מִבְּחִינַת יָחִיד**[10], דרגה גבוהה ועמוקה ביותר באלוקות שבה הקדוש ברוך הוא נקרא **יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָהּ שֶׁל בְּחִינַת צִיּוֹן,** בחינת היחידה, עומק ופנימיות הנשמה **כַּנַּ"ל.**

ב) וּמַמְשִׁיךְ הרבי הריי"צ בעל הגאולה **בַּמַּאֲמָר** הנזכר, **וּלְהָבִין זֶה בָּעֲבוֹדָה ה'** הרוחנית **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת, הִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[11] **שָׁלֹשׁ תְּכִיפוֹת הֵן,** בשלושה דברים מצינו שהם צריכים להיות תכופים וסמוכים זה לזה ללא הפסק ביניהם **תֵּיכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה** שחיטת הקרבן צריכה להיות מיד לאחר שסומכים עליו את הידיים, **תֵּיכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה** יש לברך על נטילת ידיים מיד לאחר הנטילה, **תֵּיכֶף לִגְאוּלָה תְּפִלָּה** יש להתחיל את תפילת שמונה עשרה מיד לאחר ברכת "גאל ישראל" **כו'. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בּוֹן, כָּל מִי שֶׁהוּא תּוֹכֵף סְמִיכָה לִשְׁחִיטָה, אֵין פְּסוּל נוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן** ומובטח לו שקרבנו יהיה כשר **וְכו'.**

וּמְבָאֵר הרבי הריי"צ בעל הגאולה במאמר הנזכר, **שֶׁג' דְּבָרִים אֵלּוּ** שעליהם נאמר שהם צריכים להיות סמוכים זה לזה, **סְמִיכָה וּשְׁחִיטָה, נְטִילַת יָדַיִם וּבְרָכָה, וּגְאוּלָה וּתְפִלָּה, הֵם הָעֲבוֹדָה הָאֲמִיתִית וְהַפְּנִימִית בְּג' הָעִנְיָנִים,** שעליהם העולם עומד, כאמור, **עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה**[12]**, קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַגְּאוּלָה, כְּפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ לְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת.**

1 הַיְחִידָה, שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת יָחִיד[10],
2 יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָהּ שֶׁל בְּחִינַת צִיּוֹן,
3 כַּנַּ"ל.

4 ב) **וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, וּלְהָבִין זֶה בָּעֲבוֹדָה**
5 **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה**
6 **בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת, הִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[11] **שָׁלֹשׁ**
7 **תְּכִיפוֹת הֵן, תֵּיכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה, תֵּיכֶף**
8 **לִנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה, תֵּיכֶף לִגְאוּלָה תְּפִלָּה כו'.**
9 **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בּוֹן, כָּל מִי שֶׁהוּא תּוֹכֵף**
10 **סְמִיכָה לִשְׁחִיטָה, אֵין פְּסוּל נוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן**
11 **וְכו'. וּמְבָאֵר, שֶׁג' דְּבָרִים אֵלּוּ, סְמִיכָה וּשְׁחִיטָה,**
12 **נְטִילַת יָדַיִם וּבְרָכָה, וּגְאוּלָה וּתְפִלָּה, הֵם**
13 **הָעֲבוֹדָה הָאֲמִיתִית וְהַפְּנִימִית בְּג' הָעִנְיָנִים,**
14 **עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה**[12]**, קִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא**
15 **עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עִנְיַן**
16 **הַגְּאוּלָה, כְּפִי שֶׁמַּמְשִׁיךְ לְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת.**

17 **וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁהַתְּחָלַת הָעֲבוֹדָה הִיא**
18 **עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, דִּתְפִלָּה הִיא תְּמוּרַת**
19 **הַקָּרְבָּנוֹת**[13]**, וְרֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּן**
20 **הוּא בִּסְמִיכָה**[14]**, דִּכְתִיב**[15] **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ**
21 **הָעוֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, דְּעַל־יְדֵי הַסְּמִיכָה**
22 **הוּא הַרְצָאַת הַקָּרְבָּן. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה עִנְיַן**
23 **הַסְּמִיכָה הוּא בְּעֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת הַיָּדַיִם שֶׁהֵם נֶגֶד**
24 **עֶשֶׂר סְפִירוֹת, כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר יְצִירָה**[16] **עֶשֶׂר**
25 **סְפִירוֹת בְּלִי מָה, מִסְפַּר עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת, וּבְבִרְכַּת**
26 **יַעֲקֹב אֶת בְּנֵי יוֹסֵף כְּתִיב**[17] **שִׁכֵּל אֶת יָדָיו, וְאִיתָא**
27 **בִּבְחַיֵּי, שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה לְהַמְשִׁיךְ**
28 **מִשָּׁם מְקוֹר הַבְּרָכָה. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ כְּתִיב**
29 **(בְּפָרָשָׁתֵנוּ**[18]**) וַיִּסְמוֹךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו**
[וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה זֹאת בְּעַיִן יָפָה
30 יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁנִּצְטַוָּה, שֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר לוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ[19], וְהוּא עָשָׂה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וַעֲשָׂאוֹ כִּכְלִי מָלֵא

ביאור בדרך אפשר

31 **וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁהַתְּחָלַת הָעֲבוֹדָה** השלב הראשון שלה **הִיא**
32 **עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, דִּתְפִלָּה הִיא תְּמוּרַת הַקָּרְבָּנוֹת**[13]**,** כדברי
33 חכמינו ז"ל שחכמים תקנו את התפילות כנגד הקרבנות **וְרֵאשִׁית** התחלה,
34 השלב הראשון של **הָעֲבוֹדָה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּן הוּא בִּסְמִיכָה**[14]**,**
35 **דִּכְתִיב**[15] שכתוב (בתורה בסדר
36 הקרבת הקרבנות) **וְסָמַךְ** המביא את
37 הקרבן **יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעוֹלָה**
38 **וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, דְּעַל־**
39 **יְדֵי הַסְּמִיכָה הוּא הַרְצָאַת**
40 **הַקָּרְבָּן** הקרבן נהיה רצוי לפני ה'.
41 **וְהָעִנְיָן** הפנימי הרוחני של ה'סמיכה'
42 על ראש הקרבן **הוּא, דְּהִנֵּה עִנְיַן**
43 **הַסְּמִיכָה הוּא בְּעֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת**
44 **הַיָּדַיִם שֶׁהֵם נֶגֶד עֶשֶׂר**
45 **סְפִירוֹת, כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר**
46 **יְצִירָה**[16] **עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִי**
47 **מָה** מופשטות, ללא מהות מוגדרת,
48 **מִסְפַּר עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת, וּבְבִרְכַּת**
49 **יַעֲקֹב אֶת בְּנֵי יוֹסֵף** מנשה ואפרים
50 **כְּתִיב**[17] **שִׁכֵּל אֶת יָדָיו** ושם את
51 יד ימינו על ראש אפרים הצעיר ואת יד
52 שמאלו על ראש מנשה הבכור,
53 **וְאִיתָא בִּבְחַיֵּי, שֶׁהוּא בְּחִינַת**
54 **חָכְמָה עִילָּאָה** פעולת יעקב לברך
55 את בני יוסף בשתי ידיו, היינו בעשר
56 האצבעות שכנגד עשר הספירות,
57 קשורה בבחינת החכמה העליונה,
58 הראשונה מבין עשר הספירות,
59 **לְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם** מהחכמה העליונה
60 **מְקוֹר הַבְּרָכָה. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ**
61 **כְּתִיב (בְּפָרָשָׁתֵנוּ**[18] פרשת
62 השבוע, פרשת פינחס) **וַיִּסְמוֹךְ**
63 **מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו** על יהושע
64 ומינה אותו להיות ממלא מקומו
65 כמנהיג עם ישראל **[וּכְפֵירוּשׁ**
66 **רַשִׁ"י שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה זֹאת בְּעַיִן**
67 **יָפָה יוֹתֵר וְיוֹתֵר** הרבה יותר
68 **מִמַּה שֶׁנִּצְטַוָּה, שֶׁהַקָּבָּ"ה**
69 **אָמַר לוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ**[19]**,** יד

---

10) ראה לקו"ת פ' ראה כה, א. סה"מ תרצ"ו ע' 57. וש"נ. 11) ירושלמי ברכות פ"א ה"א. 12) תענית ב, א. 13) ברכות כו, א־ב. 14) ראה גם סה"מ תרל"א ח"א ע' רכח ואילך. תרנ"ג ע' קפד ואילך. 15) ויקרא א, ד. 16) פ"א מ"ג. 17) ויחי מח, יד. 18) כז, כג. 19) שם, יח.

ביאור בדרך אפשר

אחת בלבד **וְהוּא** משה רבנו **עָשָׂה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וַעֲשָׂאוֹ** את יהושע **כְּכְלִי מָלֵא וְגָדוּשׁ, וּמִלְּאוֹ חָכְמָתוֹ בְּעַיִן יָפָה], שֶׁהוּא** סמיכה בשתי הידיים, עם עשר אצבעות, **הַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁרֵאשִׁיתָן הוּא בְּחִינַת חָכְמָה** הספירה הראשונה.

וּכְמוֹ כֵן יוּבָן עִנְיַן הַסְּמִיכָה בשתי הידיים **עַל הַקָּרְבָּן, שֶׁהָאָדָם בְּגִימַטְרִיָּא מ״ה**[20], **מַמְשִׁיךְ בְּחִינַת אוֹר עֶלְיוֹן עַל הַבְּהֵמָה, בְּגִימַטְרִיָּא ב״ן**[21], **בִּכְדֵי שֶׁתּוּכַל** הבהמה **לְהִתְעַלּוֹת** מגשמיות וחומריות לקדושה ואלוקות **וְכוּ׳** ועל עניינם הפנימי של ״מ״ה״ וב״ן״ מבואר בחסידות ששם הוי׳ יכול להיות נכתב בצורות שונות של ׳מילוי׳ וכאשר שם הוי׳ נכתב במילוי אל״ף היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, הרי הוא עולה בגימטריא 45 ונקרא שם מ״ה, ואילו כאשר הוא נכתב במילוי ה׳ היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה - הרי הוא עולה בגימטריא 52, ונקרא שם ב״ן. ועוד מבואר בחסידות ששם מ״ה מברר (מפריד את הטוב מן הרע ומעלה את הטוב) בדרך המשכה מלמעלה למטה ושם ב״ן מברר בדרך העלאה מלמטה למעלה.

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף (בְּמַאֲמָר הַמּוּסְגָּר) בַּמּוּזְכָּר לְעֵיל אוֹדוֹת הַסְּמִיכָה שֶׁסָּמַךְ מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הַכֹּל בְּחַיָּיו, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מָצִינוּ גַּם אֵצֶל בַּעַל הַגְּאוּלָּה, שֶׁנִּסְמַךְ לִנְשִׁיאוּת בְּחַיֵּי אָבִיו, כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הַכֹּל כו׳** מינה אותו לשורה של תפקידים בענייני הכלל ונתן לו את כל הכוחות הרוחניים הדרושים לנשיאות. **וְהַרֵי זֶה עִנְיָן מְיוּחָד שֶׁלֹּא מָצִינוּ דּוּגְמָתוֹ אֵצֶל שְׁאָר רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ,** שכולם הם, כלשון הזוהר **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא וְדָרָא**[22], התפשטות (במובן של התגלות והארה) של משה רבנו בכל דור ודור, ובאף אחד מרבותינו נשיאינו לא היתה נתינת כל העניינים לנשיא הבא בחיי הנשיא הקודם **הָחֵל מֵהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁבַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלְּאַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ הָיָה בְּנוֹ** רבי צבי **מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה עָבְרָה הַנְּשִׂיאוּת לְהָרַב הַמַּגִּיד**[23] ובכל אופן, בחיי הבעל־שם־טוב לא עברו ענייני הנשיאות אל המגיד **[וְגַם אָז,** אפילו לאחר שהנשיאות כן עברה אל המגיד **הִגָּה בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים הָיָה סָבוּר בַּעַל הַ׳תּוֹלְדוֹת׳** רבי יעקב יוסף מפולנאה, מחבר הספר ״תולדות יעקב יוסף״ שהיה מגדולי תלמידיו של הבעל־שם־טוב **שֶׁעִנְיַן הַנְּשִׂיאוּת אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהָרַב הַמַּגִּיד, כִּי אִם אֵלָּיו כו׳**[24]**], וְאִם־כֵּן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּחַיָּיו נָתַן הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אֶת הַכֹּל לְאֶחָד כו׳** כי אם כן לא היה מקום למילוי מקומו על ידי בנו במשך שנה, ולא היה מקום לסברת בעל ה׳תולדות׳ שהנשיאות לא שייכת למגיד. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה אֵצֶל הָרַב הַמַּגִּיד, שֶׁתִּיכֶף** בזמן הראשון **לְאַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ לֹא יָדְעוּ מִי מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ, שֶׁהֲרֵי לְכֹל־רֹאשׁ הָיָה בְּנוֹ שֶׁל הָרַב הַמַּגִּיד** רבי אברהם ׳המלאך׳ **שֶׁבְּתְחִילָּה הָיָה מְמַלֵּא מְקוֹמוֹ**[25]**, וְהָיוּ גַּם כַּמָּה תַּלְמִידִים מְיוּחָדִים, כְּמוֹ רַבִּי מְנַחֵם מֶענְדֶל מֵהָארָאדָאק כו׳**[26] והנשיאות לא עברה מיידית לאחד מהם. **וְכֵן אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, שֶׁנּוֹסָף עַל הַבָּנִים, הָיוּ גַּם חֲסִידִים שֶׁנָּהֲגוּ בִּנְשִׂיאוּת,**

---

20) ראה עץ חיים שער יו״ד (שער התיקון) פ״ג. שער לח (שער לאה ורחל) פ״ב. ובכ״מ. 21) ראה ספר הליקוטים להאריז״ל שמיני יא, ב. 22) תקו״ז תס״ט (קיב, א. קיד, א). 23) ראה ספר השיחות תורת שלום ע׳ 83 ואילך. ״התמים״ חוברת ב ע׳ מו (עא, ב) ואילך. 24) ראה מגדל עז (כפר חב״ד, תש״מ) ע׳ קנב. ועוד. 25) ראה אגרות־קודש הרב״ז ח״א ס״ע קצט ואילך. 26) ראה אגרות־קודש שם ע׳ רא. בית רבי ח״א ספ״ד. רפ״ח. פכ״ה (סב, ב). שיחת יט כסלו תרצ״ג (לקו״ד ח״א ל, א). לקו״ש ח״ב ע׳ 459 ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי אַהֲרֹן מִסְטְרַאשֶׁעלֶע, שֶׁכַּמָּה שָׁנִים לְאַחֲרֵי שֶׁאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי קִיבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת, נָהַג רַבִּי אַהֲרֹן נְשִׁיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27], וְכַיָּדוּעַ מַאֲמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (אוֹדוֹת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וְרַבִּי אַהֲרֹן) עַל מַה שֶׁאָמְרוּ עֲלֵיהֶם הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים כו'[28]. וְאִם־כֵּן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּחַיָּיו נָתַן רַבֵּינוּ הַזָּקֵן אֶת הַכֹּל לְאֶחָד. וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁהָיָה בְּנוֹ וַחֲתָנוֹ, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ כַּמָּה שָׁנִים לְאַחֲרֵי הִסְתַּלְקוּת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי הָיוּ צְרִיכִים לְהַפְצִיר בַּ"צֶמַח צֶדֶק' לְקַבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת[29], וּבְקוֹשִׁי פָּעֲלוּ זֹאת (קַאם קַאם הָאט מֶען זִיךְ אוֹיסְגֶעבֶּעטֶן). וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לַ"צֶמַח צֶדֶק', שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁשָּׁה בָּנִים [וְכַיָּדוּעַ גַּם הַפִּתְגָּם הַמְקוּבָּל[30] שֶׁהַ"צֶמַח צֶדֶק' הוּא סְפִירַת הַדַּעַת, מַפְתֵּחָא דְכָלִיל שִׁית[31] לשון הזוהר שמשמעו כי ה"מפתח", הבסיס והיסוד, של ששת המידות העיקריות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד הוא כוח הדעת שבמוחין, כשם שבאדם התעוררות המידות היא דווקא על ידי התחברות והתקשרות עם הדבר שכלפיו מתעורר הרגש], וְצִוָּה ה"צמח צדק' לגבי סדר ההנהגה לאחר הסתלקותו שֶׁכּוּלָּם יִהְיוּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[32], וְעַד שֶׁדַּוְקָא מִי שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר נִתְמַנָּה לְנָשִׂיא בְּפוֹעַל, בנו הצעיר הרבי מהר"ש הִנֵּה בְּחַיָּיו שֶׁל הַ"צֶמַח צֶדֶק' לֹא חָשְׁבוּ אוֹדוֹתָיו כמי שעתיד למלא את מקומו של אביו, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה נִתְגַּלָּה כו'[33] שבעצם כך רצה אדמו"ר ה"צמח צדק'. וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְאַדְמוּ"ר מַהַרָ"ש, לגבי מינוי ממלא מקומו לאחר הסתלקותו שֶׁהָיָה בְּנוֹ הַבְּכוֹר, רבי זלמן־אהרן וְעַד שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים לֹא רָצָה אַדְמוּ"ר (מהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן לְקַבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת[34]. וְנִמְצָא, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל שִׁבְעַת הַדּוֹרוֹת מהבעל־שם־טוב ועד הרבי הרש"ב נ"ע לֹא הָיָה עִנְיַן מִינוּי הַנְּשִׁיאוּת בְּאוֹפֶן (גְּלַאטִיק בצורה 'חלקה') שֶׁעוֹד בְּחַיָּיו מָסַר לְאֶחָד אֶת הַכֹּל כו'. וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת אֵצֶל כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בֵּן יָחִיד, קִיבֵּל אֶת הַכֹּל בְּחַיֵּי אָבִיו (מִיַּד כְּשֶׁנּוֹלַד - בִּשְׁנַת תר"ם, אוֹ כְּשֶׁאָבִיו קִיבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת - בִּשְׁנַת תרמ"ג), עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַסְּמִיכָה שֶׁסָּמַךְ מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, עָלָיו נֶאֱמַר[35] וְיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאוֹהֶל (עַד־כָּאן מַאֲמָר הַמּוּסְגָּר).

ביאור בדרך אפשר

כְּמוֹ הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי אַהֲרֹן מִסְטְרַאשֶׁעלֶע, שֶׁכַּמָּה שָׁנִים לְאַחֲרֵי שֶׁאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי קִיבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת, נָהַג רַבִּי אַהֲרֹן נְשִׁיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27], וְכַיָּדוּעַ מַאֲמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (אוֹדוֹת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי וְרַבִּי אַהֲרֹן) עַל מַה שֶׁאָמְרוּ עֲלֵיהֶם הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים כו'[28]. וְאִם־כֵּן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּחַיָּיו נָתַן רַבֵּינוּ הַזָּקֵן אֶת הַכֹּל לְאֶחָד. וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי, שֶׁהָיָה בְּנוֹ וַחֲתָנוֹ, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ כַּמָּה שָׁנִים לְאַחֲרֵי הִסְתַּלְקוּת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי הָיוּ צְרִיכִים לְהַפְצִיר בַּ"צֶמַח צֶדֶק' לְקַבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת[29], וּבְקוֹשִׁי פָּעֲלוּ זֹאת (קַאם קַאם הָאט מֶען זִיךְ אוֹיסְגֶעבֶּעטֶן). וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לַ"צֶמַח צֶדֶק', שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁשָּׁה בָּנִים [וְכַיָּדוּעַ גַּם הַפִּתְגָּם הַמְקוּבָּל[30] שֶׁהַ"צֶמַח צֶדֶק' הוּא סְפִירַת הַדַּעַת, מַפְתֵּחָא דְכָלִיל שִׁית[31] לשון הזוהר שמשמעו כי ה"מפתח", הבסיס והיסוד, של ששת המידות העיקריות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד הוא כוח הדעת שבמוחין, כשם שבאדם התעוררות המידות היא דווקא על ידי התחברות והתקשרות עם הדבר שכלפיו מתעורר הרגש], וְצִוָּה ה"צמח צדק' לגבי סדר ההנהגה לאחר הסתלקותו שֶׁכּוּלָּם יִהְיוּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה[32], וְעַד שֶׁדַּוְקָא מִי שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר נִתְמַנָּה לְנָשִׂיא בְּפוֹעַל, בנו הצעיר הרבי מהר"ש הִנֵּה בְּחַיָּיו שֶׁל הַ"צֶמַח צֶדֶק' לֹא חָשְׁבוּ אוֹדוֹתָיו כמי שעתיד למלא את מקומו של אביו, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה נִתְגַּלָּה כו'[33] שבעצם כך רצה אדמו"ר ה"צמח צדק'. וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְאַדְמוּ"ר מַהַרָ"ש, לגבי מינוי ממלא מקומו לאחר הסתלקותו שֶׁהָיָה בְּנוֹ הַבְּכוֹר, רבי זלמן־אהרן וְעַד שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים לֹא רָצָה אַדְמוּ"ר (מהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן לְקַבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת[34]. וְנִמְצָא, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל שִׁבְעַת הַדּוֹרוֹת מהבעל־שם־טוב ועד הרבי הרש"ב נ"ע לֹא הָיָה עִנְיַן מִינוּי הַנְּשִׁיאוּת בְּאוֹפֶן (גְּלַאטִיק בצורה 'חלקה') שֶׁעוֹד בְּחַיָּיו מָסַר לְאֶחָד אֶת הַכֹּל כו'. וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת אֵצֶל כ"ק מו"ח אַדְמוּ"ר, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בֵּן יָחִיד, קִיבֵּל אֶת הַכֹּל בְּחַיֵּי אָבִיו (מִיַּד כְּשֶׁנּוֹלַד - בִּשְׁנַת תר"ם, אוֹ כְּשֶׁאָבִיו קִיבֵּל אֶת הַנְּשִׁיאוּת - בִּשְׁנַת תרמ"ג), עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַסְּמִיכָה שֶׁסָּמַךְ מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, עָלָיו נֶאֱמַר[35] וְיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאוֹהֶל (עַד־כָּאן מַאֲמָר הַמּוּסְגָּר).

27) ראה בית רבי ח"ב פ"ב (ג, ב ואילך). 28) ראה שם (ד, א הערה א). 29) ראה ספר השיחות תרצ"א ס"ע 243. וש"נ. 30) ראה ספר השיחות תרצ"ט ע' 322. תש"ב ע' 19. תש"ה ע' 60. 31) ראה זח"ב קעז, ב. 32) ראה גם תו"מ - רשימת היומן ע' רפד. 33) ראה גם שמועות וסיפורים ח"א ע' 69 ואילך. 34) ראה שיחת שמע"צ ושמח"ת תרצ"ה (לקו"ד ח"א קעח, ב ואילך). 35) תשא לג, יא.

ביאור בדרך אפשר

ד) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, שֶׁעִנְיַן הַסְּמִיכָה, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר עֶלְיוֹן שֶׁיּוּכַל לְהִתְקָרֵב, מַתְחִיל בִּקְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, דְּאָז עוֹשֶׂה הָאָדָם חֶשְׁבּוֹן צֶדֶק בְּנַפְשׁוֹ וְנַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ הֶסְכֵּם וְהֶסְכֵּם גָּמוּר לַעֲזוֹב דַּרְכּוֹ הַלֹּא טוֹבָה, וְלִמְסוֹר וְלִיתֵּן עַצְמוֹ לֶאֱלֹקוּת כּוֹ׳, וּלְאַחֲרֵי־זֶה בָּאָה עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּהִתְבּוֹנְנוּת דִּפְסוּקֵי־דִּזְמְרָה וּבִרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע, עַד שֶׁבָּא לִוְאָהַבְתָּ גו׳ בְּכָל לְבָבְךָ[36], בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ[37], וְעַד לִשְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה בִּתְפִלַּת הָעֲמִידָה כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ[38], וְאָז הִגִּיעַ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁאַחַר הַתְּפִלָּה מֵאִיר גִּילוּי אוֹר בְּנַפְשׁוֹ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

ה) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה גַּם עִם דִּבְרֵי בַּעַל הַגְּאוּלָּה בְּשִׂיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת פִּינְחָס י״ד תַּמּוּז ה׳ש״ת (כַּמּוּזְכָּר לְעֵיל[39]), שֶׁבְּסִיּוּמָהּ[40] מְעוֹרֵר אוֹדוֹת הַצּוֹרֶךְ לַעֲסוֹק בְּכָל יוֹם בְּלִימוּד ׳דִּבְרֵי־אֱלֹקִים־חַיִּים׳ [וְיֵשׁ לְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן הָרַב, שֶׁלְּפָעָמִים הַלָּשׁוֹן הוּא לִימוּד הַחֲסִידוּת, וְכָאן הַלָּשׁוֹן הוּא לִימוּד דַא״ח (דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים), כַּמְבוֹאָר בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[41] אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה הֲרֵי זֶה ׳דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים׳ בְּגִילוּי], בְּאָמְרוֹ, הרבי הריי״צ בשיחה זו, שֶׁיֶּשְׁנָם כָּאֵלּוּ שֶׁמִּתְנַצְּלִים משתמשים ב׳תירוצים׳ והתנצלויות וּפוֹטְרִים אֶת עַצְמָם מִלִּימוּד דַא״ח בְּכָל יוֹם, בְּתֵרוּצִים שׁוֹנִים, כמו, למשל, שֶׁאֵין לָהֶם זְמַן כֵּיוָן שֶׁצְּרִיכִים לַעֲסוֹק בְּפַרְנָסָה, אוֹ שֶׁהֵם עֲסוּקִים בְּיוֹתֵר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה דְּרַבִּים. אֲבָל בֶּאֱמֶת הֲרֵי הֵם תֵּרוּצִים שֶׁל שָׁוְא ולא נימוקים מוצדקים באמת. כי הֵן אֱמֶת שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּפַרְנָסָה, וּבִפְרָט הַטַּעֲנָה אוֹדוֹת הָעֵסֶק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה דְּרַבִּים, שהוא בוודאי דבר נחוץ ונעלה ביותר, אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן צְרִיכִים בְּכָל יוֹם לִלְמוֹד חֲסִידוּת. אֵין הַכַּוָּנָה לְרִיבּוּי זְמַן דַּוְקָא, ומי שאינו יכול להקדיש לכך זמן רב אכן ייאלץ להסתפק בפחות זמן אֲבָל הָעִיקָּר הוּא שֶׁתִּהְיֶה הַקְּבִיעוּת היום יומית בַּנֶּפֶשׁ. אֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים בְּכָל יוֹם זְמַן קָצָר (אַ קְלֵינֶע

ביאור בדרך אפשר

תורת החסידות [וְיֵשׁ לְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן הָרַב, הרבי הריי״צ בשיחתו שֶׁלְּפָעָמִים הַלָּשׁוֹן הוּא לִימוּד הַחֲסִידוּת, וְכָאן הַלָּשׁוֹן הוּא לִימוּד דַא״ח (דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים), דווקא לִימוּד דַא״ח בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[41] שכאשר יש כַּמְבוֹאָר בחסידות שתי דעות בעניין מסויים בתורה, אזי אֵלּוּ וְאֵלּוּ שתי הדעות כאחת (למרות שהלכה למעשה אפשר לנהוג רק כאחת מהן) דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, ועל כך מבואר בחסידות שהמשמעות הפנימית של הדברים היא שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ דבר ה׳ בתורה לְמַטָּה והתלבש בדברים גשמיים מעשיים בעולם הזה הגשמי הֲרֵי זֶה ׳דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים׳ בְּגִילוּי],

---

36) ואתחנן ו, ה. 37) משנה ברכות נד, א. ספרי ופרש״י עה״פ. 38) ראה שבת י, א. 39) בהתחלת ההתוועדות. 40) ספר השיחות קיץ ה׳ש״ת ע׳ 166. 41) עירובין יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

וַיֵּלַע פרק זמן קצר יחסית), **הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת חָקוּק בְּלִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ, שֶׁאָז בְּכָל מַעֲמָד וּמַצָּב** (**וואו מֶען שְׁטֵיט און גֵּיט** היכן שרק עומדים והיכן שרק הולכים) **בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלוֹ,** גם בשעה שעוסק בעניינים אחרים לחלוטין, **זוֹכֵר מַה שֶּׁלָּמַד הַיּוֹם** (**עֶר וֶוועט זִיךְ אַ כאַפּ טאָן: אַה! וואָס האָב איך הַיינְט גֶעלֶערְנט** ״יתפוס את עצמו: אה, מה למדתי היום), **וְיִפְעַל לְטוֹבָה** בזכות לימוד החסידות באופן של קביעות נפש ובאופן שהלימוד זכור כל היום כולו **עַל כָּל הָעִנְיָנִים בְּכָל הַיּוֹם.**

ו) **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, לֹא בִּרְשִׁיעֵי עַסְקִינָן**[42], אין אנו עוסקים ברשעים (שלא לומדים חסידות בכל יום ללא סיבה מוצדקת) **אֶלָּא** באחד כזה **שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַעֲנָה** מוצדקת לכאורה **שֶׁאֵין לוֹ פְּנַאי לְבַגְלַל שֶׁצָּרִיךְ לַעֲסוֹק בְּפַרְנָסָה, וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁטַּעֲנָתוֹ הִיא שֶׁאֵין לוֹ פְּנַאי לִלְמוֹד דַא"ח בִּגְלַל עָסְקוֹ תּוֹרָה דְּרַבִּים, וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם**[43], שקול כנגד כל המצוות **וּבִפְרָט תַּלְמוּד תּוֹרָה דְּרַבִּים, שֶׁזּוֹהִי הַמַּעֲלָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה בְּתַלְמוּד תּוֹרָה** (**כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת מְגִילָּה**[44] וזה לשון הגמרא: ״כוהנים בעבודתן ולויים בדוכנן וישראל במעמדן - כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר מעבודה: ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן, תלמוד תורה לא כל שכן. ועבודה חמורה מתלמוד תורה? והכתיב ויהי בהיות יהושע בירחו וישא עיניו וירא והנה איש [מלאך] עמד לנגדו... אמר לו: אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, ועכשיו בטלתם תלמוד תורה. אמר לו: על איזה מהן באת? אמר לו: ״עתה באתי. מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. אמר רבי יוחנן: מלמד שלן בעומקה של הלכה. ואמר רב שמואל בר אוניא: גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין, שנאמר ״עתה באתי״. הרי שפעם נאמר שעבודת הקרבנות חשובה מלימוד תורה, ופעם נאמר להיפך. ומתרצת הגמרא: לא קשיא: הא דרבים (תלמוד תורה דרבים חשוב יותר) והא דיחיד. ומכאן שלתלמוד תורה ברבים אכן יש חשיבות מיוחדת), **אִם־כֵּן מַהוּ** מה כוונת הדברים בשיחה האמורה **אוֹמְרוֹ שֶׁזֶּהוּ תֵּירוּץ שֶׁל שָׁוְא כו׳** והרי לכאורה יש אמת בטענה שלימוד החסידות של האדם עצמו נדחה מפני טרדות הפרנסה, ובמיוחד מפני תלמוד תורה ברבים?

וְיוּבָן הטעם מדוע העיסוק בטרדות הפרנסה, ואפילו בתלמוד תורה דרבים, לא נחשב כנימוק אמיתי להימנעות מלימוד חסידות מידי יום ביומו **בְּהֶקְדֵּם הַבֵּאוּר בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[45] (**וְכֵן הוּא פְּסַק בַּהֲלָכָה** למעשה בפועל **בְּ׳שׁוּלְחָן עָרוּךְ׳**[46] **וְגַם בְּ׳קִיצּוּר שׁוּלְחָן עָרוּךְ׳**[47]) **שֶׁסֵּדֶר הָעֲבוֹדָה** הרוחנית של יהודי בכל יום ויום **הוּא שֶׁצָּרִיךְ לֵילֵךְ** ללכת **מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ,** ולקבוע לימוד תורה לאחר התפילה **וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם תַּלְמִיד חָכָם שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ** ועיקר עיסוקו כל היום **הוּא לִימוּד הַתּוֹרָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְעַד לְתַלְמוּד תּוֹרָה בָּרַבִּים,** הנעלה מאד, יותר מלימוד תורה ביחיד, **אֵין לוֹ לֵילֵךְ מִיַּד לְבֵית הַמִּדְרָשׁ,** לא יתחיל את סדר יומו בלימוד תורה בבית המדרש **אֶלָּא צָרִיךְ לֵילֵךְ תְּחִילָּה לְבֵית הַכְּנֶסֶת,** להתפלל, **כִּי כְּדֵי שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה (בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ) יִהְיֶה כִּדְבָעֵי צְרִיכָה לִהְיוֹת** כפי שצריך להיות לפני לימוד התורה (בבית המדרש) **הַקְדָּמַת הַתְּפִלָּה**[48] **(בְּבֵית הַכְּנֶסֶת),** האדם המתפלל **שֶׁבָּהּ מְבַקֵּשׁ מֵהַקָּבָּ"ה חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ חָכְמָה בִּינָה וָדָעַת,** כדי שיוכל ללמוד ולהבין את דברי התורה **וְעוֹד לִפְנֵי־זֶה,** לפני הבקשה בברכת חונן הדעת בתפילת שמונה־עשרה

---

42) ראה יומא ו, א. ועוד. 43) משנה ריש פאה. 44) ג, ב. 45) ברכות סד, א. 46) או"ח רסקנ"ה. 47) רסכ"ז. 48) ראה לקו"ת ברכה צו, ב.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבְּהַתְחָלַת הַתְּפִלָּה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה שגם הוא הכנה והקדמה ללימוד התורה, כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[49] בנבואת ירמיהו מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי ה׳ אֵלָיו וְיַגִּידָהּ עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וְגוֹ׳ בשל מה היה החורבן (של בית המקדש הראשון) וַיֹּאמֶר ה׳ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי, וְאִיתָא מובא בַּגְּמָרָא[50] דָּבָר זֶה סיבת החורבן נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְלַנְּבִיאִים, וְלֹא פֵּרְשׁוּהוּ, עַד שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּבָּ״ה בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר ה׳ עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי וְגוֹ׳, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב שעזיבת התורה עליה מדובר כאן היא שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, וְהַיְנוּ[51], שֶׁוַּדַּאי עוֹסְקִין הָיוּ בַּתּוֹרָה תָּמִיד, וגם בימי בית ראשון בעת החורבן היו בני ישראל עוסקים בתורה וּלְפִיכָךְ הָיוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים תְּמֵהִים עַל מַה אָבְדָה הָאָרֶץ ולמה בא החורבן, עַד שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּבָּ״ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁלֹּא הָיוּ מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם כָּל־כָּךְ שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְבָרֵךְ עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹסְקִים בָּהּ לִשְׁמָהּ כו׳, כפי שממשיך ומבאר.

וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַתּוֹכֶן דְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה הנאמרת לפני לימוד התורה, כהכנה והקדמה ללימוד, ובה מדגישים שהתורה היא תורת ה׳ הוּא שֶׁצָּרִיךְ לֵידַע וּלְהַרְגִּישׁ לדעת ולבוא לידי הכרה ותחושה פנימית עמוקה שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ שֹׁכֶל אֱנוֹשִׁי, אֶלָּא שכל אלוקי עליון תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁנָּתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ, וְכַאֲשֶׁר הַלִּימוּד הוּא לְלֹא הַקְדָּמַת בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, וחסרה ההכנה וההקדמה הזו הַיְנוּ שהאדם

ביאור בדרך אפשר

אכן לומד תורה אבל שֶׁלֹּא נִיכָּר וְנִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, אֲזַי נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַחוּרְבָּן וְהַגָּלוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַשְׁכִינָה עִמָּהֶם ואף השכינה היא בגלות כתוצאה מכך.

וְזֶהוּ גַּם התוכן הפנימי של מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[52] זָכָה (לִלְמוֹד תורה לִשְׁמָהּ וּלְקַיְּמָהּ ולעשות את המצוות) נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, לֹא זָכָה (ללמוד כראוי ולקיים את המצוות) נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה (ובלשון הגמרא: ״אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה, זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא דאומן לה סמא דחייא, דלא אומן לה סמא דמותא. אמר רבי שמואל בר נחמני: רבי יונתן רמי, כתיב פקודי ה׳ ישרים משמחי לב וכתיב אמרת ה׳ צרופה. זכה משמחתו, לא זכה צורפתו. ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפקא זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה״). וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים[53], כך שבכל אופן של לימוד יש לתורה את המעלות והסגולות המיוחדות שלה, בכל זאת הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַלִּימוּד אֵינוֹ כִּדְבָעֵי וחסרה הכרה בכך שהתורה איננה שכל אנושי אלא תורת ה׳, לֹא זָכָה, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיּוֹרֵד מִדֵּחִי אֶל דֵּחִי כו׳, ולמרות שלומד תורה, מצבו הרוחני הולך ומידרדר וְעַד שֶׁנַּעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַתְּפִלָּה בתור הכנה לְלִימוּד הַתּוֹרָה, כְּמוֹ כֵן בְּלִימוּד הַתּוֹרָה גוּפָא עצמו צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַתְּפִלָּה שֶׁבַּתּוֹרָה, חלק התורה שדומה לתפילה שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן

1 דְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[49] מִי
2 הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי ה׳
3 אֵלָיו וְיַגִּידָהּ עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וְגוֹ׳ וַיֹּאמֶר ה׳
4 עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי, וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[50] דָּבָר זֶה
5 נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְלַנְּבִיאִים, וְלֹא פֵּרְשׁוּהוּ, עַד
6 שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּבָּ״ה בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר ה׳ עַל
7 עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי וְגוֹ׳, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב
8 שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, וְהַיְנוּ[51], שֶׁוַּדַּאי
9 עוֹסְקִין הָיוּ בַּתּוֹרָה תָּמִיד, וּלְפִיכָךְ הָיוּ חֲכָמִים
10 וּנְבִיאִים תְּמֵהִים עַל מַה אָבְדָה הָאָרֶץ, עַד
11 שֶׁפֵּרְשׁוֹ הַקָּבָּ״ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁלֹּא הָיוּ מְבָרְכִין
12 בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה
13 חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם כָּל־כָּךְ שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְבָרֵךְ
14 עָלֶיהָ, שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹסְקִים בָּהּ לִשְׁמָהּ כו׳. וּכְלָלוּת
15 הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַתּוֹכֶן דְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה הוּא שֶׁצָּרִיךְ
16 לֵידַע וּלְהַרְגִּישׁ שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, אֶלָּא
17 תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁנָּתַן לָנוּ אֶת
18 תּוֹרָתוֹ, וְכַאֲשֶׁר הַלִּימוּד הוּא לְלֹא הַקְדָּמַת בִּרְכַּת
19 הַתּוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁלֹּא נִיכָּר וְנִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ שֶׁלּוֹמֵד
20 תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, אֲזַי נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַחוּרְבָּן
21 וְהַגָּלוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַשְׁכִינָה עִמָּהֶם. וְזֶהוּ
22 גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[52] זָכָה (לִלְמוֹד
23 לִשְׁמָהּ וּלְקַיְּמָהּ) נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, לֹא זָכָה
24 נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה. וְהַיְנוּ, שֶׁאַף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
25 חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים[53], הִנֵּה כַּאֲשֶׁר
26 הַלִּימוּד אֵינוֹ כִּדְבָעֵי, לֹא זָכָה, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד
27 שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיּוֹרֵד
28 מִדֵּחִי אֶל דֵּחִי כו׳, וְעַד שֶׁנַּעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה
29 רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.
30 וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַתְּפִלָּה
31 לְלִימוּד הַתּוֹרָה, כְּמוֹ כֵן בְּלִימוּד הַתּוֹרָה
32 גוּפָא צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַתְּפִלָּה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לִימוּד דַא״ח[54].

---

49) ירמי׳ ט, יא־יב. 50) נדרים פא, א. 51) פי׳ הר״ן שם. 52) יומא עב, ב (ובפרש״י). 53) ואתחנן ד, ו. 54) ראה קונטרס עץ החיים פכ״ה.

ביאור בדרך אפשר

לימוד דא"ח[54] דברי אלוקים חיים, תורת החסידות, כי לימוד החסידות בה מדובר במפורש ומבואר בהרחבה בענייני אלוקות מבטיח שלימוד התורה יהיה כראוי, מתוך הכרה בכך שזו תורת ה'. **דְּהִנֵּה**[55], **לְלֹא לִימוּד דַא"ח, יָכוֹל לִהְיוֹת לִימוּד הַתּוֹרָה רַק מִצַּד טִיב הַהֶבְנָה וְהַהַשָּׂגָה שֶׁבָּהּ,** בגלל השכל הטוב והמופלא של חכמת התורה, **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה** שבמקורה היא חכמתו העליונה של הקדוש ברוך הוא בעצמו, אבל בירידתה למטה **נִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, שֶׁלָּכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ** כישרונות ויכולות **הֶבְנָה וְהַשָּׂגָה טוֹבָה, יָכוֹל לַהֲבִינָהּ הֵיטֵב בִּשְׂכָלוֹ, וְעַד שֶׁגַּם אֵינוֹ־יְהוּדִי, לְהַבְדִּיל, יָכוֹל לְהָבִין אֶת הַשֵּׂכֶל** הרעיונות השכליים **שֶׁבַּתּוֹרָה, וּכְמוֹ** למשל **הַדִּין שֶׁכּוֹפֵר הַכֹּל** מי שנתבע ממון ומכחיש את התביעה לחלוטין **פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה** שהוא אכן לא חייב לתובע דבר (בניגוד למי שמודה במקצת התביעה שחייב שבועה ורק אז הוא פטור מהחלק שבו הוא כופר), **לְפִי שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ**[56] ואם אכן היה חייב לו לא היה מעז לכפור בחוב, **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה,** דברים שמובנים גם בהגיון אנושי **שֶׁגַּם אֵינוֹ־יְהוּדִי** שאין לו הכרה בקדושת התורה כתורת ה' **יָכוֹל לְהַשִּׂיג זֶה בִּשְׂכָלוֹ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל** שקשור בקדוש־ברוך־הוא ובתורה בנשמתו, קל־וחומר שהוא **יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה** להבנת חלקים אלה בתורה **בְּעַצְמוֹ עַל־יְדֵי שִׂכְלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ, וְלָכֵן** כיוון שענייני התורה מתקבלים גם בשכל ובהיגיון האנושי **יָכוֹל** עלול האדם הלומד תורה **לַחְשׁוֹב** בטעות **שֶׁכָּל עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְהָרְאָיָה, שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים בַּתּוֹרָה שֶׁגַּם אֵינוֹ־יְהוּדִי יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֲלֵיהֶם בִּשְׂכָלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ. וְהָעֵצָה לְזֶה** להבטיח שלא תהיה טעות כזו כאילו התורה היא שכל אנושי חס־ושלום **הִיא לִימוּד דַא"ח, כִּי בְּכָל עִנְיָן שֶׁלּוֹמְדִים בְּדַא"ח רוֹאִים בְּגָלוּי שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אֱלֹקִי כו'.**

וְעַל־פִּי־זֶה יובן **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּשִּׂיחָה שֶׁהַהִתְנַצְּלוּת עַל הֶעְדֵּר לִימוּד דַא"ח בְּכָל יוֹם בִּגְלַל שֶׁעָסוּק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה דְּרַבִּים הוּא תֵּירוּץ שֶׁל שָׁוְא** ולא נימוק אמיתי, **כִּי כְּדֵי לִפְעוֹל שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה** בכלל (ונוסף על זה **גַּם לִימוּד הַתּוֹרָה דְּרַבִּים) יִהְיֶה כִּדְבָעֵי, כְּפִי** שצריך להיות **בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה נִיכָּר וְנִרְגָּשׁ** גם בלימוד הלכות בתורה כפי שנתלבשה בדברים גשמיים **שֶׁזּוֹהִי תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, לֹא יוֹעִיל לְהוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בְּלִימוּד הַתּוֹרָה** בכלל, הן ביחיד והן ברבים **(אַף שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יְקַיֵּם מִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה),** וגם הלומד תורה הרבה עלול לטעות ולחשוב שהתורה היא שכל אנושי חס־ושלום **אֶלָּא בְּהֶכְרֵחַ לִלְמוֹד אֶת הַחֵלֶק שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת עִנְיַן הַתְּפִלָּה וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה,** בהם מודגשת ההכרה בגדולת ה' והביטול לאלוקות של האדם עצמו ושל כל הברואים **שֶׁזֶּהוּ לִימוּד דַא"ח דַּוְקָא** שבו שייכות התורה לאלוקות גלוייה וניכרת.

וּכְמוֹ בְּלִימוּד גַּלְיָא דְּתוֹרָה גּוּפָא, החלק הגלוי של התורה עצמו, **שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִפְסוֹק דִּין** ולהורות הלכה למעשה **בְּעִנְיְנֵי אִיסּוּר וְהֵיתֵּר,** המבוארים בחלקים שונים ב'שלחן ערוך' ובעיקר בחלק 'יורה דעה' **לֹא יוֹעִיל לִלְמוֹד שׁוּלְחָן־עָרוּךְ חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט,** העוסק בעיקר בדיני ממונות, **דְּאַף שֶׁ'חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט' הוּא גַּם תּוֹרָה,** בדיוק כמו שאר חלקי ה'שולחן ערוך' **מִכָּל־מָקוֹם גַּם אִם יִלְמַד 'חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט' מִתְּחִילָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, לֹא יוּכַל לִפְסוֹק דִּין בְּהִלְכוֹת אִיסּוּר וְהֵיתֵּר, וּבִשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִלְמוֹד 'שׁוּלְחָן עָרוּךְ יוֹרֶה דֵּעָה' דַּוְקָא. וּכְמוֹ כֵן כְּדֵי**

1 דְּהִנֵּה[55], לְלֹא לִימוּד דַא"ח, יָכוֹל לִהְיוֹת לִימוּד
2 הַתּוֹרָה רַק מִצַּד טִיב הַהֶבְנָה וְהַהַשָּׂגָה שֶׁבָּהּ,
3 וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי,
4 שֶׁלָּכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶבְנָה וְהַשָּׂגָה טוֹבָה, יָכוֹל
5 לַהֲבִינָהּ הֵיטֵב בִּשְׂכָלוֹ, וְעַד שֶׁגַּם אֵינוֹ־יְהוּדִי,
6 לְהַבְדִּיל, יָכוֹל לְהָבִין אֶת הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּתּוֹרָה, וּכְמוֹ
7 הַדִּין שֶׁכּוֹפֵר הַכֹּל פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה, לְפִי שֶׁאֵין
8 אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ[56], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה,
9 שֶׁגַּם אֵינוֹ־יְהוּדִי יָכוֹל לְהַשִּׂיג זֶה בִּשְׂכָלוֹ, וְעַל־
10 אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה
11 בְּעַצְמוֹ עַל־יְדֵי שִׂכְלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ, וְלָכֵן יָכוֹל
12 לַחְשׁוֹב שֶׁכָּל עִנְיַן הַתּוֹרָה הוּא שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי,
13 וְהָרְאָיָה, שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים בַּתּוֹרָה שֶׁגַּם אֵינוֹ־יְהוּדִי
14 יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֲלֵיהֶם בִּשְׂכָלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ. וְהָעֵצָה לְזֶה
15 הִיא לִימוּד דַא"ח, כִּי בְּכָל עִנְיָן שֶׁלּוֹמְדִים
16 בְּדַא"ח רוֹאִים בְּגָלוּי שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן אֱלֹקִי כו'.
17 **וְעַל־פִּי־זֶה** יובן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּשִּׂיחָה
18 שֶׁהַהִתְנַצְּלוּת עַל הֶעְדֵּר לִימוּד
19 דַא"ח בְּכָל יוֹם בִּגְלַל שֶׁעָסוּק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה
20 דְּרַבִּים הוּא תֵּירוּץ שֶׁל שָׁוְא, כִּי כְּדֵי לִפְעוֹל
21 שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה (גַּם לִימוּד הַתּוֹרָה דְּרַבִּים) יִהְיֶה
22 כִּדְבָעֵי, בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה נִיכָּר וְנִרְגָּשׁ שֶׁזּוֹהִי תּוֹרָתוֹ
23 שֶׁל הַקָּבָּ"ה, לֹא יוֹעִיל לְהוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בְּלִימוּד
24 הַתּוֹרָה (אַף שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יְקַיֵּם מִצְוַת תַּלְמוּד־
25 תּוֹרָה), אֶלָּא בְּהֶכְרֵחַ לִלְמוֹד אֶת הַחֵלֶק שֶׁבַּתּוֹרָה
26 שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת עִנְיַן הַתְּפִלָּה וּבִרְכַּת הַתּוֹרָה,
27 שֶׁזֶּהוּ לִימוּד דַא"ח דַּוְקָא. וּכְמוֹ בְּלִימוּד גַּלְיָא
28 דְּתוֹרָה גּוּפָא, שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִפְסוֹק דִּין בְּעִנְיְנֵי
29 אִיסּוּר וְהֵיתֵּר, לֹא יוֹעִיל לִלְמוֹד שׁוּלְחָן־עָרוּךְ
30 חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט, דְּאַף שֶׁ'חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט' הוּא גַּם
31 תּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם גַּם אִם יִלְמַד 'חוֹשֶׁן־מִשְׁפָּט'
32 מִתְּחִילָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, לֹא יוּכַל לִפְסוֹק דִּין
33 בְּהִלְכוֹת אִיסּוּר וְהֵיתֵּר, וּבִשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִלְמוֹד
34 'שׁוּלְחָן עָרוּךְ יוֹרֶה דֵּעָה' דַּוְקָא. וּכְמוֹ כֵן כְּדֵי

55) ראה גם קונטרס הנ"ל פי"א ואילך. פכ"א־כב. 56) ראה ב"מ ג, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ הָעִנְיָן דְּאוֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס גוֹ׳[57] נעו מעגלותיה לא תדע, היינו ללמוד את התורה ולנהל את אורח החיים על פי מצוות ודרכי התורה, צָרִיךְ לִלְמוֹד ׳שׁוּלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים׳ דַּוְקָא שבו נתבארו הלכות המצוות היומיות, השבת והמועדים ועוד. וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַצּוֹרֵךְ בְּלִימוּד דַּא״ח בְּכָל יוֹם, שֶׁפּוֹעֵל גַּם עַל לִימוּד הַנִּגְלֶה שֶׁיִּהְיֶה כִּדְבָעֵי, וּפוֹעֵל לְטוֹבָה עַל כְּלָלוּת הַהַנְהָגָה בְּכָל הַיּוֹם ולכן לימוד החסידות הוא הכרחי לצורך הלימוד בתורה בכלל, ובוודאי שהעיסוק בתורה לא יכול לשמש נימוק מוצדק לאי־לימוד חסידות.

ז) **וּמְסַיֵּם** בַּמַּאֲמָר (לְאַחֲרֵי שֶׁמְּבָאֵר כְּלָלוּת עִנְיַן הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה, הָחֵל מֵעִנְיַן הַסְּמִיכָה, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת אוֹר עֶלְיוֹן שֶׁיּוּכַל לְהִתְקָרֵב כפי שהוסבר לעיל), וְזֶהוּ שָׁלֹשׁ תְּכִיפוֹת הֵן, דִּכְלָלוּת כּוּלָּם הנקודה הכללית המשותפת לכל שלושת הדברים האמורים שצריכים להיות סמוכים ותכופים זה לזה - סמיכה ושחיטה, נטילת ידיים וברכה, גאולה ותפילה, הִיא הָעֲבוֹדָה בְּג׳ הַקָּוִין, דִּתְפִלָּה תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים הפרדת הטוב מן הרע שבדברים הגשמיים בהם מקיימים את המצוות והעלאתם לקדושה, כפי שממשיך ומפרט.

תֵּיכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה, הָעֲבוֹדָה דְּקָרְבָּנוֹת שֶׁהוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה, שנתקנה במקום הקרבנות דִּשְׁחִיטָה הוּא מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה וְרָצוֹן, כמאמר חכמינו ז״ל ״אין ושחט אלא ומשך״ וְהַיְנוּ שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא אֲשֶׁר הַהֶסְכֵּם ההחלטה הטובה שֶׁבַּתְּפִלָּה יָבֹא לִידֵי פּוֹעֵל טוֹב, תוצאות הלכה למעשה, וְאָז אֵין פְּסוּל נוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ קָרְבָּן. תֵּיכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם בְּרָכָה, דְּכָל עֲשִׂיּוֹתָיו של האדם, אפילו בדברי חולין, יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם כוי׳. תֵּיכֶף לִגְאוּלָה תְּפִלָּה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְחַבְּרוּת בֶּאֱלֹקוּת עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דִּיבָרֵכְךָ הַוָיָ׳ (דִּלְעֵילָא) מִצִּיּוֹן, שֶׁמִּתְגַּלָּה נְקוּדַת הַנְּשָׁמָה, וְנִשְׁלֶמֶת עַל־יָדוֹ הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה כוי׳.

ח) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף, שֶׁכָּל הָאָמוּר לְעֵיל מוּדְגָּשׁ יוֹתֵר בְּעָמְדֵנוּ לְאַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁאָז קָאֵי אִינִישׁ אַדַּעְתִּיהּ דְּרַבֵּיהּ[58], וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לְהוֹרָאָה מְפוֹרֶשֶׁת בְּתוֹרָתוֹ (לֹא רַק לִימוּד הוֹרָאָה מִסִּפּוּר הַמַּאֲסָר וְהַגְּאוּלָה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה), כְּמוֹ הַהוֹרָאָה הַנַּ״ל אוֹדוֹת לִימוּד דַּא״ח בְּכָל יוֹם[59], שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל קִיּוּם הוֹרָאָה וּשְׁלִיחוּת זוֹ. וְכֵיוָן שֶׁזּוֹהִי הוֹרָאָה בַּתּוֹרָה, הֲרֵי זֶה כְּכָל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה שֶׁדְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם[60] וקיומה יכול וצריך להיות בדרכי נועם ובדרכי שלום. וּבְוַדַּאי יֵשׁ נְתִינַת כֹּחַ לכל אחד ואחד שֶׁיּוּכְלוּ לְקַיֵּם בפועל הוֹרָאָה זוֹ של לימוד חסידות בכל יום, שֶׁהֲרֵי טוֹב[61] עַיִן הוּא יְבוֹרַךְ[62] כי כאשר ׳טוב עין׳ נותן, הנתינה היא בעין טובה ובעין יפה, ולכן בוודאי שיחד עם הציווי וההוראה ניתן גם הכוח לקיים את ההוראה [סיום המאמר חסר].

---

57) משלי ה, ו. 58) ראה ע״ז ה, ב. 59) ראה גם בשיחה הנ״ל (ס״ג), שהענין ד״קאי איניש אדעתי׳ דרבי׳״ הוא גם בנוגע לענינים שעדיין לא עברו ארבעים שנה מזמן אמירתם כו׳. 60) משלי ג, יז. 61) שם כב, ט. וראה זח״ג (אד״ר) קל, א. 62) חסר הסיום (המו״ל).

בס"ד. שיחת ש"פ פינחס, י"ד תמוז, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

א. דובר בהתוועדות הקודמת[1] אודות ההתוועדות של חג הגאולה י"ב תמוז בשנת ה'ש"ת[2] - התוועדות י"ב תמוז הראשונה לאחרי שבעל הגאולה בא להשתקע בארצות־הברית - שאז היתה הקביעות כמו בשנה זו, שי"ב־י"ג תמוז היו ביום חמישי וביום ועש"ק פ' פינחס.

ובהמשך לזה ישנה גם שיחת ש"פ פינחס בסעודת היום (כפי שנדפסה בספר השיחות קיץ ה'ש"ת[3]), ובתחילתה מדבר בעל הגאולה אודות לידתו (בשנת תר"מ) בזמן שבו קורין בתורה פרשת פינחס, באמרו:

פרשת השבוע שקורין בתורה בשבוע שבו נולד יהודי ויוצא לאויר העולם, יש לה שייכות מסויימת לסדר החיים והמאורעות של אדם זה.

וממשיך: אני נולדתי ביום ב' פרשת פינחס[4]. ורובא דרובא של המאורעות שאירעו עמי ובסביבתי כו', מרומזים בהעלם ובגילוי בפרשת פינחס.

עד כאן דברי בעל הגאולה.

ב. אינני יודע אם כבר התבוננו בענין זה, אבל בכל אופן, כיון שמלאו ארבעים שנה לגאולה מהמאסר (תרפ"ז - תשכ"ז),

- והרי ידוע שכללות ענין המאסר הוא בדוגמת "הזית[5] כשכותשין אותו מוציא שמנו"[6], ובפרט שזה הי' המאסר השביעי שלו[7], והיינו, שהעילוי שבענין המאסר ("מוציא שמנו") הוא באופן שיש בו השלימות ד"היקף" שלם, בדוגמת השלימות דשבעת ימי ההיקף (כמבואר בכ"מ[8], על יסוד תשובת הרשב"א הידועה[9]) -

שאז "קאי איניש אדעתי' דרבי'"[10], ש"עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו"[11] - הרי זה הזמן המתאים להתבונן בענין זה, ולמצוא הרמז על דברי ימי חייו בפרשת השבוע שבו נולד בעל הגאולה[12], ובפרט בחלק הפרשה השייך ליום ב', משני עד שלישי, ע"פ תקנת רבינו הזקן[13] ללמוד בכל יום חלק הפרשה השייך במיוחד ליום זה.

ג. ובהקדם המדובר לעיל[14], שהעילוי דארבעים שנה, שאז "קאי איניש אדעתי' דרבי'", הוא גם בנוגע לענינים שעדיין לא עברו ארבעים שנה מאז שאירעו.

וכמובן מהפרשה שממנה למדים ענין זה[15]: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות גו' עד היום הזה", לאחרי ש"ואולך אתכם ארבעים שנה גו'", "שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה, ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה, אבל מכאן ואילך יקפיד, לפיכך, ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'"[11] - והרי מובן, ש"מכאן ואילך יקפיד" גם על המצוות שעדיין לא עברו ארבעים שנה מאז שנצטוו עליהם.

ועכצ"ל, שכיון ש"קאי אדעתי' דרבי'" בנוגע לענין אחד שכבר עברו ארבעים שנה מאז שאירע, הרי זה פועל גם על שאר הענינים שעדיין לא עברו ארבעים שנה מאז שאירעו, שע"י היגיעה בהם, יכולים להגיע לעומק הדברים.

---

1) שיחת י"ב תמוז בתחלתה (לעיל ע' 154 ואילך).
2) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 155 ואילך.
3) ע' 158 ואילך.
4) ראה לקו"ש חי"ח ע' 318 הערה 3.
5) ראה מנחות נג, ב. שמו"ר פל"ו, א.
6) סה"ש תורת שלום ע' 26.
7) ראה אג"ק שלו ח"ג ריש ע' פ. וש"נ.
8) ד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח, תש"ד, תש"ה (סה"מ תרע"ח ע' רסט ואילך; תש"ד ע' 188 ואילך; תש"ה ע' 167 ואילך).
9) ח"א ס"ט.
10) ע"ז ה, ריש ע"ב.
11) פרש"י תבוא כט, ו.
12) ראה גם לקו"ש שבהערה 4. ועוד.
13) סה"ש תש"ב ע' 29 (נעתק ב"היום יום" ב חשון).
14) שיחת י"ב תמוז סי"ד ואילך (לעיל ע' 165 ואילך). וש"נ.
15) תבוא שם, ג־ד.

ועד"ז בנדו"ד, שהענין ד"קאי איניש אדעתי' דרבי'" יכול להיות גם בנוגע לדברי בעל הגאולה בש"פ פינחס ה'ש"ת (אף שעדיין לא עברו ארבעים שנה מאז), שדברי ימי חייו מרומזים בפרשת היום שבו נולד - אפילו בנוגע לענינים שמרומזים בהעלם, ועאכו"כ בנוגע לענינים שנראים בגלוי, ללא צורך ביגיעה כלל.

ד. ולכל לראש יש להתעכב על שמו של בעל הגאולה - ע"פ מ"ש רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה[16], ש"שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות כו'", וכידוע תורת המגיד[17] על הפסוק[18] "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חי' הוא שמו", שהשם מורה על תוכן ענינו של הדבר שנקרא בשם זה.

ובפרט בנוגע לשמות בני אדם - כידוע המבואר בכתבי האריז"ל[19] שהשם שעולה בדעת האב והאם לקרוא להנולד, הוא השם המתאים לנשמה זו, וע"י האותיות דשם זה נמשכת חיות הנשמה כו'.

ואע"פ שקריאת השם בפועל היא בעת הברית־מילה, הרי ענינו של שם זה ישנו כבר בהעלם תיכף ומיד בעת הלידה.

וכיון שהשם הו"ע עיקרי באדם, הרי בודאי ששמו של בעל הגאולה צריך להיות נרמז בפרשת היום שבו נולד, יותר משאר הענינים שהם טפלים לגבי ענין עיקרי זה.

ה. ובכן:

בשיעור חומש (א' מג' שיעורי חת"ת) של יום ב' דפרשת פינחס, משני עד שלישי - נתפרש שמו הראשון (התחלת ועיקר השם) של בעל הגאולה: "בני יוסף למשפחותם מנשה ואפרים וגו'"[20], ובסיום הפרשה: "אלה בני יוסף למשפחותם"[21].

ויש להוסיף בהדגשת הענין:

לכאורה לא הוצרך הכתוב לומר "בני יוסף למשפחותם" - שהרי מונה את משפחות מנשה ואפרים בתור ב' שבטים בפני עצמם (כדי להשלים את המנין די"ב שבטים, כיון ששבט לוי לא נמנה יחד עם כל השבטים, אלא נמנה בפני עצמו), ולכן לא הוצרך הכתוב להזכיר שהם "בני יוסף", כשם שבנוגע לשאר השבטים לא הזכיר הכתוב שהם "בני יעקב".

[ומה שבכ"מ נאמר בכתוב "בני ישראל" - אין הכוונה שהם הבנים של יעקב שנקרא גם ישראל, שהרי לשון זה נאמר גם בנוגע לדורות שלאח"ז שאינם בניו של יעקב עצמו, אלא זהו השם של עם ישראל].

וכיון שנאמר בכתוב "אלה בני יוסף", אף שלכאורה אין הכרח בדבר - הרי מודגש בזה ביותר ענינו של יוסף.

ועפ"ז ניתוסף גם בהרמז ע"ד השייכות לבעל הגאולה - כיון שזהו שמו הראשון והעיקרי.

ו. וכמו"כ מרומז בכללות הפרשה שמו השני של בעל הגאולה:

שם הפרשה - שמורה על תוכן כללות הפרשה, כנ"ל שהשם מורה על תוכנו של הדבר הנקרא בשם זה - הוא: פינחס.

וידוע מ"ש בזהר פ' פינחס[22], שחושבנא דפינחס כחושבנא דיצחק - שמו השני של בעל הגאולה.

ולהעיר, שאע"פ שספר הזהר הוא מחלק הסוד והנסתר שבתורה, מ"מ, כיון שספר הזהר נדפס כבר, והכל יכולים ללמוד בו, הרי זה נחשב מהענינים שבגלוי.

---

16) בתחלתו.
17) או"ת בתחלתו ד, סע"ב ואילך.
18) בראשית ב, יט.
19) ראה שער הגלגולים שער כג. וראה גם אג"ק חי"ב ע' שנה. וש"נ.
20) כו, כח.
21) שם, לז.
22) ח"ג רלו, ב.

ובפרט שענין זה משתקף גם בהלכה (כמדובר כמ"פ[23] שכל ענין בפנימיות התורה משתקף גם בנגלה דתורה ועד להלכה) - כפי שמצינו בנוגע לשמות גיטין, שיש לכתוב "פינחס" ביו"ד, כיון שזוהי הגימטריא ד"יצחק" (אף שבדיעבד, גם אם נכתב "פנחס" ללא יו"ד, הרי זה גט כשר)[24].

ויש להוסיף בגודל הדיוק שבדבר - לא רק בכללות הענין, אלא גם בכל הפרטים:

איתא בזהר[25] שבפ' פינחס נאמר "פינחס" בתוספת יו"ד, משא"כ לפנ"ז נאמר "פנחס" [ולכן ההלכה בנוגע לשמות גיטין היא שאפשר לכתוב בב' אופנים: "פנחס" או "פינחס"], וכמבואר שם, שענין זה הוא לאחרי שנאמר[26] "הנני נותן לו את בריתי שלום", כיון שענין הברית קשור עם ראש הגוי', שזהו"ע אות יו"ד.

ועפ"ז מודגש יותר הרמז בהשייכות של בעל הגאולה לפ' פינחס - שנולד בפרשה שבה נאמר "פינחס" בתוספת יו"ד (ולא כמו בפ' בלק שבה נאמר "פנחס", ללא יו"ד), שזה מתאים לחושבנא ד"יצחק", שמו השני של בעל הגאולה.

ז. ויש להוסיף גם בנוגע להרמז בפרשת השבוע, ובפרט בחלק הפרשה דיום שני, בשייכות למאורעות ימי חייו - ולדוגמא: הפסוק[27] "לא היו לו בנים כי אם בנות".

ח. וכמו"כ יש בפרשת השבוע רמז נוסף בשייכות לבעל הגאולה - בפסוק[28] "ביום השמיני עצרת תהי' לכם" (וכפי שיתבאר לקמן (סי"ז) פירוש רש"י על הפסוק):

היו"ט דשמיני־עצרת הוא כנגד יוסף - ע"פ המבואר בזהר[29] שג' הרגלים הם כנגד ג' האבות: חג הפסח כנגד אברהם, כמ"ש[30] "לושי ועשי עוגות"; חג השבועות, זמן מ"ת, כנגד יצחק, שהרי "קול השופר" במ"ת הי' מהקרן השמאלי דאילו של יצחק[31]; וחג הסוכות כנגד יעקב, כמ"ש[32] "ויעקב נסע סוכותה"; ובהמשך לזה, הנה שמע"צ הוא כנגד יוסף[33].

[וכאמור לעיל (ס"ו), שאע"פ שספר הזהר שייך לחלק הנסתר שבתורה, הנה לאחרי שכבר נדפס כו', הרי זה שייך לענינים שבגלוי].

זאת ועוד:

יו"ט זה נקרא ע"י אנשי כנסת הגדולה - לא בשם "חג", כמו חג הפסח, חג השבועות וחג הסוכות, אלא בשם "עצרת", כיון ששם זה מבטא את תוכנו של היו"ט, כי: השם "שמיני" - מורה על הקישור וההמשך לשבעת ימי חג הסוכות שלפניו; ואילו הענין המיוחד שבו נחלק יו"ט זה מהימים שלפניו הוא - "עצרת", מלשון עצור ("איינגעהאַלטן"), שזהו תוכן ענין של מאסר, כלשון הכתוב בירמי'[34]: "עצור (מעוכב וכלוא, בבית הכלא) בחצר המטרה".

וכיון שהענין ד"עצרת" נאמר בנוגע ל"יום השמיני" שהוא היו"ט של יוסף - הרי זה רומז על ענין המאסר ("עצרת") של בעל הגאולה ששמו הראשון יוסף.

[ושייך[35] גם לשמו השני - "יצחק" - כי "עצרת" הוא השם שבו נקרא חג השבועות בלשון חכמים (וכמבואר במדרשי חז"ל[36] דחג השבועות ושמיני עצרת (דבזה מדבר הכתוב) ענינם אחד), והרי חג השבועות הוא כנגד יצחק].

---

23) ראה גם לעיל ע' 126. וש"נ.
24) ראה בית שמואל הל' גיטין שמות אנשים. שי למורה שם. ובטיב גיטין שם. ועוד.
25) ח"ג נז, ב. רכ, א. וראה מנחת שי ריש פרשתנו. הובא בלקו"ש ח"ח ע' 355 הערה 32. וראה גם שיחת ש"פ בלק, י"ד תמוז תשט"ז סכ"ד (תו"מ חי"ז ע' 97). וש"נ.
26) כה, יב.
27) כו, לג.
28) כט, לה.
29) ח"ג פרשתנו רנז, ריש ע"ב.
30) וירא יח, ו.
31) פרדר"א ספל"א.
32) וישלח לג, יז.
33) זח"א רח, ריש ע"ב.
34) לג, א (ובפרש"י ומצו"צ).
35) ע"פ מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א.
36) תנחומא עה"פ (פרשתנו טו).

וכללות הענין בזה - שע"י המאסר ניתוסף אצלו עילוי גדול, כמובן מדברי בעל הגאולה עצמו (בשם אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע)[6] בנוגע למאסר של רבינו הזקן, שלאחרי פטרבורג הי' גילוי תורת החסידות באופן נעלה יותר, בדוגמת "הזית כשכותשין אותו מוציא שמנו" (כנ"ל ס"ב), וע"פ הידוע[37] בפירוש מארז"ל[38] "נפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו", הרי בדבריו אודות רבינו הזקן, פסק גם בנוגע לעצמו, שע"י המאסר ניתוסף אצלו עילוי גדול ביותר.

ובפרט שמאסר זה - שהי' המאסר השביעי (כנ"ל ס"ב) - הי' חמור יותר מכל המאסרים שלפנ"ז, שהרי המאסרים שלפנ"ז היו לפני נשיאותו, וגם המאסר הששי שהי' כבר בעת נשיאותו, הי' לזמן קצר בלבד, ותיכף נתבטל, ואילו במאסר השביעי פסקו עליו גזר דין מות[39] [והרי זה חמור יותר אפילו מהמאסר של רבינו הזקן, ששם הי' עלול להיות ענין של היפך החיים, ואילו כאן הי' בפועל גזר דין מות], והנס הי' - שנתהפך הדבר מן הקצה אל הקצה, שזהו ע"ד העילוי ד"זדונות נעשו לו כזכיות"[40].

וכאמור - ענין זה מרומז בהיו"ט ד"שמיני עצרת", שזהו היו"ט של יוסף[41].

ט. וענין זה מהוה גם הוראה לכאו"א,

- כמדובר כמ"פ[42] שדבריו של נשיא ישראל אינם דברים בעלמא, אלא יש בהם הוראה, ובפרט בנדו"ד, שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר את הדברים ברבים, וגם צוה להדפיסם, וכמאמר הידוע של הצ"צ שדבר שבא בדפוס הוא לדורי דורות[43] -

לחפש ולמצוא בפרשת השבוע והיום שבו נולד, רמזים בשייכות אליו, שיכול ללמוד מהם הוראות בעבודת ה' - על יסוד תורת הבעש"ט[44] שכל דבר שיהודי רואה או שומע מהוה הוראה בעבודתו לקונו.

ובזה ניתוסף חידוש בתורת רבינו הזקן[45] על הפסוק[46] "מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ" - שההוראה היא לא רק בנוגע לעצמו, אלא זוהי גם שליחות בנוגע אל הזולת, שזהו כללות הענין ד"מצעדי גבר גו'", שיוצא מעצמו כדי לפעול על הזולת, וגם בחלקו בעולם; ועז"נ "ודרכו יחפץ" - שיש לו נתינת־כח על זה מלמעלה, שהרי "אלמלי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו"[47].

וענין זה שייך לכאו"א מישראל, שבכחו וביכלתו ללמוד מהפרשה בתורה שבה נולד בנוגע לעבודתו ושליחותו בעולם, ולימוד זה - נוסף על מצות תלמוד תורה שמקיים ע"י עיונו בהפרשה - מהוה גם נתינת כח למלא את שליחותו כו'.

ויה"ר שיוסיפו לדייק בתיבות ואותיות של דברי הרב, באופן ש"קאי אדעתי' דרבי'", לעמוד "על סוף דעתו .. וחכמת משנתו", ובאופן שיומשך אצל כאו"א במחשבה דיבור ומעשה, ש"המעשה הוא העיקר"[48].

* * *

י. ביום הש"ק פ' פינחס שלאחרי הגאולה אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר את המאמר ד"ה ברוך הגומל לחייבים טובות בפעם השני'[49], שתוכנו כמו המאמר הראשון ד"ה זה[50], אלא שהוא באריכות ובביאור יותר, מלבד הענינים החדשים שניתוספו במאמר השני על המאמר הראשון, שלכאורה גם בלעדם הי' מובן תוכן המאמר, אבל בפועל, ניתוסף על ידם עומק יותר בהבנת תוכן המאמר[51].

37) ראה כתר שם טוב בהוספות סקי"ב ואילך. וש"נ.
38) אבות פ"ג מט"ז.
39) ראה גם שיחת י"ב תמוז סמ"ג (לעיל ע' 193). וש"נ.
40) יומא פו, ב.
41) לשלימות הענין - ראה גם לקמן סי"ז, ובמאמר הב' ד"ה שאו ידיכם קודש פ"ג (לעיל ע' 226).
42) ראה גם תו"מ חמ"ח ע' 369 הערה 23. וש"נ.
43) אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ב ע' שפב.
44) ראה כתר שם טוב בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).
45) אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום" י תמוז). וראה שם ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון). ועוד.
46) תהלים לז, כג.
47) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.
48) אבות פ"א מי"ז.
49) נדפס בסה"מ תרפ"ז ע' ריא ואילך.
50) ראה גם שיחת ש"פ פינחס, כ"א תמוז דאשתקד ס"ד ואילך (תו"מ חמ"ז ע' 228 ואילך). וש"נ.
51) שנאמר בי"ג תמוז - שם ע' רח ואילך.

ובהקדמה - שתוכן כללות ב' המאמרים מודגש בהתחלתם וסיומם,

- כידוע שהעיקר הוא ההתחלה והסוף[52], ובפרט בנוגע לענין הברכה, שהעיקר הוא ההתחלה והסוף, כפי שמצינו[53] בנוגע לנוסח הברכה, שהכלל "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו"[54], הוא רק בנוגע להתחלת וסוף הברכה, משא"כ באמצע הברכה, שבזה יכול להיות שינוי הנוסח בהתאם לחילוקי המנהגים כו' -

בהתחלת המאמר - נוסח הברכה: "ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני טוב" (ללא שם ומלכות, כמובן, שהרי אם הי' אומר בשם ומלכות, לא הי' יכול לומר זאת פעם נוספת, כמשנ"ת בהתוועדות הקודמת[55] שברכת הגומל מברכים רק פעם אחת על אותו נס),

ובסיום המאמר - בביאור הענין ד"גמלני טוב" (לאחרי הקדמת השאלה במאמר הב': "מהו טוב סתם .. שהוא טוב האמיתי המיוחד") - "אין טוב אלא תורה"[56], ומסיים בענין הנתינת כח מלמעלה "שיתחזק בעבודתו בתורה כו'", מבלי להתפעל מהמניעות ועיכובים כו'.

ונמצא, שתוכן כללות ב' המאמרים הוא - נתינת ברכות (לא רק בקשה ותפלה), וכפי שאומרים בשפת האם ("מאַמע לשון"): "ווינטשעניש", שזהו סגנון שאינו רגיל בשאר המאמרים.

יא. ובין הענינים שניתוספו במאמר השני על המאמר הראשון - שבסיום המאמר (כאמור לעיל שהעיקר הוא ההתחלה והסיום) מוסיף ברכה גם בנוגע ל"מחזיקי תורה"[57]: "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר[58], דגם מחזיקי תורה הם מאושרים ומבורכים בכל טוב" (שענין זה לא נזכר במאמר הראשון).

ולכאורה צריך להבין:

כיון שהמאמר הראשון נאמר ביום חול, ואילו המאמר השני נאמר ביום הש"ק - הי' מתאים יותר להזכיר את הענין ד"מחזיקי תורה", "תמכין לאורייתא"[59], במאמר הראשון שנאמר ביום חול, שזהו זמן העבודה של בעלי־עסקים שצריכים להיות "מחזיקי התורה", משא"כ ביום הש"ק, שאז צריכים בעלי־עסקים להוסיף בלימוד התורה ולהתפלל באריכות כו' יותר מאשר יושבי אוהל (כפס"ד השו"ע[60], והובא בחסידות[61]), כך, שענינם המיוחד בתור "תמכין לאורייתא" אינו מתבטא כ"כ ביום הש"ק, אלא עיקרו הוא בימות החול, ומהו הטעם שענין זה נזכר דוקא במאמר השני שנאמר ביום הש"ק?

יב. ויש לומר הביאור בזה בדרך אפשר:

אמרו רז"ל[62] "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", אלא השכר יהי' לעתיד לבוא, "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[63].

ועד"ז י"ל בנוגע לשכר של "מחזיקי תורה", "תומכי' מאושר" - שהזמן המתאים לזה הוא יום השבת:

כיון שבימות החול טרודים בעלי־העסקים בעניני העסק (וכפי שמבאר בב' המאמרים גודל הטירדא בנוגע לפרנסה כו'[64]) - אין זה הזמן המתאים לקבל את ה"שכר",

---

52) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 249. ועוד.
53) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסנ"ט. וש"נ.
54) ברכות מ, ב.
55) שיחת י"ב תמוז סכ"ד (לעיל ע' 173).
56) אבות פ"ו מ"ג.
57) סה"מ שם ע' רטז.
58) משלי ג, יח.
59) זח"ג נג, ב.
60) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ה. וש"נ.
61) ראה תניא אגה"ק ס"א. תו"א נח ט, א ואילך. תו"מ חמ"א ע' 188 ואילך.
62) קידושין לט, ב. וש"נ.
63) תמיד בסופה.
64) ס"ע רח ואילך; ע' ריג.

ואדרבה: קבלת השכר בימות החול - בבחי' "עולמך (עולם הבא) תראה בחייך"[65] - תפריע להם ותבלבל אותם מעבודת ימי החול בעניני העסק, שצריכים לעשותה באופן שיהי' "משאו ומתנו באמונה"[66], מבלי להיכשל ח"ו אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים ומנהג ישראל ש"תורה הוא"[67],

אלא דוקא יום השבת, שאז אינם עסוקים בעניני העסק, הרי הוא הזמן המוכשר לקבלת השכר.

ולכן הענין ד"תומכי' מאושר, דגם מחזיקי תורה הם מאושרים ומבורכים בכל טוב" - נזכר (לא במאמר הראשון שנאמר ביום חול, אלא) דוקא במאמר השני שנאמר ביום הש"ק.

יג. ויש לקשר זה עם ענין שהזמן גרמא:

בחדשים האחרונים אירע מאורע נפלא[68] - שהי' ענין של נסיון כו', באופן של העלמות והסתרים למטה מטה ביותר, ותמורת זה נעשה מעמד ומצב ד"ארים נסי"[69], "כמו הנס על ההרים"[70], שגם "נס" כשלעצמו הו"ע של הרמה, ועאכו"כ "נס על ההרים", גילוי שלמעלה מסדר השתלשלות שאינו מלובש בדרכי הטבע, והראי', שעד היום הזה עומדים "כל עמי הארץ" בהשתוממות, ואינם מבינים איך אירע דבר פלא כזה!

ובענין זה ישנה גם ההשתתפות של לומדי תורה - כדברי הגמרא[71] "אילמלא דוד (שהי' עוסק בתורה) לא עשה יואב מלחמה" (זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד); ולאידך, "אילמלא יואב לא עסק דוד בתורה" - ע"ד ובדוגמת ההשתתפות של לומדי תורה ותומכי תורה, ישכר וזבולון, שההצלחה של זבולון במסחר ("שמח זבולון בצאתך", "הצלח בצאתך לסחורה"[72]) היא בזכות תורתו של ישכר, ותורתו של ישכר נעשית ע"י התמיכה של זבולון, ש"משתכר ונותן לתוך פיו של ישכר"[73].

ועדיין איני יודע מי קודם למי - עד שמצינו בכתוב "שמח זבולון בצאתך וישכר באוהליך", ש"הקדים זבולון לישכר", "שתורתו של ישכר על ידי זבולון היתה"[73] (אע"פ שההצלחה של זבולון במסחר היא בזכות תורתו של ישכר).

ומזה מובן גם שהיוצאים למלחמה קודמים ללומדי תורה (אף שנצחונם במלחמה הוא בזכות התורה) - במכ"ש וק"ו מקדימת תומכי תורה:

ככל שתגדל מעלתם של תומכי תורה מצד גודל המעלה שבמצות הצדקה, שכיון ש"נותן מיגיע כפיו הרי כל כח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו, וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה', וגם מי שאינו נהנה מיגיעו מ"מ הואיל ובמעות אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו הרי נותן חיי נפשו לה'"[74] - אין זה דומה כלל וכלל לגודל מעלתם של היוצאים למלחמה שמשימים נפשם בכפם (להעמיד את עצמם בסכנת נפשות בפועל ממש) לעשות מלחמה על יחוד השם (כלשון הרמב"ם[75]), ובפרט ב"מלחמת מצוה", "עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם"[76] (אפילו כשבאים על עסקי קש ותבן[77], ועאכו"כ כשמכריזים שבאים על עסקי נפשות).

וכפי שמסיים הרמב"ם[78] גודל שכרם של היוצאים במלחמה - "כל הנלחם בכל לבו .. ותהי' כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר[79] כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות

65) ברכות יז, סע"א.
66) יומא פו, א. וראה שבת לא, סע"א.
67) ראה תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.
68) הכוונה לנס הנצחון של עם ישראל במלחמת ששת הימים (המו"ל).
69) ישעי' מט, כב.
70) סהמ"צ להצ"צ עג, א - ע"פ לשון הכתוב ישעי' ל, יז. וראה ב"ב רפ"ה. אוה"ת בשלח ע' תרסה. שה"ש ע' כט.
71) סנהדרין מט, א (ובפרש"י).
72) ברכה לג, יח ובפרש"י.
73) פרש"י שם.
74) תניא פל"ז (מח, ב).
75) הל' מלכים ספ"ז: "וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו".
76) רמב"ם שם רפ"ה.
77) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח סשכ"ט ס"ו.
78) שם ספ"ז.
79) שמואל־א כה, כח־כט.

ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך" - שכר נעלה ביותר שכולל כל סדר ההשתלשלות: "בית נכון", "בית נאמן" - קאי על ספירת המלכות[80], "עד עולם" - ז"א[81], "עולם הבא" - בינה[82], שזהו כללות סדר השתלשלות, ולמעלה מזה - "לחיי העולם הבא". ועל מי נאמר שכר גדול זה - לא על לומדי תורה שבזכותם מנצחים במלחמה, אלא על היוצאים במלחמה דוקא!

ויש לומר, שבגלל גודל המעלה דהיוצאים במלחמה גם לגבי לומדי תורה, הרי נוסף לכך שדוד הי' עוסק בתורה וזכותו עמדה ליואב במלחמה, הי' גם דוד יוצא בעצמו למלחמה, עד ש"נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל"[83].

ולהעיר מהשייכות לי"ב תמוז - כידוע שפסוק זה הי' רשום ("אָנגעצייכנט"), בעפרון או בעט, על ספר התהלים של כ"ק מו"ח אדמו"ר (לא בתהלים עצמו, אלא בדף שלפניו), בקשר ובשייכות להמאסר והגאולה[84].

יד. וכאן המקום[85] להזכיר את נכדו של חאָניע מרוזוב[86], שמסר נפשו על קידוש השם (לאחרי הנסים והנפלאות שאירעו אצלו לפנ"ז), ובודאי שהשם יקום דמו, "און דער אויבערשטער וועט אים באַזאָרגן וואו ער איז", כאמור, ש"יבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא .. והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך".

טו. וזוהי גם ההוראה בנוגע לענין השליחות:

ישנם כאלו שמסתפקים בכך ש"כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב כו'"[87]; לאחרי שישן כדבעי ("זיך גוט אויסגעשלאָפן"), אכל ושתה, וגם קרא את ה"עיתון", הנה כאשר דורשים ממנו לעשות איזו פעולה - יש לו פסק הלכה ש"כל העוסק בתורת כו' כאילו הקריב כו'".

אך על זה אומרים לו, שכשם שבנוגע ללומדי תורה ותומכי תורה יש מעלה בתומכי תורה, כמו"כ יש מעלה ביציאה לשליחות, מצד מעלת המעשה בפועל, ש"הוא העיקר", וכמובן גם מפס"ד הרמב"ם הנ"ל שגודל השכר ניתן דוקא לאלו שיוצאים במלחמה בפועל[88].

* * *

טז. מאמר א (כעין שיחה) ד"ה ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני טוב.

* * *

יז. כמוזכר לעיל (ס"ח), ומסתמא הודיעו על זה עוד קודם התפלה - יתבאר עתה פירוש רש"י על הפסוק "ביום השמיני עצרת תהי' לכם"[28], שהוא מלא קושיות כרימון.

ובהקדם המוזכר לעיל אודות הרמז בפסוק זה בקשר ובשייכות לבעל הגאולה ולענין הגאולה, שיש להוסיף בזה דבר פלא מדברי הצמח־צדק:

ב'אור התורה' על ספר במדבר שנדפס זה עתה[89], ישנו מאמר של הצ"צ ד"ה ביום השמע"צ תהי' לכם[90], שבו

---

80) המשך מים רבים תרל"ו בסופו (ע' רלו).

81) תניא קו"א קנה, ב. תו"א ויחי מח, ב.

82) תניא אגה"ק רס"ה (קז, רע"א).

83) שמואל־ב כא, יז.

84) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 171.

85) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בקול חנוק מבכי (המו"ל).

86) הקדוש הר"ר דוד מרוזוב הי"ד - נכדו של הרה"ח ר' אלחנן דוב מרוזוב (ראה אודותו סה"ש תרפ"ב ע' 28 הערה 1) - נהרג על קידוש השם בעת מילוי תפקידו לאחרי מלחמת ששת הימים (במלחמת ההתשה), ש"פ חוקת, א' דר"ח תמוז תשכ"ז (המו"ל).

87) מנחות בסופה. ועוד.

88) בסיום השיחה נזכר מ"ש בזהר (ח"ג צח, א ואילך) שאומרים ב"תיקון ליל שבועות" אודות אלו שעוסקים בפועל בתיקון התכשיטין כו'.

89) תאריך ה"פתח דבר" - י"ג אייר ה'תשכ"ז.

90) אוה"ת פרשתנו ע' א'קצ ואילך. וראה גם אוה"ת שמע"צ ס"ע ב'תקמ ואילך.

מבאר מה שאומרים ביו"ט "מקדש ישראל והזמנים"[91], ד"צ"ל מהו לשון זמנים, והל"ל מועדים או רגלים, שכן נקראו בכתוב, אבל הזמן הוא מדרי' נמוכה מאד", ומבאר[92], ש"עם היותו בחי' נמוכה מאד .. אדרבה, שהיא הנותנת, שישראל ממשיכים בחי' הארת קודש העליון (שזהו"ע היו"ט - "מקראי קודש"[93], המשכת בחי' קודש העליון) גם בבחי' הזמנים ממש, והיינו ענין ישראל[91] דקדשינהו לזמנים".

וממשיך לבאר[94], ש"מכ"ז יובן שהיו"ט נק' דוקא מועדים לשמחה .. כי השמחה הוא דוקא מדבר חידוש, כמו עני המתעשר, או חבוש שיצא מבית האסורים, שהרי יצא מאפילה לאורה, ועי"ז ישמח לבו, וכך הוא ענין יו"ט, שהוא חל ביומין דחול, שהם בעצמן תחת הזמן, וכאשר נקרא ונמשך להם בחי' הארה מקדש העליון שלמעלה מהזמן, להיות נמשך ומתגלה בחי' זו בזמן .. אזי יהי' השמחה גדולה מאד כו'".

ולהעיר, שאף שמביא ב' משלים, "עני המתעשר" ו"חבוש שיצא מבית האסורים" - הרי הענין ד"יצא מאפילה לאורה" (שחוזר וכופלו בהמשך הדברים) מודגש בעיקר ב"חבוש שיצא מבית האסורים", שעז"נ בקאַפּיטל שבו נימנו הארבעה שחייבים להודות: "יושבי חושך וצלמות גו'"[95].

יח. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[28] "עצרת תהי' לכם", "עצורים בעשיית מלאכה. ד"א עצרת עצרו מלצאת, מלמד שטעון לינה. ומדרשו באגדה, לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות, וכשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם, פר אחד איל אחד .. כנגד ישראל, התעכבו לי מעט עוד, ולשון חבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד" - הצורך בב' הפירושים, והטעם שפירוש הראשון קרוב יותר לפשש"מ, וההסברה בב' הפירושים ע"י "מדרשו באגדה" -

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ג ע' 176 ואילך.

יט. ויש להוסיף ולבאר המשך הדברים בפירוש רש"י הנ"ל[96] - "משל למלך שעשה סעודה וכו', כדאיתא במסכת סוכה[97]. ובמדרש רבי תנחומא[98], למדה תורה דרך ארץ, שמי שיש לו אכסנאי, יום ראשון יאכילנו פטומות, למחר יאכילנו דגים, למחר יאכילנו בשר בהמה, למחר מאכילו קטניות, למחר מאכילו ירק, פוחת והולך כפרי החג"[99] - דלכאורה צריך להבין:

א) דיוק הלשון "משל למלך שעשה סעודה וכו'" - דלכאורה, כיון שלפנ"ז כותב רש"י "כבנים הנפטרים מאביהם כו'", הול"ל "משל לאב כו'"?

ב) למה מדייק רש"י לציין "כדאיתא במסכת סוכה" - הרי אין ענינו של רש"י לציין מראי־מקומות (כמו גליון הש"ס), שלכן, בדרך כלל כותב "רבותינו דרשו", וכיו"ב, וכמו בפסוק זה גופא: "ומדרשו באגדה", מבלי לציין מקומו. וכמדובר פעם[100], שעכצ"ל שכאשר רש"י מציין מראה־מקום, הרי זה כדי להדגיש שכוונתו היא למקום זה דוקא, אף שאותו ענין נמצא במקומות נוספים. וצריך להבין, מהי כוונת רש"י בציון למסכת סוכה דוקא, אף שמשל זה נמצא בכמה מדרשי חז"ל[101]?

ג) לאחרי שרש"י פירש ב' פירושים ב"עצרת תהי' לכם", והוסיף "משל למלך כו' כדאיתא במסכת סוכה" - לשם מה צריך להוסיף "ובמדרש רבי תנחומא, למדה תורה דרך ארץ כו'"?

ד) גם אם רש"י צריך להביא את דברי המדרש תנחומא - אינו מובן: למה צריך להעתיק כל פרטי המאכלים: "פטומות .. דגים .. בשר בהמה .. קטניות .. ירק" - היכן נרמזו ענינים אלו בפסוק?! ולכאורה הי' מספיק להביא רק "יום ראשון יאכילנו פטומות, למחר יאכילנו דגים (ולהוסיף) וכו' (ולסיים) פוחת והולך כפרי החג"?

---

91) ברכות מט, א.
92) שם ע' א'קצו.
93) אמור כג, ב. שם, ד.
94) שם ע' א'רג.
95) תהלים קז, יו"ד.
96) ראה לקו"ש שבפנים הערה 32.
97) נה, ב.
98) סוף פרשתנו.
99) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 198 הערה 3.
100) ראה תו"מ חמ"ד ע' 38. וש"נ.
101) במדב"ר פכ"א, כד. תנחומא פרשתנו טז. ועוד.

ה) מהו הדיוק "בשר בהמה", ולא "בהמה" סתם, כמו "פטומות" סתם ו"דגים" סתם; ואם כוונתו להדגיש שצריך ליתן חלק חשוב, מבשר הבהמה, ולא מזנבה וכיו"ב - צריך להדגיש ענין זה גם בנוגע ל"פטומות" ו"דגים"?

ו) הקושיא היותר מרעישה ("די שטורעם'דיקע קשיא"): כל ה"רעש" (ה"שטורעם") אודות אברהם אבינו הוא - גודל מעלתו בהכנסת אורחים; ואילו כאן באה התורה ומלמדת "דרך ארץ", שכאשר בא אליך אורח, הנה ביום הראשון תאכילנו פטומות, ולמחר רק דגים, וכן הלאה, באופן ד"פוחת והולך", ועד שבסופו של דבר תפטור אותו בקצת סלט?!...

ז) כאשר התורה רוצה ללמד "דרך ארץ", הרי זה צריך להיות בפעם הראשונה שבו לומדים ענין זה, ובנדו"ד, בנוגע לקרבנות המועדים - הרי זה בקרבנות דחג הפסח[102]. וכיון שבחג הפסח מקריבים בכל יום "פרים בני בקר שנים וגו'", במספר שוה[103], הרי הלימוד מזה בנוגע ל"מי שיש לו אכסנאי" הוא - שצריך להאכילו פטומות בכל יום משבעת ימי חג הפסח; ואילו בנוגע לחג הסוכות - הרי זה באופן ד"פוחת והולך", עד שמאכילו ירק בלבד!

ח) לימוד "דרך ארץ" זה שייך לכאורה לפסוקים שלפנ"ז, שמדברים אודות הקרבת הפרים בשבעת ימי חג הסוכות באופן ד"פוחת והולך", ולמה מביא רש"י ענין זה בפירוש הפסוק "פר אחד איל אחד" שנאמר בשמע"צ?

ט) ונוסף על הקושיות הנ"ל[104] על אתר - יש קושיא נוספת מפרשת אמור:

על הפסוק[105] "ביום השמיני .. עצרת היא", מפרש רש"י: "עצרת היא" - "עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנן להפטר, אמר, בני, בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם". אבל כל שאר הענינים שבפירוש רש"י זה - ב' הפירושים ב"עצרת", "מדרשו באגדה", הציון למסכת סוכה, ודברי המדרש תנחומא - לא הביא רש"י בפ' אמור.

ולכאורה, אם כל ענינים אלו מוכרחים בפשוטו של מקרא - הי' צריך רש"י לפרשם בפ' אמור, כדרכו בפירושו על התורה בענין שמופיע ב' פעמים, שמפרשו בפרטיות בפעם הראשונה, ושוב אינו צריך לחזור ולפרש בפעם השני', כיון שהבן חמש למקרא זוכר זאת בעצמו, או שבפעם השני' מזכיר זאת בכללות וברמז, אבל לא להיפך, לומר בפעם הראשונה כללות הענין, ובפעם השני' פרטי הדברים.

ועפ"ז צריך להבין, למה מפרש רש"י כל פרטי הענינים הנ"ל (לא בפ' אמור, אלא) בפרשתנו דוקא?

וכמדובר כמ"פ, שהביאור על כל השאלות שבפירוש רש"י - כל השאלות הנ"ל, וגם השאלות שלא נשאלו... - צריך להיות מוכרח מפשטות הכתובים, וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

כ. לאחרי שרש"י מפרש יחודו של שמע"צ, שלאחרי "שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות", אומר הקב"ה לישראל "עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם .. התעכבו לי מעט עוד", היינו, שההדגשה אינה על הסעודה, כי אם על ההנאה מהתעכבות הבנים אצל אביהם, אלא כיון שאי אפשר שתהי' ישיבה והתעכבות סתם, לכן עושים עכ"פ "סעודה קטנה", "פר אחד איל אחד" - עדיין יש מקום לשאלה:

מהו ההכרח לומר שהסיבה לכך שבשמע"צ מקריבים רק "פר אחד איל אחד", "סעודה קטנה", היא בגלל שאצל בנ"י לא נוגע ענין ה"סעודה", כי אם ההתעכבות אצל אביהם - אולי הסיבה היא, בפשטות,

---

102) פרשתנו כח, יט.

103) פרש"י שם, כד.

104) בהתחלת השיחה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שימנו את מספר הקושיות, ובהתחלת כל קושיא הזכיר את מספרה (הקושיא הרביעית, החמישית וכו'), ובסוף סיכם את מספר הקושיות (יחד עם הקושיות על החלק הראשון בפרש"י): י"ח קושיות!...

105) אמור כג, לו.

שלאחרי שהקריבו כל ימות הרגל שבעים פרים, לא נשאר הרבה להקריב, ולכן מקריבים רק "פר אחד איל אחד"?

ולכן מוסיף רש"י: "משל למלך שעשה סעודה וכו'" - מלך דייקא (אף שלפנ"ז כתב "כבנים הנפטרים מאביהם") - דכיון שמדובר כאן (לא אודות אב סתם, אלא) אודות "מלך", הרי מובן, שאין חסרון ביכולתו כו', כך, שמצד היכולת, אפשר הי' להקריב גם בשמע"צ ע' פרים, ועכצ"ל, שהסיבה לכך שמקריבים רק "פר אחד איל אחד" היא - בגלל שביחס לבנ"י לא נוגע כ"כ ענין הסעודה, כי אם ענין ההתעכבות כו'.

כא. ורש"י אינו צריך לפרש מאומה בנוגע להקרבת "כבשים .. שבעה" בשמע"צ - ע"ד שפירש בנוגע להקרבתם בשבעת ימי חג הסוכות: "ולכבשים[106], כנגד ישראל שנקראו שה פזורה[107], והם קבועים, ומנינם תשעים ושמונה, לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה" - כי:

הבן חמש למקרא שלומד חומש כדבעי - וכן מי שלומד שיעורי חת"ת - זוכר מה שלמד לפני כמה חדשים אודות כריתת הברית של אברהם עם אבימלך[108]: "ויצב אברהם את שבע כבשות הצאן לבדהן", "ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשות הצאן אשר הצבת לבדנה", "ויאמר כי את שבע הכבשות תקח מידי בעבור תהי' לי לעדה וגו'".

ומזה מובן גם תוכן ענין הקרבת שבעה כבשים בשמע"צ - שזהו ענין של עדות על החיבה של הקב"ה לבנ"י.

כב. אמנם, ע"פ האמור שענין שבעת הכבשים דשמע"צ הוא בדוגמת ענין שבעת הכבשים בכריתת ברית של אברהם עם אבימלך - אינו מובן:

בכריתת ברית בין אברהם לאבימלך - הציג אברהם את שבעת הכבשות, ולא אבימלך; ולכאורה אין זו דוגמא שמתאימה לענינו - בנוגע להעדות על החיבה של הקב"ה לבנ"י - שהרי כאן מביאים בנ"י את שבעת הכבשים?!

ולתרץ זה, מדייק רש"י וכותב "משל למלך שעשה סעודה וכו'", היינו, שאין זה באופן שהבנים עושים סעודה למלך, אלא אדרבה - המלך עושה את הסעודה לבנים, ודוגמתו בנמשל, שהקרבת שבעת הכבשים היא פעולתו של הקב"ה (בדוגמת הצגת שבעת הכבשים ע"י אברהם), כי אף שההקרבה בפועל היא ע"י בנ"י, הרי הם עושים זאת בשליחותו של הקב"ה.

ועל זה כותב רש"י - "כדאיתא במסכת סוכה":

לשון הגמרא במסכת סוכה[97] הוא: "משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך".

ולכאורה: מדוע משנה רש"י מלשון הגמרא וכותב "משל למלך שעשה סעודה וכו'", בה בשעה שבגמרא מפורש להדיא שהמלך "אמר לעבדיו עשו לי סעודה"?!

אך הענין הוא, שכוונת רש"י בכתבו "משל למלך שעשה סעודה וכו', כדאיתא במסכת סוכה" - שזהו אכן פירוש הדברים במסכת סוכה, דכיון שהמלך אמר לעבדיו עשו לי סעודה, והסעודה שעושים הם היא בשליחותו של המלך, נמצא, שזהו "משל למלך שעשה סעודה"!

* * *

כג. וממשיך רש"י, "ובמדרש רבי תנחומא, למדה תורה דרך ארץ וכו'":

נוסף על פירוש הכתובים בנוגע להקרבת ע' פרים כנגד ע' אומות בשבעת ימי הסוכות והקרבת פר אחד איל אחד כנגד ישראל בשמע"צ - יש בזה גם לימוד בנוגע להנהגת האדם (כמו בכל עניני התורה,

106) כט, יח.
107) ירמי' נ, יז.
108) וירא כא, כח-ל.

שגם כאשר התורה מספרת סיפור אודות גוים, כמו פרעה וכיו"ב, יש בזה גם הוראה בעבודתו של כאו"א מישראל). ועל זה מביא רש"י ממדרש תנחומא: "למדה תורה דרך ארץ וכו'".

ורש"י מדייק "מי שיש לו אכסנאי וכו'" - לא "אורח" (כפי שמצינו במדרש במ"א[109]), אלא "אכסנאי" דוקא:

כאשר מדובר אודות מצות הכנסת אורחים - הרי בודאי שבכל יום יש ליתן לאורח הדבר הטוב והמובחר ביותר, כפי שלמדים מהנהגת אברהם אבינו; אבל כאן לא מדובר אודות מצות הכנסת אורחים, אלא אודות "אכסנאי" ששוהה באכסניא, בית מלון, תמורת תשלום.

ובענין זה "למדה תורה דרך ארץ": "יום ראשון יאכילנו פטומות",

[ורש"י לא צריך לפרש לבן חמש למקרא ש"פטומות" הוא המובחר ביותר - שהרי (נוסף לכך שכן היא המציאות בפועל) כבר למד בפ' בשלח[110], שכאשר הקב"ה רצה ליתן בנ"י בשר, נתן להם "שליו", "מין עוף ושמן מאד", שזהו "פטומות"],

וכאשר האכסנאי משלם כדבעי, אזי יכול להמשיך ולהאכילנו "פטומות", אבל אם אינו משלם כדבעי - אזי "למחר יאכילנו דגים", ואם ממשיך שלא לשלם, אזי "למחר יאכילנו כו'" - "פוחת והולך כפרי החג"; כיון שהוא מתנהג כמו "פר"... אזי יכולים להתנהג עמו באופן ד"פוחת והולך כפרי החג".

וזהו ה"דרך ארץ" ש"למדה תורה" - דכיון ש"התורה חסה על ממונם של ישראל"[111], הנה כאשר האכסנאי אינו משלם כדבעי, אין צריך לבזבז ממון עבורו ולהאכילו דבר משובח, אלא "פוחת והולך", עד שנותן לו ירק בלבד.

- לא להאכילו כלל, אי אפשר, שהרי אז לא יהי' מי שישלם... אבל לבזבז ממון עבורו, אינו צריך, שהרי התורה חסה על ממונם של ישראל.

ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט[112] בפירוש מארז"ל "התורה חסה על ממונם של ישראל", שזהו בגלל ניצוצות הקדושה שנמצאים בממונו שצריך לברר כו', ולכן, כאשר נותן להזולת דבר שחייב ליתנו ע"פ תורה, אין זה בזבוז, ואדרבה, כיון שנתינה זו היא ע"פ חיוב התורה, הרי עי"ז נעשה בירור הדבר; משא"כ כאשר הזולת מתנהג שלא כדבעי, אין לו לבזבז את מעותיו עליו, שאז הנה נוסף על האיסור דבל תשחית כפשוטו, הרי זה קשור גם עם איבוד ניצוצות הקדושה כו'.

כד. אך עפ"ז נשאלת השאלה:

כיון שאברהם אבינו הי' משתדל ומהדר ביותר בהכנסת אורחים - למה לא נתן לאורחים "פטומות", ואפילו לא "דגים", שזוהי דרגא שני' לאחרי "פטומות", אלא נתן להם רק בשר (כמ"ש[113] "ויקח בן בקר גו'"), שזוהי דרגא שלישית?!

והביאור בזה - בפשטות - שמקומו של אברהם הי' במדבר, ששם לא נמצאים עופות, כך, שלא היו לו "פטומות", כי אם צאן ובקר (שהי' מתעסק במרעה שלהם), ולכן, כשבאו אליו אורחים והי' צריך להאכילם, לא הי' יכול ללכת לחפש עופות ולהתחיל לגדלם ולפטמם כו', וכמו"כ לא הי' יכול ללכת לחפש נהר כדי לדוג דגים, שהרי מי יודע כמה זמן יתארך הדבר, וכיון שהוצרך למהר ולהביא דבר מאכל, לכן "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם", "קמא קמא שתיקן אמטי ואייתי קמייהו"[114].

אלא שבזה גופא נתן אברהם את המובחר ביותר - "ויקח בן בקר רך וטוב"[113], "ג' פרים היו כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל"[115], היינו, שנתן להם את המובחר ביותר שבבהמה - ה"לשון".

---

109) מדרש תהלים (ושוח"ט) מזמור כג בתחלתו. יל"ש דברים רמז תתח.

110) טז, יג ובפרש"י.

111) ר"ה כז, א. וש"נ. וראה פרש"י מצורע יד, לו.

112) כש"ט סרי"ח. צוואת הריב"ש סק"ט.

113) וירא יח, ז.

114) שם, ח ובפרש"י.

115) פרש"י עה"פ.

ועפ"ז מובן גם דיוק רש"י כאן "למחר יאכילנו בשר בהמה" (ולא בהמה סתם) - לא המובחר שבבהמה, שזהו הלשון, אלא בשר בהמה בלבד.

כה. אמנם, כל המבואר לעיל בענין "למדה תורה דרך ארץ כו'", הוא טוב ויפה בנוגע לעצם הענין דהקרבת ע' הפרים באופן ד"פוחת והולך"; אבל עדיין אינו מובן, מה שייך כל זה לפסוק "פר אחד איל אחד", שלכן הביאו רש"י כאן, ולא לפנ"ז, בפסוקים שבהם מדובר אודות הקרבת ע' הפרים באופן ד"פוחת והולך"?!

והביאור בזה - שמ"פר אחד גו'" למדים שהענין ד"פוחת והולך" יכול להיות גם באופן של קפיצה שלא בערך:

מסדר הקרבת ע' הפרים בשבעת ימי הסוכות, יכולים ללמוד רק שיכול להיות "פוחת והולך" בערך ובהדרגה - כמו מ"פרים .. שלשה עשר" ל"פרים .. שנים עשר", משנים עשר לעשתי עשר, וכן הלאה, עד לשבעה פרים, ודוגמתו באכסנאי - מ"פטומות" ל"דגים" ומ"דגים" ל"בשר בהמה", שג' סוגים אלו הם בערך זל"ז, כמובן גם מדברי משה להקב"ה בקשר לירידת השליו ("פטומות"): "הצאן ובקר (בשר בהמה) ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים (דגים) יאסף להם ומצא להם"[116].

אמנם, מהקרבת "פר אחד גו'" בשמע"צ, למדים שיכול להיות "פוחת והולך" גם שלא בערך - משבעה פרים לפר אחד, ודוגמתו באכסנאי - מ"בשר בהמה" ל"קטניות".

ורש"י מוסיף ומסיים "למחר מאכילו ירק", ואינו כותב "וכו'", כי (נוסף לכך שתיבת "וכו'" אינה קצרה יותר מתיבת "ירק"), ב"דרך ארץ" ש"למדה תורה", נכלל שגם לאחרי שהפחית שלא בערך, יכול להוסיף ולהפחית עוד מדרגה:

גם אם היו מקריבים בשמע"צ שני פרים, הי' זה דילוג שבאין־ערוך - משבעה לשתים; וכיון שמקריבים רק "פר אחד", למדים מזה שגם בהדילוג שבאין־ערוך יכולים להפחית עוד יותר.

ודוגמתו באכסנאי - שגם לאחרי שהפחית (לא רק בערך, מ"פטומות" ל"דגים" ומ"דגים" ל"בשר בהמה", אלא גם) באופן שלא בערך, מ"בשר בהמה" ל"קטניות", יכול להפחית עוד מדרגה - "למחר יאכילנו ירק", למטה גם מ"קטניות".

כו. אך עדיין אינו מובן: הרי בשמע"צ מקריבים (לא רק "פר אחד איל אחד", אלא) גם "שבעה כבשים"?

ויובן ע"פ מ"ש רש"י בנוגע לקרבנות דשבעת ימי הסוכות שהכבשים "הם קבועים"[106] (ולא פוחתים), ודוגמתם בנוגע לאכסנאי - אכילת לחם, שזהו דבר קבוע שמוכרח להיות בכל סעודה[117], ואי אפשר להפחית ממנו.

כלומר: סדר ההנהגה עם אכסנאי, שכאשר אינו משלם כדבעי, לא צריך לבזבז ממון עבורו, אלא "פוחת והולך" - הרי זה רק בנוגע לענינים כמו "בשר", שאין זה דבר המוכרח, וכפי שהבן חמש למקרא למד כבר ש"בשר שאלו שלא כהוגן"[118], ולכן יכולים להפחית בזה (ואין זה נחשב לענין של אכזריות כו'); משא"כ בנוגע ללחם שזהו דבר המוכרח, "לחם שאלו כהוגן"[118], הרי זה דבר קבוע שאי אפשר להפחית ממנו.

כז. עפ"ז מובן גם הטעם לאריכות הדברים בפירוש רש"י בפרשתנו דוקא, ולא בפ' אמור:

החילוק בין פ' אמור לפרשתנו הוא - בשתים:

א) בפ' אמור נאמר "עצרת היא", ובפרשתנו נאמר "עצרת תהי' לכם". ועפ"ז מובן החילוק בנוגע לב' הפירושים ב"עצרת", "ומדרשו באגדה כו'" (כמשנ"ת בלקו"ש הנ"ל ע' 178).

---

116) בהעלותך יא, כב.

117) ראה גם פרש"י ויצא לא, נד. אמור כא, יז.

118) פרש"י בשלח טז, ח.

ב) בפ' אמור לא נזכר אודות שבעים הפרים שהקריבו בשבעת ימי הסוכות, כי אם בפרשתנו, ולכן, כל אריכות הדברים בפירוש רש"י - "משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במסכת סוכה, ובמדרש רבי תנחומא וכו'" - כיון שכל זה קשור ובא בהמשך להקרבת שבעים הפרים בחג הסוכות, ובאופן ד"פוחת והולך" (כמשנת"ל בארוכה), הרי זה שייך רק לפרשתנו.

כח. ויש להוסיף ולבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו:

ובהקדמה - שבפרטי הענינים בפירוש רש"י זה נכלל כללות סדר העבודה: הפירוש ד"עצרת תהי' לכם" קשור עם כללות ענין המצוות, שנחלקות למצוות־עשה - "עצרו מלצאת, מלמד שטעון לינה" (פי' הב'), ומצוות לא־תעשה - "עצורים בעשיית מלאכה" (פי' הא'); "ומדרשו באגדה כו'" - לימוד התורה; ואח"כ "למדה תורה דרך ארץ כו'" - באופן ההנהגה היום־יומית בשייכות לעניני העולם ושבעים אוה"ע, שזהו ענינו של "אכסנאי", שהוא אדם זר, משא"כ בנוגע ל"בן", שגם אם אינו משלם, מאכילים אותו "פטומות".

ובכן, ההוראה מהענין ד"למדה תורה דרך ארץ וכו'" היא - בנוגע לאופן ההנהגה עם היצה"ר, ה"גוי אשר בקרבך"[119], שצריכים להתנהג עמו באופן ד"מעט מעט אגרשנו מפניך"[120]: "יום ראשון יאכילנו פטומות, למחר יאכילנו דגים וכו' למחר מאכילו ירק".

- אם מיד בתחילה לא יתן לו אלא "ירק" בלבד, הרי להיותו "עיר פרא אדם יולד"[121], לא ירצה לשמוע אליו כלל, ולכן "יום ראשון יאכילנו פטומות"; ולאידך גיסא, אם ימשיך ליתן לו "פטומות" בכל יום, אזי יגדל "פרא" ("אַ ווילדער"), ולכן, לאחרי ש"יום ראשון יאכילנו פטומות", הנה "למחר יאכילנו דגים", וכן הלאה, וכך מרגיל אותו בסדר ההנהגה ד"פוחת והולך".

[וע"ד מ"ש הרמב"ם[122] בנוגע לענין החינוך, שאי אפשר להתחיל ללמד תינוק הכל בבת אחת, אלא לכל לראש יש להרגילו ללמוד בשביל ממתקים, ואח"כ בשביל ממון, ואח"כ בשביל כבוד וכו', ועד שבסופו של דבר מגיע למדריגה היותר נעלית - שאפילו לימוד התורה בשביל קבלת שכר בעוה"ב אינו דבר הרצוי, אלא צריך ללמוד תורה לשמה דוקא].

ולאחרי שהצליח לרתום את היצה"ר ולהרגילו ג' פעמים לסדר ההנהגה ד"פוחת והולך" לפי ערך, מ"פטומות" ל"דגים", ומ"דגים" ל"בשר בהמה" - הנה "בתלת זימני הוי חזקה"[123], ועכשיו יכול לפעול אצלו ענין של קפיצה שלא בערך: "למחר מאכילו קטניות .. ירק".

ועד שסוכ"ס באים למעמד ומצב ד"פר אחד" - כדברי הגמרא במסכת סוכה[97]: "פר יחידי .. כנגד אומה יחידה", והיינו, ש"פר אחד" אינו אחד המנוי, שיכול להיות המשך לשבעים הפרים - הפר השבעים ואחד, אלא "פר יחידי", "כנגד אומה יחידה", הקשורה עם "יחידו של עולם"[124].

* * *

כט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכה אחרונה, והשאיר את סידורו פתוח, ואמר) מאמר ב (כעין שיחה) ד"ה שאו ידיכם קודש.

* * *

ל. (כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות עבור התוועדות נוספת[125], ואמר:)

המשך בעמוד מב

119) ראה שבת קה, ב.
120) משפטים כג, ל.
121) איוב יא, יב.
122) בפיהמ"ש שלו סנהדרין ר"פ חלק. וראה הל' תשובה פ"י ה"ה.
123) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.
124) חסר הסיום (המו"ל).
125) ראה שיחת י"ב תמוז סס"ג (לעיל ע' 214). וש"נ.

לקוטי שיחות פרשת פינחס כרך יג

א. בתחילת פרשת הקרבנות בפרשתנו[1] מעתיק רש"י את התיבות "צו את בני ישראל", ומפרש: מה אמור למעלה[2] יפקוד ה'. אמר לו הקב"ה עד שאתה מצוני על בני, צוה את בני עלי. משל כו' (כדלקמן סעיף ב).

וצריך להבין: מה קשה לרש"י בתיבות "צו את בני ישראל" שהוצרך לפרשם? ואם משום תיבת צו — הרי כבר פירשה רש"י בריש פרשת צו, ובהדגשה: אין צו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות — היינו שבכל מקום אין פירוש אחר ל"צו"[3]?

יש מפרשים[4] שרש"י בא לבאר הסמיכות דפרשה זו לפרשה הקודמת "יפקוד ה'". וזוהי כוונת רש"י במה שכתב "מה אמור למעלה יפקוד ה'", כלומר: מהו הקשר בין פרשתנו להאמור למעלה "יפקוד ה'"? ומתרץ "אמר לו הקב"ה כו'".

אבל קשה לפרש כן ברש"י, כי:

א) סגנון רש"י בכיוצא בזה — כשבא לפרש סמיכות פרשיות — הוא "למה נסמכה כו'", וכלשונו בפרשה זו עצמה על הפסוק[5] "עלה אל הר העברים" — "למה נסמכה כאן כו'": בריש פרשת שלח: "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים כו'": בריש פרשת בהעלותך: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים כו'". ועוד.

ב) סמיכות הפרשיות בנידון־דידן — מובנת היא בפשטות: כיון שעד עתה (סוף ארבעים שנה במדבר) לא נאמרה עדיין פרשת הקרבנות, מוכרח הקב"ה לצוותם על זה עתה, קודם תחילת משנה תורה ("אשר דבר משה"), דאם לא עכשיו אימתי[6]?

גם אין לפרש דקשה לרש"י כפל הלשון "צו גו' ואמרת אליהם" — אשר אחד מהם לכאורה מיותר, כי:

א) אז הוה־ליה לרש"י להעתיק מהכתוב קודם לפירושו (או - בפירושו[7]) גם "ואמרת (אליהם)" (כי על־ידי־זה נתעוררה הקושיא).

ב) לקמן בפרשת מסעי[8] (בשייכות לגבולות הארץ) נאמר גם כן "צו את בני ישראל ואמרת אליהם" ולא פירש רש"י מידי[9].

ג) בכלל נאמר בתורה עוד פעמים רבות[10] "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם", ולא פירש רש"י כפל לשון.

ומוכרח לומר כי על דרך הפשט אין זו קושיא. וכפל הלשון הוא לחיזוק הציווי וכיוצא בזה.

ב. רש"י ממשיך בפירושו: משל לבת־מלך שהיתה נפטרת מן העולם, והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכו' כדאיתא בספרי[11].

ואינו מובן:

מה ניתוסף בהבנת הכתוב (והנמשל "עד שאתה מצוני על בני כו'") על־ידי משל זה?

ולכאורה אדרבה, הנמשל מובן יותר מהמשל:

א) בקשת משה מאת הקב"ה "יפקוד ה' גו' איש על העדה", מובנת ומוכרחת היא, שהרי מדובר במינוי מנהיג כל עם ישראל "שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו"[12]. ואילו במשל, המדובר הוא בבניה של בת מלך, (א) שהם מתי מספר, (ב) שהם בנים — ואינו מוכרח (כל־כך — על־כל־פנים) שיהיה האב זקוק שיפקדו לו על בניו.

ב) מאמר הקב"ה למשה "צוה את בני עלי" מובן, שהרי עברו בני ישראל על ציווי ה', וינסו אותו כמה פעמים במדבר, ויש צורך להזהירם על כך. אבל במשל, למה תיסק אדעתא שהבנים ישכחו על אביהם, ומוכרח לצוותם על־זה?

---

1) כח, ב.
2) כז, כט.
3) במשכיל לדוד כתב: "ק"ל אמאי כתיבה בל' ציווי ולא בל' דבור כו'" — אבל אינו מובן, דהא בפשטות נאמר "צו" כאן ללמד שהציווי הוא "מיד ולדורות", וכמפורש בפירש"י לאח"ז (פסוק ד'): וכאן צוה לדורות.
4) רא"ם, רע"ב, דבק טוב. וכ"ה בפס"ז כאן: למה נסמכה פ' יפקוד ה' לפ' הקרבנות כו'.
5) כז, יב.
6) ואף שעדיין יקשה למה לא נאמרה לעיל בפ' קרבנות דפ' אמור — הרי גם לפירש"י אינו מתורץ (דדוחק גדול לומר שהקב"ה לא ציוום על פ' קרבנות זו לעיל בפ' אמור בכדי לענות על בקשת משה "יפקוד ה'" — "עד שאתה מצוני כו'"!)
7) ראה רש"י ר"פ אמור.
8) לד, ב.
9) והרי שם אין שייך לפרש כפירש"י כאן.
10) כמצויין בקונקורדנציא — בחומש ויקרא: א, ב. יח, ב. כג, ב. י. כה, ב. כז, ב. בחומש במדבר: ה, יב. ו, ב. טו, ב. יח, לח. לג, נא. לה, י.
11) עה"פ.
12) פרש"י עה"פ (כז, טז).

ג. גם יש להבין הדיוקים בפירוש רש"י בהביאו המשל:

א) רש"י מעתיק מדברי הספרי "משל לבת־מלך שהיתה נפטרת מן העולם, והיתה מפקדת לבעלה על בניה כו'" ומוסיף "כדאיתה בסיפרי". וממה־נפשך: אם כוונתו לציין מקור המשל, ועל הלומד לעיין בפנים המקור, הוה־ליה לקצר ולומר: משל לבת־מלך כו' כדאיתא בספרי. ואם ברצונו להודיע תוכנו של המשל – הוה־ליה להעתיקו בשלימותו, ולא להביא רק פרטים אחדים מהמשל.

ועל כן צריך לומר כי פרטים אלה שרש"י מעתיקם, הם עיקר בהבנת פירושו – מה־שאין־כן השאר. וצריך להבין: מהו העיקר שבזה?

ב) מקורו של המשל הוא (כדברי רש"י) בספרי, אבל שם איתא: (א) משל כו' למלך, (ב) שהיתה אשתו (ולא "בת מלך") כו'. ואילו רש"י משנה וכותב: (א) משל לבת מלך, (ב) שהיתה מפקדת בעלה (סתם – לא "מלך").

והנה, אף שבוודאי מצא רש"י גירסא כזו בספרי (שהרי כותב "כדאיתא בספרי"), מכל־מקום אינו מובן: למה בחר בגירסא זו, ולא נקט גירסא הרווחת (כנראה מזה שהיא באה בספרים שלנו)?

ובפרט שאדרבא – להנמשל (הקב"ה) מתאים דוקא משל דמלך.

ועל כן צריך לומר שדוקא גירסא זו מתאימה לפשוטו של מקרא – דרך פירוש רש"י. וצריך להבין זה.

ג) דובר כמה פעמים, דכשרש"י מציין[13] מקור לפירושו (בפרט כשאינו סותם דבריו "רבותינו" וכיוצא בזה, כי־אם מפרטו – כבנידון־דידן "סיפרי"), הרי זה בכדי לשלול מאמר דומה הנמצא במקום אחר אבל אינו מתאים לפירושו בפשוטו של מקרא (או שהעיון במקור, יתרץ קושיא שתתעורר אצל תלמיד ממולח).

ובנידון־דידן מה בא רש"י (לרמז ו)לבאר על־ידי הוספת ציון המקור "כדאיתא בספרי"?

והנה בתנחומא[14] מביא גם כן משל דומה בנידון־דידן. וזה־לשונו: משל למה הדבר דומה, למלך שנשא אשה והיה לה שושבין, כל זמן שהמלך כועס על אשתו השושבין מפייס כו', בא השושבין למות התחיל מבקש מן המלך, אמר לו בבקשה ממך תן דעתך על אשתך. אמר לו המלך, מה אתה מצוני על אשתי, צו את אשתי עלי כו'.

לפי־זה מקום לומר, דמשל זה שבתנחומא – בא רש"י לשלול בכתבו "כדאיתא בספרי"[15] – אמנם הא גופא צריך ביאור: במה מתאים המשל שבפירוש רש"י יותר ממשל ה"שושבין" שבתנחומא?

ד. והביאור בכל זה:

תיבת "צו" כבר פירשה רש"י, כנ"ל, ד"אין צו אלא לשון זירוז". ומזה מובן, דהלשון "צו" לא יתכן אלא לאלה המתעסקים בפועל בקיום הציווי – שהם הצריכים זירוז כו'.

ולפי־זה קשה בכתוב דילן: תוכן הפרשה הוא הציווי להקריב קרבנות ה' במועדם, שהוא דבר הנעשה על־ידי הכהנים – וכאן נאמר "צו את בני ישראל", ולא "צו את אהרן ואת בניו" (וכמו שנאמר בריש פרשת צו)[16], שהם המתעסקים בהקרבת הקרבנות?

ולתרץ קושיא זו מעתיק רש"י "צו את בני ישראל", ומפרש: "מה אמור למעלה יפקוד ה'". אמר לו הקב"ה, עד שאתה מצוני על בני, צוה את בני עלי". והיינו, דפירוש "צו את בני ישראל" בנידון דידן הוא (לאו דוקא על הקרבת הקרבנות "מיד ולדורות", אלא) זירוז כללי לכל ישראל על הקב"ה (קודם מיתתו של משה), כמענה (בסמיכות) לדברי משה "יפקוד ה'".

ולכן נאמר: א) לשון "צו" – כשם שמשה "מצוני על בני" בציווי (יפקוד ה'"), כך ענה הקב"ה

13) שאינו מוכרח כלל. ראה בפרשתנו – לעיל (כז, יב. וכן שם, יג): משל כו' – בלי ציון המקור – אף ששניהם "איתא בספרי" כאן.

14) עה"פ "יפקוד ה'".

15) וי"ל ש(בדא"ג) נשלל בזה גם המשל "(למה"ד) לאשתו של מלך כו'" שבשהש"ר עה"פ (א, י) "צוארך בחרוזים" (בסופו) – שתוכנו כהמשל שבספרי כגירסתנו. ואפילו את"ל שגם שם הי' לפני רש"י גירסא אחרת ("בת מלך" ו"בעלה") כבספרי – מובן זה דמציין להספרי ולא לשהש"ר, כי: 1) הספרי הוא על אתר, 2) קודם לשהש"ר (בזמן האמוראים). 3) ההכרח לפירושו הוא מפירוש "צו" כדלקמן בפנים, ולכן מציין להספרי דשם מובא תוכן הפי' דתיבת "צו" – "ציווי מיד כו' ולדורות" משא"כ בשהש"ר.

16) ודוחק לומר שקאי רק על (הפרט ד)"תשמרו" כפירש"י: שיהיו כהנים לוים וישראל כו'. ועוד דא"כ הו"ל ללמוד לויים וישראל ממש"נ לפני זה "את בנ"ו".

למשה "צוה את בני עלי". ב) "את בני ישראל" (ולא רק "אהרן ובניו") – כשם שביקש משה "יפקוד ה'" על "בני", שבזה כל בני ישראל שווין, כך ענה הקב"ה למשה "צוה את בני עלי" – ציווי בכלל. ג) אחר־כך מוסיף שציווי זה אינו רק "שימת לב" (זכירה) על הקב"ה, כי־אם "ואמרת אליהם את קרבני גו'" – הציווי צריך להביא לידי מעשה. וכמובן שגם המעשה צריך להיות נוגע לכל ישראל (פעולת הקרבנות, שעל־ידם נעשה "ריח ניחוח" – "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"[17]).

ה. אמנם לפירוש זה – קשה:

א) דברי משה ("יפקוד ה'") נאמרו להקב"ה בציווי – "מצוני על בני" (ולכן ענה אותו הקב"ה "צו את בני ישראל", כנ"ל) – איך יתכן שמשה ידבר להקב"ה בלשון כזה?

ב) בקשת משה "יפקוד ה'" היא דבר המוכרח לקיום עם בני ישראל, וכמפורש "ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה"[18]. ואילו מענה הקב"ה "צוה את בני" להקריב קרבנות כו', תכליתו שיהיה "ריח ניחוח" – נחת רוח לפני כו'" –

ותמוה ביותר: האם ה"נחת רוח לפני כו'" (שעל־ידי הקרבת הקרבנות) מוכרחת יותר מ"יפקוד ה' גו' איש על העדה", עד שהקב"ה בא בטענה למשה "עד שאתה מצוני על בני – צוה את בני עלי"?!

ומתרץ רש"י כל זה על־ידי "משל מבת־מלך שהיתה נפטרת מן העולם, והיתה מפקדת לבעלה על בניה וכו'" – על־ידי משל זה (דמשה נמשל ל"בת מלך" (בעת ש"נפטרת מן העולם", ובענין ש"מפקדת על בניה"), והקב"ה – "בעלה" (סתם)) מובן כל הנ"ל (ולכן מסיים רש"י "כדאיתא בספרי" לשלול המשל שבתנחומא, כנ"ל סעיף ג).

ו. והביאור – בהמשל:

א) האשה, בהיותה "בת מלך", תובעת היא בתקיפות מ"בעלה" (סתם) שאינו מלך, אבל רק (א) כש"נפטרת מן העולם", (ב) כש"מפקדת על בניה": כל ימי נישואיה – הרי בכל אשה נאמר[19] "והוא ימשל בך" שהיא כפופה ובטלה ל"בעלה". אבל כשבא הזמן: 1) ש"נפטרת מן העולם", 2) שמוכרחת לפקד "לבעלה (סתם) על בניה", ועוד שהם נכדי המלך, הרי אז חוזר וניעור התוקף של "בת מלך".

ב) הבעל מבקש שאשתו תצוה את בניו עליו, ובלשון של "צו" וזירוז: כיון שהוא "בעלה" סתם ולא מלך, יש מקום לחשש שהבנים נכדי מלך "ינהגו בי מנהג בזיון כו'"[20], ולכן נחוץ שאשתו (שהיא "בת מלך") תזרזם ותזהירם על כך.

ג) הטענה היא "עד שאת מפקדתני כו' פקדי בני עלי כו'": בשלמא אם היה מלך, הנה גם אם בניו לא ינהגו בו כבוד – אינו זקוק (כל־כך) להם, כי מלך הוא ויש לו שרים ועבדים וכו'. אבל מאחר שהוא "בעל" סתם, אין לו אלא בניו לבד, ואם הם לא ינהגו בו כבוד כו' הרי כו'.

ועל־דרך־זה הוא בהנמשל:

א) בענין בקשת משה "יפקוד ה' גו' איש על העדה אשר יצא לפניהם גו' יבא לפניהם גו' יוציאם גו' יביאם, ולא תהיה גו' כצאן אשר אין להם רועה" – בדבר זה הוי משה – רועה ישראל – ואשר אמר בתוקף[21] "ועתה אם תשא חטאתם, הרי טוב איני אומר לך מחני, ואם אין מחני" ועוד כיוצא בזה – בתוקף גדול דוגמת "בת מלך" שנישאה ל"בעל" סתם – הקב"ה כביכול.

וכשבאה עת פטירתו, בשעה שהיה צריך למסור צאן מרעיתו לרועה שימלא מקומו בהנהגת בני ישראל – "בני בכורי ישראל"[22] ו"ממלכת כהנים (שרים)"[23] – תבע (מ"בעלה") מאת הקב"ה בתוקף של "בת מלך".

ב) לגבי בני ישראל ש(חלק מהם) עברו על ציווי הקב"ה כמה פעמים, הרי הקב"ה אצלם בדוגמת "בעלה" סתם, ולכן צריך שמשה רבינו - ה"בת מלך" – יצווה (בדיבור של זירוז[24]) על זה ("צו את בני ישראל").

---

17) פסוק ח ובפירש"י.
18) כז, יז.
19) בראשית ג, טז.

20) לשון הספרי כאן.
21) תשא (לב, לב) ובפירש"י.
22) שמות ד, כב.
23) יתרו יט, ו ובפירש"י.
24) ע"ד המבואר בתניא (ספכ"ט) לענין המרגלים שמתחלה "לא האמינו ביכולת ה'", וע"י "שאמר להם (משרע"ה) איך שקצף ה' עליהם.. וכששמעו דברים קשים אלו נכנע ונשבר לבם.. וישראל עצמן הם מאמינים כו'", עיי"ש.

ג) הקב"ה הוא כביכול, כמו ("בעלה" – ולא מלך) "אב", הזקוק לבניו לחם. ובמילא מובן, כי "צו את בני עלי" הרי זה דבר המוכרח, כביכול לו יתברך – וכמפורש בהמשך הכתוב: "את קרבני לחמי גו'", שהקרבנות הם לחמו ומזונו דבר הכרחי, של הקב"ה כביכול[25].

ז. ומזה הוראה נפלאה בעבודת ה':

הקשר[26] שבין הקב"ה לנשמות ישראל הוא, כביכול, על־דרך הקשר שבין אב לבן, כמו שנאמר[27]: בנים אתם לה' אלקיכם – רק אתם (למעלה מבחינת מלך[28]). אין שם אלא הקב"ה ונשמות ישראל בלבד, "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[29].

וקשר זה בין הקב"ה לנשמות ישראל הוא ענין תמידי ונצחי שאין בו שינויים. ולכן גם הקרבן שבשייכות לזה – קרבן תמיד, מדי יום ביומו, ופועל ה"נחת רוח לפני (הקב"ה) כו'", וזהו, כביכול, "לחמי" של הקב"ה.

ו"תפילות במקום תמידין תקנום"[30], דאם יעלה בלבו של אדם המתפלל: מהי החשיבות הגדולה כל־כך של עבודת התפילה שלי, ומדי יום ביומו, ומהו הרעש אם תחסר, חס־ושלום, אחת מהתפילות ביום פשוט דימות החול?

על זה באה המענה וההוראה מפירוש רש"י דילן: הקב"ה ביקש "צווה את בני עלי" שישמרו להקריב במועדו "שנים ליום תמיד" (ותפילות – באות במקומן) ואומר על־זה "לחמי", ושזהו חשוב עוד יותר מ"יפקוד" רועה לכל בני ישראל. ומובן שכן הוא בכל יום תמיד – בימים המיוחדים שבשנה וביום פשוט בימות החול – ובכל יום ויום נעשה על־ידי תפילת כל אחד ואחת "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

(משיחת שבת פרשת פינחס, תשל"א)

25) כ"ה גם בפשש"מ, כדמוכח מזה ד"לחמי" פירש"י – "אלו אימורין כו'" ותו לא. ואף שכבר פירש (ויקרא ג, יא) "לחם אשר לה' – לחמו של אש לשם גבוה" – הרי שאני בנדו"ד שנאמר "לחמי" – והוא ע"ד מש"נ (אמור כא, יז) "לחם אלקיו, ופירש"י "מאכל אלקיו כו'" (ולא של האש).

ע"ד החסידות: ראה לקו"ש חי"ב ע' 18 ובהנסמן בהערה 43 שם.

26) ראה זח"ג (עג, א): תלת קשרין כו'.

27) ראה יד, א.

28) "דאין מלך בלא עם.. נפרדים וזרים ורחוקים.. אפי' הי' לו בנים רבים במאד לא שייך שם מלוכה עליהם" (שעהיוה"א רפ"ז).

29) משלי ה, יז. וע"ד מש"כ בזהר (ח"ג לב, א): לא אשתכחי במלכא אלא ישראל בלחודוהי. וראה סד"ה ביום השמע"צ (הא' – המשך תרס"ו). ד"ה ביום השמע"צ ה'שי"ת. ועוד.

30) ברכות כו, ב.

המשך מעמוד לח

שיחת ש"פ פינחס, י"ד תמוז, ה'תשכ"ז

אצלי - הרי זו ההתוועדות השלישית[126] בשייכות ליום הגאולה. אבל, כיון שמסתמא ישנם כאלו שאצלם היו רק שתי התוועדויות - ישתדלו לערוך התוועדות נוספת עוד ביום הש"ק.

ואם יעשו זאת באופן של הרחבה ויוסיפו התוועדות רביעית - כנגד סעודה רביעית דר' חידקא[127] - הרי זה משובח, ועאכו"כ אם יערכו התוועדות חמישית - כנגד יחידה שבנפש, והתוועדות שישית - כנגד ששה סדרי משנה, וכן הלאה, עד י"ג.

ויה"ר שיהי' זה באופן ד"כי בשמחה תצאו"[128] - לא יציאה מהשמחה ח"ו, אלא שיוצאים מענין אחד למשנהו (ובנדו"ד - מהתוועדות להתוועדות) מתוך שמחה.

[וצוה לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו".

לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן בעצמו הניגון "הושיעה את עמך"].

126) לכאורה הכוונה, שכיון שהמאמר ד"ה שאו ידיכם קודש הי' לאחרי אמירת ברכה אחרונה, הרי זה כמו התוועדות נוספת, כך, שישנם ב' התוועדויות מלבד ההתוועדות די"ב תמוז (המו"ל).

127) שבת קיז, סע"ב.

128) ישעי' נה, יב.

קד

רמזים בשם "שדי" על מצות פרי ורבי להוליד בן ובת

מצות פרי ורבי, שהזכר מצווה על זה, הוא להוליד בן ובת.

האותיות האחרונות דמלוי[1] שם שד"י[2] שביסוד, ן' ת' ד', הוא מספר[3] ב"ן ב"ת.

והאותיות האמצעיות י' ל' ו' הוא לו"י המורה על התחברות יסוד בנוקבתו, כמער איש ולוית[4].

והאותיות הראשונות הוא שד"י שאמר[5] די, הוא שד"י[6] ללוות בנוקבתו האותיות האמצעות לו"י, ולהוליד ב"ן ב"ת מספר האותיות האחרונות נת"ד.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר שמות–דברים עמוד סו

קה

ביאור המדרש (ל"ש ישעי' רמז תמ"ט) "מחליק פטיש" (ישעי' מא, ז) "זה אברהם" זהו מה שנימול, ורמז בתיבת "פטיש" על מדת היסוד

(ישעי' מא, ז) "ויחזק חרש"[7] זה שֶׁם שהי' חרש ועשה את התיבה, "את צורף" זה אברהם שנצרף בתוך כבשן האש, "מחליק פטיש את הולם פעם" שהחליק פטישו והלם את כל באי עולם פעם אחת.

ילקוט שמעוני ישעי' רמז תמ"ט

עיין בילקוט בישעי' רמז תמ"ט[8] מחליק פטיש כו' שקאי על אברהם שהחליק פטישו והלם את כל באי העולם פעם אחת.

ענין החליק פטישו י"ל הוא מה שנימול.

פטי"ש[9] גי' מיל"ה שד"י, והוא ביסוד[10], והיינו בחי' יוסף צדיק עליון[11].

הפטיש בגי' אברה"ם יוס"ף, והוא מה שנמשך בקר דאברהם[12] בבקר דיוסף, בזוה"ק פרשת בלק[13] דף רד.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד דשם

---

1) מילוי שם שד"י, הוא: שי"ן דל"ת יו"ד.

2) דשם "שד"י" שייך למדות היסוד האות ברית קודש. כמ"ש (בראשית כח, ג) "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך" לעיל סימן קב. וראה לעיל סימן ק הערה 4.

3) ן' ת' ד' בגימטריא 454, וכן ב"ן (52) + ב"ת (402) = 454.

4) (מלכים-א ז, לו) "כמער איש ולוית" פרש"י: כזכר ונקבה החבוקים בזרועותיהן. כמער, לשון אחיזה ודיבוק שזכר המעורה בנקבה ופירוש איש ולויותו ולפי משמעותו לויות לשון דיבוק וכו'.
מצודת ציון. ליות, ענין חיבור כמו ילוה אישי (בראשית כט).

5) ראה (חגיגה יב, א). זהר חלק ג' (פרשת ויקרא) דף יא ע"ב "שדי דאמר לעלמא די דהא די ספוקא הוא". ועיין אור התורה שיר השירים עמוד תשמב-ג.

6) להעיר מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד רכג וז"ל: "שד"י מלשון שדי' והשלכה כי הטיפה יורה כחץ". [וראה פרש"י בראשית מט, כה "ואת שדי ויברכך... ברכת שדים ורחם"].

7) הכתוב מדבר בעושי פסילים לעבודה זרה "ויחזק חרש את צורף, מחליק פטיש את הולם פעם, אומר לדבק טוב הוא, ויחזקהו במסמרים לא ימוט" [ופירש המצודת דוד וז"ל: ויחזק חרש, חרש העצים, העושה הפֶּסֶל (לעבודה זרה), חיזק בדבריו את הצורף, להיות זריז במלאכת צפוי טס הזהב אשר יצפנו. מחליק פטיש, המכה בפטיש קטן להחליק את הטסין, הי' מזרז את המכה על הטסין בחוזק רב בהתחלת הרדוד, למען יתחיל הוא מעשהו. אומר לדבק, כאשר ידבק הטסין על הפסל ישמח ויאמר הנה טוב הוא וכן יפה לו. ויחזקהו, מחזק הצפוי על ידי מסמרים, למען לא יתפרד מעל הפסול.]
והכתוב ממשיך אחר כך "ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אהבי" שפורשים מעבודה זרה ע"ש. והמדרש כאן מפרש הפסוק על שֶׁם ואברהם.

8) המדרש הזה מובא גם בבראשית רבה פרשה מד, ז. אבל הלשון שם (המובא בפרש"י על ישעי' שם) הוא: "זה אברהם שהלם כל המלכים האלו פעם אחת" וד"ל.

9) פטי"ש בגי' 399, וכן מיל"ה (85) + שד"י (314) = 399.

10) ראה לעיל סימן ק הערה 4.

11) ראה לקמן סימן קח, דיוסף הוא בחי' מדת היסוד.

12) פירוש: (ראה הערה הבאה מ"ש בזוהר) אברהם הוא בחי' חסד (וזהו דאברהם "וישכם אברהם בבוקר", בקר אור, אור הוא בחי' חסד – שאור נברא ביום ראשון כנגד מדת החסד. עיין לעיל סימן פד הערה 12), ומדת "החסד" הוא התחלת ההשפעה, ויוסף הוא מדות "היסוד" סוף ההשפעה – ההתחלה והסוף דהששה מדות שנעשה "אחת". עיין בכל זה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת בלק על הזהר דף רד, ע"א. בלקוטי שיחות חלק לט, ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה סימן א.
[ואולי הכוונה, דעפ"י המבואר שם יובן דיוק לשון המדרש "פעם אחת", שנתקשו בו מפרשי המדרש", עיין ב"ר פרשה מד, ז].

13) עמוד א. וז"ל: מה שכתוב (תהלים ה, ד) יהו"ה בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה. שואל תרי בקר אמאי (למה כתוב ב' פעמים מלת "בקר", ומשיב) אלא חד בקר דאברהם (אלא אחד הוא החסד של אברהם, כמ"ש (בראשית יט, כז) וישכם אברהם בבקר), וחד בקר דיוסף (ואחד הוא החסד של יוסף שהוא ביסוד), דכתיב ביוסף (בראשית מד, ג) הבקר אור, ומתרגמינן צפרא נהיר, פי' התרגום על אור נהיר, הבקר האיר מצד החסד, נהיר ודאי אור ודאי, ור"ל כי בין בחסד ובין ביסוד כלולים כל הז' חסדים, כי מהחסד נמשכים החסדים ליסוד, בסוד חסד דשריא בפום* אמה – פי' החסד (פי' ההשפעה) מתגלה ושורה בראש ובפום אבר היסוד, לכן האור שלהם גדול מאד וכל אחד נקרא בקר (שע"ר ומפרשים).
[ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשט"ז ח"ג עמוד 93. לקוטי שיחות חלק לט – שיחות על אגרת התשובה (א) עמוד 51 ואילך, ובהערה 30 שם.]

*) ראה לקמן סימן קנז, הערה 12.

כה, יא – פנחס* בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי

א. א. בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא.

מצינו אצל פינחס – פינחס זה אליהו[1], מבשר הגאולה[2]:

פינחס שהרגו לזמרי – הניח עצמו הצדה, ומסר נפשו לקנא קנאת ה' ("בקנאו את קנאתי גו'"[3]), ולכן, גם בשעה שנתעלמה הלכה ממשה רבינו[4], זכה פינחס לכוין אל ההלכה לאמיתתה, שהרי אף ש"הבא לימלך אין מורין לו", הרי כן היא ה"הלכה"[5].

והענין בזה – שמצד הנשמה רצונו של כל אחד ואחד מישראל לקיים את רצון הבורא[6], ומצד הנשמה אין מקום לענין של טעות כו', אלא שכאשר ישנן פניות אישיות, הרי זה מעלים על הנשמה. אבל כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שאינו חושב על עצמו כלל, ומתמסר לגמרי לקיים ולמלא רצון הבורא – כפי שצריך להיות מצד הנשמה – אזי בודאי יכוין אל האמת[7].

ומצד מסירת נפשו – "הנני נותן לו את בריתי שלום[8], ונעשה הענין ד"פינחס זה אליהו", שיבוא ויבשר לבני ישראל בשורת הגאולה על ידי משיח – כי, כאמור, בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא.

ב. וכיון שבשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא, הרי מובן, שכללות ענין העבודה – שתכליתה הוא ביאת המשיח – צריכה להיות מתוך מסירת נפש.

והענין בזה – שתכלית הכוונה בבריאת העולם הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים[9], והרי ענין זה יושלם בביאת המשיח.

וזהו שאמרו רז"ל[10] על הפסוק[11] "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח" – שהענין דרוחו של משיח ישנו כבר **מתחילת הבריאה**, כיון שזוהי תכלית כוונת הבריאה.

ולכן, כללות ענין העבודה, ובפרט בכל זמן משך הגלות, צריכה להיות מתוך מסירת נפש, היינו, להניח את עצמו הצדה, ולעבוד את ה' באופן של אתכפיא וקבלת עול – כי לגילוי המשיח באים על ידי מסירת נפש דוקא.

וזהו גם הביאור בהמדובר בי"ט כסלו[12], שהאל"ף בי"ת של חסידות הוא ענין הנחת עצמותו, אתכפיא וקבלת עול.

– דלכאורה, הי' צריך להיות סדר העבודה באופן שתחילה תהי' עבודתו על פי שכלו ורצונו, ליתן גם לו תפיסת מקום ("מ'זאָל אים אויך געבן אַן אָרט"), ואחר כך ידרשו עבודה נעלית יותר, באופן של הנחת עצמותו, ואף על פי כן, מיד בתחלת העבודה תובעים לכל לראש ("נאָך איידער וואָס ווען") אתכפיא וקבלת עול, "ברעכן זיך און ניט טאָן וואָס עס ווילט זיך", ואדרבה "טאָן וואָס עס ווילט זיך ניט" –

כי המכוון בכל עניני העבודה הוא ענין המסירת נפש, שדוקא על ידי זה זוכים לגילוי אורו של משיח צדקנו, במהרה בימינו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשי"ד חלק א עמוד 280

ב. פינחס... [והשיב את חמתי]. אמר רבי שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו[13], א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג, כג-כד) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

ילקוט שמעוני רמז תשעא

ג. פינח"ס בגימטריא נחמ"ו נחמ"ו[14] לומר שיבא לנחם ולבשר לישראל כדכתיב (ישעי' נב, ז) מה נאוו על ההרים וגו' וכתיב (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח וגו'.

פענח רזא (מבעלי התוספות)

ד. את בריתי שלום. ו' קטיעא (קידושין סו:) כי פנחס הוא אליהו[15]. וכן אליה כתיב חסר ו' ויעקוב מלא ו'[16], שנטל ו' מאליהו למשכון עד שיבא עם המשיח ויגאל את בניו[17]. וזהו יגל יעקב ישמח ישראל (תהלים יד, ז) **ישמח** אותיות **משיח**. שישמח לימות המשיח ויחזיר הו' ויהא אליהו שלם. **שלום** בגימטריא **זהו משיח**.

בעל הטורים

---

*) **פסוק כה, יא פנחס...** – בענין "פנחס זה אליהו" עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן ח' ובהנסמן שם, ובילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן ריט. רלה. רלט הערה 1. רנ. פרשת וארא סימן קלד. צו. קלב. קלט. קמ. פרשת ויקרא סימן קטו. פרשת אחרי סימן ב. ו. יב. יד. מא. פרשת בחוקותי סימן לה בפירוש נזר הקודש השלם. רכט. רמג. פרשת חוקת סימן קלח. קכז. פרשת בלק סימן קב. תקח. תכח. תקלט. תקמ. תקמג. ועיין גם כן פרשת ויגש סימן עב. פרשת וישב סימן מה. פרשת שלח סימן קנא.

1) נסמן באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר חלק ג עמוד קס.

2) פירוש רש"י בחוקותי כו, מב. ועוד.

3) פינחס כה, יא.

4) סנהדרין פב, א. פירוש רש"י בלק כה, ו.

5) סנהדרין שם.

6) ראה רמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב.

7) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חלק ט עמוד 63.

8) פינחס כה, יב.

9) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. בראשית רבה ספ"ג. במדבר רבה פי"ג, ו. תניא ריש פרק לו. ובכמה מקומות.

10) בראשית רבה פ"ב, ד. רפ"ח.

11) בראשית א, ב.

12) סעיף מ (תורת מנחם התוועדויות ה'תשי"ד חלק א עמוד 254).

13) מובא בערוך ערך זרוע, וילקוט שמעוני כאן, וראה לקוטים חלק ז עד., מדרש אגדה ומדרש הגדול כאן. וראה ב"מ קיג.: אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של עכו"ם וכו', אמר לי' לאו כהן הוא מר (דאיכא למאן דאמר דאליהו הוא פנחס, דכתיב בי' קנא קנאתי, וכן בפנחס בקנאו את קנאתי) כו'. וראה תרגום יונתן בן עוזיאל שמות ו, יח, בבא בתרא קכא: ובתוס' שם ד"ה שבעה.

14) שפנחס הוא אליהו ויבא לבשר לישראל. ועיין מש"כ הפענח רזא בפרשת בחוקותי.

במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשעא): עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן ח, ובהנסמן שם.

15) פדר"א מז, ועיין בבא מציעא קיד: רש"י ד"ה לאו כהן מר.

16) **ויעקוב מלא ו'** . . **שיבא עם המשיח:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בחוקותי סימן רכו, ובהנסמן שם. עיין גם ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן מב. מה. מו.

17) עיין מדרש חסרות ויתרות.

◆ יום ראשון ח׳ תמוז ◆

כה (י) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

י **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(יא) **פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:**

יא **פִּינְחָס בַּר אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֲתֵב יָת חֵימָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְקַנְּיוּתִי יָת קִנְאָתִי בֵּינֵיהוֹן וְלָא שֵׁיצִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:**

רש״י ◄ **פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן •** (סנהדרין פב. סוטה מב) לְפִי שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבַזִּים אוֹתוֹ: הֲרְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ בָּא הַכָּתוּב וְיִחֲסוֹ אַחַר אַהֲרֹן. **בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי •** בְּנָקְמוֹ אֶת נִקְמָתִי, בְּקָצְפּוֹ אֶת הַקֶּצֶף שֶׁהָיָה לִי לִקְצֹף. כָּל לְשׁוֹן ״קִנְאָה״ הוּא הַמִּתְחָרֶה לִנְקֹם נִקְמַת דָּבָר, אנפרטמנ״ט בְּלַעַ״ז.

(יב) **לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם:**

יב **בְּכֵן אֱמַר הָא אֲנָא גְזַר לֵהּ יָת קְיָמִי שְׁלָם:**

רש״י ◄ **אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם •** (סנהדרין פב) דִּתְהֵא לוֹ לִבְרִית שָׁלוֹם, כְּאָדָם הַמַּחֲזִיק טוֹבָה וְחִנּוּת לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה עִמּוֹ טוֹבָה, אַף כָּאן פֵּירֵשׁ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁלוֹמוֹתָיו.

(יג) **וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יג **וּתְהֵי לֵהּ וְלִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי קְיַם כְּהֻנַּת עָלָם חֲלַף דִּי קַנֵּי קֳדָם אֱלָהֵהּ וְכַפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש״י ◄ **וְהָיְתָה לּוֹ •** בְּרִיתִי זֹאת. **בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם •** שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נִתְּנָה כְּהֻנָּה לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, לֹא נִתְּנָה אֶלָּא לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ עִמּוֹ וּלְתוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁיִּוָּלְדוּ אַחַר הַמְּשָׁחָתָן, אֲבָל פִּינְחָס שֶׁנּוֹלַד קֹדֶם לָכֵן

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(יא) פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. כְּבָר פֵּירַט הַכָּתוּב אֶת יִחוּסוֹ שֶׁל פִּנְחָס בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת (לעיל פסוק ז), וְלָמָּה הוּצְרַךְ לַחֲזוֹר וּלְפָרְטוֹ כָּאן: ׳בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׳? אֶלָּא **לְפִי שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבַזִּים אוֹתוֹ** עַל אוֹדוֹת יִחוּסוֹ מִצַּד אִמּוֹ, שֶׁהָיְתָה מִצֶּאֱצָאֵי יִתְרוֹ [שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו, כה) ׳וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּנְחָס׳ – וְאָמְרוּ חֲכָמִים ׳פּוּטִיאֵל׳ הוּא יִתְרוֹ, עַל שֵׁם שֶׁקּוֹדֶם גֵּרוּתוֹ הָיָה מְפַטֵּם עֲגָלִים (מַאֲכִיל אוֹתָם וּמַשְׁמִינָם) לְהַקְרִיבָם לַעֲבוֹדָה זָרָה] וְעַל כָּךְ הָיוּ מְבַזִּים אֶת פִּנְחָס וְאוֹמְרִים עָלָיו: **׳הֲרְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וְעִתָּה הוּא** בָּא **וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל׳, לְפִיכָךְ בָּא הַכָּתוּב** לְהַדְגִּישׁ אֶת שִׁבְחוֹ, **וְיִחֲסוֹ אַחַר אַהֲרֹן** הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אֲבִי אָבִיו (סנהדרין פב:) (באמ״ח):

בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי. ׳קִנְאָה׳ הָאֲמוּרָה כָּאן פֵּירוּשָׁהּ: חֵמָה וָקֶצֶף לִנְקוֹם עַל דָּבָר רָע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא בָּא פִּנְחָס לְקַנְּאוֹת כָּאן עַל חֵטְא שֶׁחָטְא אָדָם כְּנֶגְדּוֹ, אֶלָּא עַל שֶׁחָטְא כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם, לְכָךְ לֹא נֶאֱמַר ׳בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתוֹ׳ אֶלָּא ׳בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי׳. כְּלוֹמַר **בִּנְקָמוֹ אֶת נִקְמָתִי** אֲשֶׁר הָיָה לִי לִנְקוֹם, וּ**בִּקְצְפּוֹ אֶת הַקֶּצֶף שֶׁהָיָה לִי לִקְצוֹף,** שֶׁעָשָׂה זֹאת בַּעֲבוּרִי וּלְמַעַן כְּבוֹדִי. וְכֵן **כָּל לְשׁוֹן ׳קִנְאָה׳ הוּא הַמִּתְחָרֶה** (הַמִּתְחַמֵּם וּמִתְקַצֵּף) **לִנְקוֹם נִקְמַת דָּבָר.** כְּמוֹ (מלכים־א יט, י) ׳קַנֹּא קִנֵּאתִי לַה׳ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת׳ **אנפרטמנ״ט בְּלַעַ״ז** [וְאָמְנָם יֵשׁ גַּם לְשׁוֹן ׳קִנְאָה׳ שֶׁפֵּירוּשָׁהּ: צְרוּת עַיִן בְּטוּבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. כְּגוֹן (בראשית כו, יד), ׳וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׳] (הזכרון, בא״ז): תורה יב

(יב) אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם. שֶׁתְּהֵא לוֹ לִבְרִית שָׁלוֹם. כְּלוֹמַר בְּרִית הַכְּהוּנָּה אֲשֶׁר הִנְנִי כּוֹרֵת עִמּוֹ, תְּהִי לוֹ כִּפְרִישַׁת דִּבְרֵי שָׁלוֹם וּכְהַכָּרַת טוֹבָה הַנִּתּוּנָה לוֹ מִמֶּנִּי עַל קִנְאוּתוֹ, **כְּאָדָם הַמַּחֲזִיק טוֹבָה וְחִנּוּת לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה עִמּוֹ טוֹבָה,** וְהוּא שׁוֹלֵחַ לוֹ לֵאמֹר: ׳חֵן חֵן לְךָ עַל הַטּוֹבָה שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּדִי׳; **אַף כָּאן פֵּרֵשׁ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁלוֹמוֹתָיו** עַל יְדֵי בְּרִית הַכְּהוּנָּה שֶׁכּוֹרֵת עִמּוֹ [הַכְּהוּנָּה נִקְרֵאת ׳בְּרִית׳ לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִתְחַיְּיבִים בָּהּ: הוּא יַעַבְדֵנִי בַּעֲבוֹדַת הַכְּהוּנָּה, וְאָנֹכִי אֶתֵּן לוֹ אֶת זְכוּיוֹת הַכְּהוּנָּה וּמַתְּנוֹתֶיהָ (מפרשים)] (רא״ם, גו״א): תורה יג

(יג) וְהָיְתָה לּוֹ בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם. הַכָּתוּב מְפָרֵשׁ שֶׁהַבְּרִית הִיא הַכְּהוּנָּה, וּכְאִילוּ נֶאֱמַר: ׳וְהָיְתָה לוֹ **בְּרִיתִי זֹאת,** בְּרִית שֶׁל כְּהֻנַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׳ (גו״א):

בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם. הַבְטָחָה שֶׁיִּהְיוּ הוּא וְזַרְעוֹ בִּקְדוּשַׁת כְּהוּנָּה לְעוֹלָם. **שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נִתְּנָה כְּהוּנָּה לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן,** הוּצְרַךְ פִּנְחָס לִבְרִית

וְלֹא נִמְשַׁח, לֹא בָּא לִכְלַל כְּהֻנָּה עַד כָּאן. וְכֵן שָׁנִינוּ בִּ'זְבָחִים': לֹא נִתְכַּהֵן פִּינְחָס עַד שֶׁהֻרְגוּ לְזִמְרִי. **לֵאלֹהָיו** • בִּשְׁבִיל אֱלֹהָיו, כְּמוֹ (במדבר יא): "הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי", (זכריה א): "וְקִנֵּאתִי לְצִיּוֹן" - בִּשְׁבִיל צִיּוֹן.

(יד) **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי:**

יד וְשׁוּם גַּבְרָא בַר יִשְׂרָאֵל קְטִילָא דִּי אִתְקְטֵל עִם מִדְיָנְתָא זִמְרִי בַּר סָלוּא רַב בֵּית אַבָּא לְבֵית שִׁמְעוֹן:

רש"י◄ **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'** • בַּמָּקוֹם שֶׁיִּחֵס אֶת הַצַּדִּיק לְשֶׁבַח, יִחֵס אֶת הָרָשָׁע לִגְנַאי. **נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי** • לְאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהָיוּ לְשֵׁבֶט שִׁמְעוֹן. דָּבָר אַחֵר: לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל פִּינְחָס, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה הָיָה נָשִׂיא, לֹא מָנַע אֶת עַצְמוֹ מִלְּקַנֵּא לְחִלּוּל הַשֵּׁם, לְכָךְ הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב מִי הוּא הַמֻּכֶּה.

(טו) **וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הִוא: פ**

טו וְשׁוּם אִתְּתָא דְּאִתְקְטִילַת מִדְיָנְתָא כָּזְבִּי בַּת צוּר רֵישׁ אֻמֵּי בֵּית אַבָּא בְּמִדְיָן הוּא:

רש"י◄ **וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה וְגוֹ'** • לְהוֹדִיעֲךָ שִׂנְאָתָן שֶׁל מִדְיָנִים, שֶׁהִפְקִירוּ בַּת מֶלֶךְ לִזְנוּת, כְּדֵי לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. **רֹאשׁ אֻמּוֹת** • אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מַלְכֵי מִדְיָן (במדבר לא): "אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְגוֹ'", וְהוּא הָיָה חָשׁוּב מִכֻּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "רֹאשׁ אֻמּוֹת"; וּלְפִי שֶׁנָּהַג בִּזָּיוֹן בְּעַצְמוֹ לְהַפְקִיר בִּתּוֹ, מְנָאוֹ שְׁלִישִׁי. **בֵּית־אָב** • חֲמִשָּׁה בָּתֵּי אָבוֹת הָיוּ לְמִדְיָן (בראשית כה): עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה, וְזֶה הָיָה מֶלֶךְ לְאֶחָד מֵהֶם.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

מְיוּחֶדֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כִּי **לֹא נִתְּנָה אֶלָּא לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ עִמּוֹ וּלְתוֹלְדוֹתֵיהֶן שֶׁיּוֹלִידוּ אַחַר הַמִּשְׁחָתָן** (ראה שמות כח, מא) **אֲבָל פִּינְחָס שֶׁנּוֹלַד** לְאֶלְעָזָר אָבִיו **קוֹדֶם לָכֵן וְלֹא נִמְשַׁח** [לְפִי שֶׁהָיָה אָז קָטָן (גו"א)], **לֹא בָּא לִכְלַל כְּהוּנָּה עַד כָּאן. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים** (דף קא:) **'לֹא נִתְכַּהֵן פִּינְחָס עַד שֶׁהֻרְגוּ לְזִמְרִי'** (רא"ם): **לֵאלֹהָיו.** אוֹת לָמֶ"ד שֶׁבְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה מְשַׁמֶּשֶׁת כָּאן בִּמְקוֹם תֵּיבַת 'בִּשְׁבִיל': וּכְלוֹמַר, תַּחַת אֲשֶׁר קִינֵּא **בִּשְׁבִיל אֱלֹהָיו,** לְמַעֲנוֹ וְלִכְבוֹדוֹ. **כְּמוֹ** שֶׁמָּצִינוּ דּוּגְמָתוֹ: **'הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי'** (לעיל יא, כט) שֶׁפֵּירוּשוֹ: וְכִי קִנְאָתִי אַתָּה מְקַנֵּא בִּשְׁבִילִי? [תְּשׁוּבַת מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהִקְפִּיד – לְמַעַן כְּבוֹד מֹשֶׁה – עַל אֶלְדָּד וּמֵידָד הַמִּתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה], וְכֵן: **'קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן'** (זכריה ח, ב) שֶׁהוּא כְּמוֹ: **'בִּשְׁבִיל' צִיּוֹן** [נְבוּאָה הָאֲמוּרָה לָעָתִיד עַל מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג כְּשֶׁיָּבוֹאוּ הַגּוֹיִים לַמִּלְחָמָה עַל יְרוּשָׁלַיִם – אָז אֶקַּנֵּא בַּעֲבוּרָהּ וְחֵמָה גְּדוֹלָה אֶשְׁפּוֹךְ עֲלֵיהֶם (רד"ק)]: תורה יד

(יד) וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. כְּשֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב אֶת מַעֲשָׂיו נֶאֱמַר (לעיל פסוק ו) 'וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא...', וְלֹא פֵּירַשׁ אֶת שְׁמוֹ עַד כָּאן, כִּי **בִּמְקוֹם שֶׁיִּחֵס אֶת הַצַּדִּיק לְשֶׁבַח,** בְּהַזְכָּרַת שְׁמוֹ וְשֵׁם אֲבוֹתָיו: 'פִּנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן', **יִחֵס** כְּנֶגְדּוֹ **אֶת הָרָשָׁע לִגְנַאי:** 'זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵית אָב לַשִּׁמְעֹנִי'. כִּי כְּשֵׁם שֶׁיִּחוּס הַצַּדִּיק הוּא כְּשֶׁבַח וְתִפְאֶרֶת לַאֲבוֹתָיו וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ, כָּךְ יִחוּס הָרָשָׁע הוּא כִּגְנַאי לָהֶם (תנחומא) (משב"ל):

נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי. מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'נָשִׂיא לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן' מַשְׁמַע שֶׁנְּשִׂיאוּתוֹ הָיְתָה רַק כְּרֹאשׁ מִשְׁפַּחַת בֵּית אָב **לְאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בָּתֵּי־אָבוֹת שֶׁהָיוּ לְשֵׁבֶט שִׁמְעוֹן** [וְשִׁמּוֹתֵיהֶם מְנוּיִים לְהַלָּן (כו, יב־יג) מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי, הַיָּמִינִי, הַיָּכִינִי, הַזַּרְחִי, וְהַשָּׁאוּלִי]. וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר כָּאן אֶלָּא בִּיְחוּס מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְזֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. **דָּבָר אַחֵר** – פֵּירוּשׁ אַחֵר עַל פִּי מִדְרָשׁוֹ: 'נָשִׂיא' מַמָּשׁ, שֶׁמִּנּוּ אוֹתוֹ גַּם לְנָשִׂיא וְגָדוֹל עַל כָּל בְּנֵי הַשֵּׁבֶט, וְאִם כֵּן, מָה רָאָה הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר כָּאן אֶת מַעֲמָדוֹ וּכְבוֹדוֹ? אֶלָּא כְּדֵי **לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל פִּינְחָס – שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה הָיָה נָשִׂיא** וְנִכְבָּד, **לֹא מָנַע אֶת עַצְמוֹ מִלְּקַנֵּא לְחִילּוּל הַשֵּׁם, לְכָךְ הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב מִי הוּא הַמּוּכֶּה** (קיצור"מ): תורה טו

(טו) וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמּוּכָּה וְגוֹ'. גַּם אֵצֶל הָאִשָּׁה הַנִּכְבֶּדֶת הִזְכִּיר אֶת מַעֲמָדָהּ הַנִּכְבָּד – כְּדֵי **לְהוֹדִיעֲךָ** עַד כַּמָּה הָיְתָה **שִׂנְאָתָן שֶׁל מִדְיָנִים** לְיִשְׂרָאֵל – **שֶׁהִפְקִירוּ בַּת־מֶלֶךְ לִזְנוּת כְּדֵי לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל** [אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל פִּנְחָס שֶׁלֹּא נִמְנַע מִלַּהֲרוֹג בַּת מֶלֶךְ, לְפִי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִתְיָרְאוּ מִפְּנֵי הַמִּדְיָנִים, אֶלָּא הֵם הָיוּ יְרֵאִים מִיִּשְׂרָאֵל, כַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י (לעיל כב, ד) 'מִיִּרְאָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם'] (תנחומא) (גו"א):

רֹאשׁ אוּמּוֹת. 'צוּר' הָיָה **אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מַלְכֵי מִדְיָן: 'אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר** וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע' (לקמן לא, ח). שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה מוֹלֵךְ עַל חֵלֶק מִמִּדְיָן (כַּמְבוֹאָר בַּהֶמְשֵׁךְ), **וְהוּא** (צור) **הָיָה חָשׁוּב מִכּוּלָּם,** לְפִי **שֶׁנֶּאֱמַר** בּוֹ **'רֹאשׁ אוּמּוֹת',** וְלֹא נֶאֱמַר 'רֹאשׁ אַחַד הָאוּמּוֹת בְּמִדְיָן'. **וּלְפִי שֶׁנָּהַג בִּזָּיוֹן בְּעַצְמוֹ לְהַפְקִיר בִּתּוֹ** לִזְנוּת, **מְנָאוֹ** הַכָּתוּב **שְׁלִישִׁי** [וְלֹא הִזְכִּירָם לְפִי סֵדֶר חֲשִׁיבוּתָם, אֶלָּא נָקַט סֵדֶר אַחֵר, כְּגוֹן לְפִי שְׁנוֹתֵיהֶם, אוֹ לְפִי רוֹב בְּנֵי מַלְכוּתָם, וְכַדּוֹמֶה] (תנחומא) (מהרי"ק):

בֵּית־אָב. **חֲמִשָּׁה בָּתֵּי־אָבוֹת** (רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת) **הָיוּ לְמִדְיָן: 'עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה',** וּלְאַחַר זְמַן נִתְרַבּוּ צֶאֱצָאֵיהֶם עַד שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) צָרֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם:

יז אָעֵק יָת מִדְיָנָאֵי וְתִקְטֵל יָתְהוֹן:

רש״י◄ **צָרוֹר** • כְּמוֹ: זָכוֹר, שָׁמוֹר, לְשׁוֹן הוֹיָה, עֲלֵיכֶם לְאַיֵּב אוֹתָם.

(יח) כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר:

יח אֲרֵי מְעִיקִין אִנּוּן לְכוֹן בְּנִכְלֵיהוֹן דִּי נְכִילוּ לְכוֹן עַל עֵסַק פְּעוֹר וְעַל עֵסַק כָּזְבִּי בַת רַבָּא דְּמִדְיָן אֲחַתְהוֹן דְּאִתְקְטִילַת בְּיוֹמָא דְמוֹתָנָא עַל עֵסַק פְּעוֹר:

רש״י◄ **כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם וְגוֹ׳ עַל־דְּבַר־פְּעוֹר** • שֶׁהִפְקִירוּ בְּנוֹתֵיהֶם לִזְנוּת כְּדֵי לְהַטְעוֹתְכֶם אַחַר פְּעוֹר. וְאֶת מוֹאָב לֹא צִוָּה לְהַשְׁמִיד מִפְּנֵי רוּת שֶׁהָיְתָה עֲתִידָה לָצֵאת מֵהֶם, כִּדְאַמְרִינָן בְּ׳בָּבָא קַמָּא׳ (לח).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ רשימות חוברת נ עמ׳ 13־12 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֲכִילָה לְשֵׁם תַּאֲוָה – ע״ז שֶׁל פְּעוֹר

בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר־פְּעוֹר (כה, יח)

עֲבוֹדַת פְּעוֹר הָיְתָה כִּלְשׁוֹן רַשִׁ״י (כה, ג ד״ה פעור) "ע״ש שֶׁפּוֹעֲרִין לְפָנָיו פִּי הַטַּבַּעַת וּמוֹצִיאִין רְעִי וְזוֹהִי עֲבוֹדָתוֹ".

וְקָשֶׁה, כֵּיצַד יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לִטְעוֹת אַחַר ע״ז שְׁפֵלָה וּנְחוּתָה כָּזוֹ?!

וי״ל הַבֵּאוּר בָּזֶה ע״ד הַחֲסִידוּת:

אִיתָא בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה (שלח מו, ד. וְשָׁם נִסְמְנוּ הַמְּקוֹרוֹת) שֶׁכָּל הַתַּעֲנוּגִים הַגַּשְׁמִיִּים הֵם בָּאֱמֶת "פְּסֹלֶת" הַמַּלְאָכִים הָעֶלְיוֹנִים. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל מַאֲכָל, וְהַמַּאֲכָל נוֹתֵן לוֹ חִיּוּת וְכֹחַ - הֲרֵי הוּא בִּבְחִי׳ "מְקַבֵּל" מֵהַמַּאֲכָל. וְהִנֵּה, אִם אוֹכֵל אֶת הַמַּאֲכָל לְשֵׁם שָׁמַיִם הֲרֵי הוּא מַעֲלֶה אֶת הַמַּאֲכָל לְקִדֻּשָּׁה (תניא פ״ז) וְנִמְצָא שֶׁהוּא גַּם "מַשְׁפִּיעַ" עַל הַמַּאֲכָל וּמַעֲלֶה אוֹתוֹ, אֲבָל בַּאֲכִילָה לְשֵׁם תַּאֲוָה וְתַעֲנוּג אֵינוֹ אֶלָּא מְקַבֵּל, וּמִפְּסֹלֶת הַמַּלְאָכִים.

וְזֶהוּ עִנְיַן ע״ז שֶׁל פְּעוֹר: אָדָם הָרוֹצֶה רַק אֶת הַהֲנָאָה הַגּוּפָנִית מֵהַמַּאֲכָל, הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הוּא "עוֹבֵד" וּמִשְׁתַּחֲוֶה לִ"פְּסֹלֶת" הַמַּלְאָכִים.

כו (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:

א וַהֲוָה בָּתַר מוֹתָנָא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְמֵימָר:

רש״י◄ **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגוֹ׳** • מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וְהָרְגוּ בָּהֶן, וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן לֵידַע מִנְיַן הַנּוֹתָרוֹת. דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְנִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה, נִמְסְרוּ לוֹ בְּמִנְיָן, עַכְשָׁו כְּשֶׁקָּרַב לָמוּת וּלְהַחֲזִיר צֹאנוֹ, מַחֲזִירָם בְּמִנְיָן.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

נַעֲשָׂה כְּשֵׁבֶט שָׁלֵם, כְּעֵין אוּמָּה נִפְרֶדֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ (בראשית כה, ד), **וְזֶה הָיָה מֶלֶךְ לְאֶחָד מֵהֶם.** וּלְפִי שֶׁהָיָה הֶחָשׁוּב מִכּוּלָּם, הֲרֵי הוּא קָרוּי רֹאשׁ לְכָל הַחֲמִשָּׁה (עפ״י מהרי״ק): תורה טז

(יז) צָרוֹר. תֵּיבַת ׳צָרוֹר׳ הִיא מִקּוֹר הַפֹּעַל, **כְּמוֹ ׳זָכוֹר׳** (שמות כ, ח), **׳שָׁמוֹר׳** (דברים ה, יב), וְהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת כָּאן **לְשׁוֹן הוֹוֶה** מִמּוּשָׁךְ. וּכְלוֹמַר: **עֲלֵיכֶם לְאַיֵּב אוֹתָם** – לִהְיוֹת אוֹיְבִים וְצוֹרְרִים לָהֶם: תורה יח

(יח) כִּי צוֹרְרִים הֵם לָכֶם וְגוֹ׳ עַל דְּבַר פְּעוֹר. שֶׁבָּאוּ עֲלֵיכֶם בְּתַחְבּוּלָה וְהִתְחַכְּמוּת **שֶׁהִפְקִירוּ בְּנוֹתֵיהֶם לִזְנוּת כְּדֵי לְהַטְעוֹתְכֶם** (לְהַכְשִׁילְכֶם) **אַחַר פְּעוֹר.** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כה, א־ב) ׳וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב וַתִּקְרֶאנָ לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן...׳ [וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: ׳בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לָכֶם׳, וּפֵירוּשׁוֹ: בְּתַחְבּוּלוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר הִתְחַכְּמוּ בָּהֶם כְּדֵי לְהָרַע לָכֶם (ראה דוגמתו רש״י בראשית לז, יח)]. וְהַטַּעַם שֶׁנִּצְטַוּוּ לְהַשְׁמִיד רַק אֶת הַמִּדְיָנִים וְאֵילּוּ **אֶת מוֹאָב לֹא צִוָּה לְהַשְׁמִיד – מִפְּנֵי רוּת** הַמּוֹאֲבִיָּה **שֶׁהָיְתָה עֲתִידָה לָצֵאת מֵהֶם,** אֲשֶׁר נִתְגַּיְּרָה וְנִשְׂאָה לְבֹעַז מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, וּמִזַּרְעָם יָצְאָה כָּל שַׁלְשֶׁלֶת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, עַד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ **כִּדְאַמְרִינָן בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־קַמָּא** (דף לח) (ב״ב): תורה א

כו (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה... שְׁאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **וְגוֹ׳.** מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב מַשְׁמַע כִּי מֵאַחַר שֶׁהָיְתָה בָּהֶם מַגֵּפָה, לְכָךְ צִוָּה לִמְנוֹתָם. **מָשָׁל לְרוֹעֶה** צֹאן, **שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וְהָרְגוּ בָהֶן, וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן** אַחַר כָּךְ כְּדֵי **לֵידַע מִנְיַן הַנּוֹתָרוֹת. דָּבָר אַחֵר** – טַעַם נוֹסָף שֶׁצִּוָּה עַתָּה לִמְנוֹתָן, כִּי **כְּשֶׁיָּצְאוּ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 326 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁמּוֹנֶה הַצֹּאן שֶׁבְּעֶדְרוֹ

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה..שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ | כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ וְהָרְגוּ בָּהֶן, וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן לֵידַע מִנְיַן הַנּוֹתָרוֹת (כו, א־ב. ובפרש"י)

וּבְסִיּוּם פָּרָשַׁת בָּלָק כָּתוּב "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו וְגוֹ'". וּבְרַשִׁ"י שָׁם: "כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה רִבּוֹא וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים".

וְצָרִיךְ בֵּאוּר:

מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵינוּ (לְפִי הַמּוּבָן מִמְּשָׁלוֹ שֶׁל רַשִׁ"י) הִיא שֶׁהַמִּנְיָן הָיָה לֵידַע מִנְיַן הַנּוֹתָרִים בְּעִקְבוֹת הַמַּגֵּפָה בָּהּ נָפְלוּ כ"ד אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל, וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן הַהֲרוּגִים עַל יְדֵי שׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָא שֶׁהָרְגוּ לְמַעְלָה מִי"ז רִבּוֹא (כְּמוּבָא בְּרַמְבַּ"ן), רִבּוּי מֻפְלָג לְגַבֵּי הַנּוֹפְלִים בַּמַּגֵּפָה, וְשָׁם לֹא מָצִינוּ מִנְיָן?!

הַבֵּאוּר בָּזֶה:

תַּפְקִידוֹ שֶׁל רוֹעֶה הוּא לִשְׁמֹר עַל הַצֹּאן. כַּאֲשֶׁר הָרְגוּ זְאֵבִים מִן הַצֹּאן, הוּא מוֹנֶה אֶת הַנּוֹתָרוֹת כְּדֵי לְהַבְטִיחַ שֶׁמַּעֲתָּה יִזָּהֵר יוֹתֵר בִּשְׁמִירָתָם. בְּרָם, הַדָּבָר שַׁיָּךְ רַק בְּהֵזֵק הַתָּלוּי בַּשּׁוֹמֵר, שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי הֵזֵק שֶׁאֵינוֹ בְּאַשְׁמָתוֹ לֹא תּוֹעִיל זְהִירוּת יְתֵרָה בִּשְׁמִירָה.

וּבְנִדּוֹן דִּידַן: הֲרִיגַת הַחוֹטְאִים הָיְתָה כַּדִּין, וְלֹא הָיָה מֹשֶׁה אָשֵׁם בַּהֲרִיגָתָם, וְאֵין טַעַם לִמְנוֹת הַנּוֹתָרִים לְהִזָּהֵר בִּשְׁמִירָתָם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַמַּגֵּפָה אֵרְעָה כְּתוֹצָאָה מִכֹּחַ שֶׁנִּתְעַלְּמָה מִמֹּשֶׁה הַהֲלָכָה דְּהַבּוֹעֵל אֲרָמִית קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ, וְאַחַר הֲרִיגַת זִמְרִי עַל יְדֵי פִּנְחָס נֶעֱצְרָה הַמַּגֵּפָה, וְלָכֵן הָצְרַךְ לִמְנוֹת אֶת הַנּוֹתָרִים אַחַר הַמַּגֵּפָה, בְּדֶגְמַת רוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים בְּצֹאנוֹ.

(ב) שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:

ב קַבִּילוּ יָת חֶשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן כָּל נָפֵק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **לְבֵית אֲבֹתָם** • עַל שֵׁבֶט הָאָב יִתְיַחֲסוּ וְלֹא אַחַר הָאֵם.

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר:

ג וּמַלִּיל מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא אֲמָרוּ לְמִמְנֵי יָתְהוֹן בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ לְמֵימָר:

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם** • דִּבְּרוּ עִמָּם עַל זֹאת, שֶׁצִּוָּה הַמָּקוֹם לִמְנוֹתָם. **לֵאמֹר** • אָמְרוּ לָהֶם: צְרִיכִים אַתֶּם לְהִמָּנוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה.

(ד) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ד מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל די נְפָקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י ◄ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'** • שֶׁיְּהֵא מִנְיָנָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל): "כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים וְגוֹ'".

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

מִמִּצְרַיִם וְנִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה, נִמְסְרוּ לוֹ בְּמִנְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, לז) 'וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי' [וְנֶאֱמַר אָז לְמֹשֶׁה שֶׁכָּךְ הוּא מִסְפָּרָם (מהרז"ו)]. לְפִיכָךְ, **עַכְשָׁיו שֶׁכְּבָר קָרֵב** זְמַנּוֹ **לָמוּת וּלְהַחֲזִיר 'צֹאנוֹ', מְחַזִּירָן בְּמִנְיָן** [כִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב (תהלים צה, ז) 'וַאֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ'] (תנחומא) (אוה"ח): תורה ב

(ב) לְבֵית אֲבֹתָם. עַל שֵׁבֶט הָאָב יִתְיַחֲסוּ, וְלֹא אַחַר הָאֵם – שֶׁאִם הָאָב מִשֵּׁבֶט רְאוּבֵן וְהָאֵם מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן, הַבֵּן הַנּוֹלָד מֵהֶם מִתְיַיחֵס לְשֵׁבֶט הָרְאוּבֵנִי וְלֹא לַשִּׁמְעוֹנִי (בבא־בתרא קט): תורה ג

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם. כְּלוֹמַר, **דִּבְּרוּ עִמָּם עַל זֹאת שֶׁצִּוָּה הַמָּקוֹם לִמְנוֹתָם.** וּלְשׁוֹן 'אֹתָם' הָאָמוּר כָּאן הוּא כְּמוֹ 'עִמָּם' [רְאֵה דּוּגְמָתוֹ (ירמיה ה, ה) 'אֵלְכָה לִי אֶל הַגְּדֹלִים וַאֲדַבְּרָה אוֹתָם']:

לֵאמֹר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה. מִלְּשׁוֹן הַכָּתוּב נִרְאֶה כְּאִילּוּ כָּךְ הָיְתָה תְּחִילַּת דִּבְרֵיהֶם אֶל הָעָם: 'מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה...', וְאוּלָם אֵין זֶה לָשׁוֹן הָרְאוּי לִתְחִילַּת דִּיבּוּר, אֶלָּא כָּךְ **אָמְרוּ לָהֶם: 'צְרִיכִים אַתֶּם לִימָּנוֹת** מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה...'/ (גר"א): תורה ד

(ד) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'. כְּלוֹמַר, **שֶׁיְּהֵא מִנְיָנָם מִבֶּן**

◆ יום שני ט׳ תמוז ◆

(ה) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלֻּאִי׃

ה רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ זַרְעִית חֲנוֹךְ לְפַלּוּא זַרְעִית פַּלּוּא׃

רש״י◄ **מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי.** לְפִי שֶׁהָיוּ הָאֻמּוֹת מְבַזִּין אוֹתָם וְאוֹמְרִים: מָה אֵלּוּ מִתְיַחֲסִין עַל שִׁבְטֵיהֶם, סְבוּרִין הֵם שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ הַמִּצְרִים בְּאִמּוֹתֵיהֶם? אִם בְּגוּפָם הָיוּ מוֹשְׁלִים - קַל־וָחֹמֶר בִּנְשׁוֹתֵיהֶם! לְפִיכָךְ הִטִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם: הֵ״א מִצַּד זֶה וְיו״ד מִצַּד זֶה, לוֹמַר: מֵעִיד אֲנִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם. וְזֶה הוּא שֶׁמְּפֹרָשׁ עַל־יְדֵי דָוִד (תהילים קכב): ״שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל״. - הַשֵּׁם הַזֶּה מֵעִיד עֲלֵיהֶם לְשִׁבְטֵיהֶם, לְפִיכָךְ בְּכֻלָּם כְּתִיב: ״הַחֲנֹכִי״, ״הַפַּלֻּאִי״, אֲבָל בִּימִנָה לֹא הֵצְרַךְ לוֹמַר ״מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנִי״ - לְפִי שֶׁהַשֵּׁם קָבוּעַ בּוֹ: יו״ד בָּרֹאשׁ וְהֵ״א בַּסּוֹף.

(ו) לְחֶצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי׃

ו לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְכַרְמִי זַרְעִית כַּרְמִי׃

(ז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃

ז אִלֵּין זַרְעֵית רְאוּבֵן וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וּתְלָתָא אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין׃

(ח) וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃

ח וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃

(ט) וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה׃

ט וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם מְעַרְעֵי כְנִשְׁתָּא דְּאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בִּכְנִשְׁתָּא דְקֹרַח בְּאִתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן עַל יְיָ׃

רש״י◄ **אֲשֶׁר הִצּוּ.** אֶת יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה. **בְּהַצֹּתָם.** אֶת הָעָם עַל ה׳. **הִצּוּ.** הִשִּׁיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לָרִיב עַל מֹשֶׁה, לְשׁוֹן הִפְעִילוּ.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁצִּיְּוָה ה׳ אֶת מֹשֶׁה בַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם (שמות לח כו). וְכֵן הַדִּין בְּכָל הַמִּנְיָנִים, כְּמוֹ **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות ל, יב־יד) ׳כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... **כֹּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים** מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה׳ **וְגו׳** (רא״ם): תורה ה

(ה) מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי. הַכָּתוּב מְאַרֵיךְ כָּאן בְּהַזְכָּרַת שֵׁם כָּל מִשְׁפָּחָה פַּעֲמַיִים: תְּחִילָּה בִּשְׁמוֹ הָעִיקָּרִי, וְאַחַר כָּךְ בְּתוֹסֶפֶת הֵ״א וְיו״ד בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה וּבְסוֹפָהּ. וְטַעַם הַדָּבָר, **לְפִי שֶׁהָיוּ הָאוּמּוֹת מְבַזִּין אוֹתָם וְאוֹמְרִים ׳מָה אֵלּוּ מִתְיַיחֲסִין עַל שִׁבְטֵיהֶם,** כַּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד מֵהֶם בּוֹטֵחַ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מִי הוּא אָבִיו, **כְּסְבוּרִים הֵם שֶׁבְּהִיוֹתָם** בְּמִצְרַיִם **לֹא שָׁלְטוּ הַמִּצְרִיִּים בְּאִמּוֹתֵיהֶם** לָקַחַת אוֹתָם בְּחָזְקָה לִהְיוֹת לָהֶם כְּאִשָּׁה, הֲלֹא **אִם בְּגוּפָם הָיוּ מוֹשְׁלִים, קַל־וָחוֹמֶר בִּנְשׁוֹתֵיהֶם׳,** וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, הֲרֵי יֵשׁ הַרְבֵּה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲבִיהֶם מִצְרִי, וְאֵינָם מִתְיַחֲסִים אַחַר שׁוּם שֵׁבֶט. **לְפִיכָךְ הִטִּיל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם – הֵ״א מִצַּד זֶה וְיו״ד מִצַּד זֶה** [שְׁתֵּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ: ׳יָהּ׳] **– לוֹמַר, מֵעִיד אֲנִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם.** וְכָךְ נִדְרַשׁ הַכָּתוּב: מִשְׁפַּחַת ׳חֲנוֹךְ׳ הִנְנִי מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁכּוּלָּהּ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי וכו׳. **וְזֶה הוּא שֶׁמְּפוֹרָשׁ עַל־יְדֵי דָוִד** (תהלים קכב, ד) **׳שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל׳ – הַשֵּׁם הַזֶּה** (שֵׁם יָהּ) **מֵעִיד עֲלֵיהֶם לְשִׁבְטֵיהֶם. לְפִיכָךְ, בְּכוּלָּם כָּתַב ׳הַחֲנוֹכִי׳ ׳הַפַּלּוּאִי׳, אֲבָל בִּ׳יִמְנָה׳** (להלן פסוק מד) **לֹא הוּצְרַךְ לוֹמַר** ׳לְיִמְנָה **מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנִי׳, לְפִי שֶׁהַשֵּׁם** כְּבָר **קָבוּעַ בּוֹ** – בְּעִיקַּר שְׁמוֹ – **יו״ד בָּרֹאשׁ וְהֵ״א בַּסּוֹף,** לְכָךְ הִשְׁאִירוֹ הַכָּתוּב בְּצוּרָתוֹ: ׳לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה׳ [וְכָךְ עָדִיף, שֶׁאוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם יו״ד הֵ״א נִזְכָּרוֹת בּוֹ כְּסִדְרָן] (משכ״ל, קיצו״מ): תורה ו

(ט) אֲשֶׁר הִצּוּ עַל מֹשֶׁה. ׳הִצּוּ׳ הוּא לְשׁוֹן רִיב וּמַחֲלוֹקֶת [כְּמוֹ (שמות ב, יג) ׳וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים׳], וְלֹא נֶאֱמַר כָּאן ׳אֲשֶׁר נָצוּ׳ שֶׁיְּהֵא מִשְׁמָעוֹ ׳אֲשֶׁר רָבוּ׳ הֵם עַצְמָם עַל מֹשֶׁה, אֶלָּא ׳אֲשֶׁר הִצּוּ׳ שֶׁגָּרְמוּ לַאֲחֵרִים לָרִיב,

(י) **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס:**

י וּפְתַחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת קֹרַח בְּמוֹתָא דִּכְנִשְׁתָּא כַּד אֲכָלַת אֶשָׁתָא יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא וַהֲווֹ לְאָת:

רש״י ◄ **וַיִּהְיוּ לְנֵס •** לְאוֹת וּלְזִכָּרוֹן, (במדבר יז) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר, לַחֲלֹק עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה.

(יא) **וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ: ס**

יא וּבְנֵי קֹרַח לָא מִיתוּ:

רש״י ◄ **וּבְנֵי קֹרַח לֹא־מֵתוּ •** (במ״ר סנהדרין קי) הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבִשְׁעַת הַמַּחֲלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם, לְפִיכָךְ (סנהדרין קי) נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גָּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ׳ 173)

וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ (כו, יא)

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, סִיפּוּר הַצָּלַת בְּנֵי קֹרַח שַׁיָּךְ לִכְאוֹרָה לְפָרָשַׁת קֹרַח, וּמַה עִנְיָנוֹ לְכָאן? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְגַבֵּי קֹרַח וַעֲדָתוֹ כְּתִיב (קֹרַח טז, לג) וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנֵי קֹרַח נֶעֱנְשׁוּ בְּכָךְ שֶׁנֶּאֱבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל הַהוּא, אוֹתוֹ קָהָל שֶׁרָאָה אוֹתָם מִשְׁתַּתְּפִים בַּמַּחֲלוֹקֶת וְאִילוּ אֶת תְּשׁוּבָתָם לֹא רָאָה (כִּי הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם, כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ״י), שֶׁלָּכֵן מִן הַהֶכְרֵחַ שֶׁיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ קָהָל זֶה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן קָהָל אַחֵר, שֶׁלֹּא הָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר, אֵין סִיבָּה שֶׁיֹּאבְדוּ מִתּוֹכוֹ. לָכֵן מְסוּפָּר עַל בְּנֵי קֹרַח רַק בְּפָרָשָׁתֵנוּ, כִּי לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר לֹא הָיָה הַקָּהָל שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַמַּחְלוֹקֶת (כְּפִי שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י בְּפָרָשַׁת חוּקַת (כ, כב) שֶׁכְּבָר כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר), יָצְאוּ בְּנֵי קֹרַח מִן הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְבַּצֵּר לָהֶם (רֹאֵה רַשִׁ״י), וְאָז הִתְבָּרֵר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא מֵתוּ.

(יב) **בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי:**

יב בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְזַרְעַיַּתְהוֹן לְנְמוּאֵל זַרְעִית נְמוּאֵל לְיָמִין זַרְעִית יָמִין לְיָכִין זַרְעִית יָכִין:

(יג) **לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי:**

יג לְזֶרַח זַרְעִית זָרַח לְשָׁאוּל זַרְעִית שָׁאוּל:

רש״י ◄ **לְזֶרַח •** הוּא (שמות ו) צֹחַר, לְשׁוֹן צֹהַר, אֲבָל מִשְׁפַּחַת אֹהַד בָּטְלָה וְכֵן חָמֵשׁ מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין, שֶׁהֲרֵי בַּעֲשָׂרָה

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

דְּהַיְינוּ שֶׁהֵסִיתוּ **אֶת יִשְׂרָאֵל** שֶׁיָּרִיבוּ וְיַחְלְקוּ **עַל מֹשֶׁה** (הזכרון): **בְּהַצֹּתָם.** וּבְכָךְ הֵבִיאוּ **אֶת הָעָם** לַחְלוֹק גַּם **עַל ה׳** כִּי הַמַּחְלוֹקֶת עַל מֹשֶׁה נֶחְשֶׁבֶת כְּמַחְלוֹקֶת עַל הַמָּקוֹם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל טז, יא) ׳לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל ה׳״:

הִצּוּ. הֵם **הִשִּׂיאוּ** (הֵסִיתוּ, הָיוּ מְגָרִים) **אֶת יִשְׂרָאֵל לָרִיב עַל מֹשֶׁה.** וְהוּא **לְשׁוֹן ׳הִפְעִילוּ׳** וְלֹא לְשׁוֹן ׳פָּעֲלוּ׳ שֶׁיְּהֵא מַשְׁמָעוֹ שֶׁהֵם עַצְמָם רָבוּ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹמַר ׳נָצוּ׳. וְכֵן בִּמְקוֹם ׳בְּהִצֹּתָם׳ הָיָה לוֹמַר ׳בִּנְצוֹתָם׳ (הזכרון): תורה י

(י) **וַיִּהְיוּ לְנֵס.** לְשׁוֹן ׳נֵס׳ הָאָמוּר כָּאן פֵּירוּשׁוֹ: **לְאוֹת וּלְזִכָּרוֹן,** שֶׁעוֹנֶשׁ קֹרַח וַעֲדָתוֹ שִׁימֵשׁ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְסִימָן וּלְזִכָּרוֹן **לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר לַחֲלוֹק עוֹד עַל הַכְּהוּנָּה** (לעיל יז, ג־ה) (ראה רש״י לעיל כא, ח. בביאור לשון ׳נס׳): תורה יא

(יא) **וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ.** מִתּוֹךְ שֶׁהוּצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁלֹּא מֵתוּ, מַשְׁמַע שֶׁבַּתְּחִילָּה הָיוּ רְאוּיִים לָמוּת אַךְ לְבַסּוֹף לֹא מֵתוּ, לְפִי שֶׁאַף **הֵם הָיוּ בָּעֲצָה** (בָּעֲצַת מַחְלוֹקֶת קֹרַח) **בַּתְּחִלָּה, וּבִשְׁעַת הַמַּחְלוֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם. לְפִיכָךְ,** כַּאֲשֶׁר פְּתִחָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ לִבְלוֹעַ אֶת כָּל אַנְשֵׁי קֹרַח, **נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גָּבוֹהַּ בְּגֵיהִנֹּם** – נִתְחַזְּקָה הָאֲדָמָה שֶׁמִּתַּחְתֵּיהֶם, **וְיָשְׁבוּ שָׁם.** וְכָךְ לֹא יָרְדוּ שְׁאוֹלָה עִם קֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְנִצְּלוּ מִן הַמִּיתָה [׳גֵּיהִנֹּם׳ הַמּוּזְכָּר כָּאן הוּא כִּינּוּי לִמְקוֹם פְּתִיחַת פִּי הָאָרֶץ (באמ״ח)]. וּמִשָּׁם עָלוּ אַחַר כָּךְ עַל פְּנֵי הָאָרֶץ, וּבָאוּ עִם כָּל הָעָם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (סנהדרין קי.) (רא״ם לדעה אחת, ואמ״ש עפ״י רש״י תהלים מב, א. ולעיל טז, ז. ד״ה ׳רב לכם׳): תורה יב

(יג) **לְזֶרַח.** שְׁמוֹת רָאשֵׁי הַמִּשְׁפָּחוֹת הַמְפוֹרָטִים כָּאן בִּפְרָשָׁה, כְּבָר נִזְכְּרוּ בְּמִנְיַן ׳שִׁבְעִים נֶפֶשׁ׳ שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם (בראשית מו, ח־כז). וּכְשֶׁבָּאנוּ לְהַשְׁוּוֹת אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם, יֵשׁ מֵהֶם שֶׁהֵם נִזְכָּרִים כָּאן בְּשִׁינּוּי מְעַט [כְּגוֹן בִּבְנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁהָרִאשׁוֹן נִקְרָא כָּאן ׳נְמוּאֵל׳ (פסוק יב) וְשָׁם הוּא נִקְרָא ׳יְמוּאֵל׳ (פסוק י) – וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם כִּי שֵׁם אֶחָד הוּא], אוּלָם יֵשׁ מֵהֶם שֶׁנִּזְכָּרִים בְּשִׁינּוּי נִיכָּר, וְכֵן יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶם חֲסֵרִים כָּאן לְגַמְרֵי. רש״י בא לבאר כאן מה ענין השינויים הניכרים, וחסרון המשפחות: בִּבְנֵי שִׁמְעוֹן מָנָה הַכָּתוּב אֵצֶל יוֹרְדֵי מִצְרַיִם, שֵׁשׁ רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת [בַּבְּרֵאשִׁית (מו, י) וּבִשְׁמוֹת (ו, טו)] וְאִילוּ כָּאן מָנָה רַק חָמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת,

בָּנִים יָרַד לְמִצְרַיִם וְכָאן לֹא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה, וְכֵן אֶצְבּוֹן לְגָד, הֲרֵי שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת. וּמְצָאתִי בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית, (סוטה פ״א. יומא פ״א) שֶׁכְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, וּבָאוּ הַכְּנַעֲנִים לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְנָתְנוּ לֵב לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת מֵהַר הָהָר לְמוֹסֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י׳): ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה, שָׁם מֵת אַהֲרֹן״. וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת? וּמִמּוֹסֵרָה עַד הֹר הָהָר שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת יֵשׁ לְמַפְרֵעַ? אֶלָּא שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְרָדְפוּ בְּנֵי לֵוִי אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲזִירָם, וְהָרְגוּ מֵהֶם שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֵוִי נָפְלוּ אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת: מִשְׁפַּחַת שִׁמְעִי וְעָזִיאֵלִי, וּמִבְּנֵי יִצְהָר לֹא נִמְנוּ כָּאן אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי; וְהָרְבִיעִית לֹא יָדַעְתִּי מַה הִיא. וְרַבִּי תַּנְחוּמָא דָרַשׁ, שֶׁמֵּתוּ בַּמַּגֵּפָה בְּדָבָר בִּלְעָם, אֲבָל לְפִי הַחֶסְרוֹן שֶׁחָסַר מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן בְּמִנְיָן זֶה הִיא. תַּנְחוּמָא דָרַשׁ, שֶׁמֵּתוּ בַּמַּגֵּפָה בְּדָבָר בִּלְעָם, אֲבָל לְפִי הַחֶסְרוֹן שֶׁחָסַר מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן בְּמִנְיָן זֶה הִיא. וְרַבִּי תַּנְחוּמָא דָרַשׁ, שֶׁמֵּתוּ בַּמַּגֵּפָה בְּדָבָר בִּלְעָם, אֲבָל לְפִי הַחֶסְרוֹן שֶׁחָסַר מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן בְּמִנְיָן זֶה הִיא.

(יד) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם: ס

יד אֵלֵּין זַרְעַית שִׁמְעוֹן עַשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמְאָתָן:

(טו) בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לִצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי:

טו בְּנֵי גָד לְזַרְעַיָתְהוֹן לִצְפוֹן זַרְעִית צָפוֹן לְחַגִּי זַרְעִית חַגִּי לְשׁוּנִי זַרְעִית שׁוּנִי:

(טז) לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאֶזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי:

טז לְאָזְנִי זַרְעִית אָזְנִי לְעֵרִי זַרְעִית עֵרִי:

רס״י ◄ **לְאָזְנִי** • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזּוֹ מִשְׁפַּחַת אֶצְבּוֹן, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא נִקְרֵאת מִשְׁפָּחְתּוֹ עַל שְׁמוֹ.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

וְאַחַת מֵהֶן גַּם הוּחְלַף שְׁמָהּ שֶׁבִּמְקוֹם ׳צֹחַר׳ הַנִּמְנֶה שָׁם, מָנָה כָּאן ׳זָרַח׳. אָמְנָם, שֵׁם אֶחָד הוּא כִּי ׳זָרַח׳ **הוּא ׳צוֹחַר׳** (שמות ו, טו), שֶׁהָאוֹתִיּוֹת חֵי״ת וְהֵ״א מִתְחַלְּפוֹת לִפְעָמִים, וַהֲרֵי ׳צֹחַר׳ כְּמוֹ **לְשׁוֹן ׳צוֹהַר׳** שְׁמַשְׁמָעוֹ זְרִיחַת אוֹר בְּדוֹמֶה לְמַשְׁמָעוּת ׳זָרַח׳. **אֲבָל מִשְׁפַּחַת ׳אוֹהַד׳** הַנִּמְנִית אֵצֶל בְּנֵי שִׁמְעוֹן (שם) לֹא הִזְכִּירָהּ כָּאן הַכָּתוּב לְפִי שֶׁ**בְּטְלָה.** כְּלוֹמַר, בִּזְמַן מִנְיָן זֶה כְּבָר לֹא נִשְׁתַּיְּרוּ מֵאֲנָשֶׁיהָ. **וְכֵן חָמֵשׁ** מִשְׁפָּחוֹת **מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין** חֲסֵרוֹת כָּאן, **שֶׁהֲרֵי בַּעֲשָׂרָה בָנִים יָרַד לְמִצְרַיִם,** שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מו, כא) ׳וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וַאֲשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וְאָרְדּ׳, **וְכָאן** (לקמן פסוקים לח־לט) **לֹא מָנָה אֶלָּא חֲמִשָּׁה:** בֶּלַע אַשְׁבֵּל אֲחִירָם שְׁפוּפָם וְחוּפָם (שְׁלִשָׁה הָאַחֲרוֹנִים הֵם בִּמְקוֹם: אֵחִי מֻפִּים וְחֻפִּים). וַחֲמִשָּׁה שֶׁחָסְרוּ כָּאן הֵם: בֶּכֶר גֵּרָא נַעֲמָן רֹאשׁ וָאָרְדּ. **(וְכֵן ׳אֶצְבּוֹן׳ לְגָד** (בראשית שם, טז)) [לגירסת ׳הזכרון׳: **וְכֵן** מִשְׁפַּחַת **׳יִשְׁוָה׳** חֲסֵרָה כָּאן **לְאָשֵׁר׳**], כִּי אֵצֶל יוֹרְדֵי מִצְרַיִם (בראשית שם, יז), נִמְנוּ אַרְבָּעָה בְּנֵי אָשֵׁר: ׳יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה׳, וְאִילּוּ בַּמִּנְיָן הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה (להלן פסוק מד) נִזְכָּרִים רַק יִמְנָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה. **הֲרֵי** שֶׁבָּטְלוּ מִשְּׁלִשָׁה שְׁבָטִים **שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת** (תנחומא). **וּמְצָאתִי בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית** (סוטה פ״א ה״ז) כֵּיצַד נִתְבַּטְּלוּ הַמִּשְׁפָּחוֹת (־הענין דלהלן מובא ברש״י לעיל כא, ד. וראה שם הרחבת הדברים) — **שֶׁכְּשֶׁמֵּת אַהֲרֹן נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי־כָבוֹד וּבָאוּ הַכְּנַעֲנִים לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְנָתְנוּ לֵב לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁמוֹנָה מַסָּעוֹת – מֵהֹר־הָהָר לְמוֹסֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים י, ו) **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם מֵת אַהֲרֹן – וַהֲלֹא בְּהֹר־הָהָר מֵת, וּמִמּוֹסֵרָה עַד הֹר־הָהָר שֶׁבַע מַסָּעוֹת יֵשׁ? אֶלָּא שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם, וְרָדְפוּ בְּנֵי לֵוִי אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲזִירָם וְהָרְגוּ מֵהֶם שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת** [וְשָׁם בְּמוֹסֵרָה הִתְאַבְּלוּ עַל אַהֲרֹן וְהִסְפִּידוּהוּ, בְּגִלְל הַצָּרָה שֶׁנִּגְרְמָה בְּמִיתָתוֹ, וְהָיָה בְּעֵינֵיהֶם כְּאִילּוּ עַתָּה מֵת – לְכָךְ נֶאֱמַר ׳שָׁם מֵת אַהֲרֹן׳], **וּמִבְּנֵי לֵוִי נָפְלוּ** שָׁם **אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת.** עַד כָּאן דִּבְרֵי הִירוּשַׁלְמִי. וְאוּלָם, לֹא נִתְפָּרֵשׁ שָׁם מִי הֵם אַרְבַּע הַמִּשְׁפָּחוֹת. וּמעיר רש״י: בָּדְקְנוּ בִּשְׁמוֹתֵיהֶן וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁחָסְרוּ מֵהֶם כִּי אִם שָׁלֹשׁ: **מִשְׁפַּחַת שִׁמְעִי, וְעָזִיאֵלִי,** וְכֵן מִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי, שֶׁהֲרֵי מִשְּׁלִשָׁה **בְּנֵי יִצְהָר** ׳קֹרַח וְנֶפֶג וְזִכְרִי׳ (שמות ו, כא) **לֹא נִמְנוּ כָּאן אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי,** וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ אֶלָּא מִיעוּטָהּ הֲרֵי זֶה כְּאִילּוּ בָּטְלָה. **וְהָרְבִיעִית לֹא יָדַעְתִּי מַה הִיא. וְרַבִּי תַּנְחוּמָא דָרַשׁ,** שֶׁכָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁנִּחְסְרוּ מִשִּׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹתָם **שֶׁמֵּתוּ בַּמַּגֵּפָה בְּדָבָר בִּלְעָם** [הִיא הַמַּגֵּפָה הָאֲמוּרָה בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת (לעיל כה א־ט) שֶׁנִּגְרְמָה עַל יְדֵי עֲצַת בִּלְעָם (כאמור להלן לא, טז)]. רש״י מעיר על דבריו: **אֲבָל לְפִי הַחֶסְרוֹן שֶׁחָסַר מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן בְּמִנְיָן זֶה, מִמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּמִדְבַּר סִינַי** (שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַמִּנְיָנִים הָיְתָה הַמַּגֵּפָה) **נִרְאֶה שֶׁכָּל כ״ד אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ,** הָיוּ כּוּלָּם **מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן.** שֶׁכֵּן, בְּמִנְיָן זֶה (להלן פסוק יד) עָמַד מִסְפָּרוֹ עַל ׳שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׳, וְאִילּוּ בַּמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן (לעיל א, כג) הָיָה מִסְפָּרוֹ ׳תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׳, הֲרֵי שֶׁנֶּחְסְרוּ מִבְּנֵי שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אֶלֶף וּמֵאָה (מפרשים); תורה יד

(טז) לְאָזְנִי. בְּמִנְיָן יוֹרְדֵי מִצְרַיִם לֹא נִזְכַּר בִּבְנֵי גָד שֵׁם זֶה, **וְ׳אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזּוֹ מִשְׁפַּחַת ׳אֶצְבּוֹן׳** (בראשית מו, טז), הַנִּמְנֶה שָׁם בֵּין בָּנָיו [׳צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׳] וְהִיא חֲסֵרָה כָּאן. **וְאֵינִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא נִקְרֵאת מִשְׁפַּחְתּוֹ עַל שְׁמוֹ:** ׳הָאֶצְבּוֹנִי׳, וְנִתְחַלְּפָה לְ׳אָזְנִי׳: תורה יז

(יז) לַאֲרֹוד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי׃

יז לַאֲרוֹד זַרְעִית אֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי זַרְעִית אַרְאֵלִי׃

(יח) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס

יח אִלֵּין זַרְעַית בְּנֵי גָד לְמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

(יט) בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמֶת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃

יט בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃

(כ) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי׃

כ וַהֲווֹ בְּנֵי יְהוּדָה לְזַרְעַיָתְהוֹן לְשֵׁלָה זַרְעִית שֵׁלָה לְפֶרֶץ זַרְעִית פָּרֶץ לְזֶרַח זַרְעִית זָרַח׃

(כא) וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי׃

כא וַהֲווֹ בְּנֵי פָרֶץ לְחֶצְרוֹן זַרְעִית חֶצְרוֹן לְחָמוּל זַרְעִית חָמוּל׃

(כב) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ ס

כב אִלֵּין זַרְעַית יְהוּדָה לְמִנְיָנֵיהוֹן שַׁבְעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

(כג) בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפוּוָה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי׃

כג בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְזַרְעַיָתְהוֹן תּוֹלָע זַרְעִית תּוֹלָע לְפוּוָה זַרְעִית פּוּנִי׃

(כד) לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי׃

כד לְיָשׁוּב זַרְעִית יָשׁוּב לְשִׁמְרוֹן זַרְעִית שִׁמְרוֹן׃

רש״י◄ **לְיָשׁוּב** • הוּא יוֹב הָאָמוּר בְּיוֹרְדֵי מִצְרַיִם, כִּי כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת נִקְרָאוּ עַל שֵׁם יוֹרְדֵי מִצְרַיִם. וְהַנּוֹלָדִין מִשָּׁם וָהָלְאָה לֹא נִקְרְאוּ הַמִּשְׁפָּחוֹת עַל שְׁמָם, חוּץ מִמִּשְׁפְּחוֹת אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה שֶׁנּוֹלְדוּ כֻּלָּם בְּמִצְרַיִם, וְאַרְךְ וְנַעֲמָן בְּנֵי בֶלַע בֶּן בִּנְיָמִין. וּמְצָאתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, שֶׁיָּרְדָה אִמָּן לְמִצְרַיִם כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מֵהֶם, לְכָךְ נֶחְלְקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת כְּחֶצְרוֹן וְחָמוּל, שֶׁהָיוּ בְּנֵים לִיהוּדָה, וְחֵבֶר וּמַלְכִּיאֵל, שֶׁהָיוּ בְּנֵי בָנִים שֶׁל אָשֵׁר. וְאִם אַגָּדָה הִיא, הֲרֵי טוֹב, וְאִם לָאו, אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהָיוּ לְבֶלַע בְּנֵי בָנִים הַרְבֵּה וּמִשְּׁנַיִם הַלָּלוּ אַרְךְ וְנַעֲמָן

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(כד) לְיָשׁוּב. הוּא ׳יוֹב׳ הָאָמוּר בְּיוֹרְדֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק יג), ׳וּבְנֵי יְשָׁשכָר תּוֹלָע וּפוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן׳. וְאֵין לוֹמַר שֶׁמִּשְׁפָּחָה חֲדָשָׁה הִיא, שֶׁל אֶחָד מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל יִשָּׂשכָר שֶׁנּוֹלַד לְאַחַר יְרִידָתָם לְמִצְרַיִם, **כִּי כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת נִקְרְאוּ** רַק **עַל שֵׁם יוֹרְדֵי מִצְרַיִם, וְהַנּוֹלָדִין מִשָּׁם וָהָלְאָה לֹא נִקְרְאוּ הַמִּשְׁפָּחוֹת עַל שְׁמָם, חוּץ מִמִּשְׁפְּחוֹת אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה** בְּנֵי יוֹסֵף **שֶׁנּוֹלְדוּ כוּלָּם בְּמִצְרַיִם** שֶׁבָּהֶם לֹא חִילֵק הַכָּתוּב אֵימָתַי נוֹלְדוּ, וְכוּלָּם נֶחְשָׁבִים כְּרָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת. וְאוּלָם מָצִינוּ בְּשֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁגַּם **אַרְךְ וְנַעֲמָן בְּנֵי בֶלַע בֶּן בִּנְיָמִין** נִמְנוּ כָּאן כְּמִשְׁפָּחוֹת (לקמן פסוק מ), הֲגַם שֶׁלֹּא נִמְנוּ שָׁם בֵּין יוֹרְדֵי מִצְרַיִם. **וּמְצָאתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן,** לְפִי **שֶׁיָּרְדָה אִמָּן לְמִצְרַיִם כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מֵהֶם** [וּתְאוֹמִים הָיוּ] וְנֶחְשָׁבִים כְּעֵין ׳יוֹרְדֵי מִצְרַיִם׳, **לְכָךְ נֶחְלְקוּ לְמִשְׁפָּחוֹת** בִּכְּנֵי עַצְמָם, וְאֵינָם נִכְלָלִים בְּמִשְׁפַּחַת בֶּלַע אֲבִיהֶם, וַהֲרֵי הֵם **כְּמוֹ חֶצְרוֹן וְחָמוּל שֶׁהָיוּ בְּנֵי־בָנִים לִיהוּדָה,** וְהָיוּ מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם (בראשית שם פסוק יב) שֶׁנִּמְנִים כָּאן כְּמִשְׁפָּחוֹת בִּכְּנֵי עַצְמָם (לעיל פסוק כא) וְלֹא כָּלַל אוֹתָם הַכָּתוּב בְּמִשְׁפַּחַת פֶּרֶץ (בֶּן יְהוּדָה) אֲבִיהֶם, **וְכֵן חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל שֶׁהָיוּ בְּנֵי־בָנִים שֶׁל אָשֵׁר** שֶׁהָיוּ בֵּין יוֹרְדֵי מִצְרַיִם (בראשית שם פסוק יז) וְנִמְנוּ כָּאן כְּמִשְׁפָּחוֹת (להלן פסוק מה) וְלֹא נִכְלְלוּ עִם מִשְׁפַּחַת בְּרִיעָה (בֶּן אָשֵׁר) אֲבִיהֶם. רַשֵׁ״י חוֹזֵר עַוָּתָה אֶל דִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הָאוֹמֵר שֶׁאַרְךְ וְנַעֲמָן בְּנֵי בֶלַע בֶּן בִּנְיָמִין, הָיְתָה אִמָּם מְעוּבֶּרֶת מֵהֶם בִּירִידָתָם לְמִצְרַיִם וּלְכָךְ הֵם נֶחְשָׁבִים כְּיוֹרְדֵי מִצְרַיִם

יָצְאָה מִכָּל אֶחָד מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרְאוּ תּוֹלְדוֹת שְׁאָר הַבָּנִים עַל שֵׁם בֶּלַע, וְתוֹלְדוֹת הַשְּׁנַיִם הַלָּלוּ נִקְרְאוּ עַל שְׁמָם. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר בִּבְנֵי מָכִיר שֶׁנֶּחְלְקוּ לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת: אַחַת נִקְרֶאת עַל שְׁמוֹ וְאַחַת נִקְרֶאת עַל שֵׁם גִּלְעָד בְּנוֹ. חָמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת חָסְרוּ מִבְּנָיו שֶׁל בִּנְיָמִין. כָּאן נִתְקַיְּמָה מִקְצָת נְבוּאַת אִמּוֹ, שֶׁקְּרָאתוֹ "בֶּן אוֹנִי" - בֶּן אֲנִינוּתִי, וּבְפִילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה נִתְקַיְּמָה כֻּלָּהּ. זוֹ מָצָאתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן.

(כה) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: ס

כה אֵלֶּין זַרְעַית יִשָּׂשכָר לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבָּעָא אַלְפִין וּתְלַת מְאָה:

(כו) בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי:

כו בְּנֵי זְבוּלֵן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְסֶרֶד זַרְעִית סֶרֶד לְאֵלוֹן זַרְעִית אֵלוֹן לְיַחְלְאֵל זַרְעִית יַחְלְאֵל:

(כז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס

כז אֵלֵּין זַרְעַית זְבוּלֵן לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(כח) בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם:

כח בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעַיָתְהוֹן מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם:

(כט) בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי:

כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר זַרְעִית מָכִיר וּמָכִיר אוֹלִיד יָת גִּלְעָד לְגִלְעָד זַרְעִית גִּלְעָד:

(ל) אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי:

ל אֵלֵּין בְּנֵי גִּלְעָד אִיעֶזֶר זַרְעִית אִיעֶזֶר לְחֵלֶק זַרְעִית חֵלֶק:

(לא) וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי:

לא וְאַשְׂרִיאֵל זַרְעִית אַשְׂרִיאֵלִי וְשֶׁכֶם זַרְעִית שֶׁכֶם:

(לב) וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי:

לב וּשְׁמִידָע זַרְעִית שְׁמִידָע וְחֵפֶר זַרְעִית חֵפֶר:

(לג) וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה:

לג וּצְלָפְחָד בַּר חֵפֶר לָא הֲווֹ לֵהּ בְּנִין אֶלָּהֵן בְּנָן וְשׁוּם בְּנַת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לְהִמָּנוֹת כְּרָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת: **וְאִם אַגְּדָה הִיא** מֵרִבּוֹתֵינוּ, שֶׁכָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה – **הֲרֵי טוֹב, וְאִם לָאו** – אִם חִדֵּשׁ כֵּן מֻחֲמַת שֶׁלֹּא נִמְצָא טַעַם מַה נִּשְׁתַּנּוּ אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ כְּמִשְׁפָּחוֹת – **אוֹמֵר אֲנִי** שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר בָּזֶה טַעַם אַחֵר: **שֶׁהָיוּ לְבֶלַע** בֶּן בִּנְיָמִין **בָּנִים הַרְבֵּה, וּמִשְּׁנַיִם הַלָּלוּ, אַרְדְּ וְנַעֲמָן, יָצְאָה מִכָּל אֶחָד מִשְׁפָּחָה רַבָּה,** יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיָּצְאוּ מִשְּׁאָר אֲחֵיהֶם, **וּלְפִיכָךְ נִקְרְאוּ תּוֹלְדוֹת שְׁאָר הַבָּנִים עַל שֵׁם בֶּלַע,** וְאִילּוּ **תּוֹלְדוֹת הַשְּׁנַיִם הַלָּלוּ נִקְרְאוּ** תּוֹלְדוֹתֵיהֶם **עַל שְׁמָם** מֻחֲמַת גּוֹדֶל רִיבּוּיִים. **וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר בִּבְנֵי מָכִיר** בֶּן מְנַשֶּׁה (להלן פסוק כט) שֶׁזֹּדוּ הַטַּעַם **שֶׁנֶּחְלְקוּ לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת, אַחַת נִקְרֶאת עַל שְׁמוֹ** 'מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי', **וְאַחַת נִקְרֶאת עַל שֵׁם גִּלְעָד בְּנוֹ,** לְפִי שֶׁשְּׁאָר הַבָּנִים שֶׁהוֹלִיד מָכִיר, לֹא הָיְתָה מִשְׁפַּחְתָּם רַבָּה כָּל כָּךְ כִּבְנוֹ גִּלְעָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִים כְּמִשְׁפָּחוֹת בִּפְנֵי עַצְמָם.

דָּבָר נוֹסָף בְּשֵׁם רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, בָּעִנְיָן הָאָמוּר לְמַעְלָה (פָּסוּק יג) אוֹדוֹת הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁנֶּחְסְרוּ מִיִּשְׂרָאֵל: **חָמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת חָסְרוּ מִבְּנָיו שֶׁל בִּנְיָמִין, כָּאן נִתְקַיְּמָה מִקְצָת נְבוּאַת אִמּוֹ שֶׁקְּרָאתוּ 'בֶּן אוֹנִי'** (בראשית לה, יח) – שֶׁפֵּרוּשׁוֹ: **בֶּן אֲנִינוּתִי** [בֶּן צַעֲרִי], **וּבְמַעֲשֵׂה פִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה** (שופטים כ) **נִתְקַיְּמָה כוּלָּהּ** שֶׁאָז נֶהֱרְגוּ כִּמְעַט כָּל אַנְשֵׁי שֵׁבֶט בִּנְיָמִין. **זוֹ מָצָאתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן** (באמ"ח, מפרשים): תורה כה

(לד) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ ס

לד אֵלֵּין זַרְעִית מְנַשֶּׁה וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃

(לה) אֵלֶּה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃

לה אֵלֵּין בְּנֵי אֶפְרַיִם לְזַרְעַיְתְהוֹן לְשׁוּתֶלַח זַרְעִית שׁוּתֶלַח לְבֶכֶר זַרְעִית בָּכֶר לְתַחַן זַרְעִית תָּחַן׃

(לו) וְאֵלֶּה בְנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי׃

לו וְאֵלֵּין בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן זַרְעִית עֵרָן׃

רש״י◄ **וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח וְגוֹ׳** • שְׁאָר בְּנֵי שׁוּתֶלַח נִקְרְאוּ תּוֹלְדוֹתֵיהֶם עַל שֵׁם שׁוּתֶלַח, וּמֵעֵרָן יָצְאָה מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ, וְנֶחְשְׁבוּ בְּנֵי שׁוּתֶלַח לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת. צֵא וַחֲשֹׁב, וְתִמְצָא בְּפָרָשָׁה זוֹ חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֵוִי שְׁמוֹנָה הֲרֵי שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז): ״כִּי אַתֶּם הַמְעַט וְגוֹ׳״ ה״א מְעַט, חֲמִשָּׁה אַתֶּם חֲסֵרִים מִמִּשְׁפָּחוֹת כָּל הָעַמִּים שֶׁהֵן שִׁבְעִים, אַף זֶה הֵבַנְתִּי מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, אַךְ הֵצְרַכְתִּי לִפְחוֹת וּלְהוֹסִיף בִּדְבָרָיו.

(לז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ ס

לז אֵלֵּין זַרְעַית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה אִלֵּין בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעַיְתְהוֹן׃

(לח) בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי׃

לח בְּנֵי בִנְיָמִן לְזַרְעַיְתְהוֹן לְבֶלַע זַרְעִית בֶּלַע לְאַשְׁבֵּל זַרְעִית אַשְׁבֵּל לַאֲחִירָם זַרְעִית אֲחִירָם׃

רש״י◄ **לַאֲחִירָם** • הוּא אָחִי שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם, וּלְפִי שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם יוֹסֵף שֶׁהָיָה אָחִיו וְרָם מִמֶּנּוּ, נִקְרָא אֲחִירָם.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(לו) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי. בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר ׳לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּתַלְחִי׳, הֲרֵי שֶׁמִּלְּבַד בְּנוֹ עֵרָן הָיוּ לוֹ עוֹד בָּנִים, אֶלָּא שֶׁ**שְׁאָר בְּנֵי שׁוּתֶלַח נִקְרְאוּ תּוֹלְדוֹתֵיהֶם עַל שֵׁם שׁוּתֶלַח** אֲבִיהֶם, **וּמֵעֵרָן יָצְאָה מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ** בְּנִפְרָד מִשְׁאָר הָאַחִים, **וְנֶחְשְׁבוּ בְּנֵי שׁוּתֶלַח לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת:** מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּתַלְחִי (הַכּוֹלֶלֶת כָּל בְּנֵי שׁוּתֶלַח מִלְּבַד עֵרָן), וּמִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי. **צֵא וַחֲשׁוֹב וְתִמְצָא בְּפָרָשָׁה זוֹ חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֵוִי שְׁמוֹנָה,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן פסוקים נז-נח) ׳מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי... מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי... מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת לֵוִי, מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי׳ – **הֲרֵי שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים ז, ז) **׳כִּי אַתֶּם הַמְעַט** מִכָּל הָעַמִּים׳ [מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶל יִשְׂרָאֵל: לֹא מִפְּנֵי שֶׁאַתֶּם מְרוּבִּים חָשַׁק ה׳ בָּכֶם, שֶׁהֲלֹא הִנְּכֶם מוּעָטִים בֵּין שְׁאָר הָעַמִּים] – תֵּיבַת ׳הַ־מְעַט׳ נִדְרֶשֶׁת כְּאִילוּ נִכְתְּבָה: **הֵ״א מְעַט,** וְהָאוֹת הֵ״א שֶׁגִּימַטְרִיָּא שֶׁלָּהּ חָמֵשׁ, רוֹמֶזֶת בָּזֶה: **חָמֵשׁ אַתֶּם חֲסֵרִים מִמִּשְׁפָּחוֹת כָּל הָעַמִּים, שֶׁהֵן שִׁבְעִים** (ראה בראשית פרק י) וְאַתֶּם שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת. ומעיר רש״י: **אַף זוֹ הֵבַנְתִּי מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, אַךְ הוּצְרַכְתִּי לִפְחוֹת וּלְהוֹסִיף בִּדְבָרָיו** וְלֹא הֶעְתַּקְתִּים כִּלְשׁוֹנָם (עפ״י ריב״א): תורה לז

(לח) לַאֲחִירָם. הוּא ׳אַחִי׳ שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מו, כא) ׳וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׳. **וּלְפִי שֶׁנִּקְרָא** כֵּן **עַל שֵׁם יוֹסֵף שֶׁהָיָה אָחִיו וְרָם מִמֶּנּוּ, נִקְרָא ׳אֲחִירָם׳.** שֶׁכֵּן, בִּנְיָמִין הָיָה קוֹרֵא לְבָנָיו בְּשֵׁמוֹת הָרוֹמְזִים לְעִנְיַן יוֹסֵף אָחִיו שֶׁנֶּאֱבַד [וּבַתְּחִילָּה קָרָא שְׁמוֹ ׳אֵחִי׳, כְּלוֹמַר ׳אָח הָיָה לִי׳. וּלְאַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ גְּדוּלַת יוֹסֵף קָרָא לוֹ ׳אֲחִירָם׳ עַל שֵׁם הָאָח הַגָּדוֹל וְהָרָם מִמֶּנּוּ (לש״ר)] (רש״י בראשית מג, ל): תורה לט

(לט) לִשְׁפוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי׃

לט לִשְׁפוּפָם זַרְעִית שְׁפוּפָם לְחוּפָם זַרְעִית חוּפָם׃

רש״י◄ **שְׁפוּפָם** • הוּא מֵפִים, עַל שֵׁם שֶׁהָיָה יוֹסֵף שָׁפוּף בֵּין הָאֻמּוֹת.

(מ) וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי׃

מ וַהֲווֹ בְּנֵי בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן זַרְעִית הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן זַרְעִית נַעֲמִי׃

(מא) אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ ס

מא אִלֵּין בְּנֵי בִנְיָמִן לְזַרְעַיָתְהוֹן וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה׃

(מב) אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

מב אִלֵּין בְּנֵי דָן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְשוּחָם זַרְעִית שׁוּחָם אִלֵּין זַרְעַית דָּן לְזַרְעַיָתְהוֹן׃

רש״י◄ **לְשוּחָם** • הוּא חֻשִׁים.

(מג) כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס

מג כָּל זַרְעַית שׁוּחָם לְמִנְיָנֵיהוֹן שִׁתִּין וְאַרְבַּע אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

(מד) בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי׃

מד בְּנֵי אָשֵׁר לְזַרְעַיָתְהוֹן לִימְנָה זַרְעִית יִמְנָה לְיִשְׁוִי זַרְעִית יִשְׁוִי לִבְרִיעָה זַרְעִית בְּרִיעָה׃

(מה) לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי׃

מה לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר זַרְעִית חֶבֶר לְמַלְכִּיאֵל זַרְעִית מַלְכִּיאֵל׃

(מו) וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח׃

מו וְשׁוּם בַּת אָשֵׁר סָרַח׃

רש״י◄ **וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח** • לְפִי שֶׁהָיְתָה קַיֶּמֶת בַּחַיִּים, מְנָאָהּ כָּאן.

(מז) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס

מז אִלֵּין זַרְעַית בְּנֵי אָשֵׁר לְמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

(מח) בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי׃

מח בְּנֵי נַפְתָּלִי לְזַרְעַיָתְהוֹן לְיַחְצְאֵל זַרְעִית יַחְצְאֵל לְגוּנִי זַרְעִית גּוּנִי׃

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(לט) לִשְׁפוּפָם. הוּא 'מוּפִים' (שם), **עַל שֵׁם שֶׁהָיָה יוֹסֵף שָׁפוּף** – כָּפוּף וְשָׁפֵל **בֵּין הָאוּמּוֹת** [אָמְנָם בַּתְּחִילָּה (בְּטֶרֶם נוֹדַע לוֹ מָה אֵירַע לְאָחִיו) קָרָאוֹ 'מֻפִּים' עַל שֵׁם שֶׁ'מִפִּי אָבִי לָמַד תּוֹרָה' (רש״י שם)] (עפ״י בראשית רבה כה, ג): תורה מ

(מב) לְשוּחָם. הוּא 'חוּשִׁים' (שם פסוק כג) בְּהִיפּוּךְ סֵדֶר הָאוֹתִיּוֹת. [כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ עוֹד תֵּיבוֹת שֶׁמִּשְׁמְעוּתָן שָׁוָה וְאוֹתִיּוֹתֵיהֶן מִתְחַלְּפוֹת, כְּגוֹן: 'שַׁלְמָה־שִׁמְלָה' (שמות כב, ח – בראשית ט, כג); 'כֶּבֶשׁ־כֶּשֶׂב' (לעיל ו, יב – להלן יח, יז); 'עָיֵף־יָעֵף' (דברים כה, יח – ישעיה מ, כט)] (באמ״ח): תורה מג

(מו) וְשֵׁם בַּת אָשֵׁר שָׂרַח. אֵין כַּוָּונַת הַכָּתוּב לְהַחֲשִׁיבָהּ כְּרֹאשׁ מִשְׁפָּחָה, שֶׁהֲרֵי בָּנֶיהָ לֹא יִתְיַחֲסוּ אֵלֶיהָ כִּי אִם לְמִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶם [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל א, ב) 'לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם']. אֶלָּא **לְפִי שֶׁבָּעֵת** הַהִיא **הָיְתָה** עֲדַיִן **קַיֶּמֶת בַּחַיִּים,** עַל אַף שֶׁהָיְתָה בֵּין יוֹרְדֵי מִצְרַיִם, לְכָךְ **מְנָאָהּ כָּאן** כְּדֵי לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ שֶׁהֶאֱרִיכָה יָמִים כָּל כָּךְ, וְזָכְתָה לִהְיוֹת מִבָּאֵי הָאָרֶץ (סדר עולם): תורה מז

(מט) לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלֵּמִי:

מט לְיֵצֶר זַרְעִית יֵצֶר לְשִׁלֵּם זַרְעִית שִׁלֵּם:

(נ) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

נ אִלֵּין זַרְעַית נַפְתָּלִי לְזַרְעַיָתְהוֹן וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(נא) אֵלֶּה פְקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:

נא אִלֵּין מִנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁית מְאָה וְחַד אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין:

◆ יום שלישי י׳ תמוז ◆

(נב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

נב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(נג) לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת:

נג לְאִלֵּין תִּתְפְּלֵג אַרְעָא בְּאַחֲסָנָא בְּמִנְיַן שְׁמָהָן:

רש״י◄ לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ • וְלֹא לִפְחוּתִים מִבֶּן עֶשְׂרִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים בְּטֶרֶם חִלּוּק הָאָרֶץ - שֶׁהֲרֵי שֶׁבַע שָׁנִים כָּבְשׁוּ וְשֶׁבַע חִלְקוּ, לֹא נָטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ אֶלָּא אֵלּוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף, וְאִם הָיָה לְאֶחָד מֵהֶם שִׁשָּׁה בָנִים לֹא נָטְלוּ אֶלָּא חֵלֶק אֲבִיהֶם לְבַדּוֹ.

(נד) לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָּיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ:

נד לְסַגִּיאֵי תַּסְגּוּן אַחֲסָנָתְהוֹן וְלִזְעֵירֵי תַּזְעֲרוּן אַחֲסָנָתְהוֹן גְּבַר לְפוּם מִנְיָנוֹהִי תִּתְיְהַב אַחֲסָנָתֵהּ:

רש״י◄ לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ • לְשֵׁבֶט שֶׁהָיָה מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין נָתְנוּ חֵלֶק רַב, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ הַחֲלָקִים שָׁוִים - שֶׁהֲרֵי הַכֹּל לְפִי רִבּוּי הַשֵּׁבֶט חִלְקוּ הַחֲלָקִים - לֹא עָשׂוּ אֶלָּא עַל יְדֵי גּוֹרָל. וְהַגּוֹרָל הָיָה עַל־פִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ׳בָּבָא בַתְּרָא׳ (דף קיח): אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן הָיָה מְלֻבָּשׁ בָּאוּרִים וְתֻמִּים וְאוֹמֵר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: אִם שֵׁבֶט פְּלוֹנִי עוֹלֶה, תְּחוּם פְּלוֹנִי עוֹלֶה עִמּוֹ. וְהַשְּׁבָטִים הָיוּ כְּתוּבִים בְּי״ב פְּתָקִין, וְי״ב גְּבוּלִים בְּי״ב

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

(נג) לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ. כְּלוֹמַר חֲלוּקַת הָאָרֶץ תִּהְיֶה לָאֵלֶּה שֶׁנִּכְנְסוּ בִּכְלַל הַמִּנְיָן הָאָמוּר כָּאן **וְלֹא לִפְחוּתִים מִבֶּן עֶשְׂרִים** [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק ב) ׳שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה׳], וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר ׳לָאֵלֶּה׳ (וְלֹא ׳לְכָאֵלֶּה׳) לָמַדְנוּ כִּי כָּל אוֹתָם שֶׁהָיוּ פְּחוּתִים מִבֶּן עֶשְׂרִים בִּזְמַן מִנְיָן זֶה, **אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים בְּטֶרֶם חִלּוּק הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי שֶׁבַע שָׁנִים כָּבְשׁוּ וְשֶׁבַע חִלְקוּ** [שֶׁכֵּן, שֶׁבַע שָׁנִים חָלְפוּ מֵאָז שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ עַד שֶׁסִּיְּימוּ אֶת כִּיבּוּשָׁהּ, וְעוֹד שֶׁבַע שָׁנִים נוֹסָפוֹת שֶׁבָּהֶן עָסְקוּ בִּמְדִידַת כָּל שִׁטְחֵי הָאָרֶץ וַחֲלוּקָתָהּ לִשְׁבָטִים (כמבואר בזבחים קיח:), וּבְמֶשֶׁךְ הַשָּׁנִים הַלָּלוּ הָיוּ הַרְבֵּה שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים], **לֹא נָטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ אֶלָּא אֵלּוּ** שֶׁנִּמְנוּ כָּאן בִּלְבָד, שֶׁהֵם **שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף** [וּ׳שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׳] (פסוק נא), **וְאִם הָיוּ לְאֶחָד מֵהֶם שִׁשָּׁה בָנִים,** שֶׁבִּשְׁעַת הַמִּנְיָן הָיוּ פְּחוּתִים מֵעֶשְׂרִים, **לֹא נָטְלוּ אֶלָּא חֵלֶק אֲבִיהֶם לְבַדּוֹ,** שֶׁנֶּאֱמַר ׳לָאֵלֶּה׳ – וְלֹא לִבְנֵיהֶם הַפְּחוּתִים מֵעֶשְׂרִים [אִם אֲבִיהֶם עֲדַיִן חַי בִּזְמַן חֲלוּקַת הָאָרֶץ, הֲרֵי הוּא מְקַבֵּל חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לְאָדָם יָחִיד, וְהֵם אֵינָם מְקַבְּלִים כְּלוּם, וְאִם כְּבָר מֵת בֵּינְתַּיִים (בֵּין מִנְיָן זֶה לַחֲלוּקַת הָאָרֶץ) הֲרֵי הֵם יוֹרְשִׁים מִמֶּנּוּ אֶת חֶלְקוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי לְקַבֵּל] (בבא־בתרא קיז.) (הזכרון, מש״ת): תורה נד

(נד) לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ. לְשֵׁבֶט שֶׁהָיָה מְרוּבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין נָתְנוּ חֵלֶק רַב, וּלְשֵׁבֶט שֶׁאוֹכְלוֹסָיו מוּעָטִים נָתְנוּ חֵלֶק מְעַט [כְּלוֹמַר: בַּתְּחִילָּה חִילְקוּ אֶת הָאָרֶץ לְ׳שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׳ חֲלָקִים שָׁוִים כְּמִסְפַּר כְּלַל הַיְחִידִים. וּלְאַחַר מִכֵּן חִילְקוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ לִשְׁנֵים עָשָׂר תְּחוּמִים שׁוֹנִים לְכָל שֵׁבֶט כְּגוֹדֶל מִסְפַּר אֲנָשָׁיו. וְכָךְ הִתְנַחֵל כָּל שֵׁבֶט בִּתְחוּם נַחֲלָתוֹ, וְכוּלָּם קִיבְּלוּ בְּתוֹכָהּ חֵלֶק שָׁוֶה]. **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ הַחֲלָקִים שָׁוִים, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל לְפִי רִבּוּי הַשֵּׁבֶט חִלְקוּ** אֶת שְׁנֵים עָשָׂר **הַחֲלָקִים,** בְּכָל זֹאת **לֹא עָשׂוּ אֶלָּא עַל־יְדֵי גּוֹרָל,** שֶׁכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט יַכִּיר וְיִרְאֶה כִּי אָכֵן זֶהוּ חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ הַמְיוּעָד לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, **וְהַגּוֹרָל הָיָה עַל־פִּי רוּחַ־הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּבָבָא־בַתְּרָא** (קכב.), **אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן הָיָה מְלוּבָּשׁ בְּ׳אוּרִים וְתוּמִּים׳** [=כְּתֹב שֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ כִּפְלֵי הַחוֹשֶׁן, שֶׁמִּכֹּחוֹ הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבָּאֲבָנֵי הַחוֹשֶׁן בּוֹלְטוֹת וּמְאִירוֹת בָּזוֹ אַחַר זוֹ, כִּתְשׁוּבָה לַשּׁוֹאֲלִים] **וְאוֹמֵר בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ, ׳אִם שֵׁבֶט פְּלוֹנִי עוֹלֶה** עַתָּה

פְּתָקִין, וּבְלָלוּם בְּקַלְפֵּי, וְהַנָּשִׂיא מַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ וְנוֹטֵל שְׁנֵי פְּתָקִין: עוֹלֶה בְּיָדוֹ פֶּתֶק שֶׁל שֵׁם שִׁבְטוֹ וּפֶתֶק שֶׁל גְּבוּל הַמְפֹרָשׁ לוֹ, וְהַגּוֹרָל עַצְמוֹ הָיָה צוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: אֲנִי הַגּוֹרָל עָלִיתִי לִגְבוּל פְּלוֹנִי לְשֵׁבֶט פְּלוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַל־פִּי הַגּוֹרָל״. וְלֹא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ בְּמִדָּה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ גְּבוּל מְשֻׁבָּח מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא בְּשׁוּמָא: בֵּית כּוֹר רַע כְּנֶגֶד בֵּית סְאָה טוֹב, הַכֹּל לְפִי הַדָּמִים.

(נה) **אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ:**

נה בְּרֹם בְּעַדְבָּא תִּתְפְּלַג יָת אַרְעָא לִשְׁמָהָן שִׁבְטֵי אֲבָהַתְהוֹן יַחְסָנוּן:

רש״י ◄ **לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם** • אֵלּוּ יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. שִׁנָּה הַכָּתוּב נַחֲלָה זוֹ מִכָּל הַנַּחֲלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכָּל הַנַּחֲלוֹת, הַחַיִּים יוֹרְשִׁים אֶת הַמֵּתִים, וְכָאן מֵתִים יוֹרְשִׁים אֶת הַחַיִּים. כֵּיצַד? שְׁנֵי אַחִים מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ לָהֶם בָּנִים בְּבָאֵי הָאָרֶץ, לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁלֹשָׁה. הָאֶחָד נָטַל חֵלֶק אֶחָד, וְהַשְּׁלֹשָׁה נָטְלוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ״. חָזְרָה נַחֲלָתָן אֵצֶל אֲבִי אֲבִיהֶן וְחִלְּקוּ הַכֹּל בְּשָׁוֶה. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ״, שֶׁאַחַר שֶׁנָּטְלוּ הַבָּנִים, חִלְּקוּהָ לְפִי הָאָבוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וְאֵלּוּ מִתְּחִלָּה חִלְּקוּהָ לְמִנְיַן יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה אֶלָּא שְׁנֵי חֲלָקִים, עַכְשָׁו נָטְלוּ אַרְבָּעָה חֲלָקִים. **אַךְ בְּגוֹרָל** • יָצְאוּ

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

בְּגוֹרָל, **תְּחוּם פְּלוֹנִי עוֹלֶה עִמּוֹ. וּשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים הָיוּ כְּתוּבִים בִּשְׁנֵים־עָשָׂר פְּתָקִין,** וְכֵן **י״ב גְּבוּלִין** – תְּחוּמֵי הַחֲלָקִים שֶׁכְּבָר נִקְבְּעוּ קוֹדֶם לָכֵן, הָיוּ כְּתוּבִים **בִּי״ב פְּתָקִין** אֲחֵרִים, **וּבְלָלוּם בְּקַלְפֵּי** – עֵרְבְּבוּ אֶת שְׁנֵי סוּגֵי הַפְּתָקִים בְּקוּפְסָה [כָּל סוּג בְּצַד נִפְרָד], **וְהַנָּשִׂיא** שֶׁל אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט שֶׁהִזְכִּירוֹ אֶלְעָזָר, **מַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל שְׁנֵי פְּתָקִין,** פֶּתֶק מִכָּאן וּפֶתֶק מִכָּאן, **וְעוֹלֶה בְיָדוֹ פֶּתֶק שֶׁל שֵׁם שִׁבְטוֹ וּפֶתֶק שֶׁל גְּבוּל הַמְפוֹרָשׁ לוֹ,** הַכֹּל כְּפִי מַאֲמַר אֶלְעָזָר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, **וְגַם הַגּוֹרָל עַצְמוֹ הָיָה צוֹוֵחַ וְאוֹמֵר ׳אֲנִי הַגּוֹרָל עָלִיתִי לִגְבוּל פְּלוֹנִי, לְשֵׁבֶט פְּלוֹנִי׳.** וּמִנַּיִן שֶׁהַגּוֹרָל הָיָה מְדַבֵּר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בפסוק נו) **עַל ׳פִּי׳ הַגּוֹרָל.** ומוסיף רש״י: **וְלֹא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ בְּמִדָּה** בִּלְבַד – כְּלוֹמַר כְּשֶׁחִילְּקוּ אֶת גְּבוּלוֹתֶיהָ לַשְּׁבָטִים, כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט כְּפִי גְּדְלוֹ, לֹא קָבְעוּ אֶת הַדָּבָר רַק לְפִי גּוֹדֶל שֶׁטַח הַקַּרְקַע, אֶלָּא גַּם לְפִי טִיבָהּ, **לְפִי שֶׁיֵּשׁ גְּבוּל מְשׁוּבָּח מֵחֲבֵרוֹ** שֶׁאַדְמָתוֹ פּוֹרִיָּה וּמוֹצִיאָה יְבוּל רַב וְטוֹב, הָגַם שֶׁהִיא קְטַנָּה בַּמִּדָּה. **אֶלָּא** הַחֲלוּקָה הָיְתָה **בְּשׁוּמָא** – בְּשִׁעוּר עֶרֶךְ הַקַּרְקַע, כְּגוֹן: **בֵּית־כּוֹר רַע כְּנֶגֶד בֵּית־סְאָה טוֹב,** כִּי אֶת **הַכֹּל** מְחַשְּׁבִין **לְפִי הַדָּמִים,** וְהָיָה נִלְקָח בְּחֶשְׁבּוֹן הֵן מִידַּת הַשֶּׁטַח, וְהֵן שֶׁבַח הָאֲדָמָה [׳כּוֹר׳ וּ׳סְאָה׳ הֵם שִׁעוּרֵי נָפַח הַמְשַׁמְּשִׁים לְמִדִּידַת כַּמּוּת חִטִּים וְכַדּוֹמֶה; אָמְנָם ׳בֵּית כּוֹר׳ וְכֵן ׳בֵּית סְאָה׳, הֵם שִׁעוּרֵי מִידּוֹת שֶׁל קַרְקַע. דְּהַיְינוּ: קַרְקַע שֶׁנִּיתַּן לִזְרוֹעַ בְּשִׁטְחָהּ כּוֹר חִטִּים אוֹ סְאָה חִטִּים. וְהָיָה יָדוּעַ לָהֶם אוֹפֶן פִּיזּוּר הַחִטִּים הָרָאוּי לְמַטְּרַת זְרִיעָתָם] (באמ״ח): תורה נה

(נה) לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם. אֵלּוּ יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. וְאֵילּוּ לְמַעְלָה (בפסוק נג) הוּא אוֹמֵר: ׳לְאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ׳, דְּהַיְינוּ אֵלֶּה שֶׁעָבְרוּ עַל הַפְּקוּדִים בְּמִנְיָן זֶה (שֶׁלֹּא הָיוּ מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם), וְאִם כֵּן, כֵּיצַד יִתְיַשְּׁבוּ שְׁנֵי הַכְּתוּבִים? אֶלָּא הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה בַּחֲלוּקָה מְיוּחֶדֶת הַכְּלוּלָה מִשְּׁנֵי הַדּוֹרוֹת יַחַד, **וְשִׁינָּה הַכָּתוּב נַחֲלָה זוֹ מִכָּל הַנַּחֲלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכָּל הַנַּחֲלוֹת הַחַיִּים יוֹרְשִׁים אֶת הַמֵּתִים, וְכָאן** אַף **הַמֵּתִים יוֹרְשִׁים אֶת הַחַיִּים. כֵּיצַד? שְׁנֵי אַחִים מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ לָהֶם בָּנִים בְּבָאֵי הָאָרֶץ** הַפְּקוּדִים בְּמִנְיָן זֶה, **לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁלֹשָׁה,** כְּגוֹן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן בְּנֵי יַעֲקֹב שֶׁהָיוּ מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, לִרְאוּבֵן בֵּן אֶחָד וּלְשִׁמְעוֹן אֲחִיו שְׁלֹשָׁה בָּנִים. וְהַבָּנִים לֹא הָיוּ מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם אֲבָל נִפְקְדוּ בְּמִנְיָן זֶה. הַבֵּן **הָאֶחָד** שֶׁל רְאוּבֵן **נָטַל חֵלֶק אֶחָד, וְהַשְּׁלֹשָׁה** בְּנֵי שִׁמְעוֹן **נָטְלוּ שְׁלֹשָׁה,** כָּל אֶחָד חֵלֶק אֶחָד **שֶׁנֶּאֱמַר** (בפסוק נג) **׳לְאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ׳,** אַךְ בָּזֶה עֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה הַחֲלוּקָה, כִּי לְאַחַר מִכֵּן רוֹאִין אוֹתָם כְּאִילּוּ **חָזְרָה נַחֲלָתָן אֵצֶל אֲבִי־אֲבִיהֶן** יַעֲקֹב, וְהוּא הוֹרִישׁ אֶת כָּל אַרְבַּעַת הַחֲלָקִים לִרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן בָּנָיו **וְחִלְּקוּ** רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן בֵּינֵיהֶם **הַכֹּל בְּשָׁוֶה** כְּדֶרֶךְ הַיּוֹרְשִׁים, כָּל אֶחָד שְׁנֵי חֲלָקִים, **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר ׳לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחָלוּ׳,** וְעַתָּה מוֹרִישִׁים אוֹתָם רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שׁוּב לִבְנֵיהֶם, נִמְצָא לְכָן רְאוּבֵן שְׁנֵי חֲלָקִים וְכֵן לִשְׁלֹשֶׁת בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁנֵי חֲלָקִים [וּבְנֵי שִׁמְעוֹן מְקַבְּלִים כָּל אֶחָד שְׁנֵי שְׁלִישׁ חֵלֶק], לְכָךְ נִזְכְּרוּ הֵן הַבָּנִים וְהֵן הָאָבוֹת, לְפִי **שֶׁאַחַר שֶׁנָּטְלוּ הַבָּנִים, חִלְּקוּהָ לְפִי הָאָבוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאֵילּוּ מִתְּחִלָּה חִלְּקוּהָ** רַק **לְמִנְיַן יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה אֶלָּא שְׁנֵי חֲלָקִים** בֶּן רְאוּבֵן חֵלֶק אֶחָד וּשְׁלִשָּׁה בְּנֵי שִׁמְעוֹן חֵלֶק אֶחָד, **וְעַכְשָׁיו נָטְלוּ** אַרְבַּעַת בְּנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יַחַד **אַרְבָּעָה חֲלָקִים.** וְכֵן אֵילּוּ הָיְתָה הָאָרֶץ מִתְחַלֶּקֶת רַק לְבָאֵי הָאָרֶץ הַפְּקוּדִים בְּמִנְיָן זֶה, הָיוּ נוֹטְלִים כָּל אֶחָד מֵהַבָּנִים חֵלֶק אֶחָד [וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְטוּ שֶׁחָזְרָה נַחֲלָתָם לַ׳אֲבִי אֲבִיהֶן׳ (יַעֲקֹב) וְלֹא מִיָּד לַ׳אֲבִיהֶן׳ (רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן), כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מוּבָן מַדּוּעַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן חוֹלְקִים בֵּינֵיהֶם מַה שֶׁקִּבְּלוּ מִבְּנֵיהֶם, לְכָךְ נָקְטוּ ׳אֲבִי אֲבִיהֶן׳ לוֹמַר שֶׁאָנוּ רוֹאִים אוֹתָם כְּאִילּוּ הֵם יְרָשׁוּ נַחֲלָה זוֹ מִיַּעֲקֹב אֲבִיהֶם – לְפִיכָךְ הֵם חוֹלְקִים בְּשָׁוֶה] (ספרי, בבא־בתרא קיז.) (מפרשים):

אַךְ בְּגוֹרָל. כָּל ׳אַךְ׳ לְשׁוֹן מִיעוּט הוּא, וְכָאן הוּא בָּא לְמַעֵט שֶׁיֵּשׁ חֲלוּקָה לְלֹא גּוֹרָל: **יָצְאוּ** מִן הַכְּלָל **יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב,**

יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה", וְאוֹמֵר (יהושע יט): "עַל־פִּי ה׳ נָתְנוּ לוֹ אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאָל". **מַטּוֹת־אֲבֹתָם • יָצְאוּ גֵּרִים וַעֲבָדִים.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ׳ 347)

אַף בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ (כו, נה)

לְכָל יְהוּדִי יֶשְׁנָה מִצְוָה אַחַת הַשַּׁיֶּכֶת לוֹ בִּמְיוּחָד, שֶׁבָּהּ הוּא זָהִיר טְפֵי (שַׁבָּת קיח). זוֹהִי הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל 'חֻלּוּקַת הָאָרֶץ' - לְכָל יְהוּדִי נִיתַּן 'חֶלְקוֹ' הַמְיוּחָד לוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ. לָכֵן נֶחְלְקָה הָאָרֶץ בְּגוֹרָל דַּוְקָא, כִּי גּוֹרָל הוּא לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, וְגַם 'חֲלוּקָה' זוּ הִיא לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת. וּבִלְשׁוֹן אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּתַנְיָא (אִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ סוֹף סִימָן ז): יִתְרוֹן הָאוֹר הַזֶּה הַפְּרָטִי לִנְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת - אֵינוֹ בְּחִינַת טַעַם וָדַעַת מוּשָׂג, אֶלָּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת, שֶׁכָּךְ עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה . . . וְדוּגְמָתוֹ לְמַטָּה הוּא בְּחִינַת הַגּוֹרָל מַמָּשׁ.

(נו) **עַל־פִּי הַגּוֹרָל יֵחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט: ס**

נו **עַל פּוּם עַדְבָּא תִּתְפְּלֵג אַחֲסַנְתְּהוֹן בֵּין סַגִּיאֵי לִזְעֵירֵי:**

רש"י◄ **עַל־פִּי הַגּוֹרָל •** הַגּוֹרָל הָיָה מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי; מַגִּיד שֶׁנִּתְחַלְּקָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, לָכֵן נֶאֱמַר: "עַל־פִּי־ה׳".

(נז) **וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי:**

נז **וְאִלֵּין מִנְיָנֵי לֵוָאֵי לְזַרְעַיַתְהוֹן לְגֵרְשׁוֹן זַרְעִית גֵּרְשׁוֹן לִקְהָת זַרְעִית קְהָת לִמְרָרִי זַרְעִית מְרָרִי:**

(נח) **אֵלֶּה ׀ מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם:**

נח **אִלֵּין זַרְעַית לֵוִי זַרְעִית לִבְנִי זַרְעִית חֶבְרוֹן זַרְעִית מַחְלִי זַרְעִית מוּשִׁי זַרְעִית קֹרַח וּקְהָת אוֹלִיד יָת עַמְרָם:**

רש"י◄ **אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת לֵוִי •** חָסֵר כָּאן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי וְהָעֻזִּיאֵלִי וּקְצָת מִן הַיִּצְהָרִי.

(נט) **וְשֵׁם ׀ אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֲחֹתָם:**

נט **וְשׁוּם אִתַּת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי דִּילִדַת יָתַהּ לְלֵוִי בְּמִצְרַיִם וִילִדַת לְעַמְרָם יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה וְיָת מִרְיָם אֲחָתְהוֹן:**

רש"י◄ **אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם •** (סוטה יב) אִשְׁתּוֹ יְלָדַתָּהּ בְּמִצְרַיִם, [לֵדָתָהּ בְּמִצְרַיִם] וְאֵין הוֹרָתָהּ

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁקִּיבְּלוּ אֶת חֶלְקָם בִּדְבַר ה׳, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (שופטים א, כ) **'וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה'** [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לו) 'וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ בָּהּ' – וְכַמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (לעיל יג, כב) 'וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן']. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, הוּא **אוֹמֵר** (יהושע יט, נ) **'עַל־פִּי ה׳ נָתְנוּ לוֹ אֶת הָעִיר אֲשֶׁר שָׁאָל** אֶת תִּמְנַת סֶרַח בְּהַר אֶפְרָיִם' ['שֶׁאָלוּ בְּאוּרִים וְתוּמִּים, וְעַל פִּיהֶם נָתְנוּ לוֹ אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׁאַל' (מצו"ד)] (ספרי) (לבוש):

מַטּוֹת אֲבֹתָם. לִימֵּד בָּזֶה הַכָּתוּב כִּי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה רַק לְאֵלֶּה הַמִּתְיַחֲסִים לְאֶחָד מִן הַמַּטּוֹת (הַשְּׁבָטִים); **יָצְאוּ** מִן הַכְּלָל **גֵּרִים, וְכֵן עֲבָדִים** ('כְּנַעֲנִים') הַקְּנוּיִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהוֹאִיל וְאֵינָם בָּאִים מִשּׁוּם שֵׁבֶט בְּיִשְׂרָאֵל, אֵינָם נוֹטְלִים חֵלֶק וְנַחֲלָה בָּאָרֶץ (בא"ר): תורה נו

(נו) עַל־פִּי הַגּוֹרָל בֵּין רַב לִמְעָט. הֲגַם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם: 'אַךְ בְּגוֹרָל יֵחָלֵק...' הוֹסִיף כָּאן הַכָּתוּב 'עַל פִּי הַגּוֹרָל' לוֹמַר כִּי **הַגּוֹרָל הָיָה מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי לְמַעְלָה** (בפסוק נד), **וּמַגִּיד** בָּזֶה **שֶׁנִּתְחַלְּקָה** הָאָרֶץ **בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ,** וְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קִיבֵּל אֶת חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ הַמְיוּעָד לוֹ מֵאֵת ה׳. **(לְכָךְ נֶאֱמַר עַל 'פִּי')** (רא"ם, ולגירסת קיצו"מ): תורה נז

(נח) אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת לֵוִי. חָסֵר כָּאן מִשְׁפְּחוֹת הַשִּׁמְעִי וְהָעֻזִּיאֵלִי וּקְצָת מִן הַיִּצְהָרִי, דְּהַיְינוּ: 'נָפֶג וְזִכְרִי' בְּנֵי יִצְהָר (כמבואר ברש"י לעיל פסוק יג, וב'מילואים' שם): תורה נט

(נט) אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם.

בְּמִצְרַיִם. כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַחוֹמָה יְלָדַתְּהּ. וְהִיא הִשְׁלִימָה מִנְיַן שִׁבְעִים, שֶׁהֲרֵי בִּפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שִׁשִּׁים וְתֵשַׁע.

(ס) וַיּוֹלֶד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃

ס וְאִתְיְלִיד לְאַהֲרֹן יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃

(סא) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה׃

סא וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּקָרוֹבֵהוֹן אֶשָּׁתָא נוּכְרֵתָא קֳדָם יְיָ׃

(סב) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי ׀ לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

סב וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן עַשְׂרִין וּתְלָתָא אַלְפִין כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָא אֲרֵי לָא אִתְמְנְיוּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֵי לָא אִתְיְהִיבַת לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ **כִּי לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** לִהְיוֹת נִמְנִין בְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּמַה טַּעַם? כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה, וְהַנִּמְנִין מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הָיוּ בְּנֵי נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יֵתֵן נַחֲלָתוֹ״.

(סג) אֵלֶּה פְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ׃

סג אִלֵּין מִנְיָנֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא דִּי מְנוֹ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵישְׁרַיָּא דְּמוֹאָב עַל יַרְדְּנָא דִּירֵחוֹ׃

(סד) וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי׃

סד וּבְאִלֵּין לָא הֲוָה גְּבַר מִמְּנְיָנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּהֲנָא דִּי מְנוֹ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי׃

רש״י◄ **וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ וְגוֹ׳ •** אֲבָל עַל הַנָּשִׁים לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁהֵן הָיוּ מְחַבְּבוֹת אֶת הָאָרֶץ; הָאֲנָשִׁים אוֹמְרִים (במדבר יד): ״נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה״, וְהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת: ״תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה״, לָכֵן נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בְּנוֹת צְלָפְחָד לְכָאן.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

אִשְׁתּוֹ יְלָדַתְּהּ בְּמִצְרַיִם – אִשְׁתּוֹ שֶׁל לֵוִי יָלְדָה אֶת יוֹכֶבֶד לְלֵוִי, בְּמִצְרַיִם [וְקִיצֵר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הִזְכִּיר תֵּיבַת 'אִשְׁתּוֹ', וּכְאִילוּ נֶאֱמַר: 'אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ אִשְׁתּוֹ...']. וְאָמְנָם, רַק **לֵידָתָהּ** הָיְתָה **בְּמִצְרַיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם,** כִּי **כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַחוֹמָה יְלָדַתְּהּ, וְהִיא הִשְׁלִימָה מִנְיַן שִׁבְעִים,** שֶׁכֵּן נֶאֱמַר (בראשית מו, כז) 'כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְבֵית יַעֲקֹב שִׁבְעִים', **שֶׁהֲרֵי בִּפְרָטָן** – אִם תִּבְדּוֹק בְּפֵירוּט הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים שָׁם **אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שִׁשִּׁים וְתֵשַׁע,** וּבְצֵירוּף יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לְמִצְרַיִם הוּשְׁלַם מִנְיַן שִׁבְעִים: תורה ס

(סב) כִּי לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמַר, הַלְּוִיִּים נִמְנוּ בְּמִנְיָן נִפְרָד, 'מִבֶּן חוֹדֶשׁ וָמַעְלָה', וְלֹא נִכְלְלוּ בַּמִּנְיָן שְׁאָר הָעָם **לִהְיוֹת נִמְנִין מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה.** וְהַכָּתוּב מִמְשִׁיךְ וּמְפָרֵשׁ: **וּמַה טַּעַם** הַדָּבָר? **כִּי לֹא נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה.** לִנְחוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ כִּשְׁאָר הָעָם, **וְהַנִּמְנִין מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הָיוּ בְּנֵי נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (לעיל פסוק נד) **'אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ'** [כָּל שֵׁבֶט לְפִי רוֹב מִסְפַּר אֲנָשָׁיו כָּךְ יִהְיֶה גּוֹדֶל נַחֲלָתוֹ], אֲבָל טַעַם מִנְיָנָם שֶׁל בְּנֵי לֵוִי לֹא הָיָה מִשּׁוּם כָּךְ אֶלָּא מִשּׁוּם חֲשִׁיבוּתָם וּכְבוֹדָם, לְכָךְ אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בְּמִסְפַּר שְׁנִים הָרָאוּי לְנַחֲלָה, אֶלָּא מִבֶּן חוֹדֶשׁ (באמ״ח): תורה סג

(סד) וּבְאֵלֶּה לֹא הָיָה אִישׁ וְגוֹ׳ וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ. נָקֵט הַכָּתוּב לְשׁוֹן 'אִישׁ' [שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: 'וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אָדָם'], מִכָּאן, שֶׁהַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם לָמוּת בַּמִּדְבָּר בַּעֲבוּר חֵטְא הַמְרַגְּלִים, הָיְתָה רַק עַל הָאֲנָשִׁים **אֲבָל עַל הַנָּשִׁים לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרַת הַמְרַגְּלִים, לְפִי שֶׁהֵן הָיוּ מְחַבְּבוֹת אֶת הָאָרֶץ;** שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא בִּלְשׁוֹנוֹת הַכְּתוּבִים, כִּי **הָאֲנָשִׁים אוֹמְרִים 'נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה'** (לעיל יד, ד) [שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו...'], וְאִילוּ **הַנָּשִׁים** (בְּנוֹת צְלָפְחָד) **אוֹמְרוֹת 'תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה'** (לקמן כז, ד). **לָכֵן נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בְּנוֹת־צְלָפְחָד לְכָאן,** כְּדֵי לְהַגִּיד שִׁבְחָן בְּחִבָּתָן לָאָרֶץ, לְעוּמַּת הָאֲנָשִׁים בְּדוֹר הַמְרַגְּלִים (תנחומא) (עפ״י במדב״ר כא, ז): תורה סה

(סה) כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: ס

סה אֲרֵי אֲמַר יְיָ לְהוֹן מֵמַת יְמוּתוּן בְּמַדְבְּרָא וְלָא אִשְׁתְּאַר מִנְּהוֹן אֱנָשׁ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן:

כז (א) וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה:

א וְקָרִיבָא בְּנַת צְלָפְחָד בַּר חֵפֶר בַּר גִּלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְזַרְעַיַת מְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנָתֵהּ מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה:

רש״י◄ **לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף•** לָמָּה נֶאֱמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר ״בֶּן־מְנַשֶּׁה״? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: יוֹסֵף חִבֵּב אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ): ״וְהַעֲלֹתֶם אֶת־עַצְמֹתַי וְגוֹ׳״, וּבְנוֹתָיו חִבְּבוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה״. וּלְלַמֶּדְךָ, שֶׁהָיוּ כֻּלָּם צַדִּיקִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּעֲשָׂיו וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִים, וּפֵרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם לְיַחֲסוֹ לְשֵׁבֶט, הֲרֵי זֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק. וְאִם יִחֲסוֹ לְגֻנַאי, כְּגוֹן (מ״ב כה) ״בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן אֱלִישָׁמָע״ בְּיָדוּעַ שֶׁכָּל הַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ רְשָׁעִים הָיוּ. **מַחְלָה נֹעָה וְגוֹ׳•** וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר לו): ״וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה״, מַגִּיד, שֶׁכֻּלָּן שְׁקוּלוֹת זוֹ כְּזוֹ, לְפִיכָךְ שִׁנָּה אֶת סִדְרָן.

(ב) וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר:

ב וְקָמָא קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְקֳדָם רַבְרְבַיָּא וְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימָר:

רש״י◄ **לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר•** מַגִּיד, שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵיהֶם אֶלָּא בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים אַחַר שֶׁמֵּת אַהֲרֹן. **לִפְנֵי מֹשֶׁה•** וְאַחַר כָּךְ לִפְנֵי אֶלְעָזָר? אֶפְשָׁר, אִם מֹשֶׁה לֹא יָדַע, אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ? אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וְעָמְדוּ לִפְנֵי כֻּלָּם (ב״ב קיט, ספרי)•

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

כז (א) לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף. לָמָּה נֶאֱמַר שוב 'לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף', **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר 'בֶּן מְנַשֶּׁה'** וּכְבָר יָדַעְנוּ כִּי מְנַשֶּׁה הוּא בֶּן יוֹסֵף? **אֶלָּא** בָּא הַכָּתוּב לַחֲזוֹר וּלְהַדְגִּישׁ אֶת יִחוּסָם לְיוֹסֵף, **לוֹמַר לְךָ, יוֹסֵף חִבֵּב אֶת הָאָרֶץ,** שֶׁלֹּא רָצָה לִהְיוֹת קָבוּר בְּמִצְרַיִם **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית נ, כה) 'וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם **וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי** מִזֶּה' **וְגוֹ'**, וְגַם **בְּנוֹתָיו** הָיְתָה בָּהֶם מִדָּה זוֹ **שֶׁחִבְּבוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר** (לקמן פסוק ד) **'תְּנָה לָּנוּ אֲחֻזָּה'; וּלְמָה** פֵּירַשׁ הַכָּתוּב אֶת **כָּל** יִחוּסָם עַד יוֹסֵף [שֶׁלֹּא קִיצֵּר וְאָמַר: 'בְּנוֹת צְלָפְחָד לְמִשְׁפְּחוֹת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף'], **לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָיוּ כוּלָּם צַדִּיקִים** (דְּהַיְינוּ: צְלָפְחָד, חֵפֶר, גִּלְעָד וכו'), וְהוּא עַל פִּי הַכְּלָל שֶׁקָּבְעוּ חֲכָמִים בְּלִשּׁוֹנוֹת הַכְּתוּבִים, **שֶׁכָּל מִי שֶׁמַּעֲשָׂיו וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו סְתוּמִים** – שֶׁאֵין יָדוּעַ אִם צַדִּיקִים הָיוּ אוֹ רְשָׁעִים, **וּפֵרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם לְיַחֲסוֹ לְשֵׁבֶט, הֲרֵי זֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק.** וּכְגוֹן כָּאן, שֶׁשִּׁבְחָן הַכָּתוּב וְיִחֵס אוֹתָן אֶל יוֹסֵף לְעִנְיַן חֲבִיבוּת הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מְלַמֵּד שֶׁגַּם כָּל הַנִּזְכָּרִים עִמָּהֶן בְּיִחוּסָן, הָיוּ צַדִּיקִים. **וְאִם יִחֲסוֹ לְגֻנַאי, כְּגוֹן** זוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂה הֲרִיגַת גְּדַלְיָה בֶּן אֲחִיקָם שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים־ב כה, כה) **'בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה בֶּן אֱלִישָׁמָע...** וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת גְּדַלְיָהוּ וַיָּמֹת' – הֲרֵי **בִּידוּעַ שֶׁכָּל הַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ** בְּאוֹתוֹ יִחוּס, **רְשָׁעִים הָיוּ.** כְּלוֹמַר, לֹא רַק יִשְׁמָעֵאל בִּלְבַד שֶׁמַּעֲשֵׂי רִשְׁעָתוֹ מְפוֹרָשִׁים, אֶלָּא גַּם נְתַנְיָה וֶאֱלִישָׁמָע שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם 'סְתוּמִים', אַף הֵם רְשָׁעִים הָיוּ [וְאַף עַל פִּי שֶׁעַל צְלָפְחָד נֶאֱמַר לְהַלָּן (פסוק ג) 'כִּי בְחֶטְאוֹ מֵת' – הֲרֵי מִלְּבַד אוֹתוֹ הַחֵטְא שֶׁכְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּמִיתָתוֹ, לֹא הָיוּ בוֹ חֲטָאִים נוֹסָפִים (ראה רש״י שם) (באמ״ח, קיצו״מ] (ספרי) (סד״ר, נח״י):

מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה. **וּלְהַלָּן** (לקמן לו, יא) **הוּא אוֹמֵר** בְּסֵדֶר אַחֵר: 'וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה וְתִרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה' – **מַגִּיד שֶׁכּוּלָּן** הָיוּ **שְׁקוּלוֹת, זוֹ כְזוֹ,** וְהָיוּ שָׁווֹת בְּכָל מַעֲלוֹתֵיהֶן, **לְפִיכָךְ שִׁנָּה אֶת סִדְרָן** שֶׁלֹּא תֹּאמַר כִּי הַנִּזְכָּרוֹת רִאשׁוֹנָה חֲשׁוּבוֹת יוֹתֵר: תורה ב

(ב) לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר. לֹא נֶאֱמַר: 'לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן', **מַגִּיד שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵיהֶם אֶלָּא בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, אַחַר שֶׁמֵּת אַהֲרֹן** [וּלְלַמֵּד עַל צְנִיעוּתָן וְחָכְמָתָן, שֶׁלֹּא מִהֲרוּ לְדַבֵּר תֵּיכֶף בְּעִנְיָנָן, אֶלָּא הַמְתִּינוּ עַד שֶׁיְּהֵא הַדָּבָר נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה, כַּאֲשֶׁר עָמְדוּ סָמוּךְ לִכְנִיסָתָן לָאָרֶץ (מפרשים)] (ספרי):

לִפְנֵי מֹשֶׁה. וְאַחַר־כָּךְ לִפְנֵי אֶלְעָזָר?! וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא יָדַע, אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ?! אֶלָּא סָרַס הַמִّקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ – רְאֵה מִקְרָא זֶה כְּאִילּוּ נֶאֱמַר בְּסֵדֶר הָפוּךְ: 'וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי כָּל הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר וְלִפְנֵי מֹשֶׁה'. וּלְפִי שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחַ מִיָּד אֶת הַגְּדוֹלִים, הִתְחִילוּ בִּשְׁאֵלָתָם עִם הַקְּטַנִּים, וּכְשֶׁלֹּא יָדְעוּ לְהָשִׁיב הָלְכוּ אֵצֶל הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַד שֶׁהִגִּיעוּ וּבָאוּ

(ג) אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ:

ג אָבוּנָא מִית בְּמַדְבְּרָא וְהוּא לָא הֲוָה בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא דְּאִזְדַּמְּנוּ עַל יְיָ בִּכְנִשְׁתָּא דְּקֹרַח אֲרֵי בְּחוֹבֵהּ מִית וּבְנִין לָא הֲווֹ לֵהּ:

רש״י◄ **וְהוּא לֹא־הָיָה וְגוֹ׳** • (שם קיח, ספרי) לְפִי שֶׁהָיוּ בָּאוֹת לוֹמַר: ״בְּחֶטְאוֹ מֵת״, נִזְקְקוּ לוֹמַר לֹא בְּחֵטְא מִתְלוֹנְנִים וְלֹא בַּעֲדַת קֹרַח שֶׁהִצּוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֶלָּא בְּחֶטְאוֹ לְבַדּוֹ מֵת וְלֹא הֶחֱטִיא אֶת אֲחֵרִים עִמּוֹ. (שבת צו) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים הָיָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִן הַמַּעְפִּילִים הָיָה.

(ד) לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ:

ד לְמָא יִתְמְנַע שְׁמָא דְּאָבוּנָא מִגּוֹ זַרְעִיתֵהּ אֲרֵי לֵית לֵהּ בַּר הַב לָנָא אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אָבוּנָא:

רש״י◄ **לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ** • אָנוּ בִּמְקוֹם בֵּן עוֹמְדוֹת, וְאִם אֵין הַנְּקֵבוֹת חֲשׁוּבוֹת זֶרַע, תִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ לְיָבָם (ב״ב קיט)• **כִּי אֵין לוֹ בֵּן** • הָא אִם הָיָה לוֹ בֵּן, לֹא הָיוּ תּוֹבְעוֹת כְּלוּם; מַגִּיד, שֶׁחַכְמָנִיּוֹת הָיוּ.

(ה) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: פ

ה וְקָרֵב מֹשֶׁה יָת דִּינְהֶן קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן** • נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ, וְכָאן נִפְרָע עַל שֶׁנָּטַל עֲטָרָה לוֹמַר (דברים א): ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי״ (סנהדרין שם). דָּבָר אַחֵר: רְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהִכָּתֵב עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן.

רש״י כפשוטו – מהדורת לשם

אֶל מֹשֶׁה. כָּךְ **דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים, וְעָמְדוּ לִפְנֵי כּוּלָּם** וְשָׁאֲלוּ אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ בְּפַעַם אַחַת. וְהַכָּתוּב מוֹנֶה אוֹתָם לְפִי סֵדֶר חֲשִׁיבוּתָם (ספרי) (משב״ל): תורה ג

(ג) וְהוּא לֹא הָיָה וְגוֹ׳. לְפִי שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵיהֶן **הָיוּ בָּאוֹת לוֹמַר ׳בְּחֶטְאוֹ מֵת׳**, לְכָךְ **נִזְקְקוּ** לְהַקְדִּים **וְלוֹמַר**, כִּי **לֹא בְחֵטְא מִתְלוֹנְנִים** הָיָה חֶטְאוֹ, וְכֵן **לֹא בַּעֲדַת קֹרַח שֶׁהִצּוּ** (שֶׁגָּרְמוּ לְחַלּוּק) **עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָיָה, אֶלָּא בְחֶטְאוֹ לְבַדּוֹ מֵת, וְלֹא הֶחֱטִיא אֶת אֲחֵרִים עִמּוֹ,** אֲשֶׁר מִשּׁוּם כָּךְ יַפְסִיד אֶת חֶלְקוֹ בָּאָרֶץ (ספרי)**.** וּמֵהוּ הַחֵטְא שֶׁבִּגְלָלוֹ מֵת אֲבִיהֶם בַּמִּדְבָּר? **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים הָיָה** (ראה לעיל טו, לב־לו)**, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִן הַ׳מַּעְפִּילִים׳ הָיָה** (ראה לעיל יד, מ־מה) (שבת צו) (גו״א): תורה ד

(ד) לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ. מֵאַחַר שֶׁאָבִינוּ לֹא הִשְׁאִיר אַחֲרָיו בָּנִים כִּי אִם בְּנוֹת, הֲרֵי **אָנוּ בִּמְקוֹם בֵּן עוֹמְדוֹת** לָרֶשֶׁת אֶת נַחֲלָתוֹ, **וְאִם אֵין הַנְּקֵבוֹת חֲשׁוּבוֹת זֶרַע** כְּדֵי לִירְשׁוֹ, אִם כֵּן **תִּתְיַבֵּם אִמֵּנוּ לַיָּבָם** (אֲחִי הַבַּעַל קָרוּי ׳יָבָם׳). כְּלוֹמַר, שֶׁתִּנָּשֵׂא אִמֵּנוּ לְאֶחָד מֵאֲחֵי אָבִינוּ, כְּמִצְוַת ׳יִבּוּם׳ הַנּוֹהֶגֶת בְּמִי שֶׁמֵּת וְלֹא הִשְׁאִיר אַחֲרָיו זֶרַע, לֹא בָּנִים וְלֹא בָּנוֹת, שֶׁמִּצְוָה הִיא עַל אֶחָד מֵאֲחֵי הַמֵּת לִישָׂא אֶת הָאַלְמָנָה, וּלְהָקִים בְּכָךְ שֵׁם אָחִיו, וְהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי הַמֵּת (ראה דברים כה, ה־ו) [וְטַעֲנָתָם הָיְתָה בְּדֶרֶךְ ׳מִמַּה נַּפְשְׁךָ׳: אִם חֲשׁוּבוֹת אָנוּ כְּזֶרַע אָבִינוּ, נִירַשׁ אוֹתוֹ. וְאִם אֵינֶנּוּ חֲשׁוּבוֹת כְּזֶרַע, הֲרֵי לְפָחוֹת יִירָשֶׁנּוּ אָחִיו הַמְיֻיבֵּם, וְכָךְ לֹא תֹּאבַד נַחֲלַת אָבִינוּ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, כִּי בְּכָךְ שֶׁהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בָּנוֹת, לֹא יִגָּרַע חֶלְקוֹ מִמִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִיר זֶרַע כְּלָל] (בבא־בתרא קיט) (יד״ה):

כִּי אֵין לוֹ בֵּן. הָא – מִכָּאן אָנוּ שׁוֹמְעִים, שֶׁ**אִם הָיָה לוֹ בֵּן, לֹא הָיוּ תּוֹבְעוֹת כְּלוּם** כִּי לֹא הָיְתָה תִּבְיָעָתָן שֶׁאַף הַבָּנוֹת יִטְּלוּ חֵלֶק בִּירֻשָּׁה יַחַד עִם הַבָּנִים. **מַגִּיד** בָּזֶה הַכָּתוּב **שֶׁחַכְמָנִיּוֹת הָיוּ,** וְהָיוּ יוֹדְעוֹת שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ בֵּן אֶחָד, הֲרֵי הוּא הַיּוֹרֵשׁ בִּלְבַדּוֹ וְאֵין הַבָּנוֹת יוֹרְשׁוֹת עִמּוֹ. וְאוּלָם כָּאן, הוֹאִיל וְכָל זַרְעוֹ הֵם רַק בָּנוֹת, שֶׁמָּא יִשְׁתַּנֶּה הַדִּין, שֶׁאָז אָנוּ יוֹרְשׁוֹת אֶת נַחֲלַת אָבִינוּ, אוֹ שֶׁהָאֵם מִתְיַיבֶּמֶת וַאֲחִי אָבִינוּ יִירָשֶׁנּוּ, וְכַמְבוֹאָר לְמַעְלָה (שם) (ב״ב): תורה ה

(ה) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן. נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּעִנְיָן זֶה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכְּבָר שָׁמַע מֹשֶׁה מִפִּי הַקב״ה פָּרָשַׁת נִחְלוֹת הָאֱמוּרָה לְהַלָּן, אֶלָּא שֶׁכְּעֵת **נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה** זוֹ **מִמֶּנּוּ,** וְהוּצְרַךְ לִשְׁאוֹל שׁוּב מַה מִּשְׁפָּטָן, **וְכָאן נִפְרַע עַל שֶׁנָּטַל עֲטָרָה** – נֶעֱנַשׁ עַל שֶׁנָּקַט לָשׁוֹן שֶׁל כָּבוֹד עַל עַצְמוֹ, **לוֹמַר: ׳וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִיבוּן אֵלַי׳** (דברים א, יז) [בְּפָרָשַׁת מִינּוּי הַדַּיָּנִים אָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי הַדָּבָר שֶׁאִישׁ מִן הַדַּיָּנִים לֹא יֵדַע לְהָשִׁיב, יוּבָא אֵלַי וְאָשִׁיב. וְלֹא הוֹסִיף לוֹמַר שֶׁאִם גַּם הוּא לֹא יֵדַע, יַגִּישׁ אֶת הַמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַשְּׁכִינָה]. **דָּבָר אַחֵר** – דַּעֲה אַחֶרֶת בָּזֶה: פָּרָשַׁת נִחְלוֹת אָכֵן עֲדַיִין לֹא נֶאֱמְרָה לוֹ, **וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהִכָּתֵב עַל־יְדֵי מֹשֶׁה** וּלְהֵאָמֵר לוֹ כְּדֶרֶךְ שְׁאָר מִצְוֹת, **אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת־צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן** עַל יְדֵי שֶׁבָּאוּ וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ עַל כָּךְ (בבא־בתרא קיט.; סנהדרין ח.) (נח״י): תורה ו

◆ יום רביעי י"א תמוז ◆

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ז) כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּרְשֹׁת נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן׃

ז יָאוּת בְּנַת צְלָפְחָד מְמַלְלָן מִתַּן תִּתֵּן לְהוֹן אֲחוּדַת אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּהֶן וְתַעְבַּר יָת אַחְסָנַת אֲבוּהֶן לְהֵן׃

רש"י◄ כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּרְשֹׁת• כְּתַרְגּוּמוֹ: "יָאוּת". כָּךְ כְּתוּבָה פָּרָשָׁה זוֹ לְפָנַי בַּמָּרוֹם; מַגִּיד, שֶׁרָאָתָה עֵינָן מַה שֶּׁלֹּא רָאָתָה עֵינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּרְשֹׁת• יָפָה תָּבְעוּ; אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹדֶה לִדְבָרָיו. נָתֹן תִּתֵּן• (ב"ב קיח) שְׁנֵי חֲלָקִים: חֵלֶק אֲבִיהֶן, שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְחֶלְקוֹ עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי חֵפֶר. וְהַעֲבַרְתָּ• לְשׁוֹן הַעֲבָרָה (ס"א עֶבְרָה) (ב"ב קטז) הוּא בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל שֵׁם שֶׁהַבַּת מַעֲבֶרֶת נַחֲלָה מִשֵּׁבֶט לְשֵׁבֶט, שֶׁבְּנָהּ וּבַעְלָהּ יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ; שֶׁלֹּא (ב"ב קכ) תִּסֹּב נַחֲלָה לֹא נִצְטַוָּה אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר בִּלְבַד. וְכֵן "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ", בְּכֻלָּן הוּא אוֹמֵר "וּנְתַתֶּם", וּבְבַת הוּא אוֹמֵר: "וְהַעֲבַרְתֶּם".

(ח) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ׃

ח וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימָר גְּבַר אֲרֵי יְמוּת וּבַר לֵית לֵהּ וְתַעְבְּרוּן יָת אַחְסַנְתֵּהּ לִבְרַתֵּהּ׃

(ט) וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו׃

ט וְאִם לֵית לֵהּ בְּרַתָּא וְתִתְּנוּן יָת אַחְסַנְתֵּהּ לַאֲחוֹהִי׃

(י) וְאִם־אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו׃

י וְאִם לֵית לֵהּ אַחִין וְתִתְּנוּן יָת אַחְסַנְתֵּהּ לַאֲחֵי אֲבוּהִי׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ז) כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּרְשֹׁת. לְשׁוֹן 'כֵּן' פֵּירוּשׁוֹ כָּאן **כְּתַרְגּוּמוֹ 'יָאוּת'.** (יָפָה, נָכוֹן) וְאָכֵן **כָּךְ כְּתוּבָה פָּרָשָׁה זוֹ** כְּשֶׁהִיא מוּכָנָה **לְפָנַי בַּמָּרוֹם** – וּכְפִי שֶׁתֵּאָמֵר בַּהֶמְשֵׁךְ. **מַגִּיד** הַכָּתוּב **שֶׁרָאֲתָה עֵינָן** ('עֵינֵי' שִׁכְלָן) **מַה שֶּׁלֹּא רָאֲתָה עֵינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה** (תנחומא) (נח"י):

כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּרְשֹׁת. יָפָה תָּבְעוּ, כְּלוֹמַר צָדְקוּ בִּתְבִיעָתָן. **אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹדֶה לִדְבָרָיו** (ספרי):

נָתֹן תִּתֵּן. הִזְכִּיר פַּעֲמַיִים לְשׁוֹן נְתִינָה, לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לִיתֵּן לָהֶם **שְׁנֵי חֲלָקִים** – **חֵלֶק** צְלָפְחָד **אֲבִיהֶן שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם,** וְהֵן יוֹרְשׁוֹת אוֹתוֹ. **וְכֵן חֶלְקוֹ** שֶׁל צְלָפְחָד שֶׁחָלַק **עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי חֵפֶר** אֲבִיהֶם שֶׁגַּם הוּא הָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם (רא"ם):

וְהַעֲבַרְתָּ. לֹא נָקֵט הַכָּתוּב לְשׁוֹן 'וְנָתַתָּ' אֶלָּא 'וְהַעֲבַרְתָּ', לְרַמּוֹז עַל מַשְׁמָעוּת אַחֶרֶת בְּתֵיבָה זוֹ, שֶׁ**לְּשׁוֹן 'עֶבְרָה' הוּא** (כַּעַס, זַעַם), כִּי חֲרוֹן אַפּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם הָיָה שׁוֹרֶה **בְּמִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיָרְשׁוֹ** אֲשֶׁר נֶעֱנַשׁ כֵּן בַּעֲוֹנוֹ. **דָּבָר אַחֵר** – טַעַם אַחֵר לְלָשׁוֹן זֶה, כִּי כַּאֲשֶׁר הַבַּת יוֹרֶשֶׁת רָאוּי לִנְקוֹט לְשׁוֹן 'הַעֲבָרָה', **עַל שֵׁם שֶׁהַבַּת מַעֲבֶרֶת נַחֲלָה** – לְאַחֵר נִישׂוּאֶיהָ הִיא עֲשׂוּיָה לְהַעֲבִיר אֶת הַנַּחֲלָה הַנִּיתֶּנֶת לָהּ, **מִשֵּׁבֶט לְשֵׁבֶט, שֶׁ**אִם נִשֵּׂאת לְאֶחָד מִבְּנֵי שֵׁבֶט אַחֵר, הֲרֵי אָז **בְּנָהּ וּבַעְלָהּ יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ** [וְהַשְּׁבָטִים נִקְבָּעִים עַל פִּי יִחוּס הָאָב]. ומעיר רש"י: וְאַף שֶׁהוּזְהַרוּ יִשְׂרָאֵל כִּי כָּל בַּת הַיּוֹרֶשֶׁת מִצְּרָיִם (רא"ם):

נַחֲלַת אָבִיהָ, תִּנָּשֵׂא דַּוְוָקָא לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטָהּ – אֵין דָּבָר זֶה נוֹהֵג לְעוֹלָם, **שֶׁהַצִּיווּי 'לֹא תִסּוֹב נַחֲלָה** לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל מַטֶּה' (לקמן לו, ז) **לֹא נִצְטַוָּה אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר בִּלְבַד,** הַנִּבְנָסִים לָאָרֶץ לַחֲלוֹק אוֹתָהּ בֵּינֵיהֶם, אוּלָם בְּנֵי הַדּוֹר הַבָּא לְאַחַר שֶׁסִּיְּימוּ אֶת כָּל חֲלוּקַּת הַשְּׁבָטִים, מוּתָּרִים לְהִנָּשֵׂא כָּל אֶחָד כְּפִי רְצוֹנוֹ. וְנָקֵט לְשׁוֹן 'וְהַעֲבַרְתָּ' אֵצֶל נַחֲלַת הַבַּת, עַל שֵׁם הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים (בבא־בתרא קב.); **וְכֵן** בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה נֶאֱמַר **'וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ'** (לקמן פסוק ח), **בְּכוּלָּן הוּא אוֹמֵר 'וּנְתַתֶּם'** (כגון בפסוקים: ט. י. יא), **וּבְבַת הוּא אוֹמֵר 'וְהַעֲבַרְתֶּם'** (רא"ם, בא"ר): תורה ח

(יא) וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

יא וְאִם לֵית אַחִין לַאֲבוּהִי וְתִתְּנוּן יָת אַחֲסַנְתֵּהּ לְקָרִיבֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ וְיֵרַת יָתַהּ וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגְזֵרַת דִּין כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ • (ספרי. ב"ב קט) וְאֵין מִשְׁפָּחָה קְרוּיָה אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הָאָב.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְטוּרָא דַעֲבָרָאי הָדֵין וַחֲזֵי יָת אַרְעָא די יְהָבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים • (במדבר רבה) לָמָּה נִסְמְכָה לְכָאן? כֵּיוָן שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "נָתוֹן תִּתֵּן לָהֶם", אָמַר: אוֹתִי צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַנְחִיל, שֶׁמָּא הֵתִּירָה הַגְּזֵרָה וְאֶכָּנֵס לָאָרֶץ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: גְּזֵרָתִי בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת (ספרי). דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מֹשֶׁה לְנַחֲלַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שָׁמַח וְאָמַר: כִּמְדֻמֶּה לִי שֶׁהֵתַּר לִי נִדְרִי. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְפֶתַח פַּלְטִין שֶׁלּוֹ. נִכְנַס לַשַּׁעַר - וְהוּא אַחֲרָיו, לְחָצֵר - וְהוּא אַחֲרָיו, לַטְּרַקְלִין - וְהוּא אַחֲרָיו. כֵּיוָן שֶׁבָּא לִכָּנֵס לַקִּיטוֹן, אָמַר לוֹ: בְּנִי, מִכָּאן וְאֵילָךְ אַתָּה אָסוּר לִכָּנֵס.

(יג) וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ:

יג וְתֶחֱזֵי יָתַהּ וְתִתְכַּנֵּשׁ לְעַמָּיךָ אַף אַתְּ כְּמָא די אִתְכְּנִישׁ אַהֲרֹן אָחוּךָ:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ • מִכָּאן, שֶׁנִּתְאַוָּה מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. דָּבָר אַחֵר: אֵין אַתָּה טוֹב מִמֶּנּוּ. (דברים לב): "עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם". הָא אִם קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנְכֶם לְהִפָּטֵר. בְּכָל מָקוֹם שֶׁכָּתַב

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יא) לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ. כְּלוֹמַר, אוֹתוֹ הַקָּרוֹב יִהְיֶה דַּוְוָקָא 'מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ', **וְאֵין 'מִשְׁפָּחָה' קְרוּיָה אֶלָּא מִצַּד הָאָב** וְלֹא מִצַּד הָאֵם, וְכַלְּשׁוֹן הָאָמוּר בְּהַרְבֵּה מִקְרָאוֹת (ראה לעיל פרק א) 'לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם' [לְפִיכָךְ: 'הָאַחִים מִן הָאֵם אֵין יוֹרְשִׁים זֶה אֶת זֶה, וְאַחִים מִן הָאָב יוֹרְשִׁים זֶה אֶת זֶה' (רמב"ם נחלות פ"א, ה"ז)] (בבא־בתרא קט): תורה יב

(יב) עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים... וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל עַמֶּיךָ וגו'. **לָמָּה נִסְמְכָה לְכָאן?** כְּלוֹמַר, הֲרֵי בָּעֵת הַהִיא עֲדַיִין לֹא הִגִּיעַ יוֹם מִיתָתוֹ, אֶלָּא עַד לְאַחַר שֶׁסִּיֵּים אֶת כָּל דְּבָרָיו הָאֲמוּרִים בְּסֵפֶר דְּבָרִים [וְאָז נִצְטַוָּה שוּב: 'עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה...' (ראה שם לב, מט)]. אֶלָּא, **כֵּיוָן שֶׁאָמַר** לוֹ **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא 'נָתוֹן תִּתֵּן לָהֶם'** (לעיל פסוק ז), **אָמַר** מֹשֶׁה: **'אוֹתִי צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַנְחִיל** אֶת נַחֲלָתָן בָּאָרֶץ, וְלֹא אֶת יְהוֹשֻׁעַ. אִם כֵּן, **שֶׁמָּא הוּתְּרָה הַגְּזֵירָה** שֶׁנִּגְזְרָה בְּ'מֵי מְרִיבָה' (לעיל כ, יב) **וְאֶכָּנֵס לָאָרֶץ', אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, 'גְּזֵרָתִי בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת'** וְעָתִיד אַתָּה לַעֲלוֹת אֶל הַר הָעֲבָרִים כַּאֲשֶׁר תִּצְטַוֶּה עַל כָּךְ. **דָּבָר אַחֵר** – טַעַם אַחֵר לְכָךְ שֶׁנִּסְמְכָה מִיתָתוֹ לְכָאן: **כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מֹשֶׁה לְנַחֲלַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן,** שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְּרָחָה לְאַחַר כִּבּוּשָׁהּ בְּמִלְחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג (ראה להלן לב, לג) **שָׂמַח וְאָמַר: 'כִּמְדוּמֶּה שֶׁהוּתַּר לִי נִדְרִי** (שְׁבוּעָתִי) אֲשֶׁר נִשְׁבַּע הקב"ה עָלַי שֶׁלֹּא אֶכָּנֵס לָאָרֶץ' (ראה דברים ד, כא); **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְפֶתַח פַּלְטִין שֶׁלּוֹ** – אֶל תּוֹךְ בֵּית מַלְכוּתוֹ, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ אֶל פַּלְטִין שֶׁלּוֹ, וּבְנוֹ מִתְלַוֶּה עִמּוֹ וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו, **נִכְנַס** הַמֶּלֶךְ **לַשַּׁעַר, וְהוּא** (הַבֵּן) הוֹלֵךְ **אַחֲרָיו; לְחָצֵר, וְהוּא אַחֲרָיו; לַטְּרַקְלִין** (הַהֵיכָל שֶׁלִּפְנֵי בֵיתוֹ), **וְהוּא אַחֲרָיו; כֵּיוָן שֶׁבָּא לִיכָּנֵס לַקִּיטוֹן** (חֶדֶר הַפְּנִימִי בְּבֵית הַמַּלְכוּת), **אָמַר לוֹ, 'בְּנִי,** עַד כָּאן הָיִיתָ רַשַּׁאי לָלֶכֶת אַחֲרַי, **מִכָּאן וְאֵילָךְ אַתָּה אָסוּר לִיכָּנֵס'** – כָּךְ הקב"ה הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם נָוֵה קָדְשׁוֹ אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה מִתְלַוֶּה עִמּוֹ וְהוֹלֵךְ אַחֲרָיו לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג בְּנַחֲלַת בְּנֵי גָד וּרְאוּבֵן, כֵּיוָן שֶׁעָמְדוּ לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן לְהִכָּנֵס אֶל תּוֹךְ הָאָרֶץ, אָמַר לוֹ מִכָּאן וְאֵילָךְ אֵינְךָ הוֹלֵךְ אַחֲרַי (ספרי) (משב"ל, אמ"ש, ב"ב): תורה יג

(יג) כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ. שֶׁגַּם אַתָּה תִּזָּכֶה לָמוּת בְּאוֹתָהּ מִיתָה. **מִכָּאן שֶׁנִּתְאַוָּה מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן** שֶׁהָיְתָה 'מִיתַת נְשִׁיקָה' [הִיא מִיתָה מְיוּחֶדֶת אֵצֶל הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֵינֶנָּה עַל יְדֵי מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֶלָּא עַל יְדֵי הקב"ה בְּעַצְמוֹ, בְּדֶרֶךְ חִיבָּה כְּמִי שֶׁנּוֹשֵׁק אֶת אוֹהֲבוֹ וְרוּחוֹ מִתְדַּבֶּקֶת אֵלָיו] (ראה לעיל כ, א. ושם פסוק כו) (ספרי). **דָּבָר אַחֵר** – דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לְפָרֵשׁ אֶת הַדְּבָרִים: כָּךְ אוֹמֵר לוֹ הקב"ה, מֵאוֹתוֹ הַטַּעַם שֶׁאַהֲרֹן מֵת, תָּמוּת גַּם אַתָּה. כִּי **אֵין אַתָּה טוֹב מִמֶּנּוּ,** שֶׁעַל שְׁנֵיכֶם הִקְפַּדְתִּי וְגָזַרְתִּי כֵּן בְּמַעֲשֵׂה מֵי מְרִיבָה (לעיל כ, יא) **'עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם** אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (דברים לב, נא), **הָא** – מִתּוֹךְ כָּךְ אָנוּ שׁוֹמְעִים, שֶׁ**אִם קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי, עֲדַיִין**

"מִיתָתָם", כָּתַב סִרְחוֹנָם, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לָמוּת בַּמִּדְבָּר בֶּעָוֹן שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ, לָכֵן בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה שֶׁיִּכָּתֵב סִרְחוֹנוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אַף הוּא מִן הַמַּמְרִים הָיָה (יומא פ). מָשָׁל לִשְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלּוֹקוֹת בְּבֵית־דִּין: אַחַת קְלִקְלָה וְאַחַת אָכְלָה פַּגֵּי שְׁבִיעִית וְכוּ', אַף כָּאן, בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִזְכִּיר מִיתָתָן, הִזְכִּיר סִרְחוֹנָם, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶם אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד.

(יד) כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן: ס

יד כְּמָא די סָרֵיבְתּוּן עַל מֵימְרִי בְּמִדְבְּרָא דְצִן בְּמַצּוּת כְּנִשְׁתָּא לְקַדָּשׁוּתִי בְּמַיָּא לְעֵינֵיהוֹן אִנּוּן מֵי מַצּוּת רְקַם מַדְבְּרָא דְצִן:

רש"י◄ הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ• הֵם לְבַדָּם, אֵין בָּהֶם עָוֹן אַחֵר. דָּבָר אַחֵר: הֵם שֶׁהִמְרוּ בְּמָרָה, הֵם הָיוּ שֶׁהִמְרוּ בְּיַם־סוּף, הֵם עַצְמָם שֶׁהִמְרוּ בְּמִדְבַּר צִין.

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר:

טו וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם יְיָ לְמֵימָר:

רש"י◄ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְגוֹ'• לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁכְּשֶׁנִּפְטָרִין מִן הָעוֹלָם מַנִּיחִין צָרְכָּן וְעוֹסְקִין בְּצָרְכֵי צִבּוּר. לֵאמֹר• אָמַר לוֹ: הַשִּׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְמַנֶּה לָהֶם פַּרְנָס אִם לָאו.

(טז) יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה:

טז יְמַנֵּי יְיָ אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּסְרָא גְּבַר עַל כְּנִשְׁתָּא:

רש"י◄ יִפְקֹד ה'• כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: "תֵּן נַחֲלַת צְלָפְחָד לִבְנוֹתָיו", (במ"ד) אָמַר: הִגִּיעַ שָׁעָה

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לא הִגִּיעַ זְמַנְּכֶם לְהִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם וְהִיֵּיתֶם נִכְנָסִים לְאֶרֶץ (ספרי). ומוסיף רש"י: **בְּכָל מָקוֹם שֶׁכָּתַב מִיתָתָם כָּתַב סוּרְחָנָם** (קִלְקוּלָם, חֵטְא שֶׁלָּהֶם). וְלֹא כְּדֵי לְדַבֵּר בִּגְנוּתָם, אֶלָּא **לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לָמוּת בַּמִּדְבָּר בֶּעָוֹן שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ** בקב"ה שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם נִסִּים בְּכִיבּוּשׁ הָאָרֶץ, וְשָׁמְעוּ לְדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ (לעיל יג, לא): 'לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ' **לָכֵן בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה שֶׁיִּכָּתֵב סוּרְחָנוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ** כִּי כְּשֵׁם שֶׁהַדּוֹר הַהוּא מֵיאֲנוּ לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל ה' וְהִמְרוּ אֶת דְּבָרוֹ – **אַף הוּא מִן הַמַּמְרִים הָיָה'.** לְפִיכָךְ הָיָה עָדִיף לוֹ שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ חֶטְאוֹ הַקַּל, מֵאֲשֶׁר יִסְבְּרוּ הָעָם שֶׁעַל חֵטְא חָמוּר הוּא נֶעֱנָשׁ. **מָשָׁל לִשְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלּוֹקוֹת** וְנֶעֱנָשׁוֹת **בְּבֵית־דִּין, אַחַת קִלְקְלָה** בַּעֲבֵירָה חֲמוּרָה, **וְאַחַת אָכְלָה פַּגֵּי שְׁבִיעִית וְכוּ'** – אָכְלָה תְּאֵנִים שֶׁעֲדַיִּין לֹא נִתְבַּשְּׁלוּ כָּל צָרְכָּן [וּפֵירוֹת שְׁבִיעִית יֵשׁ לְאָכְלָם רַק בְּאוֹפֶן הָרָאוּי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (ויקרא כה, ז) 'לְאָכְלָה' – וְלֹא לְהָפְסֵד. וְלוֹקִים עַל אִיסּוּר זֶה 'מַכַּת מַרְדּוּת' מִדְּרַבָּנָן (הזכרון)], אָמְרָה לָהֶן זוֹ שֶׁאָכְלָה פַּגֵּי שְׁבִיעִית: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם הוֹדִיעוּ עַל מָה אֲנִי לוֹקָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרוֹאִים שֶׁגַּם אֲנִי לוֹקָה עַל אוֹתוֹ עָוֹן שֶׁל חֲבֶרְתִּי. מָה עָשׂוּ, הֵבִיאוּ פַּגֵּי שְׁבִיעִית וְתָלוּ בְּצַוָּארָהּ, וְהָיוּ מַכְרִיזִין לְפָנֶיהָ וְאוֹמְרִים: 'עַל עִסְקֵי שְׁבִיעִית הִיא לוֹקָה' (יומא פו:), **אַף כָּאן** אֵצֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, **בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִזְכִּיר מִיתָתָן הִזְכִּיר סוּרְחָנָן, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶם אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד:** תורה יד

(יד) הֵם מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ. 'הֵם' הָאָמוּר כָּאן יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ כִּלְשׁוֹן מִיעוּט, כְּלוֹמַר רַק **הֵם לְבַדָּם** ('מֵי מְרִיבָה') הָיוּ הָעָוֹן שֶׁלָּהֶם, **וְאֵין בָּהֶם עָוֹן אַחֵר. דָּבָר אַחֵר** יֵשׁ לְפָרֵשׁ בִּלְשׁוֹן 'הֵם' – הֵם הַמַּיִם הַיְדוּעִים מִכְּבָר אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל נִכְשְׁלוּ בָּהֶם כַּמָּה פְּעָמִים: **הֵם** הַמַּיִם **שֶׁבִּגְלָלָם הִמְרוּ** אֶת פִּי ה' **בְּמָרָה** [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו, כג-כד) 'וַיָּבֹאוּ מָרָתָה, וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם מִמָּרָה... וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתֶּה']; **הֵם הָיוּ** הַמַּיִם **שֶׁבִּגְלָלָם הִמְרוּ בְּיַם־סוּף,** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, ז) 'וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף' (ראה רש"י לעיל יד, כב. ד"ה 'זה עשר פעמים'); **וְהֵם עַצְמָם** הַמַּיִם שֶׁבִּגְלָלָם **הִמְרוּ** מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן **בְּמִדְבַּר־צִין,** וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: **'הֵם** מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר צִין' (ב"ב, אור החמה): תורה טו

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' וְגוֹ'. לְהוֹדִיעַ שִׁבְחָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁכְּשֶׁנִּפְטָרִים מִן הָעוֹלָם מַנִּיחִים צָרְכָּן (צָרְכֵי עַצְמָם) **וְעוֹסְקִין בְּצָרְכֵי צִבּוּר.** כִּי כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה: 'עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים... וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל עַמֶּיךָ', מִיָּד הִתְחִיל לִדְאוֹג מִי יְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ כָּרָאוּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה עֵדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה' (להלן פסוק יז) (ספרי):

לֵאמֹר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֵאמֹר'? הֲלֹא כָּאן אֵין לְפָרְשׁוֹ כְּבִשְׁאָר מְקוֹמוֹת: אֲמֹר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַחֵרִים [כְּגוֹן 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר'], אֶלָּא כָּךְ יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָמַר מֹשֶׁה לְהקב"ה 'יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת' וגו' הִמְשִׁיךְ **וְאָמַר לוֹ: 'הֵשִׁיבֵנִי** לאמֹר הַאִם קִיבַּלְתָּ אֶת בַּקָּשָׁתִי **וְאַתָּה מְמַנֶּה לָהֶם פַּרְנָס** (מַנְהִיג), **אִם לָאו'** (ספרי) (גו"א): תורה טז

(טז) יִפְקֹד ה'. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לוֹ הַמָּקוֹם 'תֵּן נַחֲלַת צְלָפְחָד

שֶׁאֶתְבַּע צָרָכַי, שֶׁיִּרְשׁוּ בָּנַי אֶת גְּדֻלָּתִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: לֹא כָּךְ עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי, כְּדַאי הוּא יְהוֹשֻׁעַ לִטֹּל שְׂכַר שִׁמּוּשׁוֹ, שֶׁלֹּא מָשׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כז): "נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ". אֱלֹהֵי הָרוּחֹת • לָמָּה נֶאֱמַר? אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה; מַנֵּה עֲלֵיהֶם מַנְהִיג שֶׁיְּהֵא סוֹבֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ.

(יז) אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֹעֶה:

יז די יִפּוֹק קֳדָמֵיהוֹן וְדִי יֵעוֹל קֳדָמֵיהוֹן וְדִי יַפֵּקְנוּן וְדִי יְעֵלְנוּן וְלָא תְהֵי כְּנִשְׁתָּא דַיְיָ כְּעָנָא דִּי לֵית לְהֵן רָעֵי:

רש"י ◄ אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם • לֹא כְּדֶרֶךְ מַלְכֵי הָאֻמּוֹת, שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּבָתֵּיהֶם וּמְשַׁלְּחִין אֶת חֵילוֹתֵיהֶם לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתִי אֲנִי, שֶׁנִּלְחַמְתִּי בְּסִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא): "אַל־תִּירָא אֹתוֹ". וּכְדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה): "וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה וְגוֹ'". וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (ש"א יח): "כִּי־הוּא יוֹצֵא וּבָא לִפְנֵיהֶם" - יוֹצֵא בָּרֹאשׁ וְנִכְנָס בָּרֹאשׁ. וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם • בִּזְכֻיּוֹתָיו. וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם • בִּזְכֻיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם" שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לִי, שֶׁאֵינִי מַכְנִיסָן לָאָרֶץ.

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו:

יח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה דְּבַר לָךְ יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה בֵּהּ וְתִסְמוֹךְ יָת יְדָךְ עֲלוֹהִי:

רש"י ◄ קַח־לְךָ • קָחֵנוּ בִּדְבָרִים: אַשְׁרֶיךָ, שֶׁזָּכִיתָ לְהַנְהִיג בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם. לְךָ • אֶת שֶׁבָּדוּק לְךָ, אֶת זֶה אַתָּה

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לִבְנוֹתָיו', אָמַר בְּלִבּוֹ, יֵשׁ לִי לִלְמוֹד מִכָּאן שֶׁאֵין רָאוּי לְבִטֵּל נַחֲלַת הַמֵּת כָּלִיל, מִבְּלִי לְהוֹרִישׁוֹ לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, וְאִם כָּךְ הֲרֵי **'הִגִּיעַ שָׁעָה שֶׁאֶתְבַּע צָרְכִּי – שֶׁיִּירְשׁוּ בָנַי אֶת גְּדוּלָּתִי'. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, 'לֹא כָּךְ עָלְתָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי; כְּדַאי** (רָאוּי) **הוּא יְהוֹשֻׁעַ לִיטּוֹל שְׂכַר שִׁמּוּשׁוֹ, שֶׁלֹּא מָשׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל'** (שמות לג, יא) [שֶׁהָיָה מְשָׁרֵת אֶת מֹשֶׁה תָּמִיד, וְלֹא סָר מִתּוֹךְ אָהֳלוֹ], וּלְפִיכָךְ יִירַשׁ הוּא אֶת גְּדוּלָּתְךָ, **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה** (משלי כז, יח) **נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ** וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד' [כְּשֵׁם שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֶת עֵץ הַתְּאֵנָה הוּא אֲשֶׁר זַכַּאי לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ, כָּךְ הַשּׁוֹמֵר אֶת אֲדוֹנָיו וּמְשָׁרְתֵהוּ, יִתְכַּבֵּד כְּעֵין אֲדוֹנָיו] (תנחומא) (עפ"י הגירסא בספרי):

אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר. כְּלוֹמַר, אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת שֶׁל כָּל אָדָם ['רוּחַ הָאָדָם' פֵּירוּשׁוֹ: דַּעְתּוֹ, מַחְשְׁבוֹתָיו, וּרְצוֹנוֹתָיו]. **וְלָמָּה נֶאֱמַר** – לָמָּה הִזְכִּיר תּוֹאַר זֶה כְּהַקְדָּמָה לִתְפִילָּתוֹ? לְפִי שֶׁכָּךְ **אָמַר לְפָנָיו: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה; מַנֵּה עֲלֵיהֶם מַנְהִיג שֶׁיְּהֵא סוֹבֵל כָּל אֶחָד** לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אָדָם, וּמִתְנַהֵג עִם **כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ'** (תנחומא) (אמ"ש, דב"ט): תורה יז

(יז) אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם. אֲשֶׁר יֵצֵא לְהִלָּחֵם 'לִפְנֵיהֶם'; **לֹא כְּדֶרֶךְ מַלְכֵי הָאוּמּוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִים בְּבָתֵּיהֶם וּמְשַׁלְּחִין אֶת חֵילוֹתֵיהֶם לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתִי אֲנִי, שֶׁנִּלְחַמְתִּי** בְּעַצְמִי **בְּסִיחוֹן וּבְעוֹג** שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמוֹרִי. וּמִנַּיִן שֶׁמֹּשֶׁה עַצְמוֹ נִלְחַם עִמָּהֶם, **שֶׁכֵּן נֶאֱמַר** לוֹ קוֹדֶם מִלְחֶמֶת עוֹג (לעיל כא, לד) **'אַל תִּירָא אוֹתוֹ** כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ... וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי' [וְלֹא נֶאֱמַר בִּלְשׁוֹן רַבִּים 'אַל תִּירְאוּ כִּי בְּיָדְכֶם נָתַתִּי...'], **וּכְדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ** בְּמִלְחֶמֶת כִּיבּוּשׁ הָאָרֶץ, **שֶׁנֶּאֱמַר** (יהושע ה, יג) 'וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, **וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה** אִם לְצָרֵינוּ **וְגוֹ'** [יְהוֹשֻׁעַ לֹא יָדַע בַּתְּחִילָּה כִּי הוּא מַלְאַךְ ה' הַבָּא לַעֲזוֹר לָהֶם בַּמִּלְחָמָה, וְהָיָה סָבוּר שֶׁאוּלַי הוּא מִן הָאוֹיְבִים ('לְצָרֵינוּ'), וּבְכָל זֹאת לֹא נִמְנַע מִלְּצֵאת לִקְרָאתוֹ וְלָגֶשֶׁת אֵלָיו], **וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר** (שמואל־א יח, טז) 'וְכָל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֹהֵב אֶת דָּוִד **כִּי הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם' – יוֹצֵא בְּרֹאשׁ וְנִכְנָס בְּרֹאשׁ** – כְּשֶׁהֵם יוֹצְאִים לְמִלְחָמָה, הוּא בְּרֹאשָׁם; וּכְשֶׁהֵם בָּאִים וְשָׁבִים מִמֶּנָּה, הֵם שְׁמֵחִים בִּנְצָחוֹנָם כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּרֹאשָׁם (ספרי) (נח"י, שע"א):

וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם. אֶל הַמִּלְחָמָה **בִּזְכֻיּוֹתָיו.** כְּלוֹמַר, שֶׁיִּתְרַצּוּ הָעָם לָצֵאת וְלָלֶכֶת אַחֲרָיו, בְּיוֹדְעָם כִּי יֵשׁ לִסְמוֹךְ עַל זְכוּיּוֹתָיו שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בְּמִלְחַמְתּוֹ (ב"ב):

וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם. בִּזְכֻיּוֹתָיו שֶׁיַּחֲזִיר וְיָבִיא אֶת כּוּלָּם מִן הַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, וְלֹא יִפּוֹל מֵהֶם אִישׁ. **דָּבָר אַחֵר** – פֵּירוּשׁ אַחֵר בָּזֶה: **'וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם'** – מַנֵּה לָהֶם מַנְהִיג שֶׁיְּזַכֶּה לַהֲבִיאָם אֶל הָאָרֶץ; **שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לִי, שֶׁאֵינִי מַכְנִיסָן לָאָרֶץ** (מ"א): תורה יח

(יח) קַח לְךָ. כָּל לְשׁוֹן 'לְקִיחָה' הָאָמוּר בְּכֵלֵי אָדָם, פֵּירוּשׁוֹ: לָקַחַת וְלִמְשׁוֹךְ אֶת לִבָּבוֹ בִּדְבָרִים. וְאַף כָּאן: **קָחֵנוּ בִּדְבָרִים** וֶאֱמוֹר לוֹ: **'אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִיתָ לְהַנְהִיג בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם'** (בא"י):

מַכִּיר. **אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ** • כַּאֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ, שֶׁיּוּכַל לַהֲלוֹךְ כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. **וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו** • תֵּן לוֹ מְתֻרְגְּמָן שֶׁיִּדְרֹשׁ בְּחַיֶּיךָ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלָיו: לֹא הָיָה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 196)

קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו (כז, יח)

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ לֹא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה מָשַׁח אֶת יְהוֹשֻׁעַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁמַּעֲמִידִין מֶלֶךְ מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמַּלְכוּת יְהוֹשֻׁעַ עִיקָּרָהּ נְשִׂיאוּת בַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִמֹּשֶׁה. לָכֵן נִפְעֲלָה מַלְכוּתוֹ עַל יְדֵי סְמִיכָה, שֶׁקִּשּׁוּרָהּ לַתּוֹרָה, כְּמַאֲמָר (סַנְהֶדְרִין יד, א) סְמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, וְלֹא עַל יְדֵי מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן.

(יט) **וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:**

יט **וּתְקִים יָתֵהּ לְקֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְלְקֳדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא וּתְפַקֵּד יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן:**

רש"י ◄ **וְצִוִּיתָה אֹתוֹ** • עַל יִשְׂרָאֵל: דַּע, שֶׁטַּרְחָנִין הֵם, סַרְבָנִים הֵם; עַל מְנָת שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיךָ.

(כ) **וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

כ **וְתִתֵּן מִזִּיוָךְ עֲלוֹהִי בְּדִיל דִּי יְקַבְּלוּן מִנֵּהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◄ **וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו** • זֶה קֵרוּן עוֹר פָּנִים. **מֵהוֹדְךָ** • וְלֹא כָּל הוֹדְךָ, נִמְצֵאנוּ לְמֵדִין: פְּנֵי מֹשֶׁה כַּחַמָּה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כַּלְּבָנָה. **לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ כָּבוֹד וְיִרְאָה כְּדַרְךָ שֶׁנּוֹהֲגִין בְּךָ.

(כא) **וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה:**

כא **וְלְקֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יְקוּם וְיִשְׁאַל לֵהּ בְּדִין אוּרַיָּא קֳדָם יְיָ עַל מֵימְרֵהּ יְהוֹן נָפְקִין וְעַל מֵימְרֵהּ יְהוֹן עָלִין הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִמֵּהּ וְכָל כְּנִשְׁתָּא:**

רש"י ◄ **וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד** • הֲרֵי שְׁאֵלָתְךָ שֶׁשָּׁאַלְתָּ, שֶׁאֵין הַכָּבוֹד הַזֶּה זָז (ס"א נוטל) מִבֵּית אָבִיךָ, שֶׁאַף

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לְךָ. מֵאַחַר שֶׁהוּא לוֹקֵחַ אוֹתוֹ בִּכְדֵי שֶׁיַּנְהִיג אֶת הָעָם, הָיָה לוֹ לוֹמַר 'קַח לָהֶם'. אֶלָּא כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ: קַח לָהֶם לְמַנְהִיג אִישׁ שֶׁהוּא 'לְךָ', **אֶת יְהוֹשֻׁעַ שֶׁבָּדוּק לְךָ,** כִּי **אֶת זֶה אַתָּה מַכִּיר** וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לְכָךְ (גר"א):

אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ. כַּאֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ (בַּקַּשְׁתָּ) בִּתְפִלָּתְךָ (לעיל פסוק טז), שֶׁאֶבְחַר בְּמַנְהִיג **שֶׁיּוּכַל לַהֲלוֹךְ כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – וְאָכֵן הוּא הָאִישׁ 'אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ' וְיֵדֵע לְהִתְהַלֵּךְ בְּהַנְהָגָתוֹ עִם כָּל סוּגֵי בְּנֵי אָדָם הַשּׁוֹנִים בְּדַעְתָּם וּבְעִנְיָנָם (ספרי):

וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו. תֵּן לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ **'מְתוּרְגְּמָן'** [אָדָם הָעוֹמֵד בְּצַד הֶחָכָם שֶׁדּוֹרֵשׁ בָּרַבִּים, וּמְתַרְגֵּם אֶת דְּבָרָיו וּמַסְבִּירָם לַצִּיבּוּר] **שֶׁיִּדְרוֹשׁ** בְּפָנֶיהָם **בְּחַיֶּיךָ,** כְּדֵי **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלָיו** אַחַר מִיתָתְךָ **'לֹא הָיָה לוֹ** לִיהוֹשֻׁעַ רְשׁוּת **לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה** וְרַק עַתָּה לְאַחַר מִיתַת רַבּוֹ הִכְתִּיר עַצְמוֹ לִהְיוֹת מַנְהִיג עָלֵינוּ'. לְכָךְ נֶאֱמַר 'וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו' – הַסְמִיכֵהוּ מֵעַתָּה בְּחַיֶּיךָ וְיִדְרוֹשׁ בִּרְשׁוּתְךָ לְעֵינֵי כּוּלָּם, כְּדַרְכְּךָ הֶחְכָּם הַנִּבְחָר הַדּוֹרֵשׁ בָּרַבִּים עִם מְתוּרְגְּמָן לְצִדּוֹ, וְכָךְ לֹא יְפַקְפְּקוּ הָעָם עָלָיו (גר"א): תורה יט

(יט) וְצִוִּיתָה אֹתוֹ. לֹא נֶאֱמַר כָּאן מַה יְצַוֶּה אוֹתוֹ, אֶמְנָם מִתּוֹךְ הָעִנְיָן מוּבָן שֶׁיְּצַוֶּנּוּ **עַל** אוֹדוֹת **יִשְׂרָאֵל.** וְכָךְ אָמַר לוֹ: **דַּע שֶׁטַּרְחָנִין הֵם, סַרְבָנִים הֵם** – פְּעָמִים שֶׁמַּטְרִיחִים אֶת מַנְהִיגָם, אוֹ שֶׁמְּסָרְבִים לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹלוֹ, וַהֲרֵינִי מוֹדִיעַ לְךָ זֹאת מֵרֹאשׁ, **עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיךָ** לְסִבּוֹל אוֹתָם (ספרי־במדבר יא, יז) (בא"י דברים א, יב): תורה כ

(כ) וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו. 'הוֹדְךָ' הָאָמוּר כָּאן **זֶה קִירוּן עוֹר פָּנִים** – זְרִיחַת עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה, שֶׁזָּכָה לְכָךְ מֵאָז רִדְתּוֹ מֵהַר סִינַי [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כט-לה) 'וַיְהִי בָּרְדָת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה... וְרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה']. וְכַאֲשֶׁר תִּסְמוֹךְ יָדְךָ עַל יְהוֹשֻׁעַ, יִנָּתֵן מִן הַהוֹד הַזֶּה גַּם עָלָיו:

מֵהוֹדְךָ. לֹא נֶאֱמַר 'וְנָתַתָּה הוֹדְךָ' שֶׁיְּהֵא מַשְׁמָעוֹ כָּל הַהוֹד, אֶלָּא 'מֵהוֹדְךָ' **וְלֹא כָּל הוֹדְךָ.** כִּי אִם חֵלֶק מִמֶּנּוּ, **נִמְצֵינוּ לְמֵדִין, פְּנֵי מֹשֶׁה כַּחַמָּה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כַּלְּבָנָה** שֶׁהָיָה אוֹרוֹ מַבְהִיק מֵעֵין אוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (ספרי, בבא־בתרא עה.) (בא"י):

לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּלוֹמַר, לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְיַקְבְּלוּ אֶת דְּבָרָיו **שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ כָּבוֹד וְיִרְאָה כְּדַרְכְּךָ שֶׁנּוֹהֲגִין בְּךָ** בִּרְאוֹתָם שֶׁאַתָּה מַסְמִיךְ אוֹתוֹ, וְהוּא זוֹכֶה לְקַבֵּל מֵעֵין הוֹדְךָ (גר"א, בא"י): תורה כא

(כא) וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד. הֲרֵי לְךָ **שְׁאֵלָתְךָ שֶׁשָּׁאַלְתָּ** וּבַקַּשְׁתָּ שֶׁבְּנֶיךָ יִירְשׁוּ אֶת גְּדוּלָּתְךָ (כדלעיל פסוק יז) **שֶׁאָכֵן**

יְהוֹשֻׁעַ יְהֵא צָרִיךְ לְאֶלְעָזָר. **וְשָׁאַל לוֹ** • כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לָצֵאת לְמִלְחָמָה. **עַל־פִּיו** • שֶׁל אֶלְעָזָר. **וְכָל־הָעֵדָה** • סַנְהֶדְרִין (יומא עג)◆

(כב) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה:**

כב וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָתֵהּ וּדְבַר יָת יְהוֹשֻׁעַ וַאֲקִימֵהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כַּהֲנָא וּקְדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רש"י◄ **וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ** • (ספרי) לְקָחוֹ בִּדְבָרִים וְהוֹדִיעוֹ מַתַּן שְׂכַר פַּרְנְסֵי יִשְׂרָאֵל לָעוֹלָם הַבָּא.

(כג) **וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ**

כג וּסְמַךְ יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וּפַקְּדֵהּ כְּמָא די מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:

רש"י◄ **וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו** • בְּעַיִן יָפָה, יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁנִּצְטַוָּה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לוֹ: "וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ"; וְהוּא עָשָׂה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וַעֲשָׂאוֹ כִּכְלִי מָלֵא וְגָדוּשׁ, וּמִלְּאוֹ חָכְמָתוֹ בְּעַיִן יָפָה. **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'** • אַף לְעִנְיַן הַהוֹד: נָתַן מֵהוֹדוֹ עָלָיו.

◆ יום חמישי י"ב תמוז ◆

כח (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

(ב) **צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:**

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יָת קָרְבָּנִי לְחֵם סִדּוּר לְקָרְבָּנִי לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תִּטְרוּן לְקָרְבָּא קֳדָמַי בְּזִמְנֵהּ:

רש"י◄ **צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • מָה אָמוּר לְמַעְלָה? "יִפְקֹד ה'", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי, צַוֵּה אֶת בָּנַי עָלַי. מָשָׁל לְבַת מֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה נִפְטֶרֶת מִן הָעוֹלָם, וְהָיְתָה מְפַקֶּדֶת לְבַעְלָהּ עַל בָּנֶיהָ וְכוּ', כִּדְאִיתָא בַּסִּפְרֵי. **קָרְבָּנִי** • (ספרי) זֶה הַדָּם. **לַחְמִי** • אֵלּוּ אֵמוּרִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ג): "וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

מֵעַתָּה **אֵין הַכָּבוֹד הַזֶּה** שֶׁל הַנְהָגַת יִשְׂרָאֵל **זֶז מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיךָ, שֶׁאַף יְהוֹשֻׁעַ יְהֵא צָרִיךְ לְאֶלְעָזָר** בֶּן אַהֲרֹן אָחִיךָ, לִשְׁאוֹל מִמֶּנּוּ 'בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים' (תנחומא):

וְשָׁאַל לוֹ. לֹא עַל כָּל דָּבָר יְהֵא עָלָיו לִשְׁאוֹל בְּ'אוּרִים וְתוּמִים', אֶלָּא כְּגוֹן **כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לָצֵאת לַמִּלְחָמָה,** אֲזַי עָלָיו לִשְׁאוֹל בָּהֶם תְּחִילָּה (ראה רש"י לעיל כו, נד). וּכְמַשְׁמָעוּת הַמְשֹׁךְ הַפָּסוּק: 'עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יָבֹאוּ' – כְּלוֹמַר, לַמִּלְחָמָה (באמ"ח):

עַל פִּיו. שֶׁל **אֶלְעָזָר** יֵצְאוּ וְיָבוֹאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ, לַמִّלְחָמָה (הזכרון):

וְכָל הָעֵדָה. דְּהַיְינוּ **הַסַּנְהֶדְרִין** שֶׁהֵם עִיקַּר הָעֵדָה, כִּי גַּם הֵם יִהְיוּ זְקוּקִים לִשְׁאוֹל בִּדְבַר הָאוּרִים כְּגוֹן בִּשְׁאָר עִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לְכְלַל הַצִּיבּוּר [אָבָל צָרְכֵי יָחִיד אֵין שׁוֹאֲלִים בְּ'אוּרִים וְתוּמִים'] (באמ"ח, ב"ב): תורה כב

(כב) וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ. לְקָחוֹ בִּדְבָרִים (כמבואר לעיל פסוק יח, ד"ה קח לך) **וְהוֹדִיעוֹ מַתַּן שְׂכַר פַּרְנְסֵי־יִשְׂרָאֵל** (מַנְהִיגֵי יִשְׂרָאֵל) **לָעוֹלָם הַבָּא** (ספרי): תורה כג

(כג) וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו. לֹא נֶאֱמַר 'יָדוֹ' שֶׁהָיָה מִשְׁמָעוֹ יָד אַחַת, אֶלָּא 'יָדָיו', לְפִי שֶׁסְּמָכוֹ **בְּעַיִן יָפָה,** שֶׁהִתְכַּוֵּין בְּכָךְ לְהַאֲצִיל מֵרוּחוֹ עָלָיו **יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁנִּצְטַוָּה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת 'יָדְךָ'** (לעיל פסוק יח), **וְהוּא עָשָׂה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וַעֲשָׂאוֹ** לִיהוֹשֻׁעַ **כִּכְלִי מָלֵא וְגָדוּשׁ וּמִלְּאוֹ** מֵ**חָכְמָתוֹ בְּעַיִן יָפָה** (ספרי) (בא"ע):

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'. עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר דִּיבֵּר ה' **אַף לְעִנְיַן הַהוֹד** שֶׁאָמַר לוֹ 'וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו' (לעיל פסוק כ), **נָתַן מֵהוֹדוֹ עָלָיו:** תורה א

כח (ב) צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת קְשׁוּרָה אֶל הַקּוֹדֶמֶת: **מָה אָמוּר לְמַעְלָה** (לעיל כו, טז) – **יִפְקֹד ה'...** אִישׁ עַל הָעֵדָה וגו', **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, 'עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי,** לְהַעֲמִיד לָהֶם מַנְהִיג רָאוּי, **צַוֵּה אֶת בָּנַי עָלַי** לְהַקְרִיב לְפָנַי אֶת הַקָּרְבָּנוֹת'. **מָשָׁל לְבַת־מֶלֶךְ שֶׁהָיְתָה נִפְטֶרֶת מִן הָעוֹלָם וְהָיְתָה מְפַקֶּדֶת לְבַעְלָהּ עַל בָּנֶיהָ וְכוּ',** כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי. [בַּת הַמֶּלֶךְ הָיְתָה סָמוּךְ לִפְטִירָתָהּ, וְצִוּתָהּ אֶת בַּעְלָהּ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הִזָּהֵר לִי בְּבָנַי (לְהַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם). אָמַר לָהּ, עַד שֶׁאַתְּ מְצַוָּה אוֹתִי עַל בָּנַי, צַוִּי אֶת בָּנַי עָלַי, שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בִּי וְיִנְהֲגוּ עִמִּי בְּכָבוֹד. כָּךְ אָמַר לוֹ הקב"ה לְמֹשֶׁה, עַד שֶׁאַתָּה

הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה". **לְאִשַּׁי** • הַנִּתָּנִין לְאִשֵּׁי מִזְבְּחִי. **תִּשְׁמְרוּ** • (ספרי) שֶׁיִּהְיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו, מִכָּאן לָמְדוּ וְתִקְּנוּ מַעֲמָדוֹת (תענית כז). **בְּמוֹעֲדוֹ** • בְּכָל יוֹם הוּא מוֹעֵד הַתְּמִידִים.

(ג) **וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד:**

ג וְתִימַר לְהוֹן דֵּין קָרְבָּנָא דִּי תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין תְּרֵין לְיוֹמָא עֲלָתָא תְּדִירָא:

רש"י ◄ **וְאָמַרְתָּ לָהֶם** • אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין. **שְׁנַיִם לַיּוֹם** • כִּפְשׁוּטוֹ. וְעִקָּרוֹ בָּא לְלַמֵּד; שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁחָטִין כְּנֶגֶד הַיּוֹם, תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בַּמַּעֲרָב וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִזְרָחָן שֶׁל טַבָּעוֹת (יומא סב).

(ד) **אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:**

ד יָת אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא:

רש"י ◄ **אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד** • אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" (שמות כט): "וְזֶה אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה וְגוֹ'" הִיא הָיְתָה אַזְהָרָה לִימֵי הַמִּלּוּאִים, וְכָאן צִוָּה לְדוֹרוֹת.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ עַל אוֹדוֹת מַנְהִיג לְבָנַי, צַוֵּה אֶת בְּנֵי עָלַי שֶׁיְּכַבְּדוּנִי בְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְלֹא יִמְרְדוּ בִּי לְהַקְרִיבָם לֵאלֹהֵי נֵכָר]:

קָרְבָּנִי. מַהוּ 'קָרְבָּנִי' וּמַהוּ 'לַחְמִי'? 'קָרְבָּנִי' **זֶה הַדָּם** – דַּם הַקָּרְבָּן הַנִּזְרָק עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבּוֹ תָּלוּי עִיקַּר כַּפָּרַת הַקָּרְבָּן; **לַחְמִי. אֵלּוּ הָאֵימוּרִים** – חֶלְקֵי הַבְּהֵמָה הַנִּקְטָרִים בָּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ. **וְכֵן** מָצִינוּ שֶׁ**הוּא אוֹמֵר** לָשׁוֹן זֶה עַל הָאֵימוּרִים (ויקרא ג, טז) **'וְהַקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה'** (ספרי):

לְאִשַּׁי. אֵמוּרֵי לַחְמִי **הַנִּתָּנִין לְאִשֵּׁי מִזְבְּחִי** – הַנִּשְׂרָפִים בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ שֶׁלִּי [פְּעָמִים שֶׁהָאֵשׁ קְרוּיָה בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּגוֹן (ויקרא ד, לה) וְהִקְטִיר... עַל אִשֵּׁי ה', שֶׁלֹּא נֶאֱמַר עַל אֵשׁ ה', וְכֵן כָּאן לֹא נֶאֱמַר 'לְאִשִּׁי' אֶלָּא 'לְאִשַּׁי', וְהוּא עַל שֵׁם שֶׁדֶּרֶךְ הָאֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כַּמָּה מוֹקְדִים בּוֹעֲרִים] (בא"י):

תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב וגו'. הַלָּשׁוֹן 'תִּשְׁמְרוּ...' מִלְּבַד פֵּירוּשׁוֹ הַפָּשׁוּט שֶׁיִּקְפִּידוּ לְהַקְרִיבוֹ כְּהִלְכָתוֹ וְכָל יוֹם בִּזְמַנּוֹ, דְּרָשׁוּהוּ חֲכָמִים גַּם בְּמַשְׁמָעוּת 'עֲמִידָה וּנְתִינַת דַּעַת' עַל הַקָּרְבַּת הַקָּרְבָּן. דְּהַיְינוּ, **שֶׁיִּהְיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו** מִלְּבַד כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁמָר הָעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ. שֶׁכֵּן, קָרְבְּנוֹת הַצִּיבּוּר בָּאִים מִמָּמוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל וְהֵם נִקְרָבִים מִטַּעְמָם וּבִשְׁלִיחוּתָם, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל הָעָם נֶחְשָׁבִים כְּ'בַעֲלֵי הַקָּרְבָּן', מִן הָרָאוּי שֶׁיִּהְיוּ נוֹכְחִים בְּעֵת הַקְרָבָתוֹ. **מִכָּאן לָמְדוּ וְתִקְּנוּ 'מַעֲמָדוֹת'** (תענית כז.) (נח"י, באמ"ח):

בְּמוֹעֲדוֹ. הֲגַם שֶׁהוּא קָרְבָּן תָּמִידִי, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לָשׁוֹן 'בְּמוֹעֲדוֹ' כִּי **בְּכָל יוֹם הוּא מוֹעֵד הַתְּמִידִים,** שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהֶם זְמַנִּים קְצוּבִים, כָּאָמוּר (בפסוק ד) 'אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר, וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם' (גר"א): תורה ג

(ג) וְאָמַרְתָּ לָהֶם. כְּבָר נֶאֱמַר בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם', שֶׁהַמִּצְוָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים הֵם שְׁלוּחֵיהֶם. וְאִילּוּ הָאָמוּר כָּאן: 'וְאָמַרְתָּ לָהֶם', בָּא לְרַבּוֹת גַּם **אַזְהָרָה לְבֵית־דִּין** שֶׁיַּזְהִירוּ אֶת הַכֹּהֲנִים עַל כָּל דִּינֵי הַקָּרְבָּן וּפְרָטֵי הִלְכוֹתָיו (ספרי) (סד"ר):

שְׁנַיִם לַיּוֹם. הַפֵּירוּשׁ הוּא **כִּפְשׁוּטוֹ:** שְׁנֵי כְּבָשִׂים לְכָל יוֹם. **וְעִיקָּרוֹ** (=מִדְרָשׁוֹ) שֶׁל לָשׁוֹן 'לַיּוֹם' **בָּא לְלַמֵּד שֶׁיִּהְיוּ** הַתְּמִידִים **נִשְׁחָטִין כְּנֶגֶד הַיּוֹם** – כְּלוֹמַר נוֹכַח הַחַמָּה: **תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר** יִשָּׁחֵט **בְּמַעֲרָב,** שֶׁיִּתְקָרֵב הַשּׁוֹחֵט עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר לְצַד מַעֲרָב, בַּמָּקוֹם שֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת שָׁם וְאֵין מַגִּיעַ צֵל כּוֹתֶל הַמִּזְרָחִי לְהַסְתִּיר אֶת אוֹרָהּ, **וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** שֶׁאָז הַחַמָּה זוֹרַחַת מִצַּד מַעֲרָב, יִשְׁחוֹט **בְּמִזְרָחָן שֶׁל טַבָּעוֹת** – בַּשַּׁבַּעַת הַיּוֹתֵר קְרוֹבָה לַמִּזְרָח, כִּי מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מִתְרַחֵק מִכּוֹתֶל הַמַּעֲרָבִי תִּזְרַח עָלָיו הַחַמָּה הַנִּמְצֵאת בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּצַד מַעֲרָב (ספרי, יומא סב; גר"א): תורה ד

(ד) אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד. אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' (שמות כט, לח) **'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְגוֹ',** וְשָׁם נִתְפָּרְשׁוּ כָּל פְּרָטֵי קָרְבְּנוֹת הַתְּמִידִים, הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לַחֲזוֹר עֲלֵיהֶם כָּאן, לְפִי שֶׁהַפָּרָשָׁה **הַהִיא הָיְתָה אַזְהָרָה לִימֵי הַמִּלּוּאִים** [שִׁבְעַת יְמֵי חִינּוּךְ הַכֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם בְּטֶרֶם הֵחֵלָּה עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן הַקְּבוּעָה] **וְכָאן צִוָּה לְדוֹרוֹת** [וְאַף שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שָׁם (בפסוק מ"ב) 'עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם' – הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁלְּדוֹרוֹת נוֹהֶגֶת רַק כְּלַל הַמִּצְוָה לְלֹא פְּרָטֵי הִלְכוֹתֶיהָ (כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ אָמְנָם לְהַקְרִיב שְׁנַיִם לַיּוֹם, אַךְ לָאו דַּוְוקָא בַּבּוֹקֶר וּבְבֵין הָעַרְבַּיִם) לָכֵן חָזַר כָּאן עַל פְּרָטֵי הַמִּצְוָה לוֹמַר שֶׁהַכֹּל נוֹהֵג גַּם לַדּוֹרוֹת] (משכ"ל): תורה ה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 941)

אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר (כח, ד)

יְהוּדִי חַיָּב לְהַתְחִיל אֶת הַיּוֹם בְּ'קָרְבָּן', הַיְינוּ בְּהִתְמַסְּרוּת לְהַקָּבָּ"ה. וְאָז נִהְיָה הַקָּרְבָּן 'תָּמִיד' - יֵשׁ לוֹ הַשְׁפָּעָה תְּמִידִית עַל כָּל הַיּוֹם כּוּלוֹ. עִם הַבָּאַת הַקָּרְבָּן הָיוּ מַקְרִיבִים דָּמוֹ וְחֶלְבּוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ. הַצַּעַד הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַיּוֹם הִיא הַחְלָטָה חֲזָקָה לְהַפְנוֹת אֶת הַחֲמִימוּת וְהַהִתְלַהֲבוּת ('דָּם') רַק לַ'מִּזְבֵּחַ', לְדָבָרִים שֶׁבִּקְדוּשָּׁה, וְרַק בָּהֶם יִהְיֶה תַּעֲנוּגוֹ ('חֵלֶב').

(ה) וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין:

ה וְחַד מִן עַשְׂרָא בִּתְלַת סְאִין סוּלְתָּא לְמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח כְּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא:

רש"י◄ **סֹלֶת לְמִנְחָה** • מִנְחַת נְסָכִים.

(ו) עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:

ו עֲלָתָא תְּדִירָא דְּאִתְעֲבִידָא בְּטוּרָא דְּסִינַי לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי** • כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּימֵי הַמִּלּוּאִים. דָּבָר אַחֵר: הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי, הֵקִישׁ עוֹלַת תָּמִיד לְעוֹלַת הַר סִינַי, אוֹתָהּ שֶׁנִּתְקָרְבָה לִפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ (שמות כד): "וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת", מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת ו עמ' 234)

עוֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי (כח, ו)

כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּימֵי הַמִּלּוּאִים (רש"י). קָרְבַּן הַתָּמִיד, שֶׁהָיָה כָּלִיל לַה', רוֹמֵז לְכָךְ שֶׁכָּל יְהוּדִי מְסוּגָל לִהְיוֹת בְּהִתְמַסְּרוּת וְהִתְבַּטְּלוּת תְּמִידִית לְהַקָּבָּ"ה. וְהַנְּתִינַת כֹּחַ וְהִסְיוּעַ לְעֲבוֹדָה זוּ בָּאָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁהוּא הוּא הַמְעוֹרֵר אֶת כֹּחַ הַבִּיטּוּל שֶׁבַּנְּשָׁמָה. זֶהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין עוֹלַת תָּמִיד לִימֵי הַמִּלּוּאִים: בִּימֵי הַמִּלּוּאִים שִׁימֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בִּכְהוּנָה, וּבְכָךְ שֶׁהוּא הִתְחִיל בְּהַקְרָבַת הַתָּמִיד 'פָּתַח אֶת הַצִּינוֹר' לְכָל יְהוּדִי וְיְהוּדִי.

(ז) וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה:

ז וְנִסְכֵּהּ רַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַד בְּקוּדְשָׁא יִתְנַסַּךְ נִסּוּךְ דַּחֲמַר עַתִּיק קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְנִסְכּוֹ** • יַיִן. **בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ** • (ספרי) עַל הַמִּזְבֵּחַ יִתְנַסְּכוּ. **נֶסֶךְ שֵׁכָר** • (ב"ב צו) יַיִן הַמְשַׁכֵּר, פְּרָט לְיַיִן מִגִּתּוֹ.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(ה) סֹלֶת לְמִנְחָה. הִיא **מִנְחַת נְסָכִים** מִנְחַת סוֹלֶת הַבָּאָה עִם כָּל קָרְבַּן עוֹלָה, כְּמִבּוֹאָר בְּפָרָשַׁת הַנְּסָכִים (לעיל טו, א-יז) [וְנִקְרֵאת 'מִנְחַת נְסָכִים' עַל שֵׁם שֶׁמְּבִיאִים עִמָּהּ לְצוֹרֶךְ הַקָּרְבָּן גַּם יַיִן לִנְסָכִים (כאמור בפסוק ז) בְּשׁוֹנָה מִמִּנְחָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁאֵין מְבִיאִין עִמָּהּ נְסָכִים] (בא"ר): תורה ו

(ו) הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי. עוֹלוֹת הַתְּמִידִים הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, הֵם **כְּאוֹתָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּימֵי הַמִּלּוּאִים** כְּשֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן סָמוּךְ לְהַר סִינַי. וּכְאִילּוּ הָיָה נֶאֱמָר 'בְּעוֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה...' **דָּבָר אַחֵר** – פֵּירוּשׁ אַחֵר בִּלְשׁוֹן 'הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי' – **הֵקִישׁ** וְהִשְׁוָה הַכָּתוּב דִּין **עוֹלַת תָּמִיד לְעוֹלַת הַר סִינַי,** וְהִיא **אוֹתָהּ** הָעוֹלָה **שֶׁנִּקְרְבָה לִפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה** – בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה אֵצֶל הַר סִינַי כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד, ד-ה) 'וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר... וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת...' **שֶׁכָּתוּב בָּהּ** (שם כד, ו) 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם **וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנוֹת** וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ' ['אַגָּנוֹת' = כֵּלִים כְּעֵין קְעָרוֹת שֶׁקִּיבֵּל בָּהֶם אֶת דַּם הַקָּרְבָּן]. **וּמְלַמֵּד** בָּזֶה הַכָּתוּב, **שֶׁקַּבָּלַת הַדָּם טְעוּנָה כֶּלִי,** וְלֹא שֶׁיְּקַבֵּל אֶל תּוֹךְ כַּף יָדוֹ וּמִשָּׁם יִזְרוֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְכָךְ אוֹמֵר הַכָּתוּב: עוֹלַת הַתָּמִיד תִּהְיֶה כְּאוֹתָהּ הָעוֹלָה הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי. וּכְאִילּוּ נֶאֱמַר 'עוֹלַת תָּמִיד **בַּעֲשׂוּיָה** בְּהַר סִינַי' (ספרי) (בא"ר, לש"ר): תורה ז

(ז) וְנִסְכּוֹ. 'נֶסֶךְ' פֵּירוּשׁוֹ: יְצִיקַת **יַיִן.** וְכַמְּפוֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת הַנְּסָכִים (לעיל טו, ה) 'וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין':

בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ. וְהֵיכָן יְנַסְּכוּ אֶת הַיַּיִן – מְפֹרָשׁ הַכָּתוּב 'בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ...', דְּהַיְינוּ **עַל הַמִּזְבֵּחַ יִתְנַסְּכוּ** [וּמְצִינוּ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי 'קֹדֶשׁ' שֶׁנֶּאֱמַר לעיל ד, טו) 'וְכִלָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסּוֹת אֶת הַקֹּדֶשׁ' – הָאָרוֹן וְהַמִּזְבֵּחַ] (לש"ר)

נֶסֶךְ שֵׁכָר. מְלַמֵּד שֶׁהַיַּיִן לְמִצְוַת נִיסּוּךְ יִהְיֶה **יַיִן הַמְשַׁכֵּר, פְּרָט לְיַיִן מִגִּתּוֹ** – יַיִן חָדָשׁ הַיּוֹצֵא זֶה עַתָּה מִגִּתּוֹ ('גַּת' הוּא מְקוֹם דְּרִיכַת הָעֲנָבִים) שֶׁלֹּא עָבְרוּ

(ח) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

רש"י◄ רֵיחַ נִיחֹחַ • נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

ח וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכֵּהּ תַּעְבֵּד קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

(ט) וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃

ט וּבְיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָּא דְּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח וְנִסְכֵּהּ׃

(י) עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃

י עֲלַת שַׁבְּתָא דְּתִתְעֲבֵד בְּשַׁבַּתָּא עַל עֲלָתָא תְּדִירָא וְנִסְכַּהּ׃

רש"י◄ עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ • וְלֹא עוֹלַת שַׁבָּת זוֹ בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת; הֲרֵי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּשַׁבָּת זוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַקְרִיב שְׁתַּיִם לַשַּׁבָּת הַבָּאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּשַׁבַּתּוֹ", מַגִּיד, שֶׁאִם עָבַר יוֹמוֹ - בָּטֵל קָרְבָּנוֹ. עַל־עֹלַת הַתָּמִיד • (ספרי) אֵלּוּ מוּסָפִין, לְבַד אוֹתָן שְׁנֵי כְּבָשִׂים שֶׁל עוֹלַת הַתָּמִיד; וּמַגִּיד, שֶׁאֵין קְרֵבִין אֶלָּא בֵּין שְׁנֵי הַתְּמִידִין, וְכֵן בְּכָל הַמּוּסָפִין נֶאֱמַר "עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד" לְתַלְמוּד זֶה.

(יא) וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃

יא וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן תְּקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין׃

(יב) וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָّמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃

יב וּתְלָתָא עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְתוֹרָא חַד וּתְרֵין עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָּא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לְדִכְרָא חָד׃

רש"י◄ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים • כְּמִשְׁפַּט נִסְכֵּי פַר, שֶׁכֵּן הֵן קְצוּבִין בְּפָרָשַׁת נְסָכִים.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְשַׁבֵּר אֵין מְנַסְּכִים בּוֹ (בבא־בתרא צז.) (ברכות כז.): תורה ח

(ח) רֵיחַ נִיחֹחַ. הַקָּרְבָּן הוּא כְּרֵיחַ טוֹב לְפָנַי, וְדִבְרֵי מָשָׁל הֵם. וְהַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהוּא לְ**נַחַת־רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי** (ספרי) (רא"ם): תורה ט

(י) עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ. עוֹלַת כָּל שַׁבָּת, בַּשַּׁבָּת שֶׁלּוֹ. **וְלֹא עוֹלַת שַׁבָּת זוֹ בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת. הֲרֵי שֶׁאִם לֹא הִקְרִיב בְּשַׁבָּת זוֹ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי** אִלְמָלֵא מִקְרָא זֶה כִּי **יַקְרִיב שְׁתַּיִם לַשַּׁבָּת הַבָּאָה – תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּשַׁבַּתּוֹ', מַגִּיד** בָּזֶה **שֶׁאִם עָבַר יוֹמוֹ** וְלֹא הִקְרִיב, **בָּטֵל קָרְבָּנוֹ** וְאֵין לוֹ תִּשְׁלוּמִין (ספרי):

עַל עֹלַת הַתָּמִיד. עִיקַּר כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ כִּי **אֵלּוּ** הַכְּבָשִׂים הֵם קָרְבָּנוֹת **נוֹסָפִין,** שֶׁהֵם בָּאִים **לְבַד אוֹתָן שְׁנֵי כְּבָשִׂים שֶׁל עוֹלַת הַתָּמִיד.** דְּהַיְינוּ שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת נִקְרָבִים אַרְבָּעָה כְּבָשִׂים: שְׁנַיִם לַתְּמִידִים וּשְׁנַיִם לְמוּסַף הַשַּׁבָּת. וּכְמוֹ כֵן מְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בְּכָל הַמּוּסָפִין הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֹּאמַר כִּי הַתְּמִידִים כְּבָר כְּלוּלִים בְּתוֹךְ מִסְפַּר הַמּוּסָפִים. וְאוּלָם, בִּכְדֵי לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת הָיָה דַּי שֶׁיֹּאמַר בְּכָל הַמּוּסָפִים לְשׁוֹן 'לְבַד עוֹלַת הַתָּמִיד', וּמַהוּ שֶׁנָּקַט בְּחֵלֶק מֵהֶם בִּלְשׁוֹן 'עַל עוֹלַת הַתָּמִיד' (בְּשַׁבָּת, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּבִשְׁאָר יְמֵי הַפֶּסַח – להלן בפסוקים: יד, כד)? אֶלָּא כְּדֵי לְלַמֵּד שֶׁקָּרְבְּנוֹת הַמּוּסָפִים יְבוֹאוּ כִּמְצוֹרָפִים עִם הַתְּמִידִים, **וּמַגִּיד** בָּזֶה **שֶׁאֵין קְרֵבִין אֶלָּא בֵּין שְׁנֵי הַתְּמִידִין,** כִּי בְּכָךְ רוֹאִין אוֹתָם כְּבָאִים 'עִמָּהֶם' [וְיִתְפָּרֵשׁ כָּאן לְשׁוֹן 'עַל' בְּמַשְׁמָעוּת 'עִם' כְּמוֹ (שמות יב, ט): 'רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ']. אֲבָל אִם יַקְרִיבוּם קוֹדֶם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר אוֹ לְאַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֵינָם נֶחְשָׁבִים כְּבָאִים 'עִמָּהֶם', אֶלָּא כְּנִפְרָדִים מֵהֶם, **וְכֵן בְּכָל הַמּוּסָפִין נֶאֱמַר 'עַל עוֹלַת הַתָּמִיד' לְתַלְמוּד זֶה** – כְּלוֹמַר לְפִי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְשׁוֹן 'עַל' בְּמוּסַף הַשַּׁבָּת וּבְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וּבִשְׁאָר יְמֵי הַפֶּסַח, הֲרֵי נִלְמָדִים מֵהֶם כָּל מוּסְפֵי שְׁאָר הַמּוֹעֲדִים, שֶׁהֵם בָּאִים בֵּין שְׁנֵי הַתְּמִידִים וּכְאִילּוּ נֶאֱמַר כֵּן בְּכוּלָּם (גר"א, בא"ח, ועפ"י עמק הנצי"ב): תורה יא

(יב) וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים. כְּמִשְׁפַּט נִסְכֵּי פָר, שֶׁמְּבִיאִים עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לְמִנְחָה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין, **שֶׁכֵּן הֵן קְצוּבִין בְּפָרָשַׁת נְסָכִים** (לעיל טו, ט) [וְכֵן כָּל שִׁעוּרֵי הַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ הָאֲמוּרִים כָּאן, כְּבָר מְפוֹרָשִׁים שָׁם]: תורה יג

(יג) וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:

יג וְעִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא סֹלְתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בִּמְשַׁח לְאִמְרָא חַד עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָבָנָא קֳדָם יְיָ:

(יד) וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

יד וְנִסְכֵּיהוֹן פַּלְגוּת הִינָא יְהֵי לְתוֹרָא וְתַלְתּוּת הִינָא לְדִכְרָא וְרַבְעוּת הִינָא לְאִמְּרָא חַמְרָא דָּא עֲלַת רֵישׁ יַרְחָא בְּאִתְחַדָּתוּתֵהּ כֵּן לְכָל רֵישֵׁי יַרְחֵי שַׁתָּא:

רש"י◄ **זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ.** שֶׁאִם עָבַר יוֹמוֹ בָּטֵל קָרְבָּנוֹ, וְשׁוּב אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין.

(טו) וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

טו וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא קֳדָם יְיָ עַל עֲלָתָא תְּדִירָא יִתְעֲבֵד וְנִסְכֵּהּ:

רש"י◄ **וּשְׂעִיר עִזִּים וְגוֹ'.** כָּל שְׂעִירֵי הַמּוּסָפִין בָּאִין לְכַפֵּר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף ט). וְנִשְׁתַּנָּה שְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "לַה'", תַּלְמוּדוֹ לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּכַפֵּר עַל שֶׁאֵין בּוֹ יְדִיעָה לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף, שֶׁאֵין מַכִּיר בַּחֵטְא אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּלְבַד, וּשְׂאָר הַשְּׂעִירִין לְמֵדִין מִמֶּנּוּ. וּמִדְרָשׁוֹ בָּאַגָּדָה (חולין ס): אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הָבִיאוּ כַּפָּרָה עָלַי עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ. **עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה.** כָּל הַקָּרְבָּן הַזֶּה. **וְנִסְכּוֹ.** אֵין "וְנִסְכּוֹ" מוּסָב עַל הַשָּׂעִיר, שֶׁאֵין נְסָכִים לְחַטָּאת.

◆ יום שישי י"ג תמוז ◆

(טז) וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה:

טז וּבְיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבַּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יד) זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ. עוֹלַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ תִּקָּרֵב רַק 'בְּחָדְשׁוֹ', **שֶׁאִם עָבַר יוֹמוֹ** וְלֹא הִקְרִיב **בָּטֵל קָרְבָּנוֹ, וְשׁוּב אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין** לְהַקְרִיבוֹ בִּזְמַן אַחֵר: תורה טו

(טו) וּשְׂעִיר עִזִּים וְגוֹ'. כָּל שְׂעִירֵי הַמּוּסָפִין שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ וּשְׂאָר מוֹעֲדִים **בָּאִין לְכַפֵּר עַל טוּמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו,** כְּלוֹמַר עַל כָּל טָמֵא שֶׁשָּׁגַג וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, אוֹ שֶׁאָכַל קָדָשִׁים בְּעוֹד טוּמְאָתוֹ עָלָיו, **הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת** (דף ט.) [שֶׁשָּׁם נִתְבָּאֲרוּ סוּגֵי שְׁגָגוֹת נוֹסָפִים שֶׁעֲלֵיהֶם מְכַפְּרִים שְׂעִירֵי הַחַטָּאת שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים], **וְנִשְׁתַּנָּה שְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ** מִבִּשְׂאָר הַמּוֹעֲדִים **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'לַה'', לְלַמֶּדְךָ שֶׁמְּכַפֵּר עַל שֶׁאֵין בּוֹ יְדִיעָה לֹא בִּתְחִלָּה וְלֹא בַסּוֹף** – כְּלוֹמַר דַּוְוקָא כַּאֲשֶׁר שִׁגְּגָתוֹ הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יָדַע כְּלָל שֶׁנִּטְמָא, וְגַם לְאַחַר שֶׁנִּכְנַס כָּךְ לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קָדָשִׁים לֹא נוֹדְעָה לוֹ טוּמְאָתוֹ, **שֶׁאֵין מַכִּיר בַּחֵטְא אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּלְבַד, רַק** עַל שִׁגְגָה כָּזוֹ מְכַפֵּר שְׂעִיר רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, **וְכֵן שְׂאָר הַשְּׂעִירִים הַלְּמֵדִין מִמֶּנּוּ.** לְכָךְ נֶאֱמַר 'לְחַטָּאת לַה'' – לַחֵטְא הַיָּדוּעַ רַק לַה' [אֲבָל מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִילָּה וּבַסּוֹף, כְּגוֹן שֶׁיָּדַע מִתְּחִילָּה שֶׁנִּטְמָא, וְאַחַר כָּךְ שָׁכַח מִטּוּמְאָתוֹ וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קָדָשִׁים, וְשׁוּב נִזְכַּר מִטּוּמְאָתוֹ, הֲרֵי הוּא מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם (ראה ויקרא ה, ג)]. **וּמִדְרָשׁוֹ בָּאַגָּדָה,** לָמָּה נֶאֱמַר 'לְחַטָּאת לַה'' בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ – **אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, 'הָבִיאוּ כַפָּרָה עָלַי עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ'** [כַּמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (בראשית א, טז) 'וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים', שֶׁבַּתְּחִילָּה הָיוּ הַחַמָּה וְהַלְּבָנָה שָׁוִים בְּגָדְלָם, וְכַאֲשֶׁר נִתְרַעֲמָה הַלְּבָנָה שֶׁ'אי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד' מִיעֵט הקב"ה אֶת אוֹרָהּ, וְהִיא מִתְחַדֶּשֶׁת שׁוּב בְּכָל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ] (חולין ס) (מפרשים):

עַל עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה. הֲגַם שֶׁנֶּאֱמַר 'יֵעָשֶׂה' בִּלְשׁוֹן יָחִיד אֵין הַכַּוָּנָה רַק עַל הַשָּׂעִיר בִּלְבַד, אֶלָּא **כָּל הַקָּרְבָּן הַזֶּה** יֵעָשֶׂה עַל עוֹלַת הַתָּמִיד, דְּהַיְינוּ גַּם הַפָּרִים וְהָאֵילִים וְהַכְּבָשִׂים [וְלֹא נֶאֱמַר 'יֵעָשׂוּ' בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כִּי כּוּלָּם נֶחְשָׁבִים כְּעֵין קָרְבָּן אֶחָד] (משכ"ל):

וְנִסְכּוֹ. אֵין 'וְנִסְכּוֹ' מוּסָב עַל הַשָּׂעִיר, לְפִי **שֶׁאֵין נְסָכִים לְחַטָּאת** [כִּי אִם לְעוֹלָה וּשְׁלָמִים בִּלְבַד] אֶלָּא הוּא מוּסָב עַל 'עוֹלַת הַתָּמִיד'. וּכְלוֹמַר: אֶת שְׂעִיר הָעִזִּים לְחַטָּאת תַּעֲשׂוּ בְּנוֹסָף עַל קָרְבַּן הַתָּמִיד וְעַל נִסְכּוֹ (הזכרון): תורה טז

(יז) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃

יז וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא שַׁבְעָא יוֹמִין פַּטִיר יִתְאֲכֵיל׃

(יח) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

יח בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן׃

רש"י◄ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה • אֲפִלּוּ מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לָכֶם, כְּגוֹן: דָּבָר הָאָבֵד הַמֻּתֶּרֶת בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - אֲסוּרָה בְּיוֹם טוֹב.

(יט) וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃

יט וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא עֲלָתָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד וְשַׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן׃

רש"י◄ פָּרִים • כְּנֶגֶד אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח): "וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם". אֵילִים • כְּנֶגֶד אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק. כְּבָשִׂים • כְּנֶגֶד יַעֲקֹב (שם ל): "וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב". בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי זֹאת.

(כ) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃

כ וּמִנְחָתְהוֹן סֹלֶת דְּפִילָא בִּמְשָׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא וּתְרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא תַּעְבְּדוּן׃

(כא) עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃

כא עִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא תַּעְבֵּד לְאִמְּרָא חַד כֵּן לְשַׁבְעָא אִמְּרִין׃

(כב) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

כב וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃

(כג) מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה׃

כג בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא דְּהִיא עֲלַת תְּדִירָא תַּעְבְּדוּן יָת אִלֵּין׃

(כד) כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

כד כְּאִלֵּין תַּעְבְּדוּן לְיוֹמָא שַׁבְעָא יוֹמִין לְחֵם קָרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ עַל עֲלָתָא תְּדִירָא יִתְעֲבֵד וְנִסְכֵּה׃

רש"י◄ כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם • שֶׁלֹּא יִהְיוּ פּוֹחֲתִין וְהוֹלְכִין כְּפָרֵי הֶחָג.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(יח) כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה. אֲפִילּוּ מְלָאכָה הַצְּרִיכָה לָכֶם, כְּגוֹן דְּבַר הָאָבֵד [= דָּבָר הֶעָלוּל לָבֹא לִידֵי הֶפְסֵד אִם לֹא יַעֲשׂוּ אֶת הַמְּלָאכָה הָרְאוּיָה לְהֵעָשׂוֹת בּוֹ] הַמּוּתָּר בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אֲסוּרָה בְּיוֹם־טוֹב [וְכִמְבוֹאָר בְּרַשִׁ"י (וי"קרא כג, ח ד"ה מלאכת עבודה) שֶׁלְּשׁוֹן 'עֲבוֹדָה' יֵשׁ בְּמַשְׁמָעוֹ מְלָאכָה חֲשׁוּבָה וּנְחוּצָה שֶׁיֵּשׁ הֶפְסֵד בְּמִנְיָעָתָהּ]: תורה יט

(יט) פָּרִים. כְּנֶגֶד אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ז) 'וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם' [כַּאֲשֶׁר בָּאוּ אֵלָיו שְׁלֹשֶׁת הַמַּלְאָכִים בִּדְמוּת אֲנָשִׁים, וְהִכְנִיסָם לְבֵיתוֹ וְהֵכִין בַּעֲבוּרָם סְעוּדָה חֲשׁוּבָה]: אֵילִים. כְּנֶגֶד אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ כְּדֵי לְהַעֲלוֹתוֹ לְעוֹלָה, וְהִקְרִיב תְּמוּרָתוֹ אַיִל, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב, יג): 'וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ': כְּבָשִׂים. כְּנֶגֶד יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ל, מ) 'וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב' [בִּהְיוֹתוֹ אֵצֶל לָבָן הוּצְרַךְ יַעֲקֹב לְתַחְבּוּלוֹת שׁוֹנוֹת כְּדֵי לְקַבֵּל שְׂכָרוֹ כָּרָאוּי, שֶׁהָיָה מַחֲלִיפוֹ 'עֲשֶׂרֶת מֹנִים' (ראה שם לא, ז)]. בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי זֹאת: תורה כ

(כד) כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם. כְּלוֹמַר כַּמִּסְפָּר הַזֶּה תַּעֲשׂוּ בְּכָל יוֹם מִימֵי חַג הַמַּצּוֹת שֶׁלֹּא יִהְיוּ פּוֹחֲתִין וְהוֹלְכִין מִיּוֹם לְיוֹם כְּפָרֵי הֶחָג – כְּקָרְבְּנוֹת הַפָּרִים שֶׁבְּחַג הַסּוּכּוֹת (להלן כט, יב־לו) (ספרי): תורה כה

(כה) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ ס

כה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן׃

(כו) וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

כו וּבְיוֹמָא דְבִכּוּרַיָּא בְּקָרוֹבֵיכוֹן מִנְחָתָא חֲדַתָּא קֳדָם יְיָ בְּצַעֲרָתֵיכוֹן מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן׃

רש"י ◄ **וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים** • חַג הַשָּׁבוּעוֹת קָרוּי "בִּכּוּרֵי קָצִיר חִטִּים", עַל שֵׁם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵם רִאשׁוֹנִים לְמִנְחַת חִטִּים הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ.

(כז) וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה׃

כז וּתְקָרְבוּן עַלְתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵין וּדְכַר חַד שַׁבְעָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא׃

(כח) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃

כח וּמִנְחָתְהוֹן סֹלֶת דְּפִילָא בְּמִשְׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חָד׃

(כט) עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃

כט עִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְשַׁבְעָא אִמְּרִין׃

(ל) שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

ל צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃

(לא) מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם׃ פ

לא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתֵהּ תַּעְבְּדוּן שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן׃

רש"י ◄ **תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם** • אַף הַנְּסָכִים יִהְיוּ תְּמִימִים; לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (מנחות פז), מִכָּאן, שֶׁהַיַּיִן שֶׁהֶעֱלָה קְמָחִין פָּסוּל לְנְסָכִים.

כט (א) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם׃

א וּבְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן יוֹם יַבָּבָא יְהֵי לְכוֹן׃

(ב) וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃

ב וְתַעְבְּדוּן עַלְתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(כו) וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים. הוּא **חַג־הַשָּׁבוּעוֹת** הַקָּרוּי **'בִּכּוּרֵי קָצִיר חִטִּים'** (שמות לד, כב), **עַל שֵׁם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** שֶׁמְּבִיאִים אָז לְמִנְחָה (ויקרא כג, טז־יז) **שֶׁהֵם רִאשׁוֹנִים לְמִנְחַת חִטִּים הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ** – הִיא הַמִּנְחָה הָרִאשׁוֹנָה הַבָּאָה מִן הַחִטָּה הַחֲדָשָׁה שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, וּכְמוֹ שֶׁקְּרָאן הַכָּתוּב (שם) 'מִנְחָה חֲדָשָׁה', וְאֵין מְבִיאִין שׁוּם מִנְחָה מִן הַיְבוּל הַחָדָשׁ (אַף מִנְחַת שְׁעוֹרִים) קוֹדֶם הַקְרָבַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת (מנחות פד:) (נח"ו): תורה כז

(לא) תְּמִימִים יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם. 'תְּמִימִים' פֵּירוּשׁוֹ לְלֹא מוּם, וְעִיקָּרוֹ מוּסָב עַל הַזְּבָחִים, וְהִסְמִיכוֹ הַכָּתוּב אֵצֶל הַנְּסָכִים, לוֹמַר כִּי **אַף הַנְּסָכִים יִהְיוּ תְּמִימִים. לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן, שֶׁהַיַּיִן שֶׁהֶעֱלָה קְמָחִין פָּסוּל לְנְסָכִים** – מִין אָבָק לָבָן שֶׁנִּתְהַוָּה עַל פְּנֵי הַיַּיִן, שֶׁלְּעִנְיָן נְסָכִים הֲרֵי הוּא כִּמְקוּלְקָל, וּפָסוּל כְּדוּגְמַת בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם הַפְּסוּלָה לְקָרְבָּן (שם פז.) (רע"ב מנחות פ"ח מ"ז, העמ"ד): תורה א

(ג) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל׃

ג וּמִנְחַתְהוֹן סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא׃

(ד) וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃

ד וְעִשְׂרוֹנָא חַד לְאִמְּרָא חַד לְשַׁבְעָא אִמְּרִין׃

(ה) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃

ה וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן׃

(ו) מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ ס

ו בַּר מֵעֲלַת יַרְחָא וּמִנְחָתַהּ וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן כִּדְחָזֵי לְהוֹן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳרָבָנָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ • מוֹסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהוּא בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

(ז) וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

ז וּבְעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן כָּל עֲבִידְתָּא לָא תַעְבְּדוּן׃

(ח) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃

ח וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין יְהוֹן לְכוֹן׃

(ט) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד׃

ט וּמִנְחַתְהוֹן סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חָד׃

(י) עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃

י עִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְשַׁבְעָא אִמְּרִין׃

(יא) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס

יא צְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵחַטָּאתָא דְּכִפּוּרַיָּא וַעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן׃

רש"י◄ מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים • שָׂעִיר הַנַּעֲשָׂה בִּפְנִים הָאָמוּר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת", שֶׁגַּם הוּא חַטָּאת. וְעֹלַת הַתָּמִיד • וּמִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ עוֹלוֹת הַלָּלוּ. וְנִסְכֵּיהֶם • מוּסָב עַל הַמוּסָפִין הַכְּתוּבִים וְעַל "תַּעֲשׂוּ" וְהוּא לְשׁוֹן צִוּוּי. מִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה וְנִסְכֵּיהֶם. וְכֵן כָּל "וְנִסְכֵּיהֶם" הָאֲמוּרִים בְּכָל

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

כט (ו) מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ. אַף שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב אֶת שְׂעִיר הַחַטָּאת שֶׁל רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, הַכַּוָּנָה הִיא עַל כָּל **מוּסְפֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁהוּא בְּיוֹם רֹאשׁ־הַשָּׁנָה** [הַחֵל בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ תִּשְׁרִי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל פסוק א) 'וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ']: תורה ז

(יא) מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים. כְּלוֹמַר, מִלְּבַד הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים, הָאָמוּר בִּפְרָשַׁת **'אַחֲרֵי־מוֹת'** (ויקרא טז, ט־ב), **שֶׁגַּם הוּא חַטָּאת** כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק ט) 'וְעָשָׂהוּ חַטָּאת':

וְעֹלַת הַתָּמִיד. תֵּיבַת 'מִלְּבַד' אֲמוּרָה עַל שְׁנֵי הַקָּרְבָּנוֹת וּכְאִילוּ נֶאֱמְרָה פַּעֲמַיִים: מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּיפּוּרִים **וּמִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ עוֹלוֹת הַלָּלוּ** (רא"ם, גר"א):

וְנִסְכֵּיהֶם. אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב עַל נִסְכֵּי עוֹלוֹת הַתְּמִידִים, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמְרָה מִצְוַת נִסְכֵּיהֶם בִּמְקוֹמָם (לעיל פסוקים: ז־ח) וְאֵין צוֹרֶךְ לַחֲזוֹר וּלְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם כָּאן, אֶלָּא הוּא **מוּסָב עַל הַמוּסָפִין הַכְּתוּבִים** בַּפָּרָשָׁה שֶׁעֲדַיִין לֹא הוּזְכַּר בָּהֶם חִיּוּב נִסְכֵּיהֶם **וְכֵן** יִתְפָּרֵשׁ גַּם **'תַּעֲשׂוּ...** וְנִסְכֵּיהֶם' הָאָמוּר אֵצֶל מוּסָף חַג הַשָּׁבוּעוֹת ['מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ **תַּעֲשׂוּ** תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם'] (ראה לעיל כח, לא), שֶׁ**הוּא לְשׁוֹן צִוּוּי** הָאָמוּר עַל הַמוּסָפִים (וְלֹא עַל הַתְּמִידִים), וּכְאִילוּ הָיָה נֶאֱמַר: **'מִלְּבַד עוֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ, תַּעֲשׂוּ אֶת** הַמוּסָפִים הָאֵלֶּה **וְנִסְכֵּיהֶם'. וְכֵן כָּל 'נִסְכֵּיהֶם' הָאֲמוּרִים בְּכָל הַמוֹעֲדוֹת**

הַמּוֹעֲדוֹת, חוּץ מִשֶּׁל קָרְבְּנוֹת הֶחָג, שֶׁכָּל "וְנִסְכָּהּ", "וְנִסְכֵּיהֶם", "וּנְסָכֶיהָ" שֶׁבָּהֶם, מוּסַבִּים עַל הַתָּמִיד וְאֵינָן לְשׁוֹן צִוּוּי, שֶׁהֲרֵי נִסְכֵּיהֶם שֶׁל מוּסָפִין כְּתוּבִין לְעַצְמָן בְּכָל יוֹם וָיוֹם.

◆ שבת קודש י"ד תמוז ◆

(יב) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:

יב וּבְחַמְשָׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחָנָא לָא תַעְבְּדוּן וּתְחַגּוּן חַגָּא קֳדָם יְיָ שַׁבְעָא יוֹמִין:

(יג) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

יג וּתְקָרְבוּן עַלְתָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּלַת עֲשַׂר דְּכָרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין יְהוֹן:

(יד) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם:

יד וּמִנְחָתְהוֹן סוּלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשָׁח תְּלָתָא עִשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא חַד לִתְלָתָא עֲשַׂר תּוֹרִין תְּרֵין עִשְׂרוֹנִין לְדִכְרָא חַד לִתְרֵין דִּכְרִין:

(טו) וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים:

טו וְעִשְׂרוֹנָא עִשְׂרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְאַרְבְּעַת עֲשַׂר אִמְּרִין:

(טז) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס

טז וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ:

(יז) וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

יז וּבְיוֹמָא תִנְיָנָא תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרֵי עֲשַׂר דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין:

(יח) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

יח וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי:

רש"י ◄ **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים •** (סוכה נז) פָּרֵי הֶחָג שִׁבְעִים הֵם, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת עוֹבְדֵי גִּילּוּלִים שֶׁמִּתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים, סִימַן כְּלָיָה הִיא לָהֶם, וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מְגִנִּין עֲלֵיהֶם מִן הַיִּסּוּרִין. **וְלַכְּבָשִׂים •** כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁבְּפָרָשָׁה זוֹ מוּסָבִים עַל הַמּוּסָפִים **חוּץ מִשֶּׁל קָרְבְּנוֹת הֶחָג** (חַג הַסּוּכּוֹת), **שֶׁכָּל 'וְנִסְכָּהּ' 'וְנִסְכֵּיהֶם' 'וּנְסָכֶיהָ' שֶׁבָּהֶם מוּסָבִים עַל הַתָּמִיד, וְאֵינָן לְשׁוֹן צִוּוּי** – לְצַוּוֹת כָּאן עַל נִסְכֵּי הַתָּמִיד, אֶלָּא רַק הַזְכָּרַת צִוּוּיָם, וּכְלוֹמַר: 'מִלְּבַד הַתָּמִידִים וְנִסְכֵּיהֶם' שֶׁכְּבָר נִצְטַוִּיתֶם עֲלֵיהֶם בִּמְקוֹמָם, תַּעֲשׂוּ אֶת הַמּוּסָפִים הַלָּלוּ. לְפִי שֶׁבְּחַג הַסּוּכּוֹת אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהוּא בָּא לְצַוּוֹת עַל נִסְכֵּי הַמּוּסָפִים, **שֶׁהֲרֵי נִסְכֵּיהֶם שֶׁל מוּסָפִין כְּתוּבִים לְעַצְמָן בְּכָל יוֹם וָיוֹם** בְּאוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה, וְאֵין טַעַם לִכְפֹּל שׁוּב אֶת חִיּוּבָם (מפרשים עפ"י גירסת דפו"ר): תורה יב

(יח) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים. פָּרֵי הֶחָג שִׁבְעִים הֵם – כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת הָעוֹלָם (ראה פירושם בבראשית פרק י), וְיֵשׁ בְּמִסְפָּרָם רֶמֶז, כְּשֵׁם **שֶׁהַפָּרִים מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים,** כָּךְ **סִימַן כְּלִיָּה הִיא לָהֶם,** שֶׁגַּם הֵם יִהְיוּ מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים. **וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ** הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ **מְגִנִּים עֲלֵיהֶם מִן הַיִּסּוּרִין,** וְאִילּוּ בְּחוּרְבָּנוֹ הִפְסִידוּ הַגּוֹיִים לְעַצְמָם אֶת כַּפָּרָתָם. אֲבָל יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר הֵם עוֹסְקִים בְּלִימּוּד תּוֹרַת הַקָּרְבָּנוֹת מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הקב"ה כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ד, יד) 'וּנְשַׁלְּמָה פָּרִים שְׂפָתֵינוּ' (סוכה נה:) (מגילה לא:):

וְלַכְּבָשִׂים. כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּהְיוֹתָם

שֶׁנִּקְרְאוּ (ירמיה נ): "שֶׁה פְּזוּרָה", וְהֵם קְבוּעִים. וּמִנְיָנָם תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה, לְכַלּוֹת מֵהֶם תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. בַּשֵּׁנִי נֶאֱמַר: "וְנִסְכֵּיהֶם" עַל שְׁנֵי תְּמִידֵי הַיּוֹם, וְלֹא שִׁנָּה הַלָּשׁוֹן אֶלָּא לִדְרֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (שבת ק"ג ע"ב): בַּשֵּׁנִי - וְנִסְכֵּיהֶם, בַּשִּׁשִּׁי - וּנְסָכֶיהָ, בַּשְּׁבִיעִי - כְּמִשְׁפָּטָם - מֵ"ם יו"ד מֵ"ם, הֲרֵי כָּאן "מַיִם", רֶמֶז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה בֶּחָג.

(יט) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃ ס

יט וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן׃

(כ) וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃

כ וּבְיוֹמָא תְּלִיתָאָה תּוֹרִין חַד עֲשַׂר דְּכָרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

(כא) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃

כא וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃

(כב) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס

כב וּצְפִירָא דְּחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

(כג) וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃

כג וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה תּוֹרִין עַשְׂרָא דְּכָרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

(כד) מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃

כד מִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃

(כה) וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס

כה וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃

(כו) וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃

כו וּבְיוֹמָא חֲמִישָׁאָה תּוֹרִין תְּשַׁע דְּכָרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

(כז) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃

כז וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

בְּגָלוּת **נִּקְרְאוּ 'שֶׂה פְּזוּרָה'** (ירמיה נ, יז) [כְּמוֹ שֶׂה הַנִּפְרָד מִן הָעֵדֶר], **וְ**אֲכָן קָרְבְּנוֹת הַכְּבָשִׂים **הֵם קְבוּעִים** בְּמִסְפָּרָם בְּכָל יוֹם מִימֵי הֶחָג, וְאֵינָם מִתְמַעֲטִים, **וּמִנְיָנָם תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנָה,** שֶׁזְּכוּת הַקָּרְבָּנוֹת מְגִינָה עַל יִשְׂרָאֵל **לְכַלּוֹת מֵהֶם תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה.** (ספר דברים כח, טו־סח). ומוסיף רש"י: בְּרוֹב יְמֵי הֶחָג נֶאֱמַר 'וְנִסְכָּהּ' [בַּלָּשׁוֹן יָחִיד, כִּי שְׁנֵי הַתְּמִידִים נֶחְשָׁבִים כְּעֵין קָרְבָּן אֶחָד: 'עוֹלַת הַתָּמִיד'], וְאִילּוּ **בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי נֶאֱמַר 'וְנִסְכֵּיהֶם'** (פסוק יט) בַּלָּשׁוֹן רַבִּים, **עַל שְׁנֵי תְּמִידֵי הַיּוֹם,** וְהָיָה רָאוּי לִנְקוֹט בְּכָל הַיָּמִים בְּלָשׁוֹן שָׁוֶה, **וְלֹא שִׁנָּה הַלָּשׁוֹן אֶלָּא** כְּדֵי **לִדְרֹשׁ (ס"א: לִדְרוֹשׁ), כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל** (ספרי, תענית ב:), **בַּשֵּׁנִי נֶאֱמַר 'וְנִסְכֵּיהֶם'** – הֲרֵי אוֹת מֵ"ם מְיוּחֶדֶת; **בַּשִּׁשִּׁי 'וּנְסָכֶיהָ'** – אוֹת יו"ד מְיוּחֶדֶת (פסוק לא); **בַּשְּׁבִיעִי 'כְּמִשְׁפָּטָם'** – מֵ"ם מְיוּחֶדֶת (פסוק לג), וּבְצֵירוּפָם יַחַד: **מֵ"ם יו"ד מֵ"ם, הֲרֵי כָּאן** תֵּיבַת **'מַיִם'** – **רֶמֶז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה בֶּחָג** [שֶׁנִּתְקַבְּלָה 'הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי' לְנַסֵּךְ מַיִם בְּחַג הַסּוּכּוֹת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ יַחַד עִם נִיסּוּךְ הַיַּיִן בְּקָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר]: תורה יט

(כח) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס

כח וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכָּהּ׃

(כט) וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃

כט וּבְיוֹמָא שְׁתִיתָאָה תּוֹרִין תְּמַנְיָא דִכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

(ל) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃

ל וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃

(לא) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃ ס

לא וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכָּהָא׃

(לב) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃

לב וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תּוֹרִין שַׁבְעָא דִכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲשַׂר שַׁלְמִין׃

(לג) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם׃

לג וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדִכְרִין וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי לְהוֹן׃

(לד) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס

לד וּצְפִירָא דְחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכָּהּ׃

(לה) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

לה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה כְּנֵשׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן׃

רש"י◄ עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם • עֲצוּרִים בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: עֲצֶרֶת, עִצְרוּ מִלָּצֵאת. מְלַמֵּד, שֶׁטָּעוּן לִינָה. וּמִדְּרָשׁוֹ בָּאַגָּדָה (סוכה נה): לְפִי שֶׁכָּל יְמוֹת הָרֶגֶל הִקְרִיבוּ כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וּכְשֶׁבָּאִין לָלֶכֶת, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, עֲשׂוּ לִי סְעֻדָּה קְטַנָּה כְּדֵי שֶׁאֶהֱנֶה מִכֶּם.

(לו) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃

לו וּתְקָרְבוּן עֲלָתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ תּוֹר חַד דְּכַר חַד אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שַׁבְעָא שַׁלְמִין׃

רש"י◄ פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד • (אֵלּוּ) כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, הִתְעַכְּבוּ לִי מְעַט עוֹד, וּלְשׁוֹן חִבָּה הוּא זֶה כְּבָנִים הַנִּפְטָרִים

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(לה) עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, שֶׁתִּהְיוּ **עֲצוּרִים בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה,** וּכְפִי שֶׁהַכָּתוּב מוֹסִיף וּמְפָרֵשׁ: 'כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ'. **דָּבָר אַחֵר** – פֵּירוּשׁ נוֹסָף בִּלְשׁוֹן **'עֲצֶרֶת'** – **עִצְרוּ מִלָּצֵאת, מְלַמֵּד שֶׁטָּעוּן לִינָה** – שֶׁהָעוֹלֶה לְרֶגֶל וְנִשְׁתַּהָה בִּירוּשָׁלַיִם עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי, חַיָּיב לָלוּן שָׁם בְּמוֹצָאֵי הֶחָג, וְרַק בַּבּוֹקֶר מוּתָּר לוֹ לַחֲזוֹר, וְאָמְנָם כָּךְ הוּא הַדִּין בְּכָל יוֹם טוֹב [שֶׁכּוּלָּם לְמֵדִים מִפֶּסַח שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים טז, ז) 'וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ'], אֶלָּא שֶׁבְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁל חַג, הוּצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ כִּי הוּא חָשׁוּב כְּחַג בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁמִּתְחַיֵּיב בּוֹ דִּין לִינָה, וְאֵינוֹ נֶחְשָׁב בְּהֶמְשֵׁךְ לִימֵי הַסּוּכּוֹת. **וּמִדְּרָשׁוֹ בָּאַגָּדָה:** לָמָּה נִקְרָא 'עֲצֶרֶת', **לְפִי שֶׁכָּל יְמוֹת הָרֶגֶל הִקְרִיבוּ כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אוּמּוֹת** (כמבואר לעיל פסוק יח), **וּכְשֶׁבָּאִין** יִשְׂרָאֵל **לָלֶכֶת, אָמַר לָהֶם הַמָּקוֹם 'בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, עֲשׂוּ לִי סְעוּדָה קְטַנָּה** וְהִתְעַכְּבוּ מְעַט **כְּדֵי שֶׁאֶהֱנֶה מִכֶּם'.** וּמַהִי הַ'סְּעוּדָה'? אֵלּוּ קָרְבְּנוֹת הַיּוֹם, וּכְדִלְהַלָּן (סוכה נח):

(לו) פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד. אֵלּוּ כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל. שֶׁהֵם עַם 'אֶחָד' וּמְיוּחָד לְהַקב"ה, אֲשֶׁר לְאַחַר תּוֹם הַחַגִּים הוּא אוֹמֵר לָהֶם, **הִתְעַכְּבוּ לִי מְעַט עוֹד,** וְאַל תַּזְחִירוּ תֵּיכֶף לִימֵי הַחוֹל, **וּלְשׁוֹן חִבָּה הוּא זֶה, כְּבָנִים הַנִּפְטָרִים**

מֵאֲבִיהֶם וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם, עַכְּבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעֻדָּה וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (דף נה). וּבְמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא: לְמָדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַכְסְנַאי, יוֹם רִאשׁוֹן מַאֲכִילוֹ פְּטוּמוֹת, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ דָּגִים, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ בְּשַׂר בְּהֵמָה, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ קִטְנִיּוֹת, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ יָרָק - פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ כְּפָרֵי הֶחָג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 433)

פַּר אֶחָד אַיִל אָחָד (כט, לו)

קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם, עַכְּבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד (רש"י). לִכְאוֹרָה הָיָה לוֹ לוֹמַר קָשָׁה עָלַי פְּרִידָתֵנוּ, וּמַהוּ הַלָּשׁוֹן פְּרִידַתְכֶם? אֶלָּא רֶמֶז רָמְזוּ לָנוּ, שֶׁהַפֵּירוּד בֵּין הַקָּבָּ"ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא מִצַּד יִשְׂרָאֵל, לֹא מִצַּד הַקָּבָּ"ה. שֶׁכֵּן, פֵּירוּד הַלְּבָבוֹת בֵּין יְהוּדִי אֶחָד לַחֲבֵירוֹ, פְּרִידַתְכֶם, הוּא הוּא הַגּוֹרֵם לְפֵירוּד, חֲלִילָה, בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. כְּמַאֲמָר: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ - כּוּלָּנוּ כְּאֶחָד.

(לז) מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:

לז מִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרָא לְדִכְרָא וּלְאִמְּרִין בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי:

(לח) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

לח וּצְפִירָא דְּחַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ:

(לט) אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם:

לט אִלֵּין תַּעְבְּדוּן קֳדָם יְיָ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן בַּר מִנִּדְרֵיכוֹן וְנִדְבַתְכוֹן לַעֲלָוָתְכוֹן וּלְמִנְחָתְכוֹן וּלְנִסְכֵּיכוֹן וּלְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן:

רש"י◄ אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם • דָּבָר הַקָּצוּב לְחוֹבָה. לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם • אִם בָּאתֶם לִדֹּר קָרְבָּנוֹת בָּרֶגֶל, מִצְוָה הִיא בְּיֶדְכֶם, אוֹ נְדָרִים אוֹ נְדָבוֹת שֶׁנִּדַּרְתֶּם כָּל הַשָּׁנָה, תַּקְרִיבוּם בָּרֶגֶל, שֶׁמָּא יִקְשֶׁה לוֹ לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַקְרִיב נְדָרָיו, וְנִמְצָא עוֹבֵר בְּ"בַל תְּאַחֵר".

ל (א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

א וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: פ פ פ

רש"י◄ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • לְהַפְסִיק הָעִנְיָן, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. לְפִי שֶׁעַד כָּאן דְּבָרָיו שֶׁל מָקוֹם,

---

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

(הַנִּפְרָדִים) **מֵאֲבִיהֶם וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם 'קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם, עַכְּבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד' מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה כוּ', כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוּכָּה** (שם) – מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו עֲשׂוּ לִי סְעוּדָה גְּדוֹלָה, לְיוֹם הָאַחֲרוֹן אָמַר לְאוֹהֲבוֹ עֲשֵׂה לִי סְעוּדָה קְטַנָּה כְּדֵי שֶׁאֶהֱנֶה מִמְּךָ [כִּי 'אֵין לִי קוֹרַת רוּחַ וַהֲנָאָה בְּשֶׁל אֵלּוּ אֶלָּא בְּשֶׁלְּךָ' (רש"י)]. **וּבְמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא** נֶאֱמַר בְּעִנְיַן קָרְבָּנוֹת פָּרֵי הֶחָג הַפּוֹחֲתִים וְהוֹלְכִים מִיּוֹם לְיוֹם, עַד שֶׁבַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הַקָּרְבָּן מוּעָט, כִּי **לִמְּדָה תּוֹרָה** בָּזֶה **דֶּרֶךְ־אֶרֶץ, שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַכְסְנַאי** (אוֹרֵחַ הָאוֹכֵל אֶצְלוֹ) – **יוֹם רִאשׁוֹן יַאֲכִילֶנּוּ פְּטוּמוֹת** – תַּרְנְגוֹלִים פְּטוּמִים, כְּלוֹמַר, סְעוּדָה חֲשׁוּבָה וִיקָרָה; **לְמָחָר יַאֲכִילֶנּוּ דָּגִים** שֶׁחֲשִׁיבוּתָם פְּחוּתָה מִזּוֹ, **לְמָחָר יַאֲכִילֶנּוּ בְּשַׂר־בְּהֵמָה, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ קִטְנִית, לְמָחָר מַאֲכִילוֹ יָרָק** – שֶׁהִיא הַסְּעוּדָה הָרְגִילָה אוֹתָהּ סוֹעֲדִים בַּעַל הַבַּיִת וּבְנֵי בֵיתוֹ, שֶׁכָּךְ הוּא **פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ כְּפָרֵי הֶחָג** עַד שֶׁהוּא כְּאֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ (ב"ב): תורה לז

(לט) אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם. הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, אֵינָם רַק לְמִצְוָה אֶלָּא **דָּבָר הַקָּצוּב לְחוֹבָה** בְּכָל מוֹעֵד כְּפִי הַמְפוֹרָשׁ בּוֹ:

לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם. אֵלּוּ הֵם רַק לְמִצְוָה, שֶׁ**אִם בָּאתֶם לִיהוֹר קָרְבָּנוֹת בָּרֶגֶל, מִצְוָה הִיא בְּיֶדְכֶם; אוֹ נְדָרִים אוֹ נְדָבוֹת שֶׁנִּדַּרְתֶּם כָּל הַשָּׁנָה** וּכְבָר נִתְחַיַּבְתֶּם בָּהֶם, **הַקְרִיבוּם בָּרֶגֶל, שֶׁמָּא יִקְשֶׁה לוֹ לַחֲזוֹר וְלַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וּלְהַקְרִיב נְדָרָיו, וְנִמְצָא עוֹבֵר בְּ'בַל תְּאַחֵר'**, כִּי כָּל הַמְאַחֵר נִדְרוֹ עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שָׁלֹשׁ רְגָלִים עוֹבֵר בְּ'לֹא תַעֲשֶׂה', שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כב) 'כִּי תִדֹּר נֶדֶר לה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ' [אוּלָם גַּם אִם עָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד וְלֹא הֱבִיאוֹ עוֹבֵר בְּ'מִצְוֹת עֲשֵׂה' שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וּבָאתָ שָׁמָּה וַהֲבֵאתָם שָׁמָּה...'] (קיצור"מ): תורה א

ל (א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לֹא הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ

וּפָרָשַׁת נְדָרִים מַתְחֶלֶת בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, הֵצְרַךְ לְהַפְסִיק תְּחִלָּה וְלוֹמַר, שֶׁחָזַר מֹשֶׁה וְאָמַר פָּרָשָׁה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל; שֶׁאִם לֹא כֵן, יֵשׁ בְּמַשְׁמָע שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם זוֹ, אֶלָּא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים הִתְחִיל דְּבָרָיו:

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן. חסלת פרשת פינחס

הפטרה לפרשת פינחס לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום נדפסה בעמ' קצה

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

שֶׁקִּיֵּים מֹשֶׁה אֶת צִיווּי הַמָּקוֹם, לוֹמַר פָּרָשַׁת הַמּוֹעֲדִים אֶל יִשְׂרָאֵל. וְהַטַּעַם שֶׁנֶּאֱמַר כֵּן בִּמְפוֹרָשׁ, כְּדֵי **לְהַפְסִיק הָעִנְיָן,** בֵּין פָּרָשָׁה זוֹ לַפָּרָשָׁה הַבָּאָה הָעוֹסֶקֶת בְּעִנְיַן נְדָרִים. **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** וְכָךְ פֵּירוּשׁ דְּבָרָיו: **לְפִי שֶׁעַד כָּאן דִּבְרָיו שֶׁל מָקוֹם, וּפָרָשַׁת נְדָרִים מַתְחֶלֶת בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,** שֶׁשָּׁם נֶאֱמַר בִּפְתִיחָתָהּ 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטֹּת...', לְכָךְ **הוּצְרַךְ לְהַפְסִיק תְּחִלָּה וְלוֹמַר שֶׁחָזַר מֹשֶׁה וְאָמַר פָּרָשָׁה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם לֹא כֵן, יֵשׁ בַּמַּשְׁמָע שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם זוֹ, אֶלָּא בְּפָרָשַׁת נְדָרִים הִתְחִיל דְּבָרָיו.** כְּלוֹמַר אִילּוּ לֹא הָיָה הַכָּתוּב מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּפָסוּק זֶה, הָיָה נִדְמֶה כְּאִילּוּ לֹא קִיֵּים מֹשֶׁה אֶת אֲשֶׁר נִצְטַוָּוה, כִּי בִּמְקוֹם לוֹמַר לָהֶם פָּרָשַׁת הַמּוֹעֲדִים – אָמַר לָהֶם פָּרָשַׁת נְדָרִים. לְכָךְ הוּצְרַךְ לְהַדְגִּישׁ שֶׁאָכֵן אָמַר לָהֶם תְּחִילָּה פָּרָשָׁה זוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן אֶת הַפָּרָשָׁה הַבָּאָה (שפ"ח): חסלת פרשת פינחס

אגרות קודש

ב"ה, י"ד תמוז, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו

מלאכת שמים וכו' מוה"ר משה שי'

שלום וברכה!

לאחרי ההפסק הארוך נתקבל מכתבו מכ"ח אייר, שנתעכב בהלוכו יתר על הרגיל.

ות"ח ת"ח על טרחתו לכתוב לי על תוצאות ביקורו בכמה מדינות בנוגע לשאלת ההפרדה. ובודאי לדכוותי' למותר להאריך בטענות המנגדים לענין ההפרדה שהן טענות בשכל אנושי הבאות להצדיק את העובדא או את הרצון. וכמו כל הענינים גם זה משתקף בתורתנו תורת חיים, גם להלכה למעשה, שמוצאים אנו בה ב' הוראות מן הקצה אל הקצה בענין זה: לא נחשדו ישראל כו' (קדושין פב, א); ואין אפוטרופס כו' (חולין יא, ב).

כמו כן בודאי למותר לעורר את כ' שינצל כל כחותיו לעסוק בענין ההפרדה גם להבא, שאף על פי ואת"ל שעתה עדיין קשה להגשימו, אבל אין אתנו יודע עד מה, והחוב על איש ישראל לעשות כל התלוי בו והשם הטוב בעיניו יעשה.

תודתי מיוחדה עבור הפ"ש ממוסדות חינוך החב"דיים שביקר, ובודאי גם זה למותר לבקשו לסייע בביסוסם והתפתחותם, והרי השפעת כ' מגעת בכמה וכמה מקומות ומשרדים וכו'.

ובהמצאנו למחרתו של יום הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר פרשת מאסרו ומס"נ שלו בטח ידועה לכ', יהי רצון שכל אחד ואחד בתוך כלל ישראל ימלא תפקידו המוטל עליו מההשגחה העליונה בשטח התורה והמצות בכלל, וביחוד בחינוך על טהרת הקדש, אשר תמיד היתה בעי' חיונית ועל אחת כמה וכמה בתקופתנו רבת המאורעות וביחד עם זה רבת הבלבולים וטשטוש המוחים והגבולים.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות בענינים הכלליים והפרטיים גם יחד.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהורי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' תמוז מפרק מד עד סוף פרק מח	**יום רביעי - י"א תמוז** מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' תמוז מפרק מט עד סוף פרק נד	**יום חמישי - י"ב תמוז** פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' תמוז מפרק נה עד סוף פרק נט	**יום שישי - י"ג תמוז** פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד תמוז פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהורי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 176, אבל באמת... עד עמ' פט, כמ"ש במ"א:

אֲבָל בֶּאֱמֶת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁל מַעְלָה - הִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִמַּדְרֵגַת וּמָהוּת חָכְמָה וְשֵׂכֶל הַנִּבְרָאִים, – שלא כאותיות האדם שהן ענין של דומם ולמטה מהשכל, שֶׁהֲרֵי – ראיה שאותיות הדיבור שלמעלה הן למעלה בהרבה משכל הנבראים היא מה שבְּמַאֲמַר וְאוֹתִיּוֹת "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ וְגוֹ'" - נִבְרָא הָאָדָם בַּעַל חָכְמָה וָשֵׂכֶל, – וכיוון שמאותיות הדיבור באים חכמה ושכל, הרי שהן למעלה מעלה מחכמה ושכל, אוֹ אֲפִלּוּ – שהאדם וחכמה ושכל נתהוו בַּהֶכֶל הָעֶלְיוֹן לְבַד, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים"[2], – ומ"הבל" זה, שנופח באדם, נתהווה יצור בעל שכל וחכמה. וְאִם כֵּן – שמהדיבור וההבל נתהווה אדם בעל חכמה ושכל, הרי, הַדִּבּוּר וְהֶבֶל הָעֶלְיוֹן, הוּא מְקוֹר הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל שֶׁבְּנִשְׁמַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, הַכּוֹלֶלֶת – נשמתו של אדם הראשון כוללת כָּל נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. – וממילא השכל שלהם הוא מדריגה עליונה יותר גם משכל המלאכים – וכל זה התהווה מהדיבור וההבל העליון, וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁאוֹתִיּוֹת דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ הֵן בְּחִינוֹת הַמְשָׁכוֹת כֹּחוֹת וְחַיּוֹת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, הַמְיֻחָדוֹת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא – יתברך, לְמַעְלָה מַעְלָה לְאֵין קֵץ מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה שֶׁבַּנִּבְרָאִים. – ולכן גם האותיות הנמשכות בענין החכמה והשכל של נבראים, וְלֹא נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת" לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים, – מה שקוראים להן "אותיות", שלמטה מחכמה ושכל, אין זה לגבי נבראים. שכן, כאמור, הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל, אֶלָּא לְגַבֵּי מְהוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּכְבוֹדָן וּבְעַצְמָן. – הן נקראות בשם "אותיות", כפי שהן לא יותר מאשר אותיות וגילויים הנמשכים ממדות. וְהִנֵּה, – האותיות שלמעלה, הֵן כ"ב מִינֵי הַמְשָׁכוֹת חַיּוּת וְכֹחוֹת שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁבָּהֶן נִבְרְאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים וְכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּתוֹכָם, שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִבְרֹא הָעוֹלָם בְּכ"ב מִינֵי הַמְשָׁכוֹת – כוחות, שׁוֹנוֹת דַּוְקָא, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. – מאשר כ"ב, וְהֵן הֵן[3] כ"ב אוֹתִיּוֹת הַקְּבוּעוֹת בְּפֶה וְלָשׁוֹן, – בפיו ובלשונו של האדם, כְּדִתְנַן – כמו שלמדנו בְּסֵפֶר יְצִירָה – שהקב"ה קבע את האותיות בפה ולשון. [וּתְמוּנָתָן בִּכְתָב – תמונת האותיות בכתב, כפי שהן מופיעות בתורה (במאמר) בצורתן המקובלת – כגון: "ו" היא "יו"ד" מלמעלה וקו הנמשך מה"יו"ד", הִיא מוֹרָה עַל צִיּוּר הַהַמְשָׁכָה, – באיזה אופן ההמשכה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן] - שֶׁגַּם אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, הֵן הַמְשָׁכוֹת מֵהַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, מְמַהוּתָן וְעַצְמוּתָן, – של השכל והמדות, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

שער היחוד והאמונה

אבל באמת בחי' אותיות הדבור של מעלה היא למעלה מעלה ממדרגות ומהות חכמה ושכל הנבראי' שהרי במאמר ואותיו' נעשה אדם בצלמינו וגו' נברא האדם בעל חכמה ושכל או אפי' בהבל העליון לבד כדכתי' ויפח באפיו נשמת חיים וא"כ הדבור והבל העליון הוא מקור החכמה והשכל שבנשמת אדם הראשון הכוללת כל נשמות הצדיקים שהם גדולים ממלאכי השרת והיינו לפי שאותיות דיבורו ית' הן בחי' המשכות כחות וחיות ממדותיו ית' המיוחדות במהותו ועצמותו בתכלית היחוד שהוא למעלה מעלה לאין קץ ממדרגת חכמה שבנבראים ולא נקראו בשם אותיות לגבי הנבראים אלא לגבי מדותיו ית' בכבודן ובעצמן והנה הן כ"ב מיני המשכות חיות וכחות שונים זה מזה שבהן נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים וכל הברואים שבתוכם שכך עלה ברצונו וחכמתו ית' לברוא העולם בכ"ב מיני המשכות שונות דוקא לא פחות ולא יותר והן הן כ"ב אותיות הקבועות בפה ולשון כדתנן בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדו' שבנפש ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

יום שני ט' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פט, פרק יב. רק... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

פֶּרֶק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש ברוך הוא המיוחדות בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן נקראות אותיות, מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים. כלומר, אותיות "עשרה מאמרות" הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל של נבראים; הן נקראות "אותיות" רק לגבי המדות הקדושות מהן הן נמשכות, אך

---

1. בראשית ב, כ. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדרי' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית'! – והבי' עפמש"נ באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש". **3.** ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

לא לגבי הנבראים) והם דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא פחות ולא יותר) ואלו הן כ"ב האותיות. שכן, כך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה לברוא את העולם בכ"ב סוגי המשכות.

ברם, בהתאם לכך, יכולה להתעורר שאלה: כיוון שישנם רק כ"ב סוגי המשכות בלבד, כיצד מתהווה מהם ריבוי עצום כל כך של נבראים שונים אחד מהשני – יסביר זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק י"ב.

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד (**ועפ"ז** תובן **אריכות** הבי' לקמן בזה – דלכאורה שייך לס' יצירה וכיו"ב הדנים בס' ההשתל' **ואופנה** – ולא בשער המוקדש לבי' ענין **היחוד** – אלא) **שמדגיש ענין היחוד עוד יותר ובפועל:** דכל הנבראים הם רק **כ"ב** המשכות וכו'".

שער היחוד והאמונה

פרק יב

רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיבה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכולל' ושקולה כנגד כל מיני הכחו' והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו * כגון ד"מ בתיבו' שבמאמר יהי רקיע וגו' שנבראו בהן ז' רקיעים וכל צבא השמים אשר בהם כמאמר רז"ל שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים וכו' זבול שבו ירושלים ובה"מק ומזבח וכו' מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות

רַק – מה, **שֶׁהַבְּרוּאִים מִתְחַלְּקִים לְמִינֵיהֶם** – השונים, **בִּכְלָלוּת** – כגון מין ה"מדבר" או מין ה"חי" – ההבדל הכללי בנבראי העולם הזה, **וּבִפְרָטוּת,** – ובמינים פרטיים. במין כללי אחד, כמו: במין החי עצמו ישנם כל סוגי מינים – בהמות וחיות, עופות וכדומה, – הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה מינים, נעשה: **עַל יְדֵי שִׁנּוּיֵי הַצֵּרוּפִים** – של אותיות. בשעה שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים – מתהווה מין כזה, וכשהן מצטרפות לצירוף אחר – מתהווה מין אחר, **וְחִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת,** כנזכר בפרק א', שישנו הענין של חילופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת, והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך חיותם מעשרה מאמרות על ידי שאותיות העשרה מאמרות מתחלפות באותיות אחרות, **כִּי כָּל אוֹת הִיא הַמְשָׁכַת חַיּוּת וְכֹחַ מְיֻחָד פְּרָטִי,** [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה – כיון דמובדלים זמ"ז **מי** מחברם, ואיך **בכחו** לחברם? ומתרץ"]: **וּכְשֶׁנִּצְטָרְפוּ אוֹתִיּוֹת הַרְבֵּה לִהְיוֹת תֵּבָה** – כלומר, כוחות שונים רבים ביחד, **אֲזַי מִלְּבַד רִבּוּי מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת הַנִּמְשָׁכִים כְּפִי מִסְפַּר הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתֵּבָה, עוֹד זֹאת** – ישנו עוד כוח, **הָעוֹלֶה עַל כֻּלָּנָה** – העולה על כל הכוחות הפרטיים, והוא: **הַמְשָׁכַת כֹּחַ עֶלְיוֹן וְחַיּוּת כְּלָלִית הַכּוֹלֶלֶת וּשְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מִינֵי הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת פְּרָטִיּוֹת שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן,** – של הכוחות הפרטיים, **וְהִיא** – המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, **מְחַבְּרָתָן וּמְצָרֶפְתָּן** – מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, **יַחַד**[1], **לְהַשְׁפִּיעַ כֹּחַ וְחַיּוּת לָעוֹלָם הַנִּבְרָא בְּתֵבָה זוֹ, לְכִלְלוֹ** – לעולם באופן כללי, **וּלְפְרָטָיו.** – לנבראים הפרטיים שבעולם. **הגהה** (**וּלְפִי שֶׁכָּל אוֹת וָאוֹת מִכ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, הִיא הַמְשָׁכַת חַיּוּת וְכֹחַ מְיֻחָד פְּרָטִי שֶׁאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בְּאוֹת אַחֶרֶת, לְכָךְ גַּם תְּמוּנָתָן בִּכְתָב - כָּל אוֹת הִיא בִּתְמוּנָה מְיֻחֶדֶת פְּרָטִית,** – בציור פרטי מיוחד, **הַמּוֹרָה** – תמונת האות מראה **עַל צִיּוּר הַהַמְשָׁכָה** – באיזה ציור ואופן ההמשכה, **וְהִתְגַּלּוּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת וְהַכֹּחַ הַנִּגְלֶה וְנִמְשָׁךְ בְּאוֹת זוֹ, אֵיךְ הוּא נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלֶּה מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וְכוּ'**): – להלן מביא רבנו הזקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי רקיע"[2] למשל) הנבראים הפרטיים והכלליים של העולמות. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "**וגודל** ענין היחוד גם כמו שהענינים הם **בעוה"ז, דכל ז' הרקיעים וכל צבא השמים** – חיות כו' ממאמר האחד דיהי רקיע וגו' !!". **כְּגוֹן דֶּרֶךְ־מָשָׁל, בְּתֵבוֹת שֶׁבְּמַאֲמַר: "יְהִי רָקִיעַ וְגוֹ'", שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן** – במלים "יהי רקיע", **ז' רְקִיעִים**[3] **וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם** – הנבראים שבשמים, **אֲשֶׁר בָּהֶם, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[4]**: "שְׁחָקִים,** – הרקיע שנקרא "שחקים", **שֶׁבּוֹ רֵחַיִם עוֹמְדוֹת וְטוֹחֲנוֹת מָן לַצַּדִּיקִים וְכוּ', זְבוּל,** – הרקיע שנקרא "זבול", **שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּמִזְבֵּחַ וְכוּ', מָכוֹן,** – הרקיע שנקרא "מכון", **שֶׁבּוֹ אוֹצְרוֹת שֶׁלֶג וְאוֹצְרוֹת בָּרָד וְכוּ'",** – הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו **הכללי** מה שהוא רקיע, והענינים

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה והתגלות האור והחיו' והכח הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו וכו'):

---

1. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "(מחברתן) מלשון חבר – שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף – חתיכה אחת חגיגה כ, ב. **ובלא כף הדמיון.** ובכ"מ ולהלכה למעשה". **2.** בראשית א, ו. **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כפסק הזוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל דז' רקיעים הם ומזה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג'. **4.** חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק.

הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" – "רחיים וכו'", ב"זבול" – "ירושלים וכו'" וכך הלאה. **שֶׁבְּכְלָלוּת הָרְקִיעִים** – מהותם הכללי בתור רקיעים, **נִבְרְאוּ וְחַיִּים וְקַיָּמִים בִּכְלָלוּת תֵּבוֹת אֵלּוּ, שֶׁבְּמַאֲמַר "יְהִי רָקִיעַ וְכוּ'"** – באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת הרקיעים בתור **כלל** של רקיעים[5]; **וּפְרָטֵי הַבְּרוּאִים שֶׁבּוֹ' רְקִיעִים**[6], **נִבְרָא כָּל פְּרָט מֵהֶם וְחַי וְקַיָּם מֵאֵיזֶה צִירוּף אוֹתִיּוֹת מֵתֵּבוֹת אֵלּוּ, אוֹ חִלּוּפֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן** – הצירופים וחילופיהם ותמורותיהם, **כְּפִי בְּחִינַת חַיּוּת הַנִּבְרָא הַפְּרָטִי הַהוּא.** – שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדוייק הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיות של אותו נברא. **כִּי כָּל שִׁנּוּי צִירוּף, הוּא הַרְכָּבַת וַאֲרִיגַת הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת בְּשִׁנּוּי,** – למשל, האותיות א־ב־ן, המצטרפות למלה "אבן" (השם, החיות והכוח של אבן) – הרי זה דוקא כשהצירוף הוא לפי סדר זה: א־ב־ן; אך בשעה שסדר האותיות משתנה, מתקבל צירוף אחר של שלש אותיות – למרות שכיוון שהן אותן אותיות, וממילא, לכאורה, גם אותן כוחות – אך כיוון שזה באופן הרכבה אחר של כוחות, מתהווה מכך סוג אחר של כוח וחיות, **שֶׁכָּל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת בְּצֵרוּף** – לדוגמה: במלה "אבן", שה"א" היא הראשונה בצירוף מלה זו, **הִיא הַנּוֹבֶרֶת וְהִיא הָעֶקֶר בִּבְרִיאָה זוֹ,** – הכוח של האות הראשונה, הוא כוח העיקרי והראשי בהרכבת ואריגת הכוחות – אם הוא כוח של חסד, החסד הוא בהתגברות; ואם כוח אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, **וְהַשְּׁאָר** – שאר האותיות, והכוחות שהן מבטאות, **טְפֵלוֹת אֵלֶיהָ** – לאות (לכוח) הראשונה, **וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָהּ,** – של אותה אות[7], **וְעַל־יְדֵי־זֶה** – שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה בצירוף זה היא אחרת, **נִבְרֵאת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה.** – שכך הדבר בצירוף אחר של אותיות. **וְכֵן בְּחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ תְּמוּרוֹתֵיהֶן,** – כשאות "א" לדוגמה מתחלפת באות "ע", וכדומה, שכאן לא רק ששונה צירופן של אותן אותיות, אלא שבצירוף החדש ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות את האותיות הקודמות, **נִבְרָאוֹת בְּרִיאוֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי הַמַּעֲלָה בְּעֶרֶךְ הַנִּבְרָאִים מֵהָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן.**

שער היחוד והאמונה

הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבז' רקיעים נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי' חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא הרכבת ואריגת הכוחו' והחיות בשינוי שכל אות הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בבריאה זו והשאר טפילות אליה ונכללות באורה ועי"ז נבראת בריה חדשה וכן בחילופי אותיות או תמורותיהן נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים מהאותיות עצמן

יום שלישי י' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 178, כי הן ד"מ... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

כִּי הֵן דֶּרֶךְ־מָשָׁל, דּוּגְמַת אוֹר הַמֵּאִיר בַּלַּיְלָה בָּאָרֶץ מִן הַיָּרֵחַ, וְאוֹר הַיָּרֵחַ הוּא מֵהַשֶּׁמֶשׁ, וְנִמְצָא אוֹר שֶׁעַל הָאָרֶץ – המאיר מן הלבנה, **הוּא אוֹר הָאוֹר שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ.** – לא האור של השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו מהשמש. **וְכָכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּמַּאֲמָרוֹת הֵן כְּלָלוֹת הַמְּשָׁכַת הַחַיּוּת וְהָאוֹר וְהַכֹּחַ מִמְּדוּתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לִבְרֹא הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ, וּלְהַחֲיוֹתָן וּלְקַיְּמָן כָּל זְמַן מָשְׁךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – שהם יחיו ויתקיימו. חיות כללית זו באה מה"מאמרות" עצמם. **וּמִכְּלָלוֹת הַמְּשָׁכָה וְהָאָרָה גְּדוֹלָה הַזּוֹ,** – שמה"מאמרות" עצמם, **הָאִיר ה' וְהִמְשִׁיךְ מִמֶּנָּה תּוֹלְדוֹתֶיהָ כֵּיוֹצֵא בָהּ,** – של המשכה זו, **וַעֲנָפֶיהָ,** – של ההמשכה הכללית, **שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹת וְהַמְּשָׁכַת הָאוֹר מֵהָאוֹתִיּוֹת,** – שב"מאמרות", **וְהֵן הֵן** – ההארות שבבחינת תולדות, **חִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת וּתְמוּרוֹתֵיהֶן, וּבָרָא בָהֶן** – ב"תולדות", שהם החילופים והתמורות של האותיות, **בְּרוּאִים פְּרָטִים שֶׁבְּכָל עוֹלָם. וְכֵן הֵאִיר ה' עוֹד,** – באופן נוסף

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו' מאין ליש ולהחיותן ולקיימן כ"ז משך רצונו ית' ומכללות המשכה והארה גדולה הזו האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיה כיוצא בה וענפיה שהן תולדות והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)".

שער היחוד והאמונה

וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה דהארה מהארות האותיו' וכן המשיך עוד והוריד עד למטה מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני
בעז"ה יתברך ויתעלה

(מהאותיות) **וְהִמְשִׁיךְ וְהוֹרִיד הֶאָרָה דְּהֶאָרָה** – לעיל דובר, שזה כמשל אור הלבנה המאיר על הארץ, אור שהוא הארה מהארה מהשמש, ואילו כאן מדובר שזה יורד למדריגה ולצמצומים נמוכים עוד יותר, והוא הארה דהארה דהארה – הארה שלישית, **מֵהֶאָרוֹת הָאוֹתִיּוֹת.** – מהאור המאיר מהאותיות – זהו הארה דהארה דהארה. **וְכֵן הִמְשִׁיךְ עוֹד,** – את ההארה מההארה וכו' **וְהוֹרִיד עַד לְמַטָּה מַטָּה בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** – כשלשלת, שכל טבעת נמוכה מקודמתה, **עַד שֶׁנִּבְרָא הַדּוֹמֵם מַמָּשׁ** – הדברים הדוממים שלא נראה בהם כל חיות, **כַּאֲבָנִים וְעָפָר, וּשְׁמוֹתֵיהֶן "אֶבֶן" וְ"עָפָר"** – שהשם הוא חיותו של החפץ, כנזכר בפרק הראשון, **הֵם חִלּוּפִים דְּחִלּוּפִים כו' וּתְמוּרוֹת דִּתְמוּרוֹת כו',** – כלומר, שהאותיות מתחלפות פעם שניה ויותר, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – הרי, שחיותו ומציאותו של כל נברא, הן האותיות של "דבר ה'", והנברא בטל במציאות ל"דבר הוי'", כך שכל הבריאה בטלה ומאוחדת אתו יתברך.

נִשְׁלַם חֵלֶק שֵׁנִי בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה

יום רביעי י"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 180, אגרת התשובה... עד עמ' צא, עכ"ל הברייתא:

אגרת התשובה

פרק א תניא בסוף יומא שלשה חלוקי כפרה הם ותשובה עם כל אחד. עבר

לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק שְׁלִישִׁי הַנִּקְרָא בְּשֵׁם אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי, של ספר ה"תניא", הוא "אגרת התשובה", ראוי לציין: רבנו הזקן נקרא "בעל התניא והשולחן ערוך", והרבי שליט"א מפרש: "בעל התניא" – פוסק בפנימיות התורה, ו"בעל השולחן ערוך" – פוסק בנגלה דתורה.

ישנה אימרה בשיחותיו הקדושות של הרבי הקודם[1] נשמתו־עדן (ספר השיחות[2] ה'תש"א עמוד 142 ואילך), שארבעה חלקי ה"תניא" הם כנגד ארבעה חלקי השולחן־ערוך.

את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק השלישי שב"שולחן ערוך" ("אבן העזר"), מסביר הרבי שליט"א גם על פי חסידות וגם על פי נגלה:

על פי חסידות הרי זה לפי מה שאנו רואים להלן בפרק ד' שב"אגרת התשובה", ששני האופנים בתשובה, תשובה תתאה ותשובה עילאה (תשובה תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה, הן שתי האותיות "ה" שבשם הוי', ה' תתאה, הה' האחרונה, וה' עילאה, הה' הראשונה, ואם כן – הרי זה הסדר "נשים", "מלכות" ו"בינה".

וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה – מסכת קידושין, שזהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש המשניות) מפני שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר"), בתחילה "ויצאה" – גירושין, גיטין, ואחר כך "והיתה", קידושין; ועל דרך זה בסדר דברי הימים, שבתחילה היה "**ויגרש** את האדם", ובמדרש רבה בראשית פרשה כ"א פסקא ח' כתוב ש"ויגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל שנתגרשה", שיכולה עדיין להתחתן. ולאחר מכן, בשעת מתן תורה, היה "קדשנו במצוותיו", מלשון "קידושין", כפי שכתוב ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ו, שזה כמו קידושין שהמקדש אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי שהוא אומר להלן בפרק י') – כך הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברוחניות – שענין ה"קידושין" בא אחרי "גיטין", וממילא מובנת השייכות ל"תשובה", שכן, כיצד יכול היה להיות קידושין אחרי גירושין – אלא שמן ההכרח שיהיה בינתיים ענין התשובה, כפי שאומר בפרק י"ז ב"תניא", שאי אפשר שיהיה ענין עבודת הוי' מבלי שיהיה לפני זה ענין התשובה.

זאת ועוד : על ידי חטא – "שולחה **אמכם**" (ככתוב : "ובפשעכם שולחה אמכם"), "שולחה" – ענין הגירושין, "ושלחה מביתו", ועל ידי **תשובה**, הרי "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם", שספר הכריתות, ענין הגירושין, שהיה לפני זה – מתבטל. ובנגלה ממש: גם מהגמרא ראיה מפורשת על שייכות ענין התשובה לקידושין שאחרי גירושין, כפי שהגמרא (יומא פו, ב) אומרת שרבי יוחנן אומר, שתשובה דוחה לא־תעשה שבתורה, ומביא מהפסוק (ירמיה ג, א) "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו לאיש אחר הישוב אליה עוד, ואת זנית רעים רבים ושובי אלי" – אומר הקדוש ברוך הוא. כלומר, שענין התשובה דוחה הענין של "לא ישוב בעלה הראשון לקחתה". הרי ברור מהגמרא, שענין התשובה הוא ענין הקידושין שאחרי גירושין. ברורה, איפוא, מכאן שייכות החלק השלישי של ספר ה"תניא", – "**אגרת התשובה**", לחלק השלישי של ה"שולחן ערוך" – "**אבן העזר**" – הענינים של "נשים".

פֶּרֶק א. תַּנְיָא – למדנו בברייתא, **בְּסוֹף** – מסכת **יוֹמָא**[1]**: שְׁלֹשָׁה חִלּוּקֵי כַּפָּרָה הֵם,** – באופן הכפרה הניתנת לאדם על חטא שחטא, ישנן שלש דרכים שונות: אם עבר עבירה מסוג מסויים, קיים אופן מסויים של כפרה, ואם העבירה היא מסוג אחר, גם אופן הכפרה הוא אחר, **וּתְשׁוּבָה עִם כָּל אֶחָד:** – בשלשת אופני הכפרה. יחד עם כל אופן של כפרה, נדרש ענין התשובה: **עָבַר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה** – לא קיים מצות־עשה שהיה

---

1. פו, א.

מחוייב לקיימה, **וְשָׁב** – וחזר בתשובה **אֵינוֹ זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ;** – כלומר, מוחלים לו מיד, **עֲבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה** – עשה דבר שהתורה מצווה שלא לעשותו, **וְשָׁב – תְּשׁוּבָה תּוֹלָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר** – התשובה עצמה אינה מספיקה ביחס למדה המרובה של כפרה הנדרשת לגבי אותה עבירה, התשובה משפיעה שלא יענישו אותו – עד לזמנה של הכפרה, והוא יום הכיפורים, בו הוא מתכפר על העבירה שעבר. (**פֵּרוּשׁ, דְּאַף־עַל־גַּב דִּלְעָנְיַן** – למרות שלגבי **קִיּוּם, מִצְוַת עֲשֵׂה גְּדוֹלָה, שֶׁהוֹחָה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה**[2] – : כשמזדמן ענין שיש בו הניגודים של עשה ולא־תעשה, כלומר, על ידי שיעבור על לא־תעשה יקיים מצות־עשה – דוחה אז ה"עשה" את ה"לא־תעשה", ומותר לו לקיים את הדבר כדי לקיים את ה"עשה". לדוגמה: כלאים בציצית; הרי שקיום מצות־עשה הוא למעלה מקיום לא־תעשה, ואילו כאן אנו אומרים, שעל עבירת מצות־עשה מספיקה תשובה בלבד כדי לכפר על כך. ועל עבירת לא־תעשה אין תשובה בלבד מספיקה, אלא מן ההכרח להזדקק ליום כיפור לשם כפרה? – שאלה זו עומד רבנו הזקן לפתור. ומהפתרון נבין גם פנימיות הענינים המתעוררים על ידי קיום מצות־עשה והפגם המתחולל על ידי עבירה חס־ושלום על לא־תעשה, ובהתאם לפנימיות הענינים בא פסק ההלכה בנוגע לקיום מצות־עשה כיצד עליה לדחות לא־תעשה, ואופן הכפרה הנדרשת על עבירת לא־תעשה. תוכן התירוץ בקצרה הוא: בקיום מצות־עשה, הרי נוסף על כך שהוא מקיים ציווי הקב"ה לעשות את הדבר, גם נמשך על ידי כך אור ושפע בעולמות העליונים ובנפשו, שכן, כל מצוה היא כמו אבר (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכל' רז"ל[3] רמ"ח איברין כנגד רמ"ח מ"ע"), כלומר, כשם שאבר הוא כלי וממשיך חיות מהנפש, כך כל מצות־עשה היא כלי וממשיכה שפע חיות מאור אין סוף ברוך הוא, וכמו שבאבר מתלבשת החיות מהנפש – כך מתלבשת (כלומר, נמשכת בפנימיות) החיות הנמשכת על ידי קיום מצות־עשה – בעולמות; ואילו בלא־תעשה הרי למרות שבשעה שהוא מקיים לא־תעשה – על ידי שאינו עובר עליה – שבענין קיום ציווי הקב"ה הוא גם כאן מקיים הציווי שלא לעשות, כמאמר חכמינו ז"ל[4]: "ישב ולא עבר עבירה מימיו נותנים לו שכר (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** אבל רק) **כאילו** עשה מצוה", היות שאין זה דרך פעולה ועשיה, כמו שהדבר במצות־עשה, אלא על ידי שלילה – על ידי אי־עשיה – הוא מקיים ציווי ה', ותורה ומצוות הן הרי כדי להמשיך אור על ידי רמ"ח מצוות־עשה, ולהעביר את "רוח הטומאה" על ידי שס"ה מצוות לא־תעשה (כפי שאמר בחלק הראשון פרק ל"ז, דף מח, א), וכאן בענינו, כשנפגשים יחד עשה ולא־תעשה, ומתעוררת שאלה איזו מהן לדחות, הרי שלא שייך כאן לומר שעל ידי שיעשה את הדבר תישאר "רוח הטומאה", שכן, הוא הרי עושה בהתאם לציווי התורה, שהתורה מצוה עליו לדחות את מצות הלא־תעשה. ואילו גם אם התורה תצווה עליו לדחות מצות־עשה – הרי סוף סוף אין כאן **מעשה** שימשיך את האור, והאור הרי יחסר אז. לכן דוחה העשה את הלא־תעשה: החסרון שישנו באופן רגיל כשמקיימים לא־תעשה – אין כאן, והריווח של עשיית מצות עשה – המשכת האור – ישנו. בהתאם לכך, הרי לכאורה, שגם בנוגע לעבירה על מצות עשה, שאז חסרה המשכת האור והשפע בעולמות ובנפשו – תהיה הכפרה הנדרשת גדולה יותר, כפי שהדבר בעבירה על לא־תעשה, ולפי דברי הגמרא ב"יומא", כאמור, הרי להיפך – שעל עבירה על לא־תעשה, נדרשת כפרה גדולה יותר? – אלא, ההסבר הוא שהעליונות שישנה בקיום מצות־עשה, בהמשכת אור בנפש האלקית – לא ניתנת לתיקון על ידי הכפרה, שכן, האור שהחסיר להמשיך, אין הכפרה משלימה. הכפרה באה רק כדי לכפר על שעבר על ציווי ה' ולא קיים את המצוה – ועל כך מספיקה תשובה בלבד. ואילו, בעבירה על לא־תעשה, באה הכפרה כדי לתקן את **כל** מה שהעבירה קלקלה, וכיוון שעל ידי העבירה – בפעולה – על הלא־תעשה, נגרם פגם בנפשו וגם למעלה, לכן אין די בתשובה בלבד לתקן את הדבר, אלא מן ההכרח להזדקק לכפרה של יום כיפור, שדוקא הוא בכוחו לתקן ולהסיר את הפגם שנגרם בנפשו ולמעלה. וזאת אומר רבנו הזקן: **הֵינוּ** – לכן בענין של **קיום** – גדולה מצות־עשה מלא־תעשה, והיא דוחה את הלא־תעשה, **מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוַת עֲשֵׂה מַמְשִׁיךְ אוֹר וְשֶׁפַע בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים מֵהָאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[5], דְּרַמָ"ח פִּקּוּדִין** – 248 מצוות־עשה, **אִנּוּן רְמָ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא** – הן 248 אברי "מלכא") – מדות של עולם האצילות הנקראות "מלכא", כלומר, כשם שאבר הוא כלי לכוח הנפש וממשיך בתוכו הכוח מהנפש אליו הוא משמש כלי, כך כל מצוה היא אבר וכלי להמשכה מיוחדת מהמדות שלמעלה, הנמשכת על ידי קיום אותה מצוה. הרי, שעל ידי קיום מצוה, ממשיכים אור ושפע בעולמות העליונים, **וְגַם עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית,** – הוא ממשיך אור ושפע מהארת אין סוף ברוך הוא – על ידי קיום המצוה, **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – כמו שאנו אומרים בברכה שאנו מברכים על קיום מצוה: **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו";** – שעל ידי מצוות, נמשכת קדושה על הנפש. ומפני טעם זה, שעל ידי מצות־עשה נמשך אור ושפע, – ישנה העליונות של מצות־עשה לגבי לא־תעשה, ו"עשה" דוחה "לא תעשה", **אֲבָל לְעָנְיַן תְּשׁוּבָה,** – לגבי ענין התשובה, כדי לתקן כשעבר על מצות־

אגרת התשובה

על מ"ע ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו עבר על מל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר. (פי' דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה שדוחה את ל"ת. היינו משום שע"י קיום מ"ע ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת אור א"ס ב"ה (כמ"ש בזהר דרמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא) וגם על נפשו האלקית כמ"ש אשר קדשנו במצותיו. אבל לענין תשובה אף שמוחלין

---

2. יבמות ג, ב. ובכ"מ. **3.** מכות כג, סוף ע"ב. **4.** משנה מכות פ"ג מט"ו. **5.** תיקוני זהר תיקון ל'.

עשה, **אַף** – למרות שהתשובה עצמה מספיקה על כך **שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ הָעֹנֶשׁ עַל שֶׁמָּרַד בְּמַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלֹא עָשָׂה מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ**, – הקב"ה. את זאת מתקנת תשובה בלבד, אך, בכל זאת, אין היא מתקנת כליל את העבירה על מצות־עשה, שהרי, **מִכָּל־מָקוֹם הָאוֹר** – שהיה ממשיך על ידי קיום מצות־עשה, **נֶעְדָּר** – גם אחרי שחזר בתשובה, **וְכוּ'**, **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[6] **עַל פָּסוּק**[7]: "מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן" - "זֶה שֶׁבִּטֵּל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית **אוֹ וְכוּ'"**, – לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים תשובה, **דְּאַף שֶׁנִּזְהָר מֵעַתָּה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית לְעוֹלָם** – היינו, שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר מקודם לקרוא קריאת שמע, **אֵין תְּשׁוּבָתוֹ מוֹעֶלֶת לְתַקֵּן מַה שֶׁבִּטֵּל פַּעַם אַחַת;** – קריאת שמע. שכן, המשכת האור והשפע שהיה ממשיך על ידי **אותה** קריאת שמע – חסרה. על־כל־פנים הרי, מה **שאפשר** לו לתקן – הוא מתקן בתשובה בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף כדי לסיים את הכפרה. **וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, עַל יְדֵי שֶׁנִּדְבַּק חָרָט בְּנַפְשׁוֹ** – כשעושה פעולה של רע על ידי מעשה או על ידי דיבור או על ידי מחשבה, הנה על ידי זה, **עוֹשֶׂה פְּגָם לְמַעְלָה בְּשָׁרְשָׁהּ וּמָקוֹר חֲצָבָהּ** – של הנשמה, (**כַּלְּבוּשִׁים דְּי' סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** – בלבושי עשר ספירות שבעולם העשיה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתִקּוּנֵי זֹהַר**[8]: "לְבוּשִׁין תְּקִינַת לוֹן, דְּמִנַּיְהוּ פְּרְחִין נִשְׁמָתִין לִבְנֵי נָשָׁא **וְכוּ'"** – לבושים התקנת להן, ל"ספירות", שמהם פורחות נשמות לבני אדם). רואים אנו מ"תיקוני זהר" זה, שישנו ענין של לבושים ל"ספירות" שמהם באות הנפשות, וכשעל ידי עבירה נעשה פגם בנפש – נעשה על ידי כך פגם גם בשורש הנפש, **לְכָךְ** – לכן, **אֵין כַּפָּרָה לְנַפְשׁוֹ וְלֹא לְמַעְלָה** – כפי שיאמר להלן, משמעותה של "כפרה" היא הסרת וניקוי הפגם, הנה תשובה בלבד אין בכוחה לנקות את הפגם בנפש ולמעלה, **עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים,** – שהיום עצמו מכפר. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בנוגע ליום כיפור[9]: "**וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם וְגוֹ'"**, "**לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ**"[10] - "**לִפְנֵי ה'"** **דַּיְקָא.** – **לפני** ה' דוקא. "לפני" היינו למעלה, למעלה משם הוי', משם תבוא טהרתכם. הרי שהטהרה של יום כיפור, באה ממקום וממדריגה שלמעלה משם הוי', אשר לכן הוא למעלה מהמקום והמדריגה בהם פוגע הפגם המתהווה על ידי שעוברים על לא־תעשה – ולכן ישנה אז הכפרה על עבירה זו. על־כל־פנים יוצא, שבעבירה על מצות עשה ישנו דבר חמור יותר מאשר בעבירה על לא־תעשה. **וְלָכֵן אֵין לִלְמֹד מִכָּאן** – מהברייתא האומרת שבמצות־עשה – כשעושים תשובה מוחלין לו במקום, ואילו בלא־תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור – אי אפשר ללמוד **שׁוּם קֻלָּא חַס־וְשָׁלוֹם בְּמִצְוַת עֲשֵׂה, וּבִפְרָט** – שאסור ללמוד שום קולא **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה,** – במצות־עשה של לימוד תורה, **וְאַדְּרַבָּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[11]: **וְיֵתֵר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – בנסיבות מסויימות, **עַל** – עבירות חמורות כמו **עֲבוֹדָה זָרָה וְכוּ', אַף שֶׁהֵן** – אף שעונשן **כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, וְלֹא וִיתֵּר עַל בִּטּוּל תַּלְמוּד תּוֹרָה).** – להלן אומר בברייתא: **עָבַר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין** – על עבירות שעונשן כרת או מיתה על ידי בית דין – **תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין,** – שלא להיענש מלמעלה על עבירות אלו, **וְיִסּוּרִין מְמָרְקִין** (**פֵּרוּשׁ,** – "ממרקין" הוא, **גּוֹמְרִין הַכַּפָּרָה, וְהוּא מִלְּשׁוֹן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה לְצַחְצַח הַנֶּפֶשׁ, כִּי כַּפָּרָה הִיא לְשׁוֹן קִנּוּחַ, שֶׁמְּקַנֵּחַ לְכְלוּךְ הַחֵטְא),** – הרי שבעבירות של כריתות ומיתות בית דין, לא מספיק הניקוי שנעשה על ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם הניקוי והמירוק על ידי יסורים רחמנא־ליצלן, **שֶׁנֶּאֱמַר**[12]: "**וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם".** – הרי שישנן עבירות כאלו שעליהן נדרש הניקוי על ידי יסורין ר"ל – והן, העבירות שעונשן כריתות ומיתות בית דין. **עַד כָּאן לְשׁוֹן הַבָּרַיְתָא** – שבסוף מסכת יומא.

אגרת התשובה

לו העונש על שמרד במלכותו ית' ולא עשה מאמר המלך. מ"מ האור נעדר וכו' וכמארז"ל ע"פ מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של ערבית או וכו'. דאף שנזהר מעתה לקרות ק"ש של ערבית ושחרית לעולם אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פ"א. והעובר על מל"ת ע"י שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה בשרשה ומקור חוצבה (בלבושי' די"ם דעשי' כמ"ש בת"ז לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לב"נ וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ כמ"ש וכפר על הקדש מטומאות בנ"י ומפשעיהם וכו' לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן שום קולא ח"ו במ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהן כריתות ומיתות ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת). עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין (פי' גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושטיפה לצחצח הנפש. כי כפרה היא לשון קינוח שמקנח לכלוך החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. עכ"ל הברייתא:

---

6. ברכות כו, א. **7.** קהלת א, ה. **8.** בהקדמה. **9.** אחרי מות טז, טז. **10.** שם, טז, ל. **11.** שם, טז, ל. **12.** ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. תהלים פט, כג.

יום חמישי י"ב תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צא, והנה מצות... עד עמ' 182, כ"א מיראה:

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ סס"י ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וכו' בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת שענין התשובה הוא לשוב אל ה', לקיים את מצוותיו ולא

1 **וְהִנֵּה, מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה**[13] **מִן הַתּוֹרָה הִיא עֲזִיבַת הַחֵטְא**
2 **בְּלֶבֶד** – עזיבת החטא בלבד, היא ענין התשובה מן התורה,
3 (**כִּדְאִיתָא** – כפי שכתוב **בַּגְּמָרָא פֶּרֶק ג דְּסַנְהֶדְרִין**[14] **וּבְחֹשֶׁן**
4 **מִשְׁפָּט סוֹף סִימָן לד**[15] **לְעִנְיַן עֵדוּת**[16]), – שאם הוא עוזב את
5 החטא בלבד ואינו חוזר
6 על אותו חטא שעשה
7 אותו פסול לעדות – 1
8 הריהו כשר לעדות[17], 2
9 **דְּהַיְנוּ שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ בְּלֵב** 3
10 **שָׁלֵם, לְבַל יָשׁוּב עוֹד** 4
11 **לְכִסְלָה, לִמְרֹד** 5
12 **בְּמַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**[18]**, וְלֹא** 6
13 **יַעֲבֹר עוֹד** – על **מִצְוַת** 7
14 **הַמֶּלֶךְ** – מלכו של עולם, 8
15 הקב"ה **חַס־וְשָׁלוֹם, הֵן** 9
16 **בְּמִצְוַת עֲשֵׂה**[19] **הֵן** 10
17 **בְּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה**[20]**.** 11
18 **וְזֶהוּ עִקַּר פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן**
19 "**תְּשׁוּבָה**", – כלומר, **לָשׁוּב אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ,**
20 **לְעָבְדוֹ וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]**: "יַעֲזֹב רָשָׁע**
21 **דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו, וְיָשֹׁב אֶל ה' וְגו'"**; – הפסוק
22 אומר: במה מתבטא שובו אל הקב"ה – במה שהרשע עוזב את
23 דרכו הקודמת, והחוטא עוזב את מחשבות החטא שלו.
24 **וּבְפָרָשַׁת נִצָּבִים**[22] **כְּתִיב:**
25 – כתוב[23]: "**וְשַׁבְתָּ עַד ה'**
26 **אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ**
27 **וְגו', בְּכָל לְבָבְךָ וְגו'"**[24].
28 – הרי[25] שענין התשובה
29 הוא, לשוב אל ה', על ידי
30 השמיעה בקולו, דבר
31 שצריך להיעשות בכל
32 הלב. וכך גם כתוב[26]:
33 "**שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה'**
34 **אֱלֹקֶיךָ וְגו'"**; – וכן
35 כתוב[27]: "**הֲשִׁיבֵנוּ ה'**
36 **אֵלֶיךָ וְגו'"**[28]. – מכל
37 הפסוקים האמורים, ברור
38

---

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב "מצוה" (ולא "ענין" או "והנה התשובה" וכיו"ב. וע"ד ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב) - דפשטות הל' מורה דס"ל דתשובה בתוכן **דעזיבת החטא מצוה** מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליבי' קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) - ולא רק להרמב"ן (נצבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד **לפני** הל' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם : 'מצוה ע"ג היא שצוונו להתוודות כו' ולומר אותם **עם התשובה**'". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. **14.** כה, ב. **15.** סעיף כט ואילך. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא הביא מקדושין (מט, ב) ושו"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחו"מ (וראה מנ"ח מצוה שס"ד) - וי"ל דעדיפא לי' הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתר רובא, ז.א. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עזיבת החטא". **17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם **בלא** וידוי דברים - תשובה היא (**וכדמוכח** גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה - כשעושים - הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירום הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין **בפ"ע**, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות **כלל**". ועיין זח"ג קכב, א. סמה"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". **18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כל המשך הדברים - להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין **כללי** "דלא ישוב למרוד במל' ית'". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא **שבקיום** המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות - ברכות רפ"ב] - וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי': יעזוב רשע דרכו (ל' יחיד - דרכו **בכלל**, שהוא רֶשַׁע ואח"כ) מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל), בקולו וגו' ("פרט") (ציוויו - פרטי המצות). וכן שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". **19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שבזה צ"ל קום ועשה - ובכ"ז מקבל עליו". **20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שבעבירה על מל"ת - **ניכרת** המרידה, משא"כ **בהעדר** עשיית מ"ע". **21.** ישעיה נה, ז. **22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מפרש **הסדרה** ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל - דשם הוא רק סיפור דברים, וכהתחלתה **העידותי בכם** גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) - כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבבך'". **23.** נצבים ל, ב. **24.** הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, ש"יש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". **25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ואף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) - עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו איתנהו בי'. ומר חפץ אלוף בסהמ"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפי' הרי"פ לסהמ"צ להרס"ג פרשה מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה נג "לשוב דכתיב ושבת עד ה"א ושמעת בקולו". **26.** הושע יד, ב. **27.** איכה ה, כב. **28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הכרח כל ד' הפסוקים ודיוק סדרם (**הקדים** נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' - כמשל החבל כו') - שמזה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת **כהנ"ל**. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' - ה' (אחרונה) מעשה - ועז"נ יעזוב **רשע דרכו** גו' וישוב גו'. ו' - קול וששה מדות (**שבלב**) כו' - ועז"נ ושבת גו' **בקולו** גו' **לבבך** גו'. ה' (ראשונה) התבוננות (רק בזה חסרונו) - ועז"נ שובה **ישראל** (שם המעלה). י' - שכל

לעשות שום עבירות. **וְלֹא כְּרַעַת הֶהָמוֹן, שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא הַתַּעֲנִית.** – על העבירות שעבר. **וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁעָבַר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, שֶׁגָּמַר כַּפָּרָתוֹ הִיא עַל יְדֵי יִסּוּרִים,** – כנזכר לעיל מהברייתא במסכת יומא, **הַיְנוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵבִיא עָלָיו יִסּוּרִים** – ויסורים אלה הם גמר כפרתו, (**וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]: **"וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט וְגוֹ'"** – **"וּפָקַדְתִּי" דַּיְקָא**), – שהקב"ה **מביא את היסורים, וְהַיְנוּ**[29] – מתי מביא הקב"ה יסורים לגמר הכפרה, הרי זה **כְּשֶׁתְּשׁוּבָתוֹ רְצוּיָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כְּשׁוּבוֹ אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ מֵאַהֲבָה, אֲזַי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא וְ"כַמַּיִם הַפָּנִים וְכוּ'" – אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא, לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה וְחֶסֶד ה' לְמָרֵק עֲוֹנוֹ בְּיִסּוּרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – על ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי שהאדם מבטא את רצונו העז לשוב אל ה' מצד אהבתו אל ה' – דבר זה פועל התעוררות מקבילה למעלה, שגם אליו יתייחסו באהבה וחסד, למרק אותו כליל מעוונותיו על ידי יסורים בעולם הזה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[30]: **"כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ וְגוֹ'"**. – כדי למרק אותו מעוונותיו – בעולם הזה. יסורים אלה, שהקב"ה מביא, מצד אהבתו, למי ששב אל ה' מתוך אהבה – אלה הם היסורים המסיימים כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים. אך, אין הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על עצמו. **וְלָכֵן לֹא הִזְכִּירוּ הָרַמְבַּ"ם וְהַסְּמַ"ג** – מ"ע טז, **שׁוּם תַּעֲנִית כְּלָל בְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, אַף** – לא, **בִּכְרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין,** – גם בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמר כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת – אף־על־פי־כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים לתעניות, **רַק הַוִּדּוּי** – שמתודים ומפרטים בדיבור את החטאים שחטאו, **וּבַקָּשַׁת מְחִילָה,** – על העבירות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה**[31]: **"וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְגוֹ'"**[32]. – את הוידוי ובקשת מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, שכן, זהו חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב) הוא, כי בעבירה ישנו "גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאוה לעשות את העבירה, הוא ה"נשמה". בשעה שהוא עושה תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאוה – מבטלים על ידי החרטה על העבר, שחורה לו והוא מצטער על שעשה את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער על העבירה מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאוה באותה עבירה. צריכים, אבל, הרי לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה הוידוי שהוא מוציא בפיו, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את "גוף" העבירה. על כל פנים, זהו ענין הוידוי שהוא חלק מהתשובה. ואילו תעניות אינן חלק מהתשובה. **וּמַה שֶׁכָּתוּב בְּיוֹאֵל**[33]: **"שׁוּבוּ עָדַי בְּכָל לְבַבְכֶם בְּצוֹם וּבְבֶכִי וגו'"**, – כתוב הרי כאן ענין התענית כחלק מ"שובו אלי", **הַיְנוּ** – הרי זה כדי **לְבַטֵּל** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: ענין של **עתיד** (תשובה – עזיבת **העבר**), **הַגְּזֵרָה שֶׁנִּגְזְרָה** – אז, **לְמָרֵק עָוֹן הַדּוֹר עַל יְדֵי יִסּוּרִים**

אגרת התשובה

ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים. היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים (וכמ"ש ופקדתי בשבט וכו' ופקדתי דייקא) והיינו כשתשובתו רצויה לפניו ית' בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה אזי באתערותא דלתתא וכמים הפנים וכו' אתערותא דלעילא לעורר האהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז וכמ"ש כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכו'. ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה אף בכריתות ומיתות ב"ד. רק הוידוי ובקשת מחילה כמ"ש בתורה והתודו את חטאתם וכו'. ומ"ש ביואל שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי כו' היינו לבטל הגזרה שנגזרה למרק עון הדור ע"י יסורי' בארבה. וזהו הטעם בכל תעניות שמתענין על

הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה מלובש ה' (ח"א פי"ט ושם, אשר כשנוגע לשם - פונה בכל הכחות כו'). - ועז"נ **השיבנו ה'** גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: **סור מרע** (**יעזוב רשע** - מל"ת) **ועשה טוב** (ושמעת גו' **בכל לבבך** - דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (**לאחרי** סומ"ר וע"ט - שלכן נק' **ישראל** - ויכול להיות שלום ושלימות כו' - **מתחלה** מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט - שובה ישראל, השיבנו ה') וכמובן **כ"ז** מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות - אלא ששם מבארם כאו"א **בפ"ע** - וכאן - כמו שכאו"א מהן (אפילו תשו"ת) כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה - ראה ש' הגלגולים הקדמה כא [ולהעיר דשם מפרש ד' חלקי כפרה - וכפרה הד' חלול ה' וראה חדא"ג יומא (פו, א)]". **29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "מוסיף בזה בי' – דבכ"ז **כל** מצות התשובה גם על כריתות תלוי' **באדם**. ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". **30.** משלי כז, יט. **31.** נשא ה, ז. **32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "לכאורה הי' צ"ל זה בתחילת הבי' – מהו תשובה מה"ת – אלא עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם **בלא** וידוי דברים – תשובה היא (**וכדמוכח** גם מהראיות משו"ע מחו"מ **שלא** הוזכרו שם וידוי דברים), **אלא** שוידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירום הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין **בפ"ע**, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן **לא** הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". - ראה לעיל הערה 17. **33.** ב, יב.

בְּאַרְבָּה. – שכדי לבטל את הגזירה, נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. **וְזֶהוּ הַטַּעַם בְּכָל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁמִּתְעַנִּין עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עַל הַצִּבּוּר,** – שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּמְגִלַּת אֶסְתֵּר**[34] – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל גזירת המן. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הַמּוּסָר, וּבְרֹאשָׁם סֵפֶר חֲרוֹקֵחַ וְסֵפֶר חֲסִידִים, הַרְבֵּה תַּעֲנִיּוֹת וְסִגּוּפִים לְעוֹבֵר עַל כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין**[35]**, וְכֵן** – הם מביאים הרבה תעניות, **לְמוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה, שֶׁחַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה**[36] **גַּבֵּי עֵר וְאוֹנָן,** – בהם היה חטא **זה,** וזה אשר הביא את העונש של מיתה בידי שמים, **וְדִינוֹ** – של המוציא זרע לבטלה, **כְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת לְעָנְיָן זֶה** – ולכן מביאים ספרי המוסר האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, שהתעניות באות בתור יסורים לגמר הכפרה, שבחייבי כריתות נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים הגומרים כפרתם של חייבי כריתות, הם דוקא היסורים שמביאים על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור יסורים? – מסביר רבנו הזקן: **הֵינוּ, כְּדֵי לִנְצֹל מֵעֹנֶשׁ יִסּוּרִים שֶׁל מַעְלָה חַס־וְשָׁלוֹם;** – (**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ענין דלעתיד (בנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר), שמא נגזר עליו חס־ושלום מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על ידי התעניות, **וְגַם כְּדֵי לְזַרֵּז וּלְמַהֵר גְּמַר כַּפָּרַת נַפְשׁוֹ;** – שבזה יש בכח התעניות לעזור, **וְגַם אוּלַי אֵינוֹ שָׁב אֶל ה' בְּכָל לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ מֵאַהֲבָה, כִּי־אִם מִיִּרְאָה:** – שאז אין ה"במים הפנים" שלמעלה, עוזר לגמור כפרתו על ידי יסורים, ולכן הוא מקבל על עצמו יסורים בענין התעניות[37]. אך בעצם, ענין היסורים הגומרים את הכפרה (בחייבי כריתות ומיתות בית דין) אין הכוונה ליסורי תעניות, אלא ליסורים שמביאים על האדם רחמנא־ליצלן מלמעלה, כדי לגמור את כפרתו.

אגרת התשובה

כל צרה שלא תבא על הצבור וכמ"ש במגלת אסתר. ומ"ש בספרי המוסר ובראשם ספר הרוקח וס' חסידים הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ב"ד וכן למוציא זרע לבטלה שחייב מיתה בידי שמים כמ"ש בתורה גבי ער ואונן ודינו כחייבי כריתות לענין זה. היינו כדי לינצל מעונש יסורי' של מעלה ח"ו. וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה:

יום שישי י"ג תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 182, פרק ב. אך כל... עד עמ' צב, יום רצון:

פֶּרֶק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא", לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (והן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גוזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים **עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.**

אַךְ כָּל זֶה לְעִנְיַן כַּפָּרָה וּמְחִילַת הֶעָוֹן, – פועלת התשובה ולא נדרשות על כך שום תעניות, **שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶּׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ** – מלכו של עולם, **כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְאֵין מַזְכִּירִין לוֹ דָּבָר וַחֲצִי דָּבָר בְּיוֹם הַדִּין לְעָנְשׁוֹ עַל זֶה** – על חטאו, **חַס־וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם הַבָּא, וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין בָּעוֹלָם הַבָּא. אָמְנָם** – כדי **שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה' וּמֻרָצֶה וְחָבִיב לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בְּקֹדֶם הַחֵטְא, לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ** – לשם כך, **הָיָה צָרִיךְ לְהָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה אֲפִלּוּ עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וּמִיתַת בֵּית־דִּין,** – גם כשמישהו עבר על מצות־עשה כזו, היה עליו להביא קרבן עולה – כשהיו יכולים להקריב קרבנות – בנוסף

אגרת התשובה

פרק ב אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך כשעשה תשובה שלימה ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו ע"ז ח"ו בעוה"ב ונפטר לגמרי מן הדין בעוה"ב. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן עולה אפי' על מ"ע קלה שאין בה כרת ומיתת ב"ד

---

34. ד, טז. **35.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלבטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביואל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת. **36.** וישב לח, ז-ו. **37.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה)?! ואולי כוונת בי' אדה"ז – שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודם) הם ענין (קרבן-) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשו' מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק – חילוקי מספר התעניות כו' לכאו"א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות)".

לתשובתו, **כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' עַל פָּסוּק**[1] **"וְנִרְצָה לוֹ"**; – שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות עשה, **וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דִּזְבָחִים,** – וכמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים[2] **דְּעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהִיא דּוֹרוֹן לְאַחַר שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְנִמְחַל לוֹ הָעֹנֶשׁ, וּכְאָדָם שֶׁסָּרַח בְּמֶלֶךְ וּפִיְּסוֹ עַל יְדֵי פַּרְקְלִיטִין** – שתדלנים, **וּמָחַל לוֹ,** – המלך, **אַף־עַל־פִּי־כֵן שׁוֹלֵחַ** – זה שסרח במלך, **דּוֹרוֹן וּמִנְחָה לְפָנָיו** – לפני המלך, כדי **שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ לִרְאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ** – כך גם ענינו של קרבן עולה, שאחרי שעשה תשובה ומחלו לו על חטאו – מהווה הקרבן מתנה כדי שיהיה מרוצה וחביב לפני הקב"ה כמו שהיה לפני שחטא. (**וּלְשׁוֹן** – הגמרא שאומרת על ה"עולה" שהיא **"מְכַפֶּרֶת", וְכֵן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו"** - **אֵין זוֹ כַּפָּרַת נַפְשׁוֹ,** – אין הכוונה לכפרת נפשו הבאה על ידי התשובה, **אֶלָּא** – הכוונה היא: **לְכַפֵּר לְפָנֵי ה' לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ,** – שתימחה לפני הקב"ה כל השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה שוב אהוב על הקב"ה כמו לפני שחטא, **כִּדְאִיתָא שָׁם בַּגְּמָרָא,** – כפי שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה ה"עולה" בתור דורון, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[3]**: "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן").** – כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן הכפרה כבר היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות, שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות מרוצה וחביב כמו לפני החטא, **וְעַכְשָׁו שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן לְהָפִיק רָצוֹן מֵה' - הַתַּעֲנִית הוּא בְּמְקוֹם קָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא**[4] – שתפלת המתענה היא: **"שֶׁיְּהֵא מִעוּט חֶלְבִּי וְדָמִי שֶׁנִּתְמַעֵט** – על ידי הצום, **כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּי לְפָנֶיךָ וְכוּ'"** – הרי, שענין התענית הוא ענין של קרבן, להיות מרוצה לפני הקב"ה כמו לפני החטא. **וְלָכֵן מָצִינוּ בְּכַמָּה תַּנָּאִים וֶאֱמוֹרָאִים, שֶׁעַל דָּבָר קַל** – על חטא קל, **הָיוּ מִתְעַנִּים תַּעֲנִיּוֹת הַרְבֵּה מְאֹד, כְּמוֹ**[5] **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה מַתִּיר שֶׁתְּהֵא פָּרָה יוֹצְאָה בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ בְּשַׁבָּת, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים, וּפַעַם אַחַת יָצְאָה כֵּן פָּרָתוֹ שֶׁל שְׁכַנְתּוֹ וְלֹא מִחָה בָּהּ,** – שתימנע מכך, **וְהֶשְׁחֲרוּ שְׁנָיו מִפְּנֵי הַצּוֹמוֹת,** – שצם, **עַל שֶׁלֹּא קִיֵּם דִּבְרֵי חֲבֵרָיו;** – החכמים שאסרו דבר זה. **וְכֵן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאָמַר**[6]**: "בּוֹשְׁנִי מִדִּבְרֵיכֶם בֵּית שַׁמַּאי", וְהֶשְׁחֲרוּ שְׁנָיו מִפְּנֵי הַצּוֹמוֹת;** – שצם על שהתבטא כך על בית שמאי, **וְרַב הוּנָא פַּעַם אַחַת נִתְהַפְּכָה לוֹ רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, וְהִתְעַנָּה מ' צוֹמוֹת**[7]**; וְכָהֵנָּה רַבּוֹת** – בתנאים שונים. – תעניות אלו לא היו ענין של תשובה, וגם לא ענין של יסורים כדי לגמור את הכפרה – שהרי לא היו אלה חטאים כאלו הדורשים גמר כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות באו במקום קרבן, כדי להיות מרוצה וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא. **וְעַל יְסוֹד זֶה** – שיש ענין של תעניות גם על חטאים קלים שאינם דורשים גמר כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות הן במקום קרבן, הנה על יסוד זה, לְמֵד הָאָר"י זַ"ל לְתַלְמִידָיו עַל פִּי חָכְמַת הָאֱמֶת, – כפי שנקראת תורת הקבלה, **מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת לְכַמָּה עֹנוֹת וַחֲטָאִים, אַף שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת וְלֹא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם,** – שבהם נדרש גמר כפרה על ידי יסורים, **כְּמוֹ עַל הַכַּעַס קנ"א** – מאה חמישים ואחת, **תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'; וְאַפְלוּ עַל אִיסּוּר דְּרַבָּנָן כְּמוֹ סְתָם יֵינָם** – יין של גוי, **יִתְעַנֶּה ע"ג** – שבעים ושלש **תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'; וְכֵן עַל בִּטּוּל מִצְוַת עֲשֵׂה דְּרַבָּנָן כְּמוֹ תְּפִלָּה**[8] - **יִתְעַנֶּה ס"א** – ששים ואחת **תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'. וְדֶרֶךְ כְּלָל, סוֹד הַתַּעֲנִית הִיא סְגֻלָּה נִפְלָאָה לְהִתְגַּלּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־

אגרת התשובה

כמו שדרשו רז"ל בת"כ ע"פ ונרצה לו וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים דעולה מכפרת על מ"ע והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש. וכאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך (ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון). ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' התענית הוא במקום קרבן כמ"ש בגמרא שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתי לפניך וכו'. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראי' שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאד כמו ראב"ע שהי' מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת וחכמים אוסרי' ופ"א יצאה כן פרתו של שכנתו ולא מיחה בה והושחרו שיניו מפני הצומות על שלא קיים דברי חביריו. וכן ר' יהושע שאמר בושני מדבריכם ב"ש והושחרו שיניו מפני הצומות. ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין והתענה מ' צומות. וכהנה רבות. ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים כמו על הכעס קנ"א תעניות וכו'. ואפי' על איסור דרבנן כמו סתם יינם יתענה ע"ג תעניות וכו' וכן על ביטול מ"ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס"א תעניות וכו' ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות

---

1. ויקרא א, ד. **2.** ד, ב. **3.** אמור כב, כא. **4.** ברכות יז, א. **5.** ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. **6.** חגיגה כב, ב. **7.** מועד קטן כה, א. **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל דתפלה מדרבנן [ראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפל"ח, לקו"ת בלק

הוּא, כְּמוֹ הַקָּרְבָּן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[9]: "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", – נחת רוח לקב"ה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּישַׁעְיָה[10]: "הַלָּזֶה תִּקְרָא צוֹם וְיוֹם רָצוֹן לַה'", מִכְּלָל – הרי, שֶׁהַצּוֹם הַנִּרְצֶה הוּא יוֹם רָצוֹן:

אגרת התשובה

רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'. וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

יום שבת קודש י"ד תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צב, פרק ג. והנה... עד עמ' 184, ג"פ וכו'.

פֶּרֶק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שבית המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על מצות־עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי שיהיה "ונרצה לו", שיהיה החוזר בתשובה רצוי וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא, הרי כעת, שאין לנו קרבנות להביא על ידם את ה"ונרצה לו" – בא התענית במקום הקרבן. על יסוד זה לימד האריז"ל, בהתאם לחכמת הקבלה, את מספר הצומות על מספר רב של עוונות וחטאים, גם כאלה שאין עליהם עונש כרת ומיתה בידי שמים.

אגרת התשובה

פרק ג והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו במי שחטא חטא א' פעמים רבות. דיש אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר חטא. כגון המוציא זרע לבטלה שמספר הצומות המפורש בתיקוני תשובה מהאריז"ל הן פ"ד תעניות ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד וכן לעולם. דומיא דקרבן חטאת שחייב להביא על כל פעם ופעם. ויש מדמין ענין זה לקרבן עולה הבאה על מ"ע דאפי' עבר על כמה מ"ע מתכפר בעולה אחת כדאי' בגמ' פ"ק דזבחים. והכרעה המקובלת בזה להתענות ג"פ כפי מספר הצומות דחטא זה. דהיינו רנ"ב צומות על הוצאות שז"ל וכן בשאר חטאים ועונות. והטעם הוא עפ"י מ"ש בזוה"ק ס"פ נח כיון דחב ב"נ קמי קודב"ה זמנא חדא עביד רשימו כו' זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא כו'. לכך צריך מספר הצומות ג"כ ג"פ וכו'.

פֶּרֶק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שבית המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על מצות־עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי שיהיה "ונרצה לו", שיהיה החוזר בתשובה רצוי וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא, הרי כעת, שאין לנו קרבנות להביא על ידם את ה"ונרצה לו" – בא התענית במקום הקרבן. על יסוד זה לימד האריז"ל, בהתאם לחכמת הקבלה, את מספר הצומות על מספר רב של עוונות וחטאים, גם כאלה שאין עליהם עונש כרת ומיתה בידי שמים. וְהִנֵּה, חַכְמֵי הַמּוּסָר הָאַחֲרוֹנִים – שאחרי האריז"ל, נֶחְלְקוּ – בדיעותיהם, בְּמִי שֶׁחָטָא חֵטְא אֶחָד פְּעָמִים רַבּוֹת: דְּיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת מִסְּפַר הַצּוֹמוֹת לְאוֹתוֹ חֵטְא פְּעָמִים רַבּוֹת כְּפִי הַמִּסְפָּר אֲשֶׁר חָטָא; כְּגוֹן הַמּוֹצִיא זֶרַע לְבַטָּלָה, שֶׁמִּסְפַּר הַצּוֹמוֹת הַמְפֹרָשׁ – על חטא זה, בְּתִקּוּנֵי תְּשׁוּבָה מֵהָאַר"י זַ"ל הֵן פ"ד – שמונים וארבע, תַּעֲנִיּוֹת, וְאִם חָטָא בָּזֶה עֶשֶׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, צָרִיךְ לְהִתְעַנּוֹת עֶשֶׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים פ"ד, וְכֵן לְעוֹלָם, – שתמיד מספר התעניות לכל חטא, הוא לפי מספר הפעמים שעבר על אותו חטא, דּוּמְיָא – כמו, דְּקָרְבַּן חַטָּאת – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כל החטאות, שֶׁחַיָּב לְהָבִיא עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם; – שחטא. וְיֵשׁ – בין חכמי המוסר, מְדַמִּין – משווים, עִנְיָן זֶה לְקָרְבַּן עוֹלָה הַבָּאָה עַל מִצְוַת עֲשֵׂה[1], דַּאֲפִלּוּ עָבַר עַל כַּמָּה מִצְוֹת עֲשֵׂה - מִתְכַּפֵּר – ומתרצה לפני הקב"ה, בְּעוֹלָה אַחַת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דִּזְבָחִים[2] – כמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים. וְהַכְרָעָה הַמְקֻבֶּלֶת בָּזֶה, – בין שתי הדיעות של חכמי המוסר, היא לְהִתְעַנּוֹת ג' פְּעָמִים כְּפִי מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת דְּחֵטְא זֶה, דְּהַיְינוּ – כגון: רנ"ב – מאתים חמשים ושנים, שלש פעמים שמונים וארבעה צוֹמוֹת עַל הוֹצָאוֹת שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה, וְכֵן בִּשְׁאָר חֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת – שעבר עליהם הרבה פעמים, יצום שלש פעמים כמספר הצומות הקבוע לאותו חטא. וְהַטַּעַם – מדוע שלש פעמים דוקא, הוּא עַל פִּי מַה שֶׁכָּתַב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ סוֹף פָּרָשַׁת נֹחַ[3]: "כֵּיוָן דְּחָב בַּר נַשׁ קַמֵּי קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא, – כשאדם חוטא לפני הקב"ה, זִמְנָא חָדָא – בפעם הראשונה שחוטא אותו חטא, עָבִיד רְשִׁימוּ כו', – זה עושה רושם למעלה. אם חטא פעם שניה אותו חטא – אומר שם בזהר – מתחזק הרושם, זִמְנָא תְּלִיתָאָה – אם חטא פעם שלישית אותו חטא, אִתְפַּשֵּׁט הַהוּא כִּתְמָא מִסִּטְרָא דָּא לְסִטְרָא דָּא כו'", – מתפשט הכתם והפגם בעקבות החטא מצד אל צד, כלומר: אין זה רושם בלבד, או רושם חזק בלבד, אלא פגם החודר מצד אל צד, לְכָךְ צָרִיךְ מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת גַּם כֵּן ג' פְּעָמִים וְכו'. – כיוון שעל ידי חטאו בפעם השלישית אותו חטא, מתהווה ההתפשטות הגדולה ביותר של הפגם למעלה.

(ע, ג). ובמכ' אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות דתפלה מה"ת וראה משנת יואל שקו"ט וביאור], כי לכ"ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האריז"ל להתענות ס"א כו'". **9.** ויקרא א, ג. **10.** נח, ה. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות אחרות – ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". **2.** ה, ב. ו, א. ז, ב. **3.** עג, ב.

יום ראשון

יום ראשון — ח תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אבל האמת . . . כמ״ש במ״א.

מְצִינוּ דְּעִקַּר חִבָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלְיוֹ־הַשָּׁלוֹם הָיָה ״לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה״ – כְּפֵרוּשׁוֹ יְחַבֵּר – ״אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ״. הַיְנוּ, דְּכָל גֹּדֶל עֲבוֹדָתוֹ בְּהַנִּסְיוֹנוֹת, אֵינוֹ בְּעֶרֶךְ לְגַבֵּי הָא [=זֶה] דְּיִצַוֶּה וִיחַבֵּר אֲחֵרִים, מַה שֶּׁיְּזַכֶּה אֲחֵרִים.

יום שני

יום שני — ט תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש״י.
תהלים: מט־נד.
תניא: פרק יב. רק . . . ־178־ עצמן.

אלע אידישע עלטערן וועלכע באַדאַרפען האָבען א ספּעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

כָּל הַהוֹרִים בְּיִשְׂרָאֵל הַזְּקוּקִים לִישׁוּעָה וְהַצָּלָה מְיֻחֶדֶת לְיַלְדֵיהֶם, הָאֶמְצָעִי הַבָּטוּחַ בְּיוֹתֵר לְכָךְ הוּא לִתְמֹךְ בְּלוֹמְדֵי תּוֹרָה.

יום שלישי

יום שלישי — י תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: כי הן ד״מ . . . כו׳ כנ״ל.

רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה׳ מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בִּתְחִלַּת נְשִׂיאוּתוֹ אָמַר ״תּוֹרָה״: ״מֵה׳ מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ״. כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי מַגִּיעַ לְמָקוֹם, הֲרֵי זֶה בְּשֶׁל כַּוָּנָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, הֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם וְהֵן מִצְוָה שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. יְהוּדִי הוּא שְׁלִיחַ שֶׁל מַעְלָה. שְׁלִיחַ הֵיכָן שֶׁנִּמְצָא, הוּא כֹּחוֹ שֶׁל הַמְשַׁלֵּחַ. יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה בִּנְשָׁמוֹת לְעֻמַּת מַלְאָכִים – שֶׁבִּנְשָׁמוֹת זֶהוּ עַל פִּי הַתּוֹרָה.

יום רביעי

יום רביעי — יא תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק א. תניא בסוף . . . הברייתא.

בְּתַנְיָא דְּפוּס זאָלקְוִוי שְׁנַת מְבַשֵּׂ״ר טו״ב [=תקנ״ט], נִדְפְּסָה אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה מֵהַדּוּרָא קַמָּא, וְלֹא נֶחְלְקָה לִפְרָקִים, גַּם יֵשׁ כַּמָּה שִׁנּוּיִים בְּתֹכֶן הָאִגֶּרֶת.

יום חמישי

יום חמישי — יב תמוז, חג הגאולה — ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: והנה מצות . . . .־182־ מיראה.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר שְׁלִיטָ״א [אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַיִי״צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן] בִּשְׁנַת תר״ם. יוֹם בּוֹ נִתְבַּשֵּׂר – בִּשְׁנַת תרפ״ז – שֶׁהוּא חָפְשִׁי מִגְּלוּתוֹ אֲשֶׁר הָגְלָה – אַחֲרֵי שֶׁהָיָה תָּפוּס בְּמַאֲסָר – עַל עֲבוֹדָתוֹ בְּחִזּוּק הַתּוֹרָה וְהַיַּהֲדוּת.

מִמִּכְתַּב כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר שְׁלִיטָ״א [הָרַיִי״צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן]: בִּשְׁנֵי יְמֵי הַגְּאֻלָּה י״ב וְי״ג תַּמּוּז הַבָּאִים עָלֵינוּ לְטוֹבָה יִתְוַעֲדוּ אַנַ״שׁ, לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת, כַּאֲשֶׁר הֵקֵבַע מֵאֵת אָבִינוּ הָרִאשׁוֹן הוֹד כ״ק אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן זצוקללה״ה נבג״ם זי״עַ [=זֵכֶר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לִבְרָכָה, לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, נִשְׁמָתוֹ בְּגִנְזֵי מְרוֹמִים, זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ]. בְּהִתְוַעֲדוּת זוֹ יְדַבְּרוּ אַנַ״שׁ שֶׁיִּחְיוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּשֶׁבֶת אַחִים בְּחִזּוּק קְבִיעוּת שִׁעוּרֵי הַלִּמּוּד, וְהִנְנִי שׁוֹלֵחַ לָהֶם אֶת בִּרְכָתִי כִּי יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֲלֵיהֶם בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת.

יום שישי

יום שישי — יג תמוז, חג הגאולה — ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: בלק, ששי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: פרק ב. אך כל . . . יום רצון.

יוֹם בּוֹ יָצָא כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר שְׁלִיטָ״א [אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַיִי״צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן] לְחֵרוּת.

הַמַּאֲסָר הֵתְחֵל רֶבַע עַל שָׁעָה הַשְּׁלִישִׁית אוֹר לְיוֹם רְבִיעִי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּסִיוָן תרפ״ז. הִתְעַכֵּב בַּגָּלוּת – בָּעִיר קַאסְטְרַאמַא – עַד חֲצִי שָׁעָה אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם, יוֹם הָרְבִיעִי שְׁלִשָּׁה עָשָׂר בְּתַמּוּז תרפ״ז.

מִמִּכְתַּב כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר שְׁלִיטָ״א [הָרַיִי״צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן] לְחַג הַגְּאֻלָּה: הִנְנִי שׁוֹלֵחַ מַאֲמָר... הִשְׁתַּתְּפוּתִי עִם יְדִידֵנוּ אַנַ״שׁ שֶׁיִּחְיוּ בְּכָל מְקוֹם מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם לְהַצְלָחָה, וְלִהְיוֹת אִתְּכֶם עִמָּכֶם בְּהִתְוַעֲדוּתְכֶם בִּדְבַר חִזּוּק דַּרְכֵי הַחֲסִידוּת בִּקְבִיעוּת וּשְׁמִירַת זְמַנֵּי לִמּוּדֵי דאַ״ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] וּלְהִתְעוֹרֵר בְּקִיּוּם עִנְיְנֵי הַלִּמּוּד... אֶלְקֵינוּ וֵאלקֵי אֲבוֹתֵינוּ יְבָרֵךְ אֶת כְּלָלוּת אַנַ״שׁ, הֵם בֵּיתָם זַרְעָם וְזֶרַע זַרְעָם בְּתוֹךְ כְּלָל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ה׳ עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, בְּכָל מִלֵּי דְּמֵיטַב, מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר.

שבת קודש

שבת — יד תמוז — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בלק, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: פרק ג׳. והנה . . . 184 ג״פ כו׳.

זֶה לְשׁוֹן הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּאֶחָד מִדְּרוּשָׁיו: רַבֵּנוּ זַ״ל [אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן] בְּאִמְרוֹתָיו לְבָנָיו יוֹם ג׳ פָּרָשַׁת בָּלָק שְׁנַת תקס״ב אָמַר, וְזֶה דְּבָרָיו: לְהָבִין קַשְׁיַת הַתּוֹכְנִים, מֵאַחַר שֶׁהָאָרֶץ הִיא כַּדּוּרִית וַעֲגֻלָּה כְּתַפּוּחַ, לָמָּה אֵינָם נוֹפְלִים אוֹתָם בְּנֵי אָדָם הַדָּרִים כְּנֶגְדֵּנוּ מִלְּמַטָּה בְּאַמעֶרִיקָא... וְתֵרוּצָם אֵינוֹ אֱמֶת... וְרַבֵּנוּ זַ״ל אָמַר, כִּי הַתֵּרוּץ הוּא, דְּהִנֵּה מְבֹאָר בְּעֵץ חַיִּים שֶׁהַתִּשְׁעָה גַּלְגַּלִּים מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת עִגּוּלִים, וּבְהָעִגּוּל אֵין בּוֹ מַעְלָה וּמַטָּה, וּמֵהַאי טַעְמָא [מִסִּבָּה זוֹ] הִנֵּה אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם כְּנֶגְדֵּנוּ לְמַטָּה, הֲרֵי הָרָקִיעַ שֶׁעֲלֵיהֶם הוּא לְמַעְלָה בְּהַשְׁוָאָה אַחַת עִם הָרָקִיעַ שֶׁעָלֵינוּ, וְהָאָרֶץ דְּשָׁם הִיא מַטָּה לְגַבֵּי הָרָקִיעַ שֶׁעָלֶיהָ.

שליחות במעילה — יום ראשון ח' תמוז ה'תשע"ד

הלכות מעילה פרק ז, הלכה ב: אֲבָל אִם הָיוּ בְּשַׂר עוֹלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - לֹא מָעַל אֶלָּא הָאוֹכֵל בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בְּאִסּוּר אַחֵר יָתֵר עַל הַמְּעִילָה, וּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵרָה, אֶלָּא בִּמְעִילָה לְבַדָּהּ.

הקשו האחרונים (נודע ביהודה מהדו"ק אה"ע סי' עה, שער המלך ועוד):

בגמרא (קידושין מב,ב) מבואר שבשלושה דברים ריבתה תורה שליחות לדבר עבירה: א. מעילה - השולח שליח למעול בקדשים. ב. טביחה ומכירה - גנב שור או שה ושלח שליח לטבחו או למכרו. ג. שליחות יד – שלח שליח לשלוח יד בפיקדון שאצלו. ואף הרמב"ם הביאם להלכה (הל' גניבה פ"ב ה"י. הל' גו"א פ"ג הי"א). ואם כן מדוע כתב כאן "אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה"?

ומבאר ה'נודע ביהודה':

לדין 'אין שליח לדבר עבירה' יש משמעות כפולה: א. אין המשלח חייב על מעשה השליח. ב. המעשה שתלוי בשליחות אינו חל.

ובשלושת הדברים האמורים, מעילה יוצאת מן הכלל בכך שהמשלח חייב וגם המעשה קיים, ולכן האומר לשלוחו תן בשר הקדש לאורחים והשליח נתן והאורחים אכלו, המשלח מעל אבל האורחים לא מעלו, כי במעילת המשלח יצא הבשר לחולין, ו'אין מועל אחר מועל' (מעילה יט, ב) ויציאת ההקדש לחולין היא קיום המעשה, אבל בטביחה ומכירה יש שליחות לגבי חיוב המשלח אבל לקיום המעשה אין צורך בדין שליחות, כי השור טבוח לפנינו וכן בשליחות יד – יש שליחות לחייב את המשלח אבל קיום המעשה אינו תלוי בשליחות.

והרמב"ם כאן מבאר תחילה את ההלכה הקודמת: כאשר השליח קיים את שליחותו לתת לאורחים בשר מקדשי בדק הבית, מעל המשלח ולא האורחים כיוון שהשליחות חלה לענין קיום המעשה (המעילה הוציאה לחולין), וענין זה אכן שייך רק "במעילה לבדה".

ומוסיף לבאר גם את ההלכה השניה, כשהשליחות היא לתת לאורחים "בשר עולה וכיוצא בו - לא מעל אלא האוכל בלבד", כי בעולה קיים איסור נוסף על המעילה (ראה הל' מעה"ק פי"א ה"א), ובזה השליחות לא חלה (כי "אין שליח לדבר עבירה") בשתי המשמעויות: א. המשלח אינו חייב, ב. המעשה אינו חל, ומאחר שההוצאה לחולין נעשתה רק על ידי האוכלים, "לא מעל אלא האוכל בלבד".

צירוף למנין לשחיטת הפסח ולדבר שבקדושה — יום שני ט' תמוז ה'תשע"ד

הלכות קרבן פסח פרק א, הלכות ט-י: הַפֶּסַח נִשְׁחָט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל – קָהָל, וְעֵדָה, וְיִשְׂרָאֵל. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשָּׁלֹשִׁים בְּנֵי אָדָם בְּכָל כַּת וָכַת. הָיוּ הַכֹּל חֲמִשִּׁים – נִכְנָסִים בַּתְּחִלָּה שְׁלֹשִׁים וְשׁוֹחֲטִין, וְיוֹצְאִים עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה, וְחוֹזְרִין וְיוֹצְאִין עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה.

טעם הדין הוא משום שחז"ל הסתפקו בכוונת הכתוב "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל": האם השחיטה צריכה להיערך בנוכחות שלושים ('קהל' – עשרה אנשים, וכן 'עדה' ו'ישראל'), או בשלוש קבוצות של עשרה.

וכדי לצאת מן הספק שוחטים שלושים כאחד, ולאחר מכן יוצאים עשרה מתוכם ונכנסים עשרה אחרים שעדיין לא שחטו ושוחטים במעמד העשרים האחרים, נמצא שיש כאן שלוש קבוצות ובכל אחת שלושים אנשים, ויוצאים ידי חובה בין אם צריך שלושים איש כאחד ובין אם צריך שלוש קבוצות של עשרה.

ולכאורה יש ללמוד מכך, שכאשר נדרש מספר מסוים של אנשים לדבר שבקדושה, אין צורך שכולם יהיו חייבים בדבר אלא די בכך ששליש מתוכם חייבים, כשם שבקרבן פסח בקבוצות הבאות לאחר הקבוצה הראשונה יש רק עשרה שלא שחטו, ואליהם מצטרפים עשרים מהקבוצה הראשונה שכבר שחטו. ואולם לענין אמירת דבר שבקדושה נפסק בשלחן־ערוך (או"ח סט, א): "וצריך לחזר אחר ששה שלא שמעו, דהיינו רוב העשרה"!

ובטעם ההבדל יש לומר:

בשחיטת קרבן פסח די בעשרה שעדיין לא יצאו ידי חובתם כאשר אליהם מצטרפים עוד עשרים שכבר יצאו, כי אף על פי שהתורה חייבה כאן מספר גדול מעשרה (שלושים), עדיין קיימת חשיבות לעשרה אנשים לענין שאר דברים בקדושה, ולשם השלמה למנין שלושים די באנשים שכבר יצאו ידי חובה, אך לגבי אמירת דבר שבקדושה אין להסתפק בארבעה אנשים שלא יצאו ידי חובה (דהיינו יותר משליש), משום שלמספר ארבעה אין חשיבות כלל, אלא נדרש רוב עשרה (ראה קול אליהו הלכות תפילה סי' א. חיים שאל ח"ב סי' לה).

מדוע הכבש הפסול אינו מתבטל? — יום שלישי י' תמוז ה'תשע"ד

הלכות קרבן פסח פרק ג, הלכה ט: חֲמִשָּׁה שֶׁנִּתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶן וְנִמְצָאת יַבֶּלֶת בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן – כֻּלָּם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

ויש להקשות: מדין תורה איסור שנתערב ברוב היתר

בטל, ומדוע לא יתבטל הקרבן הפסול ברוב הכשרים וייאכלו כולם?

יש מתרצים כי הדבר דומה ל'חתיכה הראויה להתכבד' שאינה בטילה מפני חשיבותה (שו"ע יו"ד סי' קא,ס"א). אמנם הפוסקים נחלקו בדינו של כבש שלם: יש אומרים כי אינו נחשב לחתיכה הראויה להתכבד כי אין הדרך להגיש כבש שלם, ויש אומרים שאין חסרון בחשיבותו מאחר ואינו מחוסר אלא חיתוך (שם ס"ג). וכתב ה'חות דעת' (שם סק"ה) כי מכאן יש להוכיח כדעה השניה ולכן הקרבן הפסול אינו בטל ברוב מטעם 'חתיכה הראויה להתכבד' אף שהוא שלם.

ויש מתרצים באופן אחר: דין ביטול מועיל להוריד חסרון אך לא להוסיף מעלה. ולכן, באיסור שנתערב בהיתר הרוב מועיל להוריד מהמיעוט את החיסרון שבו (האיסור) והוא נהפך להיתר, אך מצה שנאפתה שלא לשם מצות מצוה שנתערבה ברוב מצות שנאפו לשמן לא תיהפך למצה כשרה, כי הביטול אינו מחיל על המיעוט מעלה שאין בו.

והוא הדין כאן: מאחר והקרבן פסול לא נעשה בו כל הכשר להתירו באכילה כשאר קדשים, שהרי השחיטה והזריקה אינן מועילות בו להתירו באכילה, וביטול ברוב אינו מחיל על המיעוט את מעלת הרוב שהוכשר בשחיטה וזריקה (עונג יו"ט סי' ד).

וה'תורת חסד' (א"ח סי' מז) מיישב: בנידון זה אין כלל רוב של היתר כי כל קרבן מותר רק לבעליו, והאחרים אסורים עליו בלאו־הכי כי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו, ואם הקרבן שלו הוא הפסול, אין כנגדו רוב היתר ועל כן "כולם יצאו לבית השריפה".

להיות שבעים מהמצוה

יום רביעי י"א תמוז ה'תשע"ד

הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ג: מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת שֹׂבַע. לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר – אוֹכֵל מֵהֶן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל בְּשַׂר הַפֶּסַח, כְּדֵי לִשְׂבֹּעַ מִמֶּנּוּ.

דין 'אכילת שובע' לא נאמר רק בקרבן פסח אלא בכל הקרבנות, ואם כן, יש לתמוה: מדוע אוכלים תחילה את בשר קרבן החגיגה כדי לאכול לאחריה את בשר הפסח לשובע, ואין אוכלים את בשר הפסח תחילה כדי לאכול את בשר החגיגה לשובע?

ויש לבאר:

קרבן פסח צריך להיאכל על השובע משני טעמים: א) מחמת דין אכילה על השובע שבכל הקרבנות. ב) קרבן פסח נאכל דרך חירות, ולכן נאכל צלי כדרך המלכים, ומטעם זה צריך לאוכלו על השובע. ולכן עדיף לאכול על השובע קרבן פסח שבו יש שני טעמים לדבר, מאשר קרבן חגיגה שבו יש רק טעם אחד לדבר (כלי חמדה בהעלותך ע' 91).

ועוד יש לומר:

כאן כתב הרמב"ם "אוכל מהן תחילה ואחר כך אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו", ומזה משמע שהשביעה תהא מבשר הפסח עצמו, אך בשאר הקרבנות כתב (הל' מעשה הקרבנות פ"י הי"א): "היתה להם אכילה מועטת, אוכלין עמה חולין ותרומות כדי שתהיה נאכלת עם השובע", ומלשון זה משמע שהעיקר הוא שהקרבן ייאכל עם השובע, ואין צורך שגמר הסעודה יהא דווקא בקרבן אלא אפשר שהשביעה תהיה ממאכל אחר הנאכל יחד עמו, כי יסוד דין זה הוא 'שלא יצא משולחן רבו רעב' (תוס' פסחים קכ), והעיקר הוא שלא יישאר רעב לאחר האכילה ולאו דווקא שישבע מהקרבן עצמו.

ולכן יש לאכול תחילה את בשר החגיגה ואחריו את בשר הפסח, כי בכך מתקיים גם דין אכילת שובע של הפסח וגם דין אכילת שובע של החגיגה שמחמתו אין צורך לאוכלה דוקא בסוף ובלבד שבגמר הסעודה לא נשאר רעב (קובץ המועדים – פסח ח"א ע' תשלט).

על מי חל איסור אכילה מן הפסח לגוי?

יום חמישי י"ב תמוז ה'תשע"ד

הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ז: הַמַּאֲכִיל כְּזַיִת מִן הַפֶּסַח... לְמוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב אוֹ לְשָׂכִיר – הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵינוֹ לוֹקֶה... וְאֵין מַאֲכִילִין מִמֶּנּוּ לְנָכְרִי... שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ.

וה'כסף משנה' מדייק מלשון הרמב"ם שהאיסור 'כל בן נכר לא יאכל בו', 'תושב ושכיר לא יאכל בו' (שמות יב,מג) לא נאמר לגוי או לגר תושב שלא ישמעו לאזהרת התורה, אלא הוא איסור על הישראל להאכילם להם, ומכל מקום אם האכיל אינו לוקה כי האיסור להאכיל לא מפורש בתורה, אבל הנאמר בהלכה הבאה (ח) "ערל שאכל כזית מבשר הפסח לוקה" נלמד מהפסוק 'וכל ערל לא יאכל בו', וזו אזהרה לערל ישראל עצמו.

וגם כתב הרא"ש (תוספות הרא"ש יבמות ע, ב) שהתורה לא באה "להזהיר את העכו"ם שלא יאכל, דלא מצינו אזהרה לעכו"ם, אלא להזהיר ישראל שלא יאכיל להם".

ותמה הגרי"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג ל"ת קעה):

הרי כן מצאנו בתורה אזהרות לגוי שנאמר 'יום ולילה לא ישבותו' (בראשית ח,כב) ומכאן שגוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח, ב), וכן איסור אבר מן החי לבני נח נלמד מהפסוק 'אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו' (שם נז, א) וגם שאר מצוות בני נח כתובות בתורה!

ומבאר:

כתוב 'תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב' וכוונת הדברים היא שלא מצינו אזהרה לגוי שנאמרה על ידי משה, וכיון שפרשת הפסח נאמרה על ידי משה לא יתכן שיש בה אזהרה לגויים.

אך הצל"ח (פסחים עג, א) סובר בשיטת הרמב"ם שאזהרת התורה 'כל בן נכר לא יאכל בו' וכן 'תושב ושכיר לא יאכל

בו' נאמרה לגוי או לתושב האוכלים ולא לישראל המאכיל (כפשטות לשון הכתובים) ומה שכתב הרמב"ם שהמאכיל עובר בלא־תעשה, כוונתו ל'לפני עיור לא תיתן מכשול', כשם שאסור להושיט אבר מן החי לבן־נח משום 'לפני עיור' (פסחים כב, ב).

ויש שתמה על דבריו: אם לדעת הרמב"ם האזהרה היא לגוי האוכל, מדוע כתב ששיעור החיוב על המאכיל הוא בכזית והרי בן־נוח חייב בכל שהוא "שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד" (הל' מלכים פ"ט ה"י) ועליו להתחייב משום 'לפני עיור' גם אם האכילו פחות מכזית (שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קגא) !

וצריך עיון.

קריאת התורה בישיבה

יום שישי י"ג תמוז ה'תשע"ד

הלכות חגיגה פרק ג, הלכה ד: וְהַמֶּלֶךְ מְקַבְּלוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד. וְאִם רָצָה — יָשַׁב... וְקוֹרֵא הַפָּרָשִׁיּוֹת.

נפסקה הלכה (או"ח סי' קמא, ס"א) שקריאת התורה צריכה להיות בעמידה. ואם קרא בישיבה, לדעת ה'טור' לא יצא וצריך לחזור ולקרוא, אך ה'מגן אברהם' כתב שדין זה הוא לכתחילה ואינו מעכב בדיעבד.

ורצה ה'מגן אברהם' להוכיח דבריו מהלכה זו שהמלך קורא בישיבה, ולכאורה טעם ההיתר הוא משום כבוד המלך, ומכאן שגם בשאר בני אדם העמידה היא לכתחילה, כי אם אין יוצאים ידי חובה בקריאה בישיבה לא היו מתירים זאת משום כבוד המלך, כשם שלתלמיד חכם מותר להעיד בישיבה מפני כבוד תורתו, ומזה הוכיחו הפוסקים שהעמידה בעדות היא לכתחילה ואינה מעכבת בדיעבד, כי אם כן לא היו מתירים זאת אף לתלמיד חכם.

אך יתכן לדחות ראיה זו, כי כבוד המלך גדול מכבוד תלמיד חכם, ומשום כבודו של תלמיד חכם אין להתיר ישיבה אם היא מעכבת בדיעבד, אך משום כבוד המלך מתירים (ראה מג"א ומחצית השקל שם).

ויש שכתבו שטעם היתר הישיבה בקריאת התורה למלך אינו משום כבודו, אלא משום שעיקר איסור הישיבה בקריאת התורה הוא כשבא להוציא אחרים ידי חובה, אך קריאת המלך לא נועדה להוציא אחרים ידי חובה אלא לחזקם במצוות ולכן לא חלים עליה דיני הקריאה הרגילים.

ועוד טעם יש לומר על פי דבר הגמרא (מגילה כא, א) לגבי לימודו של משה בעלותו להר: "כתוב אחד אומר 'ואשב בהר' וכתוב אחד אומר 'ואנכי עמדתי בהר'... רכות – מעומד, קשות – מיושב". כלומר, כשלמד דברים קלים עמד, וכשלמד דברים קשים ישב כדי שתתיישב דעתו להבינם כראוי, ומכאן שמותר לשבת כאשר הישיבה היא לתועלת הלימוד, ובדומה לזה יש לחלק שבקריאה שאיננה ארוכה כל כך יש לעמוד, אך בקריאת המלך שהיא ארוכה (כנזכר לעיל הלכה ג) הותר לו לקרוא בישיבה (באר שבע סוטה מא, א).

בין בכור לקדשים

שבת קודש י"ד תמוז ה'תשע"ד

הלכות בכורות פרק ב, הלכה ז: הַמַּטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר, הוֹאִיל וְעָשָׂה עֲבֵרָה — קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל מוּם זֶה, עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם אַחֵר מֵאֵלָּיו. וְאִם מֵת זֶה הַחוֹטֵא — מֻתָּר לִבְנוֹ לִשְׁחֹטוֹ. . שֶׁלֹּא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו.

המטיל מום בבכור כדי להתירו בשחיטה ואכילה, קונסים אותו ואוסרים עליו את הבכור כיון שעבר על "כל מום לא יהיה בו" (ויקרא כב, כא). ואף שנקנס כדי שלא ירוויח מהעבירה, לדעת חכמים אם נולד בו מום אחר – הרי בכור זה מותר (בכורות לד, א).

והנה, מדברי הרמב"ם כאן עולה שהאיסור לשחוט בכור שהטיל בו מום הוא קנס מדרבנן אבל מן התורה מותר לשחטו ולאכלו ולכן "אם מת זה החוטא מותר לבנו לשחוט אותו... שלא קנסו בנו אחריו".

והקשו האחרונים (משנה למלך להלן פ"ד ה"א. מהרי"ט אלגזי בכורות פ"ה אות מג. ועוד):

בהלכות פסולי המוקדשין (פי"ח ה"ה) כתב הרמב"ם - "קדשים שהוטל בהם מום, האוכל מהם כזית לוקה, הרי הם בכלל 'כל תועבה', עד שיולד להם מום אחר ויאכלו במומן". ואם כן הטלת מום אוסרת מן התורה!

וביאר מהרי"ט אלגזי (שם):

מקור ההלכה שהמטיל מום בקדשים אסור לאכלו הוא ב'ספרי' (דברים, פיסקא צט) שם נאמר כי לדעת רבי אליעזר "צורם אוזן של בכור ואכל ממנה עובר בלא תעשה, 'לא תאכל כל תועבה'", אבל 'אחרים' חולקים עליו וסוברים שרק "בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר", כי עליהם הכתוב אומר (דברים יז, א) "לא תזבח לה' אלוקיך שור ושה אשר יהיה בו מום . . כי תועבת ה' אלקיך הוא", אבל בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין ואם הטיל בו מום לא נאסר מן התורה.

ומה ההבדל בין בכור לקדשים?

קדשים עומדים בקדושתם גם לאחר שנפל בהם מום והאוכל מהם לפני שפדו אותם מועל. ולכן הטלת מום בקדשים היא 'תועבה' שאסורה מן התורה וגם אם הטיל בהם מום לאחר שפדה אותם, עדיין יש בהם מעט קדושה, אבל בכור שנפל בו מום יוצא לחולין וכבר לא חל עליו שם קדשים וממילא אינו מוגדר כ'תועבה' ואיסורו הוא קנס מדרבנן כדי שלא ירוויח ממעשה העבירה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ח'-י"ד תמוז ה'תשע"ד

יום ראשון ח' תמוז ה'תשע"ד

הִלְכוֹת מְעִילָה

פֶּרֶק ה

א. אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת [- הוצאות המקדש] דָּבָר הָרָאוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן כְּבָשִׂים וְתוֹרִים, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לַמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לָזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, כְּגוֹן הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלִין וְחֹמֶץ וְציר אוֹ קַרְקַע, אֲפִלּוּ הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה מְלֵאָה זֶבֶל אוֹ עָפָר אוֹ אֵפֶר - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן מִשָּׁעָה שֶׁהֻקְדְּשׁוּ, עַד שֶׁיִּפָּדוּ דְּבָרִים הָרְאוּיִין לְהִפָּדוֹת.

ב. כָּל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, עִם דְּבָרִים שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהֶם מִקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לִמְעִילָה; וְאִם נֶהֱנָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִכֻּלָּן, מָעַל.

ג. אָכַל וְהֶאֱכִיל חֲבֵרוֹ, אוֹ נֶהֱנָה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ - אֲכִילָתוֹ וַהֲנָיַת חֲבֵרוֹ, אוֹ אֲכִילַת חֲבֵרוֹ וַהֲנָיָתוֹ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִמְעִילָה; וְאִם נַעֲשָׂה מִן הַכֹּל חֲנָיָה בִּפְרוּטָה, מָעַל.

ד. הַמְּעִילָה מִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה. כֵּיצַד? נֶהֱנָה הַיּוֹם מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְנֶהֱנָה לְאַחַר כַּמָּה יָמִים בְּהֶעְלֵם אֶחָד [- שלא נודע לו בנתיים על מעילתו הראשונה] - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִפְרוּטָה, וּמָעַל.

ה. אֵין מְעִילָה אֶלָּא בְּתָלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע; אֲבָל הַנֶּהֱנֶה בַּקַּרְקַע עַצְמָהּ אוֹ בִּמְחֻבָּר לָהּ - לֹא מָעַל, אֲפִלּוּ פָּגַם. כֵּיצַד? הַחוֹרֵשׁ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ, אוֹ הַזּוֹרֵעַ בָּהּ - פָּטוּר; נָטַל מֵאַבְקָהּ וְנֶהֱנָה בּוֹ, וּפְגָמָהּ - מָעַל. הַדֶּשׁ בִּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - מָעַל; שֶׁהָאָבָק שֶׁלָּהּ מוֹעִיל לַשָּׂדֶה, וַחֲרֵי נֶהֱנָה בָּאָבָק וּפָגַם הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם חָרַשׁ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אָבָק לָעֹשֶׁב שֶׁנִּתַּן בָּהּ, וְנָטַל הָעֵשֶׂב - מָעַל. הַדָּר בִּמְעָרַת הֶקְדֵּשׁ, אוֹ בְּצֵל אִילָן, אוֹ שׁוֹבָךְ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה, לֹא מָעַל; וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בָּנוּי - הַדָּר בּוֹ לֹא מָעַל. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ עֵצִים וַאֲבָנִים וּבָנָה בָּהֶן בַּיִת - הַדָּר שָׁם מָעַל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ו. גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ מוֹעֲלִין בָּהֶן. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ שָׂדֶה וְהוֹצִיאָה עֲשָׂבִים, אִילָן וְעָשָׂה פֵּרוֹת - מוֹעֲלִין בְּהֶן; אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַבּוֹר רֵיקָן וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא מַיִם, הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאת זֶבֶל, שׁוֹבָךְ וְנִתְמַלֵּא יוֹנִים - הוֹאִיל וְאֵינָן גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. וְכָךְ הַזֶּבֶל וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁבַּחֲצַר הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; וּמַה יֵּעָשֶׂה בָּהֶן? יִמְכְּרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה [- לקרבנות]. מַעְיָן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתּוֹךְ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - אָסוּר לֵהָנוֹת בַּמַּיִם שֶׁיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה; וְהַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל. יָצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַשָּׂדֶה - מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהֶן. עָרְבָה הַגְּדֵלָה בִּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. אֵילָן שֶׁל הֶדְיוֹט הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ, וְשָׁרְשָׁיו יוֹצְאִין בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה - אִם בֵּינוֹ לְבֵין הַשָּׂדֶה עַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - חֲרֵי אוֹתָן הַשָּׁרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אֲסוּרִין, וְהַנֶּהֱנֶה בָּהֶן לֹא מָעַל; הָיָה הָאִילָן רָחוֹק יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הַנֶּהֱנֶה בָּהֶן מָעַל. אִילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶדְיוֹט, וְשָׁרָשָׁיו יוֹצְאִין בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה - אִם הָיָה בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, מוֹעֲלִין בָּהֶן; הָיָה רָחוֹק יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - אוֹתָן הַשָּׁרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ שְׂדֵה הֶדְיוֹט, לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

ז. קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ הָעוֹף מֵעֵצִים וַעֲשָׂבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּל הַקֵּן, עִם הַבֵּיצִים שֶׁבּוֹ, עִם הָאֶפְרוֹחִים הַצְּרִיכִין לְאִמָּן - אֵין נֶהֱנִין בָּהֶן; וְהַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל.

ח. הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַיַּעַר - מוֹעֲלִין בְּכֻלּוֹ, בֵּין בָּאִילָנוֹת, בֵּין בְּכָל קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָנוֹת אוֹ שֶׁבֵּינֵיהֶם.

ט. גִּזְבָּרִים שֶׁשִּׁפּוּ [שייפו] עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ וְקִצְּצוּ אוֹתָן - מוֹעֲלִין בְּאוֹתָן הָעֵצִים הַקְּטַנִּים שֶׁחָתְכוּ בְּעֵת שֶׁקִּצְּצוּ; אֲבָל אֵין מוֹעֲלִין לֹא בַּשִּׁפּוּי, וְלֹא בַּנְּסֹרֶת, וְלֹא בַּנְּבִיָּה שֶׁל עֵצִים, וְהוּא הַגּוּף הַקָּשֶׁה הֶעָגֹל שֶׁבְּתוֹךְ הָעֵץ הַדּוֹמֶה לְיַבֶּלֶת, שֶׁלֹּא יִצְלַח לִמְלָאכָה.

י. הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, וְלֹא בִּשְׂעָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד לְהִגָּזֵז, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻבָּר לוֹ; וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר, הוֹלֵךְ וּמַשְׁבִּיחַ.

יא. הַזּוֹרֵעַ פֵּרוֹת הֶקְדֵּשׁ, פּוֹדֶה אוֹתָן בִּשְׁעַת זַרְעָן; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּדָה - חֲרֵי הַגִּדּוּלִים חֻלִּין, וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן קֶרֶן וְחֹמֶשׁ, וְחַיָּבִין בְּחַלָּה.

יב. שְׁמָרִים שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם - רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, אָסוּר לֵהָנוֹת בּוֹ; וְהַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל. רְבִיעִי, מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - אַף מֵרְבִיעִי וָאֵילָךְ, לְעוֹלָם אָסוּר.

יג. הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגֹלֶת לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ וּבְבֵיצָתָהּ; הִקְדִּישׁ חֲמוֹר לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ וּבַחֲלָבָהּ. הִקְדִּישׁ תּוֹרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְבֵיצֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. כָּתְנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבָּלוּ - מוֹעֲלִין בָּהֶן כִּשְׁאָר קָדָשִׁים; וְהַחֲדָשִׁים - הוֹאִיל וְנִתְּנוּ לֵהָנוֹת בָּהֶן, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

טו. קָדְשֵׁי גוֹיִם - אִם לְבֶדֶק הַבַּיִת הִקְדִּישׁוּ, מוֹעֲלִין בָּהֶן. וְאִם קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵן - אֵין בָּהֶן מְעִילָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּקָּרְבָּנוֹת: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

טז. קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵרִיחַ הַקְּטֹרֶת אַחַר שֶׁעָלְתָה הַתִּימֹרֶת; אֲבָל אִם הֵרִיחַ בַּקְּטֹרֶת כְּשֶׁתַּעֲלֶה תִּימָרָתָהּ, מָעַל.

פֶּרֶק ו

א. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהָאָדָם נֶהֱנֶה בָּהֶן וְלֹא יִפְּגְמוּ - כְּגוֹן הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב טָהוֹר; וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּפְּגְמוּ - כְּגוֹן בְּגָדִים, וּכְלֵי כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַנֶּהֱנֶה בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר בַּקַּרְקַע - אִם נֶהֱנָה בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ פְּגָם, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - מָעַל. נֶהֱנָה בְּדָבָר שֶׁיִּפְּגַם - כְּגוֹן שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי הֶקְדֵּשׁ, אוֹ בָּקַע בְּקַרְדֹּם - לֹא מָעַל, עַד שֶׁיִּפְּגֹם בַּהֶקְדֵּשׁ בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ שֶׁנֶּהֱנָה בּוֹ, וְיִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת, וְיִפְּגֹם וְיֵהָנֶה כְּאַחַת. נֶהֱנָה בְּכַחֲצִי פְּרוּטָה וּפָגַם בְּכַחֲצִי פְּרוּטָה, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה וּפָגַם בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה בְּדָבָר אַחֵר, וְלֹא נֶהֱנָה בְּמַה שֶׁפָּגַם וְלֹא פָּגַם בְּמַה שֶׁנֶּהֱנָה - הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל; עַד שֶׁיֵּהָנֶה בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה, וְיִפְּגֹם בְּאוֹתָהּ הֲנָיָה בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה בַּדָּבָר עַצְמוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתִּיר מַטְּלִית מִבֶּגֶד הֶקְדֵּשׁ, וּתְפָרָהּ בְּבִגְדוֹ וּלְבָשָׁהּ וְנֶהֱנָה בָּהּ בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה, וְהִפְסִיד בַּבֶּגֶד שֶׁהִתִּירָהּ מִמֶּנּוּ בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בַּמַּטְּלִית כְּלוּם - הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל; מִפְּנֵי שֶׁנֶּהֱנָה בְּדָבָר, וּפָגַם בְּדָבָר אַחֵר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁהַנֶּהֱנֶה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ - מִצְטָרֵף, וַאֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה.

ב. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הַתְּמִימִים שֶׁתָּלַשׁ מִצַּמְרָן, כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה בִּפְרוּטָה - מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּגַם; שֶׁהֲרֵי הֵן דּוֹמִין לְכוֹס שֶׁל זָהָב, שֶׁאֵינוֹ נִפְגָּם - שֶׁאֵין תְּלִישַׁת הַצֶּמֶר פּוֹסֶלֶת אוֹתָם מִלִּקָּרֵב. אֲבָל אִם נָפַל בָּהֶן מוּם - הוֹאִיל וְלִמְכִירָה עוֹמְדִין, וְהַגִּזָּה פּוֹגֶמֶת דְּמֵיהֶן - לֹא מָעַל, עַד שֶׁיֵּהָנֶה וְיִפְּגֹם בִּפְרוּטָה. תָּלַשׁ מֵהֶן אַחַר שֶׁמֵּתוּ - כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה, מָעַל; שֶׁאֵין פְּגָם לְמֵתָה. וּמְעִילָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. הַמּוֹעֵל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - כֵּיוָן שֶׁמָּעַל בִּשְׁגָגָה - נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ, וְזֶה שֶׁיֵּהָנֶה אַחֲרָיו פָּטוּר. מָעַל בְּזָדוֹן - הוֹאִיל וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה - לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בַּחֲרָיָתוֹ, וְאִם בָּא אַחֵר וְנֶהֱנָה בּוֹ בִּשְׁגָגָה, מָעַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּעַל בַּקֹּדֶשׁ, וְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין, וְהִקְנָהוּ לְאַחֵר; אֲבָל אִם נֶהֱנָה בּוֹ וּפְגָמוֹ, וְלֹא הִקְנָהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל.

ד. וְאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמַקְדִּישִׁין, אֶלָּא בִּבְהֵמָה וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ בִּלְבַד. כֵּיצַד? בָּקַע בְּקַרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָקַע בּוֹ, וְנֶהֱנָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָקַע בּוֹ, וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּן מָעֲלוּ; נָטַל הַקַּרְדֹּם וּנְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, אֲבָל חֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. שָׁתָה בְּכוֹס שֶׁל זָהָב וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה - כֻּלָּן מָעֲלוּ; נָטַל הַכּוֹס וּנְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מִכְרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. רָכַב עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר, וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו, וְנֶהֱנָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו, וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּן מָעֲלוּ; נָתַן הַחֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה, אוֹ מִכְרוֹ, אוֹ שְׂכָרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. וְכֵן הַמַּשְׁאִיל קַרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הוּא מָעַל לְפִי טוֹבַת הֲנָיָה שֶׁבּוֹ, וַחֲבֵרוֹ מֶתֶר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה; וְהוּא הַדִּין לִבְהֵמָה.

ה. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל עַל כָּל פָּנִים. כֵּיצַד? תָּלַשׁ מִן הַחַטָּאת, וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ - כֻּלָּן מָעֲלוּ; וְכֵן אִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - כֻּלָּן מָעֲלוּ. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁדִּין הַמִּנְחוֹת, וְהָעוֹפוֹת, וְהַנְּסָכִים, וּכְלֵי שָׁרֵת - כְּדִין הַבְּהֵמָה; שֶׁכֻּלָּן קָדַשַׁת הַגּוּף הֵן.

ו. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם - הוֹאִיל וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן, הֲרֵי הִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, שֶׁהוּא קָדֶשֶׁת דָּמִים; וְאִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד מָעַל.

ז. אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַנּוֹטֵל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּנְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן מָעֲלוּ; וְאִם נְתָנָהּ לָזֶה הַגִּזְבָּר שֶׁהָיְתָה תַּחַת יָדוֹ - הוּא מָעַל, וְהַגִּזְבָּר לֹא מָעַל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, אֶלָּא בְּמוֹעֵל בְּזָדוֹן - שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ. הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - לֹא מָעַל עַד שֶׁיּוֹצִיא אוֹתָהּ בַּחֲפָצָיו, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה. נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל; שֶׁאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בִּשְׁאָר הֶקְדֵּשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. נָטַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא מָעַל, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה עֲדַיִן. בָּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מָעַל; נְתָנָהּ עַל גַּבֵּי חַלּוֹן שֶׁבַּתִּקְרָה וְלֹא חִבְּרָהּ - לֹא מָעַל, עַד שֶׁיָּדוּר תַּחְתֶּיהָ בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה; שֶׁאֵין זוֹ הֲנָיָה הַנִּכֶּרֶת.

ט. נָטַל פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנָהּ לַבַּלָּן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָחַץ - מָעַל, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה בִּהְיוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן אִם נְתָנָהּ לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת - מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשׂוּ מְלַאכְתּוֹ.

י. קָנָה בָּהּ חֵפֶץ וְלֹא מָשַׁךְ - אִם מִן הַגּוֹי, מָעַל [- שמעות קונות בגוי]; וְאִם מִיִּשְׂרָאֵל, לֹא מָעַל [שקנין ישראל במשיכה].

יא. הַמּוֹצִיא מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ בִּצְרָכָיו עַל דַּעַת שֶׁהֵן חֻלִּין - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן בְּדִבְרֵי חֹל, מָעַל. כֵּיצַד? הַמַּבִּיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וּפִסְחוֹ מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְכֵן מְחֻסַּר כַּפָּרָה שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ מִן הַהֶקְדֵּשׁ - מָעַל; וְכֻלָּן אֵין מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם. לְפִיכָךְ, הַמַּבִּיא מִנְחוֹת וּנְסָכִים וְלֶחֶם תּוֹדָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה - לֹא מָעַל, שֶׁאֵין כָּאן זְרִיקַת דָּם לְכַפֵּר עָלָיו.

יב. נָתַן שִׁקְלוֹ מִמְּעוֹת הֶקְדֵּשׁ - כְּשֶׁיִּתְרְמוּ הַתְּרוּמָה, וְיִקְנוּ מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ בְּהֵמָה אַחַת וְיִזְרֹק דָּמָהּ - יִמְעֹל הַשּׁוֹקֵל, שֶׁהֲרֵי חֻלְּקוּ בְּאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ.

יג. הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וְהוֹצִיאוֹ בִּשְׁאָר צְרָכָיו, בֵּין הוּא בֵּין חֲבֵרוֹ - מָעַל. נְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ לְשָׁקְלוֹ עַל יָדוֹ, הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ - אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה, מָעַל הַשּׁוֹקֵל; שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הֶעָתִיד לְהִגָּבוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים, וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ

שֶׁקֶל זֶה לַלִּשְׁכָּה; וּלְפִיכָךְ מָעַל. וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְרַמָּה תְּרוּמָה, לֹא מָעַל. וּלְעוֹלָם אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה.

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁשָּׁגַג וְלָקַח הֶקְדֵּשׁ אוֹ מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ, וּנְתָנוֹ לְשָׁלִיחַ לְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין - אִם עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ שְׁלִיחוּתוֹ, הַמְשַׁלֵּחַ הוּא שֶׁמָּעַל; וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ מִדַּעַת עַצְמוֹ - הַשָּׁלִיחַ הוּא שֶׁמָּעַל. כֵּיצַד? בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: 'תֵּן לִי מֵאוֹתוֹ בָּשָׂר לָאוֹרְחִין', הָלַךְ וְנָתַן לָהֶם כִּכָּר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'תֵּן לָהֶם כִּכָּר', וְנָתַן לָהֶם בָּשָׂר, אָמַר לִשְׁלוּחוֹ: 'הָבֵא לִי מִן הַחֻלּוֹן', וְהֵבִיא לוֹ מִן הַמִּגְדָּל, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'הָבֵא מִן הַמִּגְדָּל', וְהֵבִיא מִן הַחֻלּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְהֵבִיא מִן הַחֻלּוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַשּׁוֹלֵחַ: 'לֹא הָיָה בְלִבִּי שֶׁיָּבִיא אֶלָּא מִן הַמִּגְדָּל' - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה שְׁלִיחוּת מַאֲמָרוֹ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׁלִיחַ חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן, שֶׁאֵין לָהֶן שְׁלִיחוּת - אִם עָשׂוּ כְּמַאֲמָרוֹ, בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; וְאִם לֹא עָשׂוּ שְׁלִיחוּתוֹ, בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. אָמַר לִשְׁלוּחוֹ: 'תֵּן לְאוֹרְחַי חֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר', הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן: 'טְלוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם', בַּעַל הַבַּיִת מָעַל, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה דִּבְרוֹ; וְהַשָּׁלִיחַ פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל שְׁלִיחוּת בַּעַל הַבַּיִת, וְלֹא עָקַר אֶת הַשְּׁלִיחוּת. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן הַשָּׁלִיחַ: 'טְלוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִדַּעְתִּי' - שְׁנֵיהֶן מָעֲלוּ. נָטְלוּ הָאוֹרְחִים שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ - אַף הָאוֹרְחִין מָעֲלוּ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עָשָׂה שְׁלִיחוּת חֲבֵרוֹ וְהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ; נִמְצָא חֲבֵרוֹ חַיָּב לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ דְּבָרָיו וְלֹא נֶעֱקְרָה הַשְּׁלִיחוּת, וְהוּא חַיָּב עַל זֶה שֶׁהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַחֲתִיכוֹת מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת [- רכוש המקדש]. אֲבָל אִם הָיוּ בְּשַׂר עוֹלָה וְכַיּוֹצֵא בוֹ, לֹא מָעַל אֶלָּא הָאוֹכֵל בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בְּאִסּוּר אַחַת [- אכילת עולה], יָתֵר [בנוסף] עַל הַמְּעִילָה; וּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה, אֶלָּא בִּמְעִילָה לְבַדָּהּ שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב עִמָּהּ אִסּוּר אַחֵר.

ג. הַנּוֹתֵן פְּרוּטַת הֶקְדֵּשׁ לִשְׁלוּחוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'הָבֵא לִי בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת', הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בְּכֻלָּהּ נֵרוֹת, אוֹ בְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'הָבֵא לִי בְּכֻלָּהּ נֵרוֹת', אוֹ 'בְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת', הָלַךְ וְהֵבִיא בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין; בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשִׂית שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה; וְהַשָּׁלִיחַ לֹא מָעַל, שֶׁהֲרֵי לֹא עָקַר שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הָבֵא לִי בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי', וְהָלַךְ וְהֵבִיא נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּתִילוֹת, וּפְתִילוֹת מִמְּקוֹם נֵרוֹת - הַשָּׁלִיחַ מָעַל.

ד. נָתַן לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְאָמַר לוֹ: 'הָבֵא לִי אֶתְרוֹג', וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אֶתְרוֹג וּבִפְרוּטָה רִמּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי שְׁלָחוֹ לִקְנוֹת לוֹ אֶתְרוֹג שֶׁשָּׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת; לְפִיכָךְ אִם הָיָה הָאֶתְרוֹג שֶׁהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה שָׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - שְׁנֵיהֶן מָעֲלוּ.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ פְּרוּטָה בְּיַד שְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ בָּהּ חֵפֶץ, וְנִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לְיַד הַחֻנְוָנִי - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, שֶׁהוּא שׁוֹגֵג, וּבַעַל הַבַּיִת כְּבָר נִזְכַּר, וְאֵין הַמֵּזִיד חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִזְכַּר אַף הַשָּׁלִיחַ וְיָדַע שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לַחֻנְוָנִי - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן מְעִילָה, וְהַחֻנְוָנִי חַיָּב כְּשֶׁיּוֹצִיא [כשיתמש ב:] אוֹתָהּ פְּרוּטָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּמְעוֹתָיו - שֶׁהֲרֵי הוּא שׁוֹגֵג. הוֹדִיעוּ לַחֻנְוָנִי שֶׁפְּרוּטָה שֶׁנָּתַן לוֹ הֶקְדֵּשׁ - שִׁלְשְׁתָּן פְּטוּרִין, וְנִתְפַּס הַמִּקָּח לְהֶקְדֵּשׁ.

ו. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה כְּדֵי לְהַצִּיל הַחֻנְוָנִי מִן הַחֵטְא, עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת? נוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל חֻלִּין אוֹ כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְאוֹמֵר: 'פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל זֶה'; וְתֵעָשֶׂה אוֹתָהּ פְּרוּטָה אוֹ הַכְּלִי הֶקְדֵּשׁ, וְיֵתֵר הַחֻנְוָנִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת. וְכֵן פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכָל הַכִּיס, אוֹ שֶׁאָמַר: 'פְּרוּטָה בְּכִיס זֶה הֶקְדֵּשׁ' - מְחַלֵּל אוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכִּיס; וְאִם הוֹצִיא וְלֹא חִלֵּל - לֹא מָעַל, עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס.

ז. אָמַר: 'כִּיס מִכִּיסֵי הֶקְדֵּשׁ', וְ'שׁוֹר מִשְּׁוָרֵי הֶקְדֵּשׁ' - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן, וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתָן. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵבִיא אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְאוֹמֵר: 'אִם הֶקְדֵּשׁ הוּא, הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ; וְאִם לָאו, הַהֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא מְחֻלָּל עַל זֶה'; וְיִהְיֶה בַּקָּטָן.

ח. הַמּוֹעֵל בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ חַיָּב חֹמֶשׁ וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אִם הָיָה מֵזִיד.

ט. הַמַּפְקִיד מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וְהוֹצִיאָן - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן לֹא הִרְשָׁהוּ.

י. הִפְקִידָן אֵצֶל שֵׁלְחָנִי אוֹ חֻנְוָנִי, וְלֹא הָיוּ חֲתוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת מִן הַדִּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - אִם הוֹצִיאָן, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין: בַּעַל הַפִּקָּדוֹן פָּטוּר - שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לוֹ 'הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן'; וְהַחֻנְוָנִי פָּטוּר - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה וְלֹא חֲתוּמִין, וּכְאִלּוּ הִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה [בנישואיה] מָעוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לְבַעְלָהּ, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מוֹרִישָׁהּ וָמֵת וְנָפְלוּ לָהּ הֶקְדֵּשׁוֹת בִּירֻשָּׁה - לִכְשֶׁיּוֹצִיא הַבַּעַל הַמָּעוֹת בַּחֲפָצָיו, יִמְעֹל.

יום שני ט' תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ח

א. הַפּוֹעֲלִין שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּהֶקְדֵּשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁפָּסְקוּ עִמָּהֶן מְזוֹנוֹת, לֹא יֹאכְלוּ מִגְּרוֹגְרוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ; וְאִם אָכְלוּ, מָעֲלוּ; אֶלָּא הַהֶקְדֵּשׁ נוֹתֵן לָהֶן דְּמֵי מְזוֹנוֹת.

ב. הַדָּשׁ בְּכַרְשִׁינֵי [- מאכל בהמה] הֶקְדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה חוֹסֵם

אֶת הַפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", דַּיִּשׁ הָרָאוּי לוֹ.

ג. אֵין מְחַלְּלִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ עַל הַמְּלָאכָה, אֶלָּא עַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? אֻמָּן שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּהֶקְדֵּשׁ בְּמָנֶה - אֵין נוֹתְנִין לוֹ בֶּהֱמַת הֶקְדֵּשׁ אוֹ טַלִּית הֶקְדֵּשׁ בִּשְׂכָרוֹ, עַד שֶׁמְּחַלְּלִין אוֹתָן עַל הַמָּעוֹת; וְאַחַר שֶׁיַּעֲשׂוּ חֵלֶק, נוֹתְנִין אוֹתָן לָאֻמָּן בִּשְׂכָרוֹ - אִם רָצוּ, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ הַבְּהֵמָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד. כְּשֶׁבּוֹנִין בַּמִּקְדָּשׁ, אֵין לוֹקְחִין עֵצִים וַאֲבָנִים מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בּוֹנִין אֶת הַבִּנְיָן עַל דַּעַת שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, אֶלָּא בּוֹנִין הַכֹּל מִן הַחֹל; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵהָנֶה בְּצֵל הַבִּנְיָן, אוֹ יִשָּׁעֵן עַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה. וְאַחַר שֶׁיִּשְׁלַם הַבִּנְיָן, מְחַלְּלִין מְעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ עַל הַבִּנְיָן. וְאִם צָרְכוּ הַגִּזְבָּרִין לְעֵצִים לַקֹּדֶשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד - לוֹקְחִין אוֹתָן מִמְּעוֹת הֶקְדֵּשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵינָן מִתְאַחֲרִין יָמִים, כְּדֵי שֶׁנַּחוּשׁ לָהֶן שֶׁמָּא יִשָּׁעֵן אָדָם עֲלֵיהֶן וְיִמְעֹל.

ה. כְּשֶׁפּוֹסְקִין עִם הָאֻמָּנִין לִבְנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבְעַזָּרוֹת - פּוֹסְקִין עִמָּהֶן כָּךְ וְכָךְ אַמָּה בְּכָךְ וְכָךְ סֶלַע, בְּאַמָּה בַּת עֶשְׂרִים אֶצְבַּע; וּכְשֶׁמּוֹשְׁחִין [כשמודדים] לָהֶן מַה שֶּׁבָּנוּ, מוֹשְׁחִין וּמְחַשְּׁבִין לָהֶן בְּאַמָּה גְּדוֹלָה בַּת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת - כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בַּמִּשִׁיחָה.

ו. תְּנַאי בֵּית דִּין, שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים גֵּאוֹתִין [משתמשים] בַּמֶּלַח וּבָעֵצִים, בַּאֲכִילַת קָרְבָּנוֹת שֶׁאוֹכְלִין בְּחֶלְקָן; אֲבָל לֹא יִתְּנוּ מֶלַח הַמִּקְדָּשׁ בַּחֲלִין שֶׁלָּהֶן.

ז. מֶלַח שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֵבֶר - מוֹעֲלִין בּוֹ; שֶׁעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׂ וְשֶׁעַל רֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ.

ח. רָאוּי לְאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וּלְיַדֵּעַ סוֹף עִנְיָנָהּ כְּפִי כֹּחוֹ. וְדָבָר שֶׁלֹּא יִמְצָא לוֹ טַעַם וְלֹא יֵדַע לוֹ עִלָּה - אַל יְהִי קַל בְּעֵינָיו; וְאַל יַהֲרֹס לַעֲלוֹת אֶל ה', פֶּן יִפְרֹץ בּוֹ. וְלֹא תְּהֵא מַחֲשַׁבְתּוֹ בּוֹ כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בִּשְׂאָר דִּבְרֵי הַחֹל. בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בִּמְעִילָה: וּמָה אִם עֵצִים וַאֲבָנִים וְעָפָר וָאֵפֶר, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרָא שֵׁם אֲדוֹן הָעוֹלָם עֲלֵיהֶם בִּדְבָרִים בִּלְבַד - נִתְקַדְּשׁוּ, וְכָל הַנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג חֹל - מָעַל בַּה', וַאֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג צָרִיךְ כַּפָּרָה, קַל וָחֹמֶר לַמִּצְוֹת שֶׁחָקַק לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - אַל יִבְעֹט אָדָם בָּהֶן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יֵדַע טַעֲמָן, וְלֹא יְחַפֵּשׂ דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל ה', וְלֹא יַחְשֹׁב בָּהֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ בִּדְבָרֵי הַחֹל. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם", וְאָמְרוּ חֲכָמִים לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לְחֻקִּים כְּמִשְׁפָּטִים: וְהָעֲשִׂיָּה יְדוּעָה, וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה הַחֻקִּים; וְהַשְּׁמִירָה, שֶׁיִּזָּהֵר בָּהֶן וְלֹא יְדַמֶּה שֶׁהֵן פְּחוּתִין מִן הַמִּשְׁפָּטִים. וְהַמִּשְׁפָּטִים, הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁטַּעֲמָן גָּלוּי, וְטוֹבַת עֲשִׂיָּתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה יְדוּעָה, כְּגוֹן אִסּוּר גֵּזֶל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְכִבּוּד אָב וָאֵם; וְהַחֻקִּים, הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁאֵין טַעֲמָן גָּלוּי. אָמְרוּ חֲכָמִים: חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ, וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. וְיִצְרוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ בָּהֶן, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן - כְּגוֹן אִסּוּר בְּשַׂר חֲזִיר, וּבָשָׂר בְּחָלָב, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְכַמָּה הָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ מִצְטַעֵר מִן הַמִּינִים [אפיקורסים] וְהַגּוֹיִים שֶׁהָיוּ מְשִׁיבִין עַל הַחֻקִּים; וְכָל זְמַן שֶׁהָיוּ רוֹדְפִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבוֹת הַשֶּׁקֶר שֶׁעוֹרְכִין לְפִי קֹצֶר דַּעַת הָאָדָם, הָיָה מוֹסִיף דְּבֵקָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר, זֵדִים; אֲנִי - בְּכָל לֵב אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ", וְנֶאֱמַר שָׁם בָּעִנְיָן: "כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה; שֶׁקֶר רְדָפוּנִי, עָזְרֵנִי". וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן מִכְּלַל הַחֻקִּים הֵן. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאַף עַל עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם עוֹמֵד - שֶׁבַּעֲשִׂיַּת הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים זוֹכִין הַיְשָׁרִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וְהַקְּדִימָה תּוֹרָה צִוּוּיֵיהָ עַל הַחֻקִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר שְׁמִינִי, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְּיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים פְּרָקִים: הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, תִּשְׁעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, שִׁבְעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, חֲמִשָּׁה פְּרָקִים; הִלְכוֹת מְעִילָה, שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ, מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב.

סֵפֶר תְּשִׁיעִי וְהוּא סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, הִלְכוֹת חֲגִיגָה, הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת, הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ; (ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ; (ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֵמוּרָיו; (ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי; (ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמְרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; (ו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמְרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי; (ז) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל נָא וּמְבֻשָּׁל; (ח) שֶׁלֹּא יוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מְשֻׁמָּד; (י) שֶׁלֹּא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; (יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל; (יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם; (יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי;

מתוך מהדורת חזק

(יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ לַבֹּקֶר; (טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר; (טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ נִיסָן, אַחַר חֲצוֹת; וְאֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים בִּלְבַד, זָכָר בֶּן שָׁנָה. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמִצְוָה זוֹ.

ב. וּמִי שֶׁבִּטֵּל מִצְוָה זוֹ בִּזְדוֹן, וְעָבַר יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְלֹא הִקְרִיב, וְהוּא לֹא טָמֵא, וְלֹא בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה [מבית המקדש] - חַרַי זֶה חַיָּב כָּרֵת; וְאִם בִּטְלָהּ בִּשְׁגָגָה, פָּטוּר.

ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא בָּעֲזָרָה, כִּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים; אַף בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת [- כשהיה מותר להקריב בכל מקום], לֹא הָיוּ מַקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בְּבָמַת [מזבח] יָחִיד אֶלָּא בְּבָמַת צִבּוּר. וּמִי שֶׁהָיָה מַקְרִיבוֹ בְּבָמַת יָחִיד - לוֹקֶה, כְּאִלּוּ הִקְרִיבוֹ בַּשּׂוּק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תּוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לִשּׁוֹחֵט בְּבָמַת יָחִיד, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת.

ד. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחַר חֲצוֹת; וְאִם שְׁחָטוֹ קֹדֶם חֲצוֹת, פָּסוּל. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא מֵאַחַר [קרבן] תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם; אַחַר שֶׁמַּקְטִירִין קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְאַחַר שֶׁמֵּטִיבִין אֶת הַנֵּרוֹת, מַתְחִילִין לִשְׁחֹט אֶת הַפְּסָחִים, עַד סוֹף הַיּוֹם. וְאִם שְׁחָטוֹ אַחַר חֲצוֹת, קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - כָּשֵׁר; וְיִהְיֶה אֶחָד מְמָרֵס [מערבב שלא יקרוש] בְּדַם הַפֶּסַח, עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתָּמִיד, וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק דַּם הַפֶּסַח אַחֲרָיו; וְאִם נִזְרַק דַּם הַפֶּסַח קֹדֶם דַּם הַתָּמִיד, כָּשֵׁר.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהָיָה לוֹ כְּזַיִת חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" - שֶׁלֹּא יִזְבַּח הַפֶּסַח, וְהֶחָמֵץ קַיָּם. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט, וְאֶחָד הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם, וְאֶחָד הַמַּקְטִיר אֶת הָאֲמוּרִין [אברים] - אִם הָיָה בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ בִּרְשׁוּת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאוֹכְלִין פֶּסַח זֶה, כְּזַיִת חָמֵץ בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ - חַרַי זֶה לוֹקֶה, וְהַפֶּסַח כָּשֵׁר.

ו. דַּם הַפֶּסַח, טָעוּן שְׁפִיכָה [- ולא זריקה] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד [בסיס המזבח]. וְאַחַר שֶׁשּׁוֹפְכִין דָּמוֹ - מַפְשִׁיטִין אוֹתוֹ, וְקוֹרְעִין אֶת בִּטְנוֹ, וּמוֹצִיאִין אֶת אֲמוּרָיו, וּמַקְטִירִין אוֹתָן חֲלָבִין, כָּל זֶבַח וְזֶבַח לְבַדּוֹ. וּבַעַל הַזֶּבַח נוֹטֵל פִּסְחוֹ עִם הָעוֹר שֶׁלּוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם, וְצוֹלֵהוּ, וְאֹכְלוֹ לָעֶרֶב.

ז. הַמַּנִּיחַ אֲמוּרִין, וְלֹא הִקְטִירָן עַד שֶׁלָּנוּ [עד הבוקר] וְנִפְסְלוּ בְּלִינָה - חַרַי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר". וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה; לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה.

ח. מַקְטִירִין חֶלְבֵי פְּסָחִים כָּל הַלַּיְלָה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - שֶׁחֲרֵי חֶלְבֵי שַׁבָּת קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל אִם חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּחֹל, אֵין מַקְטִירִין חֶלְבֵי חֹל בְּיוֹם טוֹב.

ט. הַפֶּסַח נִשְׁחָט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל" - קָהָל, וְעֵדָה, וְיִשְׂרָאֵל. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשִׁים בְּנֵי אָדָם בְּכָל כַּת וָכַת.

י. הָיוּ הַכֹּל חֲמִשִּׁים - נִכְנָסִין בַּתְּחִלָּה שְׁלֹשִׁים, וְשׁוֹחֲטִין; וְיוֹצְאִין עֲשָׂרָה, וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה; וְחוֹזְרִין וְיוֹצְאִין עֲשָׂרָה, וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה.

יא. הָיוּ פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח, לְכַתְּחִלָּה. וְאִם שָׁחֲטוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת, כָּשֵׁר. כֵּיצַד נִשְׁחָט? נִכְנָסָה הַכַּת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הָעֲזָרָה, וְנוֹעֲלִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה, וּמַתְחִילִין לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחֵיהֶם. וְכָל זְמַן שֶׁהֵם שׁוֹחֲטִין וּמַקְרִיבִין, קוֹרְאִין הַלְּוִיִּם אֶת הַהַלֵּל. אִם גָּמְרוּ אֶת הַהַלֵּל, וַעֲדַיִן לֹא שָׁלְמָה הַכַּת מִלְּהַקְרִיב - שׁוֹנִין [קוראים שוב]; וְאִם שָׁנוּ, וְלֹא שָׁלְמוּ לְהַקְרִיב - מְשַׁלְּשִׁין. וּמֵעוֹלָם לֹא שִׁלְּשׁוּ.

יב. עַל כָּל קְרִיאָה וּקְרִיאָה, תּוֹקְעִין שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת בַּחֲצוֹצְרוֹת - תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה; הוֹאִיל וְאֵין לוֹ [- לפסח] נְסָכִים לִתְקֹעַ בִּשְׁעַת נִסּוּךְ, תּוֹקְעִין בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה.

יג. הַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, וּבִידֵיהֶם מִזְרְקֵי כֶּסֶף וּמִזְרְקֵי זָהָב, שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ כֶּסֶף - כֶּסֶף, וְשׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ זָהָב - זָהָב; וְלֹא הָיוּ מְעָרְבִין, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם נוֹאי. וְלֹא הָיוּ לַמִּזְרָקִין שׁוּלַיִם [ישרות], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם וְיִקָּרֵשׁ הַדָּם.

יד. שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט, וְקִבֵּל הַכֹּהֵן - נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ רַבִּים בַּמִּצְוָה, עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם אֵצֶל כֹּהֵן הַקָּרוֹב לַמִּזְבֵּחַ; שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד, וּמְקַבֵּל מִזְרָק אֶחָד מָלֵא, וְאַחַר כָּךְ מַחְזִיר אֶת הָרֵיקָן. וְתוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין אֶת כֻּלּוֹ, וְקוֹרְעוֹ [- את בטנו], וּמְמַהֵר [מנקה] אֶת קְרָבָיו [מעיו], עַד שֶׁמִּסִּיר מֵהֶן הַצּוֹאָה וְהַפֶּרֶשׁ [זוהמה]; וּמוֹצִיא אֶת הָאֲמוּרִין, וְנוֹתְנָן בִּכְלִי, וּמוֹלְחָן, וּמַקְטִירָן הַכֹּהֵן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵיצַד תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין? מַסְמְרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִין בַּכְּתָלִים וּבָעַמּוּדִים, שֶׁבָּהֶם תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין; וְכָל מִי שֶׁלֹּא מָצָא מָקוֹם לִתְלוֹת, מַקִּלִּין דַּקִּין חֲלָקִין הָיוּ שָׁם, מַנִּיחַ עַל כְּתֵפוֹ וְעַל כֶּתֶף חֲבֵרוֹ, וְתוֹלֶה וּמַפְשִׁיט.

טו. שָׁלְמוּ [סיימו] מִלְّהַקְרִיב, פּוֹתְחִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה, וְיוֹצֵאת כַּת הָרִאשׁוֹנָה, וְנִכְנָסָה שְׁנִיָּה; יָצָאת שְׁנִיָּה, וְנִכְנְסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֵׂה רִאשׁוֹנָה, כָּךְ מַעֲשֵׂה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שָׁלְמָה כַּת שְׁלִישִׁית וְיָצָאת, רוֹחֲצִין אֶת הָעֲזָרָה.

טז. חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּחֹל, כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבָּת. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת; שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁבוּת [- איסור מדרבנן] בַּמִּקְדָּשׁ, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרֵךְ עֲבוֹדָה. אִסּוּר שְׁבוּת - בַּמִּקְדָּשׁ, הֶתֵּר הוּא.

יז. אֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלִיךְ אֶת פִּסְחוֹ לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת; אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה - יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶן, וְיוֹשְׁבִין בְּהַר הַבַּיִת; וְהַשְּׁנִיָּה - יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶן, וְיוֹשְׁבִין בַּחֵיל [- בין העזרה להר הבית]; וְהַשְּׁלִישִׁית - עוֹמְדִין בִּמְקוֹמָן בָּעֲזָרָה. וְשׁוֹהִין הַכֹּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהוֹלֵךְ כָּל אֶחָד בְּפִסְחוֹ לְבֵיתוֹ.

יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, וּזְרִיקַת דָּמוֹ, וּמִחוּי קְרָבָיו, וְהַקְטָר

חֲלָבָיו - דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת - שֶׁהֲרֵי קָבוּעַ לוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמוֹעֲדוֹ". אֲבָל הַרְכָּבָתוֹ [ברשות הרבים], וַהֲבָאָתוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם [- אלפיים אמה מחוץ לעיר], וַחֲתִיכַת יַבַּלְתּוֹ [שהיא מום] בִּכְלִי - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם יָכוֹל לַחְתּוֹךְ יַבַּלְתּוֹ בְּיָדוֹ בְּשַׁבָּת, חוֹתֵךְ; וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה, חוֹתְכָהּ אֲפִלּוּ בִּכְלִי - שֶׁאֵין שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ כְּלָל. וְכֵן צְלִיָּתוֹ, וַהֲדָחַת קְרָבָיו - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

יט. שָׁכַח וְלֹא הֵבִיא סַכִּין, לֹא יְבִיאֶנָּה בְּשַׁבָּת; אֶלָּא נוֹתְנָהּ בֵּין קַרְנֵי הַכֶּבֶשׂ, אוֹ בְּצַמְרוֹ, וּמַכִּישׁוֹ עַד שֶׁמְּבִיאוֹ לָעֲזָרָה, וּמַקְדִּישׁוֹ שָׁם [- את הקרבן]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְחַמֵּר [- מנהיג בהמה עם משא] בְּשַׁבָּת - מְחַמֵּר כִּלְאַחַר יָד הוּא [- לא בדרך הרגילה]; וּמִפְּנֵי הַמִּצְוָה, מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הִקְדִּישׁ פִּסְחוֹ עֲדַיִן, וְלֹא אָמַר 'זֶה פֶּסַח'; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁוֹ - לֹא יָבִיא סַכִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵד בַּקֳּדָשִׁים. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לְהַקְדִּישׁ פִּסְחוֹ בְּשַׁבָּת? הוֹאִיל וְקָבוּעַ לוֹ זְמַן, מֻתָּר לְהַקְדִּישׁוֹ בְּשַׁבָּת; וְכֵן מַקְדִּישׁ אָדָם [קרבן] חֲגִיגָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

כ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח, וְנִמְצָא בַּעַל מוּם, אוֹ טְרֵפָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט אַחֵר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת; אֲפִלּוּ מֵאָה זֶה אַחַר זֶה - שׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּכְשַׁר אֶחָד, אוֹ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ וְיִדָּחֶה לַשֵּׁנִי - שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא.

פֶּרֶק ב

א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא לִמְנוּיָיו [- החבורה שהשתתפה בו], שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכְסוּ עַל הַשֶּׂה" - מְלַמֵּד, שֶׁהֵן מִתְמַנִּין עָלָיו כְּשֶׁהוּא חַי. וְאֵלּוּ הַמִּתְמַנִּין, הֵן הַנִּקְרָאִין 'בְּנֵי חֲבוּרָה'.

ב. וְיָחִיד שֶׁשָּׁחַט אֶת הַפֶּסַח לְעַצְמוֹ - כָּשֵׁר; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל אֶת כֻּלּוֹ. וּמִשְׁתַּדְּלִין שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵט לְכַתְּחִלָּה עַל יָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲשׂוּ אֹתוֹ".

ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא עַל מִי שֶׁרָאוּי לֶאֱכֹל. הָיָה אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה קָטָן, אוֹ זָקֵן, אוֹ חוֹלֶה - אִם יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת, שׁוֹחֲטִין עָלָיו; וְאִם לָאו, אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ", עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל. אֲפִלּוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה, וְאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם.

ד. אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה נָשִׁים וַעֲבָדִים, אוֹ קְטַנִּים וַעֲבָדִים - מִפְּנֵי קַלּוּת שֶׁתִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן; אֲבָל עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ נָשִׁים, אֲפִלּוּ בְּפֶסַח שֵׁנִי, אוֹ כֻּלָּהּ עֲבָדִים. וְשׁוֹחֲטִין עַל הַקְּטַנִּים, שֶׁיִּהְיוּ מִכְּלַל בְּנֵי חֲבוּרָה - לֹא שֶׁתִּהְיֶה חֲבוּרָה כֻּלָּהּ קְטַנִּים, שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַּעַת [ויותירו ממנו]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ חוֹלִים אוֹ זְקֵנִים אוֹ אוֹנְנִים [ביום שמת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר], אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן יְכוֹלִין לֶאֱכֹל - הוֹאִיל וַאֲכִילָתָן מְעוּטָה; שֶׁמָּא יַשְׁאִירוּ הַפֶּסַח, וְיִבִיאוּהוּ לִידֵי פְּסוּל. וְאִם עָבְרוּ וְשָׁחֲטוּ עַל חֲבוּרָה זוֹ, כָּשֵׁר. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ גֵּרִים - שֶׁמָּא יִדְקְדְּקוּ [יחמירו] בּוֹ, וְיִבִיאוּהוּ לִידֵי פְּסוּל; וְאִם שָׁחֲטוּ עֲלֵיהֶם, כָּשֵׁר.

ה. שְׁחָטוֹ [וכיון -] שֶׁלֹּא לְמְנוּיָיו, אוֹ לְמִי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ לַעֲרֵלִים [יהודים שלא נימולו] אוֹ לִטְמֵאִים - פָּסוּל. שְׁחָטוֹ [בשיתוף] לְמִי שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת, לְמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו, לְמוּלִים [נימולים] וְלַעֲרֵלִים, לִטְהוֹרִים וְלִטְמֵאִים - כָּשֵׁר; שֶׁאִלּוּ הָרְאוּיִין לוֹ, אוֹכְלִין כַּהֲלָכָה; וְהָאַחֵרִים, כְּאִלּוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם.

ו. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים, וְזָרַק דָּמוֹ לְשֵׁם מוּלִים וַעֲרֵלִים - פָּסוּל; שֶׁהַזְּרִיקָה חֲמוּרָה, שֶׁהוּא עִקַּר הַקָּרְבָּן. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים, שֶׁיִּתְכַּפְּרוּ בּוֹ עֲרֵלִים - פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מַחֲשֶׁבֶת עֲרֵלִים בַּזְּרִיקָה. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו, לִזְרֹק דָּמוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו - הַפֶּסַח כָּשֵׁר; וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִין בַּזְּרִיקָה.

ז. מִי שֶׁהוּא בָּרִיא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, וְחוֹלֶה בִּשְׁעַת זְרִיקָה, אוֹ חוֹלֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, וּבָרִיא בִּשְׁעַת זְרִיקָה - אֵין שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עָלָיו; עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּרִיא מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה, עַד שְׁעַת זְרִיקָה.

ח. שׁוֹחֵט אָדָם עַל יְדֵי [- עבור] בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִיִּים, בֵּין מִדַּעְתָּן, בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן. אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיִּים, וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ - אֶלָּא מִדַּעְתָּן; וְאִם שָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ, הֲרֵי זֶה מִדַּעְתָּן.

ט. שָׁחַט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִיִּים, וְהָלְכוּ וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן - יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּם [אדונם].

י. שָׁחַט עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִיִּים, וְשָׁחֲטוּ הֵם לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מִחוּי גָּדוֹל מִזֶּה, וְאֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא בְּשֶׁל עַצְמָן.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ, שָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ וְשָׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ - תֹּאכַל מִשֶּׁל בַּעְלָהּ. הָיְתָה נֶחְפֶּזֶת לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ בְּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ לְנִשּׂוּאֶיהָ כְּדֶרֶךְ כָּל הַבָּנוֹת, וְשָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ וְשָׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ - תֹּאכַל מִשֶּׁל אָבִיהָ; מִכָּאן וָאֵילֵךְ, תֹּאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהִיא רוֹצָה - וְהוּא, שֶׁתִּבְרֹר לָהּ מָקוֹם שֶׁתִּרְצֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה. וְכֵן יָתוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ עָלָיו אֶפִּיטְרוֹפִּין [- האחראי עליו], יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָתוֹם קָטָן; אֲבָל גָּדוֹל - נַעֲשָׂה כִּמְמַנֶּה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים, וְהַמְמַנֶּה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים, אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא מִן הַנִּשְׁחָט רִאשׁוֹן.

יב. עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין [ושניהם שחטו עליו] - בְּזְמַן שֶׁמַּקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, לֹא יֹאכַל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶם; וְאִם אֵינָן מַקְפִּידִין, מִמָּקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֹאכַל.

יג. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין - לֹא יֹאכַל לֹא מִשֶּׁל רַבּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל עַצְמוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלּוֹ בֶּן חוֹרִין.

יד. עַד כַּמָּה נִמְנִין עַל הַפֶּסַח? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְנִמְנִין עָלָיו וּמוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן מִמֶּנּוּ [-

יוצאים מהשותפות], עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט; כֵּיצַד שֶׁנִּשְׁחַט - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְשֹׁךְ אֶת יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו. נִמְנוּ עָלָיו, וְחָזְרוּ אֲחֵרִים וְנִמְנוּ עָלָיו - רִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּזַיִת - אוֹכְלִים, וּפְטוּרִים מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; וְאַחֲרוֹנִים שֶׁרַבּוּ [שנוספו] עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ כְּזַיִת לְכָל אֶחָד - אֵינָן אוֹכְלִין, וְחַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

טו. הַמְמַנֶּה אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל חֶלְקוֹ, וְלֹא יָדְעוּ בָּהֶם בְּנֵי הַחֲבוּרָה - חֲרֵי בְּנֵי הַחֲבוּרָה רַשָּׁאִין לִתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁיִּצְלֶה בְּעֵת הָאֲכִילָה, וּבְנֵי הַחֲבוּרָה אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶם, וְהוּא אוֹכֵל חֶלְקוֹ עִם הָאֲחֵרִים שֶׁמִּנָּה עָלָיו, חֲבוּרָה שְׁנִיָּה. וְכֵן בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גַּרְגָּרָן [זולל] - רַשָּׁאִין לְהוֹצִיאוֹ מֵהֶם, וְנוֹתְנִין לוֹ חֶלְקוֹ, וְיֹאכְלֵהוּ בַּחֲבוּרָתוֹ; וְאִם אֵינוֹ זוֹלֵל, אֵינָן רַשָּׁאִין לַחֲלֹק.

יום שלישי י' תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ג

א. הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: 'צֵא וּשְׁחֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח' - אַף עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ רַבּוֹ לִשְׁחֹט טָלֶה בְּכָל שָׁנָה, וְהָלַךְ וְשָׁחַט עָלָיו גְּדִי, אוֹ שֶׁהָיָה דַּרְכּוֹ לִשְׁחֹט גְּדִי, וְהָלַךְ וְשָׁחַט עָלָיו טָלֶה - חֲרֵי זֶה יֹאכַל מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ וְאָמַר לוֹ: 'שְׁחֹט לִי מִמִּין פְּלוֹנִי'. הָלַךְ וְשָׁחַט גְּדִי וְטָלֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל מִשְּׁנֵיהֶן, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה; שֶׁאֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פְּסָחִים. וְאִם הָיָה מֶלֶךְ אוֹ מַלְכָּה, וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְשָׁחַט גְּדִי וְטָלֶה - יֹאכַל מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת.

ב. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: 'צֵא וּשְׁחֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח', וְקָבַע לוֹ גְּדִי אוֹ טָלֶה, וְשָׁכַח מָה אָמַר לוֹ - חֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט גְּדִי וְטָלֶה וְאוֹמֵר: 'אִם גְּדִי אָמַר לִי, גְּדִי שֶׁלּוֹ וְטָלֶה שֶׁלִּי; וְאִם טָלֶה אָמַר לִי, טָלֶה שֶׁלּוֹ וּגְדִי שֶׁלִּי'; שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ מָה אָמַר לוֹ, שְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. וְאִם שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם, חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; שָׁכַח אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם, פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. וְכֵן הַדִּין בְּאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: 'צֵא וּשְׁחֹט עָלַי', וְקָבַע לוֹ, וְשָׁכַח הָעֶבֶד מַה שֶּׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ; וְהוּא [בתנאי], שֶׁיִּתֵּן לוֹ רוֹעֶה שֶׁל רַבּוֹ גְּדִי וְטָלֶה, וְיֹאמַר לוֹ: 'שְׁחֹט שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁתִּשְׁחֹט כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְךָ רַבְּךָ, וַהֲרֵי אֶחָד מֵהֵן שֶׁלְּךָ עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְרַבְּךָ בּוֹ כְּלוּם'; אִם עָשָׂה הָרוֹעֶה כֵּן, אַחַר כָּךְ יִהְיֶה אֶפְשָׁר לָעֶבֶד לְהַתְנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: 'לֵךְ וּשְׁחֹט עָלֵינוּ אֶת הַפֶּסַח', וְאָמַר הוּא לָהֶם: 'וְאַתֶּם שַׁחֲטוּ עָלַי', וְשָׁחַט הוּא וְשָׁחֲטוּ הֵם - כֻּלָּן אוֹכְלִין מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רִאשׁוֹן, וְהָאַחֲרוֹן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

ד. חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, אָמְרוּ לְאֶחָד: 'צֵא וּבַקֵּשׁ [חפש הפסח] וּשְׁחֹט עָלֵינוּ', הָלַךְ וּמָצָא פֶּסַח שֶׁאָבַד וּשְׁחָטוֹ, וְהֵם לָקְחוּ פֶּסַח אַחֵר וּשְׁחָטוּהוּ - אִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ, וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף; אִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן, וְהוּא אוֹכֵל מִשֶّלּוֹ; אֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת - הֵם אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶם, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶם, וְשֶׁלּוֹ יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, וּפָטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

ו. אָבַד לָהֶם פֶּסַח, וְאָבַד לוֹ פֶּסַח, וְאָמַר לָהֶם: 'צְאוּ וּבַקְּשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי', וְאָמְרוּ לוֹ: 'צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחֹט עָלֵינוּ', וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וּמָצְאוּ הֵם וְשָׁחֲטוּ - אוֹכְלִין כֻּלָּן מִן הָרִאשׁוֹן, וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף; וְאִם אֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת - שְׁנֵיהֶם יִשָּׂרְפוּ, וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. הָלַךְ הוּא לְבַקֵּשׁ, וְהָלְכוּ הֵם לְבַקֵּשׁ, וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבָּם שֶׁיִּשְׁחֹט כָּל אֶחָד מֵהֶם עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שֶׁאֶמְדַּן הַדַּעַת בָּהֶם שֶׁכָּל אֶחָד שֶׁיִּמְצָא יִשְׁחֹט עַל חֲבֵרוֹ - הוֹאִיל וְלֹא פֵּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם, אֵינָם אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה.

ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶם קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ - חֲבוּרָה זוֹ לוֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וַהֲשֶׁנִּיָּה לוֹקְחִין הַשֵּׁנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זוֹ בָּא אֵצֶל אֵלּוּ, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה הַשְּׁנִיָּה בָּא אֵצֶל הָרִאשׁוֹנָה; וְכָל חֲבוּרָה מֵהֶן אוֹמֶרֶת לָזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֵצְלָם: 'אִם שֶׁלָּנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה, יָדֶיךָ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלָּךְ, וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלָּנוּ; וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה, יָדֵינוּ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלָּנוּ, וְנִמְנֵינוּ עַל שֶׁלְּךָ'. וְכֵן חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, אוֹ עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה - מוֹשְׁכִין לָהֶם אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה לַחֲבוּרָה הָאַחֶרֶת, וְכָךְ הֵם מַתְנִים וְאוֹמְרִים; וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין.

ח. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶם - זֶה לוֹקֵחַ לוֹ פֶּסַח אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת, וְזֶה לוֹקֵחַ לוֹ אֶחָד, וְזֶה מְמַנֶּה עִמּוֹ עַל פִּסְחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוּק, וְהָאַחֵר מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוּק, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת; וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אֵצֶל אֵלּוּ, וְיָבוֹא אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵצֶל הָאַחֵר, וּמַתְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא אֵצְלוֹ מֵחֲבוּרָה שְׁנִיָּה וְאוֹמֵר: 'אִם שֶׁלִּי הוּא פֶּסַח זֶה, יָדֶיךָ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלָּךְ, וְנִמְנֵית עַל שֶׁלִּי; וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא, יָדִי מְשׁוּכָה מִפֶּסַח שֶׁלִּי, וְנִמְנֵיתִי עַל שֶׁלְּךָ'. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ כְּלוּם.

ט. חֲמִשָּׁה [חבורות] שֶׁנִּתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶם, וְנִמְצָא יַבֹּלֶת [שהיא מום] בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶם - כֻּלָּם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה; וְאִם נִתְעָרְבוּ קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים, חַיָּבִין בְּפֶסַח שֵׁנִי. נִתְעָרְבוּ אַחַר זְרִיקָה, פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; שֶׁאִם הִקְרִיבוּ פֶּסַח שֵׁנִי, נִמְצָא זֶה שֶׁקָּרַב בָּרִאשׁוֹן [- בפסח יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אֵינָן אוֹכְלִין עִמּוֹ, וְשֶׁלָּהֶן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

ראשון] קָרְבָּן כָּשֵׁר [- שלא בו היתה היבלת] מֵבִיא חֻלִּין לָעֲזָרָה [- שהפסח שני שלו - חול הוא]; וְאִם נִמְנוּ כֻּלָּם עַל פֶּסַח אֶחָד [- בפסח שני], נִמְצָא נִשְׁחַט שֶׁלֹּא לִמְחֻיָּב, וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו; וְאִם הִתְנָה כָּל אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: 'אִם אֵינוֹ פֶּסַח יִהְיֶה שְׁלָמִים', דַּם הַפֶּסַח [דינו] בִּשְׁפִיכָה וְדַם הַשְּׁלָמִים בִּזְרִיקָה, וְהַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה לֹא יִתֵּן אוֹתָן בִּשְׁפִיכָה לְכַתְּחִלָּה. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִפֶּסַח שֵׁנִי.

פֶּרֶק ד

א. כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, שֶׁהַפֶּסַח אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם בְּעָלָיו, וְאִם שְׁחָטוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם [שלא לשם הפסח או בעליו], פָּסוּל. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר לָהֶם לְאַחַר זְמַן: 'אוֹתוֹ הַפֶּסַח שֶׁשָּׁחַטְתִּי עֲלֵיכֶם, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ שְׁחַטְתִּיו' - אִם הָיָה נֶאֱמָן לָהֶם, סוֹמְכִין עַל דְּבָרָיו; וְאִם לָאו, שׁוּרַת [- מן] הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ, חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְיָבִיא פֶּסַח בַּשֵּׁנִי.

ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁנִּטְמָא, וְנוֹדַע לוֹ קֹדֶם זְרִיקָה - אַף עַל פִּי שֶׁהָאֱמוּרִין [האברים הנקרבים] טְהוֹרִין, לֹא יִזְרֹק אֶת הַדָּם; שֶׁאֵין הַפֶּסַח בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה. וְאִם לֹא נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הֲרֵצָה [לא התקבל]. וְאִם לֹא נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הֲרֵצָה; שֶׁהַצִּיץ [של הכהן הגדול] מְרַצֶּה עַל שְׁגֻגַת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַדָּדוֹן. נִטְמְאוּ מִקְצַת הָאֵבָרִים - שׁוֹרֵף אֶת הַטְּמֵאִים, וְאוֹכֵל אֶת הַטְּהוֹרִים. נִטְמְאוּ הָאֱמוּרִים, וְהַבָּשָׂר קַיָּם - זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וְהַבָּשָׂר נֶאֱכָל לָעֶרֶב. נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט, לֹא יִזְרֹק אֶת הַדָּם; וְאִם זָרַק, לֹא הֲרֵצָה. לְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁאֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל טֻמְאַת הַגּוּף [- האדם], אֶלָּא אִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם [- טומאה שקיומה אינה ידועה לאיש], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ג. הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן] - יִשָּׂרֵף מִיָּד; נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים אוֹ מֵתוּ אוֹ מָשְׁכוּ אֶת יְדֵיהֶם [מהשותפות, לפני השחיטה], אֲפִלּוּ נִטְמְאוּ אוֹ מֵתוּ קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁתַּעֲבֹר צוּרָתוֹ [ייפסל בלינה], וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂרֵף. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ [כגון שנטמא הבשר], יִשָּׂרֵף מִיָּד; בַּדָּם אוֹ בַּבְּעָלִים [- שנטמאו] - תַּעֲבֹר צוּרָתוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂרֵף. לְפִיכָךְ, אִם שְׁחָטוֹ אַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁמָּשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם אוֹ מֵתוּ, אוֹ נִטְמְאוּ וְנִדְחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי - חֲרֵי זֶה יִשָּׂרֵף מִיָּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיִּשָּׂרֵף אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים? כְּשֶׁנִּטְמְאוּ כָּל בְּנֵי חֲבוּרָה; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ מִקְצָתָם, זָכוּ טְהוֹרִים בְּחֶלְקָם שֶׁל טְמֵאִים. אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמְאוּ מִקְצָתָם אַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לֶאֱכֹל, זָכוּ הַטְּהוֹרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְחִילוּ; אֲבָל אִם הִתְחִילוּ כֻּלָּם, וְנִטְמְאוּ מִקְצָתָם - לֹא זָכוּ הַטְּהוֹרִים בְּחֶלְקָם שֶׁל טְמֵאִים, אֶלָּא הַטְּהוֹרִים אוֹכְלִין חֶלְקָם, וְחֵלֶק הַטְּמֵאִים יִשָּׂרֵף. וְהוּא הַדִּין, אִם מֵתוּ מִקְצָתָם. נִטְמָא שָׁלֵם [כולו] אוֹ רֻבּוֹ - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה [המקדש] בִּפְנֵי הַכֹּל כְּדֵי לְבַיְּשָׁן, כְּדֵי שֶׁיִּזָּהֲרוּ בּוֹ. וְשׂוֹרְפִין אוֹתוֹ מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּ אוֹתָם [- אם היו שורפים בעצים שלהם] וְיֹאמְרוּ [אם ייקח עצים הנותרים]: 'מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה גָּנְבוּ'; לְפִיכָךְ, אִם שְׂרָפוּהוּ בְּקָנִים וּבְקַשׁ [שאינם ראויים למזבח], וְרָצוּ לִשְׂרֹף מִשֶּׁל עַצְמָם - שׂוֹרְפִין. נִטְמָא מִעוּטוֹ, וְכֵן הַנּוֹתָר [מן הקרבן] - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּחַצְרוֹתֵיהֶם מֵעֲצֵי עַצְמָם, אֲבָל לֹא מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה; שֶׁלֹּא יַשְׁאִירוּ מֵהֶם אֶצְלָם, וְיִמְעֲלוּ בָּהֶם.

ד. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ, אוֹ זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו פֶּסַח; וְאִם לֹא נָפַל בָּהּ מוּם עַד שֶׁהִקְרִיב פִּסְחוֹ, יָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים.

ה. הִפְרִישׁ פִּסְחוֹ וָמֵת - לֹא יְבִיאֶנּוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשֵׁם הַפֶּסַח, אֶלָּא לְשֵׁם שְׁלָמִים; וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה עִם אָבִיו עָלָיו, יְבִיאֶנּוּ לְשֵׁם פֶּסַח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמֵּת אָבִיו אַחַר חֲצוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר; אֲבָל אִם מֵת אָבִיו קֹדֶם חֲצוֹת - חֲרֵי זֶה נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹנֵן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְיָבִיא פֶּסַח זֶה בַּשֵּׁנִי.

ו. מִי שֶׁאָבַד פִּסְחוֹ, וּמְצָאוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ פֶּסַח אַחֵר, וַחֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין - יַקְרִיב אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה לְשֵׁם פֶּסַח, וְהַשֵּׁנִי יִקְרַב שְׁלָמִים; מְצָאוֹ אַחַר שֶׁשָּׁחַט פִּסְחוֹ, חֲרֵי זֶה יִקְרַב שְׁלָמִים. וְכֵן אִם הֵמִיר [החליף בהמה אחרת] בָּזֶה הַנִּמְצָא אַחַר שְׁחִיטָה, חֲרֵי תְּמוּרָה זוֹ [- הבהמה שהחליפה - ג"כ] תִּקְרַב שְׁלָמִים. אֲבָל אִם מְצָאוֹ קֹדֶם שְׁחִיטַת זֶה שֶׁהִפְרִישׁ, הוֹאִיל וְזֶה הַנִּמְצָא רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ פֶּסַח וְרָאוּי לְהַקְרִיבוֹ שְׁלָמִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אִם הֵמִיר בָּזֶה הַנִّמְצָא, בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת הַמַּפְרִישׁ תַּחְתָּיו בֵּין אַחַר שְׁחִיטָה - אֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה; אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים.

ז. פֶּסַח [- דינו שיקרב בן שנה -] שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ [אחר שהפרישו], וְהַשְּׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח [כגון: פסח שאבד והקריב בעליו אחר, ונמצא] - חֲרֵי הֵם כִּשְׁלָמִים לְכָל דָּבָר: טְעוּנִין סְמִיכָה [סמיכת ידים] וּנְסָכִים [יין], וּתְנוּפַת [הנפת] חָזֶה וָשׁוֹק - מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפֶסַח.

ח. פֶּסַח שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים, יִקְרְבוּ כֻּלָּם שְׁלָמִים; נִתְעָרֵב בִּזְבָחִים אֲחֵרִים - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי [כשווי] הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶם מִמִּין זֶה [- כגון עולה], וּבִדְמֵי הַיָّפֶה שֶׁבָּהֶם שְׁלָמִים, וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר [- הכסף שהוסיף על כל אחד], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. נִתְעָרֵב בִּבְכוֹרוֹת - יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶם מוּם, וְיֵאָכְלוּ כִּבְכוֹר בַּעַל מוּם. וְיָבִיא בְּהֵמָה שֶׁהִיא יָפָה כַּיָּפֶה שֶׁבַּתַּעֲרֹבֶת, וְיֹאמַר: 'כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הַפֶּסַח, קְדֻשָּׁתוֹ תָּחוּל עַל זוֹ'; וַיַּקְרִיבֶנָּה שְׁלָמִים.

ט. הִפְרִישׁ פִּסְחוֹ עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר, וְנִתְגַּיֵּר, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר [- שהיה חצי עבד וחצי בן חורין], וְנִשְׁתַּחְרֵר, עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְהֵבִיא [- קטן שגדל] - חֲרֵי זֶה מַקְרִיבוֹ לְשֵׁם פֶּסַח; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין [מקדושתם], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.

י. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְפִסְחוֹ, וְהוֹתִירוּ [עודף] - הַמּוֹתָר יָבִיא שְׁלָמִים. הַמְמַנֶּה [משתף] אֲחֵרִים עַל פִּסְחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ - חֲרֵי הַמָּעוֹת [שלהם שהקדישו לקניית פסח] שֶׁיִּקַּח מֵהֶן בְּחֶלְקָן [תמורת השותפות], חֵלִין; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הִפְרִישׁ טָלֶה לְפִסְחוֹ, וְזֶה הִפְרִישׁ מָעוֹת לְפִסְחוֹ, וְלָקַח מִמְּנוּ הַמָּעוֹת, וּמִנָּהוּ עַל פִּסְחוֹ - חֲרֵי הַמָּעוֹת חֵלִין; שֶׁעַל מְנָת כֵּן [שבתנאי זה] הִקְדִּישוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶם וְאֶת חֲגִיגָתָם וְאֶת מְעוֹת פִּסְחֵיהֶם וַחֲגִיגָתָם.

יא. עֵצִים שֶׁל צְלִיַּת הַפֶּסַח, כַּפֶּסַח; וְכֵן מַצָּה וּמָרוֹר; הוֹאִיל וְהֵם מַכְשִׁירֵי הַפֶּסַח, חֲרֵי הֵם כַּפֶּסַח. וְאִם לָקַח מִמְּעוֹת הַפֶּסַח מִמִּי שֶׁמִּנָּה אוֹתָם עִמּוֹ, כְּדֵי לְמַנּוֹתָם עִמּוֹ בְּמַצָּה וּמָרוֹר, אוֹ לִהְיוֹת לוֹ חֵלֶק בָּעֵצִים שֶׁצּוֹלֶה בָּהֶם - חֲרֵי הַמָּעוֹת חֵלִין.

פֶּרֶק ה

א. מִי שֶׁהָיָה טָמֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה [מהמקדש], אוֹ נֶאֱנַס בְּאֹנֶס אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁגַג, וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן - חֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט פֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל חֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּשְׁחִיטַת פֶּסַח זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ; לְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.

ב. כֵּיצַד? מִי שֶׁשָּׁגַג אוֹ נֶאֱנַס וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן - אִם הֵזִיד וְלֹא הִקְרִיב בַּשֵּׁנִי, חַיָּב כָּרֵת; וְאִם שָׁגַג אוֹ נֶאֱנַס אַף בַּשֵּׁנִי, פָּטוּר. הֵזִיד וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן, חֲרֵי זֶה מַקְרִיב בַּשֵּׁנִי; וְאִם לֹא הִקְרִיב בַּשֵּׁנִי - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁגַג, חֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, שֶׁחֲרֵי לֹא הִקְרִיב קָרְבַּן ה' בְּמוֹעֲדוֹ, וְהָיָה מֵזִיד. אֲבָל מִי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵזִיד בַּשֵּׁנִי, אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת; שֶׁכְּבָר נִפְטַר בְּפֶסַח רִאשׁוֹן מִן הַכָּרֵת.

ג. וּמִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וְשָׁחֲטוּ וְזָרְקוּ [שלוחיו] עָלָיו [- עבורו] - אַף עַל פִּי שֶׁבָּא לָעֶרֶב - לֹא הֵרְצָה, וְחַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי.

ד. טָמֵא שֶׁיָּכוֹל לִטַּהֵר בְּפֶסַח רִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא טָבַל אֶלָּא יָשַׁב בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן, וְכֵן עָרֵל שֶׁלֹּא מָל עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן - חֲרֵי זֶה מֵזִיד בָּרִאשׁוֹן; לְפִיכָךְ, אִם לֹא עָשָׂה אֶת הַשֵּׁנִי, אֲפִלּוּ בִּשְׁגָגָה - חַיָּב כָּרֵת.

ה. כְּשֵׁם שֶׁמִּילַת עַצְמוֹ מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח - כָּךְ מִילַת בָּנָיו הַקְּטַנִּים וּמִילַת כָּל עֲבָדָיו בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר, וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂתוֹ"; וְאִם שָׁחַט קֹדֶם שֶׁיִּמּוֹל אוֹתָם, הַפֶּסַח פָּסוּל. וְכֵן טְבִילַת אַמְהוֹתָיו [שפחותיו] לְשֵׁם עַבְדוּת מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ; וְדָבָר זֶה - מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו], שֶׁהַטְּבִילָה לִשְׁפָחוֹת כַּמִּילָה לַעֲבָדִים.

ו. הַקָּטָן, אֵין מִילַת עֲבָדָיו וּטְבִילַת שִׁפְחוֹתָיו מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ מִלְּהִמָּנוֹת [להשתתף] עַל הַפֶּסַח - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עֶבֶד אִישׁ", לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן.

ז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי, וְכֵן קָטָן שֶׁהִגְדִּיל בֵּין שְׁנֵי פְּסָחִים - חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו בָּרִאשׁוֹן, פָּטוּר.

ח. נָשִׁים שֶׁנִּדְּחוּ לַשֵּׁנִי - בֵּין מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְהַשְּׁגָגָה, בֵּין מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה וְדֶרֶךְ רְחוֹקָה - חֲרֵי פֶּסַח שֵׁנִי לָהֶם רְשׁוּת: רָצוּ, שׁוֹחֲטִין; רָצוּ, אֵין שׁוֹחֲטִין. לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי עַצְמָן בְּשַׁבָּת בְּפֶסַח שֵׁנִי [- שחל בשבת]; אֲבָל אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי חֲבוּרָה, מֻתָּר. אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה? חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.

ט. מִי שֶׁהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם [ב] יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עִם עֲלִיַּת הַשֶּׁמֶשׁ, חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל אוֹ יָתֵר - חֲרֵי זֶה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה; הָיָה בֵּינוֹ וּבֵינָהּ פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם אַחַר חֲצוֹת כְּשֶׁיְּהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו בְּנַחַת. הָלַךְ וְלֹא הִגִּיעַ, מִפְּנֵי שֶׁעִכְּבוּהוּ הַבְּהֵמוֹת בְּדָרְחָקָן [- עומס בדרכים], אוֹ שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיָה חוֹלֶה בְּרַגְלָיו וְלֹא הִגִּיעַ לָעַזָּרָה עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן - חֲרֵי זֶה אָנוּס, וְאֵינוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ [אסור] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, וְהִבְטִיחוּהוּ לָצֵאת לָעֶרֶב - שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וּכְשֶׁיֵּצֵא לָעֶרֶב יֹאכַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה חָבוּשׁ בְּיַד גּוֹיִם, אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו עַד שֶׁיֵּצֵא [שמא לא יוציאוהו]. וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו, וְיָצָא - חֲרֵי זֶה אוֹכֵל; וְאִם לֹא יָצָא - פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁחֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו. וְכֵן הָאוֹנֵן [-מת קרובו שחייב להתאבל עליו, וטרם נקבר] וְהַחוֹלֶה וְהַזָּקֵן שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לֶאֱכֹל שֶׁשָּׁחֲטוּ עֲלֵיהֶם, וְאַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם נִטְמְאוּ בְּמֵת, וַהֲרֵי אֵינָם יְכוֹלִין לֶאֱכֹל - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

יום רביעי י"א תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ו

א. אֵיזֶה הוּא טָמֵא שֶׁנִּדְּחָה לְפֶסַח שֵׁנִי? כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִפְּנֵי טֻמְאָתוֹ, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה וְשֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - חֲרֵי זֶה טוֹבֵל, וְשׁוֹחֲטִין עָלָיו אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל, וְלֶעֱרֶב כְּשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח.

ב. טְמֵא מֵת שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ [- יום טהרתו] לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְהֵזָּה עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל קָדָשִׁים לֶעֱרֶב - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אֶלָּא נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם הָיָה, וְעַל זֶה שָׁאֲלוּ, אִם יִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶם וְהֵם יֹאכְלוּ לָעֶרֶב, וּפֵרֵשׁ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן [אם

נטמא]; אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - שׁוֹחֲטִין עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל וְיֵזֶה עָלָיו, וּכְשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל פִּסְחוֹ.

ג. זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת [של זיבה], וְסָפַר שִׁבְעַת יָמִים וְטָבַל בַּשְּׁבִיעִי - שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְהוּא אוֹכֵל לָעֶרֶב; וְאִם רָאָה זוֹב אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. וְכֵן [אשה שראתה דם, ודינה -] שׁוֹמֶרֶת יוֹם [טהור] כְּנֶגֶד יוֹם [הטמא] - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם הַשְּׁמוּר [- הטהור], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, וְשׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ, וְהִיא אוֹכֶלֶת לָעֶרֶב; וְאִם רָאָת דָּם אַחַר שֶׁנִּזְרַק דַּם הַפֶּסַח, פְּטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עַל הַנִּדָּה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהּ - שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ טוֹבֶלֶת עַד לֵיל שְׁמִינִי, וְאֵינָהּ רְאוּיָה לֶאֱכֹל קָדָשִׁים עַד לֵיל תְּשִׁיעִי.

ד. מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים [טמאים שנטהרו וטרם הביאו קרבן] שֶׁחָל יוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם וּמַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפֶּסַח בֵּין אַחַר שְׁחִיטָתוֹ; וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶם לָעֶרֶב. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּמְסְרוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם לְבֵית דִּין - שֶׁמָּא יִפְּשְׁעוּ, וְלֹא יַקְרִיבוּ אוֹתָם.

ה. מְצֹרָע שֶׁחָל שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וְרָאָה קֶרִי [- ונטמא] בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל, וְנִכְנָס לְעֶזְרַת נָשִׁים וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁטָּבוּל יוֹם [- טמא שיטהר בערב] אָסוּר לְהִכָּנֵס לְעֶזְרַת נָשִׁים, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ לְהִכָּנֵס שָׁם מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְיוֹם זֶה הוּא יוֹם הַקְרָבַת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, וְיִדְחֶה אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם.

ו. טְמֵא מֵת שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵין מַזִּין עָלָיו אֶלָּא לְמָחָר; וַאֲפִלּוּ חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהוּא שַׁבָּת - יִדְחֶה לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּמַזִּין עָלָיו; וְאֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אֶלָּא יִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי. וַהֲלֹא אִסּוּר הַדָּיָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁבוּת [איסור חכמים], וְהַפֶּסַח בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ יַעֲמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת? מִפְּנֵי שֶׁבַּיּוֹם שֶׁהוּא אָסוּר בְּהַדָּיָה מִשּׁוּם שְׁבוּת [- יום השבת], אֵינוֹ זְמַן הַקְרָבָן שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת; לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמָם, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר גּוֹרֵם לָעָתִיד לָבוֹא לַעֲמֹד בִּמְקוֹם כָּרֵת.

ז. יִשְׂרָאֵל עֵרֶל שֶׁמָּל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, שׁוֹחֲטִין עָלָיו אַחַר שֶׁמָּל. אֲבָל גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּמָל וְטָבַל - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל לָעֶרֶב; וַהֲרֵי הוּא כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר [- כנוגע במת], שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְמָא גֵּר זֶה לְמֵת לַשָּׁנָה הַבָּאָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְיִטְבֹּל וְיֹאכַל לָעֶרֶב, וְיֹאמַר: 'אֶשְׁתָּקֵד כָּךְ עָשׂוּ לִי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁמַּלְתִּי: טָבַלְתִּי, וְאָכַלְתִּי לָעֶרֶב'. וַהֲלֹא גְּזֵרָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, וְהַפֶּסַח בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת בְּיוֹם הַקָּרְבָּן, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר? מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַגֵּר מִתְחַיֵּב בַּמִּצְוֹת, עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֹּל, וְאֵינוֹ טוֹבֵל עַד שֶׁיֵּרָפֵא מִן הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַגֵּרוּת; לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בְּמָקוֹם זֶה - שֶׁהֲרֵי זֶה הַמָּל יֵשׁ לוֹ שֶׁלֹּא לִטְבֹּל עַד שֶׁיִּבְרֵיא, וְלֹא יָבוֹא לִידֵי חִיּוּב כְּלָל.

ח. מִי שֶׁבָּא בְּבֵית הַפְּרָס [שדה שהיה בו קבר - ונחרש], הֲרֵי זֶה מְנַפֵּחַ [העפר] וְהוֹלֵךְ; וְאִם לֹא מָצָא עֶצֶם, וְלֹא נִטְמָא - שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס; שֶׁטֻּמְאַת בֵּית הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, וְלֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן בֵּית הַפְּרָס שֶׁנָּדוֹשׁ [- הקבר ברגלי אדם], טָהוֹר לָעוֹשֶׂה פֶּסַח.

ט. הָאוֹנֵן, רָאוּי לֶאֱכֹל הַפֶּסַח לָעֶרֶב. מִפְּנֵי שֶׁאֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵיהֶם, לֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בְּדָבָר זֶה בִּמְקוֹם כָּרֵת, אֶלָּא שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְטוֹבֵל, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל, כְּדֵי שֶׁיִּפְרֹשׁ מֵאֲנִינוּתוֹ, וְלֹא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ [- אולי נטמא בזמן אנינותו]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמֵּת לוֹ הַמֵּת אַחַר חֲצוֹת, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בְּקָרְבַּן פֶּסַח. אֲבָל אִם מֵת לוֹ הַמֵּת קֹדֶם חֲצוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, אֶלָּא יִדְחֶה לַשֵּׁנִי; וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו, וְזָרְקוּ הַדָּם - טוֹבֵל וְאוֹכֵל לָעֶרֶב. מֵת לוֹ מֵת בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר, וּקְבָרוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרֵי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים], וְאֵינוֹ תּוֹפֵס לֵילוֹ מִדִּבְרֵיהֶם; לְפִיכָךְ, שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל לָעֶרֶב אַף בִּשְׁאָר הַקָּדָשִׁים. וְיוֹם שְׁמוּעָה [- שמע שמת קרובו, בתוך ל' יום ממיתתו] וְיוֹם לִקּוּט עֲצָמוֹת [מקברי הוריו, לקבר אחר], הֲרֵי הוּא כְּיוֹם הַקְּבוּרָה; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלִּקְּטוּ לוֹ עַצְמוֹת מֵתוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב.

י. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בְּגַל [מפולת אבנים] לְבַקֵּשׁ [לחפש] עַל הַמֵּת - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו; שֶׁמָּא יִמְצָא שָׁם מֵת בַּגַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה. שֶׁחָטוּ עָלָיו, וְלֹא נִמְצָא שָׁם מֵת - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל לָעֶרֶב. נִמְצָא שָׁם מֵת אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - אִם נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת הַדָּם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גַּל עָגֹל [- וודאי כולו היה מעל המת] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; וְאִם סָפֵק הַדָּבָר, וְשֶׁמָּא לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל הַטֻּמְאָה בִּשְׁעַת זְרִיקָה, וְלֹא נִטְמָא אֶלָּא אַחַר זְרִיקָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפֶּסַח שֵׁנִי.

יא. מִי שֶׁעָבַר בַּדֶּרֶךְ, וְנִמְצָא [לאחר שעבר] מֵת מֻשְׁכָּב לְרָחְבָּהּ שֶׁל דֶּרֶךְ - אִם הָיָה הַמֵּת טֻמְאַת הַתְּהוֹם [- שלא ידעו על הימצאו שם מעולם], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא לַתְּרוּמָה, הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפֶסַח, וְשׁוֹחֵט וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנָּגַע, הוֹאִיל וְהִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם, טָהוֹר לְפֶסַח; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם, וְהוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה [וודאי שעבר מעליו] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה פִּסְחוֹ, עַד שֶׁיְּוַדַּע בְּוַדַּאי שֶׁנִּטְמָא בּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע. אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב, אוֹ טוֹעֵן מַשָּׂא - הֲרֵי זֶה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע, וְשֶׁלֹּא יָסִיט, וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם בְּהִלְכוֹת נְזִירוּת.

יב. מִי שֶׁעָשָׂה פֶּסַח בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע

לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאָה יְדוּעָה [- שידע אדם על הימצאה], חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי.

יג. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת, וְהֵזָּה [עליו מאפר הפרה, בימי] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וּבַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ נִטְמָא בְּקֶבֶר הַתְּהוֹם, וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה פֶּסַח בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁטָּבַל בַּשְּׁבִיעִי, פְּסָקָה טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם בַּשִּׁשִּׁי לְטֻמְאָתוֹ, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁעָשָׂה הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁחֶזְקַת הַטֻּמְא טָמֵא, עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר וַדַּאי - שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר [- מסתבר שוודאי נטמא].

פֶּרֶק ז

א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי מֵת בְּפֶסַח רִאשׁוֹן - אִם הָיוּ מִעוּט הַקָּהָל, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי כִּשְׁאָר הַטְּמֵאִים; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹ כְּלֵי הַשָּׁרֵת [כלי המקדש] טְמֵאִים טֻמְאַת מֵת - אֵינָם נִדְחִין, אֶלָּא יַקְרִיבוּ כֻּלָּם הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, הַטְּמֵאִים עִם הַטְּהוֹרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם" - יְחִידִים נִדְחִים, וְאֵין הַצִּבּוּר נִדְחֶה. וְדָבָר זֶה - בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּבִיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ב. הָיוּ הַקָּהָל מֻחֱצָה טְהוֹרִים וּמֻחֱצָה טְמֵאֵי מֵת - כֻּלָּם עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעַצְמָם בְּטָהֳרָה, וְהַטְּמֵאִים עוֹשִׂין לְעַצְמָם בְּטֻמְאָה, וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּטֻמְאָה. וְאִם הָיוּ טְמֵאֵי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל הַטְּהוֹרִים, אֲפִלּוּ אֶחָד - יַעֲשׂוּ כֻּלָּם בְּטֻמְאָה.

ג. הָיוּ הָאֲנָשִׁים מֻחֱצָה טְמֵאֵי מֵת, וּמֻחֱצָה טְהוֹרִים, וּבִזְמַן שֶׁאַתָּה מוֹנֶה הַנָּשִׁים בִּכְלַל הָאֲנָשִׁים, יִהְיוּ הָרֹב טְהוֹרִים - הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים אֶת הָרִאשׁוֹן, וְהַטְּמֵאִין אֵינָם עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי: אֵין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִעוּט; וְאֵין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת, וְנִמְצְאוּ הַטְּמֵאִים מֻחֱצָה, וְאֵין מֻחֱצָה עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי.

ד. הָיוּ רֹב הַקָּהָל זָבִים וּמְצֹרָעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוּת, וּמִעוּטָן טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָם טְמֵאֵי מֵת אֵין עוֹשִׂין הָרִאשׁוֹן, לְפִי שֶׁהֵם מִעוּט; וְאֵינָן עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי - שֶׁאֵין הַיְּחִידִים עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל אֶת הָרִאשׁוֹן, וְכָאן הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה רֹב הַקָּהָל בָּרִאשׁוֹן, לֹא יַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַמִּעוּט הַטְּמֵאִים לְמֵת אֶת הַשֵּׁנִי.

ה. הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת, וּמִעוּט זָבִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם - טְמֵאֵי מֵת עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן. וְהַזָּבִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶם אֵינָם עוֹשִׂין, לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי: אֵינָם עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, שֶׁאֵין נִדְחֵית בְּצִבּוּר אֶלָּא טֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד; וְאֵינָם עוֹשִׂין בַּשֵּׁנִי, שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי אֶלָּא אִם בָּא הָרִאשׁוֹן בְּטָהֳרָה, אֲבָל אִם נַעֲשָׂה הָרִאשׁוֹן בְּטֻמְאָה, אֵין שָׁם פֶּסַח שֵׁנִי.

ו. הָיוּ שְׁלִישׁ הַקָּהָל טְהוֹרִים, וּשְׁלִישׁ זָבִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, וּשְׁלִישׁ טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָם טְמֵאֵי מֵת אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי: אֵינָם עוֹשִׂים רִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵם מוּעָטִים לְגַבֵּי טְהוֹרִים עִם הַזָּבִים; וּבַשֵּׁנִי לֹא יַעֲשׂוּ, שֶׁהֲרֵי מִעוּט עָשׂוּ בָּרִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִים הַפֶּסַח לֵידַע אִם רֹב הַקָּהָל טְמֵאִים אוֹ טְהוֹרִים? אֵין מְשַׁעֲרִין בְּכָל הָאוֹכְלִין - שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים נִמְנִין [משתתפים] עַל פֶּסַח אֶחָד, וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיַד אֶחָד לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶם; אֶלָּא מְשַׁעֲרִין בְּכָל הַנִּכְנָסִים לָעֲזָרָה, וְעַד [- כ] שֶׁהֵם [עדיין] מִבַּחוּץ קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס כַּת הָרִאשׁוֹנָה, מְשַׁעֲרִין אוֹתָן.

ז. יָחִיד שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק [- ספק האם נטמא ב:] רְשׁוּת הַיָּחִיד [- ודינו כטמא], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ - הֲרֵי זֶה יִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, כִּשְׁאָר טְמֵאֵי מֵת; וְצִבּוּר שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד, יַעֲשׂוּ כֻּלָּם בְּטֻמְאָה.

ח. פֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּהוּ בְּטֻמְאָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל כְּטָהוֹר, שֶׁמִּתְּחִלָּתוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה; וְאֵינוֹ נֶאֱכָל לְכָל טָמֵא, אֶלָּא לִטְמֵאֵי מֵת שֶׁנִּדְחֵית לָהֶם הַטֻּמְאָה הַזֹּאת, וּלְכַיּוֹצֵא בָהֶם, מִטְּמֵאֵי מַגַּע טֻמְאוֹת. אֲבָל הַטְּמֵאִים שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה עֲלֵיהֶם מִגּוּפָם, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת וּמְצֹרָעִים - לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם אָכְלוּ, פְּטוּרִין; מִפְּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁהַנֶּאֱכָל לִטְהוֹרִין, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה; וְהַנֶּאֱכָל לִטְמֵאִין, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אָכְלוּ טְמֵאֵי מֵת מִן הָאֱמוּרִין [האברים הנקרבים] שֶׁלּוֹ, פְּטוּרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַפֶּסַח יֵאָכֵל בְּטֻמְאָה? בְּשֶׁנִּטְמְאוּ הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ לְאַחַר זְרִיקַת הַדָּם, לֹא יֵאָכֵל.

ט. שְׁחָטוּהוּ בְּטָהֳרָה, וְנִטְמְאוּ רֹב הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקָה - זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וְהַפֶּסַח לֹא יֵאָכֵל; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְמְאוּ אַחַר זְרִיקָה בְּשָׁנָה אַחֶרֶת, וְיֹאכְלוּהוּ בְּטֻמְאָה. הָיוּ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים בְּשֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הוֹאִיל וְאֵינָם מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין אֶת הַבָּשָׂר, לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ אֶלָּא הַטְּהוֹרִים, וְיֵאָכֵל אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא; מוּטָב שֶׁיֵּאָכֵל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר שֶׁהִיא בְּלָאוּ, וְלֹא יֹאכְלוּהוּ טְמֵאֵי הַגּוּף שֶׁהֵם בְּכָרֵת, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין.

פֶּרֶק ח

א. אֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה, צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת, עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ".

ב. וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר מְעַכְּבִין; אִם לֹא מָצְאוּ מַצָּה וּמָרוֹר, יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח לְבַדּוֹ. אֲבָל מָרוֹר בְּלֹא פֶּסַח - אֵינוֹ מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ".

ג. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת שֹׂבַע;

לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - אוֹכֵל מֵהֶם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל בְּשַׂר הַפֶּסַח כְּדֵי לִשְׂבֹּעַ מִמֶּנּוּ. וְאִם לֹא אָכַל אֶלָּא כְּזַיִת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אֲכִילַת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אִיָּר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ".

ד. וּשְׁנֵיהֶם אֵינָם נֶאֱכָלִין אֶלָּא צְלִי אֵשׁ; וְהָאוֹכֵל מֵהֶם כְּזַיִת נָא [צלוי מעט] אוֹ מְבֻשָּׁל בְּלֵילֵי פְּסָחִים - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם". אֲכַל נָא וּמְבֻשָּׁל כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִכְלְלוּ בְּלָאו אֶחָד. אֲכַל מִמֶּנּוּ נָא אוֹ מְבֻשָּׁל מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם צְלִי אֵשׁ" - בְּשָׁעָה שֶׁמִּצְוָה לְאָכְלוֹ צָלִי, חַיָּב עַל אֲכִילַת נָא וּמְבֻשָּׁל; אֲבָל מִבְּעוֹד יוֹם, פָּטוּר.

ה. אֲכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם, עָבַר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה" - "בַּלַּיְלָה", לֹא בַּיּוֹם; וְלָאו הַבָּא מִכְּלָל [- הנלמד מ:] עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא.

ו. "נָא" שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה - הוּא הַבָּשָׂר שֶׁהִתְחִיל בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאוּר וְנִצְלָה מְעַט, וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילַת אָדָם עַדַיִן. אֲבָל אִם אָכַל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי - אֵינוֹ לוֹקֶה, וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "צְלִי אֵשׁ" - הָא [הרי] שֶׁאֵינוֹ צָלִי, אָסוּר. צָלָהוּ כָּל צָרְכּוֹ עַד שֶׁנִּתְחָרֵךְ, וַאֲכָלוֹ - פָּטוּר.

ז. "מְבֻשָּׁל" שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה - בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם, בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּשְׁאָר מַשְׁקִין אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל", רִבָּה הַכֹּל.

ח. צָלָהוּ וְאַחַר כָּךְ בִּשְּׁלוֹ, אוֹ שֶׁבִּשְּׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ צָלָהוּ, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ צְלִי קְדָרָה, וַאֲכָלוֹ - חַיָּב; אֲבָל מֵתֵּר לָסוּךְ אוֹתוֹ בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּשְׁאָר מַשְׁקִין וּמֵי פֵּרוֹת, חוּץ מִן הַמַּיִם. וּמֻתָּר לִטְבֹּל הַבָּשָׂר אַחַר שְׁנִצְלָה, בְּמַשְׁקִין וּבְמֵי פֵּרוֹת.

ט. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח עַל גַּבֵּי כְּלֵי אֶבֶן אוֹ כְּלֵי מַתֶּכֶת - שֶׁנֶּאֱמַר: "צְלִי אֵשׁ", לֹא צְלִי דָּבָר אַחֵר; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כְּלִי מְנֻקָּב כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוּר, צוֹלִין עָלָיו. וְאֵין צוֹלִין אוֹתוֹ בְּשַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת - שֶׁהֲרֵי הַשַּׁפּוּד חַם כֻּלּוֹ, וְצוֹלֶה מְקוֹמוֹ [- ונמצא, נצלה מחום השפוד ולא מהאש].

י. הִסִּיק אֶת הַתַּנּוּר, וְגָרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ, וְתָלָהוּ בַּתַּנּוּר, וְצָלָהוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. חֲתָכוֹ וְצָלָהוּ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, הֲרֵי זֶה צְלִי אֵשׁ. צָלָהוּ עַל גַּבֵּי סִיד אוֹ חַרְסִית [מין סיד] אוֹ חַמֵּי טִבְרִיָּה - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. כֵּיצַד צוֹלִין אוֹתוֹ? תּוֹחֲבוֹ מִתּוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נַקְבּוּתוֹ [אחוריו] בְּשַׁפּוּד שֶׁל עֵץ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, וְהָאֵשׁ לְמַטָּה. וְתוֹלֶה כְּרָעָיו וּבְנֵי מֵעָיו בַּתַּנּוּר, חוּצָה לוֹ; וְלֹא יִתְּנֵם בְּתוֹכוֹ [בתוך גופו], שֶׁזֶּה כְּמִין בִּשּׁוּל הוּא. וְשַׁפּוּד שֶׁל [עץ] רִמּוֹן הָיוּ בּוֹרְרִין לְצִלְיָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְרֹק אֶת [- יצאו] מֵימָיו [של העץ] וִיבַשְּׁלוּ.

יא. נָגַע הַבָּשָׂר בְּחַרְשׂוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְלִי הַחֶרֶשׂ.

יב. נָטַף מֵרָטְבוֹ עַל הַחֶרֶשׂ, וְחָזַר אֵלָיו - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ; שֶׁכָּל הַמָּרָק וְהַלֵּחָה שֶׁתִּפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיְּצָלֶה - אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּשָׂר צָלִי.

יג. נָטַף מִן הָרִטֶּב שֶׁלּוֹ עַל הַסֹּלֶת [החמה, והתחמם הרוטב] - יִקְמֹץ אֶת מְקוֹמוֹ, וַיַּשְׁלִיכֶנּוּ [- את הסולת, מפני הרוטב הפסול].

יד. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה - אִם חֲבוּרַת הַכֹּהֲנִים, יֹאכְלוּ. וְאִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אִם חַי הוּא [- לפני צליה], יַדִּיחֶנּוּ וִינַגֵּב; וְאִם צָלִי, יִקְלֹף אֶת הַחִיצוֹן. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דָּמִים [- לפדותו בממון] עַל בְּנֵי חֲבוּרָה; שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ. וְאֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים כְּאֶחָד - מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת, אֲפִלּוּ גְּדִי וְטָלֶה.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה [- שלא יאכלו אחר שיעלה עמוד השחר]; וְדִין תּוֹרָה שֶׁיֵּאָכֵל כָּל הַלַּיְלָה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, שֶׁהוּא טָעוּן [אמירת] הַלֵּל בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ, וְשֶׁאֵין בְּנֵי חֲבוּרָה חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אַחַר שֶׁנִּרְדְּמוּ בְּשֵׁנָה, אֲפִלּוּ בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה.

יום חמישי י"ב תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ט

א. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּחֲבוּרָה אַחַת, וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִן הַחֲבוּרָה שֶׁיֵּאָכֵל בָּהּ. וְהַמּוֹצִיא מִמֶּנּוּ כְּזַיִת בָּשָׂר מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה"; וְהוּא, שֶׁיְּנִיחֶנּוּ בַּחוּץ - שֶׁהוֹצָאָה כְּתוּבָה בּוֹ, כְּשַׁבָּת [כדיני שבת]; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ עֲקִירָה וְהַנָּחָה, כְּהוֹצָאַת שַׁבָּת. וְאֵין מוֹצִיא אַחַר מוֹצִיא בְּפֶסַח - שֶׁכֵּינָן שֶׁהוֹצִיאוֹ הָרִאשׁוֹן, נִפְסַל. מִן הָאַגַּף [מקום הדלת שברוחב המשקוף] וְלִפְנִים, כְּלִפְנִים; וּמִן הָאַגַּף וְלַחוּץ, כְּלַחוּץ; וְהָאַגַּף עַצְמוֹ, שֶׁהוּא עֲבִי הַפֶּתַח - כְּלַחוּץ. הַחַלּוֹנוֹת וְעֲבִי הַכְּתָלִים, כְּלִפְנִים; הַגַּגִּים וְהָעֲלִיּוֹת, אֵינָם בִּכְלַל הַבַּיִת.

ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - נֶאֱסַר בַּאֲכִילָה; וַהֲרֵי הוּא כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעַזָּרָה, אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם - שֶׁהַכֹּל טְרֵפָה, וְלוֹקִין עַל אֲכִילָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר וְיוֹרֵד עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָעֶצֶם, וְקוֹלֵף אֶת הַבָּשָׂר; כֹּל שֶׁבִּפְנִים - יֵאָכֵל, וְכֹל שֶׁבַּחוּץ [- שיצא] - יִשָּׂרֵף. וּכְשֶׁהוּא מַגִּיעַ לָעֶצֶם, חוֹתֵךְ בְּקוֹפִיץ [סכין גדול], [כך דינו] אִם הָיָה שְׁאָר קָדָשִׁים; וְאִם הָיָה פֶּסַח שֶׁאָסוּר לִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם, קוֹלֵף עַד הַפֶּרֶק, וּמְפָרֵק הָאֵבֶר שֶׁיָּצָא מִקְצָתוֹ מִן הַפֶּרֶק, וּמַשְׁלִיכוֹ לַחוּץ.

ג. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד, צְרִיכָה כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן לַעֲשׂוֹת לָהּ הֶקֵּף [מחיצה], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַכֶּשֶׂב חוּצָה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן לוֹ חוּצָה [גבול] לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ; וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוּ הוֹפְכִין אֶת פְּנֵיהֶם הֵילָךְ וְאוֹכְלִין - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּא מְעֵרְבָּבִין.

ד. הָיָה הַמַּיִם שֶׁמּוֹזְגִין בּוֹ יֵינָם בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, בֵּין שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת - כְּשֶׁהַשַּׁמָּשׁ עוֹמֵד לִמְזֹג, קוֹפֵץ [סוגר] אֶת פִּיו [ואינו אוכל] וּמַחְזִיר אֶת פָּנָיו, עַד שֶׁמַּגִּיעַ אֵצֶל חֲבוּרָתוֹ, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל מַה שֶּׁבְּפִיו; שֶׁאָסוּר לֶאֱכֹל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמֻתָּר לַכַּלָּה לְהַחְזִיר פָּנֶיהָ מִבְּנֵי חֲבוּרָתָהּ, וְאוֹכֶלֶת - מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה לֶאֱכֹל בִּפְנֵיהֶם.

ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּפְרְצָה מְחִיצָה מִבֵּינֵיהֶן, אֵינָן אוֹכְלִין; וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת, וְנַעֲשֵׂית מְחִיצָה בֵּינֵיהֶם - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלֵּק; שֶׁאֵין הַפֶּסַח נֶאֱכָל בִּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאֵין נֶעֱקָרִין מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה.

ו. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם אוֹ יָתֵר לֶאֱכֹל פִּסְחָן, וְלֹא בָּאוּ שְׁאָר בְּנֵי חֲבוּרָה - אִם נִכְנְסוּ בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֶאֱכֹל הַפְּסָחִים, וְחָזַר הַמְעוֹרֵר לְכֻלָּם עַל הַשְּׁאָר וְלֹא בָּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹכְלִין עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ, וְאֵין מַמְתִּינִים לַשְּׁאָר; וַאֲפִלּוּ בָּאוּ הַמִּתְאַחֲרִין אַחַר כָּךְ, וּמָצְאוּ אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ הַכֹּל - אֵינָן מְשַׁלְּמִים לָהֶם דְּמֵי חֶלְקָם. אֲבָל אִם נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בִּלְבַד, הֲרֵי אֵלּוּ מַמְתִּינִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁעַת כְּנִיסָתָם לֶאֱכֹל. אֲבָל בְּעֵת שֶׁנִּפְטָרִין [שיוצאים], אֵין אָדָם צָרִיךְ לְהַמְתִּין לַחֲבֵרוֹ; אֲפִלּוּ גָּמַר אֶחָד בִּלְבַד מִלֶּאֱכֹל - יֵצֵא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְתִּין.

ז. הַמַּאֲכִיל כְּזַיִת מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפֶּסַח רִאשׁוֹן בֵּין מִפֶּסַח שֵׁנִי, לִמְשֻׁמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה [יהודי שהשתמד], אוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב [נכרי ששומר ז' מצוות בני נח] אוֹ שָׂכִיר [גוי] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וּ"בֶן נֵכָר" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה הָעוֹבֵד אֵל נֵכָר; וְאֵין מַאֲכִילִין מִמֶּנּוּ לְגוֹי, אֲפִלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר - שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ".

ח. עָרֵל שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַפֶּסַח - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ"; "בּוֹ" הוּא שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אוֹכֵל הוּא מַצָּה וּמָרוֹר. וְכֵן מֻתָּר לְהַאֲכִיל מַצָּה וּמָרוֹר לְגֵר תּוֹשָׁב וּלְשָׂכִיר.

ט. כֵּשֵׁם שֶׁמִּילַת בָּנָיו וַעֲבָדָיו מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ מִלִּשְׁחֹט הַפֶּסַח - כָּךְ מְעַכֶּבֶת אוֹתוֹ מִלֶּאֱכֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַלְתָּ אֹתוֹ, אָז יֹאכַל בּוֹ". כֵּיצַד? קָנָה עֶבֶד אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט הַפֶּסַח, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִמּוֹל אֶלָּא אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל, עַד שֶׁיִּמּוֹל אוֹתָן. וְכֵיצַד יִהְיֶה הַבֵּן רָאוּי לְמִילָה אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי קֹדֶם שְׁחִיטָה? כְּגוֹן שֶׁחֻלָּצָתוּ חַמָּה [שנחלה ונרפא], שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת מִיּוֹם הַבְרָאָתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁכָּאֲבָה עֵינוֹ וְנִרְפָּאת אַחַר שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁהָיָה טֻמְטוּם [סתום - ולא נודע מינו] וְנִקְרַע אַחַר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְנִמְצָא זָכָר.

פֶּרֶק י

א. הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ"; וְכֵן נֶאֱמַר בְּפֶסַח שֵׁנִי: "וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ". אֲבָל פֶּסַח שֶׁבָּא בְּטֻמְאָה - אִם שָׁבַר בּוֹ עֶצֶם, אֵינוֹ לוֹקֶה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ: "לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" - בְּטָהוֹר, וְלֹא בְּטָמֵא. אֶחָד הַשּׁוֹבֵר אֶת הָעֶצֶם בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר, אוֹ שֶׁשָּׁבַר בּוֹ עֶצֶם מִבְּעוֹד יוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁבַר אַחַר כַּמָּה יָמִים - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה;

ב. לְפִיכָךְ, שׁוֹרְפִין עַצְמוֹת הַפֶּסַח בִּכְלַל הַנּוֹתָר מִבְּשָׂרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה.

ג. אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל שְׁבִירַת עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ; אֲבָל עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ, וְשֶׁאֵין עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר - אֵינוֹ חַיָּב עַל שְׁבִירָתוֹ. הָיָה עָלָיו כְּזַיִת בָּשָׂר, וְשָׁבַר הָעֶצֶם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם הַבָּשָׂר - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁשָּׁבַר פָּנוּי מִבָּשָׂר.

ד. וְהַשּׁוֹבֵר אַחַר הַשּׁוֹבֵר בְּעֶצֶם אֶחָד, לוֹקֶה.

ה. הַשּׁוֹרֵף עַצְמוֹת וְהַמְחַתֵּךְ גִּידִים, אֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֶצֶם.

ו. פֶּסַח שֶׁהוּא נָא [צלוי מעט] אוֹ מְבֻשָּׁל, וְשָׁבַר בּוֹ אֶת הָעֶצֶם - לוֹקֶה. אֲפִלּוּ נִפְסַל בְּטֻמְאָה וִיצִיאָה [- שיצא ממקום אכילת החבורה] וְכֵיוֹצֵא בָהֶם, יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שְׁבִירַת הָעֶצֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר [זמן שהיה כשר], וְנִפְסַל; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּגֵּל [נפסל בהקרבה] בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן [שחשב לאוכלו אחר זמנו] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם [-כגון שלא לשם בעליו] - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.

ז. שָׁבַר עֶצֶם הָאַלְיָה [הזנב] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לַאֲכִילָה.

ח הַסְּחוּסִים, שֶׁהֵם כְּמוֹ עֲצָמִים רַכִּים, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְאָכְלָם.

ט. הָיָה גִּדִּי קָטָן וָרַךְ, שֶׁעַצְמוֹתָיו רַכִּים - לֹא יֹאכַל אוֹתָם, שֶׁזֶּה שׁוֹבֵר עֶצֶם; וְאִם אָכַל, לוֹקֶה - שֶׁאֶחָד הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם קָשֶׁה, אוֹ הַשּׁוֹבֵר עֶצֶם רַךְ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁנֶּאֱכָל בַּשּׁוֹר הַגָּדוֹל אַחַר שֶׁיִּתְבַּשֵּׁל - הוּא שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל כְּנֶגְדּוֹ מִן הַגִּדִּי הָרַךְ אַחַר צְלִיָּתוֹ, כְּגוֹן רָאשֵׁי כְּנָפַיִם [- עצמות] וּסְחוּסִים.

י. גִּידִין הָרַכִּין שֶׁסּוֹפָן לְהַקְשׁוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה עַתָּה, וְנֶאֱכָלִין בְּפֶסַח - אֵין נִמְנִין [מחשבים] עֲלֵיהֶם [- משתתפים נוספים]. וְנִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבָּרֹאשׁ, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא שְׁבִירַת עֶצֶם; וְאֵין נִמְנִין עַל מֹחַ שֶׁבַּקּוֹלִית, וְהוּא הָעֶצֶם הַסָּתוּם מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו - שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, אֶלָּא בִּשְׁבִירַת הָעֶצֶם.

יא. כְּשֶׁאָדָם אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח - חוֹתֵךְ אֶת הַבָּשָׂר וְאוֹכֵל, וְחוֹתֵךְ אֶת הָעַצְמוֹת מִן הַפֶּרֶק, וּמְפָרְקָן אִם רָצָה; וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְגִיד הַנָּשֶׁה, מוֹצִיאוֹ, וּמַנִּיחוֹ עִם שְׁאָר הַגִּידִים וְהָעַצְמוֹת וְהַקְּרוּמוֹת שֶׁיּוֹצְאִין בִּשְׁעַת אֲכִילָה - שֶׁאֵין מְנַקִּין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַבָּשָׂר, וְאֵין מְחַתְּכִין אוֹתוֹ, אֶלָּא צוֹלִין אוֹתוֹ שָׁלֵם.

וְאִם חֲתָכוֹ חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - כָּשֵׁר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יֶחְסַר אֵבֶר. צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "[וְ]לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְכֵן בַּשֵּׁנִי נֶאֱמַר: "לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר". וְאִם הִשְׁאִיר מִמֶּנּוּ, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה - שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ . בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ".

יב. כְּשֶׁמַּקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן, מַקְרִיבִין עִמּוֹ שְׁלָמִים בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן, גְּדוֹלִים אוֹ קְטַנִּים, זְכָרִים אוֹ נְקֵבוֹת, כְּכָל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר'; וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ, צֹאן וּבָקָר". אֵימָתַי מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה זוֹ? בִּזְמַן שֶׁהוּא בָּא בְּחֹל [שחל י"ד בחול] וּבְטָהֳרָה וּבְמֶעָט [כשרבים השתתפו באותו קרבן פסח, ולא ישבעו ממנו]. אֲבָל אִם חָל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ שֶׁבָּא הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ הַפְּסָחִים מְרֻבִּים - אֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵין מַקְרִיבִין אֶלָּא הַפְּסָחִים בִּלְבַד.

יג. חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר - רְשׁוּת, וְאֵינָהּ חוֹבָה; וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, כְּכָל זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְאָסוּר לְהַנִּיחַ מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן - לַבֹּקֶר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְמַנִּיחַ בְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר - שֶׁנֶּאֱמַר: "לַבֹּקֶר", עַד בֹּקֶר שֶׁל יוֹם הַשֵּׁנִי. וְהַמּוֹתִיר, אֵינוֹ לוֹקֶה; אֶלָּא יִשְׂרֹף הַנּוֹתָר מִמֶּנָּה, כִּשְׁאָר הַנּוֹתָרִים.

יד. בְּשַׂר חֲגִיגָה שֶׁעָלָה עִם הַפֶּסַח עַל הַשֻּׁלְחָן, וְכָל הַתַּבְשִׁילִין הָעוֹלִים עִמּוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן - מִתְבַּעֲרִין עִמּוֹ, וְאֵינָם נֶאֱכָלִים אֶלָּא עַד חֲצוֹת כַּפֶּסַח עַצְמוֹ: גְּזֵרָה, מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת.

טו. מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי? הָרִאשׁוֹן - אָסוּר בְּחָמֵץ בְּ'בַל יֵרָאֶה' וּבְ'בַל יִמָּצֵא', וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל חָמֵץ [- כשיש חמץ ברשות הבעלים], וְאֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה, וְטָעוּן [אמירת] הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ, וּמְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּטֻמְאָה אִם נִטְמָא רֹב הַקָּהָל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. אֲבָל פֶּסַח שֵׁנִי - חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְאֵינוֹ טָעוּן הַלֵּל בַּאֲכִילָתוֹ, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לְבֵית אֲכִילָתוֹ, וְאֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵינוֹ בָּא בְּטֻמְאָה. וּשְׁנֵיהֶם דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, וּטְעוּנִין הַלֵּל בַּעֲשִׂיָּתָם, וְנֶאֱכָלִין צָלִי בְּבֵית אֶחָד עַל מַצָּה וּמְרוֹר, וְאֵין מוֹתִירִין מֵהֶם, וְאֵין שׁוֹבְרִין בָּהֶם אֶת הָעֶצֶם. וְלָמָּה לֹא יִשְׁוֶה הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ"? לְפִי שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ מִקְצָת חֻקֵּי הַפֶּסַח, לְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ שֶׁוֶה לָרִאשׁוֹן אֶלָּא בַּדְּבָרִים שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ בּוֹ; וְהֵן הַמִּצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ, וְהֵם "חֻקַּת הַפֶּסַח". שֶׁכְּלָל זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם, שֶׁיִּלְקַח הַפֶּסַח מִבָּעֲשׂוֹר, וְשֶׁהוּא טָעוּן הַגָּעַת דָּם בַּאֲגַדַּת אֵזוֹב לַמַּשְׁקוֹף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְשֶׁיֵּאָכֵל בְּחִפָּזוֹן - אֵין אוֹתָם הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת, וְלֹא נַעֲשׂוּ אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם בִּלְבַד.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת חֲגִיגָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחֹג בְּשָׁלֹשׁ רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים, וְאֵלּוּ הֵן: הָרְאִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ"; וְהַחֲגִיגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ"; וְהַשִּׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". הָרְאִיָּה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁיֵּרָאֶה פָּנָיו בָּעַזָּרָה בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג, וְיָבִיא עִמּוֹ קָרְבַּן עוֹלָה, בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין מִן הַבְּהֵמָה. וּמִי שֶׁבָּא לָעַזָּרָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הֵבִיא עוֹלָה - לֹא דַּיּוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא שֶׁעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם". וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל לָאו זֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הִיא שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג, כְּשֶׁיָּבוֹא לְהֵרָאוֹת; וְהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֶלָּא מִן הַבְּהֵמָה. וּשְׁתֵּי מִצְוֹות אֵלּוּ, שֶׁהֵן הָרְאִיָּה וְהַחֲגִיגָה - אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהֶן. הַשִּׂמְחָה הָאֲמוּרָה בָּרְגָלִים - הוּא שֶׁיַּקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר [בנוסף] עַל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'שַׁלְמֵי שִׂמְחָה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים, וְאָכַלְתָּ שָּׁם; וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". וְנָשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

ב. הָרְאִיָּה וְהַחֲגִיגָה - אֵין לָהֶן שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ וְגוֹ'"; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים], שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבַּן עוֹלַת רְאִיָּה פָּחוֹת מִשֶּׁוֶה מָעָה כֶּסֶף, וְלֹא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה פָּחוֹת מִשֶּׁוֶה שְׁתֵּי כֶסֶף. וּמִצְוָה לְהָבִיא כְּפִי עָשְׁרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַתְּנַת יָדוֹ, כְּבִרְכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ".

ג. שַׁלְמֵי שִׂמְחָה, לֹא נָתְנוּ בָּהֶם חֲכָמִים שִׁעוּר. בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה אָדָם לִירוּשָׁלַיִם לָחֹג - אִם הָיוּ בְּיָדוֹ קָרְבְּנוֹת הָרְאִיָּה, אוֹ יַעֲלֶה עִמּוֹ כֶּסֶף לִקְנוֹת בּוֹ הַקָּרְבָּן. וְאִם אֵין בְּיָדוֹ כֶּסֶף, לֹא יָבִיא שָׁוֶה כֶּסֶף; אֲפִלּוּ הָיָה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כַּמָּה זְהוּבִים, אָסוּר לוֹ לַעֲלוֹת רֵיקָם בְּלֹא כֶּסֶף וְלֹא קָרְבָּן. וְלָמָּה אָסְרוּ שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא לִמְכֹּר, אוֹ שֶׁמָּא יִמְצָאוּ הַמָּעוֹת סִיגִים [לא טובים].

ד. מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ, הֲרֵי זֶה מַקְרִיבָן בִּשְׁאָר יְמוֹת הָרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ" - מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם רְאוּיִין לַחֲגִיגָה, וְכֻלָּם תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵם.

ה. וּמִצְוָה לְהַקְדִּים, וּלְהַקְרִיב בָּרִאשׁוֹן. לֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד - יַקְרִיב בַּשֵּׁנִי. וְכָל הַמְאַחֵר - חֲרִי זֶה מְגַנֶּה, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי".

ו. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא חַג [לא הקריב], אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ [אינו חייב להקריב אם אבד קרבנו]; וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: "מְעֻוָּת, לֹא יוּכַל לִתְקֹן".

ז. מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת - חוֹגֵג אֶת כָּל הָרֶגֶל, וּבְיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, שֶׁהוּא שְׁמִינִי; וְאַף הַשְּׁמִינִי, תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הוּא. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא חַג בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת - חוֹגֵג כָּל שִׁבְעָה, וְיֵשׁ לוֹ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁשֶּׁת הַיָּמִים שֶׁלְּאַחַר חַג הַשָּׁבוּעוֹת; וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] נֶאֱמַר, שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת [יש לו ז' ימים] כְּחַג הַמַּצּוֹת לְתַשְׁלוּמִין.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה, אֵינָם דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטֻּמְאָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם זְמַן קָבוּעַ כְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר; שֶׁאִם אֵינוֹ חוֹגֵג הַיּוֹם, חוֹגֵג לְמָחָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. אֲבָל דּוֹחִין אֶת יוֹם טוֹב; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בְּיוֹם טוֹב נְדָרִים וּנְדָבוֹת, מַקְרִיבִין עוֹלַת רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה, שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֶלָּא חוֹבוֹת.

ט. כְּשֶׁמַּקְרִיב הַמַּקְרִיב עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָתוֹ וְשִׂמְחָתוֹ בְּיוֹם טוֹב, סוֹמֵךְ [ידיו] עֲלֵיהֶם בְּכָל כֹּחוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בִּשְׁאָר הַיָּמִים; אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָה אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁבוּת [- איסור חכמים להשתמש בבהמה בחג].

י. הַמַּפְרִישׁ עוֹלַת רְאִיָּתוֹ וָמֵת, יוֹרְשָׁיו חַיָּבִין לַהֲבִיאָהּ. מֵתָר לְהַקְרִיב בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד נְדָרִים וּנְדָבוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם", מִכְּלָל - שֶׁקְּרֵבִין בָּרֶגֶל. "לְעֹלֹתֵיכֶם", כְּגוֹן עוֹלַת מְצֹרָע וְעוֹלַת יוֹלֶדֶת; "וּלְמִנְחֹתֵיכֶם", לְהָבִיא [- מלמד על] מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת [של סוטה]; "וּלְשַׁלְמֵיכֶם", לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר. הַכֹּל קְרֵבִין בַּמּוֹעֵד [חול המועד], וְאֵין קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אוֹכְלִין [- משפחתו] מְרֻבִּין וּנְכָסִים מֻעָטִין - מֵבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה [שהם לאכילה] מְרֻבִּין, וְעוֹלַת רְאִיָּה [שקרבים לגמרי] מֻעָטִין; הָיוּ לוֹ אוֹכְלִין מֻעָטִין וּנְכָסִים מְרֻבִּין - מֵבִיא עוֹלַת רְאִיָּה מְרֻבּוֹת, וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה מֻעָטוֹת. זֶה וָזֶה מֻעָט - עַל זֶה אָמְרוּ: 'לֹא יִפְחוֹת מִמָּעָה לְעוֹלָה, וּשְׁתֵּי כֶּסֶף לִשְׁלָמִים'; זֶה וָזֶה מְרֻבֶּה - עַל זֶה נֶאֱמַר: "כִּבְרַכַּת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ".

יום שישי י"ג תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ב

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים, פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה; וְכָל הָאֲנָשִׁים, חַיָּבִים בָּרְאִיָּה - חוּץ מֵחֵרֵשׁ וְאִלֵּם וְשׁוֹטֶה וְקָטָן וְסוּמָא וְחִגֵּר וְטָמֵא וְעָרֵל, וְכֵן הַזָּקֵן וְהַחוֹלֶה וְהָרָזֵ וְהָעֻנָּג מְאֹד שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲלוֹת עַל רַגְלֵיהֶן. כָּל אֵלּוּ הָאַחַד עָשָׂר, פְּטוּרִין; וּשְׁאָר כָּל הָאֲנָשִׁים, חַיָּבִין בָּרְאִיָּה. הַחֵרֵשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר, אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ בְּאָזְנוֹ אַחַת - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה. וְכֵן הַסּוּמָה בְּעֵינוֹ אַחַת, אוֹ חִגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת - פָּטוּר. הָאִלֵּם - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ, פָּטוּר. טֻמְטוּם [לא ידוע מינו] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש בו סימני זכר ונקבה] - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה. מִי שֶׁחֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין - פָּטוּר, מִפְּנֵי צַד עַבְדּוּת שֶׁבּוֹ. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הָרְאִיָּה? חֲרִי הוּא אוֹמֵר: "יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ", לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, אֵין הָעֲבָדִים חַיָּבִין בָּהּ; וְעוֹד חֲרִי נֶאֱמַר: "בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל", לְהוֹצִיא הָעֲבָדִים. וְנֶאֱמַר: "בְּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת" - כְּשֵׁם שֶׁהֵם בָּאִין לְהֵרָאוֹת לִפְנֵי ה', כָּךְ הֵם בָּאִים לִרְאוֹת חֲדַר קָדְשׁוֹ וּבֵית שְׁכִינָתוֹ - לְהוֹצִיא סוּמָה שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה, אֲפִלּוּ נִסְמֵית עֵינוֹ אַחַת, שֶׁחֲרֵי אֵין רְאִיָּתוֹ שְׁלֵמָה, גְּמוּרָה. וְשָׁם נֶאֱמַר: "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ" - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ שְׁמִיעָה גְּמוּרָה. "וּלְמַעַן יִלְמְדוּ" - לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר, שֶׁכָּל הַמְצַוֶּה לִלְמֹד מְצַוֶּה לְלַמֵּד. וְנֶאֱמַר: "בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'" - מִי שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת בְּרַגְלָיו, לְהוֹצִיא חִגֵּר וְחוֹלֶה וְזָקֵן וְעֻנָּג. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁאֵין הַטָּמֵא רָאוּי לְבִיאָה [למקדש]; וְכֵן הֶעָרֵל, מָאוּס כַּטָּמֵא.

ב. הַמְקַמֵּץ, וְהוּא שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְקַבֵּץ צוֹאַת הַכְּלָבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְעִבּוּד הָעוֹרוֹת אוֹ לִרְפוּאָה, וְכֵן הַמְצָרֵף נְחֹשֶׁת בַּמַּחֲצָב שֶׁלּוֹ, וְהָעַבְדָּנִין [מעבדי עורות] - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְאוּסִין מִפְּנֵי מְלַאכְתָּן - חֲרֵי אֵלּוּ מְטַהֲרִין גּוּפָן וּמַלְבּוּשָׁן, וְעוֹלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל לְהֵרָאוֹת.

ג. כָּל קָטָן שֶׁיָּכוֹל לֶאֱחֹז בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו, וְלַעֲלוֹת מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת - אָבִיו חַיָּב לְהַעֲלוֹתוֹ וּלְהֵרָאוֹת בּוֹ, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בַּמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ". וְאִם הָיָה הַקָּטָן חִגֵּר אוֹ סוּמָה אוֹ חֵרֵשׁ אֲפִלּוּ בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיָּב לְחַנְּכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְפוּאָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה גָּדוֹל כָּךְ - הָיָה פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. כָּל הַחַיָּב בִּרְאִיָּה, חַיָּב בַּחֲגִיגָה [- קרבן חגיגה]; וְכָל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, פָּטוּר מִן הַחֲגִיגָה. וְכֻלָּן חַיָּבִין בְּשִׂמְחָה - חוּץ מֵחֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, וְשׁוֹטֶה וְקָטָן וְעָרֵל וְטָמֵא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם בְּנֵי חִיּוּב, חֲרֵי הֵם פְּטוּרִין מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וְעָרֵל וְטָמֵא - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם אוֹכְלִים בַּקָּדָשִׁים וְאֵינָם רְאוּיִין לְבִיאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ וּבְהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

ה. מִי שֶׁהָיָה חִגֵּר אוֹ סוּמָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְנִתְרַפֵּא בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר מִן הָרְאִיָּה וּמִן הַחֲגִיגָה; שֶׁבְּיוֹם חוֹבָתוֹ הָיָה פָּטוּר - שֶׁכָּל יְמוֹת הֶחָג תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן הֵם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר לְמָחָר, פָּטוּר; אֲבָל אִם נִטְמָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן - חֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא חֲגִיגָתוֹ וּרְאִיָּתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי הָרֶגֶל, כְּשֶׁיִּטְהַר.

ו. מִי שֶׁבָּא לָעַזָּרָה בְּכָל יְמֵי הֶחָג, אֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא עוֹלָה בְּיָדוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּכָּנֵס - שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם", אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִקַּר הָרֶגֶל בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם רִאשׁוֹן, אוֹ תַּשְׁלוּמֵי רִאשׁוֹן. וְאִם הֵבִיא בְּכָל עֵת שֶׁיָּבוֹא - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וּמַקְרִיבִין אוֹתָהּ לְשֵׁם עוֹלַת רְאִיָּה; שֶׁהָרְאִיָּה, אֵין לָהּ שִׁעוּר.

ז. הִפְרִישׁ עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת לַחֲגִיגָתוֹ, וְהִקְרִיב מֵהֶן מִקְצָתָן בָּרִאשׁוֹן, וּפָסַח - שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַקְרִיב הַשְּׁאָר, שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר אוֹתָן; וְאִם לֹא פָּסַח, אֶלָּא דְּחָקוֹ הַיּוֹם, וְלֹא יָכוֹל לְהַקְרִיבָן הַיּוֹם - מַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר.

ח. עוֹלַת רְאִיָּה אֵינָהּ בָּאָה כֻּלָּהּ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן. אֲבָל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, בָּאוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַמְעֹרָבוֹת עִם מְעוֹת חֻלִּין - לוֹקֵחַ מִן הַתַּעֲרֹבֶת בְּהֵמָה, וּמַקְרִיבָהּ שַׁלְמֵי חֲגִיגָה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר אֲכִילָה רִאשׁוֹנָה מִן הַחֻלִּין - מִפְּנֵי שֶׁשַּׁלְמֵי חֲגִיגָה חוֹבָה, וְכֹל שֶׁהוּא חוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחֻלִּין.

ט. וְיוֹצֵא אָדָם יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה; וְאֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב.

י. יוֹצְאִין יִשְׂרָאֵל יְדֵי חוֹבַת שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת וּבְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה, וְהַכֹּהֲנִים - בְּחַטָּאת וּבְאָשָׁם וּבִבְכוֹר וּבְחָזֶה וְשׁוֹק; שֶׁמִּצְוָה זוֹ הִיא לִשְׂמֹחַ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר לִפְנֵי ה', וַהֲרֵי אָכְלוּ. אֲבָל אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם, לֹא בְּעוֹפוֹת וְלֹא בְּמִנְחוֹת - שֶׁאֵינָם בָּשָׂר הַמְשֻׂמָּח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּפְסָחִים, שֶׁחֲגִיגַת [- קרבן חגיגה של] אַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן] רְשׁוּת; לְפִיכָךְ, אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, אֲבָל יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלָמִים נֶדֶר אוֹ נְדָבָה, וּשְׂחָטָם מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָם בְּיוֹם טוֹב - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהֶם יְדֵי חוֹבַת חֲגִיגָה, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין; אֲבָל יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂחָטָן קֹדֶם הָרֶגֶל - הוֹאִיל וְאָכַל מֵהֶם בָּרֶגֶל, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁחֹט שַׁלְמֵי שִׂמְחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה.

יג. לֹא יָבִיא אָדָם [קרבן] תּוֹדָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, מִפְּנֵי [לחמי] הֶחָמֵץ שֶׁבָּהּ [שמביאין עמה]; שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. וְאִם הֵבִיא - יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבַת שִׂמְחָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה שֶׁאֵצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתִי לְשֵׁם חֲגִיגָה' - חַיָּב לְהָבִיא תּוֹדָה, וְאֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חֲגִיגָה; שֶׁאֵין חֲגִיגָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֻלִּין. כְּשֶׁיִּזְבַּח אָדָם שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשַׁלְמֵי שִׂמְחָה - לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל הוּא וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ בִּלְבַד, וִידַמֶּה שֶׁעָשָׂה מִצְוָה גְּמוּרָה, אֶלָּא חַיָּב לְשַׂמֵּחַ הָעֲנִיִּים וְהָאֻמְלָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה" - מַאֲכִיל הַכֹּל, וּמַשְׁקֶה כְּפִי עָשְׁרוֹ. וּמִי שֶׁאָכַל זְבָחָיו, וְלֹא שִׂמַּח אֵלּוּ עִמּוֹ - עָלָיו נֶאֱמַר: "זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ, כִּי לַחְמָם לְנַפְשָׁם". וּמִצְוָה בַּלֵּוִי יָתֵר מִן הַכֹּל - לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא חֵלֶק, וְלֹא נַחֲלָה, וְאֵין לוֹ מַתָּנוֹת בַּבָּשָׂר; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְזַמֵּן לְוִיִּים עַל שֻׁלְחָנוֹ לְשַׂמְּחָם, אוֹ יִתֵּן לָהֶם מַתְּנוֹת בָּשָׂר עִם מַעֲשַׂר שֶׁלָּהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּמְצְאוּ בּוֹ צָרְכֵיהֶם. וְכָל הָעוֹזֵב אֶת הַלֵּוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ, וְשִׂיחָה מִמֶּנּוּ מַעֲשְׂרוֹתָיו בָּרְגָלִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי".

פֶּרֶק ג

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטַף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה כְּשֶׁיַּעֲלוּ לָרֶגֶל, וְלִקְרוֹת בְּאָזְנֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵן מְזֻרָזוֹת אוֹתָם בְּמִצְוֹת וּמְחַזְּקוֹת יְדֵיהֶם בְּדַת הָאֱמֶת - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה - בְּחַג הַסֻּכּוֹת, בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת וְגוֹ' הַקְהֵל אֶת הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף, וּגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ . .".

ב. כָּל הַפָּטוּר מִן הָרְאִיָּה, פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל - חוּץ מִן הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהֶעָרֵל; אֲבָל הַטָּמֵא פָּטוּר מִמִּצְוַת הַקְהֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבוֹא כָל יִשְׂרָאֵל", וְזֶה אֵינוֹ רָאוּי לְבִיאָה [למקדש]. וְהַדָּבָר בָּרוּר, שֶׁהַטֻּמְטוּם [לא ניכר בו מינו] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש בו סימני זכר ונקבה] חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת.

ג. אֵימָתַי הָיוּ קוֹרְאִין? בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל שָׁנָה שְׁמִינִית. וְהַמֶּלֶךְ, הוּא שֶׁיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם. וּבְעֶזְרַת הַנָּשִׁים הָיוּ קוֹרְאִין. וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב; וְאִם קָרָא מְעֻמָּד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. מֵאֵיכָן הוּא קוֹרֵא? מִתְּחִלַּת חֲמֵשׁ 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים', עַד סוֹף פָּרָשַׁת 'שְׁמַע'; וּמְדַלֵּג לְ'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ', וְגוֹמֵר אוֹתָהּ; וּמְדַלֵּג לְ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר', וְקוֹרֵא מִ'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר' עַל הַסֵּדֶר עַד סוֹף בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, עַד "מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב", וּפוֹסֵק.

ד. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא? תּוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל יְרוּשָׁלַם, כְּדֵי לְהַקְהִיל אֶת הָעָם; וּמְבִיאִין בִּימָה גְּדוֹלָה, וְשֶׁל עֵץ הָיְתָה, וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע עֶזְרַת נָשִׁים. וְהַמֶּלֶךְ עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאָתוֹ; וְכָל יִשְׂרָאֵל הָעוֹלִים לֶחָג, מִתְקַבְּצִין סְבִיבָיו. וְחַזַּן [שמש] הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה, וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן [של כהן גדול], וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ - כְּדֵי לְהַדְּרוֹ בְּרֹב בְּנֵי אָדָם. וְהַמֶּלֶךְ מְקַבְּלוֹ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד; וְאִם רָצָה, יָשֵׁב. וּפוֹתֵחַ וּמְבָרֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ כָּל קוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקוֹרֵא הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁאָמַרְנוּ עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר, וְגוֹלֵל וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֵיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת. וּמוֹסִיף שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: 'רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל', 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ', 'אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים' עַד 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים', כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בַּתְּפִלָּה; הֲרֵי שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת כְּמַטְבֵּעַן [כלשונם הרגיל]. רְבִיעִית - מִתְפַּלֵּל עַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲמֹד, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַשּׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן'; חֲמִישִׁית - מִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּתָם,

מתוך מהדורת חזק

וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל'; שִׁשִּׁית - מִתְפַּלֵּל עַל הַכֹּהֲנִים שֶׁיִּרְצֶה הָאֵל עֲבוֹדָתָם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים'; שְׁבִיעִית - מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בָּהּ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל לְפִי צַחוּת לְשׁוֹנוֹ, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הוֹשִׁיעַ ה' אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ צְרִיכִין לְהִוָּשַׁע, בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

ה. הַקְּרִיאָה וְהַבְּרָכוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת" - בִּלְשׁוֹנָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם לְעוֹזוֹת [אנשים שאינם מבינים לשון הקודש].

(ו.) וְגֵרִים שֶׁאֵינָם מַכִּירִים, חַיָּבִין לְהָכִין לִבָּם וּלְהַקְשִׁיב אָזְנָם לִשְׁמֹעַ בְּאֵימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בִּרְעָדָה, כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ בְּסִינַי. אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁיּוֹדְעִים כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה. וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁמֹעַ - מְכַוֵּן לִבּוֹ לְקְרִיאָה זוֹ, שֶׁלֹּא קְבָעָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַזֵּק דָּת הָאֱמֶת; וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ עַתָּה נִצְטַוָּה בָּהּ, וּמִפִּי הַגְּבוּרָה שׁוֹמְעָהּ - שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁלִיחַ הוּא, לְהַשְׁמִיעַ דִּבְרֵי הָאֵל.

ז. יוֹם הַקְהֵל שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מְאַחֲרִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי תְּקִיעַת הַחֲצוֹצְרוֹת וְהַתְּחִנּוֹת, שֶׁאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפָּדֶה הַבְּכוֹר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשַׂר וְדַם בְּכוֹר. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים, בֵּין בָּאָדָם בֵּין בַּבְּהֵמָה טְהוֹרָה בֵּין בְּמִין הַחֲמוֹר, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים בֵּין שֶׁהָיוּ טְרֵפוֹת [נוטות למות] - שֶׁנֶּאֱמַר: "קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה"; וְכֻלָּן לַכֹּהֲנִים.

ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר - נִפְדִּין, וּפִדְיוֹנָן לַכֹּהֵן; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה - נִשְׁחָט בָּעֲזָרָה כִּשְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים, זוֹרְקִין דָּמוֹ וּמַקְטִירִין אֵמוּרָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם, וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה . . אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר . . לֹא תִפְדֶּה - קֹדֶשׁ הֵם . . וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ".

ג. בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בַּעַל מוּם, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁנִּפַּל בּוֹ מוּם אַחַר שֶׁהָיָה תָּמִים - הֲרֵי הוּא לַכֹּהֵן. אִם רָצָה - אוֹכְלוֹ בְּכָל מָקוֹם, אוֹ מוֹכְרוֹ, אוֹ מַאֲכִילוֹ לְמִי שֶׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ לְגוֹי; מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵלֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם, פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר וְגוֹ' הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֻנּוּ, כַּצְּבִי וְכָאַיָּל"; וַהֲרֵי הוּא נִכְסֵי כֹּהֵן.

ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְיֹאמַר: "הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ" - שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ"; וְאִם לֹא הִקְדִּישוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְקַדֵּשׁ מֵאֵלָיו, וּקְדֻשָּׁתוֹ מֻרְחֶם הִיא.

ה. מִצְוַת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. וְאֵין מְבִיאִין בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ . . מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ" - מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מֵבִיא מַעֲשַׂר דָּגָן, אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וְצֹאן; וּמִמָּקוֹם שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעֲשַׂר דָּגָן, אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹר בָּקָר וְצֹאן, אֶלָּא {יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ} (הרי היא כחולין). וְאִם הֵבִיא - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִקְרַב; אֶלָּא יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ.

(ו.) מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, כְּמוֹ מַעֲשַׂר דָּגָן; וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּמֻקְדָּשִׁין, כְּשֶׁהֵן בִּקְדֻשָּׁתָן קֹדֶם שֶׁיִּפָּדוּ, בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת.

ז. הַכֹּל חַיָּבִין בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבְּכוֹר לַכֹּהֵן - אִם נוֹלַד בְּכוֹר - מַקְרִיב דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאוֹכֵל שְׁאָר הַבָּשָׂר בְּתוֹרַת בְּכוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ וְגוֹ'". אֲבָל בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה - כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה.

ח. הַבְּכוֹר [מצוה שיהיה] נֶאֱכָל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, בֵּין תְּמִים בֵּין בַּעַל מוּם - שֶׁנֶּאֱמַר: "לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה . . וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוּם . . בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ". וּמֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ [לתחילת שנתו]? אִם תָּם [שלם] הוּא - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שִׁמִּינִי, שֶׁהוּא רָאוּי לְהַקְרָבָה. וְאִם נוֹלַד בַּעַל מוּם - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד; וְהוּא, שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו [שהיה בהריון מלא], שֶׁהֲרֵי נִרְאָה [ראוי] לַאֲכִילָה בְּיוֹם לִדָּתוֹ; אֲבָל אִם לֹא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שִׁמִּינִי.

ט. נוֹלַד לוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; נוֹלַד לוֹ מוּם בְּסוֹף שְׁנָתוֹ - מֵתָּר לְקַיְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּפַּל בּוֹ הַמּוּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַחֵר לְאַחַר שְׁנָתוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּפַּל בּוֹ מוּם בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי גְּמַר שְׁנָתוֹ, מַשְׁלִימִין לוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר אַחַר שְׁנָתוֹ. נוֹלַד לוֹ מוּם אַחַר שְׁנָתוֹ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ אֶלָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְיֵאָכֵל.

י. הַבְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה - מַנִּיחוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיֵאָכֵל.

יא. וְעַד שֶׁלֹּא נִרְאָה [בו מום] לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם, רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. וּמִשֶּׁנִּרְאָה לְהַרְאוֹתוֹ לְחָכָם - אִם נוֹלַד בּוֹ מוּם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, רַשַּׁאי לְקַיְּמוֹ כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; נוֹלַד [המום] אַחַר שְׁנָתוֹ, מְקַיְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם.

יב. שָׁנָה שֶׁל בְּכוֹר - הִיא שָׁנַת לְבָנָה תְּמִימָה, שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לְיוֹם; וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת - נִתְעַבְּרָה לוֹ,

ומוּנָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ. נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנֵי טְלָאִים, אֶחָד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁל אֲדָר הָרִאשׁוֹן, וְאֶחָד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי - זֶה שֶׁנּוֹלַד בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם רִאשׁוֹן בַּאֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה, עָלְתָה לוֹ שָׁנָה. וְזֶה שֶׁנּוֹלַד בַּחֲצִי אֲדָר רִאשׁוֹן - לֹא עָלְתָה לוֹ שָׁנָה, עַד חֲצִי אֲדָר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה; הוֹאִיל וְנוֹלַד בְּחֹדֶשׁ הָעִבּוּר, מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ.

יג. עָבַר וְאִחֵר הַבְּכוֹר לְאַחַר שְׁנָתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אִם הָיָה תָּם - הֲרֵי זֶה לֹא נִפְסַל, אֶלָּא מַקְרִיבוֹ; וְאִם הָיָה בַּעַל מוּם, שׁוֹחֲטוֹ בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ", מַקִּישׁ בְּכוֹר לְמַעֲשַׂר - מַה מַּעֲשַׂר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּהּ, אַף בְּכוֹר אֵינוֹ נִפְסָל מִשֶּׁנָּה לַחֲבֵרְתָּהּ.

יד. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַבְּכוֹר לַכֹּהֵן כְּשֶׁיִּוָּלֵד, שֶׁאֵין זוֹ גְּדֻלָּה לַכֹּהֵן, אֶלָּא יְטַפֵּל בּוֹ בְּעָלָיו עַד שֶׁיִּגְדַּל מְעַט, וְיִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן. וְעַד כַּמָּה יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהִטַּפֵּל בַּבְּכוֹר? בְּהֵמָה דַּקָּה, שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּבְגַסָּה, חֲמִשִּׁים יוֹם. וְאִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, וַאֲנִי אֲטַפֵּל לְעַצְמִי' - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לוֹ; שֶׁזֶּה כְּמוֹ מְסַיֵּעַ עַל מַתְּנוֹתָיו [- כדי שיתנו לו], וּבְכָר בֵּאֲרָנוּ בִּתְרוּמוֹת, שֶׁהַכֹּהֲנִים הַמְסַיְּעִין בְּבֵית הַגְּרָנוֹת וּבְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם וּבְתוֹךְ הָרוֹעִים - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן מַתְּנוֹתֵיהֶן בִּשְׂכָרָן.

טו. הָיָה הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם, וְאָמַר לוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה: 'תְּנֵהוּ לִי שֶׁאֹכְלֶנּוּ', אוֹ שֶׁהָיָה תָּמִים, וְאָמַר לוֹ: 'תְּנֵהוּ לִי בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, שֶׁאַקְרִיבֶנּוּ עַתָּה' - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לוֹ. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהַבְּכוֹר נִתָּן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

טז. כֹּהֵן שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ". וְכֵן זָר שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה [זריקת הדם] בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - לוֹקֶה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַף לְזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה.

יז. הַבְּכוֹר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז, לֹא תִפְדֶּה". וְכֵן אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם - שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא עוֹמֵד לְקָרְבָּן, אֵין לַכֹּהֵן בּוֹ זְכוּת כְּדֵי לְמָכְרוֹ; וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין בַּיִת [מקדש], הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לַאֲכִילָה, הֲרֵי הוּא מֻתָּר לִמְכֹּרוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּמִים - בֵּין לְכֹהֵן, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל.

יח. בְּכוֹר בַּעַל מוּם - יֵשׁ לַכֹּהֵן לִמְכֹּרוֹ בְּכָל זְמַן, בֵּין בִּפְנֵי [בזמן] הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין חַי בֵּין שָׁחוּט; וּכְשֶׁהוּא מוֹכֵר בְּשַׂר בְּכוֹר בַּעַל מוּם - מוֹכְרוֹ בַּבַּיִת, אֲבָל לֹא בַּשּׁוּק [שזה זלזול בקדשים], כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. אֲבָל בְּשַׂר בְּכוֹר תָּמִים אֵינוֹ נִמְכָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּשַׂר קֹדֶשׁ; וְכֹהֲנִים שֶׁנִּמְנוּ [ששותפים -] עַל הַבְּכוֹר, מֻתָּרִין לִשְׁקֹל מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה [חולקים ע"פ משקל חלק מול חלק].

יט. הַמַּפְשִׁיט בְּכוֹר בַּעַל מוּם, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַפְשִׁיטוֹ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה: אִם רָצָה לְהַרְגִּיל [דרך רגליו], מַרְגִּיל. וְכֵן שְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אִם רָצָה לְהַפְשִׁיטוֹ מִן הָרֶגֶל, מַפְשִׁיט.

יום שבת קודש י"ד תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ב

א. כָּל הַמּוּמִין הַקְּבוּעִין [שאינם עוברים] הַפּוֹסְלִין אֶת הַקָּרְבָּנוֹת, וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶן [-אותם לחולין] - אִם נָפַל אֶחָד מֵהֶן בַּבְּכוֹר, הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו בְּכָל מָקוֹם; וּכְבָר בֵּאֲרָנוּ אוֹתָן הַמּוּמִין בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, וְשֶׁהָרָאוּי מֵהֶן לִהְיוֹת בְּזָכָר - שִׁבְעָה וְשִׁשִּׁים.

ב. וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ שָׁם [שאינם מומין אך -] שֶׁאֵין הַקָּרְבָּן מֵהֶן מִן הַמֻּבְחָר, וְאֵין הַקֳּדָשִׁים קְרֵבִין בָּהֶן, וְלֹא נִפְדִּין עֲלֵיהֶן - כָּךְ אֵין הַבְּכוֹר נִשְׁחָט עֲלֵיהֶם, וְלֹא קָרֵב, אֶלָּא יִהְיֶה עוֹמֵד עַד שֶׁיִּוָּלֵד לוֹ מוּם קָבוּעַ. וְכֵן אִם נוֹלַד בַּבְּכוֹר מוּם עוֹבֵר - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נִשְׁחָט בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא קָרֵב, אֶלָּא יִהְיֶה רוֹעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם קָבוּעַ, וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.

ג. וְכֵן אִם נֶעֱבְרָה בּוֹ עֲבֵרָה [שבא אדם על הבהמה], אוֹ שֶׁהָרַג בְּעֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי [עדות] הַבְּעָלִים [- ואינו נהרג], אוֹ שֶׁהֵקִצָּה [יועד לעבודה זרה], אוֹ נֶעֱבַד [כע"ז] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ.

ד. יוֹצֵא דֹּפֶן [נולד בניתוח קיסרי], וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר: הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם; וְהָאַחֲרוֹן, מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמוֹ אַחֵר. אֲפִלּוּ יָצְאַת נְקֵבָה דֶּרֶךְ דֹּפֶן, וְזָכָר דֶּרֶךְ רֶחֶם - אֵינוֹ בְּכוֹר.

ה. בְּכוֹר שֶׁהוּא אַנְדְּרַגִּינַס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל, וַהֲרֵי הוּא כִּנְקֵבָה; שֶׁאֵין לַכֹּהֵן בּוֹ כְּלוּם, וְעוֹבְדִין בּוֹ וְגוֹזְזִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַחֵלִין. נוֹלַד טֻמְטוּם [לא ניכר מינו] - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו, בֵּין שֶׁהֵטִיל מַיִם מִמְּקוֹם זַכְרוּת, בֵּין שֶׁהֵטִיל מִמְּקוֹם נַקְבוּת.

ו. רָחֵל שֶׁיָּלְדָה כְּמִין עֵז, אוֹ עֵז שֶׁיָּלְדָה כְּמִין רָחֵל - פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר", עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא שׁוֹר, וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. וְאִם הָיָה בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר, וְהוּא בַּעַל מוּם קָבוּעַ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִשִּׁנּוּי בְּרִיָּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. אֲפִלּוּ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר, וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי פָּרָה - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר לַכֹּהֵן, הוֹאִיל וּמִין הַחֲמוֹר יֵשׁ בּוֹ דִּין בְּכוֹרָה. אֲבָל אִם יָלְדָה כְּמִין סוּס אוֹ גָּמָל - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ, הֲרֵי הוּא סְפֵק בְּכוֹר; לִפְיָכָךְ, יֵאָכֵל לִבְעָלָיו. וְאִם תִּפָּסוֹ כֹּהֵן, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ז. הַמַּטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר - הוֹאִיל וְעָשָׂה עֲבֵרָה, קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ נִשְׁחָט עַל מוּם זֶה, עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם אַחֵר מֵאֵלָּיו. וְאִם מֵת זֶה הַחוֹטֵא - מֻתָּר לִבְנוֹ לִשְׁחֹט אוֹתוֹ עַל מוּם שֶׁעָשָׂה אָבִיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו.

ח. הִרְגִּיל [גרם] לִבְכוֹר שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם - כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דְּבֵלָה

מתוך מהדורת חזק

[תאנה] עַל אָזְנוֹ עַד שֶׁבָּא כֶּלֶב וּנְטָלָהּ וְחָתַךְ אָזְנוֹ, אוֹ שֶׁהֵלַךְ בֵּין בַּרְזֶל וַעֲשָׂשִׂיוֹת שֶׁל זְכוּכִית כְּדֵי שֶׁתִּקָּטַע יָדוֹ וְנִקְטְעָה, אוֹ שֶׁאָמַר לְגוֹי לְהַטִּיל בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו. זֶה הַכְּלָל: כָּל מוּם שֶׁנַּעֲשָׂה לְדַעְתּוֹ, אָסוּר לוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו; וְאִם נַעֲשָׂה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו.

ט. אָמַר: 'אִלּוּ נָפַל בִּבְכוֹר זֶה מוּם, הָיִיתִי שׁוֹחֵטוֹ', וְשָׁמַע הַגּוֹי, וְעָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה בְּדַעְתּוֹ.

י. רְאִינוּהוּ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה הַמַּרְגִּיל לְהַטִּיל מוּם, וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם נִתְכַּוֵּן לַמּוּם אוֹ לֹא נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן לוֹ שְׂעוֹרִים בְּמָקוֹם דָּחוּק מִסֹּרָג בְּעֵצִים, וְכֵיוָן שֶׁאָכַל נֶחְלְקָה [נחתכה] שְׂפָתוֹ - אֲפִלּוּ הָיָה חָבֵר [תלמיד חכם], הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָיָה בְּכוֹר רוֹדֵף אֶת הָאָדָם, וּבְעָטוֹ כְּדֵי לְטָרְדוֹ, וַאֲפִלּוּ בָּעַט בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁרְדָפוֹ מִקֹּדֶם, וְנַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בִּבְעִיטָה זוֹ - הֲרֵי זֶה יִשְׁחֹט עָלָיו.

יב. קְטַנִּים שֶׁהִטִּילוּ מוּם בִּבְכוֹר דֶּרֶךְ שְׂחוֹק, וְכֵן הַגּוֹי שֶׁעָשָׂה לְדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט עָלָיו; וְאִם עָשׂוּ כְּדֵי לְהַתִּירוֹ, לֹא יִשְׁחֹט עָלָיו.

יג. בְּכוֹר שֶׁאָחֲזוֹ דָּם [חלה] - יַקִּיז [דם], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת בּוֹ מוּם; וְאִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם בְּהַקָּזָה זוֹ, הֲרֵי זֶה נִשְׁחָט עָלָיו.

יד. מֻתָּר לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם, וְיִשָּׁחֵט עָלָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם בַּיִת [מקדש], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לְהֵאָכֵל בְּמוּמוֹ; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אָסוּר.

טו. עֵד שֶׁהֵעִיד מִפִּי עֵד אֶחָד, שֶׁמּוּם זֶה נָפַל שֶׁלֹּא לְדַעַת - נֶאֱמָן; אֲפִלּוּ אִשָּׁה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר: 'בְּפָנַי נָפַל מוּם זֶה מֵאֵלָיו', וְיִשָּׁחֵט עָלָיו.

טז. כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבוֹא בִּידֵי אָדָם - נֶאֱמָן הָרוֹעֶה עֲלֵיהֶן לוֹמַר: 'מֵאֲלֵיהֶן נָפְלוּ, וְלֹא נַעֲשׂוּ בְּכַוָּנָה'; וְיִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הָרוֹעֶה יִשְׂרְאֵלִי, וְהַבְּכוֹר בְּיַד [- של] הַכֹּהֵן. אֲבָל אִם הָיָה הָרוֹעֶה כֹּהֵן, וְהַבְּכוֹר עֲדַיִן הוּא בְּיַד בְּעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִיִּים - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא הוּא הִטִּיל בּוֹ מוּם כְּדֵי שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ.

יז. כֹּהֵן שֶׁהֵעִיד לְכֹהֵן אַחֵר, שֶׁמּוּם זֶה מֵאֵלָיו נָפַל - נֶאֱמָן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, שֶׁמָּא הֵם גּוֹמְלִים זֶה אֶת זֶה [- משקר, בכדי שיעיד לו חברו כשיצטרך]; שֶׁכָּל הַכֹּהֲנִים חֲשׁוּדִין לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר כְּדֵי לְאָכְלוֹ בְּחוּץ, וּלְפִיכָךְ אֵין נֶאֱמָנִין עַל יְדֵי עַצְמָם; אֲבָל חֲבֵרוֹ מֵעִיד לוֹ, שֶׁאֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֵר. אֲפִלּוּ בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן, מְעִידִין לוֹ עַל הַבְּכוֹר; אֲבָל לֹא אִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּגוּפוֹ.

יח. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בְּיַד כֹּהֵן, וְנָפַל בּוֹ מוּם, וְהֵעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד שֶׁזֶּה הַמּוּם מֵאֵלָיו נָפַל, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם מוּם זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַבְּכוֹר אוֹ אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וּבָא הַכֹּהֵן שֶׁהוּא בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'הֲרָאִיתִי מוּם זֶה לְמֵמְחֶה, וְהִתִּירוֹ לִשְׁחִיטָה' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין, שֶׁמָּא לֹא הֶרְאָהוּ, וְשֶׁמָּא בְּכוֹר תָּם [שלם] הוּא - שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ לִשְׁחֹט קָדָשִׁים בַּחוּץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יט. וְכֵן נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר עַל בְּכוֹר בַּעַל מוּם: 'בְּכוֹר זֶה נִתְּנוֹ לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ, וְלֹא נָפַל בִּרְשׁוּתִי' - כְּדֵי לָחֹשׁ לוֹ, שֶׁמָּא הוּא הִטִּילוֹ; שֶׁהַדָּבָר עָשׂוּי לְהִגָּלוֹת, וְהוּא מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יִשָּׁאֲלוּ בְּעָלָיו, וְיֹאמְרוּ: 'תָּמִים הָיָה בְּעֵת שֶׁנִּתְּנוּהוּ לוֹ'.

פֶּרֶק ג

א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר אֶלָּא עַל פִּי מֵמְחֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ הַנָּשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת, וְאָמַר לוֹ: 'הַתֵּר בְּכוֹרוֹת בְּמוּמָן'; אֲפִלּוּ הָיָה מוּם גָּדוֹל וְגָלוּי לַכֹּל, לֹא יַתִּירוּ אֶלָּא מֵמְחֶה שֶׁנִּטַּל רְשׁוּת. וְכָל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם [מומחה] רוֹאֶה, חוּץ מִבְּכוֹר עַצְמוֹ.

ב. אִם אֵין שָׁם מֵמְחֶה, וְהָיָה הַמּוּם מִן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין הַמַּבְהָקִין, כְּגוֹן שֶׁנִּסְתָּמֵת עֵינוֹ, אוֹ נִקְטְעָה יָדוֹ, אוֹ נִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשְׁחֹט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת [חכמים שאינם בקיאים]; וְכֵן בְּכוֹר שֶׁיָּצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ, וְנָפַל בּוֹ מוּם מַבְהָק - הֲרֵי זֶה נִתָּר עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת.

ג. אֵין רוֹאִין אֶת הַבְּכוֹר לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן עִמּוֹ - שֶׁמָּא יֹאמַר לוֹ הַמֵּמְחֶה: 'מוּם הוּא, וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עָלָיו', וְיֵלֵךְ וְיִשְׁחָטֶנּוּ לְעַצְמוֹ, וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ, חָשׁוּד הוּא לִגְזֹל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה חָכָם, וְיָדוּעַ שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ - רוֹאִין לוֹ. הָיָה הַמּוּם גָּלוּי לַכֹּל, כְּגוֹן שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - הוֹאִיל וְהֶבִיאוֹ לְחָכָם הַמֵּמְחֶה, הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מְדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ; לְפִיכָךְ רוֹאִין לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ כֹּהֵן.

ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר, וְאַחַר כָּךְ הֶרְאָה אֶת מוּמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּם גָּלוּי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה בַּשְּׁחִיטָה, כְּגוֹן שֶׁנִּחְתְּכָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - הוֹאִיל וְנִשְׁחַט שֶׁלֹּא עַל פִּי מֵמְחֶה, הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְיִקָּבֵר כִּבְכוֹר שֶׁמֵּת.

ה. בְּכוֹר שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּיצָה אַחַת וּשְׁנֵי כִּיסִין, וּבְדָקוֹ הַמֵּמְחֶה, וְהוֹשִׁיבוּהוּ עַל הַרְגּוּזוֹ [סוף השדרה] וּמְעָכוֹ, וְלֹא יָצְאַת בֵּיצָה שְׁנִיָּה, וְהִתִּירוֹ הַמֵּמְחֶה, וְנִשְׁחַט; וְנִמְצְאַת הַשְּׁנִיָּה דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים [מעיים] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, הוֹאִיל וּמְעָכוֹ; אֲבָל אִם לֹא נִמְעַךְ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֵמְחֶה, הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר.

ו. מִי שֶׁאֵינוֹ מֵמְחֶה, וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר, וְנִשְׁחַט עַל פִּיו - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ; וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? רְבִיעַ לְדַקָּה, וּמֶחֱצָה לְגַסָּה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יְשַׁלֵּם כָּל דָּמָיו? מִפְּנֵי שֶׁקָּנְסוּ אֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה [הגסה], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אוֹתָהּ

[מלהקריבה טרם יפול בה מום], [ובדקה - נקנס עוד יותר ומקבל פיצוי של רבע בלבד, כדי שלא יעבור על הוראת חז"ל] וְלֹא יְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ז. הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לִהְיוֹת רוֹאֶה בְּכוֹרוֹת - אֵין שׁוֹחֲטִין עַל פִּיו, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מֻמְחֶה גָּדוֹל, וְיָדְעוּ בּוֹ חֲכָמִים שֶׁאֵין כְּמוֹתוֹ, וּפָסְקוּ לוֹ שָׂכָר עַל הָרְאִיָּה וְהַבִּקּוּר, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בַּעַל מוּם בֵּין שֶׁנִּמְצָא תָּמִים. וְלֹא יִטֹּל שָׂכָר עַל בְּהֵמָה זוֹ, חוּץ מִפַּעַם אַחַת; וְרוֹאֶה אוֹתָהּ לְעוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁמְּבִיאִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי חֵשֶׁד.

ח. הֶחָשׁוּד עַל הַבְּכוֹרוֹת לִמְכֹּר אוֹתָן לְשֵׁם חֵלִין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׂר צְבָאִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לִבְשַׂר הָעֵגֶל. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן עֲבוּדִין [לא מעובדים], אֲפִלּוּ שֶׁל נְקֵבָה, שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ זַכְרוּתוֹ, וְיֹאמַר: 'עוֹר נְקֵבָה הוּא'. וְאֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ צֶמֶר, אֲפִלּוּ מְלֻבָּן; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, צוֹאִי [מלוכלך]. אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טָווּי, וּלְבָדִין [יריעות מחתיכות צמר], וְעוֹרוֹת עֲבוּדִין - שֶׁאֵינוֹ מְעַבֵּד עוֹר בְּכוֹר תָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפַחֵד לַשְּׁהוֹתוֹ אֶצְלוֹ, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ הַדַּיָּנִים, וְיִקְנְסוּ אוֹתוֹ כְּפִי רִשְׁעוֹ.

ט. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ לַמֻּמְחֶה - מַה שֶּׁאָכְלוּ - אָכְלוּ, וַיַּחְזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱכַל - יִקָּבֵר, וַיַּחְזִיר אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַדִּין בְּמַאֲכִיל אֶת הַטְּרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִקֶּה וּמִמְכָּר.

י. בְּכוֹר שֶׁנִּמְצָא טְרֵפָה - אִם תָּמִים הוּא [ונשחט במקדש לקרבן], וְנִמְצָא טְרֵפָה אַחַר שֶׁהֻפְּשַׁט - הָעוֹר יִשָּׂרֵף, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, וְהַבָּשָׂר יִקָּבֵר. וְאִם בְּמוּמוֹ נִשְׁחַט - הַבָּשָׂר יִקָּבֵר, וְיֵאוֹתוּ [יהנו] הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ; וְהוּא, שֶׁנִּשְׁחַט עַל פִּי מֻמְחֶה.

יא. הַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכַל בְּשָׂרוֹ כַּהֲלָכָה, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם - כְּשֵׁם שֶׁמַּתָּר לַהֲנוֹת בְּעוֹרוֹ, כָּךְ נֶהֱנִין בְּגִזָּתוֹ [צמרו]; אֲבָל כָּל צֶמֶר שֶׁגִּזְזוּ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁהוּא חַי, אֲפִלּוּ נָשַׁר - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אֲפִלּוּ נָשַׁר מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם. וַאֲפִלּוּ אַחַר שְׁחִיטָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מִיתָתוֹ - הֲרֵי אוֹתוֹ הַצֶּמֶר שֶׁנָּשַׁר מִמֶּנּוּ מֻחַיִּים, בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד. וְכֵן בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ גְּזֵרָה זוֹ אֶלָּא עַל הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בָּאִין לְכַפָּרָה - שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתָן אֶצְלוֹ, כְּדֵי לִקַּח כָּל הַצֶּמֶר שֶׁיִּגְשֹׁר מֵהֶן. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁמִּצְוָה לְאָכְלוֹ בִּשְׁנָתוֹ, בֵּין תָּמִים בֵּין בַּעַל מוּם.

יב. בְּכוֹר שֶׁהָיָה בּוֹ צֶמֶר מְדֻבְלָל [תלוש ומעורב במחובר], וּשְׁחָטוֹ - אֶת שֶׁהוּא נִרְאֶה עִמּוֹ מִן הַגִּזָּה [- שלא ניכר שהיה תלוש], מֻתָּר בַּהֲנָיָה; וְאֶת שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה עִמּוֹ, וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁעִקְּרוֹ הָפוּךְ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ [שב' קצותיו כלפי חוץ] - אָסוּר, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּשַׁר מֵחַיִּים.

יג. גִּזַּת בְּכוֹר, אֲפִלּוּ בַּעַל מוּם - שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּגִזֵּי חֵלִין, אֲפִלּוּ אַחַת בְּכַמָּה אֲלָפִים - הַכֹּל אֲסוּרִים; הֲרֵי הוּא דָּבָר חָשׁוּב, וּמְקֻדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא. הָאוֹרֵג מְלֹא הַסִּיט [- שיעור אריגה] מִצֶּמֶר הַבְּכוֹר בְּבֶגֶד, יִדָּלֵק; מִצֶּמֶר הַמֻּקְדָּשִׁין, מְקֻדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא.

פֶּרֶק ד

א. בְּהֵמַת הַשֻּׁתָּפִין, חַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה. לֹא נֶאֱמַר "בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ", אֶלָּא לְמַעֵט שֻׁתָּפוּת הַגּוֹי; שֶׁאִם הָיָה שֻׁתָּף בַּפָּרָה אוֹ בָּעֻבָּר, אֲפִלּוּ הָיָה לַגּוֹי אֶחָד מֵאֶלֶף בָּאֵם אוֹ בַּוָּלָד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה. הָיָה לוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן אִבֶּר אֶחָד, כְּגוֹן יָד אוֹ רֶגֶל - רוֹאִין: כָּל שֶׁאֵלּוּ יֵחָתֵךְ, יִהְיֶה בַּעַל מוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּחָתֵךְ אִבֶּר הַגּוֹי, וְלֹא יִפָּסֵל - הֲרֵי זֶה חַיָּב בַּבְּכוֹרָה.

ב. הַלּוֹקֵחַ עֻבַּר פָּרָתוֹ שֶׁל נָכְרִי, אוֹ הַמּוֹכֵר עֻבַּר פָּרָתוֹ לְנָכְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשָּׁאי - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה.

ג. [ישראל] הַמְקַבֵּל בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי לִהְיוֹת מִטַּפֵּל בָּהּ, וְהַוְּלָדוֹת [יחלקו] בֵּינֵיהֶן, אוֹ נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל כָּזֶה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

ד. הַמְקַבֵּל צֹאן מִן הַגּוֹי בְּמָמוֹן קָצוּב [- ויתן הישראל הכסף לאחר תקופה], וּפָסַק [סיכם] עִמּוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר בֵּינֵיהֶן [- אם יתייקרו הבהמות יתחלקו ברווח], וְאִם פִּחֲתוּ [יוזלו], פִּחֲתוּ לְיִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְשׁוּת יִשְׂרָאֵל הֵן, וַהֲרֵי הֵן כִּקְנָיָנוֹ, הוֹאִיל וְאִם לֹא יִמְצָא הַגּוֹי אֶצְלוֹ מָמוֹן לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ, יִגְבֶּה מִן הַבְּהֵמוֹת הָאֵלּוּ וּמִוַּלְדוֹתֵיהֶן - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֲרָיוּת עֲלֵיהֶן וְעַל וַלְדוֹתֵיהֶן, וַהֲרֵי יַד הַגּוֹי בָּאֶמְצַע, וּפְטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה, הֵן וּוַלְדוֹתֵיהֶן. אֲבָל וְלַד וַלְדוֹת חַיָּבִין - שֶׁהֲרֵי שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵן, וְאֵין לַגּוֹי עֲלֵיהֶן רְשׁוּת.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּתַן מָעוֹת לַגּוֹי, וְקָנָה לוֹ בָּהֶן בְּהֵמָה מִגּוֹי בְּדִינֵיהֶן [בקנין גוי שע"פ התורה - בכסף] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה וְחַיֶּבֶת בַּבְּכוֹרָה; וְכֵן אִם קָנָה הַגּוֹי מִיִּשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶן, וְנָתַן מָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ, קָנָה וּפְטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה.

ו. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה פָּרָתוֹ, אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה בְּכוֹר מִסָּפֵק.

ז. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי, וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה [- ילדה] אוֹ לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדָה אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, וְיֵאָכֵל בְּמוּמוֹ [כשיהיה לו מום] לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

ח. לָקַח בְּהֵמָה מְנִיקָה מִן הַגּוֹי - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא בְּנָהּ שֶׁל אַחֶרֶת הִיא מְנִיקָה, אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁיָּלְדָה; וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה שֶׁמְּנִיקָה כְּמוֹ מִין אַחֵר, וַאֲפִלּוּ כְּמִין חֲזִיר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁהִיא חוֹלֶבֶת [נותנת חלב], פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה - שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת, אֵינָן חוֹלְבוֹת אֶלָּא אִם כְּבָר יָלְדוּ.

ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁבִּכְּרָה, עַד

שֶׁיּוֹדִיעוֹ הַמּוֹכֵר שֶׁעֲדַיִן לֹא יָלְדָה; שֶׁאֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי שׁוֹתֵק וְגוֹרֵם לוֹ לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּוַדַּאי שֶׁבִּכְּרָה, וּלְפִיכָךְ מְכָרָהּ סְתָם.

י. בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁהִפִּילָה עֵגֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ הַרְבֵּה וְנִכְּרָה לַכֹּל, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'טִנּוּף' - אִם אָמְרוּ הָרוֹעִים: 'עֵגֶל הוּא, אֶלָּא שֶׁנִּפְסַד' - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְצָרִיךְ לְהַרְאוֹתוֹ לְרוֹעֶה חָכָם; לְפִיכָךְ, הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִן הַגּוֹי, אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְיָלְדָה אֶצְלוֹ בְּתוֹךְ שְׁנָתָהּ - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר, שֶׁמָּא טִנּוּף הִפִּילָה בִּרְשׁוּת הַגּוֹי. וְכֵן בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָה [שק העובר] - הֲרֵי זֶה סִימַן וָלָד, שֶׁאֵין שִׁלְיָה בְּלֹא וָלָד; וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וּמֵתָּר לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַשִּׁלְיָה לַכְּלָבִים - שֶׁאֵין מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה אֶלָּא זְכָרִים, וְחֶזְקַת הַנּוֹלָדִים מֻחֶצָּה זְכָרִים וּמֻחֶצָּה נְקֵבוֹת; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזָּכָר שֶׁאֵין בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי אִמּוֹ, אֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוֹרָה. וְנִמְצָא מִעוּט הַנּוֹלָדִים הֵן הַמִּתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוֹרָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִעוּט. אֲבָל בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָה - תִּקָּבֵר, שֶׁהַזְּכָרִים בָּהּ כַּנְּקֵבוֹת.

יא. בְּהֵמָה גַּסָּה שֶׁהִפִּילָה חֲרָרַת [חתיכת] דָּם - הֲרֵי זוֹ נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה; שֶׁחֶזְקָתָהּ שֶׁהַוָּלָד בְּתוֹכָהּ, וְרָבָה עָלָיו הַדָּם, וְהִפְסִידוֹ וּבִטְּלוֹ. וְקוֹבְרִין חֲרָרָה זוֹ כְּמוֹ נֵפֶל כָּל מְבַכֶּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּחֲרָרָה זוֹ קְרֻדָּשָׁה; וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ? כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר שֶׁנִּפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה.

יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה, שֶׁהַוָּלָד בְּאָדָם נִגְמָר לְאַרְבָּעִים יוֹם, וְהַמַּפֶּלֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים, אֵינוֹ וָלָד. אֲבָל וְלַד בְּהֵמָה - לֹא עָמְדוּ חֲכָמִים עַל מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁיִּגָּמֵר בּוֹ; אֲבָל אָמְרוּ, שֶׁהַמַּפֶּלֶת טִנּוּף, אֵינָהּ מִתְעַבֶּרֶת אַחֲרָיו וְלֹא מְקַבֶּלֶת וָלָד אַחֵר לְפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

יג. בְּהֵמָה שֶׁיָּצְאַת [לשדה] מְלֵאָה [מעוברת], וּבָאָה רֵיקָנִית - הַבָּא [הנולד] אַחַר כֵּן בְּכוֹר מִסָּפֵק; שֶׁמָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר בַּבְּכוֹרָה הִפִּילָה, וְאֵין לְנִפְלֵי בְּהֵמָה פְּטִירַת רֶחֶם עַד שֶׁיַּעֲגִילוּ רֹאשׁ כְּפִקָּה [כדור טוויה] שֶׁל [חוט ה]עֵרֶב [חוט טוויה].

יד. מְבַכֶּרֶת הַמְקַשָּׁה לֵילֵד - מְחַתֵּךְ אֵבֶר אֵבֶר, וּמַשְׁלִיךְ לַכְּלָבִים; וְהַבָּא אַחֲרָיו, בְּכוֹר. יָצָא רֻבּוֹ - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. וְאִם חָתַךְ אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ [ולא השליכו לכלב], וְחָתַךְ אֵבֶר וְהִנִּיחוֹ, עַד שֶׁהִשְׁלִים רֻבּוֹ - הֲרֵי כָּל הָאֵבָרִים צְרִיכִין קְבוּרָה, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה; כֵּיוָן שֶׁיָּצָא רֻבּוֹ, בֵּין שֶׁלֵּם בֵּין מְחֻתָּךְ, וַהֲרֵי הוּא לְפָנֵינוּ - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ.

טו. יָצָא שְׁלִישׁ, וּמִכְּרוֹ לְגוֹי, וְחָזַר וְיָצָא שְׁלִישׁ אַחֵר - נִתְקַדֵּשׁ לְמַפְרֵעַ, וְנִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה. יָצָא שְׁלִישׁ דֶּרֶךְ דֹּפֶן [הרחם], וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים דֶּרֶךְ רֶחֶם - אֵינוֹ קָדוֹשׁ; שֶׁהָרֹב הָרִאשׁוֹן לֹא יָצָא דֶּרֶךְ רֶחֶם, וּלְמַפְרֵעַ [- רק אם לכתחילה יצא מהרחם] הוּא מִתְקַדֵּשׁ.

טז. יָצָא מִעוּט אֵבֶר גָּדוֹל, וַהֲרֵי זֶה הֵיוֹצֵא רֻבּוֹ שֶׁל עֵבֶר [והשאר יצא מהדופן] - נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְיִקָּבֵר הֵיוֹצֵא. יָצָא חֲצִי הָעֵבֶר, וְהוּא רֻבּוֹ שֶׁל אֵבֶר הֵיוֹצֵא - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה, אוֹ לֹא נִפְטְרָה; לְפִיכָךְ, הַבָּא אַחֲרָיו - סְפֵק בְּכוֹר.

יז. בְּכוֹר שֶׁכְּרָכוֹ בְּסִיב [סיבי דקל] וְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם, אוֹ שֶׁכְּרָכוֹ בְּשִׁלְיַת בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁנִּכְרְכָה עָלָיו אֲחוֹתוֹ, וְיָצָא - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בָּרֶחֶם מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר.

יח. הִדְבִּיק שְׁנֵי רְחָמִים זֶה לָזֶה, וְיָצָא מִזֶּה וְנִכְנַס לָזֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִפְטְרָה מִן הַבְּכוֹרָה הַבְּהֵמָה שֶׁנִּכְנַס בָּהּ הַבְּכוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּטַר רֶחֶם, אוֹ לֹא נִפְטְרָה, עַד שֶׁיִּפְטֹר רַחֲמָהּ וְלָדָהּ.

יט. נִפְתְּחוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם, וְיָצָא [ולא נגע ברחם] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִגִּיעַת רֶחֶם מְקַדֶּשֶׁת, אוֹ אֲוִירוֹ.

כ. נֶעֱקְרוּ כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם [ונתלו] בְּצִוָּארוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם בִּמְקוֹמוֹ מְקַדֵּשׁ, אוֹ מְקַדֵּשׁ אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ.

כא. נִגְמְמוּ [הצטמקו ונעלמו] כָּתְלֵי בֵּית הָרֶחֶם, אֵינוֹ קָדוֹשׁ. נִפְרַץ מִקְצָתוֹ, וְעוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ, וְיָצָא דֶּרֶךְ הַפָּרוּץ, אוֹ שֶׁהָיָה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד, וְיָצָא דֶּרֶךְ הָעוֹמֵד - הֲרֵי זֶה סְפֵק בְּכוֹר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח'-י"ד תמוז ה'תשע"ד

יום ראשון ח' תמוז ה'תשע"ד

הִלְכוֹת עֲבָדִים

פֶּרֶק ד

א. אָמָה עִבְרִיָּה, הִיא הַקְּטַנָּה שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ; וּמִשֶּׁתְּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכָרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ בָּהּ רְשׁוּת, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה. אַף הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אֵילוֹנִית בְּסִימָנֶיהָ, וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - יֵשׁ לְאָבִיהָ לִמְכָרָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה. אֲבָל הַטַּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי, וְלֹא בְּדִין אָמָה עִבְרִיָּה.

ב. אֵין הָאָב רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי, וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם - לֹא קַרְקַע, וְלֹא מִטַּלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ כְּסוּת שֶׁעָלָיו; וְאַף עַל פִּי כֵן, כּוֹפִין אֶת הָאָב לִפְדּוֹתָהּ אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. בָּרַח הָאָב, אוֹ שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לִפְדּוֹתָהּ - הֲרֵי זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא.

ג. אָמָה עִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁוֵה כֶסֶף, וּבִשְׁטָר.

וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרָעוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּגָּרַע פִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא. כֵּיצַד בִּשְׂטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶשׂ: 'בִּתִּי מְכוּרָה לְךָ', 'בִּתִּי קְנוּיָה לְךָ', וְנוֹתֵן בְּיַד הָאָדוֹן; וּשְׂטַר אָמָה עִבְרִיָּה, הָאָב כּוֹתְבוֹ.

ד. אָמָה עִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי, אוֹ הָעִבְרִיָּה"; וְיוֹצְאָה בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ, יוֹצְאָה חִנָּם כְּעֶבֶד. וְאִם מֵת הָאָדוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן, יוֹצְאָה כְּנַרְצָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן". וְכֵן מְגָרַעַת פִּדְיוֹנָהּ, וְיוֹצְאָה; וְאִם כָּתַב לָהּ שְׂטַר שִׁחְרוּר, וּמָחַל עַל הַשְּׁאָר - יוֹצְאָה חִנָּם כְּעֶבֶד.

ה. יְתֵרָה אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין. כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין, וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה - יוֹצְאָה לְחֵרוּת בְּלֹא כֶסֶף. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם שֶׁלְּקָחָהּ - חֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה לְחֵרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצְאָה חִנָּם" - רִבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם, יָתֵר עַל הָעֶבֶד; וּמִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי נַעֲרוּת, וְתַחְזֹר לִרְשׁוּת אָבִיהָ עַד שֶׁתִּבְגֹּר, וְתֵצֵא מֵרְשׁוּת אָבִיהָ. הָיְתָה הַבַּת אֵילוֹנִית שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֶלָּא יוֹצְאָה מִקַּטְנוּתָהּ לְבַגְרוּת - כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה, תֵּצֵא לְחֵרוּת.

ו. אֵין אָמָה עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים". וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי - אִם הִפִּיל שִׁנּוֹ אוֹ סַמֵּא עֵינוֹ, מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאָמָה עִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְבָרִים - בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׂטָר; וְקוֹנָה עַצְמָהּ בְּשִׁשָּׁה דְבָרִים - בְּשָׁנִים, וּבְיוֹבֵל, וּבְגֵרָעוֹן כֶּסֶף, וּבִשְׂטַר שִׁחְרוּר, וּבְמִיתַת אָדוֹן, וּבְסִימָנִין.

ז. יֵעָד אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ - חֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הָאֲרוּסוֹת, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל, אוֹ בְּגֵט; וּמִצְוַת יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פִּדְיָה. כֵּיצַד מִצְוַת יִעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: 'חֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי', 'חֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי', 'חֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה'; אֲפִלּוּ בְּסוֹף שֵׁשׁ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם, שֶׁמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ. וְנוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג אִישׁוּת, לֹא מִנְהַג שִׁפְחוּת. וְאֵינוֹ מְיַעֵד שְׁתַּיִם כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְעָדָהּ". וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ? אִם הָיָה בְּנוֹ גָּדוֹל, וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ - חֲרֵי הָאָב אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: 'חֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִבְנִי'.

ח. אֵין הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה עִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ, אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ [בהסכמתה], אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ מְעוֹתֶיהָ; חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "יְעָדָהּ" - מִדַּעְתָּהּ. וְאִם מֵת הָאָדוֹן - אֵין בְּנוֹ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שֶׁחֲרֵי יָצְאַת לְחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן.

ט. הַיְעוּד כְּאֵרוּסִין, וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין; לְפִיכָךְ [אם הוא כהן] אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ, וְלֹא יוֹרְשָׁהּ, וְלֹא מֵפֵר נְדָרֶיהָ - עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה. "וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ" - לֹא יְעָדָהּ לוֹ, וְלֹא יְעָדָהּ לִבְנוֹ, וְלֹא נִפְדֵּית בְּגֵרָעוֹן כֶּסֶף; "וְיָצְאָה חִנָּם" - בַּהֲבָאַת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. יָתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד עִבְרִי. אֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה עִבְרִיָּה, וְלֹא לִתְּנָהּ לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רָחוֹק, בֵּין קָרוֹב. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ". וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי - לֹא יָכוֹל לִמְכְּרוֹ לְאַחֵר, וְלֹא לִתְּנוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לֵאֱסֹר דָּבָר זֶה בְּאָמָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ; לָכֵן נֶאֱמַר: "לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ".

יא. אֵין אָמָה עִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ עַל בְּנוֹ קִדּוּשִׁין, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְיִעוּד. כֵּיצַד? מוֹכֵר אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ, רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ, שֶׁחֲרֵי הָאָמָה בַּת אָחִיו. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָאָדוֹן, שֶׁחֲרֵי הִיא אֲחוֹתוֹ, וְלֹא לְבֵן בְּנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו.

יב. יֵשׁ לָאָדָם לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִפְסוּלִין, כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּלָאוֹ, קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן.

יג. הַמְקַדֵּשׁ בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וְנִתְאַרְמְלָה [נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִשְׁפְחוּת אַחֵר אִישׁוּת; אֲבָל מוֹכְרָהּ לִשְׁפְחוּת אַחֵר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד? מְכָרָהּ לִשְׁפְחוּת תְּחִלָּה, וְיֵעַד אוֹתָהּ הָאָדוֹן, וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - חֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, אֲפִלּוּ לְכֹהֵן גָּדוֹל. וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיִּעוּד, וְחָלַץ לָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה, חֲרֵי נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה, וְיֵשׁ לוֹ לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן, הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

יד. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְיָצְאַת בַּשָּׁנִים אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ בִּגְרָעוֹן כֶּסֶף, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

טו. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְאַחֵר - אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד, מְיַעֵד. וְאִם לֹא יִעַד הָאָדוֹן, לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ - כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת אָדוֹן, יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ.

טז. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְיַעֵד אוֹתָהּ - אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד, מְיַעֵד; שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁתְּנָאוֹ בָּטֵל.

יום שני ט' תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ה

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי [כל גוי] - נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה: נִקְנֶה בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׂטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה, אוֹ בַּחֲלִיפִין, אוֹ בִּמְשִׁיכָה; וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׂטָר,

אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים. וְעֶבֶד קָטָן - חֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְנִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה כְּמִשִּׁיכַת הַבְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה כָּל הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן.

ב. כֵּיצַד קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ מָעוֹת וְאָמַר לוֹ: ״עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בָּהֶם לְחֵרוּת״ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב הַכֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶסֶף, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת. וְאֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד - שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ, וְזָכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן אִם נָתַן אֶחָד לָעֶבֶד מָעוֹת וְאָמַר לוֹ: ״עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת״ - אִם רָצָה הָאָדוֹן וְקִבֵּל הַמָּעוֹת, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת; וְאִם לֹא רָצָה, לֹא קָנָה הָעֶבֶד הַמָּעוֹת; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶסֶף, בֵּין לִקְנוֹתוֹ בֵּין לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ.

ג. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶשׂ: ״חֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין״, אוֹ ״חֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ״, אוֹ ״אֵין לִי עֵסֶק בְּךָ״, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁזֶּה הוּא גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר, וּמָסַר לוֹ אֶת הַשִּׁטָּר בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסָרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - חֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת, שֶׁחֲרֵי גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד. אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָב: ״חֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין״, ״חֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ״ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִיד עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ - עֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵרוּת, אֶלָּא בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בְּרָאשֵׁי [עיקרי] אֵבָרִים. וְהַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ: ״חֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם״, לֹא אָמַר כְּלוּם.

ד. כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים? הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַנְּוָנָה, וְחִסְּרוֹ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֵבָרִים שֶׁאֵין חוֹזְרִין - יָצָא לְחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה אֶלָּא ״שֵׁן״ וְ״עַיִן״? לָדוּן מֵהֶן: מַה שֵּׁן וָעַיִן, מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - אַף כָּל מוּם שֶׁבַּגָּלוּי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר, יָצָא הָעֶבֶד בּוֹ לְחֵרוּת. אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים, אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת, שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי. וְכֵן הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת, שֶׁחֲרֵי סוֹפוֹ לַחֲזוֹר.

ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ, שֶׁחֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת; אֲבָל עֶבֶד שֶׁהוּא בְּגִיּוּתוֹ, אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי דַּדַּיִן שֶׁבְּאִשָּׁה; אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשִּׁנַּיִם, חֲרֵי הֵן מִפְרָשִׁין בַּתּוֹרָה.

ו. הָיְתָה לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה, וַחֲתָכָהּ - אִם נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד, עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לְחֵרוּת. הָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה, וַחֲטָטָהּ [עקר אותה] - עֶבֶד יוֹצֵא בָהּ לְחֵרוּת, שֶׁחֲרֵי חִסְּרוֹ אֵבָר. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁהָיָה בָּטֵל, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - שֶׁאִם חֲתָכוֹ, חֲרֵי חִסְּרוֹ אֵבָר וְיָצָא לְחֵרוּת.

ז. הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ - עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵרוּת; הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵרוּת.

ח. הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְחִסֵּר מְאוֹרָהּ, עַל שִׁנּוֹ וְנִדְנְדָה - אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת; וְאִם לָאו, יָצָא לְחֵרוּת.

ט. הָיְתָה עֵינוֹ כֵּהָה וְחִסֵּר מְאוֹרָהּ, אוֹ שִׁנּוֹ מְנוּדְנֶדֶת, וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת, אוֹ סִמֵּא הָעַיִן הַכֵּהָה - אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּבָר כָּל שֶׁהוּא, יָצָא לְחֵרוּת; וְאִם לָאו, לֹא יָצָא לְחֵרוּת.

י. הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבָת [והתנפחה] יָדוֹ, וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת. תָּלַשׁ בִּזְקָנוֹ, וְדִלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם מִן הַלְּחִי - יֵצֵא לְחֵרוּת, שֶׁחֲרֵי בִּטֵּל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם הַקְּבוּעִין בְּאוֹתוֹ הָעֶצֶם.

יא. הִפִּיל שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא עֵינוֹ בְּלֹא כַוָּנָה - כְּגוֹן שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה, וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה שִׁנּוֹ אוֹ חָתְכָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִם שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל״, עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן.

יב. הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ, וְסִמֵּא עֵין הָעֶבֶד שֶׁבְּמֵעֶיהָ - לֹא יָצָא לְחֵרוּת, שֶׁחֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ.

יג. הָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: ״כְּחֹל לִי עֵינִי״ וְסִמְּאָהּ, ״חַתֹּר לִי שִׁנִּי״ וְהִפִּילָהּ - שׁוֹחֵק בָּאָדוֹן, וְיָצָא לְחֵרוּת; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, חֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִנְגֹּעַ בְּאֶבְרֵי הָעֶבֶד וּלְסַכֵּן בָּהֶם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וַעֲקָרָהּ לוֹ - שֶׁחֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.

יד. הַמַּפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ, וְסִמָּה אֶת עֵינוֹ - חֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. מִי שֶׁחֵצִיוֹ עֶבֶד וְחֵצִיוֹ בֶּן חוֹרִין, וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְרַבּוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ.

טז. עַבְדֵּי צֹאן בַּרְזֶל [באחריותו המלאה של הבעל] - יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אִם חִסְּרָן הַבַּעַל; אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעַבְדֵּי מְלוֹג [שהובאו על ידי האשה ובבעלותה] - אֵינָן יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, לֹא אִם הִפִּילָן הַבַּעַל, שֶׁחֲרֵי אֵין לוֹ בָּהֶן אֶלָּא פֵּרוֹת, וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ.

יז. יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בֵּית דִּין סְמוּכִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִנְיָן. לְפִיכָךְ, עֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ: ״הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי״, וְ״סִמִּיתָ אֶת עֵינִי״, וְהָאָדוֹן אוֹמֵר: ״לֹא עָשִׂיתִי זֶה״ - פָּטוּר; שֶׁאִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לְחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים, שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר; כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה, שֶׁכָּל מוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר מִלְּשַׁלְּמוֹ.

יום שלישי י' תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ו

א. הַכּוֹתֵב גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וְאָמַר: ״זְכֵה בְּגֵט זֶה לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי״ - יָצָא בֶּן חוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ; שֶׁזָּכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אֲבָל אִם אָמַר: ״תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי״ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ,

וְלֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת עַד שֶׁיִּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ; לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר: 'תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי' וָמֵת, לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה.

ב. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר: 'עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין', אוֹ: 'נַעֲשָׂה פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין', אוֹ: 'הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין' - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת; כָּתַב בִּשְׁטָר: 'אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין', לֹא יָצָא לְחֵרוּת.

ג. הָאוֹמֵר: 'עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא עֲשָׂאנִי' - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זִכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר. אָמַר: 'כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי' - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵד, וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיְּשַׁחְרְרוּ בְּפָנֵינוּ.

ד. מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר: 'פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָהּ יוֹרְשִׁים' - הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה; וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. וְכֵן אִם אָמַר: 'עֲשׂוּ לָהּ קוֹרַת רוּחַ' - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין, וְאֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ. צִוָּה וְאָמַר: 'שַׁחְרְרוּהָ', כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ.

ה. בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים שָׁוִין שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי נָשִׁים; וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים, הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁשָּׁה: פְּסוּלִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, וּכְשֵׁרִין בְּעֵד כּוּתִי [גויים שהתיישבו בשומרון והתגיירו], וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם הַמְשֻׁחְרָר עַצְמוֹ, וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר [לקרקע], וְאֵין עֵדֵיהֶם חוֹתְמִין אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה; וְאֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּבְמֵבִיא [השטר ע"י שליח]. כֵּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, כְּשֵׁרִים בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה - חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים.

ו. וְכָל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אַפְלוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי, פָּסוּל - חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר [ת"ח]. וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהַכּוּתִים כְּגוֹיִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם, אָנוּ לְמֵדִין מֵהֶם לַצְּדוֹקִין [תלמידי צדוק שאינם מאמינים בתושבע"פ], שֶׁהַצְּדוֹקִין בַּזְּמַן הַזֶּה כְּמוֹ הַכּוּתִי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, קֹדֶם שֶׁיִּגְזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּגוֹיִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: "וְכָתַב לָהּ", לִשְׁמָהּ; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: "אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ", עַד שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: "וְכָתַב וְנָתַן", מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה - יָצָא הַכָּתוּב בְּמְחֻבָּר וְאַחַר כָּךְ קוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי הוּא מְחֻסָּר קְצִיצָה וּנְתִינָה; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: "נִתַּן לָהּ", לֹא יִהְיֶה מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, אֵין חוֹתְמִין עֵדֵיהֶן אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין.

ז. וְכֵיצַד הֵן שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּבְמֵבִיא? שֶׁהַמֵּבִיא גֵּט שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתַּם'. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם אֵין עֵדִים לְקַיְּמוֹ, וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ: 'בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתַּם' - זֶה הוּא קִיּוּמוֹ; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעִרְעֵר אַחַר כֵּן - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים. כְּשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִּטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ, הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁשְּׁטַר שִׁחְרוּרוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתַּם' אִם הִתְנָה עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ - כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא גֵּט וְאָמַר 'בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתַּם', נֶאֱמָן עַל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

ח. כֹּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט אִשָּׁה, מֵבִיא גֵּט הָעֶבֶד; וְהָעֶבֶד מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל. הַכּוֹתֵב שְׁטַר אֵרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ: 'צְאִי בּוֹ לְחֵרוּת, וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ' - אֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן שִׁחְרוּר, וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת.

יום רביעי י"א תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ז

א. גֵּט שִׁחְרוּר - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנוֹ דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ וּבֵין אֲדוֹנָיו, וְלֹא יִשָּׁאֵר לָאָדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב לְעַבְדּוֹ: 'עַצְמְךָ וְכָל נְכָסַי קְנוּיִין לְךָ', חוּץ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'חוּץ מִטַּלִּית פְּלוֹנִית' - אֵין זֶה כּוֹרֵת, וְהַגֵּט בָּטֵל; וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ גֵּט - לֹא נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, וְלֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. עֶבֶד שֶׁהֵבִיא גִּטּוֹ, וְכָתוּב בּוֹ: 'עַצְמְךָ וּנְכָסַי קְנוּיִין לְךָ' - עַצְמוֹ קָנָה, וַהֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין; אֲבָל הַנְּכָסִים לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ: 'כָּל נְכָסַי קְנוּיִין לְךָ' - עַצְמוֹ קָנָה, וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו; שֶׁחוֹלְקִין הַדִּבּוּר וְאוֹמְרִין: עַצְמוֹ קָנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהָבִיא גֵּט שִׁחְרוּרוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ; אֲבָל הַנְּכָסִים, שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה - לֹא יִקְנֶה אוֹתָם עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר.

ג. הַמְשַׁחְרֵר שְׁנֵי עֲבָדִים בִּשְׁטָר אֶחָד - לֹא קָנוּ עַצְמָן; אֶלָּא כּוֹתְבִין שְׁטָר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי עֲבָדָיו בִּשְׁטָר אֶחָד - אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ. וְאִם כָּתַב בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת - קָנוּ, וּמְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּתַב בְּכָל שְׁטָר מִשְּׁנֵיהֶם: 'כָּל נְכָסַי נְתוּנִים לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲבָדַי'. אֲבָל אִם כָּתַב: 'חֲצִי נְכָסַי לִפְלוֹנִי עַבְדִּי וַחֲצִי נְכָסַי לִפְלוֹנִי עַבְדִּי' - אַף בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, לֹא קָנוּ. וְאִם כָּתַב כְּלוּם; שֶׁהָעֶבֶד מִכְּלַל הַנְּכָסִים, וַהֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ חֶצְיוֹ, וְאֵין זֶה שִׁחְרוּר; וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר, לֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם.

ד. הַמְשַׁחְרֵר חֲצִי עַבְדּוֹ בִּשְׁטָר - לֹא קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ בְּכֶסֶף, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח חֲצִי דָּמָיו עַל מְנָת לְשַׁחְרֵר חֶצְיוֹ - קָנָה, וְנִמְצָא חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשִּׁחְרֵר חֶצְיוֹ בִּשְׁטָר; אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ מִכֹּחַ חֶצְיוֹ, אוֹ שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ וְנָתַן חֶצְיוֹ מַתָּנָה - הוֹאִיל וְיָצָא כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי זֶה חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. וְכֵן

עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁשִּׁחְרֵר אֶחָד מֵהֶם אֶת חֶלְקוֹ, בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר - קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ; וַהֲרֵי חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין.

ה. הַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ הַמְעֻבֶּרֶת: 'הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין, וּוְלָדֵךְ עֶבֶד' - דְּבָרָיו קַיָּמִין. 'הֲרֵי אַתְּ שִׁפְחָה, וּוְלָדֵךְ בֶּן חוֹרִין' - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁמְּשַׁחְרֵר חֶצְיָהּ.

ו. שִׁפְחָה חֲרוּפָה [אחד השותפים שחרר את חלקו] - אִם רָצָה לְשַׁחְרֵר חֶצְיָהּ הַנִּשְׁאָר, וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר, בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין בְּכֶסֶף; שֶׁאַף הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שִׁחְרוּרָהּ.

ז. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מֻתָּר לֹא בְּשִׁפְחָה וְלֹא בְּבַת חוֹרִין, כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ, וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שְׁטָר עָלָיו בַּחֲצִי דָּמָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ מְצַוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲבָל הַשִּׁפְחָה - תִּשָּׁאֵר כְּמוֹת שֶׁהִיא, וְעוֹבֶדֶת אֶת רַבָּהּ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמָהּ יוֹם אֶחָד. וְאִם נָהֲגוּ בָּהּ חַטָּאִים מִנְהַג הֶפְקֵר - כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ לְשַׁחְרְרָהּ, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר בַּחֲצִי דָּמֶיהָ.

ח. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, שֶׁעָמַד רַבּוֹ וְהִקְנָה חֶצְיוֹ לִבְנוֹ קָטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְפּוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין לְשַׁחְרְרוֹ - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין לַקָּטָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; וְכוֹתֵב לוֹ הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס גֵּט שִׁחְרוּר, וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטַר חוֹב בַּחֲצִי דָּמָיו. וְאִם נִסְרַךְ הַקָּטָן בָּעֶבֶד, וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו גַּעֲגוּעִין - מַפְלִיגִין [מרחיקים] אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ בְּמָעוֹת, שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל תִּינוֹק קְרוֹבָה אֵצֶל הַמָּעוֹת.

ט. שְׁכִיב מְרַע [הנוטה למות] שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ, וְעָמַד - חוֹזֵר בַּנְּכָסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי יָצָא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין.

יום חמישי י"ב תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ח

א. הַמּוֹכֵר אֶת עַבְדּוֹ לְגוֹיִם - יָצָא בֶּן חוֹרִין, וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַחֲזֹר וּלְקָנוֹתוֹ מִן הַגּוֹיִם עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְיוֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הַגּוֹי לְמָכְרוֹ, אֲפִלּוּ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ יָתֵר. וּקְנָס זֶה - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדָנִין בּוֹ, אֶלָּא בֵּית דִּין מֵמְחִין. [סמוכים] וְאִם מֵת הַמּוֹכֵר, אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר אֶת הָעֶבֶד וּלְשַׁחְרְרוֹ.

ב. לָוָה עַל [ידי שעבוד] עַבְדּוֹ מִן הַגּוֹי - אִם קָבַע לוֹ זְמַן וְאָמַר לוֹ: 'אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אַחְזִיר לְךָ, תִּקְנֶה גּוּף עֶבֶד זֶה' - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת מִיָּד; וְאִם אָמַר לוֹ: 'תִּקְנֶה מַעֲשֵׂה יָדֶיו', לֹא יָצָא לְחֵרוּת. גָּבְהוּ הַגּוֹי בְּחוֹבוֹ, אוֹ שֶׁבָּאוּ עַל הָאָדוֹן מְצָרִין וּבְקָשׁוּ לְהָרְגוֹ וּפָדָה עַצְמוֹ מִיָּדָן בְּעַבְדּוֹ - לֹא יָצָא לְחֵרוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקַח מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ.

ג. מָכַר עַבְדּוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדֵּי הַמֶּלֶךְ אוֹ מִגְּדוֹלָיו - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵהֶן, יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן אַחֵר.

ד. מְכָרוֹ לְגוֹי לְשָׁלֹשִׁים יוֹם, מְכָרוֹ חוּץ מִמְּלַאכְתּוֹ, חוּץ מִן הַמִּצְוֹות, חוּץ מִן הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִשְׁתַּחְרֵר אוֹ לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; לְפִיכָךְ, אִם תָּפַשׂ הָעֶבֶד כְּדֵי דָּמָיו לְרַבּוֹ, כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת מִיַּד הַגּוֹי - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ה. אֶחָד הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב, אֲפִלּוּ לְכוּתִי - הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת. מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל מְשַׁמֵּד, הֲרֵי זֶה סָפֵק; לְפִיכָךְ, אִם תָּפַשׂ כְּדֵי דָּמָיו מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן, כְּדֵי לָצֵאת בָּהֶן מִיַּד הַמְשַׁמֵּד - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ו. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ, יָצָא בֶּן חוֹרִין; וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְאָבְדוּ הַדָּמִים. וּמִפְּנֵי מָה קָנְסוּ כָּאן הַלּוֹקֵחַ לְבַדּוֹ? שֶׁאִלּוּ לֹא לִקָּחוֹ, לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָה, וַאֲפִלּוּ לְעַכּוֹ - כְּמוֹכֵר לְחוּצָה לָאָרֶץ.

ז. בֶּן בָּבֶל שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְדַעְתּוֹ לַחֲזוֹר, וְהִכְנִיסָה לוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֵן כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָן לְחוּצָה לָאָרֶץ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפֵּרוֹת, אוֹ אֵינָן כִּמְכוּרִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי הַגּוּף שֶׁלָּהּ.

ח. עֶבֶד שֶׁיָּצָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָה, וּמְכָרוֹ שָׁם - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁיָּצָא רַבּוֹ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לַחֲזוֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם דַּעַת רַבּוֹ לַחֲזוֹר, וְיָצָא אַחֲרָיו וּמְכָרוֹ שָׁם - יָצָא לְחֵרוּת, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחְרְרוֹ.

ט. עֶבֶד שֶׁאָמַר לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַעֲלוֹת עִמּוֹ, אוֹ שֶׁיִּמְכֹּר אוֹתוֹ לְמִי שֶׁיַּעֲלֵהוּ לְשָׁם. רָצָה הָאָדוֹן לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת עַבְדּוֹ, עַד שֶׁיִּרְצֶה. וְדִין זֶה בְּכָל זְמַן, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהָאָרֶץ בְּיַד גּוֹיִם.

י. עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְעַבְדּוּת, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו, אֲשֶׁר יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו". וְאוֹמְרִין לְרַבּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְיִכְתֹּב לוֹ שְׁטַר חוֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם לֹא רָצָה הָאָדוֹן לְשַׁחְרְרוֹ - מַפְקִיעִין בֵּית דִּין אֶת שִׁעְבּוּדוֹ מֵעָלָיו, וְיֵלֵךְ לוֹ.

יא. עֶבֶד זֶה שֶׁבָּרַח לָאָרֶץ, הֲרֵי הוּא גֵּר צֶדֶק; וְהוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב אַזְהָרָה אַחֶרֶת לְמִי שֶׁמְּנָעָה אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁפַל רוּחַ יָתֵר מִן הַגֵּר, וְצִוָּה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֶׁב בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ", זוֹ אַף הוֹנָיַת דְּבָרִים. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמּוֹנֶה אֶת הַגֵּר הַזֶּה, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם "לֹא תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא תוֹנֶה", וּמִשּׁוּם "לֹא תּוֹנֶנּוּ". וְכֵן עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִלְחָצֶנּוּ", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הוֹנָיָה.

יב. הַקּוֹנֶה עֶבֶד מִן הַגּוֹי סְתָם, וְלֹא רָצָה לָמוּל וּלְקַבֵּל מִצְוֹות הָעֲבָדִים - מְגַלְּגְּלִין עִמּוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ; וְאִם לֹא רָצָה - חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִם, אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְאִם הִתְנָה הָעֶבֶד עָלָיו בִּתְחִלָּה שֶׁלֹּא יָמוּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בְּגַיּוּתוֹ, וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִם אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ.

וְכֵן עֶבֶד שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עַבְדוּת, וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל עַצְמוֹ לַגְּיָסוֹת, וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִטֹּל דָּמָיו מִן הַגּוֹיִים; וְכוֹתֵב וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם.

יג. הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ - יָצָא לְחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר; וְאִם מֵת הָאָדוֹן שֶׁהִפְקִיר, הַיּוֹרֵשׁ כּוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

יד. עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִבֵּית הָאַסּוּרִין - אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ, יָצָא לְחֵרוּת; וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ, וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

טו. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה - אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן, כָּל הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ; וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין. וְאִם לֹא נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן - הֲרֵי הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד, נוֹטֵל פִּדְיוֹנוֹ מֵרַבּוֹ, וְחוֹזֵר לְרַבּוֹ; וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין, חוֹזֵר לְרַבּוֹ הָרִאשׁוֹן בְּלֹא כְלוּם.

טז. עֶבֶד שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ הֵיפּוֹתִיקִי [שישמש לגביה] לְבַעַל חוֹבוֹ, וְשִׁחְרְרוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁחְרָר. וְכוֹפִין לְבַעַל חוֹב לְשַׁחְרְרוֹ גַּם הוּא, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם; שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ לְאַחַר זְמַן, וְיֹאמַר לוֹ: 'עַבְדִּי אַתָּה'.

יז. עֶבֶד שֶׁהִשִּׂיאוֹ רַבּוֹ בַּת חוֹרִין, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ לוֹ רַבּוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ לִקְרוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה בִּפְנֵי הַצִּבּוּר, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּב בָּהֶן אֶלָּא בֶּן חוֹרִין - יָצָא לְחֵרוּת, וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר. וְכֵן אִם נָדַר נֶדֶר שֶׁכּוֹפִין עָלָיו אֶת הָעֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְדָרִים, וְאָמַר לוֹ רַבּוֹ: 'מוּפָר לְךָ' - יָצָא לְחֵרוּת; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא כָּפָה אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִכְפּוֹתוֹ, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן, וְהוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ עָלָיו שִׁעְבּוּד כְּלָל, וְשֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְדָבָר זֶה - שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָּתַב. אֲבָל אִם לָוָה מֵעַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בִּפְנֵי רַבּוֹ, אוֹ קָרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בִּפְנֵי רַבּוֹ, וְלֹא מִחָה - לֹא יָצָא לְחֵרוּת.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה; וְאִם לִמְּדוֹ, לֹא יָצָא לְחֵרוּת.

יט. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הַגּוֹי, וְקִדֵּם הָעֶבֶד וְטָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - יָצָא לְחֵרוּת; וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי רַבּוֹ, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ רַבּוֹ לְתָקְפוֹ בַּמַּיִם.

כ. יִשְׂרָאֵל שֶׁתָּקַף בְּגוֹי קָטָן, אוֹ שֶׁמָּצָא תִּינוֹק גּוֹי, וְהִטְבִּילוֹ לְשֵׁם גֵּר - הֲרֵי זֶה גֵּר; לְשֵׁם עֶבֶד, הֲרֵי זֶה עֶבֶד; לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין.

כא. גֵּר שֶׁקִּדְּמוּ שִׁפְחוֹתָיו וַעֲבָדָיו וְטָבְלוּ בִּפָנָיו - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין.

יום שישי י"ג תמוז ה'תשע"ד

פֶּרֶק ט

א. יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שִׁפְחָתוֹ, הֲרֵי זֶה הַוָּלָד עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר, וְנִמְכָּר וְנִקְנֶה וּמִשְׁתַּמֵּשִׁין בּוֹ לְעוֹלָם, כִּשְׁאָר הָעֲבָדִים.

ב. אֶחָד הַקּוֹנֶה עֶבֶד מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מִן גֵּר תּוֹשָׁב, אוֹ מִן הַגּוֹי שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵינוּ, אוֹ מֵאֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת. וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵינוּ, אוֹ אֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת - יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר; וְכֵן מוֹכֵר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵהֶם תִּקְנוּ, וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם, אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם". וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ, הֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

ג. אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁלָּנוּ - הֲרֵי הַבֵּן עֶבֶד כְּנַעֲנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם". אֲבָל עֶבֶד שֶׁלָּנוּ שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאֻמּוֹת - אֵין הַבֵּן עֶבֶד, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם", וְעֶבֶד אֵין לוֹ חֵייס [אין מייחסים אליו].

ד. מֶלֶךְ גּוֹי שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה, וְהֵבִיא שִׁבְיָה וּמִכָּרָם, וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה שֶׁיֵּלֵךְ וְיִגְנֹב מֵאֵמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה, יָבִיא וְיִמְכֹּר לְעַצְמוֹ, וְכֵן אִם הָיוּ דִּינָיו שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס יִמָּכֵר, אוֹ מִי שֶׁעָשָׂה כָּךְ וְכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ יִמָּכֵר - הֲרֵי דִּינָיו דִּין; וְעֶבֶד הַנִּלְקָח בְּדִינִין אֵלּוּ, הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

ה. גּוֹי שֶׁקָּנָה גּוֹי לְעַבְדּוּת - לֹא קָנָה גּוּפוֹ, וְאֵין לוֹ בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂה יָדָיו; אַף עַל פִּי כֵן, אִם מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, הֲרֵי גּוּפוֹ קְנוּי לְיִשְׂרָאֵל.

ו. הָאִשָּׁה קוֹנָה שְׁפָחוֹת; וְאֵינָהּ קוֹנָה עֲבָדִים, אֲפִלּוּ קְטַנִּים, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד [שזהו לזנות]. וְאִם קָנַת אוֹתָן, הֲרֵי זוֹ קָנַת גּוּפָן כְּאִישׁ. וַיְרָאָה לִי, שֶׁאֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא לִקְנוֹת עֶבֶד בֶּן תְּשַׁע שָׁנִים, וּמִתֵּשַׁע וּלְמַעְלָה. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְשַׁחְרֵר עֶבֶד כְּנַעֲנִי; וְכָל הַמְשַׁחְרְרוֹ - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". וְאִם שִׁחְרְרוֹ, מְשֻׁחְרָר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב גֵּט שִׁחְרוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, בְּכָל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֻתָּר לְשַׁחְרְרוֹ לִדְבַר מִצְוָה, אֲפִלּוּ לְמִצְוָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם; כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ, וּמַשְׁלִים בּוֹ הַמִּנְיָן; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁהָיוּ הָעָם נוֹהֲגִין בָּהּ מִנְהַג הֶפְקֵר, וַהֲרֵי הִיא מִכְשׁוֹל לַחַטָּאִים - כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ וּמְשַׁחְרְרָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְיָסוּר הַמִּכְשׁוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי: 'עֲשֵׂה עִמִּי וְאִינִי זָנוּף', אֶלָּא יֵלֵךְ וְיִשְׁאַל לוֹ עַל הַפְּתָחִים, אוֹ יִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה; שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְהַחֲיוֹת עֲבָדִים שֶׁבֵּינֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבָדָיו; שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְדוֹלִים לִשְׁמֹר

מָמוֹנָם, וְאִם לֹא יַאֲכִיל עַבְדָּיו וַיַּשְׁקֵם כָּרָאוּי, הֵם יִבְרְחוּ אוֹ יָמוּתוּ, וְאָדָם חָס עַל מָמוֹן עַצְמוֹ יָתֵר מִכָּל אָדָם. אֲבָל עֲבָדִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוֹג, חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶם בְּבֵית דִּין, שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִכְנִיסָה אוֹתָם; שֶׁאִם לֹא יָזוּן אוֹתָם - יָמוּתוּ אוֹ יִבְרְחוּ, וַהֲרֵי אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן.

ח. מֵתֶר לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי בְּפֶרֶךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחָכְמָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם רַחְמָן וְרוֹדֵף צֶדֶק, וְלֹא יַכְבִּיד עֲלוֹ עַל עַבְדּוֹ וְלֹא יָצַר לוֹ, וְיַאֲכִילֵהוּ וַיַּשְׁקֵהוּ מִכָּל מַאֲכָלוֹ וּמִכָּל מַשְׁקֵהוּ. חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ נוֹתְנִין לָעֶבֶד מִכָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין, וּמַקְדִּימִין מְזוֹן הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים עַל מְזוֹנוֹת עַצְמָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ". וְכֵן לֹא יְבַזֵּהוּ, לֹא בַּיָּד וְלֹא בְּדְבָרִים; לְעַבְּדוּת מָסְרוֹ הַכָּתוּב, לֹא לְבוּשָׁה. וְלֹא יַרְבֶּה עָלָיו צְעָקָה וָכַעַס, אֶלָּא יְדַבֵּר עִמּוֹ בְּנַחַת, וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי אִיּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן: "אִם אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם עִמָּדִי, הֲלֹא בַבֶּטֶן עֹשַׂנִי עָשָׂהוּ, וַיְכֹנְנֵנוּ בָּרֶחֶם אֶחָד". וְאֵין הָאַכְזְרִיּוּת וְהָעַזּוּת מְצוּיָה אֶלָּא בַּגּוֹיִם הָעֲרֵלִים, אֲבָל זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצִוָּם בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים - רַחְמָנִים הֵם עַל הַכֹּל. וְכֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוָּנוּ לְהִדַּמּוֹת בָּהֶם, הוּא אוֹמֵר: "וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". וְכָל הַמְרַחֵם - מְרַחֲמִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים, וְרִחַמְךָ וְהִרְבְּךָ".

בָּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר שְׁנַיִם עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקָיו, שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה: הִלְכוֹת מְכִירָה, שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים; הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֲבָדִים, תִּשְׁעָה פְּרָקִים.

יום שבת קודש י"ד תמוז ה'תשע"ד

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב, בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׂכִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׁאָר בְּהֵמָה. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה דִּינִין יֵשׁ לָהֶם; וְאֵלּוּ הֵן הָאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהַשּׁוֹאֵל, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וְהַשּׂוֹכֵר.

ב. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה דִּינִין שֶׁלָּהֶן: שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁנִּגְנַב הַפִּקָּדוֹן מִמֶּנּוּ, אוֹ אָבַד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נֶאֱנַס הַפִּקָּדוֹן אֹנֶס גָּדוֹל [גמור], כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבָּת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וּפָטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ . . וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים". הַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם הַכֹּל - בֵּין שֶׁאָבַד דָּבָר הַשָּׁאוּל, אוֹ נִגְנַב, בֵּין אֵרְעוֹ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה הַשְּׁאוּלָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבָּת; שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּשׁוֹאֵל: "וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת - בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם". נוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ הַשּׂוֹכֵר, שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן: אִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַדָּבָר הַשָּׂכוּר, אוֹ שֶׁנָּטַל שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין. וְאִם אֵרְעוֹ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה, אוֹ נִשְׁבְּרָה, אוֹ נִשְׁבָּת, אוֹ נִטְרְפָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין שֶׁנֶּאֱנְסָה, וּפְטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה, אֵין רֹאֶה - שְׁבוּעַת ה'" וְגוֹ', "אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ - יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו". נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: שׁוֹמֵר חִנָּם - נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל; וְהַשּׁוֹאֵל - מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר - מְשַׁלְּמִין אֶת הָאַבֵּדָה וְאֶת הַגְּנֵבָה, וְנִשְׁבָּעִין עַל הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמֵתָה וּטְרֵפָה, אוֹ שֶׁאָבַד הַדָּבָר בִּסְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם, אוֹ נִלְקַח בְּלִיסְטִיס מְזַיֵּן, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִשְׁאָר אֲנָסִין גְּדוֹלִים.

ג. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בֵּין בְּחִנָּם בֵּין בְּשָׂכָר, אוֹ הִשְׁאִילוֹ, אוֹ הִשְׂכִּיר לוֹ - אִם שָׁאַל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַבְּעָלִים [של החפץ] עִם הַדָּבָר שֶׁלָּהֶן, אוֹ שְׂכָרָן - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִכְּלוּם; אֲפִלּוּ פָּשַׁע בַּדָּבָר שֶׁשָּׁמַר, וְאָבַד מֵחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ, לֹא יְשַׁלֵּם; אִם שָׂכִיר הוּא, בָּא בִּשְׂכָרוֹ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים אוֹ שְׂכָרָן בְּעֵת שֶׁנָּטַל הַחֵפֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים שָׁם עִמּוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה, אוֹ בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס. אֲבָל אִם נָטַל הַחֵפֶץ, וְנַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר תְּחִלָּה, וְאַחַר שֶׁבָּא לִרְשׁוּתוֹ שָׂכַר הַבְּעָלִים אוֹ שְׁאָלָן - אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין שָׁם בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס הַדָּבָר הַשָּׁמוּר, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, הָיָה עִמּוֹ [עבד אצלו] בְּעֵת הַשְּׁאֵלָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהַמִּיתָה, פָּטוּר; לֹא הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁאֵלָה - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּעֵת הַמִּיתָה אוֹ הַשְּׁבוּיָה, חַיָּב. וְהוּא הַדִּין

לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, שֶׁכֻּלָּן בַּבְּעָלִים פְּטוּרִין; אֲפִלּוּ פְּשִׁיעָה בַּבְּעָלִים, פָּטוּר.

ד. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בִּתְחִלָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בְּסוֹפוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל; אֲפִלּוּ שָׁאַל סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁכֹּל הַקּוֹרֵא בּוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה - לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר. וְכֵן אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר; אֲפִלּוּ הִשְׂכִּירוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, לֹא יַשְׂכִּירֶנּוּ לְאַחֵר; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר'. עָבַר הַשּׁוֹמֵר וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שֵׁנִי - אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁשְּׁמָרָהּ הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְנֶאֱנַס - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁנֶּאֱנַס. וְאִם אֵין שָׁם עֵדִים - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וְיַעֲשֶׂה הוּא דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי. אֲפִלּוּ הָיָה הָרִאשׁוֹן שׁוֹמֵר חִנָּם, וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְבַעַל הַחֵפֶץ לוֹמַר לוֹ: 'אַתָּה נֶאֱמָן אֶצְלִי לְהִשָּׁבַע, וְזֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן'. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה דֶּרֶךְ הַבְּעָלִים לְהַפְקִיד תָּמִיד דָּבָר זֶה אֵצֶל הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם - שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לַבְּעָלִים: 'זֶה הַדָּבָר שֶׁהִפְקַדְתֶּם אֶצְלִי' אוֹ 'הִשְׁאַלְתֶּם, אֶמֶשׁ [אתמול] הֱיִיתֶם מַפְקִידִין אוֹתוֹ אֵצֶל זֶה שֶׁהִפְקַדְתִּי אֲנִי אֶצְלוֹ'; וְהוּא, שֶׁלֹּא יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ. כֵּיצַד יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֻפְקָד אֶצְלוֹ בְּשָׂכָר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּחִנָּם, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁאוּל אֶצְלוֹ, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּשָׂכָר - הוֹאִיל וּמִעֵט שְׁמִירָתוֹ, פּוֹשֵׁעַ הוּא וּמְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאַל אוֹ שָׂכַר בַּבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹצִיא הַדָּבָר הַשָּׁמוּר מִיָּדוֹ לְיַד שׁוֹמֵר אַחֵר.

ה. וְאִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁיִּפָּטֵר בָּהּ שׁוֹמֵר רִאשׁוֹן כְּדִין שְׁמִירָתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. כֵּיצַד? שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנָּתַן הַבְּהֵמָה הַשְּׁמוּרָה אֶצְלוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם - אִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי עֵדִים שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ, הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וְהוֹסִיף בִּשְׁמִירָתוֹ - הַהֲנָיָה [תשלומי השני] לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הַשּׂוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בְּיַד הַשּׁוֹאֵל - הוֹאִיל וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּב בַּכֹּל, יַחְזִרוּ דְּמֵי הַפָּרָה לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין זֶה הַשּׂוֹכֵר עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בְּפָרָתוֹ שֶׁל זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה בְּיָדוֹ פִּקָּדוֹן, וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר לְבָעְלָיו - הוֹאִיל וְהַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַבְּעָלִים - אִם בָּא לַחֲזֹר וּלְהַחְזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, מַחְזִיר. וְאִם הֶחְזִיק הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן כַּפָּרָן [שכפר בפקדון זה] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן הַפִּקָּדוֹן בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'־י"ד תמוז ה'תשע"ד

יום ראשון ח' תמוז ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קיד.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ד —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּגֹז (לגזוז) צֶמֶר הַקֳּדָשִׁים וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" (דברים טו, יט), וְלָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדָה וְגִזָּה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה כְּלוֹמַר: גִּזָּה וַעֲבוֹדָה, בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְגַם הַגּוֹזֵז דָּבָר (כמות קטנה ביותר) מִן־הַקֳּדָשִׁים —— לוֹקֶה.

יום שני ט' תמוז ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה.
מצות לא תעשה קטו. קטז.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ד נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַנ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁחוֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁחַטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם" (שמות יב, ו). וְכָל־הָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ וְנִמְנָע מִלְּהַקְרִיבוֹ בִּזְמַנּוֹ בְּמֵזִיד —— הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא פְּסָחִים (צא:), שֶׁפֶּסַח רִאשׁוֹן חוֹבָה לַנָּשִׁים וְדוֹחֶה אֶת־הַשַּׁבָּת. כְּלוֹמַר, הַקְרָבָתוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּמוֹ כָּל־אִישׁ וָאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַאֲמַר הַתּוֹרָה בּוֹ הוּא כָּרֵת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה" (במדבר ט, יג). וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת כְּרִיתוֹת (פרק א משנה א), כַּאֲשֶׁר מָנוּ אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן חַיָּב כָּרֵת —— וְהֵן כֻּלָּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה —— אָמְרוּ: "וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה". וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ הַקְדָּמָה זוֹ (ב"הקדמה" שבסוף הכללים). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקט"ו —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי" (שמות כג, יח), וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בִּלְשׁוֹן זֶה עַצְמוֹ ("... על חמץ דם זבחי"): לֹא־תִשְׁחַט וְכוּ' (שם לד, כה), וְעִנְיָנוֹ: שֶׁמִּזְּמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, וְהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם, לֹא יִהְיֶא בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ, לֹא בִּרְשׁוּת הַשּׁוֹחֵט וְלֹא בִּרְשׁוּת הַזּוֹרֵק וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמַּקְטִיר וְלֹא בִּרְשׁוּת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על קרבן אחד); וְכָל־אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ בְּאוֹתָהּ

הָעֵת — לוֹקֶה. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי" — לֹא תִּשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִפְּסָחִים (סג.).

הַמִּצְוָה הַקט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר אֲמוּרֵי הַפֶּסַח בְּלִי הַקְרָבָה עַד שֶׁיִּפָּסְלוּ וְיֵעָשׂוּ נוֹתָר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר" (שם כג, יח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא־יָלִין" בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הַחֲלָבִים שֶׁהֵם נִפְסָלִים בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה (למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח" (שם לד, כה).

יום שלישי י' תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה נז. נו. נח.

הַמִּצְוָה הַנ"ז — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל שְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי (בי"ד אייר) לְמִי שֶׁנִּמְנַע מִמֶּנּוּ פֶּסַח רִאשׁוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" (במדבר ט, יא). גַּם כָּאן רָאוּי לְמַקְשֶׁה שֶׁיְּקַשֶּׁה בִּדְבָרֵי וְיֹאמַר לִי: מַדּוּעַ תִּמְנֶה פֶּסַח שֵׁנִי וְזֶה סוֹתֵר מַה־שֶּׁהִקְדַּמְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי בְּאָמְרְךָ, שֶׁהִלְכוֹת הַמִּצְוָה אֵינָן נִמְנוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן? יֵדַע הַמַּקְשֶׁה קֻשְׁיָא זוֹ, שֶׁכְּבָר נֶחְלְקוּ חֲכָמִים בְּפֶסַח שֵׁנִי, אִם הוּא הֶמְשֵׁךְ דִּינֵי הָרִאשׁוֹן אוֹ שֶׁהוּא צִוּוּי מְיֻחָד בְּעַצְמוֹ. וּפְסַק הַהֲלָכָה, שֶׁהוּא צִוּוּי מְיֻחָד בְּעַצְמוֹ — וּלְפִיכָךְ רָאוּי לְמִנּוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּבִגְמָרָא פְּסָחִים (צג.) אָמְרוּ: "חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב כָּרֵת עַל הַשֵּׁנִי — דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁנִי; רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן־עֲקַבְיָא אוֹמֵר: אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא־אִם־כֵּן לֹא עָשָׂה שֵׁנִי". אַחַר־כָּךְ שָׁאַל הַתַּלְמוּד וְאָמַר: "בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי? רַבִּי סָבַר: שֵׁנִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, וְרַבִּי נָתָן סָבַר: שֵׁנִי תַּשְׁלוּמִין לְרִאשׁוֹן הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁרָמַזְנוּ עָלָיו. וְשָׁם נֶאֱמַר: "הִלְכָּךְ הֵזִיד בָּזֶה וּבָזֶה — כְּלוֹמַר לֹא הִקְרִיב פֶּסַח רִאשׁוֹן וְלֹא פֶּסַח שֵׁנִי בְּזָדוֹן — דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּב; שָׁגַג בָּזֶה וּבָזֶה — דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר; הֵזִיד בָּרִאשׁוֹן וְשָׁגַג בַּשֵּׁנִי — לְרַבִּי וְרַבִּי נָתָן חַיָּב, וּלְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן־עֲקַבְיָא פָּטוּר". וְכָךְ גַּם כֵּן אִם הֵזִיד בָּרִאשׁוֹן וְהִקְרִיב בַּשֵּׁנִי — הוּא חַיָּב לְדַעַת רַבִּי, לְפִי שֶׁאֵין אֶצְלוֹ הַשֵּׁנִי תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן; וְהַהֲלָכָה בְּכָל־זֶה כְּרַבִּי. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, לְפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם (פסחים צא:) שֶׁאִשָּׁה בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא פְּסָחִים (צב.).

הַמִּצְוָה הַנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכוֹל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן כְּפִי תְּנָאָיו הַנִּזְכָּרִים, וְהֵם: שֶׁיְּהֵא צָלִי, וְשֶׁיֵּאָכֵל בְּבַיִת אֶחָד, וְשֶׁיֵּאָכֵל עִם מַצָּה וּמָרוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (שמות יב, ח). וְאוּלַי יַקְשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה אֲכִילַת פֶּסַח וּמַצָּה וּמָרוֹר כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּשָׁלֹשׁ, מֵאַחַר שֶׁאֲכִילַת מַצָּה מִצְוָה וַאֲכִילַת מָרוֹר מִצְוָה וַאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח מִצְוָה? אָז אֹמַר: זֶה שֶׁאֲכִילַת מַצָּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — הֲרֵיהוּ נָכוֹן כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר (מצות עשה קנח); וְכֵן נָכוֹן שֶׁאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ; אֲבָל הַמָּרוֹר חֲרֵי הוּא טָפֵל לַאֲכִילַת הַפֶּסַח וְאֵין לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. הָרְאָיָה לְכָךְ: שֶׁבְּשַׂר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לְקִיּוּם הַמִּצְוָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ מָרוֹר וּבֵין שֶׁאֵין מָרוֹר; אֲבָל הַמָּרוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עִם בְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר יִתְעָלֶה: "עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (במדבר ט, יא). וְאִלּוּ אָכַל מָרוֹר בְּלִי בָּשָׂר — לֹא עָשָׂה כְּלוּם בְּהֶחְלֵט, וְלֹא נֹאמַר שֶׁקַּיֵּם מִצְוָה אַחַת, הִיא אֲכִילַת מָרוֹר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בא): "צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁמִּצְוַת פֶּסַח צָלִי, מַצָּה וּמָרוֹר. כְּלוֹמַר: שֶׁהַמִּצְוָה הִיא כְּלָלוּתָם. וְשָׁם נֶאֱמַר: "מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר, שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בַּפֶּסַח? תַּלְמוּד לוֹמַר יֹאכְלֻהוּ", כְּלוֹמַר הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ. "יָכוֹל כֹּשֵׁם שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח, יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַצָּה וּמָרוֹר? הֲרֵי אַתָּה דָן: הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מִצְוַת עֲשֵׂה וּמַצָּה וּמָרוֹר מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַצָּה וּמָרוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: יֹאכְלֻהוּ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "יֹאכְלֻהוּ — מִכָּאן אָמְרוּ: הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֲכִילַת שֹׂבַע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה יאכל לפני זה מבשר החגיגה), וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר נֶאֱכָלִים אֲכִילַת שֹׂבַע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע —) לְפִי שֶׁעִקַּר הַמִּצְוָה אֲכִילַת הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה"; וְהַמָּרוֹר מִטְּפֵלֵי בְּשַׂר הַפֶּסַח וְחוֹבוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מֵאֲמָרוֹת אֵלּוּ לְמִי שֶׁהֵבִינָן וְהָרְאָיָה הַבְּרוּרָה בָּזֶה הוּא הַיְסוֹד שֶׁאָמַר הַתַּלְמוּד, וְהוּא אָמְרָם (פסחים קכ.): "מָרוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן", לְפִי שֶׁמִּן־הַתּוֹרָה אֵין חוֹבָה לֶאֱכֹלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא נֶאֱכָל עִם בְּשַׂר הַפֶּסַח. וְזוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה וּמְפֹרֶשֶׁת, שֶׁהוּא מִטְּפֵלֵי הַמִּצְוָה, לֹא שֶׁאֲכִילָתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ מְבֹאָרִים בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכוֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵיל ט"ו בְּאִיָּר עַל מַצָּה וּמָרוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה גַּם עַל זֶה: "עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (שם). וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ בִּפְסָחִים (צה.). וּבְרוּר, שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לַנָּשִׁים, כִּי כֹּשֶׁם שֶׁשְּׁחִיטָתוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לָהֶן — כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצות עשה נז) — כָּךְ [גַּם לֹא] אֲכִילָתוֹ בְּלִי סָפֵק.

יום רביעי י"א תמוז ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח.

קכו. קכז. קכא. קכב.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל קָרְבַּן הַפֶּסַח מְבֻשָּׁל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֶלָּא צָלִי בִּלְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל" (שמות יב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִמַּאֲמָר זֶה, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא כְּלוּם מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן־הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה (החברים הנמנים על ה"פסח") לְאָכְלוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה" (שם, מז). וּלְשׁוֹן הַמִּכִלְתָּא: "חוּצָה" — חוּץ לַמָּקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר הֵיוֹצֵא מִמֶּנּוּ אָסוּר לְאָכְלוֹ וְהוּא בְּמַדְרֵגַת טְרֵפָה (שהיא בעלת חומרות יתרות). וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר הַפֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה — טָהוֹר (אף שרבנן גזרו על פסולי קדשים כמו פיגול ונותר שיטמאו את הידים), וְהָאוֹכְלוֹ חֲרֵי זֶה בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְשָׁם (פה:) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר פֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּנַיֵּחַ (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוֹצָאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח". ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה;) כַּשַּׁבָּת"; וְאִם הִנִּיחַ אָז יִתְחַיֵּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל אֶת־הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמְתַרְגֵּם ("אונקלוס") עַל־פִּי הַקַּבָּלָה: כָּל־בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד. וּלְשׁוֹן הַמִּכִלְתָּא: "כָּל־בֶּן־נֵכָר — זֶה יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל לְגֵר תּוֹשָׁב (בן נח שקיבל על־עצמו ז' המצוות) מִן־הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מה).

הַמִּצְוָה הקכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הֶעָרֵל מִלֶּאֱכוֹל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מח); וְהָאוֹכְלוֹ עָרֵל — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ־בוֹ" (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֶצֶם מֵעַצְמָיו — לוֹקֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (פסחים פד.): "הַשּׁוֹבֵר אֶת־הָעֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר — חֲרֵי זֶה לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת פֶּסַח שֵׁנִי גַּם כֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בּוֹ: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא חַיָּב מַלְקוּת. וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ בוֹ" בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שיש לנהוג בפסח שני), כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח (הראשון) (שם) — הָאֵנִי (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:)אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ (השְׁמֵן שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֶצֶם בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים (פג.).

יום חמישי י"ב תמוז ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.

מצות עשה נג. נב.

הַמִּצְוָה הַקי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹתִיר דָּבָר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח לְמָחֳרַת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר לְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יב, י). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ (מצות עשה צא) שֶׁלָּאו זֶה הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (מתבטל על־ידי קיום העשה), לְפִי שֶׁאָמַר: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ" (שם). וּבַמִּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ" — בָּא הַכָּתוּב לִתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, לוֹמַר: שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַשְׁאִיר דָּבָר מִבְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי (הנקרב ב"י"ד באייר על־ידי מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ עָלָיו: "לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (במדבר ט, יב). וְגַם זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה כָּרִאשׁוֹן.

הַמִּצְוָה הַקי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מִבְּשַׂר הַחֲגִיגָה הַקְּרֵבָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִפְּסָחִים (עא.), לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי (להקרבה), אֶלָּא תֹּאכַל בְּמֶשֶׁךְ שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" (דברים טז, ד). וּבָא הַפִּרּוּשׁ הַמְקֻבָּל בְּפָסוּק זֶה כָּךְ: "לֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר וְגוֹ'" — בַּחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁתֹּאכֵל לִשְׁנֵי יָמִים. יָכוֹל לְיוֹם אֶחָד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "לַבֹּקֶר" — לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי. וְעָלֶיהָ אוֹמֵר יִתְעַלֶּה: "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר" (שם, ב). וְהַנּוֹתָר מֵחֲגִיגָה זוֹ שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ לְפִי שֶׁהוּא בִּכְלַל נוֹתָר — וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: חֲגִיגַת י"ד בִּלְבַד, בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת פְּסָחִים (עא.) וּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ז־ח).

הַמִּצְוָה הַנ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל הָרְאִיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז). וְעִנְיָן מִצְוָה זוֹ, שֶׁיַּעֲלֶה

הָאָדָם עִם כָּל־בֵּן זָכָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַהֲלֹךְ לְבַדּוֹ — יַעֲלֵהוּ לַמִּקְדָּשׁ וְיַקְרִיב קָרְבַּן עוֹלָה כְּשֶׁיַּעֲלֶה. וְהַקָּרְבָּן הַזֶּה שֶׁמַּקְרִיב בַּעֲלוֹתוֹ — הוּא הַנִּקְרָא עֹלַת רְאִיָּה. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ וְהִזְכַּרְנוּ אָמְרָם (חגיגה ו.): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בָּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ. כְּלוֹמַר, מִצְוַת רְאִיָּה, בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (ד.). וְגַם זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ.

הַמִּצְוָה הַנ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲלוֹת לָרֶגֶל לַמִּקְדָּשׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה" (שמות כג, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּכָּתוּב, שֶׁהָעֲלִיָּה הַזֹּאת הִיא שֶׁיַּעֲלֶה עִם קָרְבָּן לַהַקְרִיבוֹ. וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה כַּמָּה פְּעָמִים. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים טז, יא): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל, וְאֵלּוּ הֵן: חֲגִיגָה וּרְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וְכֵן גַּם אָמְרוּ בִּגְמָרָא חֲגִיגָה (ו.): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בָּרֶגֶל: חֲגִיגָה, רְאִיָּה וְשִׂמְחָה". וְעִנְיַן חֲגִיגָה זוֹ — שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן שְׁלָמִים, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה.

יום שישי י"ג תמוז ה'תשע"ד

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט. מצות עשה טז. עט.

הַמִּצְוָה הַנ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּשִׂמְחָה בָּרְגָלִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" (דברים טז, יד), וְהִיא הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית מִשָּׁלֹשׁ מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בָּרֶגֶל. וְהָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלָיו נִרְמָז בְּמִצְוָה זוֹ — הוּא: שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן שְׁלָמִים עַל־כָּל־פָּנִים, וּשְׁלָמִים אֵלּוּ נוֹסָפִים עַל שַׁלְמֵי חֲגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בַּתַּלְמוּד (חגיגה ז.): שַׁלְמֵי שִׂמְחָה. וְעַל הַקְרָבַת שְׁלָמִים אֵלּוּ, אוֹמְרִים: "נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּשִׂמְחָה". וּכְבָר אָמַר הַכָּתוּב: "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה'" (שם כז, ז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּ[מַסֶּכֶת] חֲגִיגָה. וּבִכְלַל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" מַה־שֶּׁאָמְרוּ עוֹד, וְהוּא אָמְרָם (שם ח.): "שְׂמַח בְּכָל־מִינֵי שִׂמְחָה", מִזֶּה: אֲכִילַת הַבָּשָׂר בַּחַגִּים, וּשְׁתִיַּת הַיַּיִן, וּלְבִישַׁת בְּגָדִים חֲדָשִׁים, וְחִלּוּק פֵּרוֹת וּמִינֵי מְתִיקָה לַקָּטַנִּים וְלַנָּשִׁים, וְהַשְּׂחוֹק בִּכְלֵי זֶמֶר וּבְרִקּוּד בַּמִּקְדָּשׁ לְבָד (דוקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), וְהִיא שִׂמְחַת בֵּית־הַשּׁוֹאֵבָה — וְכָל־זֶה נִכְנָס בִּכְלַל אָמְרוֹ "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ". וְהֶחָמוּר שֶׁבָּהֶם — הוּא חִיּוּב שְׁתִיַּת הַיַּיִן דַּוְקָא, כְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מְיֻחָד לְשִׂמְחָה. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא פְּסָחִים (קט.): "חַיָּב אָדָם לְשַׂמֵּחַ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בָּרֶגֶל. בַּמֶּה מְשַׂמְּחָם? בַּיַּיִן". וְשָׁם אָמְרוּ: "תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ. עַכְשָׁו אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בַּיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ" (תהלים קד, טו). וְאָמְרוּ עוֹד: "אֲנָשִׁים בָּרְאוּ לָהֶם (בדבר המשמחן במיוחד) וְנָשִׁים בָּרְאוּ לָהֶם". וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁנִּתְחַיֵּב לְכָלֵל בְּשִׂמְחָה זוֹ הָעֲנִיִּים וְהַחֲלוּשִׁים וְהַגֵּרִים, אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה" (דברים טז, יד).

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲלוֹת לָרֶגֶל בְּלִי שֶׁיְּהֵא עִמָּנוּ קָרְבָּן לְהַקְרִיבוֹ שָׁם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם" (שמות כג, טו), אֶלָּא עַל־כָּל־פָּנִים יִהְיוּ עִמּוֹ עוֹלָה וּשְׁלָמִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה, וְלָאו זֶה אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בּוֹ.

הַמִּצְוָה הָרכ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלְּוִיִּם וּלְהִתְעַלֵּם מֵהֶם מִלְּתֵת מַתְּנוֹתֵיהֶם בִּשְׁלֵמוּת וּמִלְּשַׂמְּחָם בְּרֶגֶל, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ" (דברים יב, יט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "הִשָּׁמֶר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־תַּעֲזֹב — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה".

הַמִּצְוָה הַט"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְהִיל אֶת הָעָם כֻּלּוֹ בַּשְּׁנִי שֶׁל סֻכּוֹת שֶׁל כָּל־מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה וְשֶׁיִּקְרְאוּ כַּמָּה פְּסוּקִים מִמִּשְׁנֵה תּוֹרָה לִפְנֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגוֹ'" (שם לא, יב) — וְזוֹ הִיא מִצְוַת הַקְהֵל. וּבִתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (לד.) כְּשֶׁאָמְרוּ: "כָּל־מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ (שתלויים בתנאי הזמן) נָשִׁים פְּטוּרוֹת", הִקְשׁוּ בַּתַּלְמוּד וְאָמְרוּ: "וַהֲרֵי 'הַקְהֵל' דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָהּ, וְנָשִׁים חַיָּבוֹת? !" וְהֵסַּק בְּסוֹף הָעִנְיָן: "אֵין לְמֵדִין מִן־הַכְּלָלוֹת" (כי "בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן כו'"). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, רְצוֹנִי לוֹמַר אֵיךְ יִקָּרֵא, וּמִי יִקָּרֵא, וּמַה־יִּקָּרֵא — בְּפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מא.).

הַמִּצְוָה הָע"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּקְדּוּשׁ בְּכוֹרוֹת, כְּלוֹמַר לְהַפְרִישָׁם וּלְהַבְדִּילָם לְמַה־שֶּׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה" (שמות יג, ב). וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִיא בָּקָר וָצֹאן וּמִין הַחֲמוֹר בִּלְבָד. צִוּוּי זֶה נִכְפַּל בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁאֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים בָּהּ עַתָּה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טו, יט). וְדִין בְּכוֹר זֶה שֶׁל בְּהֵמָה טְהוֹרָה הוּא: שֶׁיִּנָּתֵן לַכֹּהֲנִים, מַקְרִיבִים חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ וְאוֹכְלִים שְׁאָר בְּשָׂרוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְנִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת חַלָּה (פרק ד משנה א), שֶׁאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יָכוֹל יְהֵא אָדָם מַעֲלֶה בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ (שם יד, כג) — מִמָּקוֹם שָׁאַתָּה מֵבִיא מַעְשַׂר דָּגָן (ארץ ישראל בלבד), אַתָּה מֵבִיא

בְּכוֹרוֹת; מְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין אַתָּה מֵבִיא מַעֲשֵׂר דָּגָן, אִי אַתָּה מֵבִיא בְּכוֹרוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ; אֲבָל בְּכוֹר חוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ קָרֵב, אַךְ קָדוֹשׁ הוּא (שאסור לאכלו כל־זמן שראוי להקרבה, וימתין שיפול בו מום, כי עליו) לְהֵאָכֵל בְּמוּמוֹ (ודינים אלו, הן בארץ ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בֵּין שֶׁבְּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי וּבֵין שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּזְמַנֵּנוּ זֶה, כְּמוֹ מַעֲשֵׂר דָּגָן. וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

יום שבת קודש י"ד תמוז ה'תשע"ד

מצות לא תעשה קמד. קח.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַבְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם אִם הוּא תָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְכוּ' וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ" (דברים יב, יז).

וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "וּבְכֹרֹת" — זֶה הַבְּכוֹר, לֹא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד אֶלָּא לְזָר שֶׁאָכַל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: אַזְהָרָה לַזָּר שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּכוֹר תָּמִים וְגַם אַזְהָרָה לַכֹּהֵן עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לִירוּשָׁלָיִם. וּבִשְׁנֵי הָעִנְיָנִים הַדִּין תָּלוּי בִּבְכוֹר תָּמִים; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקח"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּפְדּוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם" (במדבר יח, יז). אֲבָל מֵתָּר לִמְכֹּרוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא־לב). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (סוף פרשת בחוקותי): "בַּבְּכוֹר הוּא אוֹמֵר "לֹא תִפְדֶּה" — אֲבָל נִמְכָּר הוּא".

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' א

שתהפוך עולמי, יְהִיבְנָא לָךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי – אתן לך בעולם הבא תְּלִיסְרֵי נַהֲרָוָתָא דְּמִשְׁחָא אַפַּרְסְמוֹן דַּכְיָין – שלשה עשר נהרות משמן אפרסמון טהור כְּנַהֲרוֹת פְּרָת וְדִיגְלַת [חידקל], דְּמַעֲנַגְתָּ בָּהוּ – שתתענג בהם ברחיצה וטיול מזה לזה. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ – אמרתי לפניו, וכי הָאי – רק זה אתה נותן לי בעולם הבא וְתוּ לָא. אָמַר לֵי, וּלְחַבְרָךְ מַאי לֵיהוֹ – וכי מה אתן לחברך אם אתן לך דברים נוספים. אֲמַרִי לֵיהּ, וְאֲנָא מַנְּבָרָא דְּלֵית לֵיהּ כְּעִינָא – אני רוצה שתתן לי חלק הרשע שאין לו זכות לקבל את חלקו בעולם הבא. וּמַחְיֵין בְּאֶסְקוּטְלָא אַפּוּתַאי – היכני מלאך באצבע על מצחי, וְאָמַר לִי מתוך שמחה ובדיחות, אֶלְעָזָר בְּרִי, גִּירֵי בָּךְ גִּירֵי – הכיתי בך בחיצי. חוזרת הגמרא להביא מעשים שגזרו חכמים תענית על הגשמים: רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא – ועדיין לא ירד גשם. אָמְרוּ לֵיהּ, וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְאָתֵי מִיטְרָא, ומדוע אצלך לא. אָמַר לְהוּ, הָא אֲנָא, וְהָא בַּר לֵוָאי – זה אני וזה בן לוי, כלומר אין שנינו באותה מעלה והוא עדיף ממני, אָמְרוּ לֵיהּ דְּנִיתֵי וְנִיכַּוֵּין דַּעְתִּין – שיבוא אלי ונכוין דעתנו יחד בתפילה. אֵיפְשָׁר דְּתָבְרֵי צִיבּוּרָא לְבַיְיחוּ – ואז יתכן שהציבור יכניעו את ליבם, דְּאָתֵי מִיטְרָא – שבזכות זה ירד גשם. בָּעוּן רַחֲמֵי – ביקשו רבי חמא ורבי יהושע רחמים וְלֹא אָתֵי מִיטְרָא – ועדיין לא ירד גשם. אָמַר לְהוּ רבי חמא לציבור, נִיחָא לְכוּ – האם אתם מקבלים ומסכימים שֶׁיָּבֹא מָטָר רק בִּשְׁבִילָנוּ [בזכותנו] בלא זכות הציבור. אָמְרוּ לֵיהּ, הֵן. אָמַר, רָקִיעַ רָקִיעַ, כַּסִּי פָּנַיִךְ בעבים וירד גשם. ולֹא אִיכַּסֵּי – עדיין לא התכסה הרקיע בעננים. חזר ואמר, כַּמָּה עָזִין פָּנֵי רָקִיעַ, שאינם שומעים לגזירת הצדיקים. ואז אִיכַּסֵּי וְאָתָא מִיטְרָא – התכסה הרקיע בעננים וירד גשם.

מעשה נוסף: לֵוִי גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלִיתָ וְיָשַׁבְתָּ בַּמָּרוֹם, וְאֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל בָּנֶיךָ, אף שראויים הם שתרחם עליהם, ואז אָתָא מִיטְרָא. וְאולם לוי אִיטַּלַּע – נעשה חיגר, כיון שהטיח דברים כלפי מעלה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, ממעשה זה נלמד שלְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה בדרך בזיון וניצוח, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הַטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאִיטַּלַּע, וּמַנּוּ – ומי הוא אותו אדם גדול, לֵוִי, שהיה אדם גדול שנענה על דבריו, אך נעשה חיגר משום שדיבר בלשון תרעומת. מקשה הגמרא: וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ – וכי דבר זה גרם לו להיות חיגר, וְהָא לֵוִי אַחֲוֵי קִדְּדָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי – והרי הראה לפני רבי מה היא 'קידה' האמורה בתורה, שנעץ שני גודליו בארץ והתכופף ונשק לרצפה וזקף, וכשזקף אִיטַּלַּע, ומבואר שהקידה גרמה לו. מתרצת הגמרא: הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ – שני הדברים גרמו לו לכך, שהחטא שהטיח דברים כלפי מעלה גרם לו שנעשה חיגר בקידה.

מעשה בתפילת חכם על הגשמים: רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָנִי שֶׁמַּעֲינָהוּ לְהַנָּךְ עֲנָנֵי – שמע עננים שהיו בשמי ארץ ישראל דְּקָאָמְרִי, כלומר שהשר הממונה עליהם אומר להם, נִיתוּ וְנִיתְבֵּי מַיָּא – בואו ונוריד מי גשמים בַּעֲמוֹן וּמוֹאָב ולא כאן בארץ ישראל. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּשֶׁנְּתַתָּ תּוֹרָה לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל חֲזַרְתָּ עַל כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא קִבְּלוּהָ, וְעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם מָטָר, ולא לישראל שקיבלו את התורה. וציוה על העננים, שֶׁדּוּ הָכָא – הורידו את הגשמים כאן בארץ ישראל. ואכן שַׁדְיוּהּ אַדּוּכְתֵּיהוּ – הורידו העננים את הגשמים במקומם.

אגב שהוזכר המעשה באמורא זה מביאה הגמרא דרשה בשמו: דָּרַשׁ רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָנִי, מַאי דִּכְתִיב בתהלים (צב יג) "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרַח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה", הרי אִם נֶאֱמַר שהוא כַּתָּמָר לָמָּה נֶאֱמַר שהוא כְּאֶרֶז, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז לָמָּה נֶאֱמַר תָּמָר. וביאר, שאִילּוּ נֶאֱמַר תָּמָר וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר שהצדיק הוא רק כתמר, מַה תָּמָר

מלכים־ב טו כט־לח

כט בִּימֵי פֶּקַח מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בָּא֙ תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר֙ מֶלֶךְ אַשּׁוּר֔ וַיִּקַּ֕ח אֶת־עִיּ֖ון וְאֶת־אָבֵ֣ל בֵּית־מַעֲכָ֑ה וְאֶת־יָנוֹחַ֙
וְאֶת־קֶ֔דֶשׁ וְאֶת־חָצ֖וֹר וְאֶת־הַגִּלְעָ֑ד וְאֶת־הַגָּלִ֣ילָה כֹ֔ל אֶ֥רֶץ נַפְתָּ֖לִי וַיַּגְלֵ֥ם אַשּׁוּרָ֖ה: ל וַיִּקְשָׁר־קֶ֣שֶׁר הוֹשֵׁ֗עַ
בֶּן־אֵלָ֤ה עַל־פֶּ֙קַח֙ בֶּן־רְמַלְיָ֔הוּ וַיַּכֵּ֖הוּ וַיְמִיתֵ֑הוּ וַיִּמְלֹךְ֙ תַּחְתָּ֔יו בִּשְׁנַ֥ת עֶשְׂרִ֖ים לְיוֹתָ֥ם בֶּן־עֻזִּיָּ֑הוּ: לא וְיֶתֶר֙
דִּבְרֵי־פֶ֔קַח וְכָל־אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הִנָּ֣ם כְּתוּבִ֑ים עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֣י הַיָּמִ֔ים לְמַלְכֵ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל: פ לב בִּשְׁנַ֥ת שְׁתַּ֖יִם
לְפֶ֣קַח בֶּן־רְמַלְיָ֔הוּ מֶ֥לֶךְ יִשְׂרָאֵ֖ל מָלַ֣ךְ יוֹתָ֑ם בֶּן־עֻזִּיָּ֖הוּ מֶ֥לֶךְ יְהוּדָ֖ה: לג בֶּן־עֶשְׂרִ֥ים וְחָמֵ֖שׁ שָׁנָ֣ה הָיָ֑ה בְּמָלְכֹ֔
וְשֵׁ֥שׁ־עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֣ה מָלַ֔ךְ בִּירוּשָׁלִָ֑ם וְשֵׁ֣ם אִמּ֔וֹ יְרוּשָׁ֖א בַּת־צָדֹֽוק: לד וַיַּ֣עַשׂ הַיָּשָׁ֗ר בְּעֵינֵ֤י יְהוָה֙ כְּכֹ֣ל
אֲשֶׁר־עָשָׂ֔ה עֻזִּיָּ֥הוּ אָבִ֖יו עָשָׂ֑ה: לה רַ֗ק הַבָּמֹ֤ות לֹֽא־סָרוּ֙ עֹ֔וד הָעָ֖ם מְזַבְּחִ֥ים וּמְקַטְּרִ֖ים בַּבָּמֹ֑ות הֽוּא־בָנָ֣ה
אֶת־שַׁ֔עַר בֵּ֥ית יְהוָ֖ה הָעֶלְיֹֽון: לו וְיֶתֶר֙ דִּבְרֵ֣י יוֹתָ֔ם אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הֲלֹא־הֵ֣ם כְּתוּבִ֑ים עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֣י הַיָּמִ֔ים
לְמַלְכֵ֖י יְהוּדָ֑ה: לז בַּיָּמִ֤ים הָהֵם֙ הֵחֵ֣ל יְהוָ֔ה לְהַשְׁלִ֖יחַ בְּיְהוּדָ֑ה רְצִ֣ין מֶ֔לֶךְ אֲרָ֖ם וְאֶ֥ת פֶּ֖קַח בֶּן־רְמַלְיָֽהוּ:
לח וַיִּשְׁכַּ֥ב יוֹתָ֖ם עִם־אֲבֹתָ֑יו וַיִּקָּבֵ֣ר עִם־אֲבֹתָ֔יו בְּעִ֖יר דָּוִ֣ד אָבִ֑יו וַיִּמְלֹךְ֙ אָחָ֣ז בְּנ֔ו תַּחְתָּֽיו: פ

מלכים־ב טז א־ח

א בִּשְׁנַ֥ת שְׁבַע־עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֣ה לְפֶ֣קַח בֶּן־רְמַלְיָ֔הוּ מָלַ֖ךְ אָחָ֑ז בֶּן־יוֹתָ֥ם מֶ֖לֶךְ יְהוּדָ֥ה: ב בֶּן־עֶשְׂרִ֥ים שָׁנָ֖ה אָחָ֣ז
בְּמָלְכֹ֑ו וְשֵׁ֥שׁ־עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֣ה מָלַ֔ךְ בִּירוּשָׁלִָ֑ם וְלֹא־עָשָׂ֤ה הַיָּשָׁר֙ בְּעֵינֵ֣י יהוָ֔ה אֱלֹהָ֖יו כְּדָ֥וִד אָבִֽיו: ג וַיֵּ֖לֶךְ בְּדֶ֣רֶךְ
מַלְכֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וְגַ֣ם אֶת־בְּנ֔ו הֶֽעֱבִ֖יר בָּאֵ֑שׁ כְּתֹעֵבֹ֣ות הַגֹּוִ֔ים אֲשֶׁ֥ר הֹורִ֖ישׁ יהוָ֥ה אֹתָ֛ם מִפְּנֵ֥י בְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל:
ד וַיִּזְבַּ֖ח וַיְקַטֵּ֣ר בַּבָּמֹ֑ות וְעַל־הַגְּבָעֹ֖ות וְתַ֥חַת כָּל־עֵ֖ץ רַעֲנָֽן: ה אָ֣ז יַעֲלֶ֤ה רְצִין֙ מֶ֣לֶךְ־אֲרָ֔ם וּפֶ֖קַח בֶּן־רְמַלְיָ֑הוּ
מֶ֣לֶךְ־יִשְׂרָאֵ֔ל יְרוּשָׁלִַ֖ם לַמִּלְחָמָ֑ה וַיָּצֻ֣רוּ עַל־אָחָ֔ז וְלֹ֥א יָכְל֖וּ לְהִלָּחֵֽם: ו בָּעֵ֣ת הַהִ֗יא הֵשִׁ֤יב רְצִין֙ מֶ֣לֶךְ־אֲרָ֔ם
אֶת־אֵילַ֥ת לַאֲרָ֖ם וַיְנַשֵּׁ֣ל אֶת־הַיְהוּדִ֑ים מֵאֵילֹ֖ות וַאֲרַמִ֣ים (וַאֲדֹמִ֔ים קרי) בָּ֣אוּ אֵילַ֔ת וַיֵּשְׁב֥וּ שָׁ֖ם עַ֥ד הַיֹּֽום
הַזֶּ֑ה: פ ז וַיִּשְׁלַ֤ח אָחָז֙ מַלְאָכִ֔ים אֶל־תִּגְלַ֥ת פִּלֶאסֶ֖ר מֶ֣לֶךְ־אַשּׁ֑וּר לֵאמֹ֗ר עַבְדְּךָ֤ וּבִנְךָ֙ אֲנִ֔י עֲלֵ֥ה וְהוֹשִׁיעֵ֖נִי מִכַּ֣ף
מֶ֣לֶךְ־אֲרָ֔ם וּמִכַּ֥ף מֶ֖לֶךְ יִשְׂרָאֵ֑ל הַקּוֹמִ֥ים עָלָֽי: ח וַיִּקַּ֣ח אָחָ֗ז אֶת־הַכֶּ֤סֶף וְאֶת־הַזָּהָב֙ הַנִּמְצָ֣א בֵּ֔ית יְהוָ֖ה
וּבְאֹצְרֹ֥ות בֵּית־הַמֶּ֖לֶךְ וַיִּשְׁלַ֥ח לְמֶ֣לֶךְ־אַשּׁ֑וּר שֹֽׁחַד:

רש"י

(ל) בשנת עשרים ליותם. היה לו לומר בשנת ארבע לאחז, שהרי כל ימי מלכות יותם שש עשרה שנה, אלא לפי שהיה אחז רשע, רצה הכתוב למנותם ליותם בקבר, ולא לאחז בחיים, כך הוא בסדר עולם: **(לז) בימים ההם.** בסוף ימיו של יותם: **להשליח.** לגרות:

מצודת דוד

(ל) שנת עשרים ליותם. כי פקח מלך בנ"ב לעזריה, ובסוף השנה ההיא מת עזריה, ובתחלת השנה הבאה מלך יותם בנו, וימי מלכותו ט"ז שנה, ופקח מלך כ' שנה, והם שנה אחת ממלכות עזריה, וט"ז ממלכות יותם, וג' שנים אחרי מות יותם, וכלו אם כן בי"ט מהתחלת מלכות יותם, ובתחילת השנה הבאה מלך הושע, והיא כ' להתחלת מלכות יותם וראה הכתוב למנות שנות הושע לימי יותם הצדיק בקבר, ולא לימי אחז בנו הרשע בחיים: **(לב) בשנת שתים.** כי פקח מלך שנה אחת בימי עוזיה, ויותם מלך בשנה הבאה, והיא בשנת ב' לפקח: **(לג) ושש וכו'.** ומקוטעות היו: **(לה) הוא בנה.** רצה לומר: עשה עליו בנין נכבד וגדול ממה שהיתה, או שנפל ועשהו מחדש ואולי זהו הנקרא (ירמיהו כו י): שער ה' החדש: **(לז) בימים ההם.** אחרי מות יותם: **(א) בשנת שבע עשרה.** כי יותם מלך בב' לפקח, וימי מלכותו ט"ז שנה, וכלו בי"ז לפקח, ואז מלך אחז: **(ב) ושש וכו'.** ומקוטעות היו: **(ג) העביר באש.** היא עבודת המולך, שמעביר בנו בין שתי מדורות אש: **(ה) ולא יכלו להלחם.** לא התגברו במלחמה על ירושלים: **(ו) השיב וכו' את אילת.** זו היא האמור למעלה (יד כב) אשר בנה עזריה והשיבה ליהודה, ועתה בא רצין והשיבה לארם: **וינשל.** גלה משם היהודים, והאדומים ישבו בה כאשר ישבו בה מאז, טרם לקחה אמציה ולפי שבא ארם להחזיר לאדום, לזה אמר השיב לארם, כאילו היתה שלהם מאז, כי באו במקום אדום:

מצודת ציון

(כט) אבל בית מעכה. כן שם העיר: **הגלילה.** ארץ הגליל: **(לז) החל.** התחיל: **להשליח.** לגרות ולהסית, כמו (שמות ח יז): הנני משליח בך: **(ג) הוריש.** גירש: **(ה) ויצרו.** מלשון מצור: **(ו) וינשל.** ענין השלכה, כמו (דברים ז א): ונשל גוים רבים: **(ח) בית ה'.** בבית ה':

קכג. א־ד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז:
ד רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלְּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז (כתיב לגאיונים) לִגְאֵי יוֹנִים:

קכד. א־ח

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל: ב לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ
אָדָם: ג אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: ד אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ: ה אֲזַי עָבַר
עַל־נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּדוֹנִים: ו בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: ז נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח
יֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: ח עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קכה. א־ב

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה
סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

רש"י

(א) שיר וגו' היושבי. יו"ד יתירה: **(ד) הלעג השאננים.** לעג הגוים השאננים שבענו: **הבוז.** שבזו את גיא היונים היא ירושלים: **לגאיונים.** כתיב חד וקרינן תרין: **(ג) בחרות אפם בנו.** כשחרה אפם בנו: **בחרות.** כמו בעשות: **(ד) נחלה.** לשון חולי: **(ז) נפשינו [כצפור] נמלטה.** מהם כצפור אשר נמלטה מפח יוקשים:

מצודת דוד

(א) אליך נשאתי וגו'. להיות צופים ומביטים לעזרה: **היושבי.** אתה היושב בשמים: **(ב) אל יד.** צופים אל יד אדוניהם ליתן להם דבר מה ואינם חדלים מלצפות עד אשר יתן להם: **(ג) כי רב.** בא לנו בזיון הרבה עד נשבע ממנו לגודל הרבוי והוא ענין מליצה: **(ד) רבת.** הרבה שבעה נפשנו מן הלעג הבבלי' היושבי' שאנן והשקט: **הבוז.** מן הבזיון

מצודת ציון

(א) היושבי. היו"ד יתירה: **(ב) גברתה.** היא אשת האדון כמו מפני שרי גברתי (בראשית יז): **(ד) השאננים.** ענין ההשקט והמנוחה כמו שאנן מואב (ירמיה מח): **לגאיונים.** היא מלה מורכבת מלשון גאוה ומלשון אונאה וגזל כמו ואיש לא יונה (יחזקאל יח):

אשר היא לגאי יוני' ר"ל אשר הגאים והמאנים בזו אותנו וכפל הדבר במ"ש למרבית הבזיון: **(א) לולי ה'.** אם לא ה' אשר היה עמנו: **יאמר וגו'.** סרס המקרא יאמר נא ישראל לולי ה' וגו': **(ב) בקום.** בעת אשר קם עלינו אדם להרוג ולאבד: **(ג) אזי.** אם לא היה ה' עמנו אזי היו בולעים אותנו חיים והוא ענין מליצה על כי התאב לאכול לא ימתין עד יבושל כי אם אוכלו חי ואמר כאילו מרוב תאותם לבלעני היו ממהרים לבלוע חי: **בחרות.** בעת חרה אפם בנו: **(ד) המים.** דימה המון האויבים לשטיפת מים רבים: **נחלה.** נחל מים היה עבר על נפשינו: **(ה) הזדונים.** השוטפים בזדון וברשע וכפל הדבר פעמים ושלש להתחזקות וכדרך המליצה בכל מקום: **(ו) ברוך ה'.** אבל ברוך ה' שלא עזב אותנו להיות טרף לשניהם: **(ז) כצפור.** כמו הצפור אשר נמלטה מרשת המוקש להלכד בה: **הפח נשבר.** ר"ל הרשעים נפלו ועי"ז נמלטנו מידם ועל שהמשיל לצפור אמר לשון הנופל בהצלת הצפור: **(ח) עזרנו.** העזר שלנו באה בהזכרת שם ה' עושה שמים וארץ ולא באה העזר בכח ידינו: **(א) הבוטחים בה'.** אותם הבוטחים בה' המה כהר ציון אשר לא ינטה ממקומו ולעולם ישב על כנו: **(ב) ירושלים.** כמו ירושלים שההרים מסבבים לה כן ה' סביבות עמו הבוטחים בו להגין עליהם עד עולם:

יהל אור

א שיר המעלות אליך נשאתי את עיני וגו'. רבות בשלח פכ"ה דקמ"ב ע"ב אבל כשיעשו תשובה ויתלו עיניהם למרום כד"א אליך נשאתי את עיני כו' לשום שפלים למרום כו' ע"ש. יש להעיר ממ"ש בענין בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם כו' דהיינו שצריך להביט בכל דבר אל שרשו שהכל מאת ה'. עמ"ש בד"ה ויעש משה נחש נחושת. ומ"ש בד"ה כה תברכו שבמקום שהמחשבה של אדם מתבונן ומחשב שם הוא כולו וזהו שרפים עומדים ממעל לו כו':

(ב) זח"א ויגש דר"ח ע"ב מפרש דקאי על מל'. ואשא עיני אל ההרים היינו אל ז"א כו' ובפ' ויחי דרכ"ט סע"א פי' אליך נשאתי היינו ע"ד ממעמקים קראתיך דהיינו או"א שבה מלובש אור הכתר כו'. וכן פי' בפ' ואתחנן דרס"ה ע"ב שהיו"ד דהיושבי זהו יסוד אבא כו' המקבל ממו"ס כו'. והרמ"ז שם האריך. ויש לפרש כי שמים סוכ"ע. ויו"ד זהו צמצום הקו להיות מקור לסוכ"ע. א"נ שמים יחו"ע שלמעלה היש ולמטה כלא חשיבי:

ה שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ — יַחֲזִיר לָהֶן חָמֵשׁ סְלָעִים; אִם לִשְׁנֵי כֹהֲנִים נָתְנוּ — אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם. זָכָר וּנְקֵבָה — הָאָבוֹת פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.

ו אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים — זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ, נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה — אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוּ לַכֹּהֵן — יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן — יִתֵּן. מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים — כְּיוֹם שֶׁלְּפָנָיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם נָתַן — לֹא יִטֹּל; וְאִם לֹא נָתַן — לֹא יִתֵּן. מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְדָּה; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם — בְּחֶזְקַת שֶׁנִּפְדָּה, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא נִפְדָּה. הוּא לִפְדּוֹת, וּבְנוֹ לִפְדּוֹת —

פירוש ברטנורא

ה מת אחד. מן הולדות: **יחזיר להם חמש סלעים.** ויחלוקו שני האבות. והני מילי כשכתב אחד מהן הרשאה לחברו, אבל אם לא כתב אחד מהן הרשאה לחברו, כי אזיל חד מינייהו לגבי כהן דחי ליה לומר בנך החי, וכי אזיל אידך דחי ליה לומר בנך החי: **זכר ונקבה האבות פטורים.** דכל חד וחד אמר ליה לכהן הנקבה שלי היא: **והבן חייב לפדות את עצמו.** דמכל מקום בכור הוא: **שתי נקבות וזכר.** יש לומר האחת ילדה נקבה והאחרת זכר ונקבה והנקבה יצאה תחלה, הלכך אין כאן לכהן כלום. וכן שני זכרים ושני נקבות:

ו אחת בכרה ואחת שלא בכרה וכו'. אין כאן לכהן כלום. דיש לומר המבכרת ילדה הנקבה: **מת הבן בתוך שלשים יום** אבכורות ודאין דעלמא קאי: **יחזיר.** דנפל הוה. ולא מיחייב בפדיון עד לאחר שלשים יום: **מת ביום שלשים כיום שלפניו.** ואע"פ שנתן לו יחזיר. דגמרינן חודש חודש ממדבר, כתיב הכא (במדבר י"ח) ופדוייו מבן חודש תפדה, וכתיב במדבר (שם ג') פקוד כל בכור זכר מבן חודש ומעלה, דמשמע לאחר שלשים: **רבי עקיבא אומר אם נתן לא יטול.** מספקא ליה לר"ע מדאיצטריך למכתב ומעלה גבי ערכין, ולא גמרי ממדבר, הוו להו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים, הלכך אם נתן לא יטול. ואם לא נתן לא יתן, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. והלכה כחכמים: **בחזקת שלא נפדה.** דלא עביד איניש דפריק תוך שלשים: **לאחר שלשים בחזקת שנפדה.** דכהן [הוי מוציא מחבירו והורע כחו]: **הוא קודם לבנו.** הכל מודים כל היכא דלית ליה אלא חמש סלעים הוא קודם את בנו, דמצוה דידיה עדיף.

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד בענין ספק בכורים.

שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ — שעדיין לא ילדו, **וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים** — ונתערבו, **זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן** — שהרי כל זכר בודאי בכור הוא לאמו. **מֵת אֶחָד מֵהֶן** — אחד מהולדות, **בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם** — והרי אין ידוע בכורו של מי מת, **אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ** — שני האבות את דמי הפדיון, **יַחֲזִיר לָהֶן חָמֵשׁ סְלָעִים** — והאבות מחלקים אותן ביניהם. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שכתבו הרשאה זה לזה, שאחד יכול לתבוע בשביל חברו; אבל אם לא כתבו הרשאה זה לזה, יכול הכהן לדחות כל אחד מהם ולומר לו: לא בנך מת (בכורות מט, א). **אִם לִשְׁנֵי כֹהֲנִים נָתְנוּ** — שכל אחד מהם נתן דמי הפדיון לכהן אחר, **אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם** — את הפדיון, שכל כהן יכול לומר: פדיונו של החי בידי. **זָכָר וּנְקֵבָה** — אם שתי הנשים של שני האנשים ילדו זכר ונקבה, ונתערבו, **הָאָבוֹת פְּטוּרִין** — מליתן חמש סלעים לכהן, שכל אחד אומר: הנקבה שלי היא, **וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ** — שהרי ודאי בכור הוא, והלכה היא, שאם האב לא פדה את בנו בכורו, חייב הבן כשיגדל לפדות את עצמו. **שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר** — ילדו שתי הנשים שתי נקבות וזכר, **אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת** — ונתערבו, **אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם** — שמא הנקבות יצאו תחילה ואין כאן בכור.

באור משנה ו

אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים — שתי נשים של שני אנשים, אחת מהן כבר ילדה בכור ואחת עדיין לא ילדה, **וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים** — ונתערבו, **זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ, נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן** — שהרי אשתו ילדה לו בכור. **זָכָר וּנְקֵבָה** — אם שתי נשים אלו ילדו זכר ונקבה, ונתערבו, **אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם** — שזה שלא בכרה אשתו יכול לומר: אשתי ילדה את הנקבה. **מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם** — משנתנו עוברת כאן לענין בכור ודאי, שאם הבכור מת בתוך שלושים יום להיוולדו, **אַף עַל פִּי שֶׁנְּתָנוּ לַכֹּהֵן** — שהאב כבר נתן לכהן את דמי פדיונו, חמש סלעים, **יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים** — יחזיר הכהן לאב את חמש הסלעים שקיבל ממנו. יש מפרשים הטעם, שהואיל והבכור מת בתוך שלושים יום, הרי הוברר שנפל הוא, ואין אביו חייב בפדיונו (**רש"י**); ויש מפרשים, שאפילו ידענו בו שכלו לו חדשיו ואינו נפל, אם מת בתוך שלושים, אין אביו חייב לפדותו, שהרי נאמר (**במדבר יח, טז**): "ופדוייו מבן חודש תפדה", ועוד לא הגיע זמן פדיונו (**תוספות**); **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** — מת הבכור לאחר שלושים יום, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן** — האב עדיין פדיונו לכהן, **יִתֵּן** — חייב האב ליתן חמש סלעים לכהן, שלמדים בגזירה שווה "ערך, ערך" מערכין, שבבכור כתוב (**במדבר יח, טז**): "תפדה בערכך", מה בערכין האומר: ערך פלוני עלי, ומת אותו פלוני, חייב (**ערכין ה, ד**), אף בבכור שמת חייב אביו ליתן לכהן פדיונו (**גמרא בכורות נא, ב**). **מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים** — מת הבן הבכור ביום שלושים, **כְּיוֹם שֶׁלְּפָנָיו** — כאילו מת ביום שלפני שלושים, כלומר שדינו כמת בתוך שלושים יום, ואף על פי שנתן לכהן פדיונו, יחזיר לו, שנאמר כאן (**במדבר יח, טז**): "ופדויו מבן חודש תפדה". ונאמר (**במדבר ג, מ**): "פקוד כל בכור זכר... מבן חודש ומעלה", מה שם: "ומעלה", שמשמעו לאחר שלושים, אף כאן: מבן חודש ומעלה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם נָתַן** — כבר פדיונו לכהן, **לֹא יִטֹּל** — מן הכהן, שאין הכהן חייב בכגון זה להחזיר את חמש הסלעים שקיבל; **וְאִם לֹא נָתַן** — עדיין, **לֹא יִתֵּן** — אינו חייב ליתן, שספק לו לרבי עקיבא אם צריך בבכור מבן חודש ומעלה (**גמרא**); הלכך אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן, שהמוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כתנא קמא. **מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם** — ואין יודעים אם נתן לכהן פדיונו, **בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה** — הבן הבכור, שאין אדם רגיל לפדות את בנו בתוך שלושים, **עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְדָּה** — ואם לא הביא ראיה, חייב הוא בפדיון. **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** — מת האב לאחר שלושים יום, **בְּחֶזְקַת שֶׁנִּפְדָּה** — הבן, **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא נִפְדָּה** — כלומר עד שיאמרו לבן שציוה אביו בשעת מיתתו לומר שלא נפדה, ואין צריך עדות גמורה על כך (**רש"י**). ויש גירסה אחרת: עד שיביא ראיה שלא נפדה — כלומר עד שיביא הכהן ראיה שלא פדאו אביו (**עיין "תוספות יום טוב"**). **הוּא לִפְדּוֹת, וּבְנוֹ לִפְדּוֹת** — אם אדם חייב לפדות את עצמו, משום שלא נפדה

הוּא קוֹדֵם אֶת בְּנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, שֶׁמִּצְוָתוֹ עַל אָבִיו, וּמִצְוַת בְּנוֹ עָלָיו.

ז חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן — בְּמָנֶה צוֹרִי. שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה, וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע — כֻּלָּם בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּמָנֶה צוֹרִי. וְכֻלָּם נִפְדִּין בְּכֶסֶף, וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף, חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים.

ח אֵין פּוֹדִין לֹא בַּעֲבָדִים, וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת. כָּתַב לַכֹּהֵן, שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים

פירוש ברטנורא

כי פליגי דאיכא חמש סלעים ממשעבדי וחמש בני חורי, ר' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, וחמש סלעים דידיה דאחייב בהו אבוה אזיל כהן וטריף ממשעבדי, שהרי שעבודו של כהן קדים. והיינו דקאמר שמצותו על אביו, כלומר שמאביו נשתעבדו הנכסים. ובהני חמש בני חורי פריק לבריה מיד, דאי יהיב בני חורי משום פדיון דידיה, תו לא מפריק בנו, דשמא שעבוד הלקוחות קודם ללידת בנו. ורבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, ואי יהיב בני חורי בשביל בנו תו לא מפריק איהו, דכהן לא מצי טריף לקוחות, הלכך מצוה דידיה עדיף. והלכה כחכמים:

ז חמש סלעים של בן. הסלע האמור במשנה הוא השקל האמור בתורה בכל מקום. ופעמים נקרא בתורה כסף, חמשים כסף, מאה כסף. והוא היה בימי משה משקל שלש מאות ועשרים גרגירי שעורה, ובבית שני הוסיפו עליו והעלוהו למשקל שלש מאות ושמונים וארבע שעורה. וכן מונים היום לחמש סלעים של בן. ונמצאו חמש סלעים משקל אלף ותשע מאות ועשרים שעורות בינוניות של כסף מזוקק: **במנה צורי.** היוצא במדינת צור. וכל כסף של תורה, כגון חמשת סלעים של בן, ושלשים של עבד, וחמשים של אונס ומפתה, ומאה של מוציא שם רע, כולם במנה צורי שהוא כסף מזוקק. וכל כסף שהוא מדבריהם כגון הקנסות וכתובת אשה לדברי רמב"ם כולם כסף מדינה, שאחד משמונה חלקים שבהם כסף ושבעה חלקים נחושת. אבל רבותי הורו שכתובת בתולה יש לה דין כסף של תורה, שכן כתוב כמוהר הבתולות, ומאתן זוזי הן של כסף נקי. ומשקל כל זוז תשעים ושש שעורות: **וכולן נפדין.** הכי קאמר, וכל הנפדים נפדין בכסף ובשוה כסף, חוץ מן השקלים. כל הנפדין כגון בכור אדם והקדשות, נפדין בין בכסף בין בשוה כסף, חוץ מן השקלים, שהבא לשקול מחצית השקל צריך שיתן אותו מכסף נקי מטבע מצוייר ולא שוה כסף. ומעשר שני נמי אין נפדה אלא במטבע של כסף שיש עליו צורה ולא בשוה כסף, דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך, כסף שיש עליו צורה:

ח אין פודין. בכור אדם: **לא בעבדים.** אע"ג דאמרן לעיל בכסף ובשוה כסף, אין פודין לא בעבדים: **ולא בשטרות.** שאם יש לו שטר על חברו בחמש סלעים ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו, אין בנו פדוי: **ולא בהקדשות.** כלומר, ולא ההקדשות נמי אין פודין אותן לא בעבדים ולא בשטרות ולא

משניות מבוארות – קהתי

על ידי אביו, וחייב לפדות את בנו, **הוּא קוֹדֵם אֶת בְּנוֹ** — פדיונו קודם לפדיון בנו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנוֹ קוֹדְמוֹ** — פדיון בנו קודם לפדיונו, **שֶׁמִּצְוָתוֹ עַל אָבִיו** — מצוות פדיונו היתה על אביו, שאביו היה חייב לפדותו, **וּמִצְוַת בְּנוֹ עָלָיו** — ומצוות פדיון בנו מוטלת עליו. בגמרא מבואר, שאם אין לו אלא חמש סלעים אף רבי יהודה מודה שהוא קודם לבנו, שמצוות פדיון עצמו עדיפה; לא נחלקו אלא בכגון שלאחר שנתחייב אביו בפדיונו מכר קרקעות ששוויים חמש סלעים **(תוספות)**, ויש בידו נכסים ששוויים חמש סלעים; רבי יהודה סובר: מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר היא **(עיין "תוספות יום טוב" במשנה ג, דיבור המתחיל "רבי יהודה אומר")**, ויכול הכהן לגבות פדיונו מהנכסים שבידי לקוחות, שמצוותו על אביו, כלומר שמאביו נשתעבדו אותם הנכסים לכהן, הלכך פודה הוא את בנו בנכסים שבידו. וחכמים סוברים, שמלוה הכתובה בתורה אינה ככתובה בשטר, ואם יתן לכהן את הנכסים שבידו בשביל פדיון בנו, לא יהא לו במה לפדות את עצמו, שאין הכהן יכול לגבות את פדיונו מלקוחות, הלכך הוא קודם את בנו. והלכה כחכמים.

באור משנה ז

בענין פדיון הבן כתוב בתורה (במדבר יח, טז): "תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש" — חמשת שקלים אלו קרויים בלשון המשנה "חמש סלעים". כמו ששנינו בפרקנו; ואמנם כלל הוא, שהסלע האמור במשנה הוא השקל האמור בתורה בכל מקום, ומשקלו היה בימי משה כמשקל 320 גרעינים, בגודל גרעיני שעורה, מכסף מזוקק. בימי בית שני הוסיפו על משקלו ששית מלבר (מבחוץ). דהיינו חמישית מהמשקל הקודם (64 גרעינים), ונמצא שהעלו משקלו ל-384 גרעינים מכסף מזוקק, והוא הנקרא "סלע צורי" (משקלו בגרמים = 19.2 גרם כסף צרוף. — על פי "חזון איש"). משנתנו באה ללמד, ש"חמש הסלעים", של פדיון הבן הן לפי סלע צורי, היינו כסף נקי כמשקל 1920 גרעינים בגודל גרעיני שעורה (96 גרם כסף טהור). ואגב ענין זה באה המשנה ללמדנו שכל "כסף" הנזכר בתורה מחשבים אותו לפי מטבע ה"מנה" של מדינת צור (מנה = 25 סלע. שהן מאה דינר).

חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן — של פדיון הבן, **בְּמָנֶה צוֹרִי** — מחשבים אותן לפי ה"מנה" הצורי, כמו שבארנו לעיל בהקדמה למשנתנו. **שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד** — "שלושים שקלים" הנזכרים בתורה בענין עבד, שכתוב **(שמות כא, לב)**: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו", **וַחֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה** — נערה בתולה; שכתוב באונס **(דברים כב, כט)**: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", ובמפתה כתוב **(שמות כב, טז)**: "כסף ישקול כמוהר הבתולות", ולמדים מפתה מאונס ש"כסף ישקול" היינו חמישים שקל, **וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע** — על אשתו, שכתוב בו **(דברים כב, יט)**: "וענשו אותו מאה כסף", **כֻּלָּם בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּמָנֶה צוֹרִי** — אף אלו שלא כתוב בהם "שקלים" אלא "כסף", הכוונה בהם לשקלים (סלעים) שמחשבים אותם לפי מנה צורי. ברם, כסף שחייבים מדברי סופרים מחשבים אותו לפי כסף מדינה, וכל "סלע מדינה" ערכה כדי שמינית של הסלע הצורי (בענין "כתובה" יש דעות שיש לה דין כסף של תורה, שלמדים אותה מן הכתוב "כמוהר הבתולות"). **וְכֻלָּם נִפְדִּין** — כלומר: וכל הנפדים, כגון בכור אדם והקדשות, נפדים **בְּכֶסֶף, וּבְשָׁוֶה כֶּסֶף** — בין במטבעות של כסף בין בשווה כסף, כלומר שאפשר לשלם בשווה כסף במקום מטבעות, **חוּץ מִן הַשְּׁקָלִים** — מחצית השקל שחייב כל אחד ליתן בכל שנה למקדש, אינו ניתן אלא במטבע של כסף ולא בשווה כסף. ובברייתא בגמרא שנו: "חוץ מן השקלים, ומעשר (היינו מעשר שני שאינו נפדה אלא במטבע של כסף ולא בשווה כסף), והראיון" (עולת ראיה שצריך להביא במעה כסף, כמו ששנינו במסכת חגיגה פרק א משנה ב, אינה נקנית אלא במטבע של כסף ולא בשווה כסף).

באור משנה ח

אֵין פּוֹדִין — בכור אדם, **לֹא בַּעֲבָדִים** — אף על פי ששנינו במשנה הקודמת שפודים את הבכור בשווה כסף, מכל מקום אין פודים אותו בעבדים, דהיינו שאין האב יכול לתת עבד לכהן במקום חמש סלעים לפדיון בנו, **וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת** — שאם היה לו שטר חוב על חברו בחמש סלעים, ונתנו לכהן שיגבנו בפדיון בנו, אין בנו פדוי, **וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת** — אין האב יכול לפדות את בנו בקרקע שיתן לכהן במקום חמש סלעים; בגמרא למדים זה במידת "כלל ופרט וכלל", שכתוב **(במדבר יח, טז)**: "ופדוייו מבן חודש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים", ודורשים: "ופדוייו מבן חודש" — כלל, "בערכך כסף חמשת שקלים" — פרט, "תפדה" — חזר וכלל (ואף על פי ש"תפדה" כתוב קודם לפרט, דנים את הכתוב בכלל ופרט וכלל. — **רש"י**); כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון פודים בו את הבכור,

—חַיָּב לִתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה — רַשַּׁאי. הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד — חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, טו)**: "יִהְיֶה־לָּךְ" וּ"פָּדֹה תִפְדֶּה".**

ט הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם. וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשְּׁבָח, וְלֹא בָּרְאוּי כְּבַמֶּחְזָק. וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן, וְלֹא הַיָּבָם. וְכֻלָּן אֵין נוֹטְלִין בַּשְּׁבָח, וְלֹא בָּרְאוּי כְּבַמֶּחְזָק.

פירוש ברטנורא

בקרקעות: **כתב לכהן שהוא חייב לו ה׳ סלעים.** משום פדיון בנו: **חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי.** דבר תורה בנו פדוי לכשיתן. ומה טעם אמרו יתן ובנו אינו פדוי, גזירה שמא יאמרו פודין בשטרות: **לפיכך.** דאמרינן שחייב ליתן לו חמש סלעים אחרים לפדיון בנו: **אם רצה הכהן.** להחזירם וליתנם לו במתנה רשאי. אבל תקנה אחרת ליכא. ואע״פ שהכהן רשאי להחזיר וליתן החמש סלעים במתנה לאבי הבכור, אם דעת אבי הבן סומכת בודאי שיחזיר לו הכהן החמש סלעים, אין הבן פדוי, בין החזירם הכהן בין לא החזירם. כך נראה מן הגמרא: **שנאמר יהיה לך ופדה תפדה.** כשיהיה לך הפדיון אז בנו פדוי. והאי קרא לאהרן נאמר:

ט ולא בנכסי האם. נכסי מלוג של האם. דכתיב (דברים כ״א) כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה, משמע דאדידיה קאי, כלומר בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אשתו: **ואינו נוטל פי שנים בשבח.** אם השביחו הנכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו, אין הבכור נוטל פי שנים בשבח. אלא שמין את הנכסים מה הן שוין בשעת מיתת אביהן והבכור נוטל פי שנים בהן בלבד, שנאמר (שם) בכל אשר ימצא לו, לאב בשעת מיתה: **בראוי.** בנכסים שלא היה אביהן מוחזק בשעת מיתתו אבל ראויין היו ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן, אין הבכור נוטל בהן פי שנים: **ולא האשה בכתובתה.** בשבח שהשביחו. אם אין שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה ואח״כ השביחו, אינה נוטלת כתובתה אלא כמה שהיו שוין. ואע״ג דבעלמא בעל חוב גובה השבח, מקולי כתובה שנו כאן. וכן אינה נוטלת בראוי כבמוחזק: **ולא הבנות.** נוטלות מזונות לאחר מיתת אביהן בתנאי כתובתה, ובנן נוקבין די יהוויין ליכי מנאי יהוויין יתבן בביתי ומתזנן מנכסאי, לא מן השבח שהשביחו הנכסים ולא מן הראוי לבוא לאחר מיתה. כיון דמזונות הבנות מתנאי כתובה הן ככתובה דמו: **ולא היבם.** הנוטל חלק המת שיבם את אשתו, אינו נוטל חלק אחיו לא מן השבח ולא מן הראוי לבוא. מאי טעמא, דבכור קרייה רחמנא (דברים כ״ה) והיה הבכור אשר תלד, כבכור, מה בכור אינו נוטל בשבח ולא בראוי לבוא, אף יבם אינו נוטל לא בשבח ולא בראוי לבוא: **וכולן אינן נוטלין בשבח.** הדר תנא ליה, לאתויי שבחא דממילא, כגון תבואה שהיתה שחת כשמת אביו ועכשיו נעשו שבולים, או תמרים סמדר ונעשו עכשיו תמרים גדולים. דאי

משניות מבוארות – קהתי

יצאו קרקעות שאינם מיטלטלים, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאף על פי שהם מיטלטלים אין גופם ממון, **וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁוֹת** — כלומר שאף ההקדשות אין פודים לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות (**גמרא**). **כָּתַב לַכֹּהֵן, שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים** — משום פדיון בנו, **חַיָּב לִתֵּן לוֹ** — את חמש הסלעים, **וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי** — בגמרא אמרו: "דבר תורה בנו פדוי לכשיתן, ומה טעם אמרו: אין בנו פדוי? גזירה שמא יאמרו: פודים בשטרות". **לְפִיכָךְ** — הואיל וחייב ליתן לכהן חמש סלעים אחרות לפדיון בנו, **אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה** — להחזיר לאבי הבכור חמש הסלעים, וליתנן לו מתנה, **רַשַּׁאי** — לעשות כן. ברם, אם דעתו של אבי הבכור סומכת על כך, שבוודאי יחזיר לו הכהן חמש הסלעים, אין בנו פדוי (**גמרא; ברטנורא**). **הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן בְּנוֹ וְאָבַד, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ** — וצריך לתת לכהן חמש סלעים אחרות, **שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיֶה־לָּךְ" וּ"פָּדֹה תִפְדֶּה"** — "כל פטר רחם... באדם ובבהמה יהיה לך, אך פדה תפדה את בכור האדם", פסוק זה נאמר לאהרן הכהן: לכשיהיה לך כסף הפדיון אז יהיה הבכור פדוי.

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד בענין בכור לנחלה, באלו נכסים של הירושה הוא נוטל פי שניים.

הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם — שני חלקים, **בְּנִכְסֵי הָאָב** — בנכסי הירושה שנפלו לבנים מאביהם שמת, כגון אם היו ארבעה בנים, תיחלק הירושה לחמישה חלקים: שני חלקים לבכור, וחלק אחד לכל אחד משאר הבנים; **וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם** — אבל בנכסים שירשו הבנים מאמם אין הבכור נוטל שני חלקים, אלא כל האחים חולקים בשווה; שכן למדים מן הכתוב בבכור לנחלה (**דברים כא, יז**): "כי הוא ראשית אונו לו משפט הבכורה" — בנכסי האב, ולא בנכסי האם (**גמרא**). **וְאֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בַּשְּׁבָח** — במה שהשביחו הנכסים לאחר מיתת אביהם קודם שחלקום ביניהם, אלא שמים את הנכסים, כמה היו שווים בשעת מיתת אביהם, ובהם הבכור נוטל פי שניים, שכתוב (**שם**): "בכל אשר ימצא לו" — לאב בשעת מיתה; אבל בשבח חולקים כל האחים בשווה. ובגמרא אמרו (**בבא קמא צה, ב**): "שמין לו בשבח ומעלה אותו בדמים", כלומר ששמים כמה השביחו הנכסים משעה שמת אביהם עד שחלקו, והבכור שנטל שני חלקים בקרקעות יתן מעות כפי מה ששווה השבח של החלק השני שנטל בזכות הבכורה, ואותן המעות יחלקו בין כולם (**רש״י בכורות נא, ב**). **וְלֹא בָּרְאוּי כְּבַמֶּחְזָק** — ואין הבכור נוטל פי שניים בנכסים שלא היה האב מוחזק בהם בשעת מיתתו אלא שראויים היו ליפול לו בירושה, ונפלו לבניו לאחר מותו, כמו שנבאר להלן, שכתוב (**שם**): "בכל אשר ימצא לו". **וְלֹא הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ** — וכן אשה הבאה לגבות כתובתה מנכסי בעלה שמת, אינה גובה אותה מן השבח שהשביחו נכסי הירושה לאחר מיתת בעלה, ולא מן הנכסים שהיו ראויים ליפול בירושה לבעלה ועדיין לא היה מוחזק בהם; **וְלֹא הַבָּנוֹת בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן** — שכן מתנאי הכתובה הוא, שתהיינה הבנות ניזונות מנכסי אביהן לאחר מותו עד שתארסנה או עד שתבגרנה (**משנה כתובות ד, יא**), ובאה משנתנו ללמד, שאינן ניזונות מן השבח שהשביחו הנכסים לאחר מיתת אביהן, ולא מן הראוי, שהואיל והמזונות מתנאי הכתובה הן, דינן ככתובה; **וְלֹא הַיָּבָם** — שהמייבם את אשת אחיו שמת בלא בנים, הרי זה יורש את כל נכסי אחיו, ואם מת האב ואחר כך מת האח, ועדיין לא חלקו האחים בנכסים שנפלו להם בירושה מאביהם, יורש היבם גם את חלקו של אחיו בנכסי האב, אבל אינו נוטל את חלקו של אחיו בשבח שהשביחו נכסי האב לאחר מיתת האח קודם שחלקו; וכן אינו נוטל בראוי, כגון אם מת האח ואחר כך מת האב, אין היבם נוטל את חלק אחיו בנכסי האב; בגמרא מבואר הטעם, שכתוב בפרשת יבום (**דברים כה, ו**): "והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת", ופירושו שלא בא הכתוב אלא ללמדנו, שמצוה בגדול האחים לייבם את אשת אחיו, — ואף על פי שבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, כאן באה גזירה שווה ומוציאה את הכתוב מפשוטו, שכן כתוב: "יקום על שם אחיו", ובפרשת ויחי כתוב (**בראשית מח, ו**): "על שם אחיהם יקראו בנחלתם", מה "שם" האמור שם — נחלה, אף "שם" האמור כאן — נחלה, כלומר שאין כוונת הכתוב כאן לבן הבכור שתלד היבמה לייבם, שייקרא שמו על שם האח המת, אלא הכוונה היא לייבם, ופירוש הכתוב הוא: והיה הבכור אשר תלד — אשר ילדה אֵם האחים, והיינו הגדול שבהם, שמצוה בו לייבם, כמו שהבאנו לעיל, "יקום על שם אחיו" — יטול את נחלת אחיו המת לאחר שייבם את אשתו; והוא הדין לכל ייבם אחר, שלאחר שייבם את היבמה הרי הוא יורש את נחלת בעלה המת, — מכל מקום הואיל והכתוב קראו לייבם "בכור", למדים שדינו של

י אֵלּוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַבְּכוֹרָה, וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, וְהַמַּתָּנָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַתָּנָה כְּמֻכָּר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כֻּלָּן חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה, וְינַכֶּה לָהֶם מִן הַדָּמִים.

פירוש ברטנורא

מרישא, הוה אמינא כי אין בכור נוטל פי שנים בשבח הני מילי בשבח שטרח בו אחיו כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור: **ולא בראוי כבמוחזק.** לאתויי אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהם והיו נכסים ראויים ליפול להם כשימות, אע"ג דודאי עתידים ליפול להם ואפילו יש לו בן אחר יטלו אלו חלק אביהן, וסלקא דעתך אמינא דכמוחזק דמי, קמשמע לן. דאי מרישא, הוה אמינא ראוי דקתני רישא שאין הבכור נוטל בו, כגון שנפלו להן נכסי אחי אביהן שלא היו לו בנים בשעת מיתת אביהן, ואין ראויין אלא מספק דשמא לא יהיה לו זרע:

י הבכורה. אינה חוזרת ביובל דכתיב (דברים כ"א) פי שנים, מקיש שני חלקיו זה לזה, מה חלק פשיטותו אינו חוזר ביובל דירושה היא כדכתיב (שם) והיה ביום הנחילו את בניו, אף חלק בכורתו ירושה: **והיורש את אשתו.** דהאי תנא סבר דאורייתא היא, לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה (במדבר כ"ז), מכאן שהבעל יורש את אשתו: **והמיבם את אשת אחיו.** ונטל חלק אחיו, ירושה גמורה היא ואינו מחזירה לשאר אחיו ביובל. דבכור קרייה רחמנא, והיה הבכור, והבכורה אינה חוזרת ביובל כדילפינן: **והמתנה כדברי ר' מאיר.** דמכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל, ירושה ומתנה לא: **וחכמים אומרים מתנה כמכר.** כדכתיב (ויקרא כ"ה) בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, וקרא יתירא הוא דהא כבר נאמר (שם) ושבתם איש אל אחוזתו, אלא לרבות את המתנה הוא דאתא: **רבי אליעזר אומר כולן חוזרים ביובל.** סבר לה כרבנן דאמרי תשובו לרבות את המתנה, והני כולהו מתנה נינהו. בכור לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא. והיורש את אשתו, ירושת הבעל דרבנן. והמיבם את אשת אחיו, בכור קרייה רחמנא, מה בכורה חוזרת אף יבם חוזר: **היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה.** ר' יוחנן בן ברוקה סבירא ליה ירושת הבעל את אשתו דאורייתא היא, והכא במאי עסקינן כגון שהורישתו אשתו בית הקברות. ומשום פגם משפחה אמרו רבנן לשקול דמי וליהדר הקברות לבני משפחה: **וינכה להם מן הדמים.** דמי קבר אשתו. דהוא מיהת חייב בקבורתה. והלכה כחכמים דמתנה כמכר, וכר' יוחנן בן ברוקה דבעל שהורישתו אשתו בית הקברות שקיל דמי ומהדר בית הקברות לבני משפחה, ומנכה להם מן הדמים דמי קבר אשתו:

משניות מבוארות – קהתי

הייבם כבכור, מה בכור אינו נוטל פי שניים בשבח ולא בראוי כבמוחזק, אף ייבם אינו נוטל חלק אחיו בשבח ולא בראוי כבמוחזק, כמו שבארנו לעיל. **וְכֻלָּן** — כל אלו שנימנו במשנתנו, **אֵין נוֹטְלִין בַּשֶּׁבַח, וְלֹא בָּרָאוּי כְּבַמֻּחְזָק** — בגמרא מבואר, שפיסקה זו, שיש בה משום כפל לשון, באה לרבות כדלקמן: אין נוטלים בשבח — שאפילו השביחו הנכסים מאליהם, ללא כל טרחה על ידי האחים, כגון תבואה שהיתה שחת כשמת אביהם, ועכשיו גדלו שיבולים, או תמרים שהיו סמדר ועכשיו הם תמרים גדולים, אף בשבח זה אין נוטלים כל אלו שנימנו במשנה; ולא בראוי כבמוחזק — אפילו בנכסי אבי־אביהם שמת לאחר מיתת אביהם, אין הבכור נוטל פי שניים; שכן סבורים היינו לומר, שלא נקרא "ראוי" אלא בכגון שנפלה להם ירושת אחי־אביהם לאחר מיתת אביהם, משום שספק אם אביהם יורשו, אבל בנכסי אבי־אביהם שנפלו להם לאחר מיתת אביהם, הואיל ואביהם ודאי היה יורשם, הרי זה כאילו היה מוחזק בהם, ויטול בהם הבכור פי שניים; לפיכך חוזרת המשנה על פיסקה זו להשמיענו, שכל נכסי ירושה שלא היה אביהם מוחזק בהם ממש בשעת מיתתו, דהיינו שלא היו ברשותו, ואפילו נכסי אבי־אביהם שנפלו להם לאחר מיתת אביהם, אינם בכלל "מוחזק" אלא בכלל "ראוי", ואין הבכור נוטל בהם פי שניים; והוא הדין לכל אלו שנימנו במשנה — האשה בכתובתה, והבנות במזונותיהן, והייבם — שאינם נוטלים אלא במוחזק ממש, ולא בראוי, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה י

כתוב בתורה (ויקרא כה, כה-כח): "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו... ויצא (ממכרו) ביובל ושב לאחוזתו"; מכאן, שאם אדם מכר שדהו שנפלה לו בירושה, הרי היא חוזרת לו בתחילת שנת היובל, שאין שדה אחוזה נמכרת לצמיתות אלא עד שנת היובל (שם שם, כג).

אֵלּוּ — המנויים להלן, **שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל: הַבְּכוֹרָה** — החלק שהבכור מקבל יתיר על אחיו אינו חוזר לאחים ביובל, שכתוב בבכור (**דברים כא, יז**): "לתת לו פי שנים" — מקיש הכתוב שני חלקיו של הבכור זה לזה, מה החלק שמקבל כאח פשוט אינו חוזר ביובל, שירושה היא, אף החלק הנוסף שמקבל כבכור, דין ירושה לו, ואינו חוזר ביובל. **וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** — שסובר התנא, שירושת הבעל מן התורה היא, שכתוב (**במדבר כז, יא**): "ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", ודרשו: "שארו" זו אשתו, ובא הכתוב ללמד שהבעל יורש את אשתו, ומכאן שאין ירושת הבעל חוזרת ביובל. אבל הרמב"ם סובר, שירושת הבעל אינה מן התורה אלא מדברי סופרים; ומכל מקום פוסק הוא שאינה חוזרת ביובל, לפי שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. **וְהַמְיַבֵּם אֶת אֵשֶׁת אָחִיו** — שיורש את כל נכסי אחיו המת, אינו מחזירם ביובל לשאר אחיו, שדינו כבכור, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **וְהַמַּתָּנָה** — הנותן שדהו לחברו במתנה, אינה חוזרת לו ביובל. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — הסובר, שלא אמרה תורה שחוזרת ביובל אלא בשדה שנמכרה, אבל שדה שקיבל אדם בתורת ירושה, או בתורת מתנה, אינה חוזרת ביובל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַתָּנָה כְּמֻכָּר** — וחוזרת ביובל לנותן כדין שדה שנמכרה, שכתוב (**ויקרא כה, יג**): "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו", ופסוק זה מיותר הוא, שהרי נאמר כבר למעלה (**פסוק י**): "ושבתם איש אל אחוזתו", אלא בא הוא לרבות את המתנה שחוזרת ביובל. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כֻּלָּן** — כל אלו שנימנו לעיל במשנה, **חוֹזְרִין בַּיּוֹבֵל** — רבי אלעזר סובר כחכמים, שמתנה כמכר, וכל אלו שנזכרו במשנה מתנה הם ולא ירושה, שכן בבכור כתוב: "לתת לו פי שנים", ומכאן שהתורה קוראה לחלקו של הבכור "מתנה"; וירושת הבעל אינה אלא מדברי סופרים, ודינה כמתנה ולא כירושה; והמייבם את אשת אחיו הרי דינו כבכור. **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה** — בגמרא מבואר, שרבי יוחנן בן ברוקה סובר שירושת הבעל מן התורה היא, אלא שכאן מדובר בבעל שירש מאשתו בית הקברות ששייך למשפחתה, וכיון שפגם הוא למשפחה שיהא בית הקברות שלה נשאר בידי אחרים, לפיכך אמרו חכמים שיחזיר את בית הקברות לבני המשפחה, והם יתנו לו את דמיו, **וְינַכֶּה לָהֶם מִן הַדָּמִים** — את דמי קבר אשתו, שהרי חייב הוא בקבורתה. והלכה כחכמים שמתנה כמכר, והלכה כרבי יוחנן בן ברוקה בענין בית הקברות.

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא כז, לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'". פסוק זה בא ללמד, שמצוה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיולדו לאדם בכל שנה ושנה (רמב"ם הל' בכורות ו, א). פרקנו עוסק בפרטי הדינים של מעשר בהמה. וכבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שפרק זה סודר במסכת בכורות, משום שמעשר בהמה דומה לבכור בהלכות רבות, אלא שאין לכהן חלק בו, ומקריבים אמוריו, ובשרו נאכל לבעלים בירושלים כדין שלמים. ואם נפל בו מום, הרי הוא נאכל בטומאה בכל מקום. — בעלי התוספות מבארים: "בכל מקום רגיל התנא להזכיר בכור ומעשר ופסח, ששווים במתנותיהם, לכן שונה התנא מעשר אגב בכור; ופסח שדיניו מרובים שונה במסכת פסחים".

פרק תשיעי

א מַעְשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין. וְנוֹהֵג בַּבָּקָר, וּבַצֹּאן, וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִים מִזֶּה עַל זֶה; בַּכְּבָשִׂים, וּבָעִזִּים, וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה; בֶּחָדָשׁ וּבַיָּשָׁן, וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. שֶׁהָיָה בַדִּין: מָה אִם הֶחָדָשׁ וְהַיָּשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה — הַכְּבָשִׂים וְהָעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז, לב): "וְצֹאן" — מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד.

ב מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף כְּמִלֹּא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה. וְכַמָּה הִיא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל. הָיָה בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל — אֵינָן מִצְטָרְפִין. הָיָה לוֹ בָּאֶמְצַע — מֵבִיא וּמְעַשְּׂרָן בָּאֶמְצַע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעְשַׂר בְּהֵמָה.

פירוש ברטנורא

ט א מעשר בהמה. כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש. ומקריבים חלבו ודמו, ושאר הבשר נאכל לבעלים טהורים בירושלים כדין שלמים. ואם בעל מום הוא, אוכלים אותו בטומאה בכל מקום: **בפני הבית ושלא בפני הבית.** והאידנא אמור רבנן דלא ליפרשו מעשר בהמה, משום תקלה, דאין לנו בית להקריבה וצריך לשהויי עד שתפול בה מום ואתי בה לידי תקלה דגזזה ועבודה, או שמא ישחטנה בלא מום: **אבל לא במוקדשין.** כגון קדשים קלים, דאיכא למאן דאמר ממון בעלים נינהו סד"א ליעשר, קמ"ל והיה קודש אמר רחמנא ולא שכבר קדוש: **בכבשים ועזים.** כלומר ונוהג בכבשים ובעזים: **ומתעשרין מזה על זה.** מדרבי רחמנא וצאן כדלקמן דמשמע כל צאן מין אחד חשיב ליה לענין מעשר: **בחדש.** שנולדו לאחר ראש חודש אלול שהוא ראש השנה למעשר בהמה: **וביישן.** שנולדו קודם אלול: **ואין מתעשרין מזה על זה.** מן החדש על הישן ומן הישן על החדש. דכתיב (דברים י"ד) עשר תעשר, בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, מה מעשר דגן מחדש על הישן לא דהא כתיב שנה שנה, דמשמע ולא משנה זו על שנה אחרת, אף מעשר בהמה מחדש על הישן לא:

ב כמלא רגל בהמה רועה. כמו שיכולות להשתמר ברועה אחד כשהבהמות רועות ומתרחקות זו מזו. והיינו שש עשרה מיל, דבהכי שלטא עינא דרועה. ואם יש לו חמש בהמות בכפר זה וחמש בכפר אחר רחוק זה מזה שש עשרה מיל, מביאן לתוך דיר אחד ומעשרן. ואם רחוקות יותר, פטורות. דאמר קרא (ירמיה ל"ג) תעבורנה הצאן על ידי מונה, משמע אם יכולות להמנות ברועה אחד מקרי צאן, ותעבורנה תחת השבט להתעשר, ואי לא לא: **שלשים ושנים מיל אינן מצטרפין.** משום דבעי למתני בסמוך שאם היה לו עדר באמצע, אותן האמצעיות מצרפות את הצדדים, להכי תני שאם הצדדים רחוקות זו מזו

משניות מבוארות – קהתי

מַעְשַׂר בְּהֵמָה נוֹהֵג בָּאָרֶץ, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ — בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ, **בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת** — בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים, אלא שבזמן שאין בית המקדש קיים (או בחוץ לארץ אפילו בזמן שבית המקדש קיים, לרבי עקיבא הסובר שאסור להעלות מעשר בהמה מחוץ לארץ ולהקריבו במקדש. – **גמרא**) צריך להמתין עד שיפול בו מום, ונאכל בכל מקום. בגמרא אמרו, שעכשיו ביטלו חכמים מעשר בהמה משום חשש תקלה, שמא עד שיפול בו מום ייכשל באיסור גיזה ועבודה, או שמא ישחטנו קודם שיפול בו מום (וב"שב ואל תעשה" מותר לחכמים לעקור דבר תורה. – **עיין "תוספות יום טוב"**). **בַּחֻלִּין** — מעשר בהמה נוהג בבהמות חולין, **אֲבָל לֹא בַּמֻּקְדָּשִׁין** — אפילו בקדשים קלים, כגון שלמים, שממון בעלים הם (לדעת רבי יוסי הגלילי). אין מעשר בהמה נוהג בהם, שכתוב במעשר בהמה: "יהיה קודש", ולא שכבר קדוש (**גמרא בכורות נג, ב**). **וְנוֹהֵג בַּבָּקָר, וּבַצֹּאן** — כמו שכתוב: "וכל מעשר בקר וצאן", **וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִים מִזֶּה עַל זֶה** — מן הבקר על הצאן, או מן הצאן על הבקר; **בַּכְּבָשִׂים, וּבָעִזִּים** — ונוהג בכבשים ובעזים, **וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה** — מן הכבשים על העזים, או מן העזים על הכבשים, כמבואר הטעם לקמן; **בֶּחָדָשׁ** — ונוהג בבהמות שנולדו בשנה זו, **וּבַיָּשָׁן** — ובבהמות שנולדו בשנה שעברה; להלן במשניות ה-ו מבואר, ששנת מעשר בהמה מתחילה בראש חודש אלול; **וְאֵינָן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה** — מן החדש על הישן, או מן הישן על החדש; ובגמרא למדים זה מן הכתוב (**דברים יד, כב**): "עשר תעשר" — בשני מעשרות הכתוב מדבר: אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן; והוקש מעשר בהמה למעשר דגן: מה מעשר דגן אין מעשרים מן החדש על הישן או להיפך, שהרי כתוב: "שנה שנה", ודרשו מכאן, שאין מעשרים משנה לחברתה, אף מעשר בהמה אין מעשרין מן החדש על הישן או להיפך. **שֶׁהָיָה בַדִּין** — שהיה אפשר לדון בקל וחומר, שאין מעשרים מן הכבשים על העזים ולהיפך: **מָה אִם הֶחָדָשׁ וְהַיָּשָׁן שֶׁאֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** — כבשים שנולדו בשנה זו וכבשים שנולדו בשנה שעברה, או עזים משנה זו ועזים משנה שעברה, אינם כלאים זה בזה, ואף על פי כן **אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה** — כמו ששנינו לעיל, **הַכְּבָשִׂים וְהָעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** — ששני מינים שונים הם, **אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יִתְעַשְּׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה** — כלום אינו קל וחומר? **תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְצֹאן"** — "וכל מעשר בקר וצאן", **מַשְׁמַע כָּל צֹאן אֶחָד** — משמעותה של המלה "צאן" היא, שכל המינים הכלולים בשם "צאן", הכבשים והעזים, נחשבים כמין אחד לענין מעשר בהמה, ומעשרים מזה על זה. ויש גורסים: כל משמע צאן אחד — כל המשמעות של צאן הוא אחד למעשר בהמה, והרי כבשים ועזים כולם קרויים בשם צאן, שכתוב (**ויקרא א, י**): "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים". הלכך מתעשרים הם מזה על זה (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, כיצד מצטרפות הבהמות שיש לאדם במקומות שונים, כדי להתחייב במעשר.

מַעְשַׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף כְּמִלֹּא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה — בהמותיו של אדם מצטרפות להיות עדר של עשר בהמות החייבות במעשר, אם נמצאות הן בשטח שיש בו כדי מרחק שבהמה כשהיא רועה מרחיקה והולכת ועינו של הרועה שולטת בה ומשמרה. **וְכַמָּה הִיא רֶגֶל בְּהֵמָה רוֹעָה? שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל** — כגון אם יש לו חמש בהמות בכפר אחד וחמש בהמות בכפר אחר והמרחק ביניהן אינו אלא ששה עשר מיל (מיל הוא אלפיים אמה). הרי הן מצטרפות לעדר אחד וחייבות במעשר. אבל אם המרחק ביניהן הוא יותר משישה עשר מיל, אינן מצטרפות ופטורות מלהתעשר. **הָיָה בֵּין אֵלּוּ לָאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מִיל** — כגון שהיו לו תשע בהמות בכפר אחד ותשע בהמות בכפר אחר, והמרחק ביניהן שלושים ושניים מיל, **אֵינָן מִצְטָרְפִין** — לעדר אחד; ואמנם כבר שנינו ברישא שאין הבהמות מצטרפות כשהן רחוקות זו מזו יתיר על ששה עשר מיל, אלא שפיסקה זו נשנתה משום הפיסקה שלאחריה: **הָיָה לוֹ בָּאֶמְצַע** — אם באמצע המרחק שבין בהמותיו, הרחוקות זו מזו שלושים ושניים מיל,

ג הַלָּקוּחַ אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ מַתָּנָה — פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה. הָאַחִים הַשֻּׁתָּפִין שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן — פְּטוּרִים מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה; וְשֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה — פְּטוּרִים מִן הַקָּלְבּוֹן. קָנוּ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת — חַיָּבִין; וְאִם לָאו — פְּטוּרִין. חָלְקוּ וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ — חַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן, וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה.

ד הַכֹּל נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר, חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם, וְהַטְּרֵפָה, וְיוֹצֵא דֹּפֶן, וּמְחֻסַּר זְמַן, וְיָתוֹם. אֵיזֶהוּ יָתוֹם? כָּל שֶׁמֵּתָה

פירוש ברטנורא

שלשים ושנים מיל אין האמצעי מצרפן: **מביא ומעשרן באמצע.** לאו מביא באמצע ממש קאמר: **הירדן מפסיק.** שאם היו לו חמש בהמות מכאן וחמש בהמות מכאן וירדן באמצע, אין מצטרפין ופטורות. ואין הלכה כר' מאיר:

ג הלקוח או שניתן לו מתנה פטור ממעשר בהמה. בגמרא ילפינן ליה מדכתיב (שמות כ"ב) בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך, מה בניך אינם בלקוח ומתנה, דלא שייך בהו לקיחה ומתנה אלא אצלו נולדו, אף צאנך ובקרך אינן בלקוח ומתנה. ואע"ג דהאי קרא בבכור הוא דכתיב ואנן ילפינן מעשר מיניה, היינו משום דכתיב כן תעשה לשורך, ועשייה ודאי לא מצית מוקמת בבכור דהא מרחם קדוש ולא בעי עשייה שיקדישנו האיש, אם אינו ענין לבכור תנהו ענין למעשר בהמה: **האחים השותפין.** האחין שחלקו בירושת אביהן ואח"כ נשתתפו: **כשחייבין בקלבון.** כשמביאין שקליהן מביאין שני חצאי שקלים ונותנים שני קלבונות. והקלבון הוא לשון הכרע שחייבין להכריע שקליהן. ואם נתנו בין שניהם שקל שלם נותנים שני קלבונות, שהיה להם לשקול לחצאין: **ופטורים ממעשר בהמה.** מכל הנולדים להם כל ימי השותפות. שהשותפות פוטר ממעשר בהמה, דכתיב אשר יהיה לך, ולא של שותפות. ואע"ג דהאי קרא בבכור הוא דכתיב, אם אינו ענין לבכור דהא שמעינן דאיתיה בשותפות דכתיב (דברים י"ב) ובכורות בקרכם וצאנכם, תנהו ענין למעשר בהמה: **וכשחייבין במעשר בהמה.** כגון אם לא חלקו מעולם, שתפוסת הבית קיימת, דהיינו שירושת אביהן עומדת, חייבין במעשר בהמה לעשר כל הנולדים להם כל ימי שותפותם. דהכי אמרינן בברייתא, יכול אפילו קנו בתפוסת הבית, תלמוד לומר יהיה, דמשמע מכל מקום: **ופטורים מן הקלבון.** לגמרי, ששוקלין בין שניהם שקל שלם. שממון אביהם בחוקתו עומד, והאב ששוקל על בניו או על אחד מבני עירו ופוטרו בשלו, פטור מן הקלבון. דתנן בשקלים, השוקל בשביל העני או בשביל שכנו או בשביל בן עירו פטור מן הקלבון. ובניו נמי אין מצות שקליהם עליו והוי ליה כשכנו ובן עירו: **קנו בתפוסת הבית חייבין.** במעשר בהמה. כדאמרינן תלמוד לומר יהיה דמשמע מכל מקום שיהיה. ובפירושי רבותי מצאתי, דהאי קנו לא שלקחו במעות, אלא שנפלו להם בהמות מירושת אביהם: **חלקו וחזרו ונשתתפו.** הוו כשותפים דעלמא: **פטורים ממעשר בהמה.** וחייבין בקלבון:

ד הכל נכנס לדיר להתעשר. הכל לאתויי רובע ונרבע ומוקצה שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה, ונעבד שעבדו הבהמה עצמה ואתנן זונה ומחיר כלב

משניות מבוארות – קהתי

כמו שבארנו לעיל, היתה לו בהמה אחת, ונמצא שאין היא רחוקה משני הצדדים אלא ששה עשר מיל, והרי היא מצטרפת לכל אחד מן הצדדים להשלימו לעדר של עשר בהמות, **מֵבִיא וּמְעַשְּׂרָן בָּאֶמְצַע** — מביא את כל הבהמות הללו וכונסן לדיר, ומעשרן כאילו כולן באמצע; והתשע הנותרות בדיר מצטרפות לעדר אחר, כשיוולדו לו אחר כך עוד בהמות (**גמרא ורש"י בכורות נד, ב**). **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַיַּרְדֵּן מַפְסִיק לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** — שאם יש לאדם עשר בהמות משני עברי הירדן, כגון חמש מצד זה וחמש מצד זה, אינן מצטרפות לעדר אחד, ופטורות מן המעשר. בגמרא מבואר הטעם, לפי שנאמר (**יהושע יח, כ**): "והירדן יגבול אותו לפאת קדמה" — הכתוב עשאו גבול בפני עצמו. ואין הלכה כרבי מאיר.

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד, אלו בהמות פטורות ממעשר בהמה.

הַלָּקוּחַ — בקר וצאן שקנה אדם מחברו, **אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ מַתָּנָה** — שקיבל מחברו במתנה, **פָּטוּר מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** — שאין אדם חייב לעשר אלא הבהמות שנולדו אצלו. בגמרא למדים זה מן הכתוב (**שמות כב, כח-כט**): "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך", ודרשו: מה בניך אינם בלקוח ובמתנה (שהרי לא שייך בהם לקיחה ומתנה), אף צאנך ובקרך אינם בלקוח ובמתנה. ואף על פי שכתוב זה בבכור נאמר, מכל מקום למדים ממנו מעשר־בהמה, משום שכתוב בו: "כן תעשה לשורך לצאנך", ואין הבכור צריך עשייה, שהרי קדוש הוא מרחם אמו, ואם אינו ענין לבכור, תנהו ענין למעשר בהמה. **הָאַחִים הַשֻּׁתָּפִין** — שהם שותפים בירושת אביהם, **שֶׁחַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן** — קלבון היא תוספת מטבע שהיו מוסיפים על מחצית השקל למקדש, ושנינו במסכת שקלים (א, ז), שהשוקל בשביל עני או בשביל שכנו בתורת מתנה, פטור מן הקלבון, והוא הדין לשוקל מנכסיו בשביל בניו בתורת מתנה, שפטור מן הקלבון; אבל השותפים השוקלים את חצאי שקליהם כאחד חייבים בקלבון (או — לדעת אחרים — בקלבונות כמספר השותפים). משנתנו באה ללמד, שאם האחים חלקו בנכסים שירשו מאביהם וחזרו ונשתתפו, כמבואר להלן, והרי דינם כשותפים, שחייבים בקלבון, **פְּטוּרִים מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** — מכל הולדות שנולדו להם בשותפות, שהשותפות פוטרת ממעשר בהמה; **וְשֶׁחַיָּבִין בְּמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** — כגון אם לא חלקו האחים בנכסי הירושה מעולם, שנחשבים הנכסים כאילו עדיין הם ברשות אביהם, וחייבים הם במעשר בהמה מהולדות שנולדו להם מבהמות הירושה, **פְּטוּרִים מִן הַקָּלְבּוֹן** — כדין האב ששוקל מנכסיו בשביל בניו, כמו שהזכרנו לעיל. **קָנוּ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת** — מרכוש הבית, היינו מנכסי הירושה. ולפי פירוש רש"י אין כאן הכוונה שקנו האחים במעות (שהרי הלקוח פטור ממעשר בהמה), אלא שנפלו להם בהמות בירושת אביהם ("קנו" היינו שזכו. ־ **"תפארת ישראל"**), ובאה כאן המשנה לפרש את ההלכה ששנינו לעיל: "ושחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון" — שאם האחים ירשו בהמות מאביהם ולא חלקו בירושה, **חַיָּבִין** — במעשר בהמה; **וְאִם לָאו, פְּטוּרִין** — ממעשר בהמה. והמשנה מפרשת את הפיסקה "ואם לאו, פטורין", דהיינו: **חָלְקוּ** — האחים בנכסי הירושה, **וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ** — הרי דינם כשותפים אחרים, ולפיכך **חַיָּבִין בַּקָּלְבּוֹן, וּפְטוּרִין מִמַּעֲשַׂר בְּהֵמָה** — כמו שבארנו לעיל. — בארנו את המשנה לפי רש"י, הסובר ששותפים פטורין ממעשר בהמה כל ימי שותפותם לעולם, והיינו שאף הולדות הנולדים להם בשותפות פטורים ממעשר בהמה, ומכאן גירסתו במשנתנו: "האחים השותפין" (האחים שהם שותפים, כמו שבארנו לעיל). אבל הרמב"ם סובר, שאין השותפים פטורים ממעשר בהמה אלא מהבהמות שנשתתפו בהן בתחילה, אבל הולדות הנולדים להם בשותפות לאחר מכן מאלו הבהמות שנשתתפו בהם, חייבים במעשר; שכן הרמב"ם גורס במשנתנו: האחים והשותפים (האחים או השותפים), ומפרש את כל המשנה בדרך אחרת (**עיין בפירוש המשניות להרמב"ם, במשנה תורה להרמב"ם הל' בכורות, ו, י; ועיין ב"לחם משנה" שם**). — בענין "קנו מתפיסת הבית" יש מעירים על פירושו של רש"י, שלכאורה אף אם האחים קנו ממש בהמות מכספים שהוריש להם אביהם, הולדות שלהן חייבים במעשר (**הרש"ש**). כן מתעכבים על לשון המשנה בסיפא, שתחילה היא שונה "ואם לאו פטורין", ואחר כך היא חוזרת לפרש את הפיסקה הזאת, כמו שבארנו לעיל, והרי שפיסקה זו — "ואם לאו פטורין" — מיותרת לגמרי (**עיין ב"תפארת ישראל", ובליקוטים ־ דפוס ראם**).

באור משנה ד

הַכֹּל נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר — כל הבהמות נכנסים לדיר כדי

אִמּוֹ, אוֹ שֶׁנִּשְׁחֲטָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטָה אִמּוֹ וְהַשֶּׁלַח קַיָּם — אֵין זֶה יָתוֹם.

ה שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה: בְּפִרְסֹ הַפֶּסַח, בְּפִרְסֹ הָעֲצֶרֶת, בְּפִרְסֹ הֶחָג; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר, בְּאֶחָד בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב. רַבִּי אֱלִעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: בְּאֶחָד בְּנִיסָן, בְּאֶחָד

פירוש ברטנורא

וטומטום ואנדרוגינוס. שכל אלו אע"פ שהם פסולים לקרבן נכנסין לדיר להתעשר, דכיון דלא הקפידה תורה בבעל מום לגבי מעשר כדכתיב (ויקרא כ"ז) לא יבקר בין טוב לרע, לא הקפידה נמי בכל הנך פסולין: **חוץ מן הכלאים והטריפה ויוצא דופן וכו'.** דת"ר שור או כשב (שם כ"ב) פרט לכלאים, דהיינו הבא מתיש ורחל. או עז, פרט לנדמה, שבא מאיל ורחל ודומה לעז. כי יולד, פרט ליוצא דופן. והיה שבעת ימים, פרט למחוסר זמן. תחת אמו, פרט ליתום שמתה אמו כשילדתו. דכל הני פסולים לקדשים. ומעשר בהמה יליף מקדשים בגזירה שוה, נאמר כאן (שם כ"ז) תחת השבט, ונאמר להלן תחת אמו. מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו. וטריפה נמי אינה נכנסה לדיר להתעשר, דכתיב (שם) כל אשר יעבור, פרט לטריפה שאינה עוברת, כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, שהיא אחת מן הטרפיות, וה"ה לכל שאר מיני טרפיות: **והשלח קיים.** העור קיים. תרגום והפשיט, וישלח: **אין זה יתום.** לפי שיש מקומות שכשהבהמה מתה מחמת לידה מפשיטין אותה ומלבישים בעורה את החיה [את] הולד כדי שיתחמם, ומעלי ליה כאילו היתה אמו חיה. ואין הלכה כר' יהושע:

ה שלש גרנות למעשר בהמה. בשלשה פרקים בשנה הבהמות מתעשרות. ולשון גרנות, כתבואת גורן שהיא טבולה למעשר ואין אוכלים ממנו עד שיעשרו, כך בשלשה פרקים הללו אין אוכלים מן הבהמות ולא מוכרים מהן עד שיעשרו אותן: **פרוס הפסח.** ט"ו יום קודם הפסח דהיינו יום אחרון של אדר. ולשון פרוס, פלגא, חצי הזמן ששואלין בהלכות הפסח, דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום. וכן פרוס עצרת ט"ו יום קודם. וכן פרוס החג דהיינו יום אחרון של אלול. וקבעו הנך תלתא זמני שיהיו קובעות למעשר בהמה, כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, דאע"ג דתנן במתניתין שעד שלא הגיע זמן הגורן מותר למכור ולשחוט, דגורן הוא הקובע למעשר, אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד שמעשרין, דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום, כגון מעשר בהמה שהוא עצמו מקריב מעשר ואוכלו שלמים, ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו הרבה נמנעים למכור לפי שלא עישרו, ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים: **בן עזאי אומר בתשעה ועשרים באדר.** דהיינו ט"ו ימים קודם הפסח. אלא דר"ע סבר אדר הסמוך לניסן פעמים חסר פעמים מלא, וט"ו יום קודם הפסח פעמים מתחילים בתשעה ועשרים באדר פעמים בשלשים באדר, הלכך לא קבע ליה זמן. ובן עזאי סבר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, ותחלת פרוס הפסח הוי לעולם בכ"ט באדר: **באחד בסיון.** מתוך שמיעוט בהמות יולדות מניסן ועד עצרת, אי

משניות מבוארות – קהתי

לעשרן; בגמרא מבואר; "הכל" לרבות רובע, ונרבע, ומוקצה (בהמה שהפרישוה להקריבה לעבודה זרה), **ונעבד** (בהמה שעשוה עבודה זרה ועבדו אותה), **ואתן זונה, ומחיר כלב, וטומטום, ואנדרוגינוס; שכל** אלו, אף על פי שהם פסולים לקרבן, נכנסים לדיר להתעשר, שהואיל ולא הקפידה התורה בבעל מום לגבי מעשר בהמה, כמו שכתוב **(ויקרא כז, לג)**: "לא יבקר בין טוב לרע", אף בפסולים הללו לא הקפידה; ואם יצא מהם עשירי, ייאכל במומו. **חוּץ מִן הַכִּלְאַיִם** — הנולד מתיש ורחל; והוא הדין נדמה, דהיינו רחל שילדה כמין עז או עז שילדה כמין כבש, שבכלל כלאים הוא, **וְהַטְּרֵפָה** — בהמה שיש בה אחד מסימני הטרפה, **וְיוֹצֵא דֹפֶן** — שהוצא דרך דופן בטן האם שנחתכה, **וּמְחֻסַּר זְמַן** — בתוך שבעת ימים לילדתו, **וְיָתוֹם** — כמפורש להלן במשנתנו; כל אלו אינם נכנסים להתעשר. בברייתא בגמרא נלמדים כל אלו מן הכתוב בקדשים **(ויקרא כב, כז)**: "שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו", ודרשו: "שור או כשב" — פרט לכלאים, "או עז" — פרט לנדמה, "כי יולד" — פרט ליוצא דופן, "והיה שבעת ימים" — פרט למחוסר זמן, "תחת אמו" — פרט ליתום; ומעשר בהמה למדים בגזירה שווה מקדשים, שנאמר במעשר בהמה **(ויקרא כז, לב)**: "כל אשר יעבור תחת השבט", ונאמר שם: "תחת אמו" — מה בקדשים פרט לכל השמות הללו שנימנו לעיל, אף במעשר בהמה פרט לכל השמות הללו. וטרפה — למדים ממה שכתוב: "כל אשר יעבור" — פרט לטרפה שאינה עוברת, כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, שהיא אחת מן הטרפויות, והוא הדין לכל שאר הטרפויות. **אֵיזֶהוּ יָתוֹם? כָּל שֶׁמֵּתָה אִמּוֹ, אוֹ שֶׁנִּשְׁחֲטָה** — עם לידתו, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֲפִלּוּ נִשְׁחֲטָה אִמּוֹ וְהַשֶּׁלַח קַיָּם** — ועור אמו קיים, **אֵין זֶה יָתוֹם** — אינו נקרא יתום. בגמרא מבואר טעמו, שהיו נוהגים כשמתה האם בשעת הלידה היו כורכים את הולד בעורה כדי לחממו, והרי זה כאילו היתה אמו חיה; הלכך אין זה יתום, ונכנס לדיר להתעשר.

באור משנה ה

משנה זו באה ללמד, שחכמים קבעו שלושה זמנים בשנה למעשר בהמה; זמנים אלו קרויים במשנתנו: "גרנות" — לשון מושאל מענין המעשר של תבואה ופירות, שכן בתבואה ופירות הגורן קובע למעשר, דהיינו שלאחר שהובאו לגורן אסור לאכלם עד שיעשרם, וכך גם תיקנו חכמים בבהמות הנולדות במשך השנה, ששלושה זמנים בשנה קובעים למעשר בהמה, ומשהגיע אחד הזמנים הללו אסור לו למכור או לשחוט מבהמותיו עד שיעשרן, כמבואר במשנה הבאה. בגמרא אמרו ששלשת הזמנים של מעשר בהמה הם כנגד שלושה זמנים שהבהמות יולדות בהם, שיש בהמות שמבכירות לילד בתחילת החורף, ויש בהמות שמאחרות לילד בתקופה שבין פסח לעצרת, ויש שיולדות בתקופת הקיץ.

שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה — שלושה פרקים בשנה הם "גרנות" לענין מעשר בהמה, כמו שבארנו לעיל, וכשהגיע אחד הפרקים הללו צריך לעשר את הבהמות שנולדו לו בין פרק לפרק, ואסור לאכול מהן ולא למכרן עד שיעשרן: א) **בְּפִרְסֹ הַפֶּסַח** — לפני חג הפסח; ובגמרא מבואר: חמישה עשר יום קודם הפסח, שאין "פרוס" פחות מחמישה עשר יום, שלשון "פרוס" פירושו: חצי, והיינו מחצית הזמן ששואלים ודורשים בו בהלכות פסח, ושנינו בברייתא: "שואלים ודורשים בהלכות פסח קודם לפסח שלושים יום"; ב) **בְּפִרְסֹ הָעֲצֶרֶת** — חמישה עשר יום קודם חג השבועות; ג) **בְּפִרְסֹ הֶחָג** — חמישה עשר יום לפני חג הסוכות, דהיינו היום האחרון של חודש אלול; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** — בגמרא מבואר, שקבעו חכמים שלשת הזמנים הללו, כדי שתהיינה הבהמות מצויות לעולי רגלים, שאף על פי שמותר למכור ולשחוט קודם שהגיע זמן המעשר, כמבואר במשנה הבאה, מכל מקום היו נמנעים מלמכור ומלשחוט עד שיעשרו, שניחא לו לאדם לקיים מצוה בממונו בדבר שאינו חסר בו כלום, שהרי ממעשר בהמה אינו מקריב אלא חלבו ודמו, והשאר אוכלו כולו; ומכאן, שאילו לא היו מתקנים לעשר בזמנים הללו, היו הרבה נמנעים מלמכור משום שלא עישרו עדיין, ולא היו בהמות מצויות לעולי־רגלים. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** — שלשת הפרקים הם כדלקמן: א) **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בַּאֲדָר** — אף בן עזאי סובר: חמישה עשר יום קודם הפסח, אלא שלדעת רבי עקיבא חודש אדר הסמוך לניסן פעמים חסר (כ"ט יום) פעמים מלא (ל' יום), ונמצא שחמישה עשר יום קודם הפסח פעמים בעשרים ותשעה באדר פעמים בשלושים באדר, ולפיכך לא קבע לו זמן; אבל בן עזאי סובר, שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, וחמישה עשר יום קודם הפסח לעולם בעשרים ותשעה באדר; ב) **בְּאֶחָד בְּסִיוָן** — בגמרא מבואר טעמו, שהואיל ומעטות הן הבהמות הנולדות בין פסח לעצרת, אם יעשר חמישה עשר יום קודם עצרת, יאכלו מהן הרבה במשך הימים שעד העצרת, ולא תהיינה בהמות מצויות לעולי רגלים; הלכך זמן המעשר באחד בסיון, היינו חמישה ימים קודם חג

בְּסִיוָן, בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל. וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי? מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב, לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּאֶחָד בְּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הָאֱלוּלִיִּין מִתְעַשְּׂרִין בִּפְנֵי עַצְמָן.

ו כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל — הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה — אֵינָן מִצְטָרְפִין. חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגֹּרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגֹּרֶן — הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: 'שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה'? שֶׁעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגֹּרֶן — מֻתָּר לִמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט; הִגִּיעַ הַגֹּרֶן — לֹא יִשְׁחֹט; וְאִם שָׁחַט — פָּטוּר.

ז כֵּיצַד מְעַשְּׂרָן? כּוֹנְסָן לַדִּיר, וְעוֹשֶׂה לָהֶן פֶּתַח קָטָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִין לָצֵאת כְּאַחַת, וּמוֹנֶה בַּשֵּׁבֶט: אֶחָד, שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה, שִׁבְעָה, שְׁמוֹנָה, תִּשְׁעָה; וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי — סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא וְאוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

מקדים ומעשר להו ט"ו יום קודם עצרת כולן יהיו נאכלין קודם עצרת ולא תהא בהמה מצויה לעולי רגלים: **בעשרים ותשעה באב.** בן עזאי לטעמיה, דאמר לקמן האלוליין מתעשרות בפני עצמן ואין מצטרפין עם אותן שנולדו קודם אלול, דשמא באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה והוו להו חדש וישן ומספקא ליה אימת הוי ראש השנה, או אלול או תשרי, הלכך לא קבע זמן גרנן של קייטי בכ"ט באלול דלא ליתי לצרופי הנולדים באלול בהדייהו: **באחד בניסן.** סברי כרשב"ג דאמר שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ב' שבתות, והיינו נמי בהלכות הפסח דמעשרינן לבהמות כי היכי דליתחזו ברגל: **באחד בסיון.** כדאמרן טעמא דבן עזאי, לפי שמיעוט בהמות יולדות מניסן ועד עצרת: **ולא אמרו באחד בתשרי.** ואע"ג דהוא יום שתי שבתות: **מפני שהוא יום טוב.** הדא ועוד קאמר, הדא משום דבעינן הכירא בחדש וישן, דאחד בתשרי הוא ראש שהנה למעשר בהמה, ואע"ג דלא אתי לצרופי דתשרי בהדייהו דהא אכתי לא נולד שום טלה היום, ואי נולד מחוסר זמן הוא, אפ"ה לא מעשרינן ההוא יומא משום דבעינן למעבד הכירא בין חדש לישן דלידעו אינשי דלא ליצטרפו החדש עם הישן. ועוד, מפני שהוא יום טוב, משום סקרתא צבע אדום שצובע בו העשירי כדי שיהא ניכר, ואסור לצבוע ביום טוב: **האלוליין מתעשרין בפני עצמן.** כדפרישנא לעיל דמספקא ליה אי הוי ראש השנה למעשר בהמה אחד באלול או אחד בתשרי, הלכך אין מתעשרין האלוליין עם הנולדים מתשרי ואילך, משום דלא לצטרפו ישן בחדש:

ו כל הנולדים. הך סתמא כר' אליעזר ור' שמעון: **חמשה לפני ראש השנה.** אגב דבעי למתני חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן מצטרפין, תנא נמי האי: **לא ישחוט.** שהגורן קבעו למעשר מדרבנן: **ואם שחט פטור.** ובהמה שריא באכילה. דלא אשכחן בטבל דמעשר בהמה לא לאו ולא מיתה:

ז לדיר. מקום מוקף אבנים או קנים שמכניסים בו הצאן: **היה לו מאה ונטל עשרה.** בלא שום מנין: **או עשרה ונטל אחד.** בלא מנין: **אין זה מעשר.**

משניות מבוארות – קהתי

השבועות; ג) **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאָב** — שבן עזאי סובר: הבהמות הנולדות בחודש אלול מתעשרות בפני עצמן, כמבואר טעמו להלן. **רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים** — אלו הם שלשת הזמנים: א) **בְּאֶחָד בְּנִיסָן** — שסוברים הם כרבן שמעון בן גמליאל (בברייתא בגמרא), ששואלים ודורשים בהלכות הפסח שתי שבתות קודם הפסח, ואף עישור הבהמות קבעו לאותו זמן, שאף זה מהלכות הפסח, שייראה ברגל במקדש ויביא את מעשר הבהמה; ב) **בְּאֶחָד בְּסִיוָן** — כדעת בן עזאי, וטעמו ביארנו לעיל; ג) **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל** — כמפורש הטעם לקמן. **וְלָמָּה אָמְרוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל, וְלֹא אָמְרוּ בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי** — כמו שאמרו באחד בניסן? **מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב** — ראש השנה, **וְאִי אֶפְשָׁר לְעַשֵּׂר בְּיוֹם טוֹב** — בגמרא מבואר, ששתי תשובות נאמרו: א) שבאחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה (**משנה ראש השנה א, א**), ויש לעשות היכר בין חדש לישן, שאין מעשרים מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (עיין לעיל משנה א); ואף על פי שאין חשש שמא יצרפו לעדר את הנולדים באחד בתשרי, שהרי מחוסרי זמן הם, מכל מקום אין מעשרים באותו יום, כדי שיהא היכר בין הישן לחדש; ב) מפני שאחד בתשרי הוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, משום שצובע את העשירי שיהא ניכר, ואסור לצבוע ביום טוב; **לְפִיכָךְ הִקְדִּימוּהוּ בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל** — הקדימו את זמן המעשר של הנולדים בקיץ ליום העשרים ותשעה באלול. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּאֶחָד בְּאֱלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה** — כמבואר טעמו במסכת ראש השנה (**גמרא ח, א**); ונראה שלדעתו מעשרים בכ"ט באב משום היכר (**"תוספות יום טוב"**). **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: הָאֱלוּלִיִּין** — הנולדים בחודש אלול, **מִתְעַשְּׂרִין בִּפְנֵי עַצְמָן** — שאינם מצטרפים למעשר עם אלו שנולדו לפני אלול או לאחריו. בברייתא בגמרא מבואר טעמו: "אמר בן עזאי: הואיל והללו אומרים כך והללו אומרים כך (שרבי מאיר אומר: באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: באחד בתשרי, ואיני יודע הלכה כמי), האלוליין מתעשרין לעצמן". שאינם מתעשרים עם הנולדים בחדשים אחרים, משום ספק חדש בישן.

באור משנה ו

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד בענין הזמנים הקובעים למעשר בהמה.

כָּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתִשְׁרֵי עַד עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּאֱלוּל — במשך כל השנה, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין** — לעדר אחד להתעשר. משנתנו סוברת כרבי אלעזר ורבי שמעון, שאחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה. **חֲמִשָּׁה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה** — אם יש לאדם עשרה טלאים שחמישה מהם נולדו לפני ראש השנה וחמישה נולדו לאחר ראש השנה, **אֵינָן מִצְטָרְפִין** — להתחייב במעשר, שאין חדש וישן מתעשרין זה על זה. **חֲמִשָּׁה לִפְנֵי הַגֹּרֶן וַחֲמִשָּׁה לְאַחַר הַגֹּרֶן** — אבל אם נולדו באותה שנה, אלא שחמישה נולדו לפני אחד הזמנים שהוא "גורן" למעשר בהמה, כמבואר במשנה הקודמת, וחמישה נולדו לאחר אותו הזמן, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין** — לעדר אחד של עשרה טלאים החייבים להתעשר. **אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: 'שָׁלֹשׁ גְּרָנוֹת לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה'** — אם כל הנולדים במשך השנה מצטרפים, לשם מה קבעו שלושה פרקים כ"גרנות" למעשר בהמה? **שֶׁעַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַגֹּרֶן, מֻתָּר לִמְכּוֹר וְלִשְׁחוֹט** — בהמותיו קודם שיעשרן, **הִגִּיעַ הַגֹּרֶן** — הזמן הקובע למעשר בהמה לפי תקנת חכמים, כמבואר במשנה הקודמת, **לֹא יִשְׁחֹט** — בהמותיו עד שיעשרן; **וְאִם שָׁחַט** — קודם שעישר, **פָּטוּר** — מעונש, והבהמה מותרת באכילה.

באור משנה ז

כֵּיצַד מְעַשְּׂרָן — את הבהמות? **כּוֹנְסָן לַדִּיר** — מקום מוקף גדר, **וְעוֹשֶׂה לָהֶן פֶּתַח קָטָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנַיִם יְכוֹלִין לָצֵאת כְּאַחַת** — שלא יבוא לידי קלקול, כמבואר במשנה הבאה, **וּמוֹנֶה בַּשֵּׁבֶט: אֶחָד, שְׁנַיִם, שְׁלֹשָׁה, אַרְבָּעָה, חֲמִשָּׁה, שִׁשָּׁה,**

הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר. לֹא סְקָרוֹ בְּסִקְרָא, וְלֹא מְנָאָם בַּשֵּׁבֶט, אוֹ שֶׁמְּנָאָם רְבוּצִים, אוֹ עוֹמְדִים — הֲרֵי אֵלּוּ מְעֻשָּׂרִים. הָיָה לוֹ מֵאָה, וְנָטַל עֲשָׂרָה; עֲשָׂרָה, וְנָטַל אֶחָד — אֵין זֶה מַעֲשֵׂר. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר. קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים; מִן הַמְעֻשָּׂרִים לְתוֹכָן — כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים.

ח יָצְאוּ שְׁנַיִם כְּאַחַת — מוֹנֶה אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם. מְנָאָן אֶחָד — תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקֻלְקָלִין. יָצְאוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי כְּאַחַת — תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקֻלְקָלִין. קָרָא לַתְּשִׁיעִי: עֲשִׂירִי, וְלָעֲשִׂירִי: תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר: עֲשִׂירִי — שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין: הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי — מַעֲשֵׂר, וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים. וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר

פירוש ברטנורא

דכתיב (ויקרא כ"ז) העשירי יהיה קודש, ואין זה עשירי: **רבי יוסי בר' יהודה אומר הרי זה מעשר.** דסבר רבי יוסי כשם שתרומה גדולה ותרומת מעשר ניטלים באומד ובמחשבה דכתיב (במדבר י"ח) ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה הויא תרומה, כך מעשר ניטל באומד ובמחשבה, דמעשר תרומה קרייה רחמנא, דכתיב (שם) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה. ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ניטל במחשבה אף מעשר בהמה ניטל במחשבה. ואין הלכה כר' וסי: **קפץ אחד מן המנויין.** שמנה עשרה שיצאו מן הפתח ונטל העשירי ונפטרו התשעה, וקפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. כל אותן שבדיר פטורים, אם אינו ניכר איזה הוא. דשמא זה יצא עשירי והוא אינו ראוי לכך שכבר נפטר. אי נמי כל אחד מהן ספק אם הוא מנוי כבר ונפטר, וכל ספיקא לאו בר עישורי הוא: **מן המעושרים.** מן העשיריים שכבר קדשו, קפץ אחד לתוך הדיר, הוו כולהו ספק מעשר וירעו עד שיסתאבו, דכל זמן שהן תמימים אסור לשוחטן בחוץ. ולאחר שיסתאבו יאכלו במומן לבעלים:

ח הכי גרסינן **יצאו שנים כאחד מונה אותן שנים שנים. מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין.** יצאו שנים כאחד זה אצל זה ברוחב הפתח ומנה אותן זוג אחד, מונה כולן שנים שנים זוג זוג, והזוג העשירי קדוש בקדושת מעשר. וה"ה אם מנאן שלשה או ארבעה: **מנאן אחד.** לשנים הראשונים שיצאו מנה אחד, ולשלישי שני ולרביעי שלישי: **תשיעי ועשירי מקולקלים.** לפי שהתשיעי בחשבונו הוא עשירי באמת, ועשירי בחשבונו הוא אחד עשר, ומשום הכי הוו מקולקלים וירעו עד שיסתאבו. ולא דמו לקרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, דעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים, דהתם נפק אחד אחד וכי מטי עשירי וקרייה תשיעי ולאחד עשר קרא עשירי מבריר לכולי עלמא שהתשיעי לחשבונו היא עשירי לבהמות, והעשירי אחד עשר, ואיהו הוא דשינה וטעה, הלכך העשירי מעשר גמור, והאחד עשר קרב שלמים מגזירת מלך, כדמפרש לקמן. אבל הכא דיצאו שנים בתחלה ביחד ולא מבריר עשירי שהוא קורא תשיעי דלהוי עשירי, לאו מעשר גמור הוא מאליו, וכדאמר איהו נמי לא הוי, הלכך מקולקלים: **שלשתן מקודשים.** דכתיב (ויקרא כ"ז) וכל מעשר בקר, לרבות תשיעי ואחד עשר. יכול שאני מרבה אף שמיני ושביעי, אמרת, הואיל והוא קדוש וטעותו מקודשת, מה הוא אינו קדוש אלא בסמוך לו, כלומר

משניות מבוארות – קהתי

שִׁבְעָה, שְׁמוֹנָה, תִּשְׁעָה; וְהַיּוֹצֵא עֲשִׂירִי, סוֹקְרוֹ בְּסִקְרָא — צובעו בצבע אדום, **וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר** — כמו שכתוב (ויקרא כז, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה'". **לֹא סְקָרוֹ בְּסִקְרָא** — לא צבע את העשירי, **וְלֹא מְנָאָם בַּשֵּׁבֶט** — או שלא מנה את הטלאים בשבט, **אוֹ שֶׁמְּנָאָם רְבוּצִים, אוֹ עוֹמְדִים** — ולא כשהם יוצאים מהדיר, **הֲרֵי אֵלּוּ מְעֻשָּׂרִים** — שכתוב: "העשירי יהיה קודש", ודרשו: עשירי קודש — מכל מקום. **הָיָה לוֹ מֵאָה, וְנָטַל עֲשָׂרָה** — בלא מנין, **עֲשָׂרָה, וְנָטַל אֶחָד** — או שהיו לו עשרה ונטל אחד בלא מנין, **אֵין זֶה מַעֲשֵׂר** — שכתוב: "העשירי יהיה קודש", ואין זה עשירי. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מַעֲשֵׂר** — שהוקש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן במחשבה — שנלמד מתרומה גדולה ותרומת מעשר, שכתוב בהם (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם", ודרשו: "ונחשב", שניטלות באומד ובמחשבה — אף מעשר בהמה ניטל במחשבה. ואין הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה. **קָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין לְתוֹכָן** — היה מונה את היוצאים מהדיר אחד אחד וקידש עשירי, וקפץ אחד מן המנויין לתוך הדיר ונתערב באלו שעדיין לא נימנו, **הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים** — כל אותם שבדיר פטורים ממעשר בהמה, לפי שכל אחד מהן ספק אם הוא המנוי שקפץ לתוך הדיר או אחר, והרי המנוי פטור מלהתעשר; הלכך מספק כולם פטורים (**ברטנורא**). ויש מפרשים (**לפי הגמרא**): קפץ אחד מן המנויין לתוכן — אף על פי שעדיין לא יצא עשירי, מכל מקום הואיל והיה מנין הראוי, כלומר שנשאר בדיר כדי להשלים את המנין, ונמצאו היוצאים מנין הראוי להתעשר, לפיכך כל המנויים נפטרו כבר מלהתעשר, שמנין הראוי פוטר (**גמרא**), ולכן אם קפץ אחד מהם לתוך אלו שלא נמנו עדיין, כולן פטורים משום ספק המנוי שבתוכם (**רבנו גרשום; עיין "מלאכת שלמה"; ועיין חידושי הרש"ש**); **מִן הַמְּעֻשָּׂרִים לְתוֹכָן** — קפץ לתוך הדיר אחד מאלו שכבר נקרא עליהם שם מעשר, ונתערב עם השאר, הרי כל בהמה שבדיר ספק מעשר, שמא היא זו שקפצה לתוכם, לפיכך **כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ** — כל אלו שבדיר ירעו עד שיפול בהם מום, **וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן לַבְּעָלִים** — שכן משום הספק אין להם תקנה אחרת.

באור משנה ח

משנה זו דנה בבהמות שטעה במניינן בשעת עישורן.

יָצְאוּ שְׁנַיִם כְּאַחַת — אם כשהתחיל למנותן יצאו שניים ביחד ברוחב הפתח, **מוֹנֶה אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם** — זוגות זוגות, שקורא לזוג השני "שניים", ולזוג השלישי קורא "שלושה" וכו', והזוג העשירי קדוש בקדושת מעשר. **מְנָאָן אֶחָד** — אם השניים הראשונים שיצאו כאחד מנה "אחד", והשלישי מנה "שניים", ולרביעי — "שלושה", וכן כולם, **תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקֻלְקָלִין** — לפי שהתשיעי למניינו הוא העשירי, והעשירי למניינו הוא אחד עשר, ואף לא ברור לכל, שאותו שקרא לו תשיעי הוא עשירי, הלכך שניהם מקולקלים וירעו עד שיפול בהם מום וייאכלו במומם. **יָצְאוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי כְּאַחַת** — הראשונים יצאו אחד אחד, אבל התשיעי והעשירי יצאו כאחד, **תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי מְקֻלְקָלִין** — לפי שאין ידוע מי הוא העשירי, הלכך ירעו עד שיסתאבו. **קָרָא לַתְּשִׁיעִי: עֲשִׂירִי, וְלָעֲשִׂירִי: תְּשִׁיעִי, וּלְאַחַד עָשָׂר: עֲשִׂירִי** — שטעה במניינו וקרא לעשירי "תשיעי", ואילו לתשיעי ולאחד עשר קראם "עשירי", **שְׁלָשְׁתָּן מְקֻדָּשִׁין** — שכתוב (**שם**): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש", ודרשו: וכל מעשר — לרבות תשיעי ואחד עשר, שאם קראם עשירי, הרי הם מקודשים. ברם, שמיני ושנים עשר, אם קראם עשירי, אינם מקודשים, שאין טעותו של העשירי מקדשת למעשר אלא בסמוך לו, דהיינו התשיעי והאחד עשר; ודבר זה הלכה מפי הקבלה (**רמב"ם**). **הַתְּשִׁיעִי נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ** — שממתינים עד שיפול בו מום וייאכל במומו, **וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר** — כדינו, **וְאַחַד עָשָׂר קָרֵב שְׁלָמִים** — שכתוב (**ויקרא ג, א**): "ואם זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב", ודרשו: "בקר" — לרבות את האחד עשר לשלמים, "מן הבקר" — להוציא את התשיעי שאינו קרב שלמים, ומרבים את האחד עשר ומוציאים את התשיעי, לפי שהאחד עשר בא אחר קדושת העשירי והתשיעי בא קודם, והקדש מקדש (עושה תמורה) לאחריו ולא לפניו (**גמרא**), **וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה** — האחד עשר שקרב שלמים עושה תמורה, שאם המירו בבהמה אחרת הרי היא מתקדשת, כדין כל הקרבנות, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — הסובר שדין האחד עשר

רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי יֵשׁ תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה? אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִלּוּ הָיָה תְּמוּרָה, לֹא הָיָה קָרֵב. קָרָא לַתְּשִׁיעִי: עֲשִׂירִי, וְלָעֲשִׂירִי: עֲשִׂירִי, וּלְאַחַד עָשָׂר: עֲשִׂירִי – אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ – אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ.

סליק מסכת בכורות

פירוש ברטנורא

העשירי עצמו הסמוך אצל גופו, אף טעותו אינה מקודשת אלא בסמוך לעשירי דהיינו תשיעי מלפניו ואחד עשר מאחריו: **וכי יש תמורה עושה תמורה.** סבר ר' יהודה דהאי אחד עשר הוי תמורה, דהאי דקרייה עשירי כמאן דאמר תהא תחת העשירי דמי, ואין תמורה עושה תמורה דכתיב (שם) והיה הוא ותמורתו יהיה קודש, ולא תמורת תמורתו: **אמרו משום רבי מאיר.** אינה תמורה. אין האחד עשר תמורת העשירי. שאם היה תמורה לא היה קרב, דתמורת מעשר אינה קריבה, דכתיב (במדבר י"ח) לא תפדה קודש הם, הם קריבין ולא תמורתן, ובבכור כתיב, וילפינן מעשר מיניה. והלכה שאין האחד עשר עושה תמורה: **כל שלא נעקר שם עשירי ממנו.** דכל היכא דקרא לעשירי עשירי, תו לא מקדיש אחד עשר במאי דקרי ליה עשירי:

משניות מבוארות – קהתי

כדין כל קרבן שלמים. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי יֵשׁ תְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה** — רבי יהודה סובר, שהאחד עשר קדוש משום תמורה, שכשקראו עשירי, הריהו כאילו אמר: זה יהיה תחת העשירי, וכיון שהוא תמורה הרי הדין שאין תמורה עושה תמורה, שכתוב **(ויקרא כז, לג)**: "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", ודרשו: "ותמורתו יהיה קודש" ולא תמורת תמורתו. **אָמְרוּ מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: אִלּוּ הָיָה תְּמוּרָה, לֹא הָיָה קָרֵב** — אין האחד עשר תמורת העשירי, שאילו היה "תמורה" לא היה קרב שלמים, שתמורת מעשר בהמה אינה קריבה, שכתוב בבכור בהמה טהורה **(במדבר יח, יז)**: "לא תפדה, קודש הם", ודרשו: הם קריבים ולא תמורתם, ולמדים מעשר בהמה מבכור. והלכה שאין האחד עשר עושה תמורה. **קָרָא לַתְּשִׁיעִי: עֲשִׂירִי, וְלָעֲשִׂירִי: עֲשִׂירִי, וּלְאַחַד עָשָׂר: עֲשִׂירִי** — שלעשירי קרא אמנם "עשירי", אלא שטעה וקרא גם לתשיעי וגם לאחד עשר "עשירי", **אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ** — שהואיל וקרא לעשירי "עשירי", שוב אין קדושתו חלה על האחד עשר. **זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁלֹּא נֶעֱקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מִמֶּנּוּ** — מן העשירי, **אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ** — כמו שביארנו לעיל. בגמרא אמרו: "זה הכלל" בא לרבות, שאפילו יצא העשירי ושתק ולא קראו בשם כלל, ואחר כך יצא האחד עשר וקראו: עשירי, לא נתקדש האחד עשר, לפי שהעשירי נתקדש מעצמו; ואף על פי שלא קראו "עשירי", הואיל ולא נעקר שם עשירי ממנו, אין האחד עשר מקודש.

אגרות קודש

ב"ה, י"א תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מד' תמוז, בהנוגע לנסיעה על חדש תשרי הבע"ל לכאן.

והנה העיקר חסר במכתבו, והוא שע"פ המדובר בכ"מ גודל הענין דהפצת המעינות, מובן וגם פשוט שלכל לראש זהו גם מענינו הוא, ובפרט ע"פ החינוך שקבל ובמה שרואה ממעשי אבות שליט"א במשך שנות חייו בהפצת המעינות, וביחוד בשעה שנמצאים בסביבתו אברכים אחב"י שליט"א הספרדים, שרק מקרוב נודע להם ע"ד ענין המעינות, וע"פ מוצאם שייכים לפנימיות התורה לימוד הזהר מקדם קדמתא, הרי חובתו בזה גדולה פי כמה בתוככי שאר התמימים ובני התמימים מרוסיא שנפגשים עתה עם אחינו הספרדים, ולצערי עד עתה לא שמעתי כלום מהשתדלותו בזה, וגם במכתבו אין מזכיר עד"ז, ובטח ימלא במכתבו הבא, ויהי רצון שתהיינה בשורות טובות טוב העושה פירות טוב דקדושה וגם טוב במלופים וכמבואר הענין בדא"ח (עיין לקו"ת שה"ש - י, סע"ד).

ובהמצאנו בערב ימי חג הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שמסר נפשו על ענין הפצת המעינות, יהי רצון שתתגלגל זכות ליומין זכאין להתעוררות פנימיות בזה ושיביא לבכן ולפועל ולבשו"ט.

המחכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מובן שכהנ"ל מופנה לכל חבריו מבני התמימים ואנ"ש שי'.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף סו עמוד ב: הגמרא לומדת מברייתא זו דיני הוצאה ועירוב ביום הכפורים: **אָמַר רַפְרָם,** מכך שהוצרכו לימוד מיוחד להתיר לשלח את השעיר אפילו בשבת, **זֹאת אוֹמֶרֶת** שאיסורי **עֵירוּב** חצרות **וְהוֹצָאָה** מרשות לרשות נאמר רק **לְשַׁבָּת, וְאֵין** איסור **עֵירוּב וְהוֹצָאָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים,** שאילו היו איסורים אלו גם ביום הכפורים, לא היו צריכים פסוק להתיר שילוחו של שעיר כשחל יום הכפורים בשבת, שהרי אף כשחל יום הכפורים בחול היה אסור לנושאו ואף על פי כן כתבה התורה שישלחנו, הרי שנדחה איסור זה משום מצות שילוח, ואם כן הוא הדין כשחל בשבת.

עוד דרשו בברייתא, **'עֹתִי' וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה.** שואלת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָּא** - באיזה אופן הוצרכו להתיר שישתלח אפילו בטומאה, הלא איסור טומאה אינו אלא בכניסת טמא למקדש או בטומאת הקדשים, ומה עניינו לשעיר המשתלח חוץ לעיר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** הפסוק בא **לוֹמַר** שֶׁאפילו **אִם נִטְמָא מְשַׁלְּחוֹ,** מכל מקום לא ישלחנו ביד אחר אלא ביד המזומן מאתמול, **וּנְכָנָס** אף שהוא **טָמֵא לָעֲזָרָה** לקבל את השעיר מהכהן הגדול, כיון שטומאה הותרה בציבור, **וּמְשַׁלְּחוֹ** לעזאזל כדינו.

הגמרא מביאה ברייתא ששאלו את רבי אליעזר כמה שאלות בדיני שעיר המשתלח: **שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** אם **חָלָה** השעיר המשתלח ואינו יכול להלך ברגליו, **מַהוּ שֶׁיְּרַכִּיבֵהוּ** - האם מותר שירכיבהו המשלח **עַל כְּתֵפוֹ** ובכך עובר המשלח על מלאכת הוצאה ביום הכפורים. **אָמַר לָהֶם,** אדרבה בריא וחזק היה השעיר, והיה **יָכוֹל הוּא** עצמו **לְהַרְכִּיב אֲנִי וְאַתֶּם** [-אותי ואתכם], ובדברים אלו השתמט רבי אליעזר מעניית תשובה לשאלתם. עוד שאלוהו, אם **חָלָה מְשַׁלְּחוֹ** ואינו יכול ללכת, **מַהוּ שֶׁיְּשַׁלְּחֶנּוּ** הכהן גדול **בְּיַד** שליח **אַחֵר** שאינו מוכן לכך מאתמול. **אָמַר לָהֶם, אֲהֵא בְּשָׁלוֹם אֲנִי וְאַתֶּם,** כלומר, אף כשיחלה השליח לא נזדקק אנו להחליפו, ומה לכם לשאול על כך, ולא השיבם על שאלתם. עוד שאלוהו, אם **דְּחָפוֹ** את השעיר לצוק **וְלֹא מֵת** השעיר, **מַהוּ** להצריכו **שֶׁיֵּרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ. אָמַר לָהֶם** את הפסוק (שופטים ה לא) **'כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'',** כלומר, לא השיב לשאלתם, והיסב את דבריו לומר שמעולם לא אירע שלא מת השעיר בדחיפה מהצוק, והלואי וכן יאבדו כל אויבי ה'.

מביאה הגמרא את דעת חכמים בדינים אלו: **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חָלָה** השעיר, **מְרַכִּיבוֹ** המשלח **עַל כְּתֵפוֹ,** מפני שאיסור הוצאה הותר לשילוח השעיר. **חָלָה מְשַׁלְּחוֹ, יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר,** אף שהשני אינו מוכן לכך מאתמול. **דְּחָפוֹ וְלֹא מֵת, יֵרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ.**

רש"י

דף סו עמוד ב: **למאי הילכתא.** מה איסור טומאת מקדש או קדשיו יש בשילוחו שהוצרך לומר שידחה את הטומאה: **נכנס טמא לעזרה.** שהכהן מוסרו לו שם: **יכול להרכיב אני ואתם.** בריא וחזק היה השעיר להרכיב אותי ואתכם עליו לקמן אמרינן שלא היה חפץ להשיב על שאלתם מה שלא שמע מפי רבו: **אהא בשלום אני ואתם.** כלומר מה לכם לשאול על זאת לא אני ולא אתם נזקק לשילוחו: **דחפו.** לצוק ולא מת מהו שיהא צריך לירד אחריו וימיתנו: **פלוני מהו לעולם הבא.** על אדם אחד שאלוהו מה מעשיו בעיניך ויש פותרים על שלמה בן דוד שאלוהו: **אלא על פלוני.** שמא על אבשלום שאלתוני: **אלא על הרועה.** אם מותר להצילו מפי הארי: **ממזר מהו לירש.** את אביו: **אמר להם מהו ליבם.** אשת אחיו שאלתם אותי: **מהו לסוד את ביתו.** בזמן הזה מי אסור מפני צער חורבן הבית: אמר להם לא שאלתוני אלא מהו לסוד את קברו: **לא שהפליגן.** והפרישן לדברים אחרים כאדם המתכוין לדחות כשאינו יודע להשיב אלא יודע היה אבל לא אמר דבר שלא שמע מרבו:

הגמרא מביאה שאלות נוספות ששאלו את רבי אליעזר ולא השיב עליהם תשובות ברורות: **שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, פְּלוֹנִי** שחי בדורם **מַהוּ לָעוֹלָם הַבָּא** - האם מעשיו טובים ויזכה בהם לעולם הבא. **אָמַר לָהֶם,** שמא **לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל פְּלוֹנִי** - אדם אחר שהיה ידוע במעשיו הטובים, ובכך דחה את שאלתם ולא השיבם. עוד שאלוהו, **מַהוּ לְהַצִּיל רוֹעֶה** את **הַכִּבְשָׂה מִן הָאֲרִי** - האם מותר לרועה שאינו בעל הכבשה להציל מפי הארי את הכבשה שטרף, אף שבכך נוטל ממנו את מזונותיו. **אָמַר לָהֶם,** שמא **לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הַכִּבְשָׂה.** שוב שאלוהו, **מַהוּ לְהַצִּיל הָרוֹעֶה מִן הָאֲרִי. אָמַר לָהֶם** שמא **לֹא שְׁאַלְתּוּנִי אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה** אם מותר להצילו מפי הארי. עוד שאלוהו, **מַמְזֵר** - הנולד מהבא על חייבי כריתות, **מַה הוּא לִירַשׁ** בנכסי אביו. אמר להם, שמא שאלתם **מַהוּ לְיַבֵּם** את אשת אחיו שמת בלי בנים. עוד שאלוהו, **מַהוּ לָסוּד אֶת בֵּיתוֹ** בזמן הזה לאחר חורבן בית המקדש, האם יש בזה איסור משום אבילות. אמר להם, שמא שאלתם **מַהוּ לָסוּד אֶת קִבְרוֹ.**

מבארת הברייתא: הטעם בתשובותיו אלו, **לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִפְלִיגָן בִּדְבָרִים** - שהניעם לדברים אחרים מפני שלא היה יודע מה להשיב, שודאי ידע להשיב, **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם.**

מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא – מחמת הבושה, שחברותיה אופות והיא אינה עושה כלום. חֲוָה לָהּ הַדְּ שִׁיבַּבְתָּא בִּישְׁתָּא – היתה לה שכנה רעה, שאָמְרָה, מִכְּדֵי יָדַעְנָא דְּלֵית לֵהּ וְלֹא מִידִּי – הרי יודעת אני שאין להם ולא כלום, ואם כן מַאי כּוּלֵּי הַאי – מה כל זה, כלומר, מה הסיבה שתנורם מעלה עשן. אָזְלָא וְטָרְפָא אַבָּבָא – הלכה ודפקה על שער ביתם, אִיכַּסְפָא – התביישה האשה שתראה שכנתה שתנורה ריק, וְעַיְּילָא לְאִינְדִּרוֹנָא – ונכנסה לחדר הפנימי. אִיתְעֲבִיד לָהּ נִיסָּא, דְּחַזְיָא לְתַנּוּרָא מָלֵא לַחְמָא וְאַפְּנָא מָלֵא לִישָׁא – נעשה לה נס שראתה השכנה שהתנור מלא לחם והקערה מלאה עיסה שנילושה. אָמְרָה לָהּ השכנה, פְּלָנִיתָא פְּלָנִיתָא – פלונית פלונית, אֵיתֵי מָסָא – הביאי מרדה, דְּקָא חָרִיךְ לַחְמִיךְ – שכבר נחרך לחמך, ועומד להישרף. אָמְרָה לָהּ אשת רבי חנינא, אַף אֲנָא לְהָכִי עָיֵילִי – גם אני שנכנסתי לחדרי, נכנסתי לצורך כך, להביא את המרדה. תָּנָא בברייתא על כך, אַף הִיא אכן לְהָכִיא מַרְדָּהּ נִכְנְסָה, ולא אמרה כך רק מפני הבושה, אלא מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמֶּדֶת [רגילה] בְּנִסִּים היתה, ואחר שהתביישה ידעה שודאי יעשה לה ה׳ נס זה.

מעשה נוסף בגדלות רבי חנינא בן דוסא: אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ – אשתו, עַד אֵימַת נַיזִיל וְנִצְטַעַר כּוּלֵּי הַאי – עד מתי נלך ונצטער כל כך מן העניות. אָמַר לָהּ, מַאי נַעֲבִיד – מה נעשה. אמרה לו, בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנִיתְּבוּ לָךְ מִידִּי – בקש רחמים שיתנו לך דבר מן השמים. ואכן בָּעָא רַחֲמֵי – ביקש רבי חנינא רחמים, וּיְצָתָה מן השמים כְּמִין פִּיסַּת [כף] יָד, וְיָהֲבוּ לֵיהּ – ונתנו לרבי חנינא חַד כַּרְעָא דְּפִתּוֹרָא – רגל אחת של שולחן זהב. (חזאי) [חַזְיָא] – ראתה אשת רבי חנינא בְּחֶלְמָא – בחלום, שאמרו לה, עֲתִידֵי צַדִּיקֵי דְּאָכְלֵי אַפְּתּוֹרָא דְּדַהֲבָא דְּאִית לֵיהּ תְּלַת כַּרְעֵי – עתידים הצדיקים לאכול בעולם הבא על שולחן זהב בעל שלש רגלים, (וְאִיתְּ) אוֹכֶלֶת אַפְּתּוֹרָא דְּתְרֵי כַּרְעֵי – על שולחן זהב בעל שתי רגלים בלבד. כששמעה זאת (אָמְרָה לֵיהּ) אמרה לרבי חנינא, נִיחָא לָךְ דְּמִיכָּל אָכְלֵי כּוּלֵּי עָלְמָא אַפְּתּוֹרָא דְּמִשְׁלָם – טוב הדבר בעיניך שכל הצדיקים יאכלו לעתיד לבא על שולחן מושלם, וַאֲנַן אַפְּתּוֹרָא דְּמִסָּר – ואילו אנו נאכל על שולחן חסר (אמרה ליה) [אָמַר לָהּ], וּמַאי נַעֲבִיד – מה נעשה כדי לתקן זאת, אמרה לו בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנִשְׁקְלִינְהוּ מִינָּךְ – בקש רחמים שיטלו ממך בחזרה את רגל הזהב. ואכן בָּעֵי רַחֲמֵי וּשְׁקָלוּהוּ – ביקש רבי חנינא רחמים ונטלו ממנו את רגל הזהב. תָּנָא בברייתא, גָּדוֹל הָיָה גַּם אַחֲרוֹן שנטלו ממנו את הרגל יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן שנתנוה לו. והיינו משום דִּגְמִירִי – שמסורת בידינו, דְּמִיהַב יָהֲבִי – שמן השמים רק נותנים לבני אדם, אך אחר שנותנים מִישְׁקָל לֹא שָׁקְלִי – לא נוטלים מהם דבר שניתן להם, ואילו כאן אירע כך.

מעשה נוסף בגדלותו: בְּחַד בְּי שְׁמָשֵׁי – ערב שבת אחד בין השמשות, חֲזִיֵּיהּ לִבְרַתֵּיהּ דַּהֲוָות עָצִיבָא – ראה שבתו עצובה. אָמַר לָהּ, בִּתִּי, לְמַאי עָצִיבַת – מדוע הנך עצובה. אָמְרָה לֵיהּ, כְּלִי שֶׁל חוֹמֶץ נִתְּחַלֵּף לִי בִּכְלִי שֶׁל שֶׁמֶן, והורקתי ממנו חומץ לתוך הנר, וְהִדְלַקְתִּי מִמֶּנּוּ אוֹר לְשַׁבָּת. אָמַר לָהּ, בִּתִּי, מַאי אִיכְּפַת לָךְ בכך, הלא מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיִדְלוֹק, שהוא ה׳, הוּא יֹאמַר לַחוֹמֶץ וְיִדְלוֹק. תָּנָא בברייתא, שאכן כך היה, שהָיָה הנר הוֹלֵךְ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם – כל ליל ויום השבת כּוּלּוֹ, עַד שֶׁהֲבִיאוּ מִמֶּנּוּ במוצאי שבת אוּר להדליק נר אחר לְבָרֵךְ עליו בַּהַבְדָּלָה.

מעשה נוסף בגדלותו: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲווּ לֵיהּ הָנָךְ עִיזֵּי – היו לו עיזים. אָמְרוּ לֵיהּ שכניו, עִיזִיךְ רוֹעוֹת בשדותינו וְקָא מַפְסְדָן – הן מפסידות אותם. ידע רבי חנינא ששקר בפיהם, וְאָמַר להם, אִי קָא מַפְסְדָן – אם אכן כך שמפסידות שדותיכם, נִיכְּלִינְהוּ דּוּבֵי – יאכלו אותם הזאבים שבשדות, וְאִי לֹא – ואם אין הן מפסידות, כָּל חָדָא וַחָדָא – כל אחת ואחת מן העיזים תֵּיתֵי לְאוּרְתָּא דּוּבָא בְּקַרְנַיְיהוּ – תביא בערב זאב בקרניה. וּלְאוּרְתָּא – ואכן בערב, כששבו העיזים מן השדה, אֵיתֵי כָּל חָדָא וַחָדָא דּוּבָא בְּקַרְנַיְיהוּ – הביאה כל אחת ואחת זאב בקרניה, ונוכחו הכל שהעיזים לא הפסידו שדות השכנים.

מעשה נוסף: הֲוָה לֵיהּ הַהִיא שִׁיבַּבְתָּא דְּקָא בָּנְיָא בֵּיתָא – היתה לרבי חנינא בן דוסא שכנה שהיתה בונה בית, וְלֹא מָטְיָא כְּשׁוּרֵי – ולא הגיעו הקורות שרצתה להניח בגג מכותל לכותל, שהיו קצרות מדאי. אֲתָיָא לְקַמֵּיהּ – באה השכנה לרבי חנינא וְאָמְרָה לֵיהּ, בָּנְיתִי בַּיִת וְלֹא קָמְטוּ כְּשׁוּרַאי – ולא הגיעו קורותי מכותל לכותל. אָמַר לָהּ, מַה שְׁמֵךְ, אָמְרָה לֵיהּ, שמי אַיְכוּ. אָמַר לה, אַיְכוּ, נִימְטוּ כְּשׁוּרַיְיךְ – יאריכו קורותיך. תָּנָא בברייתא, אכן הִגִּיעוּ – נתארכו הקורות עַד שֶׁיָּצְאוּ מעבר לכתלים אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן משני צידי הבית. וְיֵשׁ אוֹמְרִין, לא נתארכו הקורות עצמן, אלא סְנִיפִּין [חיבורים] עֲשָׂאוּם, שנדבקו חתיכות עץ קטנות לאורך הקורות, ובכך נתארכו ונראו כמין חוליות. תָּנָא בברייתא, פְּלִימוֹ אוֹמֵר, אֲנִי רָאִיתִי אוֹתוֹ הַבַּיִת שנעשה בו הנס וְהָיוּ קוֹרוֹתָיו יוֹצְאוֹת אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן, וְאָמְרוּ לִי, בַּיִת זֶה, הוא שֶׁקִּירָהּ – שעשה לו תקרה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בִּתְפִלָּתוֹ.

הגמרא מקשה על המעשה בעיזים של רבי חנינא: וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא מֵהֵיכָן הֲווּ לֵיהּ עִזִּים, וְהָא עָנִי הֲוֵי – והרי היה עני, שדי לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת כמסופר לעיל, ומשמע שלא היה לו דבר אחר. וְעוֹד, הרי אָמְרוּ חֲכָמִים, אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שהעיזים מזיקות לזרעים שבשדות. ועובר על מצות ישוב ארץ ישראל, ורבי חנינא היה דר בארץ ישראל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּנְחָס, עיזים אלו לא היו שלו אלא של אחר, שהיה מַעֲשֶׂה וְעָבַר אָדָם אֶחָד עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְהִנִּיחַ שָׁם תַּרְנְגוֹלִין ושכחם שם, וּמְצָאָתָן אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, וְאָמַר לָהּ אַל תֹּאכְלִי מִבֵּיצֵיהֶן, שיש להשיב אף אותן עם התרנגולים כדין מוצא אבידה. ונשארו אצלם, וְהִרְבּוּ התרנגולים להטיל בֵּיצִים, וְמִהֵן יצאו אפרוחים שנהיו תַּרְנְגוֹלִין, וְהָיוּ מְצַעֲרִין אוֹתָם. וּמִכָּרָן רבי חנינא, וְקָנָה הַבְּדַמֵּיהֶן עִזִּים שאינם מצערים, ושמר עליהם כשומר אבידה. פַּעַם אַחַת, עָבַר אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָבְדוּ מִמֶּנּוּ הַתַּרְנְגוֹלִין, וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ, בְּכָאן הִנַּחְתִּי הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלִּי לִפְנֵי זמן רב ושכחתים, ואיני יודע היכן הם. שָׁמַע זאת רַבִּי חֲנִינָא וְאָמַר לוֹ, האם יֵשׁ לְךָ בָּהֶן סִימָן שאדע שאכן שלך היו. אָמַר לוֹ, הֵן, וְנָתַן לוֹ סִימָן. ושח לו רבי חנינא את המעשה שמכרם וקנה בדמיהם עיזים, וְנָטַל בעל האבידה אֶת הָעִזִּין. ומסיימת הגמרא: וְעִזִּים אלו הֵן הֵן עִזֵּי – הן אותן העיזים במעשה שהוזכר לעיל דְּאִיתְּוּ דּוּבֵי בְּקַרְנַיְיהוּ – שהביאו זאבים בקרניהן.

מעשה נוסף בחכם שחי בעניות גדולה: רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּדַּת דַּחְיֵקָא לֵיהּ מִילְּתָא טוּבָא – היה חי בדוחק רב, עָבַד קִלְּתָא – הקיז דם, וְלֹא הֲוָה לֵיהּ מִידִּי לְמִטְעַם – לא היה לו דבר לטעום לאחר ההקזה להתחזק מחולשתו, וְשַׁקַּל בְּרָא דְּתוּמָא – נטל צלע שום וְשַׁדְיֵיהּ בְּפוּמֵיהּ – נתנו בפיו כדי להתחזק, וזה גרם לו שֶׁחָלַשׁ לְבֵיהּ וְנִים – התעלף ונרדם. אֲזוּל רַבָּנַן לְשִׁיּוּלֵי בֵּיהּ – באו חכמים לשאול בשלומו, וַחֲזִיוּהוּ דְּקָא בָכֵי וְחַיֵּיךְ – וראוהו בוכה וצוחק בתוך שנתו, וְנָפַק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוּתֵיהּ – יצא ניצוץ של אש ממצחו. כִּי אִתְעַר – כשהתעורר אָמְרוּ לֵיהּ, מַאי טַעְמָא קָבְכִית וְחָיֵיכְת – מדוע בכית וצחקת בשנתך. אָמַר לְהוּ, דַּהֲוָה יָתִיב – שישב עִמִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲמַרִי [ואמרתי] לֵיהּ, עַד מָתַי אֶצְטַעֵר בְּהַאי עָלְמָא – בעולם הזה שאני חי בדוחק. וְאָמַר לִי, אֶלְעָזָר בְּנִי, נִיחָא לָךְ דְּאַפְּכֵיהּ לְעָלְמָא מַרִישָׁא – טוב בעיניך שאהפוך את עולמך מתחילתו, כלומר שתיולד מחדש, ואז אֶפְשַׁר דְּמִתַּיְלִדַת בְּשַׁעְתָּא דְּמִזּוֹנֵי – יתכן שתיולד בשעה שמזל הפרנסה שולט, ויהיו מצויים לך מזונותיך. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ – אמרתי לפניו וכי כּוּלֵּי הַאי – מעשה כל כך גדול תעשה, וְאֶפְשַׁר – וגם אז רק ׳אפשר׳ שאולד בשעה של מזל פרנסה ואין זה ודאי. ועוד אֲמַרִי [אמרתי] לֵיהּ, דְּחַיֵּי טְפֵי – האם השנים שחייתי כבר הן יותר מן השנים שאני עתיד לחיות, אוֹ דְּחַיֵּינָא – או שהשנים שאחיה בעתיד מרובים יותר מהשנים שחייתי כבר. אָמַר לִי, דְּחַיֵּית – השנים שחיית כבר מרובים יותר. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ – אמרתי לפניו, אִם כֵּן, לֹא בְּעֵינָא – אינני רוצה שתהפוך עולמי. אָמַר לִי, בְּהַאי אַגְרָא דַּאֲמַרְתְּ לֹא בְּעֵינָא – בשכר זה שאמרת אינני רוצה

המשך בעמוד קכח

רש"י תוספות

משום כיסופא — שהיו שכינותיה אופות עיסה לבבוד שבת, והיא אינה עושה כלום. **אגנא** — עריבה. **מסא** — עתר שמוציאין בו הלחם. מרדה — *פאלי"א בלע"ז. ומרדה ומסא חדא מילתא היא. **תנא אף היא להביא מרדה נכנסה** — פל"א בלע"ז, על שם שרודין בה פת מן התנור. שלא היתה שואלת מפני שרגילה בניסין. **חזיא** — דביתהו בחלמא. **מישקל לא שקלי** — בתר דידהו. כל היכא דתני בי שמשי היינו ערב שבת, לא שמעתי טעם. **במנא דחלא** — בכלי שיש בו החומץ, ושמתי החומץ בנר ויכבה הנר. **עד שנטלו ממנו אור להבדלה** — הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה נסים כיבה, כי היכי דעבד רב יהודה (תענית כד,ב) בחלא דהוה סמידא. **קא מפסדי לן** — שדות. **דוכים** — וואבים בשדות. **ולא מטו בשורי** — אין הקורות מגיעות מכותל לכותל.

איכו נימטו כשוריך — יאריכו הקורות. **סניפין היו** — הקורות של חליות היו, במעשה נס נדבקו להן חתיכות קטנות לאורכן. **רבי אלעזר בן פדת** — אמורא היה, והוא הנקרא מרא דארעא דארץ ישראל במסכת נדה (כ,ב). בעל הוראות היה, והוא שימש רבי יוחנן)אחרי מות ריש לקיש, והיה דחוק ועני. **עבד מילתא** — הקיז דם. **ברא דתומא** — בן השום, צלע של שום. **חלש ליביה** — נתעלפה. **צוציתא** — ניצוץ. **מאפותיה** — ממצחו. **כולי האי ואפשר** — בתמיה: כולי האי עבדת, ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמזוני? **דחיי נפישא או דחיינא** — ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממה שאני עתיד לחיות. **אמר דחיית** — מה שכבר חיית מרובים ממה שאתה עתיד לחיות. והיינו דקא בכי כי אמר שכינה הכי. והאי דחייך — משום שלשה עשר נהרוותא לרחוץ בהן, ולטייל בהן מזה לזה. **אי הכי לא בעינא** — דתיחרביה לעלמא. **ותו לא** — וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים. **אמר ליה ולחברך מאי קא יהבינא** — אנא מגברא דלית ליה בעינא לא גריס בספר רבי. ובספר שלי כתוב. **באסקטולא אפותאי** — היינו צוציתא דנפק מיניה, שמדביק אצבע צרדא עם הגודל, ומכה בצפורן האצבע. **אינרו בך גירי** — כלומר: הכיתי בחיצי. לחדווה בעלמא אמר כן. **הא אנא והא בר ליואי** — הוא איש אחד ואני איש אחד, הוא עדיף מינאי. **דתברי** — שוברים. **שיבא מטר בשבילנו** — מקבלים אתם עליכם, ומסכימין לדעת אחד. **כמה עזין** — דלא כסין מצבורא. **לוי אחוי קידה** — נועץ שני גודליו בארץ, ושוחה ונושק את הרצפה. **הא והא גרמא ליה** — החטא גרם לו שנצלע בקידה.

הא והא גרמו ליה – פירש הראב"ד: הא כדעבד, דאחוי הקידה קמי רבי – איטלע. והא דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דאיטלע. שאני

מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא. הֲוָה לָהּ הָךְ שִׁיבְבְתָּא בִּישְׁתָּא, אֲמָרָה: "מִכְּדֵי יְדַעְנָא דְּלֵית לְהוּ וְלָא מִידֵּי. מַאי כּוּלֵּי הַאי?" אָזְלָא וְטָרְפָא אַבְבָא. אִיכְסְפָא וְעַיְיְלָא לְאִינְדְּרוֹנָא. אִיתְעֲבִיד לָהּ נִפָּא דְּחֲזָיָא לְתַנּוּרָא מְלֵא לַחְמָא וְאַגְּנָא מְלֵא לִישָׁא. אֲמָרָה לָהּ: "פְּלָנִיתָא, פְּלָנִיתָא! אֵיתֵי מָסָא, דְּקָא חָרִיךְ לַחְמִיךְ". אֲמָרָה לָהּ: "אַף אָנָא לְהָכִי עָיְילִי". תָּנָא: "אַף הִיא לְהָבִיא מַרְדָּה נִכְנְסָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמֶּדֶת בְּנִסִּים". אֲמָרָה לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ: "עַד אֵימַת נֵיזִיל וְנִצְטַעַר כּוּלֵּי הַאי?" אָמַר לָהּ: "מַאי נַעֲבִיד?" "בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנֵיתְבוּ לָךְ מִידֵּי". בְּעָא רַחֲמֵי, יָצְתָה כְּמִין פִּיסַּת יָד וְיָהֲבוּ לֵיהּ חַד כַּרְעָא דִּפְתּוֹרָא דְּדַהֲבָא. חַזְיָא בְּחֶלְמָא עֲתִידִי צַדִּיקֵי דְּאָכְלִי אַפְּתּוֹרָא דְּדַהֲבָא דְּאִית לֵיהּ תְּלַת כַּרְעֵי, וְאִיהוּ אַפְּתּוֹרָא דִּתְרֵי כַּרְעֵי. אָמַר לָהּ: "נִיחָא לָךְ דְּמִיכָל אָכְלִי כּוּלֵּי עָלְמָא אַפְּתּוֹרָא דְּמִשְׁלָם, וַאֲנַן אַפְּתּוֹרָא דְּמִיסַּר?" אָמְרָה לֵיהּ: "וּמַאי נַעֲבִיד? בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנִשְׁקְלִינְהוּ מִינָּךְ". בְּעֵי רַחֲמֵי וּשְׁקָלוּהוּ. תָּנָא: "גָּדוֹל הָיָה גַּם אַחֲרוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן". דְּגִמִירִי דְּמִיהָב יָהֲבִי, מִישְׁקַל לָא שָׁקְלִי. חַד בֵּי שִׁמְשֵׁי חַזֵּיהּ לִבְרַתֵּיהּ דַּהֲוָות עָצִיבָא. אָמַר לָהּ: "בִּתִּי, אַמַּאי עָצִיבַתְּ?" אֲמָרָה לֵיהּ: "כְּלִי שֶׁל חוֹמֶץ נִתְחַלֵּף לִי בִּכְלִי שֶׁל שֶׁמֶן, וְהִדְלַקְתִּי מִמֶּנּוּ אוֹר לַשַּׁבָּת". אָמַר לָהּ: "בִּתִּי, מַאי אִכְפַּת לָךְ? מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיִדְלוֹק הוּא יֹאמַר לַחוֹמֶץ וְיִדְלוֹק". תָּנָא: "הָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, עַד שֶׁהֵבִיאוּ מִמֶּנּוּ אוֹר לְהַבְדָּלָה". רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הָווּ לֵיהּ הָנָךְ עִיזֵּי. אֲמַרוּ לֵיהּ: "קָא מָפְסְדָן". אָמַר: "אִי קָא מָפְסְדָן, נִיכְלִינְהוּ דּוּבֵּי. וְאִי לָא, כָּל חַדָּא וַחֲדָא תֵּיתֵי לְאוֹרְתָא דּוּבָּא בְּקַרְנַיְיהוּ". לְאוֹרְתָא אֵיתֵי כָּל חַדָּא וַחֲדָא דּוּבָּא בְּקַרְנַיְיהוּ. הֲוָה לֵיהּ הַהִיא שִׁיבְבְתָּא דְּקָא בָּנְיָא בֵּיתָא, וְלָא מָטוּ כְּשׁוּרֵי. אָתְיָא לְקַמֵּיהּ, אֲמָרָה לֵיהּ: "בָּנִיתִי בֵּיתִי וְלָא קָמְטוּ כְּשׁוּרַאי!" אָמַר לָהּ: "מַה שְׁמֵךְ?" אֲמָרָה לֵיהּ: "אִיכּוּ". אָמַר: "אִיכּוּ, נִימְטוּ כְּשׁוּרֵיךְ". תָּנָא: "הִגִּיעוּ, עַד שֶׁיָּצְאוּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן. וְיֵשׁ אוֹמְרִין: סְנִיפִּין עֲשָׂאוּם". תַּנְיָא: "פְּלִימוֹ אוֹמֵר: אֲנִי רָאִיתִי אוֹתוֹ הַבַּיִת, וְהָווּ קוֹרוֹתָיו יוֹצְאוֹת אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן. וְאָמְרוּ לִי: בַּיִת זֶה שֶׁקִּירָה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בִּתְפִלָּתוֹ". וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא מֵהֵיכָן הָווּ לֵיהּ עִזִּים? וְהָא עָנִי הָוֵי! וְעוֹד, אָמְרוּ חֲכָמִים: "אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּא"י". אָמַר רַב פְּנָחָס: מַעֲשֶׂה וְעָבַר אָדָם אֶחָד עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְהִנִּיחַ שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, וּמְצָאָתָן אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, וְאָמַר לָהּ: "אַל תֹּאכְלִי מִבֵּיצֵיהֶן". וְהִרְבּוּ בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין, וְהָיוּ מְצַעֲרִין אוֹתָם. וּמִכָּרָן, וְקָנָה בִּדְמֵיהֶן עִזִּים. פַּעַם אַחַת עָבַר אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָבְדוּ מִמֶּנּוּ הַתַּרְנְגוֹלִין, וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ: "בְּכָאן הִנַּחְתִּי הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלִּי". שָׁמַע ר' חֲנִינָא, אָמַר לוֹ: "יֵשׁ לְךָ בָּהֶן סִימָן?" אָמַר לוֹ: "הֵן". נָתַן לוֹ סִימָן וְנָטַל אֶת הָעִיזִּין. וְהֵן הֵן עִיזֵּי דְּאַיְיתוּ דּוּבֵּי בְּקַרְנַיְיהוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת דְּחִיקָא לֵיהּ מִילְתָא טוּבָא. עָבַר מִלְּתָא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ מִידֵּי לְמִטְעַם. שְׁקַל בְּרֵא דְּתוּמָא וְשַׁדְיֵיהּ בְּפוּמֵּיהּ. חֲלַשׁ לִבֵּיהּ וְנָפַל. אֲזוּל רַבָּנַן לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ, חַזְיוּהוּ דְּקָא בָּכֵי וְחָיֵיךְ, וּנְפַק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוּתֵיהּ. כִּי אִתְעַר, אֲמַרוּ לֵיהּ: "מַאי טַעְמָא קָבְכֵית וְחָיֵיכְתְּ?" אֲמַר לְהוּ: "דַּהֲוָה יָתֵיב עִמִּי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וַאֲמַרִי לֵיהּ: 'עַד מָתַי אֶצְטַעֵר בְּהַאי עָלְמָא? וַאֲמַר לִי: 'אֶלְעָזָר, בְּנִי, נִיחָא לָךְ דְּאִבְּכֵיהּ לְעָלְמָא מֵרֵישָׁא? אֶפְשָׁר דְּמִתְיַלְדַת בְּשַׁעְתָּא דְּמִזּוֹנִי'. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ: 'כּוּלֵּי הַאי, וְאֶפְשָׁר?' אֲמַרִי לֵיהּ: 'דְּחָיֵי טְפֵי, אוֹ דְּחָיֵינָא?' אָמַר לֵיהּ: 'דְּחָיֵית'. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ: 'אִם כֵּן, לָא בָּעֵינָא'. אָמַר לִי: 'בְּהַאי אִגְּרָא דְּאָמְרַתְּ "לָא בָּעֵינָא", יָהֵיבְנָא לָךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי תְּלִיסְרֵי נְהַרְוָותָא דְּמִשְׁחָא אֲפַרְסְמוֹן דַּכְיָין כִּפְרַת וְדִיגְלַת, דְּמִעַנְּגַת בְּהוּ'. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ: 'הַאי, וְתוּ לָא?' אָמַר לִי: 'וּלְחַבְרָךְ מַאי יָהֵיבְנָא?' אֲמַרִי לֵיהּ: 'וַאֲנָא מִגַּבְרָא דְּלֵית לֵיהּ בָּעֵינָא?' מָחְיָין בְּאַסְקוּטְלָא אַפּוּתַאי, וַאֲמַר לִי: 'אֶלְעָזָר, בְּרִי, גִּירֵי בָךְ, גִּירֵי!'" רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְאָתֵי מִיטְרָא! אֲמַר לְהוּ: "הָא אֲנָא, הָא בַּר לֵיוַאי!" אֲמַרוּ לֵיהּ: "דְּנִיתֵי וְנִיכַּוֵּן דַּעְתִּין. אֶפְשָׁר דְּתָבְרֵי צִיבּוּרָא לְבַיְיהוּ, דְּאָתֵי מִיטְרָא". בְּעוֹן רַחֲמֵי, וְלָא אָתֵי מִיטְרָא. אֲמַר לְהוּ: נִיחָא לְכוּ שֶׁיְּבָא מָטָר בִּשְׁבִילֵנוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: הֵן. אָמַר: רָקִיעַ, רָקִיעַ, כַּסִּי פָּנֶיךָ! לָא אִיכַּסִּי. אָמַר: כַּמָּה עַזִּין פְּנֵי רָקִיעַ! אִיכַּסִּי, וַאֲתָא מִיטְרָא. לֵוִי גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא, אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָלִיתָ וְיָשַׁבְתָּ בַּמָּרוֹם וְאֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל בָּנֶיךָ!" אֲתָא מִיטְרָא, וְאִיטְלַע. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְאִיטְלַע! וּמַנּוּ? לֵוִי. וְהָא גְּרָמָא לֵיהּ? וְהָא לֵוִי אַחֲוֵי קִידָה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְאִיטְלַע! הָא וְהָא גְּרָמָא לֵיהּ. רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָינִי שְׁמָעֵינְהוּ לְהָנָךְ עֲנָנֵי דְּקָאָמְרִי: "נִיתוּ וְנִיתְבִּי מַיָּא בְּעָמּוֹן וּמוֹאָב". אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! כְּשֶׁנָּתַתָּ תּוֹרָה לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, חָזַרְתָּ עַל כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא קִיבְּלוּהָ. וְעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם מָטָר? שְׁדוּ הָכָא!" שָׁדְיוּהוּ אַדּוּכְתֵּיהוּ. דְּרַשׁ רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָינִי: מַאי דִּכְתִיב: "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח; כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"? אִם מָטָר? שְׁדוּ הָכָא, לְמָה נֶאֱמַר אֶרֶז, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז, לְמָה נֶאֱמַר תָּמָר? אִילּוּ נֶאֱמַר תָּמָר, וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר: מַה תָּמָר

אין

אין

אין גזעו מחליף — אם נפסק. אף צדיק — אין לו זכר, צדיק אין גזעו מחליף — אינו בתחיית המתים. צדיק אינו עושה פירות — אין לו שכר לעתיד. בתולת השקמה — נטיעה שלא נקצצה מעולם. סדן — שכבר הזקין, *טרונ"ק בלע"ז, שנקצץ וחורר ומתעבה. והוא מלשון: סדנא בסדניה יתיב (פסחים כח,א). שני טפחים — שכבר גזעו מחליף. מן הפקק — קשר התחתון. מיני ארזים — שנאמר "אתן במדבר ארז שטה והדס" וגו' — ובציר להו תלת, ובראש השנה (כג,א) מפרש: הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגים. מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס — שלש עשרה תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו שלש עשרה, כדתנן (לעיל יב,ב): עברו אלו ולא נענו כו'. התחילו הצבור לצאת — מבית הכנסת. קברים תקנתם — בתמיה. אין לכם, אלא לכו קברו עצמכם מפני הרעב. נעו — צעקו, כמו "אם יגעה שור על בלילו" (איוב ו) "הלוך וגעו" (שמואל א ו). ויהיו הצבור פוסקין מתעניתם — דתנן (בראשית): עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד כו', אבל נענו — שוב אין צריכין להתענות. והני מילי — צבור, אבל יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא, או על צרה ועברה — הרי מתענה ומשלים, כדאמרן לעיל (י,ב). כך שמעתי. כמלא ברך המחרישה — אם טשטשו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה. ברך — הוא הכלי שחורשין בו, ומבריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו. כלומר, מילא התלם שיראו המים בתלם מחרישתו, שקורין **קולטר"א. בחרבה — קרקע יבישה טפח, כיון דחריבה היא, ונכנסו בה הגשמים טפח — ודאי רוב גשמים ירדו. בעבודה — חרושה, כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה — שלשה טפחים, דאפילו בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים. אין לך כל טפח — כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח — תהום עולה ומתגבר שלשה טפחים. ואף על גב דסומכא דארעא אלפא גרמידי בפרק "החליל" (סוכה נג,ב) — אפילו הכי רטיבותא מהנייא. והתניא — תהום יוצא לקראתו שני טפחים. הא דקתני טפחים ותו לא בעבודה — דאף על גב דנכנסו טפח בקרקע פורתא הוא דנחית, ואהכי לא נפיק בהו לקבליה שלשה טפחים, אלא פורתא, טפחיים. בשאינה עבודה — דכי נכנסו בה טפח טפי הוא דנחית, ונפיק תהום לקיבליה שלשה טפחים. אבע — לשון נחל נובע. קול שני ריעים — ניסוך המים וניסוך היין. תהום אל תהום קורא — מים עליונים ומים תחתונים. צנוריך — אותן שני ספלים. האי ריריא — מלאך הממונה על הגשמים כך שמו. דמי לעיגלא — ולא גרסינן תלתא. בין תהומא עילאה לתתאה — בין הרקיע לאוקיינוס, היכא דנשקי ארעא ורקיע. תהומא עלאה — מים העליונים. חשור מימיך — ברקיע. אבע מימיך — למטה בקרקע. הנצנים נראו בארץ — כלומר, כשמנסכין מים בחג שהניסוכין נראו בארץ, שאין באין אלא משנה לחבירתה כנץ זה שאינו יוצא אלא משנה לשנה. ועת הזמיר הגיע — זמירות החג, אז קול התור — מלאך דומה לשור, תרגום שור — תור, שבשעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן. לשון אחר: כמשמעו, הנצנים נראו והזמיר הגיע, בשעה שקול התור נשמע. קודם הנץ החמה לא ישלימו — דאכתי לא חל עליהו תענית כי נחתי גשמים. קודם חצות — דחצות זמן אכילה היא. מחצות ואילך חל התענית, כיון שלא סעדו בשעת סעודה. ועשו יום טוב — מתוך שמחה. הלל הגדול — "הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו". ומפני שנאמר בו "נותן לחם לכל בשר", כדאמרינן בשילהי פסחים (קיח,א). שכן מצינו כו' — כלומר, שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מתשע שעות ואילך, אפילו בני מלכים שדרכן לאכול בתשע שעות, שעד שלש שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין, וכדאמרינן בפסחים (קז,ב): אפילו אגריפס המלך, שרגיל לאכול בתשע שעות ביום — לא יאכל עד שתחשך. שנאמר "הראית כי נכנע אחאב מפני", ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מתשע שעות ואילך, ועד תשע שעות היה יכול לאכול, שלא גמר בדעתו להתענות. אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי, ואמר ליה "הרצחת וגם ירשת" וגו' (מלכים א כא), "ילקו הכלבים" וגו' (בראשית), וכתיב "ויצום" — שהתענה אותו היום. הכי גרסינן — שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הנץ החמה. שבח צבור הוא — שעדיין לא קראו ונענו. למה הדבר דומה — וכו'.

אין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק, חַס וְחָלִילָה, אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף. לְכָךְ נֶאֱמַר אֶרֶז. אִילּוּ נֶאֱמַר אֶרֶז, וְלֹא נֶאֱמַר תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, אַף צַדִּיק, חַס וְחָלִילָה, אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר תָּמָר וְנֶאֱמַר אֶרֶז. וְאֶרֶז גִּזְעוֹ מַחֲלִיף? וְהָתַנְיָא: "הַלּוֹקֵחַ אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לָקוּץ, מַגְבִּיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טָפַח וְקוֹצֵץ. בְּסַדָּן הַשִּׁקְמָה, שְׁנֵי טְפָחִים. בִּבְתוּלַת הַשִּׁקְמָה, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בְּקָנִים וּבְגִפְנִים, מִן הַפִּקָּק וּלְמַעְלָה. בִּדְקָלִים וּבַאֲרָזִים, חוֹפֵר לְמַטָּה וּמְשָׁרֵישׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף". הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בִּשְׁאָר מִינֵי אֲרָזִים, כִּדְרַבָּה בַּר הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא: עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז, שִׁטָּה, וַהֲדַס, וגו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁגָּזַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר, וְלֹא יֵרְדוּ גְּשָׁמִים. בָּאַחֲרוֹנָה, הִתְחִילוּ הַצִּבּוּר לָצֵאת. אָמַר לָהֶם: 'תִּקְּנָתֶם קְבָרִים לְעַצְמְכֶם?' נָעוּ כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְאָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְלֹא נַעֲנָה. יָרַד רַבִּי עֲקִיבָא אַחֲרָיו, וְאָמַר: 'אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אַתָּה. אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, לְמַעַנְךָ רַחֵם עָלֵינוּ', וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. הָווּ מְרַנְּנֵי רַבָּנַן. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: 'לֹא מִפְּנֵי שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזֶּה מַעֲבִיר עַל מִידּוֹתָיו, וְזֶה אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו'". תָּנוּ רַבָּנַן: עַד מָתַי יְהוּ הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין, וְהַצִּבּוּר פּוֹסְקִין מִתַּעֲנִיָּתָם? כְּמִלֹּא בֶּרֶךְ הַמַּחֲרֵישָׁה. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בַּחֲרֵבָה, טָפַח. בְּבִינוֹנִית, טְפָחַיִם. בַּעֲבוּדָה, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים". תַּנְיָא: "רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין לְךָ טֶפַח מִלְּמַעְלָה שֶׁאֵין תְּהוֹם יוֹצֵא לְקָרָאתוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים". וְהָא תַּנְיָא: "טְפָחַיִם"! לָא קַשְׁיָא.

כָּאן בַּעֲבוּדָה, כָּאן בְּשֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה. "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּשֶׁמְּנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם בֶּחָג, תְּהוֹם אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: 'אַבַּע מֵימֶיךָ, קוֹל שְׁנֵי רֵיעִים אֲנִי שׁוֹמֵעַ', שֶׁנֶּאֱמַר: 'תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ, וגו'". אֲמַר רַבָּה: לְרִידִי חֲזִי לִי הַאי רִירְיָא דְּמֵי לְעִיגְלָא וְפִירְסָא שִׁפְוּתֵיהּ, וְקַיְימָא בֵּין תְּהוֹמָא תַּתָּאָה לְתְהוֹמָא עִילָּאָה. לְתְהוֹמָא עִילָּאָה אָמַר לֵיהּ: "חֲשׁוֹר מֵימֶיךָ". לְתְהוֹמָא תַּתָּאָה אָמַר לֵיהּ: "אַבַּע מֵימֶיךָ", שֶׁנֶּאֱמַר: "הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, וגו'". "הָיוּ מִתְעַנִּין, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, כו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "הָיוּ מִתְעַנִּין, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, לֹא יַשְׁלִימוּ. לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, יַשְׁלִימוּ. דִּבְרֵי ר' מֵאִיר. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹדֶם חֲצוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ. לְאַחַר חֲצוֹת, יַשְׁלִימוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: קוֹדֶם תֵּשַׁע שָׁעוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ. לְאַחַר תֵּשַׁע שָׁעוֹת, יַשְׁלִימוּ. שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְעַנָּה מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב, וגו'. ר' יְהוּדָה נְשִׂיאָה גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה. סָבַר לְאַשְׁלוּמִינְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַמִּי: "קוֹדֶם חֲצוֹת" וְ"אַחַר חֲצוֹת" שָׁנִינוּ. שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה. כִּסְבוּרִין הָעָם לוֹמַר שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא. אָמַר לָהֶם: "אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ. כִּסְבוּרִים הָעָם לוֹמַר שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא. אָמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל: 'לֹא שֶׁבַח שֶׁל צִבּוּר הוּא. אֶלָּא אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם: 'הַמְתִּינוּ לוֹ עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק וְיִצְטַעֵר, וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ'". וְלִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הֵיכִי דָּמֵי? אֲמַר: "מַשִּׁיב הָרוּחַ", וּנְשַׁב זִיקָא; אָמַר: "מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם", וַאֲתָא מִיטְרָא. "מַעֲשֶׂה וְגָזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוֹד, כו'". וְנִימָא הַלֵּל מַעִיקָּרָא? אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַוֵיהוּ: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל

אֵין גִּזְעוֹ של הדקל מַחֲלִיף – צומח מחדש אם נקצץ, אַף הַצַּדִּיק חַס וְשָׁלוֹם אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, כלומר, אינו קם בתחיית המתים, לְכָךְ נֶאֱמַר בו 'כְּאֶרֶז' שגזעו מחליף. ואילו נֶאֱמַר רק 'כְּאֶרֶז', וְלֹא נֶאֱמַר 'כְּתָמָר', חָיְיתִי אוֹמֵר שהוא כארז, מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, אַף צַדִּיק חַס וְשָׁלוֹם אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, כלומר שמקבל שכר רק בעולם הזה ולא בעולם הבא, לְכָךְ נֶאֱמַר 'כְּתָמָר' שעושה פירות וְנֶאֱמַר 'כְּאֶרֶז' שגזעו מחליף.

מקשה הגמרא: וְכִי אֶרֶז גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַלּוֹקֵחַ אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לְקַיֵּם אותו להשתמש בענפיו, צריך להניח חלק ממנו כדי שיחזור ויצמח, ולכן מַגְבִּיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טָפַח, כלומר, משייר מהעץ טפח מהקרקע וְקוֹצֵץ שם. וּבְסַדַּן הַשִּׁקְמָה – עץ השקמה שהזקין, שנקצץ וחזר וגדל ונתעבה, מגביה שְׁנֵי טְפָחִים שצריך יותר כדי לצמוח. ודווקא סדן השקמה שכבר נקצץ וצמח די בשני טפחים, אולם בְּבִתּוּלֵת – נטיעת עץ הַשִּׁקְמָה שלא נקצצה מעולם, צריך להגביה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כדי שתחזור ותצמח. וּבְקָנִים וּבְגִפָּנִים, קוצץ מִן הַפֶּקֶק – הקשר התחתון שבאילן וּלְמַעְלָה, שרק בזה חוזר וצומח. וּבְדָקָלִים וּבַאֲרָזִים אינו צריך להגביה כלל, אלא חוֹפֵר לְמַטָּה מתחת לאילן וּמְשָׁרֵיש – ועוקר אף את השרשים, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף כלל לאחר קציצתו, ולא תועיל הגבהה כלל. ומפורש שגזעו של ארז אינו מחליף, ושלא כדרשת רבי חייא.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – כאן בדברי רבי חייא שאמר שגזעו מחליף במה מדובר, כְּשֶׁאָר מִינֵי אֲרָזִים הנקראים בשמות אחרים, כְּדְרַבָּה בַּר הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא, עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא יט) 'אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֲרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְגוֹ' וְעֵץ שָׁמֶן אֶשִּׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו', הרי שבעה מינים, והוסיפו עליהם חכמים שלשה מינים, 'אלונים', 'אלמונים' ו'אלמוגים' (ר"ה כג.).

הגמרא שבה לעסוק בתפילה על עצירת גשמים: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בן הורקנוס, שֶׁגָּזַר שְׁלֹשׁ עֲשָׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר על עצירת גשמים, וְעדיין לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. בַּתענית הָאַחֲרוֹנָה הִתְחִילוּ הַצִּבּוּר לָצֵאת מבית הכנסת. אָמַר לָהֶם רבי אליעזר, האם תִּקַּנְתֶּם קְבָרִים לְעַצְמְכֶם, שכיון שאין גשמים ודאי תמותו ברעב. וּנְעוּ [צעקו] כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה על צרתם, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּיבָה להתפלל על עצירת גשמים, וְאָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת הנאמרות בתפילת תענית (לעיל טו.), וְלֹא נַעֲנָה. וְיָרַד רַבִּי עֲקִיבָא אַחֲרָיו לפני התיבה, וְאָמַר, אֲבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה, אֲבִינוּ מַלְכֵּנוּ לְמַעַנְךָ רַחֵם עָלֵינוּ, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. וְהָווּ מְרַנְּנֵי רַבָּנַן – היו החכמים מוציאים קול שרבי עקיבא נענה כיון שהוא גדול מרבי אליעזר. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזֶּה – רבי עקיבא מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו – אינו מדקדק למדוד במידה למצערים אותו, וְזֶה – רבי אליעזר אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

שנינו לעיל (יב:) 'עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הציבור' הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הוא שיעור ירידת הגשמים שצריכים לרדת כדי שלא יוסיפו בית דין לגזור תעניות נוספות: תָּנוּ רַבָּנַן, עַד מָתַי השיעור שיִהוּ הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְאז הַצִּבּוּר פּוֹסְקִין מִתַּעֲנִיתָם, כשירדו גשמים ויטשטשו את האדמה בשיעור כְּמִלֵּא בֶּרֶךְ [יתד] הַמַּחֲרִישָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אין השיעור שוה, אלא בְּחֲרֵבָה – בקרקע יבשה עד שיטשטשו בעומק טָפַח, שאז ודאי ירד גשם רב, וּבְבִינוֹנִית בשיעור טְפָחַיִם, וַבַּעֲבוּדָה – חרושה, שאף גשם מועט נכנס בה עד טפחיים, השיעור הוא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

ברייתא אחרת בענין זה: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין לְךָ גשם בשיעור טָפַח היורד מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין הַתְּהוֹם יוֹצֵא לִקְרָאתוֹ מן הקרקע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים להשקות האדמה. מקשה הגמרא: וְהָא תַּנְיָא בברייתא אחרת, שיוצא טְפָחַיִם כנגד גשם טפח. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא המבארת שעולה שני טפחים, מדובר בְּקַרְקַע עֲבוּדָה שכשנכנס בה טפח, כיון שאין זה אלא גשמים מועטים, התהום עולה לקראתם רק שני טפחים, וּכָאן – בדברי רבי שמעון מדובר בְּשֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה שכשנכנס כשיעור טפח מלמעלה ירד גשם רב, והתהום עולה שלשה טפחים.

עוד בענין יציאת מי התהום: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּשֶׁמַּנְפִּיקִין אֶת הַמַּיִם בָּחָג [סוכות] על המזבח, תְּהוֹם אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ – המים העליונים שבשמים והתחתונים שבתהום אומרים זה לזה, אַבָּע – הוצא נביעת מֵימֶיךָ, שקוֹל שְׁנֵי רֵיעִים שהם ניסוך המים וניסוך היין אֲנִי שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מב ח) 'תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ' וְגוֹ', ו'צינוריך' היינו הספלים שמנסכים בהם המים והיין על המזבח בחג הסוכות.

מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רַבָּה, לְדִידִי חָזֵי לִי הַאי – אותו מלאך הממונה על הגשמים ששמו רִידְיָא, וְדָמֵי לְעִיגְלָא (תִּלְתָא) וּפִירְקָא שִׁפְוָותֵיהּ – דומה לעגל ושפתיו מרווחות ונראה כשוחק, וְקַיְימָא בֵּין תְּהוֹמָא תַּתָּאָה לִתְהוֹמָא עִילָּאָה – ועומד בין התהום העליון לתחתון, כלומר בין הרקיע לאוקיינוס במקום שנושקים הארץ והרקיע, וּלְתְהוֹמָא עִילָּאָה אָמַר לֵיהּ, חַשּׁוֹר [השפך] מֵימֶיךָ לארץ, וּלְתְהוֹמָא תַּתָּאָה אָמַר לֵיהּ, אַבָּע מֵימֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב יב) 'הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ וְגוֹ' עֵת הַזְּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ', כלומר, פעם בשנה כשמגיע זמן ניסוך המים כנץ שנראה בארץ רק פעם בשנה, ועת זמירות החג הגיע, אז קול המלאך רידיא שנראה כשור, נשמע בארצנו שאומר לתהומות להביא מימיהן.

שנינו במשנה: הָיוּ מִתְעַנִּין וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה כו' לא ישלימו, לאחר הנץ החמה ישלימו. רבי אליעזר אומר, קודם חצות לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו.

בברייתא המביאה מחלוקת כעין זו: תָּנוּ רַבָּנַן, הָיוּ מִתְעַנִּין – גזרו בית דין להתענות מפני עצירת גשמים, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה של יום התענית, לֹא יַשְׁלִימוּ תעניתם, שכשירדו גשמים עדיין לא חלה התענית עליהם. ירדו לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, יַשְׁלִימוּ, שכבר חלה עליהם התענית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, ירדו קוֹדֶם חֲצוֹת היום, לֹא יַשְׁלִימוּ, וּלְאַחַר חֲצוֹת, יַשְׁלִימוּ, שזמן אכילה בחצות היום, והתענית חלה כשלא סעדו בזמן אכילה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם ירדו קוֹדֶם תֵּשַׁע שָׁעוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ, וּלְאַחַר תֵּשַׁע שָׁעוֹת, יַשְׁלִימוּ, שזמן אכילת מלכים עד תשע שעות, ונמצא שאז הגיע זמן סעודתם של הכל וניכרת התענית, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כשהוכיחו אליהו על לקיחת כרם נבות היזרעאלי, שֶׁהִתְעַנָּה רק מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, ונחשב לו לצום, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' כא כט) 'הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב' וְגוֹ', והוא לא קיבל על עצמו תענית מתחילה, אלא כשהוכיחו אליהו ואמר לו שיענש על כך, החל לצום ולשוב על חטאו (שם כא יט), וקיבלו חכמים שהיה זה בשעה התשיעית.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָהּ גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה קודם חצות, סָבַר רבי יהודה לְאַשְׁלוּמֵינְהוּ – להורות לציבור להשלים תעניתם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַמִּי, קוֹדֶם חֲצוֹת וְאַחַר חֲצוֹת שָׁנִינוּ לענין השלמת התענית, וכיון שירדו קודם חצות אין צריך להשלימה.

מעשה אחר כעין זה: שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה. כִּסְבוּרִין הָעָם לוֹמַר שֶׁשִּׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא, שנענו קודם שהתפללו. אָמַר לָהֶם שמואל, אין הדבר כן, וְאֶמְשׁוֹל לָכֶם [מָשָׁל], לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס [מתנה] מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם – למשרתיו, תְּנוּ לוֹ מיד קודם שיתחנן וְאַל אֶשְׁמַע קוֹלוֹ, ואף לנו הוריד ה' גשמים מיד קודם תפילתנו כיון שאינו רוצה לשמוע את קולנו.

מעשה אחר בענין דומה בשמואל הקטן: שׁוּב היה מעשה שֶׁשְּׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה של יום התענית, וכִּסְבוּרִים הָעָם לוֹמַר שֶׁשִּׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא, שקיבל ה'

המשך בעמוד קמו

אֶלָּא עַל נֶפֶשׁ שְׁבֵעָה וְכֶרֶם מְלֵאָה, מפני שנאמר בו (תהלים קלו כה) 'נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר' וראוי להאמר על השובע, ולכן אמרוהו בין הערביים אחר אכילתם.

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – וכי כך הדין, **וְהָא רַב פַּפָּא אִיקְּלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דַּאֲבִי גּוֹבָר** – והרי רב פפא הזדמן לבית הכנסת של אבי גובר בעת עצירת גשמים, **וְגָזַר תַּעֲנִית, וְיָרְדוּ לֶחֶם גְּשָׁמִים עַד חֲצוֹת**, כלומר, קודם חצות, **וְאָמַר** להם אמרו הַלֵּל הגדול **וְאַחַר כָּךְ אָכְלוּ וְשָׁתוּ**, ומבואר שניתן לאומרו קודם האכילה. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי בְּנֵי מְחוֹזָא** – בני העיר מחוזא שבה שָׁכַן בית כנסת זה שונים משאר האנשים, **דְּשָׁכִיחִי בְּהוּ שְׁכָרוּת** – ששכרות מצויה בסעודתם, ויש חשש שישתכרו ולא יוכלו לומר הלל, ולכן הורה להם לשנות מהלכה זו ולאומרו קודם אכילתם.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

פרק רביעי - בשלשה פרקים

משנה

המשנה מבארת זמני נשיאת כפים בתעניות ובמעמדות ויום הכיפורים: **בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים** [זמנים] **בַּשָּׁנָה, הַכֹּהֲנִים הָיוּ נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן** לברך את העם **אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם, בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף, בְּמִנְחָה, וּבִנְעִילַת שְׁעָרִים** – תפילת נעילה. ואלו הם אותם שלשה פרקים, **בַּתַּעֲנִיּוֹת, וּבַמַּעֲמָדוֹת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים.**

אגב שמדברת המשנה גם במעמדות, היא מבארת ענינם: **אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת** ומה טעמם, **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר כח ב) 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', **אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי** וגו', **תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ**', שהתמיד בא משקלי כל ישראל, ולכולם יש חלק בו, **וְכִי הֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו**, הרי אינו יכול לשומרו, ולא יתכן שכל ישראל יעמדו על גבי קרבן התמיד כל יום, לכן **הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת** של כהנים, שכל משמר עובד שבוע אחד בבית המקדש, **וְעַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד** אנשים **בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים**, שהיו עומדים על קרבן אחיהם בשליחות כל ישראל. וכשהגיע **זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת** לירושלים, כלומר, כשהגיע השבוע שבו משמש אותו משמר, **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם** שבמשמר היו **עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם**, הכהנים לעבודה והלוים לשיר, **וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּתוֹ מִשְׁמָר** – כלומר, ואנשי המעמד של אותו משמר, אלו שלא היו דרים בירושלים, **מִתְכַּנְּסִין לְעָרֵיהֶן** ומתפללים שיתקבל הקרבן ברצון, ומתענים, ומוציאים ספר תורה **וְקוֹרְאִין** בו **בְּפרשיות מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית** כדלהלן.

המשנה מבארת באלו ימים היו אנשי המעמד מתענים: (**וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בְּשָׁבוּעַ** זה, **מִיּוֹם שֵׁנִי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי. וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת**, שלא יכנסו לשבת כשהם רעבים, **וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמְּנוּחָה וְעוֹנֶג** של שבת **לִינִיעָה וְתַעֲנִית וְיָמוּתוּ** משום כך).

המשנה מונה את פרשיות מעשה בראשית שהיו קוראים במעמדות: **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** בשבוע קוראים שתי פרשיות, 'בְּרֵאשִׁית' **וְ'יְהִי רָקִיעַ'** (בראשית א א־ח), משום שבפרשת 'בראשית' שבה מעשי יום ראשון אין תשעה פסוקים, וצריך לקרוא לשלשה קרואים ולכל אחד שלשה פסוקים, לכן מוסיפים לקרוא את פרשת 'יהי רקיע' שבה מעשי יום שני. וכן עושים בימים הבאים, **בַּשֵּׁנִי** קוראים **'יְהִי רָקִיעַ' וְ'יִקָּווּ הַמַּיִם'** (שם א ו־יג), **בַּשְּׁלִישִׁי 'יִקָּווּ הַמַּיִם' וְ'יְהִי מְאוֹרוֹת'** (שם ט־יט), **בָּרְבִיעִי 'יְהִי מְאוֹרוֹת' וְ'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם'** (שם א יד־כג), **בַּחֲמִישִׁי 'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם' וְ'תּוֹצֵא הָאָרֶץ'** (שם א כ־לא), **בַּשִׁّשִׁי (וְ)'תּוֹצֵא הָאָרֶץ' וְ'וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם'** (שם א כד־לא, ב א־ג). והיו מחלקים את הפסוקים שבאותן פרשיות לשלשה קרואים, כך שה**פָּרָשָׁה הַגְּדוֹלָה** מבין שתיהן, דהיינו שיש בה ששה פסוקים, **קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְאֶת הַקְּטַנָּה** קוראים **בְּיָחִיד.**

מבארת המשנה: וכל זה **בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף. וּבְמִנְחָה** לא היו מביאים ספר תורה מפני טורח התענית, אלא **נִכְנָסִין** לבית הכנסת **וְקוֹרִין** את הקריאה של אותו יום **עַל פִּיהֶן** [בעל פה] **כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרִין אֶת** קריאת **שְׁמַע. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת בְּמִנְחָה לֹא הָיוּ נִכְנָסִין** כלל לבית הכנסת לקרוא, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.**

ימים שבהם אין מעמד: **כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל** שלם אף שאין בו מוסף כבימי החנוכה, **אֵין בּוֹ מַעֲמָד בְּשַׁחֲרִית** לאנשי ירושלים, שאין להם פנאי לכך משום שצריכים לקרוא את ההלל, אך היה בו מעמד במנחה. וביום שקרב **קָרְבָּן מוּסָף, אֵין** מעמד אף **בִּנְעִילָה**, לפי שטרודים בהקרבת המוסף. וביום שקרב **קָרְבָּן הָעֵצִים** שהיו מנדבים למזבח, **אֵין** מעמד **בְּמִנְחָה**, שקרבן עצים קודם לו ודוחה אותו, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי, כָּךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה**, ביום שקרב **קָרְבָּן מוּסָף, אֵין** מעמד **בַּמִּנְחָה**, וביום שקרב **קָרְבָּן עֵצִים אֵין** מעמד **בִּנְעִילָה. וכששמע זאת חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּבֶן עַזַּאי.**

אגב ביאור דין מעמד ביום קרבן העצים, מבארת המשנה את זמני הקרבתם: **זְמַן** הקרבת **עֲצֵי כֹּהֲנִים וְהָעָם** היה **בְּתִשְׁעָה** זמנים בשנה, בהם היו מקריבים אף אם לא היו חסרים עצים למזבח. **בְּאֶחָד בְּנִיסָן** הביאו **בְּנֵי אָרַח בֶּן** שבט **יְהוּדָה**, לפי שבשעה שעלו בני הגולה לארץ ישראל לא היו עצים למזבח, ובאחד בניסן נדבו בני ארח עצים, **וּבְעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז** הביאו **בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה** [משבט יהודה], **וּבַחֲמִשָּׁה בְּאָב בְּנֵי פַרְעוֹשׁ בֶּן יְהוּדָה, וּבְשִׁבְעָה בּוֹ בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, וּבָעֲשָׂרָה בּוֹ בְּנֵי סְנָאָה בֶּן שבט בִּנְיָמִן, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּנֵי זַתּוּא בֶּן יְהוּדָה, וְעִמָּהֶם הביאו כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁטָּעָה בְּשִׁבְטוֹ** – שאינו יודע מאיזה שבט הוא, **וְכן** הביאו בו **בְּנֵי גוֹנְבֵי עֵלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת, וּבְעֶשְׂרִים בּוֹ בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, וּבְעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ** משבט יהודה להקריב עצים פעם שְׁנִיָּה. **וּבְאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד** כלל, **שֶׁהָיָה בּוֹ** גם **הַלֵּל** משום חנוכה, ודוחה מעמד של שחרית, **וְגם קָרְבָּן מוּסָף** משום ראש חודש, ודוחה מעמד של מנחה, **וְגם קָרְבָּן עֵצִים** שהובא בו, ודוחה מעמד של נעילה.

לאחר ביאור דיני התעניות שאינן קבועות שנתקנו לתפילה על צרות, מבארת המשנה עניני הצומות הקבועים, שבעה עשר בתמוז ותשעה באב: **חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ** בתקופות שונות **בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה** דברים **בְּתִשְׁעָה בְּאָב.** ומפרטת המשנה: **בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז,**

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' ב

תפילתם ותעניתם. **אָמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל, לֹא שֶׁכַּח שֶׁל צִבּוּר הוּא, אֶלָּא אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם, הַמְתִּינוּ לוֹ** ואל תמלאו בקשתו מיד **עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק** [שיחלש] **וְיִצְטַעֵר, וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ**, ואף לנו ניתנו הגשמים רק לאחר שהתענינו והצטערנו כל היום.

מבררת הגמרא: **וְלִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן** שבשני המקרים אמר שאין זה שבח הציבור, **שֶׁבַּחוּ שֶׁל צִבּוּר הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן כשירדו גשמים על ידי תפילתם יש בזה שבח הציבור. משיבה הגמרא: כשאָמַר שליח הציבור **מַשִּׁיב הָרוּחַ, וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, וּמוֹרִיד טַל צִבּוּר הוּא, אֶלָּא שֶׁכַּח שֶׁל צִבּוּר הוּא, אֶלָּא אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם, הַמְתִּינוּ לוֹ עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק וְיִצְטַעֵר, וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ**, ואף לנו ניתנו הגשמים רק לאחר שהתענינו והצטערנו כל היום.

מבררת הגמרא: **וְלִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן** שבשני המקרים אמר שאין זה שבח הציבור, **שֶׁבַּחוּ שֶׁל צִבּוּר הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן כשירדו גשמים על ידי תפילתם יש בזה שבח הציבור. משיבה הגמרא: כשאָמַר שליח הציבור **מַשִּׁיב הָרוּחַ, וּמוֹרִיד נָשַׁב זִיקָא, וְאָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, וּמוֹרִיד טַל אָתָא מִיטְרָא**, שמוכח שחפץ ה' בתפילתם ועונה להם מיד.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה וְגָזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוּד** וירדו להם גשמים קודם חצות כו', ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.

שואלת הגמרא: **וְנִימָא הַלֵּל הַגָּדוֹל מַעִיקָּרָא** בשעה שנושעו, ומדוע המתינו עד אחר שאכלו ושתו. משיבה הגמרא: **אַבַּיֵּי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הַגָּדוֹל**

רש"י

אלא בנפש שבעה — מתוך שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר" (תהלים קלו) — נאה להאמר על השבע. **דאבי גובר** — שם אדם, או מקום. **דשביח בהו** — יין ושכרות, ופשעי ולא יאמרו הלל.

תוספות

שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות – ולהכי היו אומרים הלל הגדול קודם שיאכלו וישתו. ובפסוקי דזמרה נוהגין לומר שחרית, ודווקא בפסוקי דזמרה קודם התפלה, אבל בשעת תפלה אין אומרים אותו אלא בנפש שבעה ובכרס מלאה.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

מתני' בשלשה פרקים במוסף. מפרש בגמרא נעילת שערים. מפורש בברכות ירושלמי בפרק תפלת השחר אימתי נעילה יש אומרים נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלים אותן לעת ערב בגמר תפלה ונוהגין היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך שמתפללין ביוהכ"פ: **אלו הן מעמדות.** המתענין מתפללין בעריהם שיתקבל ברצון קרבן אחיהם כדלקמן: **לפי שנאמר צו את בני ישראל** וגו'. שהתמיד בא מן השקלים של כל ישראל ואי אפשר שיהו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם: **נביאים הראשונים.** שמואל ודוד בגמרא מפרש: **על כל משמר.** ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד תיקנום ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועין ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדרים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות כדתניא בברייתא של מ"ט מדות והיינו דתנן היה מעמד בירושלים כהנים לוים וישראלים: **כהנים** ולוים. של משמר היו עולים בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם: **והשאר** היו מתכנסין לעריהם. ומתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ומתענין ומוציאין ספר תורה ביום תעניתם: וקורין **במעשה בראשית.** ובגמרא מפרש טעמא: **ביום הראשון.** של שבוע: קורין **בראשית** כו'. פרשה ראשונה ופרשת יהי רקיע לפי שאין בפרשת בראשית לבדה תשעה פסוקים כדי קריאת כהן לוי ישראל וכן כולן: **בששי ותוצא הארץ עד ויכולו.** לפי שבפרשת תוצא הארץ אין בה אלא שמונה פסוקים לפיכך אומר ויכולו: **פרשה** גדולה. שבפרשיות הללו קורין אותה בשנים כגון פרשה ראשונה של בראשית יש בה חמשה פסוקים היו קורין אותה בשנים כדאמרינן בגמרא יהי רקיע באחד וביום השני יהי רקיע באחד יקוו בשנים שיש בה ה' פסוקים ביום השלישי יקוו באחד שאין בה אלא ה' פסוקים ויהי מאורות בשנים שיש בה ו' פסוקים: וקורין **אותה על פיהן.** כל אחד בפני עצמו ובעי בגמרא מאי קאמר מעיקרא קתני פרשה קטנה כו' דמשמע דבספר תורה קורין והדר תנא על פיהם. פרשה בנעילה ליכא: **כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחרית.** אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם שיש בו הלל לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל ומפני ההלל היו דוחין את המעמד: **קרבן מוסף.** יום שיש בו קרבן מוסף בירושלים אין מעמד בנעילה בירושלים וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד שהוא אחד אין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים ודוחה אפי' מעמד דנעילה: **קרבן עצים.** בגמרא מפרש כגון אחד מט' זמנים ואותו יום שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף היה נדחה מעמד של מנחה מפני קרבן עצים מפני שקרבן עצים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו [ולא] של נעילה: **כך היה רבי יהושע דורש קרבן מוסף אין במנחה.** וטעמא מפרש בגמרא: **זמן עצי כהנים והעם.** שמתנדבים עצים: **תשעה.** באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבין קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשעה זמנים: **בני ארח בן יהודה.** שכשעלו בני הגולה הם התנדבו תחילה באחד בניסן וספק להם עצים עד כ' בתמוז שהתנדבו בני דוד ארח שמואל ומשבט יהודה היה: **בני דוד.** ממשפחת דוד המלך: סנאה בן בנימין זתוא בן יהודה בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות משפחה אחת הן ובגמ' מפרש אמאי מיקרו הכי: **בני עדין באחד בטבת שבו שבו בני פרעוש שניה.** ובגמרא מפרש אמאי קבעו להן אלו הזמנים: **באחד בטבת.** שהיה ר"ח [וחנוכה] לא היה בו מעמד כו':

נשתברו

הדרן עלך סדר תענית אלו

בכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחרית – פירוש: דהיינו חנוכה, דבשאר יום טוב לא משכחת לה בלא קרבן מוסף.

קרבן מוסף אין בו נעילה – פירוש: יום שקרבין בו מוסף – אין בו נעילה, לפי שטרודין הם במוסף ואין להם פנאי לומר נעילה.

קרבן עצים אין בו מנחה – משום דעד המנחה היו טרודים בקרבן העצים. אבל יש בו נעילה, דכל כך לא היו מאחרים עד שעת נעילה, דאמר בן עזאי כך היה וכו'.

מנחה

אֶלָּא עַל נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה וְכֶרֶס מְלֵאָה. אִינִי? וְהָא רַב פַּפָּא אִיקְּלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דַּאֲבִי גּוֹבָר, וְגָזַר תַּעֲנִית, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים עַד חֲצוֹת, וְאָמַר הַלֵּל, וְאַחַר כָּךְ אָכְלוּ וְשָׁתוּ! שָׁאנֵי בְּנֵי מְחוֹזָא, דִּשְׁכִיחִי בְּהוּ שִׁכְרוּת.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

משנה בְּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם, בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף, בְּמִנְחָה וּבְנְעִילַת שְׁעָרִים: בַּתַּעֲנִיּוֹת, וּבַמַּעֲמָדוֹת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי' וְכִי הֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב, וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת. עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר, הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים שֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין לְעָרֵיהֶן וְקוֹרְאִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. (וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בְּשָׁבוּעַ, מִיּוֹם שֵׁנִי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי. וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין עֶרֶב שַׁבָּת - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַׁّבָּת, וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמְּנוּחָה וְעוֹנֶג לְיִגְיעָה וְתַעֲנִית, וְיָמוּתוּ). בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן 'בְּרֵאשִׁית' וְ'יְהִי רָקִיעַ'. בַּשֵּׁנִי 'יְהִי רָקִיעַ' וְ'יִקָּווּ הַמַּיִם'. בַּשְּׁלִישִׁי 'יִקָּווּ הַמַּיִם' וְ'יְהִי מְאוֹרוֹת'. בְּרְבִיעִי 'יְהִי מְאוֹרוֹת' וְ'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם'. בַּחֲמִישִׁי 'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם' וְ'תּוֹצֵא הָאָרֶץ'. בַּשִּׁשִּׁי (וְ)'תּוֹצֵא הָאָרֶץ' 'וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם'. פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשֵׁנַיִם, וְהַקְּטַנָּה בְּיָחִיד. בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף וּבְמִנְחָה נִכְנָסִין וְקוֹרִין עַל פִּיהֶן, כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע. עֶרֶב שַׁבָּת בְּמִנְחָה, לֹא הָיוּ נִכְנָסִין - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַׁّבָּת. כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל, אֵין מַעֲמָד בְּשַׁחֲרִית. קָרְבַּן מוּסָף - אֵין בִּנְעִילָה. קָרְבַּן עֲצִים - אֵין בְּמִנְחָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי, כָּךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה: קָרְבַּן מוּסָף - אֵין בְּמִנְחָה, קָרְבַּן עֲצִים - אֵין בִּנְעִילָה. חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּבֶן עַזַּאי. זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם, תִּשְׁעָה. בְּאֶחָד בְּנִיסָן - בְּנֵי אָרַח בֶּן יְהוּדָה. בְּעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז - בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה. בַּחֲמִשָּׁה בְּאָב - בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ בֶּן יְהוּדָה. בִּשְׁבָעָה בּוֹ - בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב. בְּעֲשָׂרָה בּוֹ - בְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִן. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ - בְּנֵי זַתּוּא בֶּן יְהוּדָה, וְעַמָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁטָּעָה בִּשְׁבָטוֹ, וּבְנֵי גוֹנְבֵי עֵלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת. בְּעֶשְׂרִים בּוֹ - בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה. בְּעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל - בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת - שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ שְׁנִיָּה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת, לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, שֶׁהָיָה בּוֹ הַלֵּל וְקָרְבַּן מוּסָף וְקָרְבַּן עֲצִים. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁעָה בְּאָב. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז,

נשתברו

מנחה ונעילה דכל יומא שכיחי בהו שכרות גזרו רבנן – אפילו ביומא דתענית דלית בהו שכרות. וקשיא: דהכא משמע דבמנחה שייכא שכרות ובפרק קמא דשבת (י,א) קאמר בהדיא דבמנחה לא שייכא שכרות! ויש לומר: דהא דקאמר התם דבמנחה לא שייכא שכרות! רוצה לומר לגבי ערבית שכרות דמנחה לאו כלום (לגבי שבת) דיותר שכיח שכרות בערבית (יותר) מבמנחה, אבל לעולם במנחה שייך שכרות לגבי שחרית ומוסף.

ומאן דאמר נהגו אורויי נמי לא מורינן – פירשנו בפרק קמא דראש השנה (טו,ב).

והאידנא נהוג עלמא דפרסי כהני ידייהו במנחה סמוך לשקיעת החמה. ולכך לא נהגו העם לומר נשיאת כפים במנחה ביום הכפורים לפי שמתפללין מנחה בעוד היום גדול, אבל במנחה בשאר תעניות יש נשיאת כפים. אבל מכל מקום בנעילה ביום הכפורים יש נשיאת כפים.

אי

נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבָטַל הַתָּמִיד, וְהוּבְקְעָה הָעִיר, וְשָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל. בִּתְשִׁעָה בְּאָב גָּזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשֵּׁנִיָּה, וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר. מִשֶּׁנִּכְנַס אָב, מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה. שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס. וּבַחֲמִישִׁי מוּתָּרִין מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין. לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יִשָּׁנֶה. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בִּכְפִיַּית הַמִּטָּה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִין, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. וּמֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת? "בָּחוּר! שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי. תֵּן עֵינֶיךָ בְּמִשְׁפָּחָה". "שֶׁקֶר הַחֵן, וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִּתְהַלָּל". וְאוֹמֵר: "תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ, וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "צְאֶינָה וּרְאֶינָה, בְּנוֹת צִיּוֹן, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ". "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" - זֶה מַתַּן תּוֹרָה. "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" - זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. **גמרא "בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם, כו'". תַּעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת מִי אִיכָּא מוּסָף? הַסּוֹפְרִי מִיהַסְּפָרָא וְהָכִי קָתָנֵי: "בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, וְיֵשׁ מֵהֶן אַרְבָּעָה פְּעָמִים בְּיוֹם, שַׁחֲרִית, וּמוּסָף, מִנְחָה, וּנְעִילַת שְׁעָרִים. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים: תַּעֲנִיּוֹת, וּמַעֲמָדוֹת, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים". אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם; מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. מַאן חֲכָמִים? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: "שַׁחֲרִית וּמוּסָף, מִנְחָה וּנְעִילָה - כּוּלָּן יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם; מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נְעִילָה יֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם; מִנְחָה אֵין בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כָּל יוֹמָא טַעֲמָא מַאי לָא פָּרְשֵׁי כָּהֲנֵי יָדֵיהוּ בְּמִנְחָתָא מִשּׁוּם שִׁכְרוּת. הָאִידָּנָא לֵיכָּא שִׁכְרוּת. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: שַׁחֲרִית וּמוּסָף, דְּכָל יוֹמָא לָא שְׁכִיחַ שִׁכְרוּת, לָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן. מִנְחָה וּנְעִילָה, דְּכָל יוֹמָא שְׁכִיחָא שִׁכְרוּת, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן. רַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִנְחָה, דְּאִיתָהּ בְּכָל יוֹמָא, גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן. נְעִילָה, דְּלֵיתָהּ בְּכָל יוֹמָא, לָא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נָהֲגוּ הָעָם כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרָבָא אָמַר: מִנְהָג כְּרַבִּי מֵאִיר. מַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּרִשֵׁינַן לָהּ בִּפְירְקָא. מַאן דְּאָמַר מִנְהָג, מִידְּרַשׁ לָא דָּרְשִׁינַן, אוֹרוּיֵי מוֹרִינַן. וּמַאן דְּאָמַר נָהֲגוּ, אוֹרוּיֵי לָא מוֹרִינַן, וְאִי עָבֵיד, עָבֵיד, וְלָא מְהַדְּרִינַן לֵיהּ. וְרַב נַחְמָן אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְהָאִידָּנָא מַאי טַעֲמָא פָּרְשֵׁי כָּהֲנֵי יָדֵיהוּ בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא? כֵּיוָן דְּבִסְמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה קָא פָּרְשֵׁי, כְּתִפְילַת נְעִילָה דָּמְיָא. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת שִׁכּוֹר אָסוּר בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. מְנָהֲגֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת כֹּהֵן מְבָרֵךְ לְפָרָשַׁת נָזִיר? לוֹמַר: מַה נָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּיַיִן. מַתְקִיף לָהּ אֲבוּהּ דְּרַבִּי זֵירָא, וְאָמְרִי לָהּ אוֹשַׁעְיָא בַּר זַבְדָא: אִי מַה נָּזִיר אָסוּר בְּחַרְצָן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּחַרְצָן! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֲמַר קְרָא: "לִשְׁרָתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ". מַה מְּשָׁרֵת מוּתָּר בְּחַרְצָן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ מוּתָּר בְּחַרְצָן

אי

נשתברו הלוחות — בגמרא מפרש. **ובטל התמיד** — לפי שגזרה המלכות גזרה מלהקריב עוד. **והועמד צלם בהיכל** — שהעמידו מנשה, כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת "השמים בסאי" וגו' (ישעיהו סו). **על אבותינו** — דור המדבר "אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ" וגו' (דברים א). **ביתר** — עיר גדולה, והיו ישראל דרין בה, במסכת גיטין, פרק "הניזקין" (נז,א): אשקא דריספק חרב ביתר. **שבת שחל תשעה באב כו'** — שבוע. **בחמישי מותרין** — אם חל תשעה באב בערב שבת — מותרין לכבס בחמישי, וכשחל תשעה באב ברביעי בשבת — לא איצטריך למיתני דמותרין, כדאמרינן בגמרא: לא שנו אלא לפניו כו'. **שני תבשילין** — בשר ודגים, או בשר וביצים שעליו, או דג וביצה שעליו, כדאמר בפרק "ערבי פסחים" (קיד,ב). **ישנה** — בגמרא מפרש. **כפיית המטה** — על פניה, ולא יישן עליה. **שאולין** — שכולן שואלות זו מזו, אפילו עשירות, כדי שלא לבייש כו'. **טעונין טבילה** — קודם שילבשום, לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה, שמא נדה היתה. **וחולות** — כמו "לחול במחולות" (שופטים כא). **במלך שלמה** — במלך שהשלום שלו. **אמו** — כנסת ישראל. **זה מתן תורה** — יום הכפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות.

גמרא **כל זמן שמתפללין** — דהיינו שחרית ומנחה ונעילה. **יש מהן ארבעה פעמים ביום** — יום הכפורים, שיש בו מוסף. **כל יומא מאי טעמא לא פרשי כהני ידייהו במנחה** — דכל יומא שכיחא ביה שכרות, שכבר סעד, וזימנין דמשכא סעודתיה ומשתכר, ופריש ידיה בהדי חמריה. ובהן שתוי יין אסור לישא את כפיו, שנאמר "יין ושכר אל תשת בבואכם" וגו' (ויקרא י), ונשיאת כפים מעין עבודה, כדלקמן. **האידנא** — בתעניות ובמעמדות לא שכיחא שכרות, ובמעמדות נמי מתענין כדלקמן (כז,ב). **גזרינן** — תענית אטו שאר ימים. **נעילה דליתה בכל יומא** — אלא ביום התענית. **דדרשינן בפירקא** — הלכה כרבי מאיר, דבעינן דליקום כוותיה עלמא. **אורויי אורינן** — כרבי מאיר — אי אתו לקמן, אבל בפירקא — לא דרשינן, דלא פשיטא ליה כולי האי דתיהוי הלכה כרבי מאיר. ומאן דאמר נהגו — משמע: הן נהגו מאילידן, אבל אינו עיקר. ומנהג משמע — תורת מנהג יש בדבר, ומנהג כשר הוא. **ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי והלכה כרבי יוסי** — גמרא קא פסיק ומהדר סתמא, ומוקי לה הלכה כרבי יוסי. ואהכי קא פריך ואלא האידנא כו'. **כיון דסמוך לשקיעת החמה וכו'** — שמאחרין עד שקיעת החמה, ומתפללין כל שעה, ואינן הולכין לבית הכנסת משש שעות ומחצה ולמעלה כמו שהיו עושין לאותן הימים. **כתפלת נעילה דמיא** — דהשתא ליכא למיגזר משום מנחה דכל יומא, דמנחתא כי הא ליתא בכל יומא. **שכור מיהא אסור בנשיאת כפים** — דאפילו רבי מאיר לא קאמר אלא משום דהאידנא לאו שברות הוא. **פרשת כהן מברך** — "כה תברכו את בני ישראל אמור להם" (במדבר ו). **מה משרת כו'** — עובד עבודה, דלא מיתסר אלא שתויי יין ממש, דכתיב "יין ושכר אל תשת" וגו', הא בחרצן — מותר.

מאי

נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת על ידי משה כשירד מהר סיני וראה את ישראל עובדים לעגל, וּבָטַל קרבן הַתָּמִיד בגזירת המלכות, וְהוּבְקְעָה חומת הָעִיר ירושלים, וְשָׂרַף השר היווני אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, כלומר כל ספר תורה שמצא, וְהֶעֱמִיד המלך מנשה צֶלֶם בַּהֵיכָל של בית המקדש הראשון.

המאורעות שאירעו בתשעה באב: בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ בדור המדבר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה – בבית ראשון, וּבַשֵּׁנִיָּה – בבית שני, וְנִלְכְּדָה העיר הגדולה בֵּיתָר ונהרגו הרבה רבבות מישראל לאחר חורבן בית שני, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר ירושלים.

מפני צרות אלו שאירעו בחודש אב, התקינו בו חכמים מנהגי אבילות: מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, שאין שמחים ואין עוסקים בבנין ונטיעה של שמחה. וְשַׁבָּת [שבוע] שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס, וּבְיוֹם חֲמִישִׁי מוּתָּרִין לכבס כשחל תשעה באב בשישי מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. ובְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אין בכך איסור מוחלט, אלא יְשָׁנָּה מרגילותו. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּכִפַּיַּת הַמִּטָּה על פניה ולא ישן עליה בתשעה באב, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים לחומרא זו.

המשנה מסיימת בדברי נחמה לבל נתייאש מרוב הצרות שהובאו לעיל: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת [בגדי] לָבָן שְׁאוּלִין, ואף בנות העשירים שיש להן בגדים, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ וזקוק לשאול מאחר. וכָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה קודם הלבישה, שאין אחת בקיאה בחבירתה ושמא נדה היתה ולבשתם בימי נדותה, וכשתלבשם אשת כהן האוכלת טהרות או אשת ישראל האוכלת בטהרה, תיטמא ותאכל בטומאה. ובימים אלו בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת [רוקדות] בַּכְּרָמִים. ומַה הָיוּ אוֹמְרוֹת, היפות שבהן אומרות, בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מַה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ, כלומר תן עיניך ביופי, והמיוחסות שבהן אומרות, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי תֵּן עֵינֶיךָ בְּמִשְׁפָּחָה, שאם תהיה מיוחס הכל יקפצו לישא צאצאיך, והמכוערות ואינן מיוחסות שבהן, שהיו יותר יראות שמים מן האחרות, אומרות את הפסוק (משלי לא ל) 'שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל', שישאו נשותיהם לשם שמים, וְאוֹמֵר (שם לא לא) 'תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ', כלומר שעיקר המעלה הם המעשים הטובים ויראת ה'.

ראיה שיום הכפורים הוא יום טוב: וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ג יא) 'צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ', ודורש כך, 'המלך שלמה' היינו המלך שהשלום שלו, ו'אמו' זו כנסת ישראל, 'בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ' זֶה מַתַּן תּוֹרָה שעטרוהו להם למלך וקיבלו עולו, והוא יום הכפורים שניתנו בו לוחות אחרונות (להלן ל:), 'וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ' זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שבתוך חנוכתו חל יום הכפורים, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.

גמרא

שנינו במשנה: בְּשֹׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם כו' ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים, בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים.

מקשה הגמרא: בְּתַעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת מִי אִיכָּא – וכי יש תפילת מוסף, הלא אין בהם קרבן מוסף כלל. מתרצת הגמרא: חֲסוּרֵי מִיחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי, בְּשֹׁלֹשָׁה פְּרָקִים בשנה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, והיינו בשחרית ומנחה ונעילה, וְיֵשׁ מֵהֶן – משלשה פרקים אלו יום שיש בו מוסף, והוא יום הכפורים, שבו נושאים הכהנים את כפיהם אַרְבָּעָה פְּעָמִים בַּיּוֹם, שַׁחֲרִית וּמוּסָף מִנְחָה וּנְעִילַת שְׁעָרִים, וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים הנזכרים, תַּעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

תנאים החולקים על דברי המשנה: אָמַר רַבִּי נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, מה ששנינו במשנה שיש נשיאת כפים בכל ארבעת התפילות, זוּ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, אך מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

הגמרא מביאה את מקור המחלוקת: מַאן חֲכָמִים אלו, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא בברייתא, שַׁחֲרִית וּמוּסָף מִנְחָה וּנְעִילָה, כּוּלָּן יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, אך מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נְעִילָה אמנם יֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם כשחרית ומוסף, אך מִנְחָה אֵין בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת. מבררת הגמרא: כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו תנאים אלו. משיבה הגמרא: רַבִּי מֵאִיר סָבַר, כָּל יוֹמָא מַעֲמָא מַאי – מה הטעם שבכל יום שאין מתענים לֹא פָּרְשֵׁי כָּהֲנֵי יַדֵּיהוּ בְּמִנְחָתָא – אין הכהנים פורשים ידיהם לברך את העם במנחה, מִשּׁוּם שִׁכְּרוּת שמצויה בסעודתם, וכהן ששתה יין אסור לישא את כפיו כדלהלן, אך הָאִידְּנָא לֵיכָּא שִׁכְּרוּת – עתה בתעניות ומעמדות אין חשש שישתכרו שהרי מתענים, ולכן נושאים כפיהם במנחה ובנעילה. ורַבִּי יְהוּדָה סָבַר, בְּשַׁחֲרִית וּמוּסָף דְּכָל יוֹמָא לֹא שָׁכִיחַ שִׁכְּרוּת – שבכל יום אין השכרות מצויה, שאין אוכלים קודם מוסף, לֹא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן שלא ישאו כפיהם בהם, אך מִנְחָה וּנְעִילָה דְּכָל יוֹמָא שָׁכִיחָא שִׁכְּרוּת לאחר שאכל סעודתו, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן שלא ישאו כפיהם אף בימי תענית, שמא יבואו לישא בשאר ימים.

ורַבִּי יוֹסֵי סָבַר, מִנְחָה דְּאִיתְּהּ בְּכָל יוֹמָא – שמתפללים אותה בכל יום, גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן שלא ישאו כפיהם אף בתעניות, שמא יבואו לישא בשאר ימים, אך נְעִילָה דְּלֵיתְהּ בְּכָל יוֹמָא – שאין מתפללים אותה בכל יום אלא רק בימים שמתענים בהם, לֹא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן.

הגמרא דנה מה ההלכה במחלוקת זו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר שכהנים נושאים כפיהם ביום שמתענים אף במנחה ונעילה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נָהֲגוּ הָעָם כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרָבָא אָמַר, הִמְנְהָג כְּרַבִּי מֵאִיר. מבארת הגמרא: מַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, כוונתו דַּדְרַשְׁנָן לָהּ בְּפִירְקָא – שדורשים הלכה זו להורותה לרבים. ומַאן דְּאָמַר מִנְהָג כרבי מאיר, סבר דִּמְיַדְּרַשׁ לֹא דַּרְשִׁנָן – שאין דורשים זאת לרבים, שאין זה פשוט שכך ההלכה, אך אוֹרְוֵי מוֹרִינָן – ליחיד מורים לנהוג כך. ומַאן דְּאָמַר נָהֲגוּ כרבי מאיר, היינו שנהגו כך מעצמם, אך אוֹרְוֵי אף ליחיד לֹא מוֹרִינָן, וְאִי עָבֵיד – אם עשה כרבי מאיר ועלה לדוכן לישא את כפיו, עָבֵיד – מה שעשה עשוי, וְלֹא מְהַדְּרִינָן לֵיהּ – ואין מורידים אותו מהדוכן.

דעה נוספת: וְרַב נַחְמָן אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שנושאים בנעילה ולא במנחה. מסיקה הגמרא: וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. שואלת הגמרא: וְהָאִידְּנָא – בזמן הזה מַאי מַעֲמָא פָּרְשֵׁי כָּהֲנֵי יַדֵּיהוּ בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא – מדוע פורשים הכהנים את ידיהם במנחה של תענית. משיבה הגמרא: כֵּיוָן דְּבְסָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה קָא פָּרְשֵׁי ידיהם, שמאחרים את מנחה עד אותה שעה, כִּתְפִלַּת נְעִילָה דְּמֵיָא – דינה כתפילת נעילה שאז זמנה.

המקור לאיסור נשיאת כפים בשכרות: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת – מכל מקום לכל הדעות שִׁכּוֹר אָסוּר בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת כֹּהֵן מְבָרֵךְ – מצות נשיאת כפים בפסוק (במדבר ו כג) 'כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' לְפָרָשַׁת נָזִיר (שם ו א-כא), לוֹמַר, מַה נָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּיַיִן קודם הברכה.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ אֲבוּהַּ דְּרַבִּי זֵירָא – הקשה אביו של רבי זירא, וְאָמְרִי לָהּ – יש אומרים שהקשה אוֹשַׁעְיָא בַּר זַבְדָּא, אִי לומדים כהן מברך מנזיר, נדרוש מַה נָּזִיר אָסוּר אף בְּאֲכִילַת חֲרֶצָן – גרעין של ענבים (שם ו ד), אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ יהא אָסוּר אף בְּחֲרֶצָן קודם הברכה, ולא רק ביין.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר קְרָא בענין הכהנים (דברים י ח) 'לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ', והוקשה ברכת כהנים לשירות במקדש, מַה מְּשָׁרֵת מוּתָּר בְּחֲרֶצָן אף שאסור ביין (ויקרא י ט), אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ מוּתָּר בְּחֲרֶצָן אף שאסור ביין.

מקשה הגמרא: **אי** מקישים כהן מברך לכהן משרת, נדרוש גם **מַה מְּשָׁרֵת בַּעַל מוּם לֹא** – אינו כשר לעבוד במקדש, **אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ בַּעַל מוּם לֹא** – אסור לברך, ומדוע מותר לכהן בעל מום לישא את כפיו. מתרצת הגמרא: אין לומר כך, **דְּהָא אִיתְּקַשׁ** – שהרי כהן מברך הוקש **לְנָזִיר**, וכשם שמום אינו פוסל בנזיר כך אינו פוסל בכהן מברך.

מקשה הגמרא: **וּמַאי חָזֵית דְּמַקְּשַׁת** – ומה ראית שהקשת כהן מברך **לְקוּלָּא** בשני העניינים, לכהן משרת להתיר בחרצן, ולנזיר להתיר בבעל מום, **אַקַּיִּשׁ לְחוּמְרָא** בשניהם, לנזיר לאסרו בחרצן, ולכהן משרת לאסור בבעל מום. מתרצת הגמרא: לימודים אלו אינם היקשים גמורים מן התורה, אלא **אַסְמַכְתָּא נִינְהוּ מִדְּרַבָּנָן** – סמך שמצאו חכמים לדבריהם מהפסוקים, **וְלכן** רק בשתויי יין שהיה להם טעם לאסור, אסרו, אך בשאר הדינים נקטו **לְקוּלָּא**.

שנינו במשנה: **אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' כו'.** מבררת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת התנא בכך ששואל מה הם ומשיב מה מקורם. מבארת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת** שנזכרו בהמשך המשנה, **וּמַה הַטַּעַם שֶׁתִּיקְּנוּ מַעֲמָדוֹת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר כח ב) **'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי** וגו' **תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ'**, ודורשים שהתמיד הוא קרבן של כל ישראל, **וְהֵיאַךְ יתכן שקָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו**, והלא נאמר בפסוק 'תשמרו להקריב', וכיצד ישמור אם אינו עומד על גביו, ולא יתכן שכל ישראל יעמדו בכל הקרבת תמיד. **לכן הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים**, שהם משה ושמואל ודוד כדלהלן, **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת** כהנים, שכל משמר משרת בבית המקדש שבוע אחד, **וְעַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים**, שיעמדו בשליחות כל ישראל על הקרבן. **וכשהִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת**, כֹּהֲנִים **וּלְוִיִּם** שבאותו משמר **עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם** קודם השבת של זמן המשמר, כדי להתחיל עבודתם בשבת. וישראל שזמן מעמדם באותו משמר ואינם דרים בירושלים, מתכנסים בעריהם וקוראים במעשה בראשית, ומתפללים שיתקבלו הקרבנות לרצון ומתענים, כמבואר במשנה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את ענין המשמרות שהיו במקדש: **תָּנוּ רַבָּנָן, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת** שעבדו במקדש היו **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בִּירִיחוֹ**. מקשה הגמרא: **וכי שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה** משמרות היו **בִּירִיחוֹ** חוץ מכ"ד שבארץ ישראל, אם כן **נִפְּישָׁן לְהוּ טוּבָא** – הם רבים יותר, שעולה שיש שלשים וששה משמרות, ולא כ"ד כמבואר במשנה. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא** צריך לומר שכוונת הברייתא, **שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵה מֵהֶן** – מעשרים וארבעה המשמרות היו **בִּירִיחוֹ**, כלומר שעלו דרך ירחו וכדלהלן.

הברייתא ממשיכה לבאר סדר עלייתן: **הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, חֲצִי הַמִّשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם** לעבודה, **וַחֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מִיְּרִיחוֹ** הסמוכה לירושלים, **כְּדֵי שֶׁיְּסַפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לְאַחֵיהֶם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם** העסוקים בעבודה, ונמצאו י"ב משמרות עולים דרך ירחו.

פירוט הדברים הפוסלים את הקרבן אם אינם נמצאים בעת הקרבתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן**, ואין להקריבו אם אינם נמצאים שם בעת הקרבתו, שהרי צריכים שיהיו שם במעמד על הקרבן כמבואר במשנה. אמנם **בְּמַתְנִיתָא** [ברייתא] **תָּנָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** אומר, **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וּכְלֵי שִׁיר מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן**. ואילו שמואל סבר שאין כלי שיר מעכבים. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי**. מבארת הגמרא: **מַר** – שמואל **סָבַר**, שעיקָר מצות השִׁירָה במקדש הוא **בְּפֶה**, וכלי השיר באו רק ליפות את הקול, ולכן סבר שדי בשירי הלויים ואין כלי שיר מעכבים את הקרבן. **וּמַר** – רבי שמעון בן אלעזר **סָבַר**, שעיקָר השִׁירָה **בְּכֶלִי**, ולכן סבר שמעכב את הקרבן.

ביאור סדר תקנת המשמרות ומניינם: **אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת** כהונה, **אַרְבָּעָה** משמרות **מִבְּנֵי אֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מִבְּנֵי אִיתָּמָר**, ואחריו **בָּא שְׁמוּאֵל** הנביא והוסיף לתקן עוד שמונה משמרות **וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וּבָא דָּוִד** והוסיף עוד שמונה **וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, שֶׁלאחר** מנין כ"ד משמרות (דברי הימים א' כד ז-יח) **נֶאֱמַר** (שם כו לא) **'בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִד נִדְרְשׁוּ וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי הַחַיִל בְּיַעְזֵר גִּלְעָד'**, ומשמע שאף חלוקת המשמרות לכ"ד נעשתה באותו זמן שהיה לאחר פטירת שמואל, ומבואר שדוד הוא שחילקם למנין זה.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, **מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָּמָר, בָּא דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ט כב) **'הֵמָּה יַסַּד דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם'**, כלומר דוד ושמואל יסדו משמרות כהונה ולויה, וקיימום לכל הימים. ומשמע שתיקנו יחד את כל עשרים וארבעה המשמרות, ולא כדברי רב חמא ששמואל הוסיף עד ששה עשר ואחר כך הוסיף דוד עד כ"ד. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** התנא בברייתא, **מִיסּוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי הֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע** משמרות, כלומר שניהם תיקנו משמרות, שמואל העמידם תחילה על ששה עשר, ודוד על עשרים וארבעה, ויחד נתקנו עשרים וארבעה.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על האמור בברייתא לעיל: **תַּנְיָא אִידָךְ, מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁמָרוֹת, שְׁמוֹנָה מֵאֶלְעָזָר וּשְׁמוֹנָה מֵאִיתָּמָר**, ואחר כך **כְּשֶׁרָבוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר עַל בְּנֵי אִיתָּמָר, חִלְּקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע** משמרות, ששה עשר מבני אלעזר ושמונה מבני איתמר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם כד ד) **'וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי אֶלְעָזָר רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן בְּנֵי אִיתָּמָר וַיַּחְלְקוּם לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר וְלִבְנֵי אִיתָּמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה'. וְאוֹמֵר** (שם כד ו) **'בֵּית אָב אֶחָד אָחוּז לְאֶלְעָזָר וְאָחוּז אָחוּז לְאִיתָּמָר'**, כלומר, הוסיפו בית אב אחד לאלעזר כנגד כל בית אב שהיה אחוז לו מתחילה, ונמצאו ששה עשר משמרות, ובית אב שהיה מתחילה אחוז לאיתמר נשאר אחוז בבתחילה, ולא הוסיפו בהם כלום.

מבררת הגמרא: **מַאי וְאוֹמֵר** – מה בא להוסיף הפסוק השני. מבארת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא** – שאם תפרש את הפסוק הראשון, **דְּכִי הֵיכִי דִּנְפִישֵׁי בְּנֵי אֶלְעָזָר** והוצרכו להוסיף עליהם מארבעה לששה עשר, **הָכִי נַמִּי נְפִישֵׁי בְּנֵי אִיתָּמָר** שרק עתה יש להם **שְׁמֹנָה** משמרות, אך **מַעִיקָּרָא** – בימי משה **אַרְבָּעָה** בלבד **הֲווּ**, ואילו בברייתא נאמר שכבר בימי משה היו שמונה משמרות לכל אחד מהם, **תָּא שְׁמַע** מן הפסוק השני **'בֵּית אָב אֶחָד אָחוּז לְאֶלְעָזָר וְאָחוּז אָחוּז לְאִיתָּמָר'**, שלא נוספו משמרות לבני איתמר, אלא מנין המשמרות שהיה אחוז להם נותר אחוז בבתחילה.

מבואר בברייתא זו שמשה תיקן ששה עשר משמרות. מסיימת הגמרא את קושייתה: דבר זה הוא **תִּיוּבְתָּא** – פירכא על דבריו **דְּרַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא** שאמר שמשה תיקן להם רק שמונה משמרות.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, תַּנָּאֵי הִיא** – הדבר שנוי במחלוקת תנאים, שהרי הברייתא לעיל חולקת על ברייתא זו, **וַאֲנָא דְּאָמְרִי כִּי הַאי תַּנָּא** – ואני אמרתי כפי התנא בברייתא הראשונה, **דְּאָמַר** שמשה תיקן **שְׁמוֹנָה** משמרות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין סדר תקנת המשמרות: **תָּנוּ רַבָּנָן, אַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה** לארץ ישראל קודם בנין בית שני, **וְאֵלּוּ הֵן, יְדַעְיָה [חָרִים], פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר** (ראה עזרא ב לו-לט). **עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם** שהם עזרא ונחמיה,

רש"י

מאי קאמר — דקא בעי מאי נידו מעמדות, ומייתי קרא "את קרבני לחמי לאשי" וגו'. **הכי קאמר אלו הן מעמדות** — דלקמן. וטעמא מאי תקון מעמדות — לפי שנאמר "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי" וגו'. הכי גרסינן: **תנו רבנן עשרים וארבעה משמרות היו בארץ ישראל ושנים עשר ביריחו** "ב ביריחו בתמיה **נפישי להו טובא! אלא אימא: ושנים עשר מהן ביריחו** — ברישא משמע לבד העשרים וארבעה שבעיירות ארץ ישראל היו שנים עשר ביריחו, דהוו להו שלושים וששה. ושנים עשר מהן, משמע שמאותן העשרים וארבעה היו שנים עשר ביריחו. הכי גרסינן: **הגיע זמן המשמר חצי המשמר עולה לירושלים וחצי המשמר עולה ליריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים** — כלומר, כיצד היו שנים עשר ביריחו? כשהגיע זמן המשמר לעלות לירושלים בשבת, מתחלקים אנשי המשמר, חציין הולכין לירושלים לעבודה וחציין הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים, ומתקנין שם מים ומזון לאחיהם. וכך עושין כל העשרים וארבעה משמרות. נמצא שנים עשר ביריחו. לשון אחר נדחיא לי. **מעכבין את הקרבן** — אם אין מעמד מכולן בירושלים, כדתנן (לעיל כו,א): על כל משמר היה מעמד בירושלים, של כהנים לוים וישראלים. כיון דכולהו בעלים בענין דליהוי כמוהו על גבי עבודה. **וכלי שיר מעכבין את הקרבן** — פלוגתא בשילהי מסכת סוכה (נ,ב), ובערכין (יא,א) מפורשת. **עיקר שירה בפה** — וכלי לבסומי קלא בעלמא, וכיון דאיכא לוים — לא מעכב משום כלי שיר. **עיקר שירה בכלי** — אבוב, וכן בפרק "דהחליל" (בראשית). **ארבעה מאלעזר** — מבניו של אלעזר, שעשה מדן ארבעה משמרות. וגמרא גמר לה. **המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם** — ותיובתא דרב חמא, דאמר: שמואל העמידם על ששה עשר, ודוד העמידן על עשרים וארבעה. דהא שמעינן מינה דתרוייהו בהדי הדדי תקנינהו. **מיסודו של שמואל הרמתי** — שהעמידן על ששה עשר, בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה. אית ספרים שכתוב בהן: מיסודו של שמואל ודוד העמידום על עשרים וארבעה, כלומר: שניהם הועילו בדבר, ושמואל העמידם על ששה עשר ודוד על עשרים וארבעה. **וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקו בני אלעזר ראשים לבית אבותם ששה עשר ולבני איתמר ראשים לבית אבותם שמונה ואומר בית אב אחד אחזו לאלעזר ואחזו אחזו לאיתמר** — "וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים" — כלומר, ראשי הגברים של בני אלעזר היו רבים מאיתמר. והאי "וימצאו" — משמע דקודם לכן היו קבועים, ועכשיו הוסיפו עליהן, "ויחלקום" לי"ו בית אב. "אחד אחוז" שהיה מתחילה לאלעזר דהיינו שמונה, אחוז אחד בגורל דהיינו נמי שמונה, והוו להו ששה עשר. **ואחוז אחוז לאיתמר** — מה שהיה מתחילה אחוז לאיתמר אחוזים עתה כבתחילה, שלא הרבו עליהם שום בית אב. **מאי ואומר** — וכי תימא מעיקרא הוו ארבעה לאלעזר וארבעה לאיתמר, **וכי היכי דנפישי בני אלעזר הכי נמי נפישי בני איתמר** — ומידהו, בני אלעזר נפישי טפי, דהא לאיתמר לא אוקמינהו אלא על שמונה, ודאלעזר על ששה עשר. **תא שמע ואחוז אחוז לאיתמר** — אלמא כדקיימי קיימי, ושמע מינה דמשה תיקן להם ששה עשר, שמונה מזה ושמונה מזה, וקשיא לרב חמא דאמר ארבעה וארבעה. והא דכתב לעיל ובשנת הארבעים וגו' המה יסד — במה שהוסיפו עליהן עד עשרים וארבעה משתעי, [אבל] משה תיקן להם ששה עשר משמרות. **תנאי היא** — דהא איכא תנא דלעיל דקתני משה תיקן להן שמונה משמרות משניהן, ואנא קאימנא כוותיה. **עלו מן הגולה** — בבית שני. והשאר לא עלו, שהרבה מישראל נשתיירו, ולא רצו לעלות. **פשחור ואימר** — ומבעיא לי, דפשחור לא כתיב גבי עשרים וארבעה משמרות (דברי הימים א' כד).

תוספות

אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא – פירוש: כיון דילפינן גזירה שוה ממשרת – נימא כמו משרת, דמשרת בעל מום – לא, אף מברך וכו'. ומשני: הא איתקש לנזיר וכו'. מכאן נראה דבעל מום מברך ברכת כהנים, מדקא חזינן דהתלמוד רוצה ללמוד מברך ממשרת ולבעל מום ודחינן ליה. אם כן נראה דלענין נשיאת כפים כהן בעל מום נושא כפיו. ומכאן יש להוכיח דכהן שהמיר דתו – נושא כפיו, וכשר לישא כפיו ולקרות בתורה כמו שלא המיר. וראיה מהא דכהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש, אבל נוטלים חלק עם אחיהם כמו בעלי מומין. מדקאמר שהם כבעלי מומין משמע דכל עבודה שבעל מום ראוי לעשות יעשו, וכהן בעל מום נושא כפיו.

ומאי חזית דאקשת לקולא אקיש לחומרא – פירוש: מאי חזית דמקשת כהן לנזיר להקל, ולומר כמו שנזיר הוי בעל מום – כמו כן כהן בעל מום כשר. ואקשת למשרת, מה משרת מותר בחרצן – אף כהן מברך מותר בחרצן. אקשה לחומרא, פירוש: ונימא דכמו שנזיר אסור בחרצן אף כהן אסור בחרצן, וכמו כהן משרת אסור בעל מום אף כהן מברך בעל מום אסור! ומשני: אסמכתא וכו'.

מר סבר עיקר שירה בפה – ולכך הכל כשרים, אפילו פסולים אפילו ממזרים, לומר שירה, דלא הוי אלא בפה. ולמאן דאמר עיקר שירה בכלי, אם כן צריך שיהו כהנים או לוים, דהא הכלי זמר היה קדוש.

רב

אִי מַה מְּשָׁרֵת בַּעַל מוּם לֹא, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ בַּעַל מוּם לֹא! הָא אִיתְּקַשׁ לְנָזִיר! וּמַאי חָזֵית דְּמַקֵּשְׁתְּ לְקוּלָּא? אַקֵּישׁ לְחוּמְרָא! אַסְמַכְתָּא נִינְהוּ מִדְּרַבָּנַן, וּלְקוּלָּא. "אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' כו'". מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: "אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת. וּמַה טַּעַם תִּיקְּנוּ מַעֲמָדוֹת? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: אֶת קָרְבָּנִי, לַחְמִי לְאִשַּׁי'. וְהֵיאָךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת. עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל לְוִיִּם, וְשֶׁל יִשְׂרְאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן מִשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם". תָּנוּ רַבָּנַן: "עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בִּיְרִיחוֹ". שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בִּיְרִיחוֹ?! נְפִישָׁן לְהוּ טוּבָא! אֶלָּא: "שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מֵהֶן בִּיְרִיחוֹ. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, חֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם, וַחֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מִיְּרִיחוֹ כְּדֵי שֶׁיְּסַפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם." אֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: כֹּהֲנִים, וּלְוִיִּם וּכְלֵי שִׁיר מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה. וּמָר סָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי. אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָמָר. בָּא שְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בָּא דָּוִד וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד נִדְרְשׁוּ, וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי חַיִל בְּיַעְזִיר גִּלְעָד". מֵיתִיבִי: "מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָמָר. וּבָא דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֵמָּה יִסַּד דָּוִיד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם'"! הָכִי קָאָמַר: "מִיסוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי הֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע". תַּנְיָא אִידָּךְ: "מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁמָרוֹת, שְׁמוֹנָה מֵאֶלְעָזָר וּשְׁמוֹנָה מֵאִיתָמָר. וּכְשֶׁרַבּוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר עַל בְּנֵי אִיתָמָר, חִלְקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּמָּצְאוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר רַבִּים לָרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן בְּנֵי אִיתָמָר, וַיַּחְלְקוּם. לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה'. וְאוֹמֵר: 'בֵּית אָב אֶחָד אָחֹז אָחֹז לְאֶלְעָזָר, וְאָחֹז אָחֹז לְאִיתָמָר'". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא כִּי הֵיכִי דְּנִפְישֵׁי בְּנֵי אֶלְעָזָר, הָכָא נַמִּי דְּנִפְישֵׁי בְּנֵי אִיתָמָר, שְׁמוֹנָה מֵעִיקָּרָא אַרְבָּעָה הָווּ, תָּא שְׁמַע: "בֵּית אָב אֶחָד אָחֹז לְאֶלְעָזָר, וְאָחֹז אָחֹז לְאִיתָמָר". תִּיוּבְתָּא דְּרַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא! אָמַר לָךְ רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא: תַּנָּאֵי הִיא, וְאָנָא דַּאֲמַרִי כִּי הַאי תַּנָּא דְּאָמַר שְׁמוֹנָה. תָּנוּ רַבָּנַן: "אַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה, וְאֵלּוּ הֵן: יְדַעְיָה, חָרִים, פַּשְׁחוּר, וְאִימֵּר. עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם

וחלקום

רב אמר דולג – פירוש: הראשון קורא מראש הפרשה שלשה פסוקים, והשני שאין לו כי אם שני פסוקים – מדלג פסוק אחד וקורא ממה שקרא הראשון. וכן נמי בראשי חדשים מדלגין. והקשה הרב רבינו יהודה בר נתן: ואמאי מדלגין? אמאי אינו קורא למעלה בפרשה? דהא בשבת בחולו של מועד קורא הוא מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות לג) אף על פי שעיקר הפרשה אינה מתחלת כי אם מ"פסל לך" (שם לד)! ויש לומר: דמשום הכי הוא קורא ראה בפרשה של מעלה לפי שכל אותה הפרשה משתעי בחד עניינא. אבל פרשה דראש חדש, לעיל מינה לא משתעי כלל מחד עניינא, ולכך אינו קורא בפרשה של מעלה, אלא דולג. ומזה ראיה למנהגנו אהא דלא קרינן בכל שבת ושבת פרשה של שבת כמו שאנו עושין ביום טוב, שאנו קורין פרשיות – לפי המאורע לפי שאין בפרשה של שבת שלשה פסוקים. דאין לומר שנדלג לעיל, דלא הוי מחד עניינא.

גזרה משום הנבנסין והיוצאין – פירוש: שהנבנסין שלא ראו הראשונים שקרא שלשה פסוקים ויראו השני שקורא פסוק אחד מלמעלה יאמרו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים. והיוצאין, כשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שני פסוקים, איכא גזירת יוצאין, דסברי האי שני סגיא ליה בשני פסוקים.

מה

וחלקום — לעשרים וארבעה, וכתבו כנוי של כל אחד ואחד בחלק. **בלוים ונתנום בקלפי** — כתבו על עשרים וארבע חתיכות קלף ראשי משמרות שחלקו מאותן ארבעה. **בא ידעיה** — משמרה של ידעיה, בא אחד מהן ונוטל חלקו וחלק חמש חתיכות קלף דהוו להו שש, ומי שהיה עולה בידו ראשון היה לשבת ראשונה שבסדר, שהיו עולין בידו זו אחר זו — כך היו עובדין בשבתותיהן זו אחר זו. **וכך התנו** — שאפילו יהויריב שהיה במקדש ראשון ראשון למשמרות, עולה מן הגולה. **לא ירחה ידעיה** — הואיל ומתחלה לא עלה יהויריב, אלא כל משמרות הנעשות מידעיה קודמות לעבודה ליהויריב, ויהויריב בא ועובד אחריהן במקום משמר אחר וששה דידעיה עושין אותן חמשה שלא להרבות במשמרות. **אמר רב אסי לפי שאלמלא מעמדות** — עיסקי קרבנות שישראל עושין, הן היו כלים בחטאן. ומשהן כלין — שמים וארץ העומדים בזכותן אין מתקיימין כו'. **כאנשי דור המבול** — שמאחר שהן כלין אין העולם מתקיים, והואיל שעל עיסקי קרבן העולם עומד, לכך קורין אנשי מעמד בעריהן במעשה בראשית. **כבר תקנתי להם כו'** — כל זמן שקורין בהן כו' מהיכא ילף לה להאי. גמגום. **תנו רבנן אנשי משמר מתפללין על קרבן אחיהן** — תמידים שבכל יום. **אנשי משמר** — אותן עשרים וארבעה שהיו בעריהן. **בשני על יורדי הים** — דכתיב בשני (בראשית א) "יהי רקיע בתוך המים", וצריך להזכיר ולרצות על הדבר. **בשלישי על הולכי מדברות** — דכתיב "ותראה היבשה" — תהי ראויה יבשה להולכיה, שלא יזוקו מפני חיות רעות. **ברביעי על האסכרא** — שבו נתלו המאורות, וכתיב ביה (בראשית) "יהי מאורות" — מארת כתיב. **ועל עוברות כו'** — דכתיב ביה (שם) "ישרצו המים שרץ נפש חיה". **מפני הנוצרים** — שעושים אותו יום טוב שלהם. **שלישי ליצירה** — דאדם נברא ביום ששי, ובכל יום שלישי הוי חלוש, כדכתיב (בראשית לד) "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים". **נשמה יתירה** — שנוטלין אותה ממנו, והוי חלש. **נשמה יתירה** — שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה. **כיון ששבת** — שנח ושמר את השבת. **ווי אבדה נפש** — וינפש דורש בנוטריקון: ווי נפש. **בראשית בשנים** — כהן ולוי קורין ביום תענית בראשית. **תלתא פסוקי הוי** — וסגיא בהו לחד גברא. **רב אמר דולג** — הראשון קורא שלשה פסוקים, והשני מתחיל בפסוק שסיים בו הראשון, והשנים עמו — הרי שלשה. ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליכא, משום דלא אפשר. **פוסק** — מפסיק הפסוק לשנים, ראשון קורא שני פסוקים וחצי, ולוי משלים חצי אותו הפסוק שקרא הכהן עם שנים הנותרים. **ר' חנינא קרא** — שהיה בעל מקרא, ויודעה בגירסא ובקי בטעמיה. **צער גדול** — הרבה טרחתי וחזרתי עליו שיתיר לי לפסוק הפסוק לשנים לצורך תינוקות שלומדים לפני, שאינן יכולין לקרוא פסוק כולו. **הכי נמי לא אפשר** — גבי ספר תורה.

וְחִלְּקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. בְּלָלוּם וּנְתָנוּם בְּקַלְפֵּי. בָּא יְדַעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו - שֵׁשׁ. בָּא חָרִים וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו - שֵׁשׁ. וְכֵן פַּשְׁחוּר, וְכֵן אִימֵּר. וְכֵן הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִילוּ יְהוֹיָרִיב רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת עוֹלֶה, לֹא יִדְּחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדַעְיָה עִיקָּר וְיהוֹיָרִיב טָפֵל לוֹ". "וְיִשְׂרְאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין בְּעָרֵיהֶן וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית". מְנָהֲגֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא אָמַר רַב אַסִּי: אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת, לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמַר: ה' אֱלֹהִים, בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה?" אָמַר אַבְרָהָם: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין לְפָנֶיךָ, אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּדוֹר הַמַּבּוּל וּכְדוֹר הַפַּלָּגָה?" אֲמַר לֵיהּ: "לָאו". אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הוֹדִיעֵנִי, בַּמֶּה אִירָשֶׁנָּה?" אֲמַר לֵיהּ: "קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת, וגו'". אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! תֵּינָה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם?" אָמַר לוֹ: "כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת. בִּזְמַן שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן לְפָנַי, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם". תָּנוּ רַבָּנַן: "אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל קָרְבַּן אַחֵיהֶם שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד מִתְכַּנְּסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹשְׁבִין אַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת: בַּשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת, בַּשְּׁלִישִׁי, בָּרְבִיעִי, וּבַחֲמִישִׁי. בַּשֵּׁנִי, עַל יוֹרְדֵי הַיָּם. בַּשְּׁלִישִׁי, עַל הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת. בָּרְבִיעִי, עַל אַסְכָּרָא שֶׁלֹּא תִּיפּוֹל עַל הַתִּינוֹקוֹת. בַּחֲמִישִׁי, עַל עוּבָּרוֹת וּמֵינִיקוֹת. עוּבָּרוֹת, שֶׁלֹּא יַפִּילוּ. מֵינִיקוֹת, שֶׁיֵּינִיקוּ אֶת בְּנֵיהֶם. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ מִתְעַנִּין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, קַל וָחוֹמֶר בַּשַּׁבָּת עַצְמָהּ". בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי הַנּוֹצְרִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לִיצִירָה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִפְּנֵי נְשָׁמָה יְתֵירָה. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: נְשָׁמָה יְתֵירָה נִיתְּנָה בּוֹ בְּאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת נוֹטְלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁבַת וַיִּנָּפֵשׁ" - כֵּיוָן שֶׁשָּׁבַת, וַי, אָבְדָה נֶפֶשׁ. "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: 'בְּרֵאשִׁית', וְ'יְהִי רָקִיעַ'". תָּנָא: "'בְּרֵאשִׁית' בְּשְׁנַיִם. 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד". בִּשְׁלָמָא "יְהִי רָקִיעַ" בְּאֶחָד, תְּלָתָא פְּסוּקֵי הָווּ. אֶלָּא "בְּרֵאשִׁית" בְּשְׁנַיִם מַאי טַעְמָא? חֲמִישָׁה פְּסוּקֵי הָווֹיֵן, וְתַנְיָא: "הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אַל יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים"! רַב אָמַר: דּוֹלֵג. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק. וְרַב, דְּאָמַר דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר: פּוֹסֵק? קָסָבַר: כָּל פְּסוּקָא דְּלָא פְּסָקֵיהּ מֹשֶׁה, אֵנַן לָא פְּסָקִינַן לֵיהּ. "וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק". וּמִי פְּסָקִינַן? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָרָא: צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסוֹק אֶלָּא לְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהַתְלַמֵּד עֲשׂוּיִן. וּשְׁמוּאֵל: הָתָם טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר. הָכָא נַמִּי לָא אֶפְשָׁר. "וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק". מַאי טַעְמָא לָא אֲמַר: דּוֹלֵג? גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין, וּגְזֵרָה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין. מֵיתִיבִי: "פָּרָשָׁה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְשֶׁל חֲמִשָּׁה בְּיָחִיד. וְאִם הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ, וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין לְמַאן דְּאָמַר דּוֹלֵג לִידְלוֹג וּלְמַאן דְּאָמַר פּוֹסֵק לִיפְסוֹק שָׁאנֵי הָתָם

דאית

ובדילוג אי אפשר, משום הנבנסין והיוצאין, אם שני דולג ומתחיל בפסוק שסיים בו הראשון, בני אדם הנבנסין שלא שמעו קריאת הראשון סבורין לומר שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים ונפיק מיניה חורבא. ובשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שנים איכא גזרת יוצאין דסברי האי שני דסגיא ליה בשני פסוקים. **מיתיבי פרשה של ששה פסוקים** — אשאר ימות השנה קאי. **ויש אומרים שלשה** — מפרשה אחרית: הכי גרסינן. **למאן דאמר**) דולג לידלוג **למאן דאמר פוסק ליפסוק** — כלומר, פרשה של חמשה פסוקין אמאי קורא שני שלשה פסוקין בפרשה אחרת? לידלוג או ליפסוק.

דאית

וְחִלְּקוּם כל משמר לששה, וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה משמרות, ואמנם ידעו סדר ארבעה המשמרות הכוללים שהוא כסדר שהובאו לעיל, אך לא ידעו כיצד לסדר את ששה המשמרות של כל אחד, ולכן כתבו על פתקאות את שמות עשרים וארבעה ראשי המשמרות, וּבְלָלוּם – ערבו ששה פתקאות של כל משמר כולל בפני עצמו וּנְתָנוּם בְּקַלְפֵּי, וּבָא אחד ממשמרת יְדַעְיָה וְנָטַל פתק שבו נכתב חֶלְקוֹ, וְנטל עוד חמשה פתקאות שבהם נכתב חֵלֶק חמשה משמרות חֲבֵרָיו, שיחד הם שֵׁשׁ, ובסדר עליית הפתקאות היו משמרות אלו עובדים במקדש כל שבת זה אחר זה. וּבָא אחד ממשמרת [חָרִים] וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו שיחד הם שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר, וְכֵן אִימֵּר. וְכֵן הֵתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁאֲפִילּוּ (יהוידיב [יְהוֹיָרִיב] שהיה רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת, כלומר המשמר הראשון במקדש הראשון, שבתחילה לא עלה מן הגולה, עוֹלֶה ממנה אחר כך, לֹא יִדָּחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ מחמת יהויריב, שהרי יהויריב לא עלה בתחילה מן הגולה אלא ידעיה, אֶלָּא כל המשמרות שיצאו ממשמר יְדַעְיָה הם עִיקָּר וקודמים בעבודה ליהויריב, (ויהוידיב [וְיְהוֹיָרִיב] טָפֵל לוֹ, ועובד אחריהם במקום משמר אחד מהם, ומשום כך מפחיתים ממשמרות ידעיה, שמתחלקים מחדש לחמשה משמרות, שלא להרבות במשמרות.

שנינו במשנה: וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין בְּעָרֵיהֶן וְקוֹרִין בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית.

שואלת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי, כלומר מה ענין הקריאה במעשה בראשית למעמדות. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא אָמַר רַב אַסִּי, אִלְּמָלֵא מַעֲמָדוֹת דהיינו עסקי הקרבנות שעליהם נתקנו המעמדות, לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שהיו ישראל כלים בחטאיהם, ושמים וארץ העומדים בזכותם לא היו קיימים, שֶׁנֶּאֱמַר בברית בין הבתרים (בראשית טו ח) 'וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה', ודורשים שֶׁאָמַר אַבְרָהָם לפני ה', רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין לְפָנֶיךָ וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כליה כְּדוֹר הַמַּבּוּל, וּכְדוֹר הַפְּלֻגָּה שפיזרם בעולם, ואין העולם מתקיים. אָמַר לֵיהּ ה', לְאו. אָמַר לְפָנָיו אברהם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי בַּמֶּה אִירָשֶׁנָּה, כלומר, אמור לי מה יכפר על עוונותיהם שלא תהיה בהם כליה, ויוכלו לרשת את הארץ. אָמַר לֵיהּ הקב"ה 'קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת' וגו' (שם טו ט), כלומר שהקרבנות יכפרו עליהם. אָמַר לְפָנָיו אברהם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּינַח בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים שיש קרבנות, אך בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים ואין קרבנות, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם להנצל מכליה בעוונותיהם. אָמַר לוֹ ה', כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת, בִּזְמַן שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן לְפָנַי, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם. ולכן במעמדות שנתקנו לצורך הקרבנות, היו קוראים במעשה בראשית, שהעולם מתקיים בזכותם כמבואר.

הגמרא מביאה ברייתא בענין התפילות במעמדות: תָּנוּ רַבָּנָן, אַנְשֵׁי מִשְׁמָר דהיינו אנשי המעמד שהיו בירושלים הָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל קָרְבָּן התמיד של אֲחֵיהֶם בני ישראל שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד מכ"ד משמרות שהתקבצו בעריהם, היו מִתְכַּנְּסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיוֹשְׁבִין אַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת באותו שבוע, בַּשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת, בַּשְּׁלִישִׁי, בָּרְבִיעִי, וּבַחֲמִישִׁי, ומתפללים. ומפרטת הברייתא: בַּשֵּׁנִי היו מתענים ומתפללים עַל יוֹרְדֵי הַיָּם שלא ינזקו מסערותיו, שביום זה נאמר במעשה בראשית (בראשית א ו) 'יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם', ונרמז בזה על הים, שיש להתפלל ולרצות שלא ינזקו ממנו. וּבַשְּׁלִישִׁי עַל הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת שלא ינזקו מחיות רעות, שביום זה נאמר (שם א ט) 'וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה', ונרמז שמתפללים שתהא ראויה היבשה להולכיה. וּבָרְבִיעִי עַל אַסְכְּרָא – חולי בגרון הגורם לחנק שֶׁלֹּא תִּיפּוֹל עַל הַתִּינוֹקוֹת, שמאחר וביום זה נתלו המאורות, שנאמר בהם (שם א יד) 'מְאֹרֹת' חסר ו', ונדרש מלשון מארה [קללה], יש סכנה ביום זה שלא תיפול האסכרא בתינוקות. וּבַחֲמִישִׁי עַל עוּבָּרוֹת וּמֵינִיקוֹת, על הָעוּבָּרוֹת שֶׁלֹּא יַפִּילוּ ולדותיהן, ועל הַמֵּינִיקוֹת שֶׁיֵּינִיקוּ אֶת בְּנֵיהֶם, שביום זה נאמר (שם א כ) 'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה', לרמז שיש להתפלל על התינוקות העתידים להולד ועל הנולדים שיחיו. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ אנשי המעמד מִתְעַנִּין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת שלא יכנסו אליה מעונים, וְקַל וָחוֹמֶר שלא היו מתענים בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ.

מבררת הגמרא: בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת מַאי טַעְמָא לֹא היו מתענים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי הַנּוֹצְרִים שעושים אותו יום טוב שלהם, ואם יתענו בו עלולים לכעוס עליהם ויבואו לידי סכנה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יום שְׁלִישֵׁי לִיצִירָה של אדם הראשון שנברא בערב שבת, וביום זה האדם חלוש, ואין לקבוע בו תענית. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִפְּנֵי נְשָׁמָה יְתֵירָה המסתלקת מן האדם בליל יום ראשון, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, נְשָׁמָה יְתֵירָה נִיתְּנָה בּוֹ בָּאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת ומרחיבה דעתו לאכילה ושתיה, וּבְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת נוֹטְלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ ונהיה חלוש, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא יז) 'שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ', ודורשים שבַּיָּן שֶׁשָּׁבַת – שנח ושמר את השבת ועברה, במוצאי שבת וַי אָבְדָה נֶפֶשׁ, שדורשים בנוטריקון 'וינפש' וי נפש, ולכן אין קובעים בו תענית.

שנינו במשנה: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן 'בְּרֵאשִׁית' וְ'יְהִי רָקִיעַ'.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מנין הקוראים בפרשיות אלו: תָּנָא, פרשת 'בְּרֵאשִׁית' היתה נקראת בִּשְׁנַיִם – שני קרואים, ו'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד.

מקשה הגמרא: כִּשְׁלָמָא 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד היינו כיון דְּתִלְתָּא פְּסוּקֵי הָווּ, ואין לעלות לתורה לפחות משלשה פסוקים כדלהלן, אֶלָּא 'בְּרֵאשִׁית' בִּשְׁנַיִם (מַאי טַעְמָא), הרי חֲמִשָּׁה פְּסוּקֵי בלבד הֲוֵיין, (וּתְנַן), הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אַל יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, וכיצד ניתן לחלק פרשה של חמשה פסוקים לשנים.

מתרצת הגמרא בשתי דרכים: רַב אָמַר, השני דּוֹלֵג, כלומר הראשון קורא שלשה פסוקים, והשני מדלג דהיינו קורא שלא כסדר הראשון, שחוזר לקרוא את הפסוק שסיים בו הראשון, ומוסיף עליו שני פסוקים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הראשון פּוֹסֵק באמצע הפסוק השלישי, והשני ממשיך לקרוא את חציו השני של הפסוק ואת שני הפסוקים הנותרים.

הגמרא דנה בשיטת רב: וְרַב דְּאָמַר דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר פּוֹסֵק כשמואל. מבארת הגמרא: דִּקְסָבַר כָּל פְּסוּקָא דְּלֹא פָּסְקֵיהּ מֹשֶׁה באמצעו אֲנָן לֹא פַּסְקִינָן לֵיהּ, כלומר משה מסר לנו מסיני את התורה מחולקת לפסוקים, ואין אנו רשאים לחלק פסוק לשני חלקים ולקוראו כשני פסוקים, ולכן הוצרך רב לומר שהשני יחזור לקרוא את הפסוק.

הגמרא דנה בשיטת שמואל. מקשה הגמרא: וּשְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר פּוֹסֵק, קשה לדבריו, וּמִי פַּסְקִינָן באמצע פסוק, וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָרָא – בעל הקורא שהיה בקי בגירסת המקרא וטעמיו, צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי – טרחתי הרבה אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל שיתיר לי לפסוק באמצע פסוק, לצורך התינוקות שאני מלמדם שאינם יכולים לקרוא פסוק שלם, וְלֹא הִתִּיר לִי לְפָסוֹק אֶלָּא לַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִן, אך לצורך קריאת התורה כיצד התיר שמואל לפסוק.

מתרצת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל משיב, הרי הָתָם מַעְמָא מַאי – מדוע התיר לו, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר ללמד התינוקות באופן אחר, הָכָא נַמִּי בקריאת התורה של אנשי מעמד ביום ראשון, לֹא אֶפְשָׁר לקוראה בשני אנשים באופן אחר, שהרי לדלג כרב שלא ניתן כפי שיבואר.

הגמרא ממשיכה לדון בשיטתו. מבררת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר פּוֹסֵק, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר דּוֹלֵג כרב. משיבה הגמרא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין לבית הכנסת אחר שגמר הראשון לקרוא, וכשישמעו את השני מתחיל בפסוק שסיים הראשון יסברו שהראשון קרא רק שני פסוקים, ויצא מכך מכשול שיאמרו שהעולה לתורה די שיקרא שני פסוקים, וּגְזֵירָה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין לאחר שקרא הראשון, ויראו שנשארו בפרשה רק שני פסוקים, ויסברו שהשני יקרא רק שני פסוקים, ויצא מכך המכשול האמור.

הגמרא מקשה לשתי השיטות: מֵיתִיבִי, ששנינו בברייתא, פָּרָשָׁה בתורה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים, קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְשֶׁל חֲמִשָּׁה פסוקים שלא ניתן לחלקה, קוראים [בְּיָחִיד, וְאִם] הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת, להשלים למנין שלשה פסוקים. יֵשׁ אוֹמְרִים, שהשני קורא שְׁלֹשָׁה פסוקים מפרשה אחרת, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין לקרוא בְּפָרָשָׁה שנותרו בה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין. וקשה, מדוע קורא מפרשה אחרת, לְמַאן דְּאָמַר דּוֹלֵג לִידְלוֹג השני ויחזור על הפסוק השלישי, וּלְמַאן דְּאָמַר פּוֹסֵק לִיפְסוֹק הראשון בפסוק השלישי ונחלקו לשנים. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם בקריאת התורה של כל השנה,

דְּאִית לֵיהּ רַיְווּחָא – שיש לו רווח בקריאה גם מן הפרשה שלאחריה, שהכל מענינו של יום, אך כאן בקריאת פרשיות המעמדות לא ניתן לקרוא בפרשיות אחרות מלבד 'בראשית' ו'יהי רקיע' ביום הראשון, ולכן צריך לדלג או לפסוק.

שנינו במשנה: פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה נכנסין וקוֹרִין עַל פִּיהֶן כו' בקורין את שמע.

הגמרא מסתפקת בפירוש דברי המשנה: אֵיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, הֵיכִי קָאָמַר – מה כוונת התנא לומר, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף קוֹרִין אוֹתָהּ [את קריאת המעמדות] בַּסֵּפֶר, וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ בעל פֶּה בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, ו'קורין על פידן' נאמר רק על מנחה. אוֹ דִּלְמָא הָכִי קָתָנֵי – שמא כך שנה התנא במשנה, בְּשַׁחֲרִית קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר, וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ בעל פֶּה בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, שאף במוסף קוראים בעל פה.

פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע – בא ושמע לפשוט הספק מברייתא, דְּתַנְיָא בענין קריאה זו, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרִין כָּל הַשָּׁנָה בספר תורה, וּבְמִנְחָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָהּ עַל פֶּה בבית הכנסת, ומוציא את הרבים ידי חובתם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי יָחִיד יָכוֹל לִקְרוֹת דִּבְרֵי תוֹרָה עַל פֶּה בְּצִבּוּר, הלא דברים שבכתב אסור לאמרם בעל פה (גיטין ס:), אֶלָּא כּוּלָּן נִכְנָסִין לבית הכנסת וְקוֹרִין אוֹתָהּ כל אחד לעצמו בעַל פֶּה בְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע, ובאופן זה אין איסור לומר בעל פה דברים שבכתב. ומבואר שבמוסף היו קוראים בספר, ורק במנחה בעל פה.

שנינו במשנה: כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲלֵל אֵין בּוֹ מַעֲמָד כו', קרבן עצים אין בנעילה.

מבררת הגמרא: מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה – מה ההבדל בין מנחה לנעילה, שקרבן עצים דוחה רק את המעמד בנעילה ולא במנחה. משיבה הגמרא: חֲלָלוֹ – מנחה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, ולכן אין מעמדה נדחה מפני קרבן עצים, וְחֲלָלוֹ – נעילה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, ולכן נדחה מעמדה.

שנינו במשנה: זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם כו'.

ברייתא המבארת ענין זמנים מיוחדים אלו: תָּנוּ רַבָּנָן, לָמָּה הוּצְרְכוּ לוֹמַר זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם – זמנים שבהם משפחות מסוימות מביאות קרבן עצים, שכן אָמְרוּ חכמים, כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה לארץ ישראל לאחר הגלות הראשונה בבנין בית שני, לֹא מָצְאוּ עֲצִים למערכה בַּלִּשְׁכָּה של העצים במקדש, וְעָמְדוּ משפחות אֵלּוּ המוזכרות במשנה וְהִתְנַדְּבוּ מִשֶּׁלָּהֶם. וְכָךְ הִתְנוּ [התקינו] נְבִיאִים שֶׁבְּנִיהֶן, שֶׁבשכר זה אֲפִילּוּ אם הַלִּשְׁכָּה מְלֵאָה עֲצִים, שבכל השנה אין מקבלים עצים אחרים באופן זה, בזמנים אלו יִהְיוּ משפחות אֵלּוּ מִתְנַדְּבִין מִשֶּׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה י לה) 'וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית אֲבֹתֵינוּ לְעִתִּים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְשָׁנָה לְבַעֵר עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵינוּ כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה'.

שנינו במשנה: וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי כו' ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות.

מפרשת הברייתא: תָּנוּ רַבָּנָן, מַה הָיוּ בְּנֵי גוֹנְבֵי עֵלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת, כלומר מדוע נקרא שמם כך. אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵירָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, וְשֶׁלֹּא יָבִיאוּ בְּכִבּוּרִים לִירוּשָׁלַיִם, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָּאוֹת – שומרים עַל הַדְּרָכִים, שישמרו שלא יעלו לירושלים עצים וביכורים, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עשרת שבטי יִשְׂרָאֵל לירושלים לָרֶגֶל, שחשש שיחזרו למלכותו של רחבעם המלך בירושלים (ראה מלכים א' יב). וּמַה עָשׂוּ הִכְשִׁירִין (שבאותו הדור) וְיִרְאֵי הַחֵטְא [שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר] כדי להביא את הביכורים, הערימו וְהֵבִיאוּ סַלֵּי פירות הַכִּכּוּרִים וְחִיפּוּם בְּקִצִּיעוֹת – תאנים יבשות שלא יראום, וּנְטָלוּם, וַעֲלֵי שהוא כלי כתישת הקציעות נטלו עַל כִּתְפֵיהֶן, ועלו לירושלים. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַפְּרוֹזְדָּאוֹת, אָמְרוּ לָהֶם השומרים לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין, אוֹמְרִין לָהֶם הכשרים, לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי עִיגּוּלֵי דְּבֵילָה – תאנים יבשות כתושות בַּמַּכְתֶּשֶׁת שֶׁנמצאת בדרך שלְּפָנֵינוּ, וּבֶעֱלֵי שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ. וּכֵיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן – מאותם השומרים, עִיטְּרוּם בְּסַלִּים – עיטרו וייפו את הסלים שבתוכם הביכורים, וְהֱבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם. ונקראו גונבי עלי מפני שהיו מתגנבים מן השומרים על ידי העלי, ובני קוצעי קציעות מפני שחתכו את עיגולי הדבילה במקצועות [איזמלים].

תָּנָא, הֵן הֵן – כעין מעשה בני גונבי עלי, עשו בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפָתִי. ברייתא המביאה את המעשה: תָּנוּ רַבָּנָן, מַה הֵן בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפָתִי. אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵירָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָּאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יִרְאֵי חֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, הֵבִיאוּ גְּזִירֵיהֶן – גזרי העצים שלהם, וַעֲשׂוּ מהם סוּלָּמוֹת, וְהִנִּיחוּ אותם עַל כִּתְפֵיהֶם וְהָלְכוּ לְהֶם לירושלים. וּכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלָן – אצל השומרים, אָמְרוּ לָהֶם לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין, אָמְרוּ לָהֶם לְהָבִיא גּוּזְלוֹת מִשּׁוֹכָךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ, וְנעשה זאת בְּסוּלָּמוֹת שֶׁעַל כִּתְפֵינוּ. וּכֵיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן פִּרְקוּם וְהֱבִיאוּם וְהֶעֱלוּם לִירוּשָׁלַיִם למערכה. וַעֲלֵיהֶם וְעַל כַּיּוֹצֵא בָהֶם הוּא אוֹמֵר (משלי י ז) 'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה' שמסרו עצמם על המצוות, וְעַל יָרְבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו שעשו להיפך נֶאֱמַר (שם) 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'.

שנינו במשנה: בְּעֶשְׂרִים בּוֹ בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה.

ברייתא המבארת מי היתה משפחה זו: תָּנָא, בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שנאמר קודם לכן במשנה שהביאו עצים בעשרים בתמוז, ונקראים 'בני פחת מואב' משום שדוד נקרא כן על שם שבא מרות המואביה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בני פחת מואב בן יהודה הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, שאף הוא בא מרות המואביה, שאמו צרויה היתה אחותו של דוד.

שנינו במשנה: בְּעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה וכו'.

ברייתא המבארת מי היתה משפחה זו: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן משפחת בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שהביאו עצים בעשרים בתמוז, והיה שמם 'בני עדין' משום שדוד נקרא 'עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי' (שמואל ב' כג ח), דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, ש'עדינו העצני' הוא יואב.

שנינו במשנה: בְּאֶחָד בְּטֵבֵת שָׁבוּ בְּנֵי פַרְעוֹשׁ שְׁנִיָּה כו'.

מקשה הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – כשיטת איזה תנא נשנתה המשנה, לֹא רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי, שהרי אִי כְּרַבִּי מֵאִיר שבני פחת מואב בן יהודה שהביאו בעשרים באב הם בני דוד בן יהודה שהביאו כבר בעשרים בתמוז, וכדלעיל, לִיתְנֵי – ישנה התנא גם בהם בעשרים באב 'שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה' כבבני פרעוש, וְאִי רַבִּי יְהוּדָה שבני עדין בן יהודה הם בני דוד בן יהודה כדלעיל, לִיתְנֵי גם בהם בעשרים באלול שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה, וְאִי רַבִּי יוֹסֵי ששתי המשפחות הן בני יואב בן צרויה כדלעיל, לִיתְנֵי בהם בעשרים באלול שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנִיָּה. ומכך שלא הוזכרה לשון זו במשנה אלא לגבי בני פרעוש, מבואר שאינה סוברת כאחד מתנאים אלו.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם המשנה כְּרַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי – ונחלקו בזה שני תנאים בשיטת רבי יוסי, שהתנא שאמר בשמו שבני עדין בן יהודה הם בני יואב, סבר שבני פחת מואב אינם בני יואב אלא משפחה אחרת, והתנא שאמר שבני פחת מואב הם בני יואב, סבר שבני עדין אינם בני יואב אלא משפחה אחרת, ולדעת שניהם אכן בני יואב לא שבו להביא, ולא עשו כן אלא בני פרעוש כמבואר במשנה.

שנינו במשנה: בְּאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד כו'.

אָמַר לֵיהּ מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי,

דְּאִית לֵיהּ רַווּחָא. פָּרְשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשְׁנַיִם בַּשַּׁחֲרִית וּבַמּוּסָף וּבַמִּנְחָה קוֹרִין עַל פִּיהֶן כו': אִיבַּעְיָא לְהוּ הֵיכִי קָאָמַר בַּשַּׁחֲרִית וּבַמּוּסָף קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר וּבַמִּנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע אוֹ דִּלְמָא הָכִי קָתָנֵי בַּשַּׁחֲרִית קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר וּבַמּוּסָף וּבַמִּנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא בַּשַּׁחֲרִית וּבַמּוּסָף נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרִין כָּל הַשָּׁנָה וּבַמִּנְחָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָהּ עַל פֶּה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי וְכִי יָחִיד יָכוֹל לִקְרוֹת דִּבְרֵי תוֹרָה עַל פֶּה בַּצִּיבּוּר אֶלָּא כּוּלָּן נִכְנָסִין וְקוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע. "כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל אֵין בּוֹ מַעֲמָד כו'". מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה הַלֵּלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְהַלֵּלוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים. "זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם, כו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "לָמָּה הוּצְרְכוּ לוֹמַר זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם? אָמְרוּ: כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, לֹא מָצְאוּ עֵצִים בַּלִּשְׁכָּה, וְעָמְדוּ אֵלּוּ וְהִתְנַדְּבוּ מִשֶּׁלָּהֶם. וְכָךְ הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן שֶׁאֲפִילּוּ לִשְׁכָּה מְלֵאָה עֵצִים, יִהְיוּ אֵלּוּ מִתְנַדְּבִין מִשֶּׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים, הַלְוִיִּם, וְהָעָם, לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ, לְבֵית אֲבוֹתֵינוּ, לְעִתִּים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְשָׁנָה, לְבַעֵר עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵינוּ, כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה'". "וְעַמָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי, כו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "מֶה הָיוּ בְּנֵי גוֹנְבֵי עֲלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה וְשֶׁלֹּא יָבִיאוּ בִּכּוּרִים לִירוּשָׁלַיִם, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ כֹּשְׁרִין וְיִרְאֵי חֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ סַלֵּי בִּכּוּרִים וְחִיפּוּם בְּקִצִּיעוֹת, וּנְטָלוּם וַעֲלֵי עַל כְּתְפֵיהֶן. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל פְּרוֹזְדָאוֹת, אָמְרוּ לָהֶם: 'לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין?' אוֹמְרִין לָהֶם: 'לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי עֲגוּלֵי דְּבֵילָה בַּמַּכְתֶּשֶׁת שֶׁלְּפָנֵינוּ וּבְעֲלֵי שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ'. כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן, עִיטְרוּם בְּסַלִּים וְהֱבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם". תָּנָא: "הֵן הֵן בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפָתִי". תָּנוּ רַבָּנַן: "מַה הֵן בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפָתִי? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יְרֵאֵי חֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ גְּזִירֵיהֶן וְעָשׂוּ סוּלָּמוֹת, וְהִנִּיחוּ עַל כְּתְפֵיהֶם וְהָלְכוּ לָהֶם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלָן, אָמְרוּ לָהֶם: 'לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין?' אָמְרוּ לָהֶם: 'לְהָבִיא גּוּלּוֹת מִשּׁוֹבָךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ, וּבְסוּלָּמוֹת שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ'. כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן, פֵּירְקוּם וְהֱבִיאוּם, וְהֶעֱלוּם לִירוּשָׁלַיִם. וַעֲלֵיהֶם וְעַל כַּיּוֹצֵא בָהֶם הוּא אוֹמֵר: 'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה', וְעַל יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו נֶאֱמַר: 'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'". "בְּעֶשְׂרִים בּוֹ, בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוֹדָה". תָּנָא: "בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוֹדָה הֵן הֵן בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוֹדָה. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה". "בְּעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, וכו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה הֵן הֵן בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה". "בְּאֶחָד בְּטֵבֵת, שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ שְׁנִיָּה, כו'". מַנִּי מַתְנִי'? לָא רַבִּי מֵאִיר, וְלָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא רַבִּי יוֹסֵי. אִי רַבִּי מֵאִיר, לֵיתְנֵי שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה. אִי רַבִּי יְהוּדָה, לֵיתְנֵי שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה. אִי רַבִּי יוֹסֵי, לֵיתְנֵי שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנִיָּה! לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי. "בְּאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, כו'". אָמַר לֵיהּ מָר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי:

מאי

רש"י

דאית ליה רווחא — שיכול לקרות מפרשה אחרת. אבל הכא לית ליה רווחא, דהא לא מצי למיקרי אלא "בראשית" "ויהי רקיע". **מה הפרש בין זה לזה** — מאי שנא דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה, ומעמד דמנחה לא דחי? **הללו דברי תורה** — מנחה, כדאמרינן בברכות (כו,ב): יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה, שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ודנעילה מדברי סופרים. וצריכין חיזוק לא גרסינן הכא. **עמדו אלו** — זמן דקתני במתניתין — אהכי הוצרכו למנות, משום דהיא תקנה דעבוד להו הנך נביאים כי היכי דלא לידהנהו מאתרייהו. **פרוזדאות** — שומרים. **בכורים** — אדם נכנס לתוך שדהו ורואה אשכול שביכר, תאנה שביכרה — קושר עליה גמי ועושה אותה בכורים. **בקציעות** — תאנים יבשים, כותשין אותן ועושין מהן עגולין. הכי גרסינן: **והעלי על כתפיהן** — (בוכיא). **במכתשת שלפנינו** — שהוא במקום אחר לפני בסמוך. וזהו גונבי עלי — על שם שמתגנבין מן הפרוזדאות על עסקי עלי. **הן הן בני סלמאי הנתופתי** — בעין מעשה זה עשו. **הן הן בני דוד בן יהודה** — דוד מלך ישראל. ואהכי קרו ליה פחת מואב — שבא מרות המואביה. **יואב בן צרויה** — שבא מרות המואביה. כי צרויה אם יואב אחות דוד היתה, שנאמר (דברי הימים א' ב) "ואחיותיהם צרויה ואביגיל". **בני עדין הן הן בני דוד** — להכי קרי ליה בספר שמואל (ב כג) עדינו העצני, שבשעה שעוסק בתורה — מעדן עצמו כתולעת, וכשיוצא למלחמה — מתקשה כעץ. **הן הן בני יואב בן צרויה** — פלוגתא היא (במסכת חגיגה) חד אמר עדינו העצני זה דוד, וחד אמר זה יואב. **ליתני שבו בני דוד שניה** — דהא קאמר ר' מאיר פחת מואב היינו דוד. ולר' יהודה — בני עדין היינו דוד. ובמתניתין קתני בהדיא בני דוד והדר קתני בני פחת מואב, דלרבי מאיר ולרבי יהודה בני עדין — היינו דוד, שבו שניה מיבעי ליה. ולר' יוסי — דאמר פחת מואב ועדין היינו יואב, שבו שניה מיבעי ליה. **לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי** — דמאן דאמר בני עדין בן יהודה היינו בני יואב — לא סבר לה דבני פחת מואב היינו יואב, ולהכי לא קתני שבו בני יואב שניה. ולא סבירא ליה נמי דהן הן בני דוד — דאם כן שבו בני דוד שניה מיבעי ליה למיתני, אלא משפחה אחרת הן. ומאן דאמר בני פחת מואב היינו בני יואב — לא סבירא ליה דבני עדין היינו יואב, אלא משפחה אחרת הן.

מאי

תוספות

מה הפרש בין זה לזה – כלומר: מה הפרש בין קרבן מוסף לקרבן עצים, דקרבן מוסף דוחה מנחה וקרבן עצים לא דחי מנחה?

הללו דברי תורה – מוסף, ולהכי קדחי מנחה דהוי מדברי תורה. אבל קרבן עצים, דהוי מדברי סופרים, והלכך לא דחיא אלא נעילה דהויא מדברי סופרים, אבל לא דחיא מנחה דהויא מדברי תורה. **בני** פחת מואב וכו' הן הן בני דוד – ולכך נקראו בני פחת, שבאו מרות המואביה.

הן הן בני יואב בן צרויה – פירוש: דצרויה היתה אחות דוד, כדכתיב (דברי הימים א' ב) "ואחיותיהם צרויה", והם באים מזרע רות המואביה.

אי רבי מאיר – דקאמר בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה, ליתני במתניתין כי קאמר בעשרים כו' בני פחת מואב בן יהודה היה, הוה ליה למיתני בני דוד בן יהודה שבו שניה, כמו שאומר שבו בני פרעוש שניה. אי ר' יהודה, דקאמר בני עדין בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה – ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה. אי ר' יוסי – ליתני שבו בני יואב שניה! ומשני: תרי תנאי ואליבא דר' יוסי. וקשיא: אמאי לא מוקי אליבא דרבי מאיר ותרי תנאי אליבא דרבי מאיר? שהרי טפי יש לן לאוקמא כרבי מאיר דסתמא דמתניתין כר' מאיר! ונראה לי: דלהכי מוקי לה כרבי יוסי, משום דרבי יוסי נימוקו עמו, ומסתברא בוותיה בכל מקום ואפילו מחבירו.

ויום

ויום טוב הראשון של פסח – הוא גומר הלל. אבל שמונה ימי פסח – לא, משום דלא דמי לחנוכה וסוכות. דחנוכה – דינא הוא לגמור הלל, דכל השמונה ימים היה הנס מתגדל, והיה כל חד וחד יום טוב. וכן בסוכות כל יומא ויומא הוי יום טוב לעצמו, לפי שפרי החג מתמעטין והולכין. אבל פסח אינו משתנה לא מקרבנות ולא מיום טוב, לכך אין גומרים בו ההלל אלא יום הראשון, והאידנא דגומרין תרי יומי – משום דעבדינן אותו מספק הוי חד יומא לענין קריאת הלל, וכן ביום שני של עצרת, וכן יום של שמחת תורה. ומשום הכי יש לנו עשרים ואחד יום לגמור הלל.

אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם – יש מפרשים דאמנהג לא מברכינן, מהכא. וכן משמע בסוכה בפרק "לולב וערבה" (מד,ב) דקאמר, אמר אביי: הוה קאימנא קמיה דר' יצחק, ואייתי ההיא ערבה לקמיה, שקל חביט חביט ולא בריך. קסבר: ערבה מנהג נביאים היא. אלמא: אמנהג לא מברכינן. אבל רבינו תם פסק דמברכינן, דאי איתא דלא מברכינן – אם כן מאי קאמר בגמרא כיון דשמעינהו דמדלגי ואזלי שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם, וכי לא היה לו להכיר אי משום מנהג – קרו ליה לא מברכי, אי איתא דאמנהג לא מברכינן. ואי מברכי – לא מנהג הוא. וכי תימא דלא בא בתחילת קריאת הלל – הא לא מצי אמרת, דהא רב איקלע לבבל קאמר, דאי איתא דבאמצע תפלה בא – הוה ליה למימר איקלע לבי כנישתא. ומדלא אמר מדלא ברכי מנהג הוא – שמע מינה דאמנהגא נמי מברכינן. וההיא דסוכה דמשמע דאמנהגא לא מברכינן, היינו דווקא אמנהג דערבה, דלא הוי אלא מנהג טלטול בעלמא, ואמנהג דטלטול לא מברכינן. אבל בשאר מנהג, כמו קריאת הלל ואחריני כמו אותו מנהג – ודאי מברכינן. וכן הלכה למעשה. ולפי זה יש ליזהר שלא לדבר באמצע ההלל, כיון שבירך, דאם כן הוי מפסיק. ונראה דאין יחיד מחויב לקרוא ההלל, אכן אם רוצה לחייב עצמו – הרשות בידו.

ואשתכח דכתיב עילויה – על אותו יד. פירוש: מצאו כתוב על היד שנחתכה מן הצלם: אנת צבי לאחרובי ביתיה, כלומר ביתו של הקדוש ברוך הוא, אשלמת ליה כלומר: וכחך נתת לו. ויש מפרשים דהכתיבה הוה על הצלם השלם, והכי קאמר: אשכחינן עליה, על הצלם השלם, אנת צבי לאיחרובי ביתיה. כלומר: אתה רצית להחריב ביתו של הקדוש ברוך הוא, ודך אשלמת ליה – לכך שלמתי את ידך להקדוש ברוך הוא, שחתכתי.

דכתיב

מַאי שְׁנָא הַלֵּל דְּדָחֵי דִּידֵיהּ, וּמַאי שְׁנָא מוּסָף דְּלָא דָּחֵי דִּידֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי: הָשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ דָּחֵי, דִּידֵיהּ לֵא כָּל שֶׁכֵּן! אֲמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמִינָא לָךְ: לָא לִידְחֵי אֶלָּא דִּידֵיהּ! אֲמַר לֵיהּ: אִיכָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאֵי כְּוָותָךְ. דְּתַנְיָא: "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף, יֵשׁ בּוֹ מַעֲמָד". מַעֲמָד דְּמַאי? אִילֵימָא מַעֲמָד דְּשַׁחֲרִית, הָא תַּנָּא קַמָּא נַמִּי הָכִי קָאָמַר. אֶלָּא מַעֲמָד דְּמוּסָף. דִּידֵיהּ נַמִּי לָא דָּחֵי? אֶלָּא דְּמִנְּחָה. קָרְבַּן עֲצִים דָּחֵי! אֶלָּא לָאו דִּנְעִילָה. שְׁמַע מִינָּהּ: דִּידֵיהּ דָּחֵי; דְּלָאו דִּידֵיהּ לָא דָּחֵי. שְׁמַע מִינָּהּ. וְלִיתְנֵי נַמִּי: בְּאֶחָד בְּנִיסָן לֵא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל וְקָרְבַּן מוּסָף וְקָרְבַּן עֲצִים! אֲמַר רָבָא: זֹאת אוֹמֶרֶת הַלֵּילָא דִּבְרֵישׁ יַרְחָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה יָחִיד גּוֹמֵר בְּהֵן אֶת הַלֵּל, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה, עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וְאֵלּוּ הֵן: תִּשְׁעַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. רַב אִיקְלַע לְבָבֶל, חָזִינְהוּ דְּקָא קָרוּ הַלֵּילָא בְּרֵישׁ יַרְחָא. סְבַר לְאַפְסוּקִינְהוּ. כֵּיוָן דַּחְזָא דְּקָא מְדַלְּגֵי דַּלּוּגֵי, אֲמַר: שְׁמַע מִינָּהּ: מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. תָּנָא: "יָחִיד לֵא יַתְחִיל, וְאִם הִתְחִיל, גּוֹמֵר". "חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וכו'". "נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת". מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "בְּשִׁשָּׁה לַחֹדֶשׁ נִיתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ". מַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ, בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה. מַאן דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה, בְּשִׁבְעָה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". וּכְתִיב: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר, וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה". עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּסִיוָן וְשִׁיתְּסַר דְּתַמּוּז מְלוֹ לְהוּ אַרְבָּעִין. בְּשִׁיבְסַר בְּתַמּוּז נָחֵית, אֲתָא, וּתְבַרְינְהוּ לַלּוּחוֹת. וּכְתִיב: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַّחֲנֶה, וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל. וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדָיו אֶת הַלֻּחֹת, וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר". "בְּטֵל הַתָּמִיד". גְּמָרָא. "הוּבְקְעָה הָעִיר". בְּשִׁבְעָה עָשָׂר הֲוָה? וְהָכְתִיב: "בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי, בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וַתִּבָּקַע הָעִיר, וגו'"! אֲמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא. כָּאן בָּרִאשׁוֹנָה; כָּאן בַּשְּׁנִיָּה. דְּתַנְיָא: "בָּרִאשׁוֹנָה, הוּבְקְעָה הָעִיר בְּתִשְׁעָה בְּתַמּוּז; בַּשְּׁנִיָּה, בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ". "שָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה". גְּמָרָא. "הֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל". מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וּמֵעֵת הוּסַר הַתָّמִיד, וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם". וְחַד הֲוָה? וְהָכְתִיב: "וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם"! אֲמַר רָבָא: תְּרֵי הֲווּ, וְנָפַל חַד עַל חַבְרֵיהּ וּתְבָרֵיהּ לֵיהּ לִידֵיהּ, וְאִשְׁתַּכַּח דַּהֲוָה כְּתִיב:

אנת

מאי שנא הלל דדחי דידיה — מעמד דשחרית. **ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה** — דקתני: יום שיש בו מוסף אין בו מנחה, ולא קתני אין בו מוסף, דלא דחי דידיה אלא דמנחה. **הכי קאמינא** — הכי קא בעינא למימר. **אלא דידיה** — דמוסף. הכי גרסינן: **רבי יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד** — ואתנא קמא פליג, דאמר: יום שיש בו מוסף אין בו נעילה, ואתא ר' יוסי למימר דיש בו מעמד, אף על פי שיש בו מוסף. **אלא לאו דנעילה הוא** — דאמר ר' יוסי דיש בו מעמד, ואין מוסף דוחה אותו. **באחד בניסן** — דאית ביה הלל דראש חדש. **קרבן עצים** — (קרבן מוסף) דבני ארח בן יהודה. **זאת אומרת** — מדלא קתני נמי באחד בניסן — אלמא הלל דראש חדש לא דחי ליה למעמד, שמע מינה דלאו דאורייתא הוה, אלא מנהגא כדלקמן. **מנהג אבותיהם בידיהן** — אבל הלל דחנוכה, כגון באחד בטבת — ודאי דחי, דכיון דנביאים תיקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן, כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן — כדאורייתא דמי. **יחיד** — כלומר, אפילו יחיד גומר בהן את ההלל. שכל אחד ואחד חייב לגמור בו את ההלל. במסכת ערכין מפורש מאי שנא דגומר כל ימי החג, ובפסח לא גומר אלא יום ראשון — משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו, וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי. **ובגולה** — שעושין שני ימים טובים משום ספיקא. **דמדלגי דלוגי** — כגון אנן, דמדלגין "לא לנו ה' לא לנו", ונתחיל מן "ה' זכרנו יברך". **לא יתחיל** — אינו צריך להתחיל בראש חדש. ר' **יוסי אומר בשבעה** — וטעמייהו מקרא במסכת שבת בפרק "רבי עקיבא". **בשבעה עלה משה** — לקבל הלוחות. כלומר, ודאי ליכא מאן דפליג עלה דמתניתין דקתני דבשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות — מכלל דבולהו סבירא להו דבשבעה עלה, ולאו מקרא נפקא לן דבשבעה עלה, דהאי דכתיב "וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" — איכא מאן דדריש ליה במסכת יומא כי אחר מתן תורה הוה. משבעה בסיון עד שבעה עשר בתמוז איכא ארבעים יום: עשרים וארבעה דסיון שהוא מלא, וששת עשר דתמוז — הרי ארבעים יום שעמד משה בהר. **גמרא** — כך קיבלנו מאבותינו. **ומעת הוסר התמיד לתת שקוץ שומם וגו'** — דבעת שהוסר ונתבטל התמיד — באותו היום נתן שקוץ שומם, דהיינו הועמד צלם בהיכל. הכי גרסינן: **והא כתיב על כנף שקוצים** — כלומר הא כתיב קרא אחרינא, דכתיב ביה "שקוצים", דמשמע תרי. **תרי הוו** — שהעמידן מנשה בהיכל. **ונפל חד על חבריה וקטעיה לידיה** — והנקטע לא קא חשיב, והיינו דכתיב שקוץ אחד. **אשתכח דכתיב** — על ההוא צלם הכי.

אנת

מאי שְׁנָא – במה שונה הַלֵּל דְּבִיום אמירתו דָּחֵי יְדֵיהּ – דוחה את מעמדו דהיינו של שחרית, וּמַאי שְׁנָא מוּסָף דְּבִיום הקרבתו לֹא דָּחֵי יְדֵיהּ – אינו דוחה מעמד עצמו, שרק במנחה אין מעמד, ומשמע שבמוסף יש מעמד.

רב אשי תמה על השאלה: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי, וכי המעמד במוסף אינו נדחה מפני המוסף עצמו, הַשְׁתָּא דְּלָאו יְדֵיהּ דָּחֵי – אם דוחה את המעמד שאינו שלו אלא של מנחה, את המעמד יְדֵיהּ [שלו] לֹא כָּל שֶׁכֵּן שדוחה, ופשוט הוא ולכן אינו מבואר במשנה.

מר קשישא מבאר את קושייתו: אָמַר לֵיהּ מר קשישא, ודאי לא נסתפקתי בכך שמוסף דוחה מעמד עצמו, אך הָכִי קָאַמַּינָא לָךְ – כך נתכוונתי להקשות, לֹא לִידְחֵי מוסף אֶלָּא את המעמד יְדֵיהּ, ומדוע דוחה גם את המעמד במנחה.

רב אשי מביא תנא הסובר שאכן אף מוסף אינו דוחה אלא את מעמדו: אָמַר לֵיהּ רב אשי למר קשישא, אכן אִיכָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאֵי כְּוָותָךְ – יש את רבי יוסי הנוקט כדעתך שמוסף דוחה רק את מעמד עצמו ולא את של מנחה, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף יֵשׁ בּוֹ מַעֲמָד, וחלק על תנא קמא שאמר שיום שיש בו מוסף אין בו מעמד, ויש לברר בדברי רבי יוסי מַעֲמָד דְּמַאי – איזה מעמד אינו דוחה, אִילֵימָא – אם נאמר שאינו דוחה את הַמַּעֲמָד דְּשַׁחֲרִית, הָא תַּנָּא קַמָּא נַמִּי הָכִי קָאָמַר – הרי גם תנא קמא אמר כך, שאינו דוחה את המעמד בשחרית אלא רק את המעמדות של מוסף מנחה ונעילה, ובמה חלק עליו רבי יוסי, אֶלָּא נפרש שאינו דוחה אף את הַמַּעֲמָד דְּמוּסָף עצמו, וכי אפשר לומר דִּדְיֵהּ נַמִּי לֹא דָּחֵי – שאף את המעמד שלו אינו דוחה, הרי לא יתכן לומר כן, אֶלָּא נאמר שאינו דוחה את המעמד דְּמִנְחָה, גם כך לא ניתן לומר, שהרי קָרְבָּן עֲצִים דָּחֵי – דוחה אותו, ומדברי רבי יוסי משמע שאינו נדחה בכל יום שיש בו מוסף אף אם יש בו קרבן עצים, ואם כן ודאי אין כוונתו על המעמד במנחה, אֶלָּא לַאו כוונתו שמוסף אינו דוחה את המעמד דְּנְעִילָה, וּשְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מזה שסבר כדבריך שקרבן מוסף יְדֵיהּ דָּחֵי – דוחה דווקא את המעמד שלו, אך מעמד דְּלָאו יְדֵיהּ כגון מנחה ונעילה, לֹא דָּחֵי.

ומסיק רב אשי: אכן שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח שיש שיטה כזו.

שנינו במשנה שבאחד בטבת לא היו מעמדות. מקשה הגמרא: וְלִיתְנֵי נַמִּי – תשנה המשנה גם שבְּאֶחָד בְּנִיסָן לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל של ראש חודש המעמד של שחרית, וְקָרְבָּן מוּסָף הדוחה את של מוסף ומנחה, וְקָרְבָּן עֲצִים הדוחה את מעמדה של תפילת נעילה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת – מכך שלא הזכירה המשנה שבאחד בניסן לא היו מעמדות, מוכח דַּהֲלֵילָא דְּבְרִיש יַרְחָא לַאו דְּאוֹרַיְיתָא – שאמירת הלל בראש חודש אינה מן התורה אלא רק מנהג, ולכן אינה דוחה את המעמד של שחרית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, שְׁמוֹנֶה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה אף יָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל, וְאֵלּוּ הֵן, שְׁמוֹנַת יְמֵי הַחַג [סוכות], וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (רִאשׁוֹן) שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה – בחוץ לארץ שעושים שני ימים טובים, יחיד גומר את ההלל בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם בשנה, וְאֵלּוּ הֵן, תְּשַׁעַת יְמֵי הַחַג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. ומשמע שבימים אחרים אין חובה לומר הלל, ואמירת הלל בראש חודש וששת הימים האחרונים של פסח היא רק מנהג.

מעשה בענין זה: רַב אִיקְּלַע [נזדמן] לְבָבֶל, וַחֲזִינְהוּ דְּקָא קָרוּ הַלֵּילָא בְּרֵישׁ יַרְחָא – ראה את בני בבל שקוראים את ההלל בראש חודש, סָבַר לְאַפּוּקֵינְהוּ – חשב להפסיקם מקריאת ההלל, שהרי אינם חייבים בכך, והם כמוסיפים יום טוב מעצמם, וְכֵיוָן דְּחָזָא דְּקָא מְדַלְּגֵי דִּלּוּגֵי – וכשראה שמדלגים על פסוקים בתוך ההלל ואינם קוראים את כולו, אָמַר, שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מזה שאינם קוראים את ההלל משום חובה אלא שמִּנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם לקראו, שאם משום חובה לא היו מדלגים, ולא הפסיקם.

ברייתא בענין הלל בראש חודש: תָּנָא, יָחִיד שאינו מתפלל עם הציבור לֹא יַתְחִיל לומר הלל בראש חודש, וְאִם הִתְחִיל, גּוֹמֵר [בדילוג, כדרך אמירתו בראש חודש].

שנינו במשנה: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז כו'.

הגמרא מבררת מקור כל אחד מדברים אלו. מבררת הגמרא: נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, מְנָלָן – מהיכן למדים שהיה בשבעה עשר בתמוז. מביאה הגמרא ברייתא למקור הדבר: דְּתַנְיָא, בְּשִׁשָּׁה לְחֹדֶשׁ [סיון] נִיתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשִׁבְעָה בּוֹ. לפי זה מבארת הגמרא את המשך המאורעות: מַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ סבר, שבְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ, וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה להר סיני לקבל את הלוחות. וּמַאן דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה ניתנו, סבר שבְּשִׁבְעָה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה גם עָלָה מֹשֶׁה להר סיני לקבלם. ושהה שם ארבעים יום, דִּכְתִיב (שמות כד טז) 'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן', וּכְתִיב בהמשך הענין (שם כד יח) 'וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה'. ולפי חשבון הימים עולה שארבעים היום והלילה הסתיימו בשבעה עשר בתמוז, שהרי לדברי הכל עלה משה בשבעה בסיון, ולאחר שעברו עֲשֶׂרִים וְאַרְבָּעָה ימים דְּסִיוָן [שהוא חודש מלא בן שלשים יום] וְשִׁיתְּסַר – ששה עשר ימים דְּתַמּוּז, מָלוֹ לְהוּ [ונשלמו] אַרְבָּעִין יום ולילה שהיה משה בהר. ולפי זה בְּשִׁיכְבַסַר בְּתַמּוּז נָחִית וְאָתָא – בשבעה עשר בתמוז ירד משה מן ההר, ובא למחנה וראה את מעשה העגל, וְתַבְרִינְהוּ לַלּוּחוֹת – ומיד שבר את הלוחות, (וכתיב) [דִּכְתִיב] (שם לב יט) 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַّחֲנֶה וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וּגו' וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת הַלּוּחוֹת וַיְשַׁבֵּר אוֹתָם תַּחַת הָהָר'.

הדבר השני שהיה בשבעה עשר בתמוז, הוא בָּטֵל הַתָּמִיד. מבארת הגמרא: המקור לכך הוא גְּמָרָא – לימוד שקיבלנו מאבותינו.

הדבר השלישי הוא, הוּבְקְעָה הָעִיר. מקשה הגמרא: וכי הבקעת חומות ירושלים בְּשִׁבְעָה עָשָׂר הֲוָה, וְהָכְתִיב (ירמיה נב ו) 'בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם נב ז) 'וַתִּבָּקַע הָעִיר וְגו'', ומבואר שהובקעה בתשעה לחודש ולא בשבעה עשר. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בפסוק שנאמר שהיה זאת בתשעה לחודש, מדובר בְּרִאשׁוֹנָה – בחורבן בית ראשון, וְכָאן – במשנה מדובר בַּשְּׁנִיָּה – בחורבן בית שני, דְּתַנְיָא בברייתא, בָּרִאשׁוֹנָה הוּבְקְעָה הָעִיר בְּתִשְׁעָה בְּתַמּוּז וּבַשְּׁנִיָּה בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ.

הדבר הרביעי הוא, שֹׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה. מבארת הגמרא: המקור לכך אף הוא גְּמָרָא.

הדבר החמישי הוא, הֶעֱמִיד צֶלֶם בְּהֵיכָל. מבררת הגמרא: מְנָלָן שהיה זאת בשבעה עשר בתמוז. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב (דניאל יב יא) 'וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם', כלומר שבעת שהוסר התמיד ניתן בהיכל שקוץ שומם שהוא הצלם, ולמדנו לעיל שביטול התמיד היה בשבעה עשר בתמוז.

מקשה הגמרא: וְחַד הֲוָה – וכי רק צלם אחד הועמד בהיכל כלשון הפסוק 'שִׁקּוּץ שֹׁמֵם', וְהָכְתִיב (שם ט כז) 'וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם', ומלשון 'שִׁקּוּצִים' משמע שהיו שם שני צלמים. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אכן תְּרֵי הֲווּ – שני צלמים העמיד מנשה בהיכל, וְנָפַל חַד עַל חַבְרֵיהּ וְתָבְרֵיהּ לִיהּ לִידֵיהּ – ונפל אחד על חבירו ושבר את ידו, והפסוק הראשון דיבר על הצלם השלם ולא על זה שנשברה ידו, ולכן אמר שהיה אחד, וְאִשְׁתַּכַּח דַּהֲוָה כְּתִיב – ונמצא כתוב על הצלם השלם,

דברי הצלם לחבירו, **אַנְתְּ צָבִית לַחֲרוּבֵי בֵּיתָא** – אתה רצית להחריב את בית ה' על ידי שהטית את ישראל אחריך, לכן **יָדָךְ אַשְׁלִימַת לֵיהּ** – עשיתי בך נקמה ושילמתי את ידך לה' בכך שחתכתיה.

שנינו במשנה: **בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו שגזירה זו היתה בתשעה באב. משיבה הגמרא: כך עולה מזמני המאורעות שהיו במדבר עד מעשה המרגלים, **דִּכְתִיב** (שמות מ יז) 'וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית **בְּאֶחָד** לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן', והוא ראש חודש ניסן של השנה השניה לצאתם ממצרים, **וְאָמַר מַר** – אחד החכמים, בַּשָּׁנָה **הָרִאשׁוֹנָה** לצאתם ממצרים **עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבַשְּׁנִיָּה הֵקִים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְשָׁלַח מְרַגְּלִים. וּכְתִיב** (במדבר י יא) 'וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', והוא סימן לתחילת נסיעתם במדבר בכ' אייר. **וּכְתִיב** בנסיעתם (שם י לג) 'וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים', **וְאָמַר רַבִּי חֲמָא בַּר חֲנִינָא,** דורשים מתיבת 'מֵהַר' שנסעו מֵהַר מֵהַר ה', **שבאוֹתוֹ הַיּוֹם** שנסעו **סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה',** שהתאוו תאוה להתרעם על שאין להם בשר כדי למרוד בה', **וּכְתִיב** בענין זה (שם יא ד) 'וְהָאֲסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּ תַּאֲוָה וַיָּשׁוּבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' וגו', ובכו בשלשת ימי המסע, **וּכְתִיב** אחר כך כשאכן נתמלאה בקשתם (שם יא יח, כ) 'וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וגו', **עַד חֹדֶשׁ יָמִים'** וגו'. ונמצא שבכ' כ"א וכ"ב באייר סרו מאחרי ה' ובכו על הבשר, ואז הביא להם ה' בשר במשך חודש שהוא כ"ט יום, והם שבעת הימים האחרונים של אייר וכ"ב יום מסיון, **דַּהֲווֹ לְהוּ עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין** – שנשלמו בכ"ב **בְּסִיוָן. וּכְתִיב** לאחר מכן כשדיברה מרים במשה ולקתה בצרעת (שם יב טו) 'וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה **שִׁבְעַת יָמִים', דַּהֲווֹ לְהוּ** – שנשלמו ימים אלו **בְּעֶשְׂרִין וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב** (שם יג ב) שאמר ה' למשה 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן', **וְתַנְיָא** בברייתא, **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה** את המְרַגְּלִים. **וּכְתִיב** בחזרת המרגלים (שם יג כח) 'וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ **אַרְבָּעִים יוֹם',** ובלילה שלאחריו העם בכו והתלוננו על ה' שהוציאם ממצרים להביאם לארץ ישראל (שם יד א), ואחר כך נאמר להם (שם יד כט) שלא יכנסו לארץ ישראל. ומכאן המקור שבתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ.

מקשה הגמרא: אם תאמר שבערב תשעה באב נשלמו, **הָנֵי אַרְבָּעִים יוֹם נָכֵי חַד הֲווּ** – נמצאו ארבעים יום אלו חסרים יום אחד, שהרי שנים מארבעים הימים היו בסיון, כ"ט בתמוז שהוא חודש חסר, ושמונה באב. נמצא שמשילוח המרגלים עד ח' באב יש רק ל"ט יום, ולפי הנאמר בכתוב 'מקץ ארבעים יום' נמצא שהגזירה היתה לאחר תשעה באב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, תַּמּוּז דְּהַהִיא שָׁתָא** של אותה שנה שבה נשלחו המרגלים, **מְלוֹאֵי מְלֵיוּהּ** – מילאוהו ועיברוהו לשלושים יום, ולכן עולה מנין ארבעים יום בערב תשעה באב כמבואר, **דִּכְתִיב** (איכה א טו) 'קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי', ודורשים שעשה ה' מועד לעבר את חודש תמוז לשלושים יום, לכוין יום חזרת המרגלים לערב תשעה באב, שיבכו ישראל בליל תשעה באב, ויגזר עליהם 'לשבור בחורי' בחורבן בית המקדש.

ממשיכה הגמרא לבאר את סדר המאורעות: **וּכְתִיב** (במדבר יד א) 'וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא', **וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, (אותו היום שבכו ערב) [אוֹתָהּ לַיְלָה לֵיל] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה,** כלומר שהלילה היה ליל תשעה באב, **וְאָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם** על דברי המרגלים שאינכם יכולים לרשת את הארץ, ולא בטחתם בה' שהבטיחכם עליה, **וַאֲנִי קוֹבֵעַ לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת** בלילה זה בכל שנה, על בתי המקדש שייחרבו באותו יום.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' **חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה.**

מבארת הגמרא את המקור שחרב בתשעה באב: **דִּכְתִיב** (מלכים ב' כה ח-ט) 'וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלִָם, וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה'" וגו', ומבואר שנשרף בשבעה באב, ומאידך כְּתִיב (ירמיה נב יב-יג) 'וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֶבֶד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלִָם וגו' וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה'", ומבואר שנשרף בעשירי באב. ונמצאו הפסוקים סותרים זה את זה. **וְתַנְיָא** בברייתא, **אִי אֶפְשָׁר** לוֹמַר שבְּשִׁבְעָה נשרף שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'בֶּעָשׂוֹר', **וְאִי אֶפְשָׁר** לוֹמַר שבֶּעָשׂוֹר נשרף שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'בְּשִׁבְעָה', **הָא** כֵּיצַד יש ליישב, צריך לומר, שבְּשִׁבְעָה באב נִכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, **וְאָכְלוּ** וְקִלְקְלוּ בּוֹ בְּשִׁבְעָה וּבְשָׁמִינִי ובתשיעי עד סמוך לערב, **וּתְשִׁיעִי סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאוּר, וְהָיָה הוֹלֵךְ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם** [והעשירי] **כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ו ד) 'אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב' שאז הציתו אש בבית המקדש.

לפי דרשה זו מבארת הגמרא מאמר אחר בענין זה: **וְהֵיכָנוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִלְמְלֵי** [אם] **הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר** שבו נקבע הצום בתשעה באב משום חורבן בית המקדש, **לֹא קְבַעְתִּיו אֶלָּא בָּעֲשִׂירִי** באב, **מִפְּנֵי שֶׁרוּבוֹ שֶׁל הֵיכָל בּוֹ נִשְׂרַף.** מבארת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שעל אף זאת קבעו להתענות בתשעה באב, סברו **דַּאֲתַחֲלֵתָא דְּפוּרְעָנוּתָא עֲדִיפָא** – שעיקר הפורענות היא תחילתה, וכיון שבתשעה באב החל בית המקדש להשרף קבעו להתענות בו.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' חרב הבית בראשונה **וּבַשְּׁנִיָּה.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו שאף הבית השני חרב בתשעה באב. מביאה הגמרא ברייתא בזה: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מְגַלְּגְּלִין** דבר **זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי** שמורגל בדברים טובים, **וְדִבּוּר חוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב** המורגל בדברים רעים, ולכן אף בית המקדש השני נחרב בתשעה באב, משום שכבר נחרב בו בית המקדש הראשון. **וְאָמְרוּ** חכמים, **כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה,** כלומר יום תשעה באב לעת ערב, **וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת** [יום ראשון] **הָיָה,** ושנת **מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** [שמינית] **הָיְתָה,** ובשבוע זה **מִשְׁמַרְתָּהּ** שֶׁל יְהוֹיָרִיב **הָיְתָה** בעבודה, **וְהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה וְעוֹמְדִין עַל דּוּכָנָם** שעשוי כעין איצטבא והוא מקום שירתם, **וּמַה שִּׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים** בשעת החורבן, את הפסוק (תהלים צד כג) 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם, וְלֹא הִכְפִּיקוּ לוֹמַר את המשך הפסוק 'יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ, עַד שֶׁבָּאוּ נָכְרִים וּכְבָשׁוּם. וְכֵן היה כשנחרב הבית המקדש **בַּשְּׁנִיָּה.**

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' **נִלְכְּדָה בֵּיתָר.**

מבארת הגמרא: המקור שהיה זה בתשעה באב הוא **גְּמָרָא** – לימוד שקיבלנו מאבותינו.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' **נֶחְרְשָׁה הָעִיר** ירושלים.

ברייתא המביאה מעשה שהיה בעת חרישת העיר ובית המקדש: **תַּנְיָא, כְּשֶׁחָרַב** [חרש] **טוּרְנוּסְרוּפוּס הָרָשָׁע אֶת הַהֵיכָל, נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל** הזקן **לַחֲרִיגָה, בָּא אָדוֹן אֶחָד וְעָמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאָמַר, בַּעַל הַחוֹטֶם** – בעל הקומה והצורה **מִתְבַּקֵּשׁ** להריגה, **בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ. שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל** והבין שכוונתו אליו, **אָזַל טָשָׁא מִינַּיְיהוּ** – הלך רבן גמליאל והתחבא מפניהם, **אָזַל לְגַבֵּיהּ** – הלך אליו אותו אדון **בְּצִנְעָא וְאָמַר לֵיהּ, אִי מַצֵּילְנָא לָךְ** – אם אצילך מהריגה, **מַיְיתִית לִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי** – האם תביאני לעולם הבא. **אָמַר לֵיהּ** רבן גמליאל, **הֵן. אָמַר לֵיהּ** האדון, **אִשְׁתַּבַּע** [השבע] **לִי** על כך, **וְאִשְׁתַּבַּע** [נשבע] **לֵיהּ.** ואז **סָלִיק לְאִינְּרָא נָפִיל וּמֵת** – עלה האדון לגג והפיל עצמו ומת, **וּגְמִירִי** – היה מקובל אצל הרומאים, **דְּכִי גָּזְרֵי גְּזֵירְתָּא וּמֵת חַד מִינַּיְיהוּ מְבַטְּלִי לְגִזְרַתַּיְיהוּ** – שאם גזרו גזירה ומת אחד מיועציהם, מבטלים גזירתם מפני שסבורים שאירע להם בשביל שגזרו דבר רע, ומשום כך המית עצמו האדון, שידע שבכך מבטל גזירת ההריגה מרבן גמליאל. ואז **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אָדוֹן זֶה מְזוּמָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.**

מעשה שאירע בעת חורבן בית המקדש: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּיתוֹת** [חבורות] **כִּיתוֹת שֶׁל פְּרִחֵי כְּהוּנָּה וּמַפְתְּחוֹת הַהֵיכָל בְּיָדָן, וְעָלוּ לְגַג הַהֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל ובית המקדש נחרב וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִין**

רש"י

אנת צבית לאחרובי ביתיה וידך אשלימת ליה — הצלם אומר לחבירו: אתה רצית להחריב ביתו של מקום, שהטית ישראל אחריך — ואני עשיתי בך נקמה ושילמתי לך ידי. לשון אחר: אנת צבית לאחרובי ביתא ויידך [אושלית] לי. לשון שאילת [כלים], כלומר: ועלה בידי. **ואמר רבי חמא בר חנינא אותו היום וכו'** — מהר, לשון מהר, עכשיו.

אַנְתְּ צָבִית לַחֲרוּבֵי בֵּיתָא; יָדָךְ אַשְׁלִימַתְּ לֵיהּ". "בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ". מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, הוּקַם הַמִּשְׁכָּן". וְאָמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנִיָּה הֲקִים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים. וּכְתִיב: "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ, נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת". וּכְתִיב: "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה'. וּכְתִיב: "וְהָאֲסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה, וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וגו'". וּכְתִיב: "עַד חֹדֶשׁ יָמִים, וגו'", דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין בְּסִיוָן. וּכְתִיב: "וַתִּסָּגֵר מִרְיָם שִׁבְעַת יָמִים", דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב: "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". וְתַנְיָא: "בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה מְרַגְּלִים". וּכְתִיב: "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם". הֲנִי אַרְבָּעִים יוֹם נְכִי חַד הָווּ! אָמַר אַבַּיֵי: תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא מַלּוּיֵי מַלְיוּהּ, דִּכְתִיב: "קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי". וּכְתִיב: "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם, וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא". אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ לַיְלָה לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי קוֹבֵעַ לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת". "הָרַב הַבַּית בָּרִאשׁוֹנָה". דִּכְתִיב: "וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ, הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר, מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן, רַב טַבָּחִים, עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל, יְרוּשָׁלִָם. וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה', וגו'". וּכְתִיב: "וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, הִיא שַׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר, מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן, רַב טַבָּחִים, עֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל, בִּירוּשָׁלִָם, וגו'". וְתַנְיָא: "אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בְּשִׁבְעָה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בֶּעָשׂוֹר. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר בֶּעָשׂוֹר, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בְּשִׁבְעָה. הָא כֵּיצַד? בְּשִׁבְעָה נִכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ שִׁבְעִי שִׁמִּינִי, וּתְשִׁעִי סָמוּךְ לַחֲשֵׁיכָה הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאוּר, וְהָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'אוֹי לָנוּ, כִּי פָנָה הַיּוֹם, כִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב'". וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵי הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, לֹא קִבַּעְתִּיו אֶלָּא בַּעֲשִׂירִי, מִפְּנֵי שֶׁרוּבּוֹ שֶׁל הֵיכָל בּוֹ נִשְׂרַף. וְרַבָּנַן? אַתְחַלְתָּא דְּפוּרְעָנוּתָא עֲדִיפָא. "וּבַשְּׁנִיָּה". מְנָלַן? דִּתְנַיָּא: "מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי, וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּרִאשׁוֹנָה אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה, וּמִשְׁמַרְתָּהּ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהַלְּוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה וְעוֹמְדִין עַל דּוּכָנָם. וּמַה שִׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים? 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם, וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם'. וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: 'יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ', עַד שֶׁבָּאוּ נָכְרִים וּכְבָשׁוּם. וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה". "נִלְכְּדָה בֵּיתָר". גְּמָרָא. "נֶחֱרְשָׁה הָעִיר". תַּנְיָא: "בְּשֶׁחָרַשׁ טוּרְנוּסְרוּפּוּס הָרָשָׁע אֶת הַהֵיכָל, גִּזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַהֲרִיגָה. בָּא אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְעָמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאָמַר: 'בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ, בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ'. שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אֲזַל לְגַבֵּיהּ בְּצִנְעָא. אֲמַר לֵיהּ: 'אִי מַצֵּילְנָא לָךְ, מַיְיתִית לִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי?' אֲמַר לֵיהּ: 'הֵן'. אָמַר לֵיהּ: 'אִשְׁתַּבַּע לִי'. אִשְׁתַּבַּע לֵיהּ. סְלִיק לְאִיגְרָא, נָפֵיל, וּמֵת. וּגְמִירִי, דְּכִי גָּזְרִי גְּזֵירָתָא וּמֵת מִינַּיְיהוּ, מְבַטְּלִי לְגִזְרַתַיְיהוּ. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: 'אוֹתוֹ הֶגְמוֹן מְזוּמָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'". תָּנוּ רַבָּנַן: "מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּיתּוֹת כִּיתּוֹת שֶׁל פְּרִחֵי כְהוּנָּה וּמַפְּתְּחוֹת הַהֵיכָל בִּידָן. וְעָלוּ לְגַג הַהֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הוֹאִיל וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִין נֶאֱמָנִים, יְהִיוּ מַפְּתְּחוֹת מְסוּרוֹת לְךָ'. וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְיָצְתָה כְּעֵין פִּיסַּת יָד וְקִיבְּלָתָן מֵהֶם. וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא: 'מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן. מַה לְּךָ אֵפוֹא, כִּי עֲלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת? תְּשֻׁאוֹת מְלֵאָה, עִיר הוֹמִיָּה, קִרְיָה עַלִּיזָה, חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חֶרֶב, וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה'. אַף בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶאֱמַר: 'מִקַּרְקַר קַר וְשׁוֹעֵ אֶל הֶהָר'". "מִשֶּׁנִּכְנָס אָב, מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, וכו'". אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּשֵׁם שֶׁמִּשֶּׁנִּכְנָס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, כָּךְ מִשֶּׁנִּכְנָס אֲדָר מַרְבִּין בְּשִׂמְחָה

אמר

תוספות

דכתיב עד חדש ימים הוו להו עשרים ותרתין בסיון – פירוש: חשוב מעשרים ימים של ראש חדש אייר עד סופו – תמצא תשעה ימים, נמצא בעשרים בסיון עשרים ותשעה, ועד חדש ימים – הוי שלשים ימים. אם כן לפי זה תמצא מעשרים ושנים לחדש השני דזה אייר חדש שלם עד עשרים ושתים דסיון, ושלשה ימים שנסעו מהר ה' – הרי שלשים ושלשה. דל מינייהו שני ימים דבעשרים בחדש נעלה הענן – ואייתר להו שני ימים. פשו עשרים ושלשה, דל יומא מן שלשה שהאחד מן השלשה ימים היה בכלל החדש, שאייר חסר – פש להו עשרים ושנים.

אמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוה – ועשו אותו משלשים ימים, כדי שיכלו הארבעים ימים בתשעה באב. שלשים יום דתמוז ואחד דסיון, דבעשרים ותשעה שלח המרגלים. ותשעה באב – הרי ארבעים ימים. וביום תשעה באב שבו המרגלים מתור הארץ.

וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו האויבים וכו' – פירוש: באותו פסוק יש שתי פעמים "יצמיתם", ולא הספיקו לומר השני עד שבאו וכבשום. ואומר רבנו יצחק: אף על גב דאין אותו פסוק כלל במזמור שיר של מוצאי שבת – אירע להם כך שאמרו אותו פסוק. ובירושלמי מפרש: אילייא נקט, פירוש: אילייא הוי כמו "אלי כבתולה", דהוי לשון קינה, כמו שקורין העולם ריאוני"א בלע"ז.

אמר

אמר רב פפא הלכך האי בר ישאל דאית ליה דינא בהדי גויי לישתמיט וכו' – פירוש: משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב. **של** תפוחים – יש מפרשים: תפוחים – כריח אתרוגים.

קצרי דבי רב – פירוש: כובסין הבגדים, ולכך קרי להו קצרי על שם שמקצרין הבגדים על ידי רחיצת המים.

מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס במועד – (ובטבול יום) ובפרק "אלו מגלחין" (מועד קטן יד,א) דקאמר: וליטעמיך, הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו', דפריך, יאמרו: כל החלוקים אסורים לכבס בחול המועד וחלוק זה מותר? ומתרץ: זה אזורו מוכיח עליו, שאין לו אלא חלוק אחד. ואם כן דוקא להם, אבל לנו – ודאי אסור, אפילו אין לנו אלא חלוק אחד, שאין אנו אוגדין אזור על חלוקות שלנו, ולא הוי אזורו מוכיח עליו. וכן צריך ליזהר שלא לכבס המצנפת בחול המועד, אף על גב שאין לנו אלא אחת. אבל מכל מקום יש לנשים לכבס בגדי התינוקות כדי לשכוב, דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד, שיש רגילות להחליף בגדיהם, וכל שעה צריך לו כל בגדיו. ועל זה נהגו העולם לכבסם בחול המועד.

בשני ובחמישי קורין שלש ומפטיר אחד – מכאן מוכיח רבינו תם דמפטיר עולה למנין שבעה, מדקאמר: קורין שלש ומפטיר אחד, שמפטיר אחד מן השלשה, דקא מיבעיא ליה במגילה (כג,א ושם): מפטיר עולה למנין שבעה או לא, משמע מהכא דעולה.
ותרוייהו

אָמַר רַב פַּפָּא: הִלְכָּךְ בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי נָכְרִי לִישְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ בְּאָב, דְּרִיעַ מַזָּלֵיהּ, וְלִימְצֵי נַפְשֵׁיהּ בַּאֲדָר, דְּבָרִיא מַזָּלֵיהּ. "לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה". אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: אִלּוּ דְּקָלִים וּכְלֵי פִשְׁתָּן. "וַיֹּאמֶר: רְאֵה, רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'". אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: כְּרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים. "שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אֲסוּרִין לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס". אָמַר רַב נַחְמָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, אֲבָל לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ מוּתָּר. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִילּוּ לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ אָסוּר. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: תֵּדַע, דְּבָטְלִי קָצְרֵי דְּבֵי רַב. מְתִיב רַב הַמְנוּנָא: "בַּחֲמִישִׁי מוּתָּרִים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת". לְמַאי? אִילֵימָא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, מַאי כְּבוֹד שַׁבָּת אִיכָּא? אֶלָּא, לְהַנִּיחַ. וּבַחֲמִישִׁי הוּא דְּשָׁרֵי, אֲבָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ אָסוּר! לְעוֹלָם, לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, וּכְשֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד. דְּאָמַר רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד מוּתָּר לְכַבְּסוֹ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. אִיתְּמַר נַמִּי: אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, אֲבָל לְהַנִּיחַ מוּתָּר. מֵיתִיבִי: "אָסוּר לְכַבֵּס לִפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, אֲפִילּוּ לְהַנִּיחַ לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב. וְגִיהוּץ שֶׁלָּנוּ כְּכִיבּוּס שֶׁלָּהֶן. וּכְלֵי פִשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּהוּץ". תִּיוּבְתָּא. שְׁלַח רַב יִצְחָק בַּר גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ כְּלֵי פִשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּהוּץ, אֲבָל אָסוּר לְלוֹבְשָׁן בְּשַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְפָנָיו, אֲבָל לְאַחֲרָיו מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו נַמִּי אָסוּר. מֵיתִיבִי: "שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס. וּבַחֲמִישִׁי מוּתָּרִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. כֵּיצַד? חָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ. בְּשֵׁנִי, בְּשְׁלִישִׁי, בְּרְבִיעִי, וּבַחֲמִישִׁי, לְפָנָיו אָסוּר, לְאַחֲרָיו מוּתָּר. חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בַּחֲמִישִׁי, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא כִּבֵּס בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה". לֵייט עָלָהּ אַבַּיֵי, וְאִיתֵימָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אַהָא. "חָל לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר אֶחָד. בִּשְׁלִישִׁי וּבְרְבִיעִי, קוֹרֵא אֶחָד וּמַפְטִיר אֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר אֶחָד". תִּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: "תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ, וּמַעֲלֶה עַל שׁוּלְחָנוֹ אֲפִילּוּ כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשַׁעְתּוֹ. וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד". וְתַנְיָא אִידָּךְ: "וְנוֹהֵג אֲבָל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁלִשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דְּרָשׁוּ, דִּכְתִיב: "וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ, חַגָּהּ, חָדְשָׁהּ, וְשַׁבַּתָּהּ". מַאן דְּאָמַר מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית

ניזיל בהדיה — בערכאות שלהן. **ונתתי לכם אחרית ותקוה** — איידי דאיירי רב יהודה לעיל, נקיט ואזיל. **דקלים** — להתפרנס מהן, שיש מהן בבבל הרבה, כדאמרינן בפרק קמא (ט,ב): עולא איקלע לבבל חזא מלא צנא דתמרי כו'. **כלי פשתן** — ללבוש. **לא שנו** — במתניתין שכל השבוע אסור לכבס. **אפילו לכבס ולהניח** — כדי שילבוש לאחר זמן לאחר תשעה באב — אסור, דנראה כמסיח דעתו, שעוסק בכיבוס בגדים. **אמר רב ששת תדע** — דאפילו לכבס ולהניח אסור. **קצרי** — כך שמם בלשון ישמעאל, והם כובסין. שמעתי אומרים על שם שמקצרין בגדי צמר כשדורסין אותן ברגליהן במים שקורין *פורלוי"ר, והיינו דמתרגמינן "עין רוגל" (שמואל ב יז) — עינא דקצרא. **אילימא לכבס וללבוש** — מיד בחמישי, מאי בכוד שבת איכא? **אלא** — לאו לכבס ולהניח עד השבת. **לעולם לכבס וללבוש** — מיד בחמישי. **וכמי שאין לו אלא חלוק אחד** — דאין לו להחליף. ומאי מפני כבוד השבת, דאי לא מכבס השתא בחמישי — תו לא מצי לכבס ליה. **חולו של מועד** — שאין לו אלא חלוק אחד, דלא סגיא דלא מכבס מפני הכנימה. ואפילו כיבס לפני המועד — מותר לכבסה במועד. **וגיהוץ שלנו** — אינו יפה אלא כביבוס שלהן, ואסור לגהץ לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב, אבל כיבוס שלנו — מותר. **כלי פשתן אין בהן** — ליאסר משום גידורן, אלא בכלי מילת, **לושקי"י בלע"ז. **לא שנו** — שאסור ללובשו בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה, אלא בימים שלפני תשעה באב, שאם חל ביום רביעי — אסור ללובשו ראשון ושני ושלישי. **אבל לאחריו** — חמישי וששיא] ושביעי מותר. **חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה** — דהיינו לאחריו: חל להיות בשני או בשלישי וברביעי ובחמישי כו'. **לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא** — המכבס בתשעה באב, אפילו מן המנחה ולמעלה. ואדקאי בברייתא מפסיק לה למילתא, וקאמר: לייט עלה אביי כו'. **חל להיות בשני כו'** — סיפא דההיא ברייתא גופה היא. **ומפטיר** — מאותן שלשה אחרון מפטיר, מתוך שאין מוסיפין בחול יותר משלשה אנשים ולא בראש חדש על ארבעה, שאין לנו להוסיף אלא בשבת וביום טוב, כדמפרש במגילה (כא,א). ולפיכך קורין שלשה, דזמן ספר תורה הוא, ובלאו הכי הוו קרו שלשה, שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני ובחמישי כהן ולוי וישראל. **קורא אחד ומפטיר אחד** — אחד קורא והוא עצמו המפטיר. קתני מידתא לאחריו מותר. תיובתא דשמואל. **וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת** — אינו מפסיק סעודתו, ואינו ממעט בתבשילין, אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו בסעודת שלמה בשעתו. דפלוגתא היא במסכת גיטין בפרק ["מי שאחזו"] (סח,ב), דאיכא למאן דאמר: מלך והדיוט ומלך, ואיכא למאן דאמר: מלך והדיוט. כלומר, כשנטרד — שוב לא חזר למלכותו. לפיכך הוצרך לומר "בשעתו" — בעת מלכו ותקפו, שהיה אוכל הוא ושריו ששים כור סולת כו'. **ועד התענית** — אלמא דסבירא ליה לרבי מאיר לפניו אסור לאחריו מותר, ורבי יהודה ורבן (גמליאל) סבירא להו דאפילו לאחריו נמי אסור.

מ"חגה"

מחגה

מן הריבוי בשמחה באדר והמיעוט בה באב עולה עצה טובה: **אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכָּךְ, כַּד יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא כַּהֲדֵי נָכְרִי** – בן ישראל שיש לו דין בערכאות של נכרים, **לִישְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ** – שישתמט ממנו **בְּאָב, דְּרִיעַ מַזָּלֵיהּ** – מפני שבחודש זה יש מזל רע לישראל כיון שימי גזירה הם, **וְלַימְצֵי נַפְשֵׁיהּ** – וישתדל להמציא עצמו להתדיין עמו **בְּאֲדָר, דְּרַיְיא מַזָּלֵיהּ** – שבו יש מזל טוב לישראל ויצליח יותר.

מאמר נוסף מרב יהודה בן רב שמואל בר שילת בשם רב: נאמר לישראל בזמן גלות בבל (ירמיה כט יא) 'לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה', שאף בגלות תהיה להם אחרית ותקוה, ומפרש מה הן האחרית והתקוה, **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אֵלּוּ דְּקָלִים** המצויים בבבל לרוב וקל להתפרנס מהם, ומתקיימים זמן רב, **וּכְלֵי פִּשְׁתָּן** המתקיימים יותר משאר בגדים.

מאמר נוסף בשם אמורא זה: נאמר בברכת יצחק ליעקב (בראשית כז כז) 'וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'', ומפרש מהו 'כריח שדה', **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב,** היינו **כְּרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים,** שריחו נודף ביותר.

שנינו במשנה: **שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אֲסוּרִין לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס.**

מחלוקת באיסור כיבוס בשבוע זה: **אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ** שאסור **אֶלָּא לְכַבֵּס וּלְלַבּוֹשׁ** קודם תשעה באב, **אֲבָל לְכַבֵּס וּלְהָנִיחַ** ללבוש לאחר תשעה באב, **מוּתָּר,** שלא אסרו כיבוס שאינו נהנה ממנו באותו זמן. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֲפִילּוּ לְכַבֵּס וּלְהָנִיחַ אָסוּר,** שאף הכיבוס בפני עצמו אסור משום שנראה כמסיח דעתו מן האבילות.

ומביא ראיה לשיטתו: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, תֵּדַע** שכך ההלכה, ממה **דְּבַטְּלֵי קַצְרֵי** [הכובסים] **דְּבֵי רַב** בימים אלו, ואם היה מותר לכבס ולהניח היו עסוקים בזה, אלא ודאי אסור.

קושיא לרב נחמן ממשנתינו: **מַתִּיב רַב הַמְנוּנָא,** שנינו במשנה, **בַּחֲמִישִׁי מוּתָּרִים** לכבס **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.** ויש להבין, **לְמַאי** – למה כוונת המשנה שמותרים, **אִילֵימָא** – אם נאמר שכוונתה **לְכַבֵּס וּלְלַבּוֹשׁ** מיד, **מַאי כְּבוֹד שַׁבָּת אִיכָּא** – איזה כבוד שבת יש בכך, הרי אינו לובשו מכובס בשבת, **אֶלָּא** ודאי מותרים לכבס **וּלְהָנִיחַ** ללבוש בשבת, **וּבַחֲמִישִׁי הוּא דְּשָׁרֵי** – וגם זה מותר דווקא ביום חמישי מפני כבוד השבת, **אֲבָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ** – בכל שאר השבוע **אָסוּר** אף לכבס ולהניח, וקשה לרב נחמן.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** יתכן שההיתר ביום חמישי הוא אף **לְכַבֵּס וּלְלַבּוֹשׁ,** אך לכבס ולהניח מותר אף בכל השבוע כרב נחמן, **וְהַהֵיתֵר** ביום חמישי אף לכבס וללבוש נאמר **כְּשֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד,** ואז יש כבוד שבת כשמכבס בחמישי אף שלובשו מיד, שכיון שיש לו רק אחד צריך פנאי לכבסו קודם שבת, ואם לא יכבסו בחמישי, לא יהיה לו פנאי לכבסו בערב שבת. וכפי שמצינו במועד שהקילו במי שאין לו אלא חלוק אחד, **דְּאָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד,** אף אם כיבסו לפני המועד **מוּתָּר** לשוב **וּלְכַבְּסוֹ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד,** מפני הכנימה השולטת בבגד שאינו מכובס. וכדברי רב נחמן **אִיתְּמַר נָמִי, אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ** במשנה שאסור **אֶלָּא לְכַבֵּס וּלְלַבּוֹשׁ, אֲבָל** לכבס **וּלְהָנִיחַ מוּתָּר.**

קושיא נוספת על דברי רב נחמן: **מַתִּיבֵי,** שנינו בברייתא, **אָסוּר לְכַבֵּס לִפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב אֲפִילּוּ לְהָנִיחַ לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב,** וזה נאמר בארץ ישראל, אך בבבל שאין הכיבוס יפה כל כך מותר, **וְגִיהוּץ שֶׁלָּנוּ** – בני בבל, יפה **כְּכִיבּוּס שֶׁלָּהֶן** – בני ארץ ישראל, ואסור כמותו, **וּכְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּיהוּץ,** כלומר אינם מתגהצים כראוי ואין גיהוצם אסור. ומבואר שאף לכבס ולהניח אסור, **וּתְיוּבְתָּא** לרב נחמן שהתיר.

הגבלת דברי הברייתא המתירה גיהוץ בכלי פשתן: **שָׁלַח רַב יִצְחָק כַּד גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁכְּלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּיהוּץ,** היינו שמותר לגהצם ולהניחם, **אֲבָל אָסוּר לְלוֹבְשָׁן** מגוהצים **בְּשַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ.**

מחלוקת בדברי המשנה שאסור לכבס בשבוע שחל בו תשעה באב: **אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שאסור **אֶלָּא** בימים שלְפָנָיו באותו שבוע, **אֲבָל** בימים שלְאַחֲרָיו **מוּתָּר,** כיון שנגמרה האבילות. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו נַמִּי אָסוּר,** שאסרו חכמים בכל אותו שבוע.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: **מֵיתִיבִי, שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס** כל ימי השבוע, **וּבַחֲמִישִׁי מוּתָּרִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.** מבארת הברייתא: **כֵּיצַד** נוהג איסור זה, אם **חָל** תשעה באב **לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מוּתָּר** לספר **וּלְכַבֵּס** לאחר תשעה באב **כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ,** ואם חל **בְּשֵׁנִי** או **בְּשְׁלִישִׁי** או **בְּרְבִיעִי וּבַחֲמִישִׁי,** בימים שלְפָנָיו **אָסוּר,** אך **לְאַחֲרָיו מוּתָּר.** ואם **חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מוּתָּר** לספר **וּלְכַבֵּס בַּחֲמִישִׁי** אף שהוא קודם התענית, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת,** שלא יוכל לעשות כן בערב שבת שהוא תשעה באב, **וְאִם לֹא כִּבֵּס בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בְּעֶרֶב שַׁבָּת** שהוא תשעה באב **מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה** – אחר חצות היום.

הגמרא מפסיקה בדברי הברייתא להביא דברי אביי על הנוהג כדין זה: **לַייט עֲלָהּ** – קילל על כך **אַבַּיֵי, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שעשה זאת **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אַחָא** – את המספר ומכבס בתשעה באב שחל בערב שבת אחר חצות.

ממשיכה הברייתא בדין נוסף: אם **חָל** תשעה באב **לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי** שקוראים בהם בתורה בכל השנה, **קוֹרִין** בו בתורה בפרשת 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים' (דברים ד כה) **שְׁלִשָּׁה** קרואים, **וּמַפְטִיר אֶחָד** מהם שהוא האחרון שעלה, 'אָסוֹף אֲסִיפֵם' (ירמיה ח יג). ואם חל **בַּשְּׁלִישִׁי וּרְבִיעִי** שאין קוראים בהם בכל השנה, **קוֹרֵא אֶחָד** בפרשה זו, **וּמַפְטִיר אֶחָד** כלומר הוא עצמו. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם** כלומר בכל ימות השבוע **קוֹרִין שְׁלִשָּׁה וּמַפְטִיר אֶחָד** מהם.

מסיימת הגמרא את הקושיא: ומה שמבואר בברייתא שאחר תשעה באב מותר לספר ולכבס אפילו באותו שבוע, הוא **תִּיוּבְתָּא** [פירכא] **דִּשְׁמוּאֵל.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ שְׁמוּאֵל,** הלכה זו **תַּנָּאֵי הִיא** – שנויה במחלוקת תנאים, ואני סובר כתנא שאמר שאף לאחריו אסור. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת** שהתענית נדחית ליום ראשון, **וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת** שזמן התענית ביום ראשון, **אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה** בשבת **כָּל צָרְכּוֹ** ואינו ממעט, **וּמַעֲלֶה עַל שׁוּלְחָנוֹ אֲפִילּוּ כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה** המלך **בְּשָׁעָתוֹ** – בשעת מלכותו, שהיו אוכלים הוא ושריו שלשים כור סולת. דין נוסף בהלכות תשעה באב: **וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ** אב **וְעַד הַתַּעֲנִית,** אך מיד לאחריה מותר אף באותו שבוע, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר** לספר ולכבס. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא** בכל **אוֹתָהּ שַׁבָּת** [שבוע] **בִּלְבָד,** ואף לאחר התענית. **וְתָנְיָא אִידָּךְ** – בברייתא אחרת אותה מחלוקת, **וְנוֹהֵג אֲבֵל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבָד.** ושמואל סבר כרבן שמעון בן גמליאל האוסר כל השבוע אף לאחר תשעה באב.

הגמרא מבארת את מקור טעמי השיטות: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב** בענין הגלות (הושע ב יג) 'וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבָּתָהּ', **וּמַאן דְּאָמַר** שנוהגים אבל **מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית** שהוא רבי מאיר,

---

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת י"ב–י"ג תמוז, ה'תשכ"ז

הצלחה בחגיגת ימי הגאולה ושבת שלהם ולקום אדעתי' דרבי' ולקיימו שהרי מלאו ארבעים שנה.

בברכה

מנחם שניאורסאהן

דרש מֵ'חַגָּהּ' שהכוונה לראש חודש הנקרא 'חג', שממנו עד התענית השמחה מושבתת ונוהגים באבילות. וּמַאן דְּאָמַר שכָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר שהוא רבי יהודה, דרש מֵ'חָדְשָׁהּ' שמשביתים השמחה כל החודש. וּמַאן דְּאָמַר שכָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ אָסוּר שהוא רבן שמעון בן גמליאל, דרש מִ'שַּׁבַּתָּהּ' שבכל אותו שבוע יש להשבית השמחה.

הגמרא מבארת את ההלכה בזה: אָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שנוהגים באבילות אותו שבוע בלבד. וְאָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר שנוהגים רק קודם התענית ולא לאחריו. מוסיפה הגמרא: וְתַרְוַיְיהוּ – ושני הדינים אמרם רבא לְקוּלָּא. ומבארת הגמרא: וּצְרִיכָא – הוצרך לומר שני פסקים אלו להבנת ההלכה, דְּאִי אַשְׁמוּעִינָן – שאם היה משמיענו רק שהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, הֲוָה אָמִינָא היינו אומרים שאֲפִילּוּ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נאסר ככל דברי רבי מאיר, קָא מַשְׁמַע לָן – לכן השמיענו רבא שהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בכך שאין צריך לנהוג באבילות קודם אותו שבוע שחל בו תשעה באב. וְאִי אַשְׁמוּעִינָן רק שהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הֲוָה אָמִינָא שבאותו שבוע אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו של תשעה באב אסור, קָא מַשְׁמַע לָן שהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בכך שאין צריך לנהוג אבילות לאחר התענית.

שנינו במשנה: עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין כו' לא יאכל בשר ולא ישתה יין.

שתי הגבלות לדין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ שאסור לאכול אז דברים אלו אֶלָּא מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת ביום וּלְמַעְלָה [ואילך], אֲבָל מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה כלפי הבוקר מוּתָּר. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ איסור זה אֶלָּא בִּסְעוּדָה האחרונה באותו היום הַמַּפְסִיק בָּהּ קודם התענית, אֲבָל בִּסְעוּדָה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק בָּהּ מוּתָּר. מוסיפה הגמרא: וְתַרְוַיְיהוּ – שני דינים אלו אמרם רב יהודה לְקוּלָּא. ומבארת הגמרא: וּצְרִיכָא – הוצרך לומר את שניהם להבנת ההלכה, דְּאִי אַשְׁמְעִינָן – שאם היה משמיענו זאת רק בִּסְעוּדָה הַמַּפְסִיק בָּהּ, הֲוָה אֲמִינָא – היינו אומרים דהיינו אֲפִילּוּ אם יקדים לאכלה מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה, שלא יאכל עוד סעודה קודם התענית, קָא מַשְׁמַע לָן – לכן השמיענו רב יהודה שרק מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אסור, אך קודם לכן אינו אסור אף אם זו סעודתו האחרונה באותו יום. וְאִי אַשְׁמְעִינָן זאת רק מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, הֲוָה אֲמִינָא דהיינו אֲפִילּוּ בִּסְעוּדָה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק בָּהּ, אלא בכל סעודה שאוכל משש שעות ולמעלה, קָא מַשְׁמַע לָן שגם אז אסור רק בִּסְעוּדָה הַמַּפְסִיק בָּהּ.

ראיות מברייתות לדברי רב יהודה בשני הדינים: תַּנְיָא בברייתא כְּלִישָׁנָא קַמָּא – כלשון ראשון בדברי רב יהודה שאסור רק משש שעות ולמעלה, וְתַנְיָא בברייתא כְּלִישָׁנָא בַּתְרָא – לשון אחרון בדבריו שאסור רק בסעודה המפסקת.

מפרטת הגמרא: תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא בַּתְרָא, הַסּוֹעֵד בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, אִם עָתִיד לִסְעוֹד סְעוּדָה אַחֶרֶת לאחר סעודה זו, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בסעודה זו בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, שאסור בהם רק בסעודה המפסקת, וסעודה זו אינה מפסקת אלא עתיד לסעוד שוב, וְאִם לָאו, זו סעודה המפסקת וְאָסוּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן. וְתַנְיָא כְּלִישָׁנָא קַמָּא, בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, יאכל שני תבשילים אך יִשְׁנֶה מדרגלו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כֵּיצַד מְשַׁנֶּה מדרגלו, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין בסעודה, יֹאכַל מִין [תבשיל] אֶחָד, וְאִם הָיָה רָגִיל לִסְעוֹד בַּעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שסועדים עמו לכבודו, מְמַעֵט מכבודו וסוֹעֵד בַּחֲמִשָּׁה. הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת, שׁוֹתֶה חֲמִשָּׁה כּוֹסוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שמשנה, מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, אֲבָל מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה מוּתָּר.

ברייתות נוספות בענין זה: תַּנְיָא אִידָּךְ – בברייתא אחרת, בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יאכל שני תבשילים אך יִשְׁנֶה מהרגלו, וּמְמַעֵט בְּבָשָׂר וּבְיַיִן. כֵּיצַד מְמַעֵט בהן, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל בסעודה לִיטְרָא בָּשָׂר, יֹאכַל חֲצִי לִיטְרָא, ואם הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת לוֹג יַיִן יִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, וְאִם אֵינוֹ רָגִיל לאכול בשר ולשתות יין כָּל עִיקָּר, אָסוּר לעשות כן כלל בסעודה המפסקת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל צְנוֹן אוֹ מָלִיחַ [דג או בשר ששהה במלח שלשה ימים] אַחַר סְעוּדָתוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לאכלם גם בסעודה זו, מפני שאין בהם טעם כל כך.

תַּנְיָא אִידָּךְ – בברייתא נוספת, כָּל סעודה שֶׁהוּא אוכל מִשּׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, כסעודה המפסקת שאוכלים אותה מפני התענית הממשמשת ובאה, אָסוּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאָסוּר לִרְחוֹץ מזמן סעודה זו והלאה. וכָּל סעודה שֶׁאֵינוֹ אוכלה מִשּׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, כסעודה המפסקת של תענית אחרת או שאינה סעודה המפסקת, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, (ואסור) [ומוּתָּר] לִרְחוֹץ בזמנה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם אֲבִיו, כָּל שָׁעָה שֶׁמּוּתָּר לֶאֱכוֹל (בָּשָׂר) מוּתָּר לִרְחוֹץ, ואף בסעודה המפסקת.

עוד ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בָּאָבֵל על המת, נוֹהֲגוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב שמתאבלים בו על חורבן הבית, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה וּבְסִיכָה וּבְנַעֲלַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וְאָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה כְּתַלְמוּד וּכְמִדְרָשׁ וּבַהֲלָכוֹת וּבְאַגָּדוֹת. אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְשׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, שיש לו צער בלימוד ענין שאינו רגיל בו, וְקוֹרֵא בַּקִּינוֹת [מגילת איכה] כְּאִיּוֹב וּבְדִבְרֵי הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה, וְתִינוֹקוֹת של בֵּית רַבָּן בְּטֵלִין בו. וטעם איסור הלימוד מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר על התורה (תהלים יט ט) 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב', ואסור לשמוח בתשעה באב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אֵינוֹ קוֹרֵא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת וְאֵינוֹ שׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, שכל דבר תורה מביא שמחה לאדם, אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּאִיּוֹב וּבַקִּינוֹת וּבְדִבְרֵי הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה שמביאים עצבות, וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים בו, וטעם האיסור מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב'.

שנינו במשנה: לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן.

ברייתא המביאה הגבלה לדין זה: תָּנָא בברייתא, אֲבָל אוֹכֵל הוּא בָּשָׂר מָלִיחַ [ששהה במלח שלשה ימים כדלהלן], שאין עליו שם 'בשר', וְשׁוֹתֶה יַיִן שהובא מִגִּתּוֹ סמוך לדריכת הענבים, שהוא חדש ומתוק ואינו טוב כישן, ואף משלשל ומזיק.

מבררת הגמרא: בָּשָׂר מָלִיחַ זה, עַד כַּמָּה ישרה במלח ויהא דינו כבשר גמור שאסור לאוכלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִיְנָּא בַּר כַּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ [בשמו] דְּשִׁמּוּאֵל, כָּל זְמַן (שאינו) [שֶׁהוּא] כְּשֶׁלְּמִים – ששהה במלחו לכל היותר שני ימים ולילה אחד כזמן אכילת השלמים, שבשיעור זה מצינו שנקרא עדיין 'בשר' סתם, שנאמר (ויקרא ז יח) 'וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לא יֵרָצֶה', אך לאחר מכן אינו נקרא 'בשר' סתם אלא 'בשר מליח' שנפסל טעמו, ואף בסעודה המפסקת אינו נאסר.

עוד מבררת הגמרא: וְיַיִן מִגִּתּוֹ שהותר בסעודה המפסקת, עַד כַּמָּה נקרא כך. משיבה הגמרא: כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס. ומביאה הגמרא ברייתא המבארת כמה זמן תסיסת היין: תָּנָא, יַיִן תּוֹסֵס אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי – יין מגולה שסכנה לשתותו שמא שתה ממנו נחש והטיל בו את ארסו, שכאשר הוא תוסס הנחש בורח מרתיחתו, ואין חשש ששתה ממנו נחש. וְכַמָּה תְּסִיסָתוֹ לאחר דריכת הענבים, שְׁלֹשָׁה יָמִים.

הגמרא מביאה את הנהגת רבי יהודה ברבי אילעאי בסעודת ערב תשעה באב: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי, בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב היו מְבִיאִין לוֹ פַּת חֲרֵיבָה שטובלה בְּמֶלַח, וְיוֹשֵׁב

רש"י

מחגה — כלומר, יליף טעמא מן "חגה", דהיינו ראש חדש שנקרא חג, כדאמרינן לעיל (בט,א) "קרא עלי מועד". **הלכה כרבי מאיר** — דלפניו אסור ולאחריו מותר. **הלכה כרבן שמעון בן גמליאל** — דאין איסור נוהג אלא באותה שבת. **תרוייהו לקולא** — כדמפרש ואזיל, דבלפניו מוקי הלכה כרבי מאיר — דלפניו ולא לאחריו, ובאותה שבת — אבל קודם אותה שבת אפילו לפניו מותר. **משש שעות ולמטה** — כלפי השחר. **המפסיק בה** — דשוב אינו אוכל עוד מאותה סעודה ואילך. הכי גרסינן: **כיצד ישנה אמר רב יהודה אם הוא רגיל כו'. בעשרה** — שהיו סועדין עמו לכבודו. **וחכמים אומרים ישנה** — אשני תבשילין קיימי, בשר ויין ימעט. **טליח** — דג או בשר מליח, דאין בו טעם כל כך אחר ששהה שלשה ימים במלח, כדלקמן. כשלמים "והנותר מבשר זבח השלמים" וגו', טפי לא אשכחן דמקרי בשר. **כל שהוא משום תשעה באב** — כגון סעודה המפסיק בה. **כל שאינו משום תשעה באב** — כגון סעודה המפסיק בה בתענית צבור, אי נמי סעודה שאינו מפסיק בה. הכי גרסינן: **ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ** — ולא גרסינן בשר. כלומר, אפילו בשעת סעודה המפסיק מותר לרחוץ, הואיל ומותר לאכול. **אסור באכילה ובשתיה** — הני אין נוהגין באבל, דקא חשיב נמי איסורים שנוהגין בו לבד מהני דנהיגי באבל: רחיצה סיכה ונעילה כו'. **ואסור לקרות בתורה כו'** — דכתיב בהו "משמחי לב". **במקום שאינו** רגיל לקרות — דכיון דלא ידע — אית ליה צערא. **עד כמה** — הוי בשר גמור, דלא הוי בשר מליח — כל זמן שהוא כשלמים, שלא שהה במלחו אלא שני ימים ולילה אחד, כזמן אכילת שלמים. ולהכי נקט כשלמים, דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאקרי "בשר", דכתיב (ויקרא ז) "והנותר מבשר זבח השלמים" וגו'. טפי לא אשכחן דמקרי בשר, שהטעם נפסל אחרי שנים ושלשה ימים. **יין מגתו** — חדש ומתוק, ואינו טוב כיין ישן, ומשלשל ומזיק. **תוסס** — רותח. **אין בו משום גילוי** — שאין נחש שותתהו, כי יברח מרתיחתו.

בין

תוספות

ותרוייהו לקולא – כלומר, תרוייהו כדרבי מאיר דאמר מראש חדש ועד התענית, וכרבן שמעון בן גמליאל דאמר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד, הלכה כתרוייהו לקולא. כלומר, דאינו אסור אלא אותה שבת בלבד כרבן שמעון בן גמליאל, ודוקא [עד] התענית, אבל לאחר התענית – מותר, דהלכה כרבי מאיר דאמר דאינו אסור אלא עד התענית. ואף על גב דשלחו משמיה דר' יוחנן דכלי פשתן מותר לכבס במועד – מכל מקום החמיר לנו מורינו רש"י לתת סדינין שלנו לכובס אותה שבוע שהיה בה תשעה באב קודם התענית. אבל היכא דחל תשעה באב בחמישי בשבת – מותר לכבס ולספר מחצות ואילך מפני כבוד השבת, דאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת.

ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין – פירוש שני תבשילין: רוצה לומר בשתי קדירות, כגון שקורין העולם אבלנו שני מינים, שקורין מיישו"ן. אבל אין לאסור לאכול תבשיל שעושין מבצלים ומגבינה ומביצים, דאף על גב דאין רגילין העולם לאכול בצלים חיין, כדאמר בעירובין (כט,א): אכל בצל והשכים ומת וכו', שקשין לכל גופו של אדם כחרבות – אף על פי כן, מאחר שאין עושין מהם תבשיל בעצמו אם לא ישימו או שומן או שום דבר שנותן בהם טעם – אינו קרוי תבשיל כדי לאסור הביצים שמשימין עמהם. אבל מן גבינה המבושל בקדירה אין חששא לאכול, דכל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי, כמו חלב, כמו גבינה, כמו תפוחים – אין בהם תורת בשול כלל וכלל. **ואם** היה רגיל לסעוד בעשר יסעוד בחמשה – צריך למעט בכבודו. **ואף על גב** דקאמר התלמוד דבשר מליח מותר כל זמן שאינו כשלמים, כלומר שעבר יותר משני ימים משחיטתו – אפילו הכי לדידן אסור לאכול בשר, אפילו מלוח, מזמן מרובה, כיון דאנו רגילים לאכול בשר מליח. וכן צריך למעט בשתייתו, שאם היה רגיל לשתות עשרה כוסות משכר או ממשקה אחר – לא ישתה כי אם חמשה. וצריך לשנות מקומו שהוא רגיל לאכול בו, כמו שהיה מנהגו של רבי יהודה בר' אילעאי, שישב ואכל ערב תשעה באב בין תנור לכיריים, מקום שהיה מנוול.

כל

מ"חַגָּה". וּמַאן דְּאָמַר כּוּלּוֹ אָסוּר מ"חָדְשָׁה". וּמַאן דְּאָמַר כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ אָסוּר מִ"שַׁבַּתָּה". אָמַר רָבָא: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאָמַר רָבָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. וְתַרְוַיְיהוּ לְקוּלָּא, וּצְרִיכָא. דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, הָוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ. קָמַשְׁמַע לָן: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הָוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו. קָמַשְׁמַע לָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. "עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין, כּו'". אָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה מוּתָּר. וְאָמַר רַב יְהוּדָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בַּסְּעוּדָה הַמַּפְסִיק בָּהּ, אֲבָל בַּסְּעוּדָה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק בָּהּ, מוּתָּר. וְתַרְוַיְיהוּ לְקוּלָּא, וּצְרִיכָא. דְּאִי אַשְׁמְעִינַן בַּסְּעוּדָה הַמַּפְסִיק בָּהּ, הָוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה. קָמַשְׁמַע לָן: מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה. וְאִי אַשְׁמְעִינַן מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, הָוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ בַּסְּעוּדָה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק בָּהּ. קָמַשְׁמַע לָן בַּסְּעוּדָה הַמַּפְסִיק בָּהּ. תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא קַמָּא, תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא בַּתְרָא. תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא בַּתְרָא: "הַסּוֹעֵד עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, אִם עָתִיד לִסְעוֹד סְעוּדָה אַחֶרֶת, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן. וְאִם לָאו, אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן". תַּנְיָא כְּלִישָׁנָא קַמָּא: "עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין. לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יְשַׁנֶּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: כֵּיצַד מְשַׁנֶּה? אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל שְׁנֵי תַבְשִׁילִין, יֹאכַל מִין אֶחָד, וְאִם הָיָה רָגִיל לִסְעוֹד בַּעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, סוֹעֵד בַּחֲמִשָּׁה. הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת, שׁוֹתֶה חֲמִשָּׁה כּוֹסוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, אֲבָל מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה מוּתָּר". תַּנְיָא אִידָּךְ: "עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין. לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יְשַׁנֶּה, וּמְמַעֵט בְּבָשָׂר וּבְיַיִן. כֵּיצַד מְמַעֵט? אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל לִיטְרָא בָּשָׂר, יֹאכַל חֲצִי לִיטְרָא. הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת לוֹג יַיִן, יִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן. וְאִם אֵינוֹ רָגִיל כָּל עִיקָּר, אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל צְנוֹן אוֹ מְלִיחַ אַחַר סְעוּדָתוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ". תַּנְיָא אִידָּךְ: "כָּל שֶׁהוּא מִשּׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאָסוּר לִרְחוֹץ. כָּל שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאָסוּר לִרְחוֹץ". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם אָבִיו: כָּל שָׁעָה שֶׁמּוּתָּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר מוּתָּר לִרְחוֹץ". תָּנוּ רַבָּנַן: "כָּל מִצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּאָבֵל נוֹהֲגוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב: אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה, וּבְסִיכָה, וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל, וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. וְאָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים, וּבַכְּתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה, בַּתַּלְמוּד, וּבַמִּדְרָשׁ, וּבַהֲלָכוֹת וּבָאַגָּדוֹת. אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְשׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת. וְקוֹרֵא בַּקִּינוֹת, בְּאִיּוֹב, וּבַדְּבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִין, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים, מְשַׂמְּחֵי לֵב'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף אֵינוֹ קוֹרֵא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְאֵינוֹ שׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת. אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּאִיּוֹב, וּבַקִּינוֹת, וּבַדְּבָרִים הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָהוּ. וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטֵלִים בּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים, מְשַׂמְּחֵי לֵב'". "לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן". תָּנָא: "אֲבָל אוֹכֵל הוּא בָּשָׂר מָלִיחַ וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ". בָּשָׂר מָלִיחַ עַד כַּמָּה? אָמַר רַב חִינְנָא בַּר כָּהֲנָא מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: כָּל זְמַן שֶׁהוּא כִּשְׁלָמִים. וְיַיִן מִגִּתּוֹ עַד כַּמָּה? כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס. תָּנָא: "יַיִן תּוֹסֵס אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי. וְכַמָּה תְּסִיסָתוֹ? שְׁלֹשָׁה יָמִים". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי: עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב מְבִיאִין לוֹ פַּת חַרֵבָה בְּמֶלַח, וְיוֹשֵׁב

בין

תוספות

כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם – כלומר באותה מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם. וחייב אדם לצער ולמעט בבבודו ובהנאותיו, שאם היה רגיל לשכב על שני כרים – לא ישכב כי אם על אחד. אבל עוברות ומניקות אינן חייבות בולי האי, שאינם יכולות להצטער בעצמן. ואוכלין סעודה המפסקת מבעוד יום, וכן (נמי) ביום הכפורים (נמי) צריך לסעוד מבעוד יום, דתוספת יום הכפורים מן התורה כדכתיב (ויקרא כג) "מערב ועד ערב" וכתיב "בעצם היום הזה" (שם). אבל מכל מקום אין לאסור לשתות משאכל סעודה מפסקת ועדיין הוי היום גדול, דמשמע בירושלמי דר' יוסי איקלע לבצרה, אכל סעודה מפסקת אתא לגבי דריש כנישתא והוה סעיד. אמר ליה ההוא ריש כנישתא: סעוד אצלי, אמר ליה: אכלית ואפסקית. אמר לו: אשגח עלי, דלא לימרון הדין גברא לא אשגח עליה – אכל מכל עיגול פתית, ואבל מכל תבשיל וחבשיל חד פת, ושתה מכל חבית חד כסא. והכי הלכתא: אם עדיין היום גדול לאחר שאכל סעודה המפסקת מותר לשתות אפילו ערב יום הכפורים, וכל שכן ערב תשעה באב.

אמר רבא הלכה כתנא דידן ולא הודו לו חכמים – פירוש: שאין צריך לכפות המטה. והאידנא דחיישינן לכשפים – לא עבדינן כפיית המטה, ואפילו באבל.

יום שהותרו השבטים לבא זה בזה – פירוש: דהיינו יום טוב.

יום שבו כלו מתי מדבר – כדאמרינן (במדרש איכה): כל תשעה באב היו עושין קבריזן ושובכין בתוכן, ולמחר הכרוז יוצא: הבדלו החיים. ואותה השנה שכלתה הגזרה – קמו כולם, והיו סבורים שמא טעו בחודש, עד שראו הלבנה מלאה – ואז ידעו שכלתה הגזרה, ועשו יום טוב. ופירש רבנו שמואל בן מאיר (בבבא בתרא קבא,א): כל הארבעים שנים לא היו מתים אלא בתשעה באב, ובכל תשעה באב היו מתים עשרים ואחד אלף ופרוטרוט, ומפרש התם דאותו פרוטרוט עולה לארבעים שנים חמשה עשר אלף. ויש מפרשים: שהיו מתים בכל יום, אך רוב המתים היו לעולם בתשעה באב. ובחמשה עשר באב פסקה הגזרה ולא מתו כלל, ועשו יום טוב.

תיקנו

בֵּין תַּנּוּר לַכִּירַיִם, וְאוֹכֵל, וְשׁוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתוֹן שֶׁל מַיִם, וְדוֹמֶה כְּמִי שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו. תְּנַן הָתָם: "מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, עוֹשִׂין. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין. וּבְכָל מָקוֹם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּטֵלִים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לְעוֹלָם יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ כְּתַלְמִיד חָכָם". תַּנְיָא נַמִי הָכִי: "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לְעוֹלָם יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ כְּתַלְמִיד חָכָם, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַנֶּה". תַּנְיָא אִידָּךְ: "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בְּאָב כְּאִילּוּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב וְאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְגִילוּ בָהּ, כָּל אֹהֲבֶיהָ: שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ, כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ'. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, וְשֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ". תַּנְיָא נַמִי הָכִי: "כָּל הָאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: 'וַתְּהִי עֲוֹנוֹתָם עַל עַצְמוֹתָם'". "רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּכִפְּיַית הַמִּטָּה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים". תַּנְיָא: "אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: לִדְבָרֶיךָ, עוּבָּרוֹת וּמֵנִיקוֹת מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן? אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּיָכוֹל". תַּנְיָא נַמִי הָכִי: "מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּשֶׁאֵינוֹ יָכוֹל. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּיָכוֹל". מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ שְׁאָר מִטּוֹת, כִּדְתַנְיָא: "כְּשֶׁאָמְרוּ לְכִפּוֹת הַמִּטָּה, לֹא מִטָּתוֹ בִּלְבַד הוּא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת כּוּלָּן הוּא כּוֹפֶה". אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא כְּתַנָּא דִּידָן, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים כָּל עִיקָּר. "אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְכִיּוֹם הַכִּפּוּרִים". בְּשִׁלְמָא יוֹם הַכִּפּוּרִים, מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ סְלִיחָה וּמְחִילָה, יוֹם שֶׁנִּיתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת. אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מַאי הִיא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: יוֹם שֶׁהוּתְּרוּ שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה. מַאי דְּרוּשׁ? "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד, וגו'". דָּבָר זֶה לֹא יֵהָא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה. אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב נַחְמָן: יוֹם שֶׁהוּתַּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה, לֵאמֹר: אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה". מַאי דְּרוּשׁ? אָמַר רַב: "מִמֶּנּוּ", וְלֹא מִבְּנֵינוּ. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יוֹם שֶׁכָּלוּ בוֹ מֵתֵי מִדְבָּר. דְּאָמַר מָר: עַד שֶׁלֹּא כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר, לֹא הָיָה דִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת, וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי". אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר. עוּלָּא אָמַר: יוֹם שֶׁבִּיטֵּל הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה פְּרוֹסְדִיּוֹת שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבָעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לֶרֶגֶל, וְאָמַר:

לאיזה

בין תנור לכיריים — מקום מנוול שבבית. **אינו רואה סימן ברכה** — מאותה מלאכה. **כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם** — בתשעה באב, כלומר בסעודה המפסיק בה. **עוברות ומניקות** — שאינן יכולות לישן על גבי קרקע. **ביכול** — שאפשר לו. **מאי בינייהו** — כיון דזה מודה לו ביכול, וזה מודה לו בשאינו יכול. **שאר מטות** — שבבית, שאינו שוכב בהן. ר' יהודה דמחייב במתניתין בכפיית המטה — קמחייב נמי ביכול בשאר מטות. ורבנן סברי: מטתו כופה ולא שאר מטות, וכדתניא גבי אבל. **שניתנו בו לוחות אחרונות** — שבשבעה עשר בתמוז ירד משה מן ההר תחלה ושיבר את הלוחות, ובשמונה עשר טחן את העגל, ודן את הפושעים, ועלה למרום. נשתהה שם שמונים יום, ארבעים יום עמד בתפלה, דכתיב (דברים ט) "ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה", וארבעים יום עמד בבראשונה. חשוב משבעה עשר בתמוז עד יום הכפורים — והוו להו שמונים יום: שנים עשרה שנשתיירו מתמוז דהוא חסר, ושלשים דאב, ותשעה ועשרים דאלול — הרי אחד ושבעים, ותשעה דתשרי — הרי שמונים יום. וליל צום השלים כנגד לילו של שבעה עשר תמוז דלא הוה בחורשבניה, דהא נפק ליה כבר בשעה שעלה — השתא הוי להו שמונים שלמין, לילה ויום. ובוקר יום כפור ירד, שהוא עשרה בתשרי. ואותו היום נקבע ליום כפור — להודיע שמחל וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ועל כן נקבע צום כפור בעשרה בתשרי, כך שמעתי. **שהותרו שבטים לבא זה בזה** — דרחמנא אמר "וכל בת יורשת נחלה" וגו' (במדבר לו), וכתיב (בראשית) "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, כי איש בנחלתו ידבקו בני ישראל", ועמדו והתירו דבר זה בחמשה עשר באב. **זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו'** — "זה" מיעוט הוא. כלומר, לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה, בדור של בנות צלפחד. **לבא בקהל** — לישא נשים, לפי שנשבעו ישראל מלהינשא להם, כדכתיב בשופטים (כא). **ממנו** — מיעוט הוא, דכתיב "איש ממנו לא יתן בתו לבנימין" — לא גזרו אלא מהם (ממנו), אבל מבניהם לא גזרו. **שכלו מתי מדבר** — דתניא: כל ארבעים שנה שהיו במדבר, בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר: צאו לחפור. והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר, וישן בו, שמא ימות קודם שיחפור. ולמחר הכרוז יוצא וקורא: יבדלו חיים מן המתים! וכל שהיה בו נפש חיים — היה עומד ויוצא. וכל שנה היו עושין כן, ובשנת ארבעים שנה עשו, ולמחר עמדו כולן חיים. וכיון שראו כך, תמהו ואמרו: שמא טעינו בחשבון החדש? חזרו וישבו בקבריזן בלילות עד ליל חמשה עשר, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בחמשה עשר, ולא מת אחד מהם — ידעו שחשבון חדש מכוון, וכבר ארבעים שנה של גזרה נשלמו, קבעו אותו הדור לאותו היום יום טוב. **דאמר מר כו'** — לפיכך יום טוב הוא. **לא היה הדבור עם משה** — ביחוד וחיבה, דכתיב "וידבר ה' אלי לאמר" — אלי נתייחד הדיבור. ואף על גב דמקמי הכי כתיבי קראי בהו "וידבר", איכא דאמרי: לא היה פה אל פה, אלא בחזיון לילה. גמגום.

לאיזה

בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם שהוא המקום המנוול ביותר בבית, וְאוֹכֵל את הפת וְשׁוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם, וְדוֹמֶה ברוב צערו ואבלו על חורבן הבית כְּמִי שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו.

הגמרא ממשיכה בביאור דיני תשעה באב, ומביאה משנה בענין מלאכה ביום זה: תְּנַן הָתָם בפסחים (נד:), מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, עוֹשִׂין – מותרים לעשות מלאכה, וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין. וּבְכָל מָקוֹם אף שעושים מלאכה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּטֵלִים ממנה כדי להתאבל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְעוֹלָם יַעֲשֶׂה כָּל אָדָם עַצְמוֹ כְּתַלְמִיד חָכָם בענין זה. תַּנְיָא בברייתא נַמִּי הָכִי לענין תעניות על מיעוט גשמים, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְעוֹלָם יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ כְּתַלְמִיד חָכָם, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַנֶּה בתעניות הראשונות, שרק תלמיד חכם מתענה בהם (לעיל י:).

ברייתא נוספת בענין האבילות בתשעה באב באכילה ושתיה ובמלאכה: תַּנְיָא אִידָּךְ – בברייתא אחרת, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, חמור עוונו כְּאִילּוּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שאסור מן התורה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם מאותה מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב וְאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ לעתיד לבוא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו י) 'שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל אוֹהֲבֶיהָ, שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ', מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, וְשֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו גם בברייתא אחרת, שחמור עונו של מי שאינו מתאבל על ירושלים, כָּל הָאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׁוֹתֶה יַיִן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, כלומר בסעודה המפסקת שלפניו, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'וְהִי עֲוֹנֹתָם עַל עַצְמוֹתָם', שעונותיו חקוקים על עצמותיו.

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בִּכְפִּיַּת הַמִּטָּה וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. ברייתא המביאה דין ודברים בין רבי יהודה לחכמים בענין זה: תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי יְהוּדָה, לְדִבְרֶיךָ שחייבים לכפות את המיטות, עוּבָּרוֹת וּמֵנִיקוֹת שאינן יכולות לישון על הקרקע מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן – מה יעשו. אָמַר לָהֶם, אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי חיוב זה אֶלָּא בְּיָכוֹל ולא במי שאינו יכול.

ברייתא המחדשת שגם דעת חכמים כך: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כך גם בברייתא אחרת, מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּשֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לישון על הקרקע שפטור, וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּיָכוֹל שחייב. שואלת הגמרא: אם כן מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין רבי יהודה לחכמים. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – ההבדל ביניהם הוא בדין שֶׁאֵר מִטּוֹת שבבית שאינו שוכב עליהן, שרבי יהודה מחייב כפייתן, וחכמים פוטרים. וכִדְתַנְיָא בברייתא לענין אבל, כְּשֶׁאָמְרוּ שעל האבל לִכְפּוֹת הַמִּטָּה, לֹא מִטָּתוֹ בִּלְבָד הוּא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת כּוּלָּן הוּא כּוֹפֶה, וסבר רבי יהודה שדין תשעה באב כדין אבל.

ההלכה בענין זה: אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא כְּתַנָּא דִּידָן – של משנתינו, שאמר וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים, והיינו שלא הודו לרבי יהודה כָּל עִיקָּר, ואין חיוב לכפות המיטה אף במיטתו, ואף כשיכול לישון על הקרקע.

שנינו במשנה: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְכְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

מבררת הגמרא: כְּשִׁלְמָא – אמנם מובן שיום הַכִּפּוּרִים נחשב ליום טוב מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ – שיש בו סְלִיחָה וּמְחִילָה לעונותיהם של ישראל, שנאמר (ויקרא טז כט-ל) 'בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ וגו', כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם', והוא גם יום שֶׁנִּיתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת לאחר שסלח להם ה' על חטא העגל, שמטעם זה נקבע יום הסליחה והכפרה באותו יום. אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מַאי הִיא – מה היה בו שנקבע ליום טוב.

משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הוא יום שֶׁהוּתְּרוּ בו שְׁבָטִים לָבוֹא זֶה בָּזֶה – להנשא בן שבט זה עם בת שבט אחר. שמתחילה כל אשה הראויה לרשת את נחלת אביה כגון שאין לה אחים, היתה אסורה להנשא לבן שבט אחר, כדי שלא תסוב נחלת אביה לשבט השני על ידי שירשוה בעלה או בניה (במדבר לו ח-ט), ובחמשה עשר באב התירו חכמים איסור זה, ולכן קבעוהו ליום טוב. מבררת הגמרא: מַאי דְּרוּשׁ – מה דרשו חכמים שהתירו איסור זה. משיבה הגמרא: דרשו מה שנאמר בו (שם לו ו) 'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד' וגו', ו'זה הדבר' הוא מיעוט, שדָּבָר זֶה שאסור להנשא לשבט אחר לֹא יֵהָא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה של בנות צלפחד ובאי הארץ, אך לאחריו אין איסור בדבר.

דבר נוסף שאירע ביום זה: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב נַחְמָן, יום זה הוא יוֹם שֶׁהוּתַּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִן לָבוֹא [להנשא] בַּקָּהָל, שמתחילה קיבלו עליהם כל שבטי ישראל שלא להשיא בנותיהם לבני שבט בנימין מחמת מעשה הפילגש בגבעה (שופטים יט), שֶׁנֶּאֱמַר (שם כא א) 'וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה'. מבררת הגמרא: מַאי דְּרוּשׁ – מה דרשו חכמים להתיר איסור זה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב, דרשו מתיבת 'מִמֶּנּוּ' שיש לדייק וְלֹא מִבָּנֵינוּ, שנשבעו רק שהם לא ישיאו בנותיהם לבני שבט בנימין, ולא נשבעו שבניהם לא יתנו מבנותיהם.

דבר נוסף אירע בט"ו באב: (אָמַר) רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יום זה הוא יוֹם שֶׁכָּלוּ בּוֹ למות מֵתֵי מִדְבָּר שמתו בעון המרגלים, והיה זה בשנת הארבעים בחמשה עשר באב, וקבעוהו ליום טוב משום דְּאָמַר מַר – אחד החכמים, עַד שֶׁלֹּא כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר לֹא הָיָה דִּבּוּר השכינה עִם מֹשֶׁה ביחוד וחיבה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב טז-יז) 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִّלְחָמָה לָמוּת, וגו' וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי', כלומר שרק אז אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר ביחוד וחיבה, ולא קודם לכן.

דבר נוסף: עוּלָּא אָמַר, יום זה הוא יוֹם שֶׁבִּיטֵּל הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה מלך ישראל את הַפְּרוֹסְדָּיוֹת [שומרים] שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים לשמור שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לְרֶגֶל, וְאָמַר,

---

המשך ביאור למס' תענית ליום חמישי עמ' א

נֶאֱמָנִים, יִהְיוּ מַפְתֵּחוֹת שלו מְסוּרוֹת לְךָ, וּיְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה כדי שלא יקחום האויבים ויחללו ממון ההקדש, וְיָצְתָה בְּעַיִן פִּיסַּת [כף] יָד וְקִיבְלָתַן מֵהֶם, וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר, שלא יכריחום האויבים לגלות מקום גניזת ממון ההקדש. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא (ישעיה כב א-ב) 'מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אֵיפוֹא כִּי עָלִית כּוּלָּךְ לַגַּגּוֹת, תְּשׁוּאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חֲלָלֵי חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה', כלומר שירושלים שהיא גיא שהכל מסתכלים בו, והיא עיר הומיה ועליזה ומלאה תשואות קול אדם, מה היה לך עתה כשבאו עליך האויבים והכהנים עלו לגג ההיכל ולא מתו בחרב או במלחמה אלא בקפיצה לאש. ואַף בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶאֱמַר בהמשך (שם כב ה) 'מְקַרְקַר קִיר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר', כלומר שה' מקונן וזועק על הר ציון ששמם.

שנינו במשנה: מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה כו'.

אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ [בנו] דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ [בשמו] דְּרַב, כְּשֵׁם שֶׁמִּשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה מחמת הדברים הרעים שאירעו בחודש זה, וכפי ששנינו במשנה, כָּךְ מִשֶּׁנִּכְנַס אֲדָר מַרְבִּין בְּשִׂמְחָה מפני הניסים שאירעו בו ובחודש שלאחריו.

לְאֵיזֶה מן הדברים שֶׁיִּרְצוּ יַעֲלוּ, כלומר או יעלו לרגל לבית המקדש, או ח"ו לעבוד את עגלי הזהב שהעמיד ירבעם. וכיון שבו ניתן להם לעלות לרגל קבעוהו ליום טוב.

דבר נוסף שאירע ביום זה: רַב מַתְּנָה אָמַר, הוא יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ חֲרוּגֵי העיר בֵּיתָר לִקְבוּרָה, לאחר שנהרגו על ידי הרומאים, כעונש על שהכו את משרתי בת הקיסר, על שנטלו מהם עץ ארז שהיה נטוע למזל טוב כדי לתקן את מרכבתה (גיטין נז.), וזמן רב לא ניתנו לקבורה (ירושלמי פ"ד ה"ה), ובט"ו באב ניתנו לקבורה, ולכן קבעוהו ליום טוב.

דבר שתיקנו להודאה על כך: וְאָמַר רַב מַתְּנָה, אוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ חֲרוּגֵי בֵּיתָר לִקְבוּרָה, תִּקְּנוּ חכמים בְּיַבְנֶה את ברכת הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב שבברכת המזון, והיא שבח לה' הטוב והמטיב, ומשבחים בלשון 'הַטּוֹב' על שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, 'וְהַמֵּטִיב' על שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה.

דבר נוסף שאירע באותו יום: רָבָה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם, הוא יוֹם שֶׁפָּסְקוּ מִלְּכָרוֹת עֲצִים לַמַּעֲרָכָה שעל המזבח, (תניא) [דְּתַנְיָא] בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בָּאָב וְאֵילָךְ תָּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה, ומאותו יום לֹא הָיוּ כוֹרְתִין עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, לְפִי שֶׁאֵינָן יְבֵשִׁין מן הלחלוחית שבהם על ידי החמה, שאין בה כח לייבשם, ודרך עצים לחים לגדל תולעים, ועץ שיש בו תולעת פסול למערכה (מידות פ"ב מ"ה), ושמחו שזכו להשלים מצוה גדולה זו, ולכן קבעוהו ליום טוב.

כמה דברים שנאמרו על יום זה: אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא, וְקָרוּ לֵיהּ – היו קוראים לאותו יום 'יוֹם תְּבַר מַגָּל' [שבירת הגרזן], שאין בו צורך לחטוב עצים, כדי לזכור את השמחה שזכו להשלים את המצוה. וּמִכָּאן – מיום ט"ו באב וְאֵילָךְ שהלילות מתארכים, דְּמוֹסִיף לעסוק בתורה גם בלילות, יוֹסִיף חיים על חייו. וּדְלֹא מוֹסִיף (יָאסֵף). מבררת הגמרא: (תָּנֵי רַב יוֹסֵף) מַאי – מה הפירוש 'יָאסֵף'. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, תִּקְבְּרֵיהּ אִימֵּיהּ – תקברנו אמו, כלומר ימות קודם זמנו.

שנינו במשנה: שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם כו' יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו.

ברייתא המבארת את דברי המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, אף הנשים החשובות היו שואלות בגדי לבן כל אחת מזו שלמטה הימנה, בַּת מֶלֶךְ שׁוֹאֶלֶת מִבַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבַת כֹּהֵן גָּדוֹל שואלת מִבַּת סָגָן כהן גדול, וּבַת סָגָן כהן גדול שואלת מִבַּת כהן מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה, וּבַת כהן מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה שואלת מִבַּת כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְכָל בנות יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲלִין זֶה מִזֶּה אף מי שיש לה בגדי לבן משלה, כְּדֵי שֶׁלֹּא (יתבייש) [לְבַיֵּשׁ] אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, שמתוך שכולן שואלות לא ניכר מי שואלת מפני שאין לה ומי מפני התקנה.

שנינו במשנה: כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה.

מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לא רק הבגדים השאולים טעונים טבילה, אלא אֲפִילּוּ המִקּוּפָּלִין ומונָחִין בְּקוּפְּסָא טעונים טבילה, שלא לבייש את אלו שבגדיהן אכן טעונים טבילה.

שנינו במשנה: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים.

מוסיפה הברייתא: תָּנָא בברייתא מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה היה נִפְנֶה לְשָׁם כדי למצוא זיווגו.

שנינו במשנה: מְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן הָיוּ אוֹמְרוֹת בָּחוּר וכו'.

ברייתא המוסיפה על דברי המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, יְפֵיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן מַה הָיוּ אוֹמְרוֹת כאשר היו חולות בכרמים, תְּנוּ עֵינֵיכֶם לְיוֹפִי, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נישאת אֶלָּא לְיוֹפִי. וּמְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן מַה הָיוּ אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם לַמִּשְׁפָּחָה, לְפִי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נישאת אֶלָּא לְהוֹלִיד בָּנִים, ואם בניכם יהיו מיוחסים הכל ירצו להינשא להם, בין אם יהיו בנים ובין בנות. וּמְכוֹעָרוֹת שֶׁבָּהֶם מַה הָיוּ אוֹמְרוֹת, קְחוּ מִקַּחֲכֶם שהוא האשה שאתם נושאים לְשׁוּם שָׁמַיִם – לשם מצוה ולא ליופי או ליחוס, וּבַלְּבַד שֶׁתְּעַטְּרוּנוּ בִּזְהוּבִים [תכשיטים] לאחר הנישואין.

אגב הזכרת המחולות בענין ט"ו באב, מביאה הגמרא מאמר שמוזכר בו המחול: אָמַר עוּלָּא בִּירְאָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בגאולה העתידה מָחוֹל [מעגל] לַצַּדִּיקִים וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם, ויעשה דבר זה בְּגַן עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ על ה', ואומר 'זה ה' קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו', שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כה ט) 'וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ'.

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

... זה מזמן שנתתי אל לבי, מה זה עשה ה' ככה לעמנו בני ישראל, בהתבונן בהמצב הירוד בענין זהירות בדיני וחוקי טהרת המשפחה, וכמציין גם כת"ר לכ"מ, שאף שכשר הוא וכו' וביותר קשה בהנוגע לארצוה"ב, שכנראה במוחש השגחה העליונה הביאה לכאן רוב מנין ורוב בנין של בנ"י ותורה מתפשטת מכאן וכו', והרי פשיטא דאין להתנחם במרז"ל דבעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא ובן הנדה ה"ה (לחד מ"ד) עז פנים (כלה רבתי רפ"ב).

אבל התבוננתי בדין הברור לכל הדיעות, אשר טבילת נדה אין צריכה כוונה כלל, והרי דוקא בארצוה"ב נפוץ ביותר וביותר הענין דרחיצה בנהרות ובימים, ולא רק בימות הקיץ, אלא לעתים תכופות גם בימות החורף, נוסף על הרחיצה במקום אסיפת מים רבים יותר מארבעים סאה פי כמה ובפרט שגם אמת המים מהנהר, לפעמים קרובות, מעורבת בהם או מי מעין.

ואף שפשוט שאין לפרסם הנ"ל ולא רק בפני עמי הארץ אלא גם לאלו שבדרגא עליונה מהם, אבל ביחד עם זה אין לדחות ח"ו כו"כ מבני ובנות ישראל משידוכין למשפחות יראי ה' וחרדים לדברו, אפילו באם היתה ידיעה ברורה שלא נזהרים בטהרת מקוה בפרסום, ועאכו"כ במקום שאין כאן אלא השערה, וק"ל.

רש"י

לאיזה שירצה יעלו — הושע בן אלה רשע היה, דכתיב (מלכים ב יז) "ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל", והיינו דקאמר "רק" — שבטל את הפרוסדאות, ואמר: לאיזה שירצו יעלו. **הרוני ביתר** — בפרק "הניזקין" (גיטין נז,א). **מלכרות** — לפי שהן לחין, ומאותו הזמן אין כח בחמה לייבשן. והיישינן מפני התולעת, לפי שעץ שיש בו תולעת פסול למערכה, כדאמרינן (מדות פרק ב' משנה ה'). **יום תבר מגל** — שבירת הגרזן, שפסק החוטב מלחטוב עצים. **מבאן ואילך** — מחמשה עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה — יוסיף חיים על חייו. **דלא יוסיף** — לעסוק בתורה בלילות. **תקבריה אימיה** — כלומר: ימות בלא עתו. **בת מלך** — אף על פי שהיה לה — שואלת מבת כהן גדול בו', שלא לבייש את השואלת מתוך שאין לה. **מבת כהן גדול** — שהוא קרוב וסמוך למלכות. **סגן** — כהן חשוב, ממונה תחת כהן גדול להיות תחתיו ביום הכפורים. אם יארע פסול בכהן גדול ביום הכפורים — ישמש זה הסגן תחתיו. **משוח מלחמה** — הוא הכהן המכריז במלחמה "מי האיש הירא ורך הלבב" וגו' (דברים כ). **אפילו מקופלין ומונחין בקופסא** = *אישקוריי"ן. **צריכין טבילה**. כולן, שלא לבייש את שצריכה טבילה. **שאין אשה אלא לבנים** — אם בנ"ל יהיו מיוחסין הכל קופצין עליהם, בין זכרים בין נקבות. **על מנת שתעטרונו בזהובים** — שאחרי הנישואין תתנו לנו תכשיטין. ומילתא בעלמא הוא דאמרי, כלומר: ובלבד שתתנו לנו מלבושים נאים. **מחול** — סביב, לשון "מחול הכרם" (כלאים פרק רביעי משנה א'). **מראה באצבעו** — ואומר: זה ה' קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

תוספות

תיקנו ביבנה הטוב והמטיב – פירוש: בברכת המזון. ומשום הכי תקנו יותר על היין "הטוב והמטיב" טפי מבשאר דברים, לפי שהיו [כמו] גדר בכרם, ולא נסרחו.

יום חבר מגל – פירוש: שמונעין מלכרות עצים למערכה. פירוש: משום שחלש כחה של חמה, ומגדלין התולעים באילנות, ועצים מתולעים פסולים למערכה. כדאמר [במדות] (פרק ב משנה ה') שהכהנים בעלי מומין הם מנקרים העצים ומסירין העצים מתולעים, שפסולות למערכה.

דלא מוסיף יאסף – פירוש: אותו שאינו מוסיף מן הלילות על הימים – יאסף. **מאי** יאסף תקבריה אימיה – תימה: וכי היה מסופק מאי יאסף? אלא נראה לומר דלא מוסיף יסיף ומיהא קבעי גמרא מאי יסיף, אבל לעולם הוה ידע דיאסף הוא לשון מיתה, כדכתיב (בראשית מט) "ויגוע ויאסף אל עמיו". **כל** אחד ואחד מראה הקדוש ברוך הוא באצבעו, שנאמר "הנה אלהינו זה קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו".

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצוּ יַעֲלוּ. רַב מַתְּנָה אָמַר: יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הָרוּגֵי בֵיתָר לִקְבוּרָה. וְאָמַר רַב מַתְּנָה: אוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ הָרוּגֵי בֵיתָר לִקְבוּרָה תִּקְּנוּ בְּיַבְנֶה "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". "הַטּוֹב" שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ. "וְהַמֵּטִיב" שֶׁנִּתְּנוּ לִקְבוּרָה. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: יוֹם שֶׁפָּסְקוּ מִלְּכָרוֹת עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, דְּתַנְיָא: "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְאֵילָךְ תֵּשֵׁשׁ כּוֹחָהּ שֶׁל חַמָּה, וְלֹא הָיוּ כּוֹרְתִין עֵצִים לַמַּעֲרָכָה, לְפִי שֶׁאֵינָן יְבֵשִׁין". אָמַר רַב מְנַשְּׁיָא: וְקָרוּ לֵיהּ יוֹם תְּבַר מַגָּל. מִכָּאן וְאֵילָךְ דְּמוֹסִיף יוֹסִיף, וּדְלָא מוֹסִיף יֵאָסֵף. מַאי "יֵאָסֵף"? אָמַר רַב יוֹסֵף: תִּקְבְּרֵיהּ אִימֵּיהּ. "שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, כּוּ'". תָּנוּ רַבָּנַן: "בַּת מֶלֶךְ שׁוֹאֶלֶת מִבַּת כֹּהֵן גָּדוֹל, בַּת כֹּהֵן גָּדוֹל מִבַּת סָגָן, וּבַת סָגָן מִבַּת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וּבַת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה מִבַּת כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְכָל יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲלִין זֶה מִזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ". "כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה". אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר: אֲפִילּוּ מְקוּפָּלִין וּמוּנָּחִין בְּקוּפְסָא. "בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים". תָּנָא: "מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה נִפְנֶה לְשָׁם". "מְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן הָיוּ אוֹמְרוֹת: 'בָּחוּר, וכו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "יְפֵיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן מָה הָיוּ אוֹמְרוֹת? 'תְּנוּ עֵינֵיכֶם לְיוֹפִי, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי'. מְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן מָה הָיוּ אוֹמְרוֹת? 'תְּנוּ עֵינֵיכֶם לַמִּשְׁפָּחָה, לְפִי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים'. מְכוֹעָרוֹת שֶׁבָּהֶם מָה הָיוּ אוֹמְרוֹת? 'קְחוּ מִקַּחֲכֶם לְשׁוּם שָׁמַיִם, וּבִלְבַד שֶׁתְּעַטְּרוּנוּ בִּזְהוּבִים'". אָמַר עוּלָּא בִּירָאָה אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם בְּגַן עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא: הִנֵּה, אֱלֹהֵינוּ זֶה; קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ. זֶה ה'; קִוִּינוּ לוֹ. נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ".

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מב' תמוז, וז"ע נתקבל גם שני הספרים אודותם כותב, ות"ח.

ויהי רצון אשר תכה"י יגרמו כ"א מבנ"י איש לרעהו נח"ר ושביעת רצונם הטוב, ואין טוב אלא תורה ועניני' שהרי נקראת היא תורת חיים הוראה בחיים הכוללת ומקיפה את כל החיים לפרטיהם באופן ממצה, והרי מובן זה הדבר וגם פשוט, כיון שניתנה מבורא עולם גדול והאדם עולם קטן, והרי היוצר אדם והעולם הוא מבין הטוב בשבילם.

בטח יודע מחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר ראש ישראל, ובטח יתועד בתוככי אנ"ש בימים אלו, ויהי רצון שיהי' רישומה של ההתועדות ניכר בהנוגע לפועל ועד לחיי היום יומים.

בת"ח בכבוד ובברכה לבשו"ט.

בס"ד. שיחת אור ליום ב' פרשת עקב, חמשה עשר באב ה'תשמ"ג.

בלתי מוגה

יג. בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת תַּעֲנִית - מָצִינוּ רִיבּוּי חִילּוּקִים בֵּין הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי לִירוּשַׁלְמִי, וְלֹא רַק בַּגְּמָרָא, אֶלָּא גַּם בַּמִּשְׁנָה. אַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל הַמִּשְׁנָה בַּבַּבְלִי וּבִירוּשַׁלְמִי שָׁוָה הִיא, שֶׁהֲרֵי גַּם הַמִּשְׁנָה שֶׁבְּתַלְמוּד בַּבְלִי נִלְמְדָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (בְּ"מַעֲרָבָא"), כִּדְלִקַּמָּן.

הַחִילּוּקִים שֶׁבֵּין הַבַּבְלִי לִירוּשַׁלְמִי - בַּמִּשְׁנָה דְּסִיּוּם מַסֶּכֶת תַּעֲנִית:

בַּמִּשְׁנָה שֶׁבְּבַבְלִי אִיתָא: "בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים, וּמֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִּתְהַלָּל, וְאוֹמֵר תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ, בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ".

אֲבָל הַמִּשְׁנָה שֶׁבִּירוּשַׁלְמִי שׁוֹנָה בְּכַמָּה פְּרָטִים, וְזֶה לְשׁוֹנָהּ: "בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים, וּמֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְגוֹ', בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ".

כְּלוֹמַר: בַּמִּשְׁנָה שֶׁבִּירוּשַׁלְמִי - (א) לֹא הוּבְאוּ הַפְּסוּקִים "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי גוֹ'", "וְאוֹמֵר תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ גוֹ'" - כְּבַמִּשְׁנָה שֶׁבַּבַּבְלִי, (ב) וְגַם בַּפָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" - לֹא הוּבְאוּ הַתֵּיבוֹת "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ" (כְּבַמִּשְׁנָה שֶׁבַּבַּבְלִי), אֶלָּא נִרְמְזוּ בְּתֵיבַת "וְגוֹ'" בִּלְבַד.

כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנָם רִיבּוּי חִילּוּקִים בֵּין הַבַּבְלִי לִירוּשַׁלְמִי - בַּגְּמָרָא שֶׁבְּסִיּוּם מַסֶּכֶת תַּעֲנִית:

א) סִיּוּם הַגְּמָרָא בַּבַּבְלִי הוּא: וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם בְּגַן־עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מַרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ". אֲבָל בַּיְּרוּשַׁלְמִי - לֹא הוּבָא כְּלָל עִנְיָן זֶה בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת תַּעֲנִית (אֶלָּא בְּמַסֶּכֶת מְגִילָּה (פרק ב הלכה ד), וְשָׁם דָּרְשׁוּ זֹאת מִפָּסוּק אַחֵר - "שִׂיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה, לְחוֹלָה כְּתִיב", מִלְּשׁוֹן מָחוֹל).

ב) בַּגְּמָרָא שֶׁבַּבַּבְלִי אִיתָא: "תָּנוּ רַבָּנַן יְפֵיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן מֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם לְיוֹפִי, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי. מְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן מֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם לַמִּשְׁפָּחָה, לְפִי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים. מְכוֹעָרוֹת שֶׁבָּהֶם מֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, קְחוּ מִקְּחֲכֶם לְשׁוּם שָׁמַיִם כוּ'".

וּבְגִירְסַת הָ"עֵין יַעֲקֹב" שָׁם: "תָּנוּ רַבָּנַן אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת הָיוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יְפֵיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּיּוֹפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי. מְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם בַּמִּשְׁפָּחָה לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים. עֲשִׁירוֹת שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן. מְכוֹעָרוֹת (וּלְגִירְסָא אַחֶרֶת - בֵּינוֹנִיּוֹת וַעֲנִיּוֹת) שֶׁבָּהֶן אוֹמְרוֹת, קְחוּ מִקְּחֲכֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם".

[וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַגִּירְסָא הַמְדוּיֶּקֶת הִיא - גִּירְסַת הָ"עֵין יַעֲקֹב":

יָדוּעַ שֶׁשִּׁינּוּי הַגִּירְסָאוֹת בַּבַּבְלִי הוּא פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר בַּיְּרוּשַׁלְמִי, וּבַבַּבְלִי גּוּפָא - בַּסְּדָרִים מוֹעֵד נָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר בְּסֵדֶר קָדָשִׁים. וְטַעַם הַדָּבָר - מִפְּנֵי שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת הָיָה לִימוּד הַבַּבְלִי רָגִיל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לִימוּד הַיְּרוּשַׁלְמִי (כִּי לְכָל־לְרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַלִּימוּד "לַאֲסוּקֵי שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָּא", וַהֲרֵי הֲלָכָה כַּבַּבְלִי), וּבַבַּבְלִי גּוּפָא - לִימוּד שְׁאָר הַסְּדָרִים הָיָה רָגִיל יוֹתֵר מִלִּימוּד סֵדֶר קָדָשִׁים (מִכֵּיוָן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין זֶה נוֹגֵעַ לַהֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה), וְלָכֵן, בְּאוֹתָם עִנְיָנִים שֶׁבָּהֶם הָיָה הַלִּימוּד רָגִיל יוֹתֵר - דִּיְּקוּ יוֹתֵר בְּבֵירוּר וְלִיבּוּן הַגִּירְסָא הַנְּכוֹנָה כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאוֹתָם עִנְיָנִים שֶׁבָּהֶם לֹא רַבּוּ כָּל כָּךְ הַלּוֹמְדִים, נִשְׁאֲרוּ יוֹתֵר שִׁינּוּיֵי גִּירְסָאוֹת.

וּבְנוֹגֵעַ לְעִנְיָנֵנוּ: לִימוּד "עֵין יַעֲקֹב" - אַגָּדוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - שַׁיָּךְ לְמִסְפָּר גָּדוֹל יוֹתֵר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁרוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁיֶּשְׁנָם יְהוּדִים פְּשׁוּטִים בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאֵיזוֹ סִיבָּה שֶׁתִּהְיֶה אֵינָם מוּכְשָׁרִים לִלְמוֹד שַׁ"ס, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לוֹמְדִים הֵם "עֵין יַעֲקֹב". וְכַיָּדוּעַ מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת לִלְמוֹד "עֵין יַעֲקֹב", כַּמּוּבָא גַּם בְּ'אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ' (סימן כ"ג) שֶׁיֵּשׁ לִלְמוֹד בְּכָל יְמוֹת הַחוֹל בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה "שֶׁהִיא אַגָּדָה שֶׁבְּסֵפֶר עֵין־יַעֲקֹב". וְנִמְצָא, שֶׁמִּסְפַּר הַיְּהוּדִים שֶׁלּוֹמְדִים "עֵין יַעֲקֹב" גָּדוֹל יוֹתֵר מִמִּסְפַּר הַיְּהוּדִים שֶׁלּוֹמְדִים שַׁ"ס. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁגִּרְסַת הַ"עֵין יַעֲקֹב" הִיא הַגִּירְסָא הַנְּכוֹנָה].

אֲבָל בַּיְּרוּשַׁלְמִי - הוּבְאוּ רַק בְּ' מִשְׁפָּחוֹת: "הַכְּאוּרוֹת ["כְּמוֹ כְּעוּרוֹת" — 'קָרְבַּן הָעֵדָה' שָׁם] הָיוּ אוֹמְרוֹת אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, וְהַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה".

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ בַּבַּבְלִי מְדוּבָּר אוֹדוֹת ג' אוֹ ד' סוּגֵי מִשְׁפָּחוֹת, וְאִילוּ בַּיְּרוּשַׁלְמִי מְדוּבָּר אוֹדוֹת בְּ' סוּגֵי מִשְׁפָּחוֹת בִּלְבַד - דְּלִכְאוֹרָה, מִכֵּיוָן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ ג' אוֹ ד' סוּגֵי מִשְׁפָּחוֹת [שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי פְּלוּגְתָּא בִּמְצִיאוּת], מַדּוּעַ הוּבְאוּ בַּיְּרוּשַׁלְמִי בְּ' סוּגֵי מִשְׁפָּחוֹת בִּלְבַד?

יד. נוֹסָף עַל הַשִּׁנּוּיִים שֶׁבֵּין הַבַּבְלִי לַיְּרוּשַׁלְמִי - יֶשְׁנָם בְּדִבְרֵי הַיְּרוּשַׁלְמִי כַּמָּה פְּרָטִים הַדּוֹרְשִׁים בֵּאוּר:

א) סִיּוּם מַסֶּכֶת תַּעֲנִית בַּיְּרוּשַׁלְמִי (בַּגְּמָרָא) הוּא: "וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ - זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן".

וְצָרִיךְ לְהָבִין: (א) לְשֵׁם מַה חוֹזֶרֶת הַגְּמָרָא עַל מַה שֶׁנֶּאֱמַר כְּבָר בַּמִּשְׁנָה? (ב) הַשִּׁנּוּיִים שֶׁבֵּין הַגְּמָרָא לַמִּשְׁנָה - (1) הוֹסָפַת הַתֵּיבוֹת "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ" (בַּפָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה") שֶׁלֹּא הוּבְאוּ בַּמִּשְׁנָה, (2) הוֹסָפַת תֵּיבַת "אָמֵן" ("שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן") שֶׁלֹּא הוּבְאָה בַּמִּשְׁנָה.

ב) בְּנוֹגֵעַ לְדִבְרֵיהֶן שֶׁל בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם - "הַכְּאוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, וְהַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" - צָרִיךְ לְהָבִין:

(א) "הַכְּאוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי" - הֲרֵי זֶה עִנְיָן שְׁלִילִי. וְלִכְאוֹרָה, כְּדֵי לְשַׁכְנֵעַ אֶת הַבָּחוּר שֶׁיִּרְצֶה לָשֵׂאת אוֹתָהּ לְאִשָּׁה, לֹא מַסְפִּיק לוֹמַר לוֹ עִנְיָן שְׁלִילִי בִּלְבַד - "אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ" בְּדָבָר מְסוּיָם, אֶלָּא בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר גַּם אֵיזֶה דָּבָר חִיּוּבִי, שֶׁכַּאֲשֶׁר יִתֵּן עֵינָיו בּוֹ - יִרְצֶה לְקַחְתָּהּ לְאִשָּׁה?!

(ב) "הַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" - וְלִכְאוֹרָה, "תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" מַתְאִים יוֹתֵר לַ"מְיוּחָסוֹת" (כִּדְאִיתָא בַּבַּבְלִי), וְאִילוּ בְּנוֹגֵעַ לַ"נָּאוֹת" - מַתְאִים יוֹתֵר לוֹמַר "תֵּן עֵינֶיךָ בַּיּוֹפִי" (כְּבַבַּבְלִי)?

יֵשׁ מְפָרְשִׁים (רְאֵה 'שִׁירֵי קָרְבָּן' כָּאן): "הַכִּי גָּרְסִינַן הַנָּאוֹת אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, וְהַמְיוּחָסוֹת אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, וְהַכְּעוּרוֹת אוֹמְרוֹת קְחוּ מִקְחֲכֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְכֵן הוּא בַּבַּבְלִי". וְהִנֵּה, אַף שֶׁפֵּירוּשׁ זֶה נֶאֱמַר עַל־יְדֵי גָּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ נִתְקַבֵּל וְכוּ' - הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁתֵּירוּץ זֶה (שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁאֵין מְבִינִים אֶת דִּבְרֵי הַיְּרוּשַׁלְמִי, יֵשׁ לְשַׁנּוֹת אֶת הַגִּירְסָא בַּיְּרוּשַׁלְמִי כְּגִירְסַת הַבַּבְלִי) אֵינוֹ מְחֻוָּר לְגַמְרֵי!

בְּ'קָרְבַּן הָעֵדָה' כּוֹתֵב: "הַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה - כְּלוֹמַר, הַיְּפִי הוּא לַבָּנוֹת מֵחֲמַת שֶׁאֲבִיהֶן עֲשִׁירִים, כְּדִתְנַן בְּ'נְדָרִים' בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נָאוֹת הֵן אֶלָּא שֶׁהָעֲנִיּוּת מְנַוֵּלְתָּן, הֲרֵי הַיָּפוֹת מִסְתָּמָא בְּנוֹת עֲשִׁירִים הֵן". אֲבָל - גַּם פֵּירוּשׁ זֶה דָּחוּק הוּא: לְשֵׁם מַה צְּרִיכוֹת הֵן לְרַמֵּז עַל יָפְיָן בְּאָמְרָן "תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה", הֵינוּ, שֶׁמִּפְּנֵי הֱיוֹתָן בְּנוֹת עֲשִׁירִים, יָפוֹת הֵן, וְלָכֵן כְּדַאי לוֹ לַבָּחוּר לְשֵׂאתָן - הֲרֵי מוּטָב שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ בְּפֵירוּשׁ וּבְפַשְׁטוּת: "תֵּן עֵינֶיךָ בַּיּוֹפִי", הֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יַבִּיט עַל יָפְיָהּ (לְלֹא צוֹרֶךְ בִּרְאִיּוֹת וְהוֹכָחוֹת מֵעִנְיְנֵי "מִשְׁפָּחָה"), בְּוַדַּאי יִרְצֶה לְשֵׂאתָהּ לְאִשָּׁה?! וְאַדְרַבָּה: עֶצֶם הָאֲמִירָה לַבָּחוּר "תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה", מַדְגִּישָׁה שֶׁהִיא בְּעַצְמָהּ - "מֵהֵיכִי תִּתֵּי"... אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ "מִשְׁפָּחָה" חֲשׁוּבָה, לָכֵן כְּדַאי לוֹ לְשֵׂאתָהּ לְאִשָּׁה!

טו. כְּמוֹ כֵן צָרִיךְ לְהָבִין עִנְיָן כְּלָלִי - הֵן בַּבַּבְלִי וְהֵן בַּיְּרוּשַׁלְמִי:

כֵּיצַד יִתְּכֵן שֶׁבַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִגִּיעָה לְגִיל הַשִּׁידּוּכִין, תֹּאמַר עַל עַצְמָהּ שֶׁהִיא "מְכוֹעֶרֶת", בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁרוֹצָה לְשַׁכְנֵעַ אֶת הַבָּחוּר שֶׁיִּקָּחֶנָּה לְאִשָּׁה - הַנְּהָגָה כָּזוֹ הִיא הֵיפֶךְ טֶבַע הָאָדָם לְגַמְרֵי?!

אָמְנָם כְּלָלוּת עִנְיַן הַשִּׁידּוּכִין נִקְבָּע מִלְּמַעְלָה כוּ', כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סוֹטָה בִּתְחִלָּתָהּ) "אַרְבָּעִים יוֹם

קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד, בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי״, וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מוּכְרָח הוּא לְשֵׁאתָהּ - אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן, עַל־פִּי תּוֹרָה צְרִיכִים לְהִשְׁתַּדֵּל בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע שֶׁהַשִּׁידּוּךְ יָבוֹא לִידֵי פּוֹעַל.

וּכְפִי שֶׁמְּסוּפָּר בַּתּוֹרָה בְּנוֹגֵעַ לַשִּׁידּוּךְ שֶׁל יִצְחָק וְרִבְקָה - אוֹדוֹת גּוֹדֶל הַהִשְׁתַּדְּלוּת בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע שֶׁהַשִּׁידּוּךְ יָבוֹא לִידֵי פּוֹעַל: ״וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדוֹנָיו גו׳ וְכָל טוּב אֲדוֹנָיו בְּיָדוֹ״, כְּדֵי שֶׁיִּקָּפְצוּ לִשְׁלוֹחַ לוֹ בִּתָּם (חיי שרה כד, יו״ד ובפירוש רש״י), וְכַמְּסוּפָּר בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה [בַּאֲרִיכוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר - ״פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה״] אוֹדוֹת דְּבָרָיו שֶׁל אֱלִיעֶזֶר עִם לָבָן וּבְתוּאֵל, אוֹדוֹת הַמַּתָּנוֹת שֶׁנָּתַן אֱלִיעֶזֶר לְרִבְקָה וּמִשְׁפַּחְתָּהּ וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה, שֶׁכָּל פְּעוּלּוֹת אֵלּוּ בָּאוּ בְּתוֹר הִשְׁתַּדְּלוּת בְּדַרְכֵי הַטֶּבַע (״אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ״) שֶׁהַשִּׁידּוּךְ יָבוֹא לִידֵי פּוֹעַל.

וְעַל־פִּי־זֶה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: כֵּיצַד יִתָּכֵן שֶׁבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (אוֹ בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם) שֶׁעוֹמְדוֹת בְּעוֹנַת הַשִּׁידּוּכִין וְרוֹצוֹת לִשְׂכְּנֵעַ אֶת הַבָּחוּר לְקַחְתָּן לְאִשָּׁה - יִפְנוּ אֵלָיו בְּנוּסַח כָּזֶה שֶׁבּוֹ יִהְיֶה מוּדְגָּשׁ שֶׁהֵן ״מְכוֹעָרוֹת״ (שֶׁהֲרֵי הַבָּחוּר בְּוַדַּאי לָמַד אֶת הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת תַּעֲנִית, וְכַאֲשֶׁר יִשְׁמַע מֵהֵן נוּסָח זֶה, יֵדַע שֶׁהֵן מֵהַסּוּג דְּ״מְכוֹעָרוֹת״)?! וּבִכְלָל צָרִיךְ לְהָבִין: כֵּיצַד יְכוֹלָה בַּת יִשְׂרָאֵל לוֹמַר עַל עַצְמָהּ שֶׁהִיא ״מְכוֹעֶרֶת״ - בְּיָדְעָהּ שֶׁהִיא ״בַּת שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה״?! וַאֲפִילּוּ אִם חָסֵר אֶצְלָהּ בַּיּוֹפִי הַחִיצוֹנִי - הֲרֵי הִיא יוֹדַעַת שֶׁ״שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי (אֶלָּא הָעִיקָּר הוּא) אִשָּׁה יִרְאַת ה׳ הִיא תִּתְהַלָּל״!

כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנָם דִּיּוּקִים נוֹסָפִים - אֲבָל אֵין הַזְּמַן גְּרָמָא לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם, מִכֵּיוָן שֶׁמַּה שֶׁנּוֹגֵעַ בְּעִיקָּר הוּא - הַהַסְבָּרָה שֶׁבַּדָּבָר, כְּדִלְקַמָּן.

טז. וְהַבֵּאוּר בְּכָל זֶה:

דּוּבַּר כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁכַּאֲשֶׁר מוֹצְאִים כַּמָּה וְכַמָּה שִׁינּוּיִים בֵּין הַבַּבְלִי לַיְרוּשַׁלְמִי - מִסְתַּבֵּר יוֹתֵר לוֹמַר שֶׁיֶּשְׁנוֹ חִילּוּק כְּלָלִי שֶׁכְּתוֹצָאָה מִמֶּנּוּ מִסְתַּעֲפִים כָּל פְּרָטֵי הַשִּׁינּוּיִים שֶׁבֵּין הַבַּבְלִי לַיְרוּשַׁלְמִי, וְלֹא שֶׁכָּל שִׁינּוּי פְּרָטִי הוּא עִנְיָן בִּפְנֵי־עַצְמוֹ.

וְהִנֵּה, הַחִילּוּק הַכְּלָלִי שֶׁבֵּין הַבַּבְלִי לַיְרוּשַׁלְמִי הוּא - שֶׁהַבַּבְלִי הוּא ״בַּתְרָאֵי״ בְּיַחַס לַיְרוּשַׁלְמִי, שֶׁהֲרֵי חֲתִימַת תַּלְמוּד בַּבְלִי הָיְתָה לְעֵרֶךְ מֵאָה שָׁנָה לְאַחֲרֵי חֲתִימַת תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי. וְלָכֵן הֲלָכָה כַּבַּבְלִי - מִכֵּיוָן שֶׁהֲלָכָה כְּבַתְרָאֵי.

כְּלוֹמַר: לְאַחֲרֵי לִימּוּד הַסּוּגְיָא בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי - הִמְשִׁיכוּ לִלְמוֹד וּלְפַלְפֵל בְּסוּגְיָא זוֹ בְּתַלְמוּד בַּבְלִי בְּמֶשֶׁךְ מֵאָה שָׁנָה (לְעֵרֶךְ) נוֹסָפוֹת. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, נִמְצָא, שֶׁהַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַבַּבְלִי לַיְרוּשַׁלְמִי הוּא - שֶׁלִּימּוּד הַיְרוּשַׁלְמִי הוּא בְּאוֹפֶן כְּלָלִי יוֹתֵר, וְלִימּוּד הַבַּבְלִי הוּא בְּאוֹפֶן מְפוֹרָט יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי סֵדֶר הַלִּימּוּד הוּא — שֶׁלְּכָל־רֹאשׁ לוֹמְדִים אֶת כְּלָלוּת הָעִנְיָן, וְרַק אַחַר־כָּךְ (בַּשָּׁנִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, תַּלְמוּד בַּבְלִי, בַּתְרָאֵי) מַמְשִׁיכִים לַעֲסוֹק בְּלִימּוּד פְּרָטֵי הַדְּבָרִים, בְּאוֹפֶן דְּ״הַפֵּךְ בָּהּ וַהַפֵּךְ בָּהּ״.

[וְעַל־דֶּרֶךְ כְּלָלוּת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַמִּשְׁנָה לַגְּמָרָא - שֶׁלְּשׁוֹן הַמִּשְׁנָה הִיא ״לָשׁוֹן קְצָרָה״ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהַקְדָּמָתוֹ לְפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁלּוֹ), בְּאוֹפֶן כְּלָלִי, וְאִילּוּ (בַּבְּרִיתָא, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה) בַּגְּמָרָא - בָּאִים הַדְּבָרִים בַּאֲרוּכָּה וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר. וּכְמַאֲמַר אִילְּפָא: ״אִי אִיכָּא דְּשָׁאִיל לִי בְּמַתְנִיתָא דְּרַבִּי חִיָּא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא וְלֹא פְּשִׁיטְנָא לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין״. הַיְנוּ, שֶׁבַּמִּשְׁנָה יֶשְׁנָם כָּל הָעִנְיָנִים, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּקִיצּוּר וּבִכְלָלוּת, וְרַק בַּבְּרִיתָא, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בַּגְּמָרָא, בָּאִים הֵם בַּאֲרוּכָּה וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר].

יז. עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל - יוּבָן מַדּוּעַ בַּיְרוּשַׁלְמִי הוּבְאוּ ב׳ סוּגֵי מִשְׁפָּחוֹת בִּלְבַד, וְאִילּוּ בַּבַּבְלִי הוּבְאוּ ג׳ אוֹ ד׳ סוּגֵי מִשְׁפָּחוֹת:

כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים בַּמִּשְׁנָה ״וּמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״ - יְכוֹלִים לַחְשׁוֹב שֶׁכָּל זֶה נֶאֱמַר עַל־יְדֵי כָּל אַחַת וְאַחַת מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. וְעַל זֶה מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא — בַּיְרוּשַׁלְמִי - שֶׁהָאֲמִירָה ״אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״, מִתְחַלֶּקֶת לְב׳ סוּגִים כְּלָלִיִּים - נָאוֹת (שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת) וּמְכוֹעָרוֹת (שֶׁאֵין בָּהֶן מַעֲלָה מְיוּחֶדֶת): ״הַכְּאוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, וְהַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״ (כְּדִלְקַמָּן).

וּבַבַּבְלִי - שֶׁשָּׁם הַלִּימוּד הוּא בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר - מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא שֶׁהַסּוּג דְּ"נָאוֹת" כּוֹלֵל כַּמָּה פְּרָטִים: (א) נָאוֹת מִצַּד קְלַסְתֵּר הַפָּנִים ("יְפַת תּוֹאַר וִיפַת מַרְאֶה") וּמִבְּנֵה הַגּוּף, (ב) נָאוֹת מִצַּד יִחוּס מִשְׁפַּחְתִּי, (ג) נָאוֹת מִצַּד עֲשִׁירוּת (הֵיפֶךְ הָעִנְיָן דְּ"עֲנִיּוּת מְנַוֵּלְתָּן").

וְזֶהוּ מַה שֶּׁהַגְּמָרָא - בַּבַּבְלִי - מְבָאֶרֶת: "יְפֵיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶן (נָאוֹת בַּיּוֹפִי) מֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם לַיּוֹפִי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי. מְיוּחָסוֹת שֶׁבָּהֶן (נָאוֹת בְּיִחוּס) מֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם לַמִּשְׁפָּחָה שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים. עֲשִׁירוֹת שֶׁבָּהֶן (נָאוֹת בַּעֲשִׁירוּת) אוֹמְרוֹת, תְּנוּ עֵינֵיכֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן".

כְּלוֹמַר: ג' סוּגִים אֵלּוּ - יְפֵיפִיּוֹת מְיוּחָסוֹת וַעֲשִׁירוֹת - כְּלוּלִים הֵם בַּסּוּג הַכְּלָלִי דְּ"נָאוֹת" שֶׁבִּירוּשַׁלְמִי, וְהֵן הָיוּ אוֹמְרוֹת "תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" - מִכֵּיוָן שֶׁכָּל ג' סוּגִים אֵלּוּ (לֹא רַק "מְיוּחָסוֹת", אֶלָּא גַּם "יְפֵיפִיּוֹת" וַ"עֲשִׁירוֹת") שַׁיָּכִים לְ"מִשְׁפָּחָה", כְּדִלְקַמָּן (סעיף יח).

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן גַּם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין הַבַּבְלִי לַיְרוּשַׁלְמִי בַּמִּשְׁנָה - שֶׁהַפְּסוּקִים "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי אִשָּׁה יִרְאַת הִיא תִּתְהַלָּל, וְאוֹמֵר תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ", הוּבְּאוּ רַק בַּבַּבְלִי, וְלֹא בַּיְרוּשַׁלְמִי:

מִכֵּיוָן שֶׁלִּימוּד הַיְרוּשַׁלְמִי הוּא בְּאוֹפֶן כְּלָלִי - מַסְפִּיק לוֹמַר אֶת כְּלָלוּת הָעִנְיָן בִּלְבַד, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת "אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה". וְאִילּוּ בַּבַּבְלִי, שֶׁשָּׁם הַלִּימוּד הוּא בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר - מְפָרְטִים יוֹתֵר מַה שֶּׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: "אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִּתְהַלָּל, וְאוֹמֵר תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ".

יח. הַבֵּאוּר בְּדִבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי "הַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" - כֵּיצַד מַתְאִימָה אֲמִירָה זוֹ לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לַ"מְיוּחָסוֹת" (נָאוֹת בְּיִחוּס), אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַ"יְפֵיפִיּוֹת" וַ"עֲשִׁירוֹת" (נָאוֹת בַּיּוֹפִי וּבַעֲשִׁירוּת):

בְּנוֹגֵעַ לַ"יְפֵיפִיּוֹת" - מוּבָן, שֶׁדָּבָר זֶה אֶפְשָׁרִי רַק כַּאֲשֶׁר הַמִּשְׁפָּחָה אֵינָהּ בְּמַצָּב שֶׁל עֲנִיּוּת, שֶׁהֲרֵי "בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נָאוֹת הֵן אֶלָּא שֶׁהָעֲנִיּוּת מְנַוֵּלְתָּן", וּמִכֵּיוָן שֶׁבַּת יִשְׂרָאֵל זוֹ יָפָה הִיא, בְּוַדַּאי שֶׁהִיא מִמִּשְׁפָּחָה עֲשִׁירָה, וְעַל־כָּל-פָּנִים - מִמִּשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָהּ עֲנִיָּה.

[וּמוּבָן שֶׁלְּפִירוּשׁ זֶה (שֶׁ"נָאוֹת" כּוֹלֵל אֶת כָּל ג' הַסּוּגִים דְּ"יְפֵיפִיּוֹת מְיוּחָסוֹת וַעֲשִׁירוֹת") אֵין לְהַקְשׁוֹת מַדּוּעַ אָמְרוּ הַ"יְפֵיפִיּוֹת" "תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" וְלֹא "תֵּן עֵינֶיךָ בַּיּוֹפִי" (כְּפִי שֶׁהוּקְשָׁה לְעֵיל (סְעִיף יד) בְּפֵירוּשׁ 'קָרְבַּן הָעֵדָה') - כִּי: מַה שֶּׁכָּתוּב בַּיְרוּשַׁלְמִי "הַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה", קָאֵי לֹא רַק עַל נָאוֹת בַּיּוֹפִי (שֶׁהֵן יְכוֹלוֹת לוֹמַר "תֵּן עֵינֶיךָ בַּיּוֹפִי"), אֶלָּא גַּם עַל נָאוֹת בְּיִחוּס וּבַעֲשִׁירוּת, כַּנַּ"ל].

וּבְנוֹגֵעַ לַ"עֲשִׁירוֹת" - מוּבָן וּפָשׁוּט שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצֵאת בְּעוֹנַת הַשִּׁידּוּכִין, הֲרֵי אִם יֵשׁ לָהּ עֲשִׁירוּת, אֵין זֶה מִצַּד־עַצְמָהּ (שֶׁעָבְדָה לִצְבּוֹר מָמוֹן רַב, עַד שֶׁהִגִּיעָה לְמַצָּב שֶׁל עֲשִׁירוּת), כִּי־אִם מִצַּד שֶׁמִּשְׁפַּחְתָּהּ הִיא עֲשִׁירָה.

בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים - הִנֵּה מִצַּד קוֹשִׁי הַגָּלוּת וְכוּ' נִהְיָה "מִנְהָג חָדָשׁ", שֶׁבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַחֲתוּנָה לַעֲבוֹד וּלְהַרְוִיחַ כֶּסֶף! - לֹא הָיְתָה כָּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל בִּשְׁנִים כְּתִיקוּנָן, שֶׁאָז הָיְתָה הַהַנְהָגָה בְּאוֹפֶן דְּ"כָל כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה",

מְנַסִּים לִמְצוֹא כָּל מִינֵי "תֵּירוּצִים" כְּדֵי לְהַסְבִּיר אֶת הַתּוֹעֶלֶת שֶׁבְּ"מִנְהָג" זֶה, וּבֵינֵיהֶם - שֶׁכַּאֲשֶׁר הַבַּת תַּרְוִיחַ כֶּסֶף, הִנֵּה לְאַחֲרֵי נִישּׂוּאֶיהָ יוּכַל בַּעְלָהּ לִלְמוֹד בַּ"כּוֹלֵל"... וּטְעָמִים כַּיּוֹצֵא בָּזֶה! אֲבָל שׁוֹכְחִים שֶׁאִם הַנְהָגָתָהּ שֶׁל הַבַּת הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּ"כָל כְּבוּדָּה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה" - הָיָה הַדָּבָר מְסַיֵּעַ לְלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הַ"חָתָן" וְהַ"בַּעַל"!

וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה, מִכֵּיוָן שֶׁ"מִנְהָג" זֶה נִתְפַּשֵּׁט בְּכָל הַחוּגִים, גַּם אֵצֶל אֵלּוּ שֶׁמִּתְנַהֲגִים בְּאוֹפֶן דְּ"מְהַדְּרִין מִן הַמְּהַדְּרִין", כָּךְ שֶׁהַדִּיבּוּר אוֹדוֹת שְׁלִילַת הַדָּבָר הוּא בִּבְחִינַת "גְּזֵרָה שֶׁאֵין הַצִּיבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ"!...

וְעַל־כָּל-פָּנִים - בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנֵנוּ: בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא, פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא הָיְתָה קַיֶּמֶת אֶפְשָׁרוּת שֶׁבַּת יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצֵאת בְּעוֹנַת הַשִּׁידּוּכִין תִּהְיֶה עֲשִׁירָה מִצַּד־עַצְמָהּ, אֶלָּא וַדַּאי עֲשִׁירוּתָהּ הִיא מִצַּד מִשְׁפַּחְתָּהּ.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן בְּפַשְׁטוּת אֵיךְ שֶׁהָאֲמִירָה ״תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״ שַׁיֶּכֶת לְכָל ג׳ הַסּוּגִים הַנִּכְלָלִים בְּ״נָאוֹת״ - יְפֵיפִיּוֹת, מְיוּחָסוֹת וַעֲשִׁירוֹת.

יט. וְהִנֵּה, לְאַחֲרֵי שֶׁהַגְּמָרָא - בַּיְרוּשַׁלְמִי - מְבָאֶרֶת שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה ״אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״, הֲרֵי זֶה קָאֵי עַל בּ׳ סוּגִים (כְּלָלִיִּים) שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, מְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת - מַמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא (בְּסִיּוּם הַמַּסֶּכֶת): ״וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ זוֹ מַתַּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן״, הַיְנוּ, שֶׁבְּפָסוּק זֶה (״צְאֶינָה וּרְאֶינָה גוֹ׳״) מְרוּמָזִים בּ׳ הַסּוּגִים דִּמְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת, כְּדִלְקַמָּן.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר דְּפָסוּק זֶה (״צְאֶינָה וּרְאֶינָה וְגוֹ׳ בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ״) עִם הַמְאוֹרָע דְּ״יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים וְאוֹמְרוֹת בָּחוּר שֶׁא נָא עֵינֶיךָ כוּ׳״ שֶׁהָיָה (גַּם) בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב - דִּלְכְאוֹרָה, בְּפָסוּק זֶה נִרְמָז רַק הָעִנְיָן דְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה - יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁנִּיתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת״ (רש״י), ״וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ״ שֶׁחִינּוּכוֹ הָיָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים (פירוש הרע״ב); אֲבָל - מַהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּפָסוּק זֶה לַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב (כְּקוּשִׁיַּת הַמְּפָרְשִׁים)?!

אֶלָּא הַבֵּאוּר בָּזֶה - שֶׁהַפָּסוּק ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה גוֹ׳״ בָּא בְּתוֹר רְאָיָה עַל דִּבְרֵיהֶם שֶׁל בּ׳ הַסּוּגִים דִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל (מְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת), מִכֵּיוָן שֶׁבּ׳ סוּגִים אֵלּוּ מְרוּמָזִים בַּפָּסוּק ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה גוֹ׳״, כְּדִלְקַמָּן.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם מַדּוּעַ סִיּוּם זֶה בַּגְּמָרָא הוּבָא בַּיְרוּשַׁלְמִי דַּוְקָא וְלֹא בַּבַּבְלִי (שֶׁשָּׁם סִיּוּם הַגְּמָרָא הוּא ״עָתִיד הַקָּבָּ״ה לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים כוּ׳״) - כִּי:

בַּיְרוּשַׁלְמִי מְדוּבָּר אוֹדוֹת בּ׳ הַסּוּגִים הַכְּלָלִיִּים שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, מְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת, ״הַכְּאוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, וְהַנָּאוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״, וְלָכֵן חוֹזֶרֶת הַגְּמָרָא וּמְפָרֶטֶת אֶת הַהוֹכָחָה מֵהַפָּסוּק ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ״ [וּבְהַדְגָּשַׁת הַתֵּיבוֹת ״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״ שֶׁנִּרְמְזוּ בַּמִּשְׁנָה בְּתֵיבַת ״וְגוֹ׳״ (כדלקמן סעיף כד)], שֶׁבּוֹ מְרוּמָזִים בּ׳ סוּגִים הַנַּ״ל;

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּגְּמָרָא שֶׁבַּבַּבְלִי, שֶׁבָּהּ מְפוֹרָטִים ג׳ אוֹ ד׳ סוּגִים שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (הַפְּרָטִים דְּב׳ הַסּוּגִים הַכְּלָלִיִּים שֶׁבַּיְרוּשַׁלְמִי) — אִי־אֶפְשָׁר לַחֲזוֹר וּלְהָבִיא אֶת הַפָּסוּק שֶׁהוּבָא בַּמִּשְׁנָה, כִּי בַּמִּשְׁנָה מְדוּבָּר אוֹדוֹת בּ׳ סוּגִים (כְּלָלִיִּים) בִּלְבַד (״אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״), וְלָכֵן מַתְאִימָה הָרְאָיָה מֵהַפָּסוּק ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה גוֹ׳״, שֶׁבּוֹ מְרוּמָזִים בּ׳ סוּגִים אֵלּוּ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּגְּמָרָא, שֶׁבָּהּ נִתְפָּרְטוּ ג׳ אוֹ ד׳ סוּגִים.

כ. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - יוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּיאוּר בְּדִבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי ״הַכְּאוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי״, דִּלְכְאוֹרָה, אֵין בְּדִבְרֵיהֶם שׁוּם עִנְיָן חִיּוּבִי שֶׁמִּשּׁוּם זֶה יִרְצֶה הַבָּחוּר לִשְׂאֹתָהּ (כַּנַּ״ל סעיף יד):

דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה ״וּמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת - בָּחוּר שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה״, קָאֵי בְּפַשְׁטוּת עַל כָּל סוּגֵי הַבָּנוֹת, שֶׁכּוּלָּן הָיוּ מַתְחִילוֹת בְּפִיסְקָא זוֹ (״בָּחוּר שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה״), וְרַק אַחַר־כָּךְ הָיוּ שִׁינּוּיִים בְּדִבְרֵיהֶן שֶׁל הַבָּנוֹת, כָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי עִנְיָנָהּ: ״אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי״, ״תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - בְּהֶקְדֵּם הַדִּיּוּק ״בָּחוּר שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה״, דִּלְכְאוֹרָה: ״חָתָן״ הוּא מִלְּשׁוֹן ״חוּת דַּרְגָּא״, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (יבמות סג, א) ״נָחִית דַּרְגָּא וְנָסִיב אִתְּתָא״, עִנְיָן שֶׁל יְרִידָה, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ נֶאֱמַר כָּאן - בְּקֶשֶׁר לְעִנְיָן הַנִּשּׂוּאִין - ״שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה״, עִנְיָן שֶׁל עֲלִיָּה דַּוְקָא?

אֶלָּא זוֹ הָיְתָה הַהַקְדָּמָה הַכְּלָלִית בְּדִבְרֵיהֶן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לַבַּחוּרִים - ״בָּחוּר שֶׁא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה״: כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת שִׁידּוּךְ, ״בִּנְיָן עֲדֵי עַד״, הִנֵּה לְכֹל־לָרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלְךָ הָעִנְיָן דְּ״שֶׁא נָא עֵינֶיךָ״, כְּלוֹמַר, לְהַבִּיט לְמַעְלָה, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב ״שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָּרָא אֵלֶּה״, וְאָז - לֹא יִחְשׁוֹב אוֹדוֹת דְּבָרִים חִיצוֹנִיִּים, יוֹפִי חִיצוֹנִי, יִחוּס, עֲשִׁירוּת וְכַיּוֹצֵא־בָּזֶה, אֶלָּא עַל עִיקַּר הָעִנְיָן - שֶׁזּוֹהִי בַּת יִשְׂרָאֵל, בַּת שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה, בִּתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹקֵיכֶם״, דְּקָאֵי עַל כָּל אֶחָד וְאַחַת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל), ״אִשָּׁה יִרְאַת ה׳ הִיא תִּתְהַלָּל״, וְעַל־יְדֵי־זֶה - יִזְכֶּה לַשִּׁידּוּךְ הַמַּתְאִים וְשַׁיָּךְ אֵלָיו.

כְּלוֹמַר: כַּאֲשֶׁר מִסְתַּכְּלִים "בָּאָרֶץ מִתַּחַת" - הִנֵּה לִפְעָמִים רוֹאִים אֶת הַכֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל, אֶלְקוּת, וְלִפְעָמִים רוֹאִים רַק אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, וּלְמַטָּה מִזֶּה - חָמְרִיּוּת הָעוֹלָם. וּבְנוֹגֵעַ לְשִׁידּוּךְ - רוֹאִים אֶת הַיּוֹפִי כִּפְשׁוּטוֹ, אוֹ עֲשִׁירוּת כִּפְשׁוּטָהּ ("נְדוּנְיָה" גְּדוֹלָה), וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְלָכֵן אָמְרוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל: "בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ" - אַל תַּבִּיט עַל הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁלְּמַטָּה, אֶלָּא הָרֵם אֶת עֵינֶיךָ לְמַעְלָה, וְאָז יַעֲזוֹר לְךָ הַקָּבָּ"ה לִמְצוֹא אֶת הַשִּׁידּוּךְ הַמַּתְאִים לְךָ, בְּהֶתְאֵם לְהַכְרָזַת הַ"בַּת־קוֹל": "בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי".

[וּלְהָעִיר מִדִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי", וְלֹא "פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי" - הַיְנוּ, שֶׁעִיקַּר הַדִּיּוּק בְּהַכְרָזַת הַ"בַּת־קוֹל" אֵינוֹ בְּנוֹגֵעַ לְ"פְּלוֹנִית" עַצְמָהּ, כִּי אִם שֶׁזּוֹהִי בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, עַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּ"תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה", וּבְעוֹמֶק יוֹתֵר - הֱיוֹתָהּ בִּתּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, "אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל"].

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁגַּם בְּדִבְרֵיהֶן שֶׁל הַמְּכוֹעָרוֹת, "אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי", יֵשׁ עִנְיָן חִיּוּבִי - מִכֵּיוָן שֶׁבִּתְחִילַת דִּבְרֵיהֶם אָמְרוּ "בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה", הַיְנוּ, שֶׁיָּרִים אֶת עֵינָיו וְיַבִּיט לְמַעְלָה, וְאָז יִרְאֶה אֶת הַדְּבָרִים לַאֲמִיתָּם, כְּלוֹמַר, מַעֲלָתָהּ הָעִיקָּרִית שֶׁל בַּת יִשְׂרָאֵל - "אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל".

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן עוֹד דָּבָר תָּמוּהַּ: הֵיתָכֵן לַעֲסוֹק בְּעִנְיְנֵי שִׁידּוּכִין, הַקְּשׁוּרִים עִם יוֹפִי, יִחוּס, עֲשִׁירוּת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים?!

[וַהֲרֵי דּוֹחֵק גָּדוֹל לוֹמַר שֶׁהָעִנְיָן דְּ"בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים כו'" הָיָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב בִּלְבַד, וּבְנוֹגֵעַ לְיוֹם הַכִּיפּוּרִים - שַׁיָּךְ רַק סִיּוּם דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה "בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ"].

אֶלָּא הַבֵּאוּר בָּזֶה הוּא — עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁהַהַקְדָּמָה לְזֶה הִיא "שָׂא נָא עֵינֶיךָ", שֶׁאָז לֹא מִסְתַּכְּלִים עַל הַדְּבָרִים הַחִיצוֹנִיִּים, כְּיוֹפִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא עַל הַמַּעֲלָה הָאֲמִיתִּית וְהָעִיקָּרִית - "אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל".

כא. וְהַבֵּאוּר בָּזֶה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר - יוּבָן בְּהַקְדִּים כְּלָלוּת הַבֵּאוּר בְּנוֹגֵעַ לְסוּג הַבָּנוֹת הַ"מְכוֹעָרוֹת", דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיצַד יְכוֹלָה בַּת יִשְׂרָאֵל, בַּת שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה, לוֹמַר עַל עַצְמָהּ שֶׁהִיא "מְכוֹעֶרֶת" (כנ"ל סעיף טו)?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא - שֶׁמַּעֲלוֹתֶיהָ אֵינָן מַעֲלוֹת שֶׁיְּכוֹלִים לִזְקוֹף לִזְכוּתָהּ, כִּי מִצַּד עַצְמָהּ מְכוֹעֶרֶת הִיא, וּמַה שֶּׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲלוֹת - חֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלוֹת אֵלּוּ נִיתְּנוּ לָהּ עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה, בִּהְיוֹתָהּ "אִשָּׁה יִרְאַת ה' (שֶׁאָז דַּוְקָא) הִיא תִתְהַלָּל".

כְּלוֹמַר: מַה שֶּׁהִיא מִתְנַהֶגֶת בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ כָּרָאוּי לְבַת יִשְׂרָאֵל כְּשָׁרָה - אֵין זֶה בְּאוֹפֶן דְּ"כֹחִי וְעוֹצֶם יָדִי", אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה נָתַן לָהּ "חֵלֶק אֶלְקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ", וְזִיכָּה אוֹתָהּ לְהִוָּלֵד וּלְהִתְחַנֵּךְ בְּבֵית יְהוּדִי הָרָאוּי לִשְׁמוֹ וְכוּ', וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ: "מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם", וּכְמוֹ כֵּן שְׁאָר מַעֲלוֹתֶיהָ, יוֹפִי, יִחוּס אוֹ עֲשִׁירוּת - אֵינָן בְּאוֹפֶן דְּ"כֹחִי וְעוֹצֶם יָדִי", אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה זִיכָּה אוֹתָהּ בְּמַעֲלוֹת אֵלּוּ, אֲבָל הִיא מִצַּד־עַצְמָהּ - מְכוֹעֶרֶת הִיא, עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַלְּבָנָה [שֶׁהֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה לְפִי שֶׁדּוֹמִין לַלְּבָנָה] שֶׁ"לֵּית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם".

וְנִמְצָא, שֶׁבְּדִבְרֵיהֶן שֶׁל הַמְּכוֹעָרוֹת ("אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי") יֶשְׁנוֹ עִנְיָן חִיּוּבִי לֹא רַק מִצַּד הַהַקְדָּמָה דְּ"שָׂא נָא עֵינֶיךָ" (כַּנַ"ל סעיף כ), כִּי־אִם גַּם מִצַּד עֶצֶם הָעוּבְדָּה שֶׁמּוּרְגָּשׁ אֶצְלָן בְּיוֹתֵר שְׁלִילַת הָעִנְיָן דְּ"כֹחִי וְעוֹצֶם יָדִי". הַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד־עַצְמָן מְכוֹעָרוֹת הֵן, וּמַה שֶּׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲלוֹת - חֲרֵי זֶה רַק מִפְּנֵי שֶׁהַקָּבָּ"ה זִיכָּה אוֹתָן בְּמַעֲלוֹת אֵלּוּ.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּיְרוּשַׁלְמִי "הַכְּאוּרוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי", הַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר לֹא יִסְתַּכֵּל עַל עִנְיַן הַנּוֹי (שֶׁבָּזֶה כְּלוּלוֹת כָּל הַמַּעֲלוֹת דְּיוֹפִי יִחוּס וַעֲשִׁירוּת, כַּנַ"ל) - אַזַי יִבְחַר בַּ"מְכוֹעָרוֹת" דַּוְקָא. כְּלוֹמַר, בְּבָנוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת "סִיהֲרָא לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם", הַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אֶת כָּל הַמַּעֲלוֹת, אֶלָּא שֶׁהֵן מַרְגִּישׁוֹת שֶׁמִּצַּד־עַצְמָן מְכוֹעָרוֹת הֵן, כִּי כָּל עִנְיְנֵי מַעֲלוֹת נִיתְּנוּ לָהֶן עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה, בִּהְיוֹת כָּל אַחַת מֵהֶן "אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל".

כב. עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל - יוּבָן שֶׁבַּפָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה גו'" מְרוּמָזִים ב' הַסּוּגִים דִּמְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת (כנ"ל סעיף יט):

בַּפָּסוּק ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה גוֹ״ [שֶׁבּוֹ מְרוּמָז הָעִנְיָן דְּ״בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת כּוּ״״] - נִתְבָּאֲרוּ ב׳ מַעֲלוֹת בְּנוֹגֵעַ לִשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ:

א) ״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״ - עִנְיַן הַכֶּתֶר, שֶׁבּוֹ תָּלוּי כָּל עִנְיַן הַמְּלוּכָה,

[כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוּ״ר הָאֶמְצָעִי בַּאֲרוּכָּה בְּעִנְיַן ״וַאֲשֶׁר נִיתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ״, שֶׁהַלְּבוּשׁ אֲשֶׁר לָבַשׁ הַמֶּלֶךְ, וְהַסּוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ - הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹתָן לְהָמָן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כֶּתֶר הַמֶּלֶךְ, מִכֵּיוָן שֶׁבָּזֶה תָּלוּי כָּל עִנְיַן הַמְּלוּכָה,

וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַכֶּתֶר וְהָעֲטָרָה דִּשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ - מַלְכֵי בֵּית דָּוִד, שֶׁאֶצְלָם מְהַוֶּה הַ״גֵּזֶר״ (כֶּתֶר וַעֲטָרָה) עֵדוּת וְהוֹכָחָה עַל הֱיוֹתוֹ רָאוּי לַמַּלְכוּת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (עֲבוֹדָה־זָרָה מד, א) ״עֵדוּת הוּא לְבֵית־דָּוִד שֶׁכָּל הָרָאוּי לַמַּלְכוּת הוֹלַמְתּוֹ, וְכָל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַמַּלְכוּת אֵין הוֹלַמְתּוֹ״],

ב) ״בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ״ - שֶׁנִּבְנָה עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ.

וְהִנֵּה, בְּעִנְיַן הַכֶּתֶר וְהָעֲטָרָה - מוּדְגָּשׁ בַּפָּסוּק שֶׁאֵין זוֹ מַעֲלָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מִצַּד־עַצְמוֹ, אֶלָּא ״עֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״; אֲבָל ״בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ״ - אֵין זֶה עִנְיַן ״שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״, אֶלָּא דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וַיִּבֶן הַבַּיִת לַה׳״, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ הִשְׁתַּדֵּל וּבָנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִשְׁתַּדֵּל וְהִזְדָּרֵז יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּנוֹגֵעַ לְבִנְיַן בֵּיתוֹ הַפְּרָטִי, שֶׁהֲרֵי בִּנְיַן בֵּיתוֹ הַפְּרָטִי לָקַח שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְאִילוּ בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לָקַח שֶׁבַע שָׁנִים בִּלְבַד (מלכים־א ו, לח. ז, א ובפירוש רש״י).

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁבַּפָּסוּק ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְגוֹ״ מְרוּמָזִים ב׳ הַסּוּגִים דִּמְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת:

״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״ - הֲרֵי זֶה עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַבָּנוֹת הַמְּכוֹעָרוֹת, שֶׁמּוּדְגָּשׁ אֶצְלָן שֶׁמַּעֲלָתָן אֵינָהּ מִצַּד־עַצְמָן (שֶׁהֲרֵי מִצַּד־עַצְמָן מְכוֹעָרוֹת הֵן), אֶלָּא מִצַּד שֶׁקִּבְּלוּ זֹאת מֵהַקָּבָּ״ה - ״אִשָּׁה יִרְאַת ה׳״, ״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״. וְלָכֵן אוֹמְרוֹת הֵן ״אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי״, כְּלוֹמַר, אַף שֶׁבְּפוֹעַל מַמָּשׁ נָאוֹת הֵן (שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהֶן אֶת כָּל הַמַּעֲלוֹת), אֵין לוֹ לַבָּחוּר לְקַחְתָּן מִפְּנֵי מַעֲלוֹתֵיהֶן, ״אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי״, אֶלָּא מִפְּנֵי הֱיוֹתָן בִּבְחִינַת ״סִיהֲרָא לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם״ - ״אִשָּׁה יִרְאַת ה׳ הִיא תִּתְהַלָּל״,

וְאִילוּ ״בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ״ - הֲרֵי זֶה עַל־דֶּרֶךְ וּבְדוּגְמַת הַבָּנוֹת הַנָּאוֹת, שֶׁרוֹאִים אֶצְלָן בְּגָלוּי אֶת מַעֲלוֹתֵיהֶן (יוֹפִי, יִחוּס אוֹ עֲשִׁירוּת), מִבְּלִי שֶׁיִּהְיֶה מוּדְגָּשׁ אֶצְלָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמָן מְכוֹעָרוֹת הֵן (מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלוֹת אֵלּוּ אֵינָן מַעֲלוֹת שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא מַעֲלוֹת שֶׁנִּיתְּנוּ מֵהַקָּבָּ״ה). וְלָכֵן אוֹמְרוֹת הֵן ״תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״, הַיְנוּ, שֶׁיַּבִּיט עַל הָעוּבְדָּה שֶׁבְּפוֹעַל מַמָּשׁ נָאוֹת הֵן (בְּיוֹפִי, יִחוּס אוֹ עֲשִׁירוּת, שֶׁכָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ קְשׁוּרִים עִם ״מִשְׁפָּחָה״, כַּנַּ״ל סעיף יח), אַף שֶׁהָאֱמֶת הִיא שֶׁמַּעֲלוֹת אֵלּוּ אֵינָן מִצַּד־עַצְמָן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנִּיתְּנוּ לָהֶן מֵהַקָּבָּ״ה („תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה״, ״שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״).

בְּסִגְנוֹן אַחֵר: גַּם בְּנוֹגֵעַ לְכִתְרוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי לְאַחֲרֵי שֶׁמְּקַבֵּל אֶת הָעֲטָרָה מֵאִמּוֹ, זֶה נַעֲשָׂה כֶּתֶר שֶׁלּוֹ, וּלְאִידָךְ - גַּם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּבְנָה עַל־יָדוֹ, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּ״מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל״; וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְב׳ הַסּוּגִים דִּמְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת, שֶׁגַּם זוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ מְכוֹעֶרֶת הִיא, הֲרֵי לְאַחֲרֵי שֶׁמְּקַבֶּלֶת אֶת כָּל הַמַּעֲלוֹת מֵהַקָּבָּ״ה, נַעֲשׂוֹת מַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁלָּהּ, וְלָכֵן ״אִשָּׁה יִרְאַת ה׳ הִיא תִּתְהַלָּל״, וּלְאִידָךְ - גַּם הַנָּאוֹת, שֶׁלֹּא מוּדְגָּשׁ אֶצְלָן (כָּל כָּךְ) שֶׁמִּצַּד־עַצְמָן מְכוֹעָרוֹת הֵן (כִּי כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ לָהֶן - קִיבְּלוּ מֵהַקָּבָּ״ה), הֲרֵי הָאֱמֶת הִיא שֶׁאֵין זֶה ״כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי״. אֶלָּא הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא - אֵיזֶה פְּרָט מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר:

בְּעִנְיַן הַכֶּתֶר וְהָעֲטָרָה - מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר הָעִנְיָן ״שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״, וְאִילוּ בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר שֶׁזֶּהוּ פְּעוּלָּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְב׳ הַסּוּגִים דִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל: אֶצֶל הַמְּכוֹעָרוֹת מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר שֶׁמִּצַּד־עַצְמָן מְכוֹעָרוֹת הֵן, ״לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם״ — עַל־דֶּרֶךְ ״בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ״. וְאִילוּ אֶצֶל הַנָּאוֹת, מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲלוֹת אֵלּוּ (לְאַחֲרֵי שֶׁקִּבְּלוּ זֹאת מֵהַקָּבָּ״ה, כַּמּוּבָן) — עַל־דֶּרֶךְ ״בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ״.

כג. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה - שֶׁב׳ עִנְיָנִים אֵלּוּ, "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ", וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּבְנָה עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ - מָצִינוּ גַּם בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים:

הוּזְכַּר לְעֵיל (סְעִיף יט) שֶׁבְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הָיוּ ב׳ עִנְיָנִים: "יוֹם חֲתוּנָּתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה", הַיְנוּ, יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁנִּיתְּנוּ בוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, וְ"יוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ", שֶׁחִינּוּכוֹ הָיָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים.

וְהַחִילּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם:

מַתַּן תּוֹרָה שֶׁבְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים (לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת) - הֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת הָעִנְיָן דְּ"עֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ", שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה נִיתְּנָה מִלְּמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ואתחנן ד, לו) "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הֲלֹא כֹּה דְּבָרַי כְּאֵשׁ" - דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ". וְאִילּוּ בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים - הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁנִּפְעָל עַל־יְדֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ, וְכֵן בְּנוֹגֵעַ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ דִּלְעָתִיד, שֶׁיִּבָּנֶה עַל־יְדֵי כְּלָלוּת מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ - עֲבוֹדַת הַמַּטָּה דַּוְקָא.

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֹאת עִם ב׳ הָאוֹפַנִּים שֶׁבְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה (שֶׁזּוֹהִי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים): (א) "הֲשִׁיבֵנוּ ה׳ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה" - מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, (ב) "שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם" - מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

כד. עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל, מוּבָן גַּם הַשִּׁינּוּי שֶׁבֵּין הַמִּשְׁנָה לַגְּמָרָא בַּיְּרוּשַׁלְמִי - שֶׁבַּמִּשְׁנָה לֹא הוּבְאוּ הַתֵּיבוֹת "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ" (אֶלָּא נִרְמְזוּ בְּתֵיבַת "וְגוֹ'"), וְאִילּוּ בַּגְּמָרָא הוּבְאוּ תֵּיבוֹת אֵלּוּ בְּפֵירוּשׁ:

מִכֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת הַגְּמָרָא בַּהֲבִיאָהּ שׁוּב אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה "וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה וְגוֹ'", הִיא - כְּדֵי לְבָאֵר שֶׁב׳ הַסּוּגִים דִּמְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת מְרוּמָזִים בְּפָסוּק זֶה, הֲרֵי מוּבָן וּפָשׁוּט שֶׁבְּהֶכְרֵחַ לְפָרֵשׁ אֶת הַתֵּיבוֹת "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ" (וְאִי־אֶפְשָׁר לְהִסְתַּפֵּק בְּרֶמֶז בְּעָלְמָא בְּתֵיבַת "וְגוֹ'"), מִכֵּיוָן שֶׁלּוּלֵי תֵּיבוֹת אֵלּוּ אֵין כָּאן שׁוּם רֶמֶז בְּנוֹגֵעַ לַסּוּג דִּמְכוֹעָרוֹת (כנ"ל סעיף כב).

כְּלוֹמַר: בַּמִּשְׁנָה, שֶׁנִּכְתְּבָה בְּלָשׁוֹן קְצָרָה [וְעַד שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בָּהּ שֶׁהָאֲמִירָה "אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה" שַׁיֶּכֶת לְב׳ סוּגִים], מַסְפִּיק לְהָבִיא רַק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְגוֹ'"; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּגְּמָרָא, שֶׁבָּהּ נִתְפָּרְשׁוּ ב׳ הַסּוּגִים הַכְּלָלִיִּים דִּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, מְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת, וְעַל זֶה מְבִיאָה הַגְּמָרָא הוֹכָחָה מֵהַפָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה גוֹ'", שֶׁבּוֹ מְרוּמָזִים ב׳ סוּגִים אֵלּוּ - בְּהֶכְרֵחַ לְהוֹסִיף וּלְפָרֵשׁ אֶת הַתֵּיבוֹת "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ".

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מוּבָן בְּנוֹגֵעַ לַשִּׁינּוּי הַשֵּׁנִי שֶׁבֵּין הַמִּשְׁנָה לַגְּמָרָא בַּיְּרוּשַׁלְמִי - שֶׁבַּמִּשְׁנָה נֶאֱמַר "בְּיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ", וְהַגְּמָרָא מוֹסִיפָה תֵּיבַת "אָמֵן":

כָּאָמוּר לְעֵיל - נִכְתְּבָה הַמִּשְׁנָה בְּלָשׁוֹן קְצָרָה, וּבַגְּמָרָא נִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ - שֶׁהַגְּמָרָא מוֹסִיפָה תֵּיבַת "אָמֵן", לְהוֹרוֹת עַל תּוֹקֶף וּשְׁלֵמוּת הָעִנְיָן בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סוֹף נָזִיר) "גָּדוֹל הָעוֹנֶה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְבָרֵךְ כוּ׳ שֶׁהֲרֵי גּוּלְיָרִים מִתְגָּרִין בַּמִּלְחָמָה וְגִבּוֹרִים נוֹצְחִין", וּבְנוֹגֵעַ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה מוֹרֶה עַל הֱיוֹתוֹ בַּיִת נִצְחִי, חַי וְקַיָּם לָעַד, "מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי־י כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ", תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

כה. וְהִנֵּה, הָאָמוּר לְעֵיל הוּא בְּנוֹגֵעַ לְסִיּוּם הַגְּמָרָא בַּיְּרוּשַׁלְמִי, אֲבָל בַּבַּבְלִי - אֵין מָקוֹם לְסַיֵּם שׁוּב עִם דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה "וְכֵן הוּא אוֹמֵר צְאֶינָה וּרְאֶינָה וְגוֹ'" (כְּבַיְּרוּשַׁלְמִי), מִכֵּיוָן שֶׁבַּיְּרוּשַׁלְמִי הוּבָא הַפָּסוּק (בַּגְּמָרָא) בְּתוֹר רְאָיָה וְהוֹכָחָה לְב׳ סוּגֵי הַבָּנוֹת, מְכוֹעָרוֹת וְנָאוֹת, וְאִילּוּ בַּבַּבְלִי נִתְפָּרְטוּ בַּגְּמָרָא ג׳ אוֹ ד׳ סוּגֵי בָּנוֹת (כַּנַ"ל סְעִיף יט).

וְלָכֵן, בִּמְקוֹם זֶה מְסַיֶּמֶת הַגְּמָרָא (בַּבַּבְלִי) עִם עִנְיָן נוֹסָף שֶׁיִּהְיֶה בַּתְּקוּפָה כַּאֲשֶׁר "יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ" (שֶׁזֶּהוּ סִיּוּם הַמִּשְׁנָה): "עָתִיד הַקָּבָּ"ה לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים כוּ'", שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת הָעִנְיָן דְּ"יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים", עִנְיָן שֶׁל מָחוֹל - מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

וְגַם בָּזֶה רוֹאִים אֶת הַהוֹסָפָה וְהַפֵּירוּט שֶׁבְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא לְגַבֵּי דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה:

בַּמִּשְׁנָה הוּבָא רַק הָעִנְיָן דְּ"יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ". וְאִילּוּ בַּגְּמָרָא, תְּקוּפָה מְאוּחֶרֶת יוֹתֵר, הַקְּרוֹבָה יוֹתֵר לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, הוּבָא עִנְיָן נוֹסָף: "עָתִיד הַקָּבָּ"ה לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים כוּ' שֶׁנֶּאֱמַר וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה גוֹ' נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ".

כו. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּעִנְיָן זֶה חִידּוּשׁ נִפְלָא. וּבְהַקְדִּים:

יָדוּעַ וּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁ״גַּן עֵדֶן״ הוּא הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִיתָּן הַשָּׂכָר לַנְּשָׁמוֹת בְּלֹא גּוּפִים. וְעַל־פִּי־זֶה — מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא ״עָתִיד הַקָּבָּ״ה לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם בְּגַן־עֵדֶן כּוּ׳״ - הֲרֵי זֶה מְדוּבָּר אוֹדוֹת נְשָׁמוֹת בְּלֹא גּוּפִים.

אֲבָל לְאִידָךְ: הַהוֹכָחָה לָזֶה הִיא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ גוּ׳ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ״, שֶׁפָּסוּק זֶה קָאֵי - בְּפַשְׁטוּת (״אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ״) - עַל הַגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵמָה בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יִהְיֶה הָעִנְיָן דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא,

[כַּיָּדוּעַ הַפְּלוּגְתָּא שֶׁבֵּין הָרַמְבַּ״ם לָרַמְבַּ״ן אִם עִיקַּר הַשָּׂכָר דְּעוֹלָם הַבָּא הוּא בְּגַן־עֵדֶן, לַנְּשָׁמוֹת בְּלֹא גּוּפִים, אוֹ שֶׁעִיקַּר הַשָּׂכָר דְּעוֹלָם הַבָּא הוּא בְּעוֹלַם הַתְּחִיָּה, לַנְּשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא, וְהַכְּרָעַת אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן (ראה ׳תורה אור׳ יתרו עג, ב) הִיא - כְּדַעַת הָרַמְבַּ״ן, שֶׁעִיקַּר הַשָּׂכָר דְּעוֹלָם הַבָּא הוּא בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא],

וְאִם־כֵּן, הֲרֵי זוֹ סְתִירָה מִינַּיהּ וּבֵיהּ: מִמַּה שֶׁכָּתוּב ״עָתִיד הַקָּבָּ״ה לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים כּוּ׳ בְּגַן־עֵדֶן״, מַשְׁמַע שֶׁמְּדוּבָּר אוֹדוֹת נְשָׁמוֹת בְּלֹא גּוּפִים, וְאִילּוּ מֵהַפָּסוּק שֶׁמְּבִיאָה הַגְּמָרָא בְּתוֹר הוֹכָחָה לַדָּבָר, ״וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא וְגוּ׳״, מַשְׁמַע שֶׁמְּדוּבָּר אוֹדוֹת נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא?!

וְיֵשׁ לוֹמַר - שֶׁזֶּה יִהְיֶה אַחַד הַחִידּוּשִׁים דִּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁגַּם נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים יוּכְלוּ לִהְיוֹת בְּ״גַּן עֵדֶן״.

דְּהִנֵּה, קוֹדֶם חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּ״גַּן עֵדֶן״, וְרַק בְּסִיבַּת חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת גּוֹרַשׁ מִגַּן־עֵדֶן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בראשית ג, כד) ״וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם, וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת הַכְּרוּבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמוֹר גוּ׳״. וְעַל־פִּי־זֶה — לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר ״אֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״, וְחֵטְא עֵץ־הַדַּעַת יְתוּקַן לְגַמְרֵי, הֲרֵי אֵין שׁוּם סִיבָּה שֶׁהָאָדָם לֹא יוּכַל לְהִמָּצֵא בְּגַן־עֵדֶן, כְּפִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַחֵטְא.

וְאַדְרַבָּה: לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּ״בָאתִי לְגַנִּי לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִיקָּרִי בַּתְּחִלָּה״, דְּקָאֵי עַל גַּן־עֵדֶן, שֶׁהוּא הַמָּקוֹם הֲכִי מוּבְחָר בָּאָרֶץ הַלָּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה.

וְכָאָמוּר — לֶעָתִיד־לָבֹא יוּכְלוּ לִהְיוֹת בְּגַן־עֵדֶן נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר מִזֶּה שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיוּ אָדָם־הָרִאשׁוֹן וְחַוָּה בְּגַן־עֵדֶן בְּאוֹפֶן שֶׁל נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים דַּוְקָא, עִם עִנְיָנֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״מִכָּל עֵץ הַגָּן אָכוֹל תֹּאכֵל״, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה:

בְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּ״אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם״, ״תּוֹלְדוֹת מָלֵא כְּתִיב״, מִכֵּיוָן שֶׁ״עוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא״. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא תִּהְיֶה שְׁלֵמוּת נַעֲלֵית יוֹתֵר בָּעוֹלָם, בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַשְׁלֵמוּת דְּ״עוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא״, שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן דְּ״אֵלֶּה תוֹלְדוֹת פֶּרֶץ״, ״תּוֹלְדוֹת מָלֵא כְּתִיב״, כַּמְבוֹאָר בְּמִדְרְשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל.

וְאִם־כֵּן, הֲרֵי הַדְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר: אִם ״גַּן עֵדֶן״ הָיָה יָכוֹל לִסְבּוֹל נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים כַּאֲשֶׁר שְׁלֵמוּת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּ״עוֹלָם עַל מִילּוּאוֹ נִבְרָא״ בִּלְבַד, הֲרֵי עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁלְּאַחֲרֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, כַּאֲשֶׁר יִהְיוּ גּוּפִים חֲדָשִׁים, בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, בְּהֶתְאֵם לִשְׁלֵמוּת הַבְּרִיאָה בְּאוֹפֶן דְּ״אֵלֶּה תוֹלְדוֹת פֶּרֶץ״ - הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁגּוּפִים אֵלּוּ יוּכְלוּ לִהְיוֹת בְּ״גַּן עֵדֶן״.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁאֵין כָּל סְתִירָה בַּדָּבָר - מִכֵּיוָן שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא, בְּעוֹלַם הַתְּחִיָּה, יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּ״עָתִיד הַקָּבָּ״ה לַעֲשׂוֹת מָחוֹל לַצַּדִּיקִים כּוּ׳ בְּגַן־עֵדֶן״, בְּאוֹפֶן שֶׁל נְשָׁמוֹת בְּגוּפִים.

לו. כְּמוֹ כֵן, כָּאן הַמָּקוֹם לְהַשְׁלִים אֶת בֵּאוּר הַדִּיּוּק שֶׁהוּזְכַּר לְעֵיל (סעיף יג) שֶׁלְּשׁוֹן הַיְרוּשַׁלְמִי הוּא ״הַכְּאוּרוֹת״ (בְּאָלֶ״ף), וּמִשּׁוּם זֶה צְרִיכִים מְפָרְשֵׁי הַיְרוּשַׁלְמִי (קָרְבַּן הָעֵדָה) לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא ״כְּמוֹ כְּעוּרוֹת״ (בְּעַיִ״ן).

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה - בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז (שֶׁלָּכֵן לֹא נִתְבָּאֵר עִנְיָן זֶה בְּיַחַד עִם שְׁאָר עִנְיְנֵי הַ״הַדְרָן״):

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה פרשה כ, יב): ״בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מָצְאוּ כָּתוּב כָּתְנוֹת אוֹר״ (בְּאָלֶ״ף), בְּמְקוֹם ״כָּתְנוֹת עוֹר״ (בְּעַיִ״ן), וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ לְהִכָּנֵס לִפְרָטֵי הַבֵּאוּרִים בְּנוֹגֵעַ לְכַשְׁרוּתוֹ שֶׁל הַ״סֵּפֶר תּוֹרָה׳ כּוּ׳.

וְהִנֵּה, הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אוֹת אָלֶ״ף לָאוֹת עַיִ״ן הוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁאָלֶ״ף רוֹמֶזֶת לְ״אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם״, וְעַיִ״ן רוֹמֶזֶת לְשִׁבְעִים אוּמוֹת הָעוֹלָם, שִׁבְעִים זְאֵבִים (שֶׁמֵּהֶם צָרִיךְ הָרוֹעֶה - הַקָּבָּ״ה - לִשְׁמוֹר אֶת הַכִּבְשָׂה — בְּנֵי יִשְׂרָאֵל). וְכַמְבוֹאָר בְּעִנְיַן ״יְכַרְסֶמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר״, הַקְּשׁוּרָה עִם יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כוּ׳.

וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל עִנְיָן יֵשׁ לוֹ שׁוֹרֶשׁ בִּקְדוּשָׁה, מַלְאָךְ בָּרְקִיעַ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מוּבָן שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לָעִנְיָן דְּאוֹת עַיִ״ן בְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳ (שִׁבְעִים אוּמוֹת הָעוֹלָם) - שֶׁיֵּשׁ לָהּ שׁוֹרֶשׁ בִּקְדוּשָׁה, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִשְׁתַּלְשֵׁל עִנְיָן זֶה - בְּרִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת, רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת כוּ׳ - לְמַטָּה מַטָּה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה - כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין ״רָעָד״ (בְּעַיִ״ן) לְ״אֶחָד״ (בְּאָלֶ״ף), שֶׁ״רָעָד״ הוּא ״אֶחָד״ בְּחִילּוּפֵי אַתְוָן, הַמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַיְרִידָה מִבְּחִינַת ״אֶחָד״ לִבְחִינַת ״רָעָד״, הַיְנוּ שֶׁמֵּאָלֶ״ף נַעֲשָׂה וָא״ו, מִחֵי״ת נַעֲשָׂה עַיִ״ן וְכוּ׳.

וְכָאָמוּר לְעֵיל - מִבְּחִינַת עַיִ״ן שֶׁבִּקְדוּשָׁה מִשְׁתַּלְשֵׁל (לְאַחֲרֵי רִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת) בְּחִינַת עַיִ״ן דְּ׳לְעוּמַת־זֶה׳, ע׳ אוּמוֹת הָעוֹלָם.

וְנִמְצָא, שֶׁכְּלָלוּת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אָלֶ״ף לְעַיִ״ן הוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה: עַיִ״ן רוֹמֶזֶת עַל שִׁבְעִים אוּמוֹת הָעוֹלָם, וְאִילּוּ אָלֶ״ף רוֹמֶזֶת עַל ״אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם״ שֶׁבָּחַר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל - ״עַם קְרוֹבוֹ״.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַדּוּעַ בַּיְרוּשַׁלְמִי נֶאֱמַר ״כְּאוּרוֹת״ בְּאָלֶ״ף, וּבַבַּבְלִי - ״מְכוֹעָרוֹת״ בְּעַיִ״ן:

אוֹדוֹת תַּלְמוּד בַּבְלִי נֶאֱמַר ״בַּמַּחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי״ - עִנְיָן שֶׁל חוֹשֶׁךְ, וְאִילּוּ תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי הוּא עִנְיָן שֶׁל אוֹר. וְחִילּוּק זֶה הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין רַבִּי מֵאִיר לִשְׁאָר חֲכָמִים - שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר הוּא: ״מֵאִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה״ (עירובין יג, ב), עִנְיָן שֶׁל אוֹר, בְּדוּגְמַת תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי.

וְלָכֵן, כְּשֵׁם שֶׁ״בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מָצְאוּ כָּתוּב כָּתְנוֹת אוֹר״ (בְּאָלֶ״ף וְלֹא בְּעַיִ״ן), כְּמוֹ כֵּן בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי נֶאֱמַר ״כְּאוּרוֹת״ דַּוְקָא (בְּאָלֶ״ף וְלֹא בְּעַיִ״ן).

וְתֵן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד.

אגרות קודש

ב״ה, ז׳ תמוז, תשי״ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו,

וכיון שנמצאים אנו, בימי סגולה, בימים שלפני חג הגאולה י״ב וי״ג תמוז, גאולת רבנו נשיאנו ראש ישראל וגופא בתר רישא אזיל, יהי רצון אשר כאו״א מאתנו בתכ״י יגאל מכל הענינים המבלבלים הן בגשם והן ברוח, ומתוך הרחבת הדעת יגבירו חיילים בכל אותם הענינים עליהם מסר נפשו בעל השמחה, ויוכל לעבוד השי״ת בשמחה ובטוב לבב, ולכל לראש בהעמדת תלמידים יראי ה׳ ולומדים תורתו תמימה (הנגלה והפנימית) ומקיימי מצות ה׳ בהידור.

בברכת חג הגאולה ולבשו״ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יג. בְּיוֹם[כו] שֶׁמּוֹצִיאִים ב' סְפָרִים נוֹהֲגִים לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן בְּסֵפֶר רִאשׁוֹן וְהַמַּפְטִיר קוֹרֵא בַּשֵּׁנִי אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּיָּמִים שֶׁסֵּפֶר הַשֵּׁנִי אֵינוֹ אֶלָּא מִתַּקָּנַת הַגְּאוֹנִים כְּגוֹן בְּכָל יוֹם טוֹב שֶׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת הַמּוּסָפִין בְּסֵפֶר ב' וּקְרִיאַת פָּרָשָׁה זוֹ אֵינוֹ אֶלָּא מִתַּקָּנַת הַגְּאוֹנִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן תפ"ח[52] בְּוַדַּאי דַּי בְּמַה שֶׁקּוֹרֵא אוֹתָהּ הַמַּפְטִיר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרְאָהּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל כְּבוֹד הַתּוֹרָה אֶלָּא אֲפִלּוּ בַּיָּמִים שֶׁקְּרִיאַת הַפָּרָשָׁה שֶׁבְּסֵפֶר שֵׁנִי הוּא מִתַּקָּנַת אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה כְּגוֹן רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל בְּשַׁבָּת וְד' פַּרְשִׁיּוֹת שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֲדָר אַף עַל פִּי כֵן יָכֹל הַמַּפְטִיר לִקְרוֹתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרְאָהּ אֶלָּא בַּשְּׁבִיל כְּבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי קְרִיאַת הַפָּרָשָׁה בְּכָל שַׁבָּת הִיא מִתַּקָּנַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם[53] וְאַף עַל פִּי כֵן הָיָה הַמַּפְטִיר מַשְׁלִימָהּ בִּימֵי חַכְמֵי הַגְּמָרָא[כז]:

סימן רפב הלכות שבת קריאת התורה והמפטיר סעיף יג

הלכתא רבתא

כו] ביום - סעיף זה בא כהמשך לסעיף הקודם שם הובא מנהג המפטיר בימי חכמי הגמרא, אך עדיין לא נתבארה הנפקא־מינא לימינו המבוארת בסעיף זה.

כז] חכמי הגמרא - בין לדיעה שהמפטיר עולה למנין ז', [54], בין לדיעה שהמפטיר אינו עולה למנין ז'[55].

ציונים והוספות

52) ס"ו: המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה קודם ההפטרה כמו שנתבאר בסימן רפ"ב ובימי חכמי המשנה והגמרא היה קורא בתורה בענינו של יום והיה עולה למנין ה' גברי ורבנן סבוראי תקנו וכן הנהיגו הגאונים אחריהם שיקרא המפטיר בפרשת המוספין שבפנחס.

53) כדלעיל ס"א.

54) אף שבימינו אומרים קדיש קודם קריאת המפטיר מכל מקום יש לה חשיבות של קריאה רגילה ולדיעה זו נמנית בין הקרואים, וכל־שכן שיוצאים י"ח הקריאה (כדלהלן סי"ט).

55) שעיקר החיוב הוא שיקראו ז' קוראים וכן שיקראו את כל הקריאה ללא חילוק מיהו הקורא.

שולחן ערוך – הלכות שבת

ב וכן הבורר אוכל מתוך הפסולת שלא לאכול לאלתר אלא להניחו לאכלו לאחר זמן אפילו בו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב לפי שלא שייך כאן לומר דרך אכילה כך הוא כיון שאינו אוכל לאלתר:

ג ואינו קרוי לאלתר אלא סמוך לסעודה ממש אבל אם לא יאכל עד לאחר שעה אסור אך כל שהוא סמוך לסעודה מותר לברור לצורך כל אותה סעודה אף על פי שתימשך איזה זמן ואפילו אחרים מסובין עמו מותר לברור לצורך כולם ואם נשתייר מברירתו עד לאחר הסעודה אין בכך כלום כיון שבירר בהיתר ובלבד שלא יערים:

ד אין איסור משום בורר אלא בבורר פסולת מאוכל או להיפך אבל אם בורר אוכל מאוכל אפילו אינו חפץ לאכול כלל אלא אחד מהם והשני נוטלו וזורקו אינו נקרא פסולת בשביל כך הואיל והוא ראוי לאכילה ולפיכך מותר לברור אותו מתוך האוכל שחפץ לאכול ואין בזה משום בורר פסולת מתוך אוכל.

ואם אינו ראוי לאכילה אלא מתוך הדחק אף על פי שאינו נקרא פסולת גמור ואין איסור בברירתו מן התורה מכל מקום אסור מדברי סופרים כמו בפסולת גמור ולכן אסור להסיר העלין המעופשים מן הירק (שקורין שלאטי"ן) אפילו אם הן ראויין לאכילה ע"י הדחק אלא יברור הירק מן העלין דהיינו האוכל מתוך הפסולת וצריך ליזהר שלא לברור עד לאחר יציאת בית הכנסת שיהא סמוך לסעודה ממש ואז מותר לברור כל מה שצריך לאכול ממנו באותה סעודה:

ה במה דברים אמורים שמותר לברור אוכל מאוכל כשהכל מין אחד אבל אם היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים ורוצה לברור לאכול אחד מהם לאלתר ולהניח השני לאכלו לאחר זמן הרי אותו המין שרוצה לאכלו לאלתר נקרא אוכל והשני חשוב כפסולת ולכן צריך לברור בידו אותו שרוצה לאכלו לאלתר מתוך השני דהיינו אוכל מתוך הפסולת ולא להיפך ואם בוררו ומניחו לאכלו לאחר זמן אפילו לבו ביום חייב:

ו שני מיני דגים נקראים ב' מיני אוכלים ואסור לברור בידו אלא אותו המין שרוצה לאכלו לאלתר ולא מסעודה לסעודה ואע"פ שהמין של מין אחד הן גדולות וניכרות כל אחת בפני עצמה ואפשר שלא שייך כאן ברירה כלל אעפ"כ אין להקל כי ספק חיוב חטאת הוא.

אבל כל שהוא מין אחד אע"פ שבורר חתיכות גדולות מתוך קטנות אינה נקראת ברירה כלל הואיל והכל ראוי לאכילה ואין כאן פסולת ומותר לברור בכל ענין שירצה אפילו כדי לאכול לאחר זמן בו ביום ואפילו היו שני מינים ובורר משניהם יחד הגדולות מתוך הקטנות מותר הואיל ואיננו בורר מין אחד מחבירו:

ז הבורר תורמסין מתוך פסולת שלהם חייב מפני שהפסולת שלהם ממתקת אותם כשישלקו אותם עמהם ומבלעדי כן הם מרים מאד לפיכך הם חשובים פסולת ופסולת שלהם הממתקת אותם חשובה אוכל ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב אפילו בורר בידו כדי לאכול לאלתר:

ח כשם שיש איסור ברירה באוכלין כך ישנו בשאר דברים המעורבים עם הפסולת שלהם או שהם ב' מינים מעורבים כגון אם היו לפניו ב' מיני כלים מעורבים ורוצה לברור מין אחד מחבירו כדי להשתמש בו הרי מין זה חשוב כאוכל והשני חשוב כפסולת וצריך לברור האוכל מתוך הפסולת ולא להפך אעפ"י שאחד מהם גדול מחבירו וניכר בפני עצמו וגם צריך שיברור כדי להשתמש בו לאלתר כמ"ש בשני מיני אוכלין:

חלק סימן שיט דין הבורר בשבת סעיפים ב־ח

תורה אור

[והנה, על פי זה, דהא שהקב"ה "הוא חייך" אינה סיבה מספקת שהאדם ימסור נפשו וישליך חייו מנגד עבודו ית', מובן מזה, שהקשר בין בני ישראל והקב"ה שממנו בא כח המסירת נפש, הוא קשר עמוק יותר מהקשר עם הקב"ה בגלל זה ש"הוא חייך".

וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה פירוש כי הוא חייך היינו מה שהוא ית' ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין שעי"ז מחיה ומהוה כל עלמין, וכבר נת' לעיל דבחינת ממלא וסובב הוא רק הארה לבד ממנו ית', אבל מהותו ועצמותו ית' אינו בגדר עלמין כלל אפילו להיות סובב וממלא לעלמין.

"כי הוא חייך" קאי על השפעת החיות מאתו יתברך לברוא ולהחיות את העולמות, ובשתי המדריגות שנזכרו לעיל (פרק שני), אור הממלא כל עלמין ואור הסובב כל עלמין, דשניהם הם רק הארה לבד ממנו יתברך, משא"כ מהותו ועצמותו יתברך אינו בגדר עלמין כלל ולא שייך לומר עליו ית' שהוא אפילו "סובב כל עלמין".

כי לא זה היא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהוים ממנו ומקבלים חיותם ממנו ית'.

אע"פ שרק הוא יתברך בכוחו ויכולתו לברוא יש מאין, מכל מקום גדלות זו של הקב"ה שיכולתו לברוא יש מאין אינה מבטאת את גדלותו העיקרית, דאין זה "עיקר האלקות" - היינו מעלתו ושלימותו העיקרית, אלא רק ענין טפל לגמרי אצלו יתברך.

שהרי אתה הוא עד שלא נברא העולם ולאחר שנברא בשוה ממש, וגם אילו לא היה בורא העולמות היה הכל שוה לפניו ית'.

ענין בריאת העולמות אינו תופס מקום כלל אצלו ית', שגם אילו לא הי' הקב"ה בורא את העולמות הי' הכל שווה לפניו יתברך, וכפי שאומרים "אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא העולם", פירוש, שאצלו יתברך הכל בשווה ממש קודם שנברא העולם ולאחר שנברא העולם, דבריאת עוה"ז (וכן בריאת כל העולמות העליונים) אינה פועלת שום שינוי בו יתברך בהבראם מאין ליש (וכמ"ש אני ה' לא שניתי), והיינו לפי שכל ענין הבריאה אינו תופס מקום בעצמותו ומהותו יתברך.

אלא מה שמחיה ומהוה העולמות זהו רק הארה ממנו ית'. וכמ"ש במ"א דלכך נק' הבריאה יש מאין, שבחינת התהוות היש הוא רק ע"י הארה לבד, שנק' אין לגבי מהותו ועצמותו יתברך.

הכח האלקי המהווה ובורא את העולמות הוא רק הארה ממנו יתברך (ולא מהותו ועצמותו יתברך), וכמבואר במקום אחר שזהו אחד הפירושים בביטוי "בריאה יש מאין", דלכאורה

אינו מובן, הלא הבריאה היא ממנו יתברך, וכמ"ש "כי ממך הכל", וא"כ מדוע אומרים שנבראו "מאין", והלא הוא יתברך הוא ה"יש" וה"מצוי" האמיתי?

אלא התירוץ הוא, שהכח האלקי הבורא המחי' את העולמות נקרא "אין", לפי שאינו אלא הארה לבד, שאין לה שום ערך וחשיבות לגבי מהותו ועצמותו יתברך.

וע"ד אור השמש לגבי גוף כדור השמש שאינו אלא הארה לבד מן השמש שאינה פועלת שום שינוי בהשמש, דאין שום נפק"מ ושינוי בהשמש בין אם הוא יום המעונן שאין אורו מגיע אל הארץ בכל תוקפו או הוא יום בהיר באמצע הקיץ כשיש שרב וחום עצום בעולם - דכל שינויים אלו בהאור אינם עושים שום שינוי בגוף כדור השמש, מקורו של האור, כי "הארה לבד" אינה עושה שום שינוי ב"מאור", להיות ש"הארה" אינו חלק מגופו ועצמותו של גוף כדור השמש רק הארה בעלמא ("אפשיין").

וכך הכח האלקי הבורא ומחי' את העולמות הוא רק הארה לבד מאתו יתברך שאינה פועלת שום שינוי בו יתברך, ולפיכך "אתה הוא עד שלא נברא העולם ולאחר שנברא בשוה ממש".

וכמ"ש ואתה מחיה את כולם, פירוש, ואתה היינו כ"ב אותיות דבר ה' מא' ועד תי"ו וה' מוצאות, שעל ידי האותיות מחיה את כולם.

ענין זה שחיות העולמות אינה אלא הארה לבד נרמז בלשון הכתוב "ואתה מחי' את כולם", דחיות כל הנבראים היא מ"אתה", פירוש: "אתה" היינו אותיות א"ת בתוספת אות ה"א, והוא רמז על כ"ב אותיות, כי א"ת - הן האותיות עצמן מאל"ף ועד תי"ו, והה' רומזת על חמש מוצאות הפה שמהן נוצרות האותיות. ועל ידי אותיות אלו, שהן דיבורו יתברך, נתהוו כל הנבראים, כמ"ש "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" (וכן שנינו בעשרה מאמרות נברא העולם).

והאותיות הם רק הארה לבד, כמו האותיות באדם הן רק לבושי הנפש כו'.

וזהו גם מה שנתבאר שהכח האלקי הבורא ומחי' את הנבראים (בחינת "אתה", הרומז על כ"ב אותיות) הוא רק הארה לבד, שהרי "אותיות" הן רק הארה לבד, וכמו האותיות הדיבור שבאדם, שנקראות בשם "לבוש" להנפש.

ולדוגמא: "כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה אין בה אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו", דרק כשחוזר ועולה מהלב למוח "לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאותו מכח אל הפועל להשיג המאכל . . הרי בכאן נולדה בחינת אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם". נמצא שאותיות הן רק "לבוש" לחמדה שבלב.

וכן הוא בחכמה ושכל, שהאותיות שעל ידן מסבירים סברא שכלית אינן חלק מגוף השכל עצמו אלא רק לבוש חיצוני להשכל, שאין להם שום ערך להשכל עצמו. שלכן אפשר לילד קטן היודע כבר לכתוב, להעתיק פלפול עמוק ואפילו לקרוא את כל האותיות והתיבות בדיוק, מבלי להבין מאומה מהשכל המלובש באותיות ותיבות אלו, ונמצא ש"תפס" את כל הלבוש ואין לו מאומה מהדבר (השכל) המלובש בתוך הלבוש. כי האותיות הן רק הארה בעלמא לגבי השכל עצמו (מעין אור השמש שהוא הארה לבד מגוף כדור השמש).

וא"כ מהותו ועצמותו ית' הוא למעלה גם מבחינת ומדרגה זו הנזכר "כי הוא חייך".

כי זהו רק היותו ממלא וסובב, ומזה נמשך לאהבה כי הוא חייך, וכמ"ש נפשי אויתיך כמ"ש בתניא.

זה שהקב"ה הוא מקור החיים לכל הנבראים ("הוא חייך") הוא רק אורו של הקב"ה הנקרא "ממלא" ו"סובב", ועל ידי ההתבוננות במדריגה זו של אלקות נולדת באדם אהבה, "לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייך", ועל זה נאמר "נפשי אויתיך", וכמבואר בספר התניא, ד"נפשי" קאי על הקב"ה, ופירוש "נפשי אויתיך" הוא, ד"מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמתיים, לכך אויתיך, פירוש שאני מתאווה ותאב לך כאדם המתאוה לחיי נפשו".

אבל המסירת נפש להשליך חייו מנגד נמשך שלא ליפרד ממהותו ועצמותו ית', שהוא

למעלה מחיי החיים, וקמיה כלא ממש חשיבי ואתה הוא קודם שנברא כו'.

אבל המסירת־נפש, שענינה להשליך חייו מנגד (היינו איבוד וביטול חייו), נמשך מהביטול למהותו ועצמותו יתברך כפי שהוא למעלה לגמרי מכל ענין הבריאה (כנ"ל), והיינו שהוא למעלה לגמרי מן ההארה האלקית שהיא מקורה של כל ענין החיים ("חיי החיים").

כלומר:

מצד עצמותו ומהותו ית' (שהוא למעלה מגדר הבריאה) אין שום מקום לאיזו מציאות בלעדו יתברך, דכולא קמי' כלא ממש חשיבי, מאחר שאתה הוא קודם שנברא ומשנברא בשוה ממש, הרי כשם שקודם שנברא העולם לא היתה שום מציאות כלל מלבדו, כך עתה משנברא העולם, הרי לגבי מהותו ועצמותו יתברך ("שהוא למעלה מחיי החיים") אין שום מציאות כלל.

ולכן, מצד הקשר של בנ"י עם מהותו ועצמותו ית' ה"ה מוכן למסור את נפשו על קדושת שמו ית', דלהיות שאינו רוצה להיות נפרד ממהותו ועצמותו יתברך, ששם אין למציאותו וחייו שום תפיסת מקום, על כן מוכן לאבד את חייו עבורו יתברך.

והנה כל זה הוא שיש בכח כל א' מישראל, ולכן היה אז מסירת נפש בפועל ממש אצל כל ישראל שלא ליפרד מאחדותו יתברך.

כח זה של מסירת נפש ישנו בכח אצל כל אחד ואחד מישראל. ובימי מרדכי ואסתר נתגלה כח ה'מסירת נפש' בפועל ממש אצל כל ישראל שלא ליפרד מאחדותו יתברך (כנ"ל ש"אם היו כופרים ח"ו לא היו עושים להם כלום").

וזהו ואת מאמר מרדכי, כי מרדכי היה מקור הבטול, איש יהודי כנ"ל.

וזהו גם הטעם שבמגילה מודגש "ואת מאמר מרדכי גו'", שהציוויים וההוראות בימים ההם היו של מרדכי, שאין זה רק משום שהוא הי' ראש בנ"י בדור ההוא שחייבים לשמוע בקולו, אלא משום שענין מסירת־הנפש, שנדרש בימים ההם בא מכוחו של מרדכי הצדיק, שנקרא "איש יהודי" להיותו "מקור הביטול".

וזהו וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, שבמתן תורה שהקדימו נעשה לנשמע, ועל כל דבור פרחה נשמתם, שהוא בחינת בטול ומסירת נפש, שלכך זכו למתן תורה, התגלות אלקות. וכך היה בימי אחשורוש הבטול הזה ביתר שאת.

על פי כל הנ"ל מובן גם הקשר והשייכות בין ימי הפורים לזמן מתן תורה, שבשניהם נתעוררו כל ישראל ממש בתנועה של ביטול ומסירת נפש אליו יתברך: במתן תורה - בזה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע שהוא ענין הביטול לרצון העליון, וכן על כל דבור ודבור פרחה נשמתן, שהוא ע"ד ענין המסירת נפש (מסירת חייו עבורו יתברך), שנשמתן פרחה מהן כדי ליבטל ולהכלל באורו יתברך שנתגלה להם במעמד הר סיני. ועל ידי ביטול זה זכו בני ישראל להתגלות האלקות דמתן תורה.

וכך הי' בימי אחשורוש, שכל ישראל נתעוררו בבחינת ביטול ומסירת נפש, ועוד ביתר שאת לגבי זמן מתן תורה.

כי במתן תורה היה בטול זה מחמת כח האתערותא דלעילא שכפה עליהם הר כו', וכמים הפנים כו', אבל בימי אחשורוש היה הבטול מצד עצמם, בחינת אתערותא דלתתא תחלה.

טעם היתרון בימי הפורים לגבי זמן מתן תורה הוא, כי במתן תורה הי' ביטול זה מחמת כח האתערותא דלעילא, וכמשנת"ל בפירוש "כפה עליהם הר כגיגית", שבנ"י נתעוררו באהבה לה' מחמת גילוי האהבה מלמעלה, בבחינת "כמים הפנים לפנים", ולא הי' ביטול זה פרי עבודתם ויגיעתם;

משא"כ בימי אחשורוש, בא להם הביטול מצד עצמם, על ידי עבודתם ובחירתם, בחינת אתערותא דלתתא תחלה (שהרי לא הי' אז זמן של התגלות אהבה העליונה, אדרבה, הי' שורר אז הסתר פנים נורא).

ולכן גם ההמשכה שנמשך עי"ז הוא ממקום עליון יותר.

כשם שיש מעלה בימי הפורים לגבי זמן מתן תורתנו מצד בנ"י, שרק בימי הפורים היתה ההתעוררות מצד עבודתם ויגיעתם, כך יש מעלה

גם מצד מדריגת האור האלקי שנמשך בימי הפורים לגבי זמן מתן תורתנו, וכמבואר בהגהת ה'צמח צדק' כאן דה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הבאה לאחרי וכתוצאה מ"אתערותא דלתתא" (עבודת האדם), היא ממדריגה עליונה יותר מה"אתערותא דלעילא" שבאה בתור חסד חנם בלי הקדמת עבודת האדם (כבמתן תורה, שהתחיל בגילוי אהבה העליונה כנ"ל).

עד שהגילוי שבמתן תורה נק' רק החלו, התחלה לגבי אור ההמשכה שנמשך להם בפורים, שנקרא וקבל שזהו הגמר.

ובזה יובן בעומק יותר הטעם שמתן תורה נקרא בשם "החלו" לגבי ימי הפורים, שאז נחשב גמר קבלת התורה. דנוסף להמעלה במצבם של ישראל, שבמתן תורה בא הביטול רק מחמת כח האתערותא דלעילא ובימי הפורים הי' הביטול מצד עצמם - הנה גם מצד מדריגת האור האלקי שנגלה מלמעלה נקרא מתן תורה בשם "החלו" ו"תחילה" לבד לגבי ימי הפורים, כי "גמר" ותכלית ההמשכה (שנקרא "וקבל") הי' רק בימי הפורים, שרק אז נמשך לישראל ממהותו ועצמותו יתברך ממש.

וזהו וקבל היהודים כו'.

ד"ה חייב איניש פרק ו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(עב) **אך** מ"מ עדיין יש להבין למה בחי' כתר מל' לא היה ע"י המן מאחר דקרו לי' אלקא דאלקיא כו' אמנם הנה ידוע דבחי' הקו והחוט הוא שנמשך אחר בחי' הצמצום דמק"פ שנקרא חשך סתרו והוא בחי' סתר להעלים עצמות אא"ס אבל לאחר הצמצום והחשך נאמר מגלה עמקו' מני חשך והוא בחי' גילוי האור דקו הזה שהוא בא מבחי' פנימית ועצמות אא"ס דוקא והיינו שבחשך סתרו נאמר אסתיר פני ואח"כ בא לידי גלוי בקו וחוט כו' וא"כ הגם שבחינת צמצום זה הוא בחינת מקיף והעלם דאור הקו כו' אבל שרשו של בחי' קו זה הוא למעלה מבחינת הצמצום הזה והוא בבחינת פנימית דאא"ס כו' ומשם נמשך שרש כנ"י שנקרא הסתר אסתיר פני כו' ע"כ כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם כי נתעלם האור תחלה ואח"כ מאיר כו' והיינו בחי' כתר מלכות כי בחי' מל' דא"ס שמאיר על הקו אחר הצמצום הרי מתלבש בבחינת לבוש והעלם כו' משא"כ אא"ס עצמו שלפני הצמצום שמאיר ובא בבחי' גילוי בקו כנ"ל ומשם נמשך האור על בחי' העטרה וכתר שע"ג ראש דא"ק שהוא בראשית הקו כו' (ואע"פ שמבואר למעלה דלבוש מלכות מלביש על העטרה וכתר דא"ק או א"א כו' אבל שרש בחינת המקיף דעטרה מאחר שנק' כתר מלכות הרי גם למעלה שרשו בבחי' כתר דמל' דא"ס שהוא למעלה מבחינת לבוש מל' דא"ס שמאיר אחר הצמצום בבחינת מקיף על הקו כו') ולפ"ז אין כח להיות ניתן כתר מל' בראשו רק ע"י ישראל דוקא מקדשי שמך במס"נ כמו נעשה בבטול הרצון שלמעלה מן החכמה שבאור וקו כו' וזהו מפני שישראל עלו במחשבה הפשוטה שלפני הצמצום ואח"כ יצאו לידי גלוי בבחינת קו שזהו מבחינת פנימי' ועצמיו' דאא"ס דוקא כי חלק ה' עמו ממש ישראל עם קרובו כו' אשר אין שרש שם להמן כלל וכלל גם לאחר הברור שנעשה בבחינת הקדושה כמו בבחינת גבהות הלב בדרכי ה' כו' כי שרש המן אינו מגיע רק בבחינת מקיף דחיה שהיא החכמה אבל לא במקיף דיחידה (וכמ"ש במקום אחר בענין בבואה דבבואה לית להו והלבונה הוא רק מקיף דחיה כו') אבל בחינת אמיתית הביטול מכל וכל דכנ"י הוא מגיע בבחי' מקיף דיחידה שלמעלה ה"ז בבחי' אין האמיתי שא"א לבא לידי גילוי אור להיות מאיר בבחינת כתר ועטרה כו' כ"א ע"י תכלית הבטול ולא ע"י בחינת יש וגסות כלל וכלל ותכלית הבטול אינו אלא בישראל דוקא מצד שרשן בבחי' העצמות ממש כנ"ל והיינו בעטרה שעטרה לו אמו במ"ת דוקא שהן כנ"י שא' נעשה ונשמע ע"י נעשה נמשך בחי' עטרה בבחינת גלגלתא שהוא שרש המצות כנ"ל וע"י ונשמע נמשך האור בבחי' מו"ס שהוא מקור התורה כו' שזהו כללות הכתר שנקרא תר"ך עמודי כו' שמחבר עצמות אא"ס למטה מטה וזהו ואשר נתן כתר מלכות בראשו נתן כבר שזהו בזמן מ"ת כמ"ש וקבל היהודים את אשר החלו לעשות בזמן מ"ת כנ"ל וד"ל:

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

והנה בזה יובן הקושיא שבגמ', כתי' ועמדו זרים ורעו צאנכם וכתי' ואספת דגנך כו' ומשני ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכאן בזמן שאין ערש"מ, והקשה בתוס' שהרי ואספת דגנך כתי' בפ' והי' אם שמוע ואיך הוא אין ערש"מ, ותי' הה"מ ז"ל נ"ע דלכך נק' פ' שני' אין עושין רצונו של מקום לפי שלא נאמר בה בכל מאדך, וגם זה עדיין אינו מובן וכי מפני שלא נאמר בה בכל מאדך יהי' נק' אין עושין רצונו של מקום שהרי נא' בכל לבבכם ובכל נפשכם. והנה להבין זה י"ל מקודם פי' מקום, דהנה כתי' הנה מקום אתי, דהנה מקום הוא כולל ו"ק מעלה ומטה מזרח מערב צפון ודרום, והנה כמו שיש למטה ו"ק כמו"כ למעלה יש ג"כ בחי' מקום שהוא שרש של המקום בחי' ו"ק מעלה ומטה, ופי' מעלה היינו מה שלמעלה מהשגה נק' מעלה ומה שבא בהשגה נק' מטה, וכמו געה"ע וגעה"ת שלכך נק' געה"ע לפי שהוא למעלה מהשגה לנשמות שבגעה"ת, וכן צפון ודרום הוא בחי' חו"ג ושרש המקום הוא בחי' ו' מדות עליונות לך ה' הגדולה כו', והנה כ"ז הוא בחי' ממכ"ע שנעשה מקור לעולמות שנק' מקום והיינו שמאיר בבחי' התלבשות אבל אא"ס הסוכ"ע הוא למעלה מגדר מקום לפי שמאיר בבחי' העלם ומקיף אין שייך מעלה ומטה כלל וכמ"ש והקדוש בשמים וארץ בשוה, והנה פי' עושין רצונו של מקום היינו שממשיכים מבחי' רצון שהוא בחי' סוכ"ע בבחי' מקום שהוא בחי' ממכ"ע שיאיר בבחי' פנימי' ממש אור הסוכ"ע ויהי' גם המקום בבחי' ביטול כשיאיר במקום מבחי' למעלה מהמקום, וכמו מקום הארון אינו מהמדה אף שהי' אמתיים וחצי אעפי"כ לא הי' תופס מקום כלל לפי שהי' מאיר מבחי' שלמעלה מהמקום במקום, ועד"ז הוא פי' ערש"מ, והמשכה זו היא ע"י אהבה דבכל מאדך כי בחי' מאדך הוא בלי גבול דהיינו בלי שום מונע ומעכב כלל, והוא לפי שמגיע בפנימי' ותוכיות הלב ממש דהיינו שבחי' מקיף הנפש שהוא בחי' יחידה שבנפש מתגלה בבחי' פנימי' לכן עי"ז גורם למעלה ג"כ שיומשך בחי' סוכ"ע שהוא בחי' מקיף בבחי' ממכ"ע בפנימי', וזהו ערש"מ וזהו שפ' ראשונה לפי שנא' בה בכל מאדך נק' ערש"מ.

והתהלכתי בתוככם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה ע"י בחי' מראות אלו בעבודה בנש"י ממשיכי' מלמעלה ג"כ בחי' מראות אלקי' כמ"ש ואראה מראות אלקים ל' רבים, ב' בחי' מראה אספקלריא המאירה, ואספקלריא שאינה מאירה. דהנה כתי' השקיפה ממעון קדשיך מן השמי' וברך את עמך ישראל דלכאו' צ"ל מפני מה דוקא כשההשקפה הוא מן השמי' אז נמשך להיות וברך את עמך ישראל דוקא. דהנה כתי' רם על כל גוים הוי' שאו"ה מקבלי' חיות מבחי' רוממות כו' ע"ד שממית בידים תתפש כו', וזהו כד סליק קוב"ה לעילא כו' והנהגת העולמות נמשך מבחי' שינה, אמנם ע"ז נא' עורה למה תישן ה' והיינו שיהי' גילוי אוא"ס בבחי' חכמה וחסד ויאר פניו בבחי' פנימיות רצונו, והיינו ע"י המשכת התומ"צ, וזהו הבט משמי' וראה השקיפה ממעון קדשך מן השמי' פי' שמים שם מים היא בחי' תורה שנמשלה למים ואזי וברך את עמך ישראל כי ע"י בחי' זו נהי' אנחנו עם בנ"י נתראים לפניו לדבר חשוב שכל עיקר ההשגה והגילוי הוא ע"י התורה, והתורה היא אצלינו בהתגלות, וזהו נפתחו השמי' ואראה מראות אלקי' בחי' אספקלריא המאירה שע"י בחי' שמים הנה מתראה לפניו כבי' כאילו עד"מ רואה במראה המאירה שהיא מכלי זכוכית שע"י המראה נראה הדבר שרואי' בה לדבר גדול יותר ומשובח יותר ממה שרואי' אותה בלא מראה, כך ע"י הבטה והשקפה בבחי' התורה שם נראי' לפניו ית' ישראל שהם מקיימי' התומ"צ בבחי' שבח וגדולה, וזהו ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ שממשיכי' בחי' אחד אפי' בארץ בחי' טורי דפרודא שנפלה בשבה"כ, וז"ע בירור הנה"ב שזהו בחי' אספקלריא שאינה מאירה.

וישם את הכיור

בס"ד. (ש"פ פקודי, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ולכן המדות הן בבחינת התפעלות — מהותן של המידות היא התלהבות והתפעלות, בשונה מהמוחין שעניינם התיישבות ומתינות. **דכל התפעלות הוא חוץ לעצם היינו שהוא בריחוק מן העצם, דכאשר הוא בקירוב שהוא בתוך אותו דבר אינו שייך התפעלות על הדבר** - כאשר האדם מתפעל ממשהו סימן שהוא והדבר עצמו זה שני דברים שונים ולכן מתפעל מזה. ולכן כשיש התפעלות של מידה, זה סימן שהוא לא בתוך העצם ממש. וכמו אדם שנמצא במלחמה וכדומה, הנה בעת הלחימה ממש הוא כלל לא מרגיש את התפעלותו מהעניין והוא כולו מונח בתוך זה, בהתאחדות מוחלטת. ורק לאחר מכן, אחרי שמתרחק מהדבר עצמו, הוא מתחיל להרגיש את ההתפעלות והחוייה שלו מהדבר.

במאמר המוסגר מסביר הרבי נ"ע למה לא שייך התפעלות כאשר האדם בקירוב לדבר: (**שהרי הוא מתאחד עם אותו הדבר והוא ענין הדביקות כו'**, - בדרגה העליונה ביותר של הקירוב, הרי הוא והדבר מתאחדים ממש, וכמו שלא שייך שהאדם יתפעל מעצמותו, כך לא שייך להתפעל מהדבר שמאוחד בו. **ואפילו אם אינו עדיין בבחינת התאחדות**, - כלומר שלא הגיע לקירבה מוחלטת לדבר **מכל מקום כשהוא בתוך אותו הדבר טרדתו הוא בעצם הדבר** — עצם זה שעסוק בדבר, הרי - **ואינו שייך ההתפעלות אז כו'**),

וכל שמתפעל הוא מפני שמתרחק מעצם הדבר כו', - ככל שההתפעלות גדולה יותר הרי זה סימן שהוא רחוק יותר מהדבר. כמו לדוגמא אדם שרואה את חבירו מידי יום אין הוא מתפעל בראותו אותו, אך כאשר ימים רבים לא ראהו, כשנפגשים ביניהם ישנה התפעלות גדולה, וככל שהריחוק גדול יותר, ההתפעלות גדולה יותר.

והמדות הרי הם בבחינת התפעלות שמתפעל על אלקות זהו מפני שהן בבחינת ריחוק מן העצם כו'. — כיון שאם הוא ואלוקות היו דבר אחד ממש לא היה ניכר ההתפעלות בזה.

ובפרט מה שבמדות רוצה בהקירוב ודביקות באלקות שיהיה הגילוי בנפשו או בבחינת צמאון כו', - כלומר, ענין זה שמידות הם בריחוק הוא נכון בכל סוגי ה"מידות", אך בעיקר נכון הדבר כשמדברים על אהבה שעניינה לרצות שיהיה גילוי בנפשו, או בכלל רגש של צמאון, שאז וודאי הוא נמצא במצב של ריחוק מהדבר ולכן הוא צמא אליו.

הרי כל זה שייך בבחינת הריחוק דאז רוצה בהגילוי ואז הוא בבחינת צמאון כו' דבבחינת הקירוב הרי כל זה אינו שייך כלל כו'. — כאשר האדם קרוב למים וכל הזמן שותה אותם, הוא לא מתפעל מהם, אך כאשר היה זמן רב ללא מים והוא מתמלא בצמא גדול אליהם הרי מתעורר בו רצון חזק, ובפוגשו את המים הוא בהתפעלות גדולה. וכך ברוחניות, דוקא על ידי הרגשת הריחוק מאלקות, מתעורר אצלו צמאון גדול, וממילא עבודתו היא בהתפעלות גדולה.

ובדרך כלל יש הפרש במוחין גם כן — בענין הקירבה והריחוק היוצרת התפעלות, **שזהו ההפרש בין חכמה לבינה, דבינה היא בבחינת התפעלות והתלהבות וחכמה היא בחשאי דוקא כו'. וכידוע ההפרש בין כהנים ללוים, דעבודת הכהנים הוא בחשאי וברעותא דליבא** (וברצון הלב) ללא קול **ועבודת הלוים הוא לארמא קלא** (להרים קול) בשירה ובזימרה **בבחינת התלהבות כו'**, והוא בגלל שהכהנים הם במדריגת החכמה, והלויים במדריגת הבינה.

והוא ההפרש בין בחינת החכמה שהיא בבחינת ביטול ממש ובחינת בינה שהוא ענין השגה הרי זה בבחינת יש ומציאות כו'. — כלומר בתוך המוחין עצמם, הרי בחינת החכמה מסמלת את הביטול — "כח מה" — אל מה שמעבר לתפיסה, ואילו הבינה היא בחינת "יש" תפיסה והשגה, וממילא התפעלות.

אמנם מוחין בכלל — גם חכמה וגם בינה, ביחס למידות, **הן בבחינת הביטול ומאיר בהם גילוי אור כו', אך המדות הן בהתפעלות מורגשת בבחינת יש ומציאות כו'.**

שבת פרשת פנחס תער"ב

---

87). תניא, לקוטי אמרים פרק ד. וזה לשונו שם: והמדות שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא ת"ת שכנגד כולן כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול כמ"ש במקום אחר והיראה היא שרש לשס"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה. או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיזתם בו הוא בשס"ה מצות לא תעשה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים חלק א'

נפש הבהמית – עיקרו מדות, להמשך לדברים גשמיים, ושכלו הוא כדי להשיג אותם, וגם להצדיק את עצמו, מפני אהבת עצמו, ובפרט בעלי עסקים.

וְזֶהוּ "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", שֶׁהֵן ב' נְפָשׁוֹת, דְּהַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה נִקְרָא "נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי", וְהַנֶּפֶשׁ הַשֵּׁנִי נִקְרָא "נֶפֶשׁ הָאָדָם", וּכְשֵׁם דְּיִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַחַי הוּא בְּשִׂכְלוֹ, וּכְמַאֲמַר "אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת, בְּהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת", דְּבַעֲלֵי חַיִּים חֲרֵי עִקָּרָם הוּא מִדּוֹת, דְּנֶשֶׁר הוּא רַחֲמָנִי וְעוֹרֵב אַכְזָרִי, וְכָל הַדַּעַת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הוּא רַק בְּהַנּוֹגֵעַ לַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בְּאַכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָרֵי צָרְכֵי הַגּוּף, אֲבָל הָאָדָם עִקָּרוֹ שֵׂכֶל וְחָכְמָה, וְגַם עִנְיְנֵי הַגּוּף שֶׁהָאָדָם מֻכְרָח בָּהֶם הֵם בְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל, וּכְמוֹ כֵּן הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת, דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַחָמְרִיּוּת וְהַגַּשְׁמִיּוּת, שֶׁעִקָּרוֹ הוּא מִדּוֹת לֶאֱהֹב וְלַחֲמֹד כָּל מַה שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׂכֶל גַּם כֵּן, הִנֵּה כָּל שִׂכְלוֹ הוּא לְהִתְחַכֵּם אֵיךְ לְהַשִּׂיג כָּל חֶמְדּוֹתָיו וְתַאֲוֹתָיו וּלְהַמְצִיא תַּחְבּוּלוֹת לְהַרְבּוֹת הוֹן וְעֹשֶׁר כָּבוֹד וּגְדֻלָּה, וּלְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ בְּכָל מִינֵי הִצְטַדְּקוּת בִּשְׁבִיל לְפָאֵר מַעֲשָׂיו, וּמְהַפֵּךְ בִּזְכוּת עַצְמוֹ, דְּהִנֵּה אָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁיֵּשׁ טֶבַע בִּבְנֵי אָדָם לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ גַּם בְּמָקוֹם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, וְהוּא רַק מִפְּנֵי אַהֲבָתוֹ לְעַצְמוֹ מוֹצֵא זְכוּת עַל עַצְמוֹ. וְהָרְאָיָה, דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר זוּלָתוֹ עוֹשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר לֹא טוֹב, חֲרֵי הוּא גַּם כֵּן אוֹמֵר שֶׁהוּא לֹא טוֹב, וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ אִם הוּא עוֹשֶׂה זֹאת הוּא מוֹצֵא כַּמָּה זְכוּתִים עַל עַצְמוֹ לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ, וְהַיְנוּ דְּלֹא זוֹ בִּלְבָד שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה עַל הָאֱמֶת אֲשֶׁר חָטָא וְאָשֵׁם בַּעֲשׂוֹתוֹ דָּבָר לֹא טוֹב, הִנֵּה עוֹד עוֹשֶׂה שֶׁקֶר בְּנַפְשׁוֹ לֹאמַר כִּי צָדַק מַעֲשֵׂהוּ וְטוֹב עָשָׂה, אוֹ עַל כָּל פָּנִים מוֹצֵא זְכוּת לְעַצְמוֹ בְּטַעַם וְסִבָּה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּבָר זֶה, וְהוּא מִפְּנֵי אַהֲבַת עַצְמוֹ שֶׁהָאָדָם אוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ, לָזֹאת הִנֵּה עַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָתוֹ אֶת עַצְמוֹ, דְּכֵן הוּא בְּכָל אָדָם, וּבְמוּחָשׁ יוֹתֵר אָנוּ רוֹאִים בְּבַעֲלֵי עֲסָקִים הַמַּרְגִּילִים אֶת עַצְמָם בִּטְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמָם גַּם בְּמָקוֹם שֶׁהֵם בְּעַצְמָם יוֹדְעִים שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, וּבֵינָם לְבֵין עַצְמָם מַצְדִּיקִים אֶת עַצְמָם בִּטְעָנָה שֶׁל הֶבֶל לֵאמֹר, וואָס זָאהְל מען טאָן, מִי דַּאֲרֵךְ דָּאוּ פַּרְנָסָה[טו], וַהֲגַם שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּה' כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הַזָּן וּמְפַרְנֵס, וּמִכָּל־מָקוֹם מִפְּנֵי אַהֲבַת עַצְמָם חֲרֵי הֵם מִתְנַהֲגִים בְּהַנְהָגָה לֹא טוֹבָה שֶׁבָּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

י"ב י"ג תמוז תר"צ

טו. מה לעשות, הרי צריך פרנסה.

לקוטי דיבורים

מכתב (א) רא"ח אלטהויז
מכתב א.

ב"ה ה' מטות א"ך תמוז תרפ"ז, מאסקווע

ידידי נפשנו הרה"ג המרומם ונעלה המופלג ברצוי חו"ב וו"ח וי"א כש"ת מוהרמ"מ שי' לאקשין וחסידי חב"ד דארצות הברית וקנדה

אחדשה"כ,

תהלה לאל בעד חסדו הגדול יום בשורה לנו היום, ימי משתה ושמחה. ביום ג' יום שהוכפל בו כי טוב, י"ב תמוז נפדה בשלום עבד ה', עטרת תפארת ראשנו, כ"ק אדמו"ר שליט"א. זה היום עשה ה' לדורות עד ביאת הגואל צדק לגיל ולשמח בו. זה היום זכרון לי"ט כסלו הראשון, ואפשר ביתר שאת ויתר עז כי גדול הנס האחרון יותר מהראשון אחרי כי האחרונים בעלי בחירה ויודעים עתים לבינה ובקיאים יותר לכוון את השעה, ובקשו לעקור את הכל, לא רק תורת הבעש"ט אך כל תורת ה' בכלל ובתמימתה ולכבות את נר ישראל עד גמירא חו"ש וחו"ש, הי' לא תהי'. ויהי ה' את יוסף הצדיק ויפדה את נפשו ואת נפש כל ישראל אשר הוא הי' להם למזון ולמחי', משחת רשתם אשר טמנו לו חנם, ותאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, ויבושו

ויכלמו מבקשי נפשו, ובו ביום אשר נולד ונתגלה אורו הגנוז, י"ב בתמוז תר"ם, בו ביום, י"ב תמוז תרפ"ז, האירה לנו השמש בתקפה ויאר לנו אור צח ומצוחצח שבעתיים כאור הבקר. מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו. האם ביכולת בן אדם בעל גבול המלובש בטבע לתאר בעטו בדיו עלי גליון את לא אדם כמותי, אשר אתו מנהיגים למטה, למעלה ולמעלה מדרך הטבע ובלי גבול, נסים גלוים ונפלאות ראינו במוחש אנחנו אנ"ש בעינינו ממש, אחרי אשר ראינו וידענו ל"ע את הסכנה הגדולה והנוראה ר"ל על הקדוש בפרט ועלינו עם ישראל בכלל. והמכסה אני מאוהביי לגלות לכה"פ אחד מני אלף את אשר שמענו וראינו, וזאת הדבר. מתחלה השנה הזאת פחד פחדנו כל אנ"ש המקורבים ביותר והמסתופפים בצל קדשו, כי בזמנים הקבועים להתגלות כמו שמח"ת, י"ט כסלו, פורים שמענו מפיו הקדוש דברים מפחידים ומבהילים מאד מאד אשר לא שמעתן אזן מימי היותינו עלי ארץ. כמו למשל דברים כאלו: "איך ברען ווי א ליכט, אויף מיין גוף זאלט איהר קיין רחמנות ניט האבען נאר אויף דעם קאפ" (אני בוער כנר, על גופי על תרחמו כי אם על הראש). ודרש מכל אחד ואחד מאתנו מסירת נפש בפועל: "היט די קינדער געבען אין חדר לערנען" (שימרו על הילדים, לתת אותם ללמוד ב"חדר"), ותחנכו את בניכם בדרך אבותיכם ובאם לא חו"ש וחו"ש... קשה לי להוציא מפי דברים בוערים כלפיד אש: "אידען וואס האפען אויף משיח'ן, חסידים זאגט תהלים" (יהודים המצפים למשיח, חסידים אימרו תהלים), ובכה הרבה ובדמעות אמר דברים נוראים דוקרים כמדקרת של חרב עד אשר ידידנו הישיש הר' מש' אנשל מנעוויל מוכרח הי' לבקשו בתחנונים, "רבי, מיר ווילען דאס ניט הערען, מיר ווילען א רבין דא" [רבי, אין אנו רוצים לשמוע זאת, רוצים אנו ברבי כאן]. ואמו הרבנית הגדולה שליט"א מוכרחת היתה לפעול עליו להפסיק הדברים הנוראים האלה. וכל השנה עד עתה ועד בכלל אמרנו תהלים בקביעות אחר התפילה בכל המנינים של אנ"ש דבכל אתר ואתר, ופחד פחדנו ויאותונו. ובאור ליום ד' שלח, ט"ז סיון, שעה שני' בלילה, נאסר ונתפס בביהא"ס היותר קשה וחמור ונתעלם מאתנו ארון הקודש. לא ידענו אי' מקום כבודו ומה הי' לו. במשך ארבעה עשר יום לא הי' לנו את מי לדבר ואת מי לבקש. אובדים ואומללים הלכנו כל היום. חיינו היו תלואים לנו מנגד כל רגע, כי ממש לא ידענו האם ועוד יוסף חי... גזרנו תעניתים בכל אתר ואתר ואמרנו תהלים בלי הפסק כל היום, ואחרי עבור שמונה עשר וחצי ימים, ביום א' בלק, ג' תמוז, בפתע פתאום נראה ונגלה לנו אורו הגדול, אך לרוב דאבוננו וצער נפשנו לא ניתן לנו ליהנות מאורו וזיו הדרו, כי באותו יום נפסקה השמש מאתנו ואחר איזה שעות מוכרח הי' לו לשום דרכו לפי משפטו לעיר המקלט אשר לשם נגרש ונשלח על שלש שנים, ובשעות האחדות האלו ידענו בכללות אשמו, החטאים והפשעים אשר עליהם נאשם. והלא המה ארבעה עיקרים אשר עליהם נשפך דמו, דם ממש כמים: א) כי מנהיג הוא לכל עדת החסידים נמצאים עלי ארץ. ב) כי הוא מייסד חדרים וישיבות וכל עניני הדת במדינתנו. ג) מדוע הוא אויטאריטעט בכל הארץ אצל האורטודוכסים, האינטעליגענצי' וגם בורזשואזי דהכא והתם. ד) ע"י כחותיו ופעולתיו יתקבלו סכומים הגונים מחו"ל על תורה ולומדי', ועוד פרטים הרבה אשר אין לפורטם. ועל כלם אלק' סליחות נתן לו חכמה רבה ותשובתו הרמתה על כל שאלה ושאלה בפרט היתה מנקודה האמיתית שלו וה' הי' עמו ויוסף הוא המשביר, ואלו הדברים הראשונים אשר דיבר ואשר זכינו לשמוע מפיו הקדוש והטהור, "יעצט האב איך געזעהן במוחש כי אתה ה'. אלע מעשיות וואס מען דערציילט פון דעם אלטען רבי'ן האב איך זיי געזעהן במוחש. עס ניט אוועק א פערטעל שעה אז איך זאל ניט זעהן דעם טאטען. יעצט וועט צוקומען א פולע נייע ציורים אין די טיפע געדיכטע ענינים פון חסידות. איך וואלט וויסען אז דאס וועט זיין א פעולה, ד.ה. אז דאס וועט דורכברעכען אז מען זאל קענען לערנען תורה אפען, וואלט איך מוחל געווען אלע מיינע יסורים" (עתה ראיתי במוחש כי אתה ה'. כל הסיפורים שסיפרו מרבנו הזקן ראיתי במוחש. לא עבר רבע שעה שלא ראיתי את אבי. כעת יתווספו ציורים רבים חדשים בענינים העמוקים ביותר בחסידות. אילו ידעתי שיהי' בכך משום פעולה, כלומר שזה יפעל שיוכלו ללמוד תורה בגלוי, הייתי מוחל על כל יסוריי) ואמר בכל תפלה "עננו". הרבה מס"נ בפועל הי' עד אשר נמסר לו הטו"ת רק ביום השלישי, ואין כאן מקומו, הרבה דא"ח אמר וכתב שמה. אנחנו יודעים רק משני מאמרים כעת. א' - מן המיצר קראתי וכו', והב' - ה' לי בעוזרי ואני אראה וכו', ועוד חזון למועד להודע מהנותרים.

להעיר מקלט באנו ביום ב' אור ליום ג' בלק, ותכף הלכנו ביום ג' על רעגיזטראצי' אשר צריכה להיות כפי החוק פעם בשבוע וכן עשינו. יהודי העיר קבלו אותנו ברב כבוד והדר כיאות ת"ל, וביום ג' פנחס, י"ב תמוז, באנו עוה"פ למקום ההוא ותיכף בהתראותינו בשרו לנו כי נגאל ונפדה וכי חפשי הוא

לארבע פנותיו. ביום ד' למחרת קיבל הניירות וביום ה' בקר שבנו לביתנו צלחה ובאנו על ש"ק ת"ל שלום. ליהודים היתה אורה ושמחה, אור תורה האירה לנו, ושמחה של מצוה פתחה לבבינו. ויהי רצון שלא נוסיף לדאבה עוד, ולא תכבה נר ישראל ויפוצו מעינותיו חוצה.

אבל ידידי אהובי אחרי כל אשר עינינו ראו ולא זר מחויבים ומוכרחים אנחנו לשום על לבבינו הכלל הגדול מרבותינו ז"ל כי לאו בכל יומא ויומא מתרחש ניסא ואין סומכין על הנס. עדין אהובי לא נחה דעתנו ואין מרגוע לנפשותינו. השמחה איננה שלמה אצלינו. עדיין עצב צפון וטמון עמוק במשכיות לבבינו, ואנחנו לא נודע מאין פתאום באה התשועה והגאולה, אם מהכא או מהתם, מדוע ולמה נתהפכה לטוב וממילא הפחד הגדול מהעבר ר"ל יפחיד וירעיד אותנו לימים יבואו, כי מי יודע מה יולד יום, מי יודע איזה רוח תנשב? ומאיזה צד פינה אשר בעולם הפאליט' אשר באמת לאמיתו אין לו שום שייכות ויחס כלל אלי', כי אין לו שום חלק חוץ לד' אמות של תורה ותפלה לבד, אך אחרי אשר הוכיחו לדעת מי הוא האיש הגדול הזה וראו את גודל ערכו וחנו בעיני כל עם ישראל הנפוץ בכל קצוי תבל אשר רועדים לשמו ולזכרו, יראים אנחנו שלא ישלוט בו חו"ש עינא בישא ולא יתנו עיניהם בו להיות חו"ש ככדור משחק וכאמצעי לאיזו מטרה זרה חו"ש. לזאת החוב הקדוש מוטל עלינו ועל אחינו וידידינו המסורים ומקושרים לקיים מאמר רז"ל ת"ח צריך שימור ואל ילך יחידי באפלה. עמדו הכן על משמרתכם לדעת תמיד משלומו הטוב ומה יעשה בו. ואל תפנו מעטרת תפארת ראשנו וחמדת לבבנו אף רגע אחת. עמדו בהתיחסות תמיד אל בית חיינו בפרט ועם כל אנ"ש דבכל אתר ואתר בכלל. בקשו רחמים מלפני אבינו שבשמים עבורו ביום ובלילה וזכות אבותיו רבותינו הקדושים יגן עליו שלא ישלוט בו שום שטנה ועלילה שאל יחשדוהו במה שאין בו, ושכל הרוחות שבעולם לא יזיזוהו ח"ו ממקומו.

ידידו אוהבו אמת, דורש שלום כת"ר תכה"י,

אלי' חיים אלטהאוז

יומן, תרפ"ז

אגרות קודש

ב"ה כ"ט שבט, פ"ב

כבוד ידידנו עוז הנעלה והכי נכבד וו"ח

אי"א מוה"ר [...] גארפינקעל

שלום וברכה,

טיב מפעלו לטובת לומדי תורה ויושבי באהלה של תורה, הנה בא עדינו. תודה רבה על העבר ובקשה על העתיד, כי ירחיב ויגדיל מפעליו לטובה ולברכה, ובגודל הענינים ונחיצות העזרה במדה נכונה כבר הארכתי במכתבי אשר בטח קראם, בקריאה של חיבה ואהבה. וככל אשר יוכל לעשות בעזרתו ית' עשה יעשה לעורר נדיבי לב עם אלקי אברהם להחזיק לומדי תורה. וזכות התורה תגן על העושים והמעשים יחיו להתברך בברכה כפולה ומכופלת ברו"ג.

בטח קרא ידידנו מכתבי שכתבתי לידידנו רש"א שי' פאגעלמאן וידידנו ר"ד שי' שיפרין על דבר ההשתדלות בהתיסדות שיעורי לימוד בנגלה ודא"ח בין אנ"ש שי' כי את זה דרש ידרוש מאתנו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע אשר בכל מקום מושב אנ"ש שי' יהי אור תורה [ו]ועידת רעים אהובים במושבותם.

בשנה החולפת עוררתי את אנ"ש שי' על דבר יום הילולא דהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, בשני לניסן, יום אשר בו יזכור איש ואיש מהמתיחס על דגלו את מורו ורבו, וידברו יראי ד' לסדר שיעורי לימוד וזמני התועדות.

וכפי הידיעות שקבלתי רבים מאנ"ש שי' הקדישו את היום הזה לברכת אל בשמים בתורה תפלה ולימוד דא"ח, יהי משכורתם שלמה מאת האלקים בבני חייא ומזונא רויחא, לטוב להם כה"י בגו"ר.

לא אפונה אשר ידידנו אנ"ש שי' הקשורים בעב[ו]תת אהבה, בעלי דעה ורגש אמיתי, יקבעו יום הזה (וגם הבא אחריו) ליום עבודה בצדקה תורה ושיחת רעים, בדברים המעוררים לחיזוק התורה.

יהי ד' אלקי אבותינו בעזר אנ"ש שי' בתוך כאחב"י שי' לברך את כל מעשי ידיהם בגו"ר.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש מברכו בכט"ס.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרק ו משנה ה

אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ וְאַל תַּחְמֹד כָּבוֹד. יוֹתֵר מִלִּמּוּדְךָ עֲשֵׂה. וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל מְלָכִים, שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם, וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ, שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ:

נקודות משיחות קודש

לענין "גדולה" אומרת לנו המשנה "אל תבקש" ואילו לענין "כבוד" - "אל תחמוד". משמעות הדברים היא ש"כבוד" - לא רק שאין "לחפש" אלא אסור "לחמוד" אותו כלל. לעומת זה "גדולה", אין "לחפש" אחריה ולבקשה, אך אין מניעה לחמוד אותה, שהרי לא נאמר "אל תחמוד גדולה" אלא רק "אל תבקש". והדבר דורש הסבר.

עוד צריך להבין: מהי הוראת המשנה "יותר מלמודך עשה"; אם כוונתה לומר שיש ללמוד תורה יותר מהרגילות[1], היה עליה לכתוב זאת באופן ברור ומפורש - "יותר מלמודך למד"!

הביאור בזה:

בלימוד תורה יש מעלה ועדיפות ללימוד החותר אל ההלכה. כי בכדי לברר את סוגיות הש"ס, ולמצות את הדיון בשיטות הפוסקים עד לפסיקת הלכה למעשה, דרושה יגיעה והעמקה מיוחדת[2].

לאור זאת, היה מקום לומר כי לימוד להלכה ולמעשה כדי להיות מורה הוראה בישראל הוא לימוד נכון ורצוי, שהרי באופן כזה הלימוד הוא בדרגה גבוהה!

משמיענו התנא ואומר: "אל תבקש גדולה לעצמך". בבואך ללמוד תורה אל תעשה זאת לשם "גדולה" - להיות "מורה הוראה". לימוד תורה באמת הוא לימוד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשום מטרה אחרת (ואם נקבע לך משמים תפקיד של מורה הוראה בישראל יזמינו לך זאת מלמעלה).

וכך אפוא מתפרשים דברי המשנה: "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד". כבוד - הוא דבר שלילי, שהרי "הקנאה, התאווה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם"[3], ולכן אל תחמוד אותו אפילו בלבך. "גדולה", לעומת זאת, מותר לרצות. אין כל פסול בשאיפה לגדלות בתורה עד לדרגה שיוכל להורות הלכה, כי על־ידי זה הוא מתעלה בתורה. ובכל זאת "אל תבקש גדולה". אין לרדוף ולחפש אחר גדלות זאת [ואולם לכשיציעו לו משרת מורה הוראה יכול לקבלה[4]] .

מכיון שאסור לחמוד כבוד ואף גדולה אין לבקש - יכול הלומד לחשוש, שמא יהא לימוד התורה שלו נטול כל "חיות" - כי הנפש הבהמית מקבלת "חיות" רק כאשר יש לה כבוד וגדולה - והרי הלימוד צריך להיות ב"חיות" (גם של) הגוף והנפש הבהמית[5]!

על־כך מוסיפה משנתנו ואומרת, "יותר מלמודך עשה" - "עשיה" מלשון כפיה[6], כלומר, אף אם אין לך "חיות" ותענוג בלימודך, כפה על עצמך ("עשה") ולמד "בקבלת עול" במידה גדולה יותר מאשר "התענוג" המוגבל שלך.

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1240)

צריך להבין: מדוע יתאווה העוסק בתורה לשולחנם של מלכים, עד שצריך להזהירו מפני זה?

יתירה מזאת: מסדר הדברים במשנה משמע כי גם אם מקיים האדם את ההוראה הקודמת במשנה - "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד" - עדיין צריך להזהירו ש"אל תתאווה לשלחנם של מלכים"! מהי פשר תאווה זו שכל־כך צריך להזהיר מפניה?

מאידך גיסא, צריך להבין: מהלשון "ששלחנך גדול משלחנם" אפשר לדייק שעצם התאווה "לשלחנם של מלכים" אינה שלילית כל־כך ורק שאין בה צורך מפני ש"שולחנך גדול משולחנם"!

ביאור הענין:

במשנתנו מדובר על אדם שעמל ויגע בתורה מעל ומעבר לתענוג שיש לו בלימוד מצד עצמו[7]. לאדם זה הבטיחה התורה[8] "אם בחוקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה[9] - "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", דהיינו שכל צרכיו הגשמיים מובטחים לו. ומכיון שכל צרכיו בעולם יהיו בידו הרי הוא "בעל הבית" ושליט על כל העולם, בבחינת "מאן מלכי רבנן"[10].

על כך מוסיפה המשנה ואומרת "אל תתאווה לשולחנם של מלכים"; אף שהקב"ה נותן לך "שולחן של מלכים" כשכר על עמלך בתורה - אל לך להתאוות לכך. המשנה אינה אומרת כי אין להתעסק בדברים גשמיים. אדרבה, צריך להתעסק בדברים הגשמיים כדי "לבררם" ולהעלותם לקדושה. ההוראה היא רק לא להתאוות להם ולהתענג מהם[11].

על כך נשאלת השאלה - אם הפירוש ב"שולחן מלכים" הוא "עבודת הבירורים", "לברר" ולזכך את הגשמיות ועל־ידי זה מתעלה גם האדם ה"מברר"[12] מדוע אם־כן לא להתאוות "לשלחנם של מלכים"?

על כך התשובה היא - "ששלחנך גדול משלחנם". כלומר, על־אף המעלה הגדולה ב"עבודת הבירורים", אין היא מגיעה לדרגה הרוחנית המושגת בכח לימוד התורה. כי על־ידי לימוד התורה, האדם מתאחד עם מלך־מלכי־המלכים הקב"ה. נדרשת אמנם גם "עבודת הבירורים", אך יש לדעת כי תכלית העליה היא זו המושגת על־ידי לימוד תורה - "שולחנך גדול".

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1241)

---

1) שהרי הפרק קרוי "קנין תורה", ובהתאם לכך, ההוראות בפרק זה מתייחסות ללימוד התורה. 2) ראה המשך יום־טוב של ר"ה תרס"ו, עמ' ת"כ. וראה ירושלמי בכורים, פרק ג, הלכה ג ר' זעירא. 3) לעיל פרק ד, משנה כא. 4) ראה ירושלמי בכורים שם. 5) ראה עירובין נד, א. והלכות תלמוד־תורה לרבנו הזקן, פרק ד, הלכה ט "כל המשמיע קולו בשעת תלמודו תלמודו מתקיים", ונתבאר בתניא פרק לז. 6) ראה בית יוסף יורה־דעה סימן רמח ד"ה ומי שאינו. 7) כאמור בביאור הקודם על המאמר "יותר מלמודך עשה", שהכוונה היא שיש לכפות על עצמו לימוד בקבלת עול, יותר מרגילותו. 8) בחוקותי כו, ג. 9) רש"י שם. 10) ראה גיטין סב, א. 11) ראה תניא תחילת פרק ז. 12) ראה לקוטי־תורה צו יג, ב; אמור לה, ג.

פרשת פינחס

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יא פִּינְחָס
בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי
מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם
וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: יב לָכֵן
אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם: (לוי)
יג וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם
תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־
הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב
לַשִּׁמְעֹנִי: טו וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי
בַת־צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הִוא: פ
(ישראל) טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יז צָרוֹר
אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם: יח כִּי צֹרְרִים הֵם
לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר
וְעַל־דִּבַּר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה
בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר: **כו** א וַיְהִי אַחֲרֵי
הַמַּגֵּפָה פ פסקא באמצע פסוק וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:
ב שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ | כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא
בְּיִשְׂרָאֵל: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם
בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרִחוֹ לֵאמֹר: ד מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 327)

שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כו, ב)

"מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנְסוּ זְאֵבִים לְתוֹךְ עֶדְרוֹ" (רש"י). וּבְרֵישׁ פָּרָשַׁת תִּשָּׂא, לְגַבֵּי חֵטְא הָעֵגֶל, נָקֵט "לְצֹאן . . שֶׁנָּפַל בָּהּ דֶּבֶר". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשָּׁם הָיָה מֹשֶׁה בָּהָר וְלֹא הָיָה אָשֵׁם בַּתּוֹצָאוֹת, וְלָכֵן נָקֵט "דֶּבֶר", שֶׁאֵין הָרוֹעֶה אָשֵׁם בָּזֶה. אַךְ כָּאן נִתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ הֲלָכָה, וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה רַק כְּשֶׁהָרַג פִּנְחָס אֶת זִמְרִי, וְהָיָה יָכוֹל לַחְשֹׁב שֶׁבִּגְלָלוֹ נִמְשְׁכָה הַמַּגֵּפָה מְעַט; לָכֵן נָקֵט דָּבָר שֶׁהָרוֹעֶה אָשֵׁם בּוֹ - "זְאֵבִים".

שני ה רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ
מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלֻּאִי:
ו לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת
הַכַּרְמִי: ז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:
ח וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב: ט וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן
וַאֲבִירָם הוּא־דָתָן וַאֲבִירָם כתיב קרואי קרי קְרִיאֵי
הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־
קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה: י וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־
פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה
בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ
לְנֵס: יא וּבְנֵי־קֹרַח לֹא־מֵתוּ: ס יב בְּנֵי שִׁמְעוֹן
לְמִשְׁפְּחֹתָם לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין
מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי: יג לְזֶרַח
מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי:
יד אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
וּמָאתָיִם: ס טו בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לְצִפּוֹן
מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי לְשׁוּנִי
מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי: טז לְאָזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאֶזְנִי לְעֵרִי
מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי: יז לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי
לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי: יח אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מֵאוֹת: ס יט בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: כ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי
לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי: כא וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן
מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי:
כב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה
וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כג בְּנֵי יִשָּׂשכָר
לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפוּוָה
מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי: כד לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי
לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי: כה אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת

יִשָּׁשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: ס כו בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלֹון מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי: כז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ס כח בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם: כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי: ל אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי: לא וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשְּׁכְמִי: לב וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי: לג וּצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה: לד אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: ס לה אֵלֶּה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי: לו וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי: לז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם: ס לח בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי: לט לְשֻׁפּוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי: מ וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְד וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי: מא אֵלֶּה בְנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ס מב אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם: מג כָּל־מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס מד בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנִי לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: מה לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי: מו וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח: מז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס מח בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי: מט לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלֵּמִי: נ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: נא אֵלֶּה פְקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וָאֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ פנחס תשמ"ז)

צָרוּר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם (כה, יז)

וְהִקְשָׁה בְּאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ, "לָמָּה כָּפַל צָרוֹר וְהִכִּיתֶם". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרַשִׁ"י אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָאֵר כֶּפֶל זֶה, שֶׁכֵּן "צָרוֹר" הַיְינוּ "לְאַיֵּב אוֹתָם" (רש"י), וּ'בֵן חָמֵשׁ לְמִקְרָא' מֵבִין מֵעַצְמוֹ שֶׁהַכָּאָה, שֶׁכּוֹלֵל גַּם הַכָּאָה לְפִי חֶרֶב, הַמּוּרָה יוֹתֵר מִשִּׁנְאָה בִּלְבַד. וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּלְמַד בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב (הַשְּׁלִילָה שֶׁל צָרוֹר) וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה" (הַשְּׁלִילָה שֶׁל וְהִכִּיתֶם).

שלישי נב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: נג לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת: נד לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָּיו יֻתַּן נַחֲלָתוֹ: נה אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ: נו עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לִמְעָט: ס נז וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי: נח אֵלֶּה | מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם: נט וְשֵׁם | אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־לֵוִי אֲשֶׁר יֻלְּדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם

וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם
אֲחֹתָם: פ וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא
אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: סא וַיָּמָת נָדָב
וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה:
סב וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר
מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה כִּי | לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: סג אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יְרִחוֹ: סד וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִדְבַּר סִינָי: סה כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב
בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן: **ס כז** א וַתִּקְרַבְנָה
בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה:
ב וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד
לֵאמֹר: ג אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה
בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח
כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ: ד לָמָּה יִגָּרַע
שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן
תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ: ה וַיַּקְרֵב
מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ׳ 93)

וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן (כז, ה)

״נִתְעַלְּמָה הֲלָכָה מִמֶּנּוּ״ (רש״י). וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה מַּכְרִיחוֹ לְפָרֵשׁ כֵּן, וַהֲרֵי יִתָּכֵן שֶׁלֹּא שָׁמַע הֲלָכָה זוֹ מֵהּ׳. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה יֵשׁ הֶבְדֵּל בֵּין ״מִשְׁפָּטָן״ ל״דְּבָרָן״ (כְּמוֹ ״כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי״). דָּבָר - טְעָנוֹת וְשַׁקְלָא וְטַרְיָא. מִשְׁפָּט - פְּסַק דִּין. וְהַקָּשָׁה לוֹ: כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָדַע אֶת הַהֲלָכָה, אֵיךְ הִקְרִיב ״אֶת מִשְׁפָּטָן״. לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁאָכֵן יָדַע אֶת הַהֲלָכָה, אֶלָּא שֶׁנִּתְעַלְּמָה מִמֶּנּוּ.

רביעי ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ז כֵּן בְּנוֹת
צְלָפְחָד דֹּבְרֹת נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה
בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן
לָהֶן: ח וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ
כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לְבִתּוֹ: ט וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לְאֶחָיו: י וְאִם־אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לַאֲחֵי אָבִיו: יא וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם
אֶת־נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ
וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: **פ** יב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְרָאִיתָה
אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אָתָּה כַּאֲשֶׁר
נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ: יד כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי
בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם
לְעֵינֵיהֶם הֵם מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן: **ס**
טו וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: טז יִפְקֹד יְהוָה
אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה:
יז אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר
יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה
כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ
בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו: יט וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ
לְעֵינֵיהֶם: כ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ
כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה
עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה: כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה: כג וַיִּסְמֹךְ אֶת־

יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

חמישי **כח** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב צַו
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי
לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:
ג וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה
תָמִיד: ד אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: ה וַעֲשִׂירִית
הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית
רְבִיעִת הַהִין: ו עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי
לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ז וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה:
ח וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת
הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ
ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם
וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ:
י עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ
יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים
בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
שִׁבְעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: יג וְעִשָּׂרֹן
עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי
הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה: טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 18)

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כח, ב)

"עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנִי עַל בָּנַי, צַוֵּה אֶת בָּנַי עָלַי" (רש"י). וְהַיְנוּ, שֶׁבְּתוֹר מַעֲנֶה לְבַקָּשַׁת מֹשֶׁה לְמַנּוֹת אִישׁ "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם . . וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה", נִצְטַוָּה עַל קָרְבַּן הַתָּמִיד. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה קָרְבָּן זֶה (וְקָרְבָּנוֹת בִּכְלָל) שׁוֹלֵל אֶת הַטָּעוּת שֶׁ"אֵין רוֹעֶה" בָּעוֹלָם וְ"עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג", וּמְגַלֶּה שֶׁהָעוֹלָם מִתְנַהֵג בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל הַקָּבָ"ה, שֶׁהוּא זֶה "אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם".

ששי טז וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
פֶּסַח לַיהוָה: יז וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
חַג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: יח בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
יט וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: כ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל
תַּעֲשׂוּ: כא עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: כב וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר
עֲלֵיכֶם: כג מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת
הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה: כד כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם
שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־
עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: כה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ: ס כו וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה
חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: כז וְהִקְרַבְתֶּם
עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם
אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה: כח וּמִנְחָתָם
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד
שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד: כט עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: ל שְׂעִיר עִזִּים
אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: לא מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם: פ
כט א וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: ב וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ

נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: ג וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל: ד וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים: ה וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת
לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: ו מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ
וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם
לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: ס ז וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:
ח וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר
אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם
יִהְיוּ לָכֶם: ט וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל הָאֶחָד:
י עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים:
יא שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד
הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 137)

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים (כח, כו)

"חַג הַשָּׁבוּעוֹת נִקְרָא בִּכּוּרֵי קָצִיר חִטִּים, עַל שֵׁם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם" (רש"י). שְׁתֵּי הַלֶּחֶם רוֹמְזִים לַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל־פֶּה. וְהִנֵּה, בְּלִמּוּד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב מֵרְגֵּשׁ יוֹתֵר הַבִּטּוּל לְנוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַקּוֹרֵא בָּהּ וְלֹא יָדַע מַאי קָאָמַר קַיֵּם מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה, בְּנִגּוּד לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁאֵינוֹ נֶחְשָׁב לִמּוּד כְּלָל. וְהַקְרָבַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מוֹרָה עַל כָּךְ שֶׁהַבִּטּוּל שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב צָרִיךְ לַחִדּוּר לַהֲבָנָה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

שביעי יב וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא
תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:
יג וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים
בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ: יד וּמִנְחָתָם
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפַּר הָאֶחָד
לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד
לִשְׁנֵי הָאֵילִם: טו וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים: טז וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס
יז וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם
שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:
יח וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: יט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת
מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: ס
כ וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:
כא וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כב וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד
עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כג וּבַיּוֹם
הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: כד מִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט: כה וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד
עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כו וּבַיּוֹם
הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: כז וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט: כח וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס כט וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ל וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:
לא וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד
מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ: ס לב וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים
שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם: לג וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם:
לד וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד

מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: **ס** לה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
לו וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
לז מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: לח וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:
לט אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם: **ל** א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: **פפפ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 205)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים (כט, יח)

"כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת . . וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מְגַנִּין עֲלֵיהֶם" (רש"י). וְאִלּוּ לְגַבֵּי הַכְּבָשִׂים אוֹמֵר "לְכַלּוֹת מֵהֶם צ"ח קְלָלוֹת", לֹא רַק בִּימֵי הַמִּקְדָּשׁ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מַה שֶּׁפָּעַל קָרְבָּן בִּזְמַן הַבַּיִת נִפְעָל הַיּוֹם עַל יְדֵי תְּפִלָּה; אֶלָּא שֶׁאָז הִגִּיעַ הַשֵּׁפַע לָעוֹלָם ("בְּחִיצוֹנִיּוּת בְּפֹעַל מַמָּשׁ"), וְהַיּוֹם הַפְּעֻלָּה הִיא רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁהַשְׁפָּעָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק בִּזְמַן הַבַּיִת, וְאִלּוּ הַהַשְׁפָּעָה לְיִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָהּ גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר לה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
לו וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
לז מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: לח וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: לט אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם: **ל** א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: **פפפ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 229)

עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם (כט, לה)

עֲצֶרֶת - לְשׁוֹן עֲצִירָה וּקְלִיטָה. כָּל הַהַמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּדֶרֶךְ מַקִּיף, נִקְלָטוֹת בַּנֶּפֶשׁ בִּפְנִימִיּוּת ("לָכֶם") בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת (לקוטי תורה). לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן "תְּהַווּן בְּחֶדְוָא מִן מְטִילְכוֹן לְבָתֵּיכוֹן", שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֵּק בָּזֶה: מַהִי הַשִּׂמְחָה בְּכָךְ שֶׁיּוֹצְאִים מִן הַסֻּכָּה לַבַּיִת. אֶלָּא, הַשִּׂמְחָה הִיא מֵהַמְשָׁכַת הָאוֹרוֹת הַמַּקִּיפִים שֶׁל הַסֻּכָּה בִּפְנִימִיּוּת, בַּ"בַּיִת".

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת פינחס לשמו"ת ולקריאה בציבור

במלכים א פרק יח

יח מו וְיַד־יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו
וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה: **יט** א וַיַּגֵּד
אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב: ב וַתִּשְׁלַח
אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים
וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ
אַחַד מֵהֶם: ג וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר
שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ שָׁם: ד וְהוּא־
הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם אֶחָד
וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר | רַב עַתָּה יְהוָה
קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי: ה וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן
תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
קוּם אֱכוֹל: ו וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים
וְצַפַּחַת מָיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב: ז וַיָּשָׁב
מַלְאַךְ יְהוָה | שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ: ח וַיָּקָם וַיֹּאכַל
וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ | הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים
חֹרֵב: ט וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ פֹּה
אֵלִיָּהוּ: י וַיֹּאמֶר קַנֵּא קִנֵּאתִי לַיהוָה | אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

מו) **וַיַּד ה'**, רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה'. **וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו**, חָגַר מָתְנָיו לִהְיוֹת מְזֹרָז בְּיוֹתֵר. **וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב**, רָץ בְּרַגְלָיו לִפְנֵי הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אַחְאָב יְחִידִי, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַמַּלְכוּת. **א) אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ**, בְּהוֹרֶדֶת הָאֵשׁ וְהַגֶּשֶׁם. **ב) כֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן**, הוּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה וְעִנְיָן גְּזֵמָה. כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם, כְּמוֹ נֶפֶשׁ אֶחָד מִנְּבִיאֵי הַבַּעַל שֶׁהָרַגְתָּ. **ג) וַיַּרְא**, רָאָה עַצְמוֹ בְּסַכָּנָה. **אֲשֶׁר לִיהוּדָה**, אֲשֶׁר אֵינָהּ תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת אַחְאָב וְאִיזֶבֶל, אֶלָּא לְמַלְכוּת יְהוּדָה. **ד) רֹתֶם**, שֵׁם עֵץ שֶׁגַּחֲלָיו חַמִּים מְאֹד. **לֹא טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי**, כִּי אָרְכוּ יָמָיו יוֹתֵר מִימֵי אֲבוֹתָיו. (וְאָמְרוּ רז"ל "פִּינְחָס זֶה אֵלִיָּהוּ"). **ה) וְהִנֵּה זֶה**, כְּלוֹמַר, מִיָּד כְּשֶׁיִּשַּׁן בָּא אֵלָיו הַמַּלְאָךְ. **ו) מְרַאֲשֹׁתָיו**, סָמוּךְ לְרֹאשׁוֹ. **עֻגַת רְצָפִים**, עוּגָה אֲפוּיָה בְּגֶחָלִים. **וְצַפַּחַת**, שֵׁם כְּלִי. **וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ**, אָכַל חֵלֶק מֵהָעוּגָה, וְשָׁתָה חֵלֶק מֵהַמַּיִם. **ח) וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה**, מִמַּה שֶׁנִּשְׁאַר קֹדֶם. **י) קַנֵּא קִנֵּאתִי וגו'**, מְקַנֵּא הָיִיתִי קִנְאַת ה' לְהָרֹג אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל הַמַּתְעִים אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁעָזְבוּ אֶת בְּרִיתְךָ שֶׁכָּרַתְּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי. וְרז"ל דְּרָשׁוּהוּ, שֶׁבִּטְּלוּ מֵהֶם בְּרִית מִילָה. **וְאוֹתֶר אֲנִי לְבַדִּי**, כִּי מֵאַת הַנְּבִיאִים שֶׁהֶחְבִּיא עוֹבְדָיְהוּ לֹא הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם. אוֹ לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹדָעִים, הֲרֵי הֵם כְּאִלּוּ אֵינָם. וְהִנֵּה

ה׳ **עֹבֵר**, וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳ עוֹבֵר לְפָנָיו. **יא)** **וְרוּחַ גְּדוֹלָה** וגו׳, מַחֲנֵה מַלְאֲכֵי רוּחַ. **לֹא בָרוּחַ ה׳**, הַקּוֹל אָמַר לוֹ כֵּן. **רַעַשׁ**, מַחֲנֵה מַלְאֲכֵי רַעֲדָה. **יב)** **אֵשׁ**, מַחֲנֵה מַלְאֲכֵי אֵשׁ. **קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה**, קוֹל מְשַׁבְּחִים בְּלַחַשׁ. **יג)** **וַיָּלֶט**, עִנְּן עָטוּף וְכָסוּי. **טו)** **לְדַרְכְּךָ מִדְּבָרָה דַּמָּשֶׂק**, כְּלוֹמַר, לֵךְ לְדַרְכְּךָ וְאַל תִּירָא מֵהָרוֹדְפִים אַחֲרֶיךָ, וּמִזֶּה הַדֶּרֶךְ תֵּלֵךְ לְמִדְבַּר דַּמֶּשֶׂק. **וּמָשַׁחְתָּ**, לָשׁוֹן שֶׁל מִנּוּי גְּדֻלָּה. **יז)** **יָמִית אֱלִישָׁע**, כִּי בְּהוֹכִיחוֹ אוֹתָם וְלֹא הָיוּ שׁוֹמְעִים אֵלָיו וְלֹא שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה, הָיוּ הָאוֹיְבִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הוּא הָיָה מֵמִית אוֹתָם, כִּי כְּשֶׁהִזְהִרוּ הֲרֵי הֵם נֶעֱנָשִׁים יוֹתֵר. **יח)** **שִׁבְעַת אֲלָפִים**, שֶׁאִלּוּ בִּלְבַד הָיוּ הַכְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם. **יט)** **צְמָדִים**, צְמָדִים שֶׁל זוּג בָּקָר הַמּוֹשְׁכִים בְּעֹל הַמַּחֲרֵשָׁה. **כא)** **בִּשְׁלֹם הַבָּשָׂר**, בִּשֵּׁל לָהֶם הַבָּשָׂר. וְרַשִׁ״י פֵּרֵשׁ, בִּשֵּׁל אֶת שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים, דְּהַיְנוּ, הַבָּשָׂר שֶׁלָּהֶם. **וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ**, מֵרֹב שִׂמְחָה עָשָׂה מִשְׁתֶּה.

אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב
וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ:
יא וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה
עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים
לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא
בָרַעַשׁ יְהוָה: יב וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה
וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה: יג וַיְהִי ׀ כִּשְׁמֹעַ
אֵלִיָּהוּ וַיַּלֶּט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח
הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ:
יד וַיֹּאמֶר קַנֵּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר
אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבַּרָה
דַּמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל־אֲרָם: טז וְאֵת יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי תִּמְשַׁח
לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ:
יז וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע:
יח וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל־הַבְּרֵכִים אֲשֶׁר לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל הַפֶּה
אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ: יט וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר
צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר אֵלֵיהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו: כ וַיַּעֲזֹב
אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשָּׁקָה־נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר
לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ: כא וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלִי
הַבָּקָר בִּשְׁלֹם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא
יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
מוצאי שבת קודש, יד תמוז

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, ה'תשח"י
ברוקלין, נ.י.

לבני ישראל אשר ב"גן ישראל" ובראשם המדריכים
ההנהלה וכל המתעסקים שליט"א

שלום וברכה!

בנועם ובשמחה קבלתי הידיעה ע"ד פתיחת שני המחנות "גן ישראל" והמחנה היומי ביום הבהיר חג הגאולה י"ב תמוז הבע"ל.

ויהי רצון שתהי' הפתיחה וההתחלה בשעה טובה ומוצלחת ולהמשיך ההצלחה והברכה בכל עניני גן ישראל הגשמיים והרוחניים, אשר הא בהא תליא. וגן ישראל יתאים לשמו להעמיד אילנות טובים נושאים פירות טובים ויקויים בהם הכתוב, יבא דודי (זה הקב"ה) לגנו - דירה לו יתברך, על ידי השפעה טובה על חניכיו בהתמדה ושקידה בלימוד תורתנו תורת חיים וקיום מצוותי' בהידור באור וחום חסידותי.

וזכות כל המשתדלים והמסייעים בזה והמדריכים בראשם - וכדרשת רז"ל על הכתוב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד - תעמוד להם ולכל בני ביתם שי' בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

בברכת הצלחה מופלגה.

לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:42	5:45	8:31	8:34	9:12	9:14	10:24	10:26	19:49	19:47	20:18	20:17	19:28	20:28
חיפה (ק)	5:38	5:41	8:27	8:30	9:09	9:11	10:22	10:24	19:52	19:50	20:22	20:20	19:21	20:32
ירושלים (ק)	5:39	5:42	8:28	8:31	9:10	9:11	10:22	10:24	19:54	19:52	20:18	20:16	19:12	20:28
תל אביב (ק)	5:40	5:43	8:30	8:32	9:11	9:13	10:24	10:25	19:51	19:49	20:21	20:19	19:30	20:31
אוסטריה, וינה (ק)	5:01	5:07	7:46	7:52	8:58	9:01	10:20	10:22	20:57	20:53	21:40	21:36	20:36	21:54
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:36	7:34	9:19	9:19	9:58	9:58	10:49	10:49	17:14	17:18	17:45	17:48	16:59	18:00
אוקראינה, אודסה (ק)	5:11	5:16	8:00	8:05	9:05	9:07	10:25	10:27	20:52	20:49	21:33	21:29	20:31	21:46
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:36	4:42	7:22	7:28	8:33	8:36	9:54	9:57	20:30	20:27	21:13	21:09	20:09	21:27
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:46	4:51	7:30	7:36	8:43	8:46	10:05	10:07	20:43	20:40	21:27	21:23	20:22	21:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:03	5:08	7:38	7:47	9:04	9:07	10:27	10:30	21:17	21:13	22:04	21:59	20:56	22:19
אוקראינה, קייב (ק)	4:54	5:00	7:27	7:37	8:56	9:00	10:20	10:22	21:11	21:07	21:58	21:53	20:49	22:13
איטליה, מילאנו (ק)	5:42	5:46	8:31	8:36	9:33	9:36	10:52	10:55	21:14	21:11	21:54	21:50	20:54	22:07
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:16	8:44	8:45	9:15	9:16	10:18	10:19	18:22	18:23	18:46	18:47	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	7:59	9:50	9:50	10:28	10:27	11:19	11:19	17:56	18:00	18:26	18:29	17:41	18:40
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:10	9:08	10:46	10:46	11:28	11:28	12:17	12:17	18:30	18:34	19:03	19:06	18:15	19:19
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:46	5:50	8:38	8:41	9:27	9:29	10:43	10:45	20:36	20:34	21:10	21:07	20:16	21:21
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:31	5:35	8:23	8:26	9:14	9:16	10:31	10:33	20:30	20:27	21:05	21:02	20:10	21:16
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:32	5:36	8:23	8:27	9:14	9:17	10:31	10:33	20:30	20:28	21:05	21:03	20:10	21:17
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:02	6:06	8:53	8:57	9:47	9:50	11:05	11:07	21:12	21:09	21:48	21:45	20:51	22:00
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:26	6:29	9:15	9:17	9:54	9:56	11:06	11:08	20:26	20:25	20:55	20:53	20:07	21:05
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:47	5:50	8:37	8:40	9:20	9:22	10:34	10:35	20:06	20:05	20:37	20:35	19:47	20:47
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:35	6:38	9:21	9:23	9:58	10:00	11:09	11:10	20:16	20:15	20:44	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:25	5:29	8:17	8:20	9:09	9:11	10:26	10:28	20:28	20:25	21:03	21:00	20:08	21:15
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:22	5:26	8:13	8:17	9:07	9:09	10:24	10:26	20:28	20:26	21:04	21:01	20:08	21:16
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:02	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	18:13	18:15	18:38	18:39	17:56	18:49
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:35	5:41	7:53	8:12	9:39	9:42	11:03	11:05	21:59	21:55	22:48	22:43	21:38	23:04
בלגיה, בריסל (ק)	5:37	5:43	8:05	8:17	9:40	9:43	11:04	11:06	21:57	21:53	22:46	22:40	21:36	23:01
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:49	8:55	8:55	9:28	9:29	10:24	10:25	17:33	17:36	18:00	18:02	17:17	18:12
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:36	6:36	8:42	8:43	9:16	9:16	10:12	10:12	17:23	17:25	17:49	17:51	17:07	18:01
בריטניה, לונדון (ק)	4:51	4:57	7:05	7:25	8:56	8:59	10:20	10:23	21:19	21:14	22:08	22:03	21:00	22:24
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:49	4:55	7:14	7:15	8:59	9:03	10:25	10:28	21:38	21:33	22:33	22:26	21:19	22:51
גרמניה, ברלין (ק)	4:52	4:58	7:11	7:12	8:59	9:03	10:25	10:27	21:30	21:26	22:22	22:16	21:08	22:39
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:23	5:29	8:00	8:08	9:25	9:28	10:48	10:50	21:36	21:32	22:23	22:18	21:15	22:38
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:56	6:55	8:57	8:58	9:32	9:32	10:27	10:27	17:29	17:31	17:55	17:58	17:13	18:08
הודו, מומבאי (ח)	6:06	6:08	8:48	8:50	9:23	9:24	10:31	10:32	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	6:03	6:05	8:45	8:47	9:19	9:21	10:27	10:29	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:54	4:59	7:40	7:46	8:49	8:52	10:10	10:12	20:43	20:39	21:25	21:21	20:22	21:39
טורקיה, איסטנבול (ק)	5:35	5:39	8:26	8:30	9:18	9:20	10:35	10:37	20:35	20:33	21:11	21:08	20:15	21:22
יוון, אתונה (ק)	6:09	6:12	9:00	9:03	9:47	9:49	11:03	11:05	20:51	20:49	21:24	21:22	20:31	21:35
מולדובה, קישינב (ק)	5:17	5:22	8:04	8:09	9:11	9:14	10:32	10:34	21:02	20:58	21:44	21:40	20:41	21:57

לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:03	6:05	8:45	8:47	9:20	9:21	10:28	10:29	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:09	8:07	9:34	9:34	10:20	10:19	11:06	11:06	16:59	17:04	17:35	17:39	16:45	17:53
נפאל, קטמנדו (ח)	5:13	5:16	8:01	8:03	8:39	8:41	9:50	9:51	19:03	19:02	19:31	19:30	18:45	19:41
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:05	9:33	9:34	10:04	10:05	11:07	11:08	19:15	19:16	19:39	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:23	4:29	6:41	6:42	8:30	8:33	9:55	9:57	20:58	20:54	21:50	21:44	20:37	22:06
פרו, לימה (ח)	6:30	6:30	8:48	8:49	9:19	9:20	10:19	10:19	17:56	17:58	18:21	18:22	17:40	18:32
צרפת, ליאון (ק)	5:58	6:03	8:47	8:52	9:50	9:52	11:09	11:12	21:33	21:30	22:13	22:09	21:12	22:26
צרפת, פריז (ק)	5:55	6:00	8:37	8:44	9:53	9:56	11:15	11:17	21:56	21:52	22:40	22:36	21:35	22:55
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:50	5:51	8:22	8:23	8:53	8:54	9:57	9:58	18:13	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:43	5:47	8:34	8:38	9:30	9:33	10:49	10:51	21:01	20:59	21:39	21:36	20:41	21:52
קנדה, מונטריאול (ק)	5:13	5:17	8:02	8:07	9:04	9:06	10:23	10:26	20:45	20:42	21:25	21:21	20:25	21:38
קפריסין, לרנקה (ק)	5:38	5:41	8:28	8:31	9:12	9:14	10:26	10:28	20:03	20:01	20:34	20:32	19:43	20:45
רוסיה, ליובאוויטש (ק)	5:27	5:34	8:01	8:02	9:42	9:46	11:09	11:12	22:34	22:29	23:33	23:26	22:12	23:53
רוסיה, מוסקבה (ק)	4:54	5:01	7:34	7:35	9:12	9:16	10:41	10:44	22:14	22:08	23:17	23:08	21:51	23:39
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ק)	5:32	5:37	8:19	8:25	9:27	9:30	10:48	10:50	21:19	21:16	22:01	21:57	20:58	22:15
שוויץ, ציריך (ק)	5:36	5:41	8:23	8:29	9:31	9:34	10:52	10:55	21:24	21:21	22:07	22:03	21:04	22:20
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:56	5:57	8:34	8:36	9:07	9:09	10:14	10:15	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00433
06/07/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב